שלחן ערוך

הלכות שבת

חלק שביעי

דיני ארבע רשויות לשבת

סימנים שמה-שסה

מכבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הגדול הגאון האלהי החסיד המפורסם
אור עולם מופת הדור נזר ישראל ותפארתו קדוש ה׳
מרנא ורבנא
מו״ה **שניאור זלמן** נבג״מ

*

עם ביאור

דברי שלום

נערך על ידי
הרה״ת ר׳ שלום דובער לוין

יוצא לאור על ידי מערכת
״אוצר החסידים״
770 איסטערן פארקוויי ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים לבריאה

ב"ה

פתח דבר

בשבח ותודה להשי"ת יוצא בזה לאור השלחן ערוך הלכות שבת, אשר לכ"ק אדמו"ר הזקן, חלק שביעי, הכולל סימנים שמה-שסה, עם באור "דברי שלום".

עיקרו של חלק זה דן בדיני ארבע רשויות לשבת.

הבאור "דברי שלום" נכתב באופן שיקל על המעיין להבין את ההלכות ואת מקורותיהן.

בפנים נוסח השלחן ערוך נוספו פיסוק, חלוקת קטעים, וכותרות משנה לסעיפים.

בהלכות הסבוכות יותר, נוסף בהערות סיכום תוכן פרטי ההלכות הכלולות בו.

במקורות, בא גם ציטוט קצר ממקורות ההלכות, בתלמוד ופוסקים, ראשונים ואחרונים, אשר מהם בירר רבינו הלכות אלו.

במקומות שלפום ריהטא נראית סתירה בדברי רבינו ממקום למקום, מוסברת ההלכה בהערות בדרך אפשר. ואם דנו בנושא זה באיזהו מקומן, מצויין בהערות לדבריהם.

רבינו מרבה לחדש ולהכריע בשלחן ערוך שלו; אלא שחידושים והכרעות אלה שולבו בקיצור בלשונו הזהב, בתוך העתקת דברי הפוסקים שקדמוהו, עד אשר לפעמים המעיין אינו מבחין בפרטיהם. כדי להקל על הבנתם, הורחב ביאור הדברים בהערות שבשולי הגליון.

כיון שמטרת הבאורים האלו היא להקל הבנת ההלכה, שגם מי שאינו מתמצא כל כך בנושא יוכל להבין את כללות תוכן ההלכה ומסקנותיה, ושיטת רבינו הזקן בזה, לכן מוסברים הדברים בסגנון קל ומובן, מבלי להכנס יותר מדאי לפלפולים; מלבד במקום שהדבר נחוץ להבנת הנושא.

בכל מקום שמצויין בכרך הזה לתלמוד בבלי וירושלמי ונו"כ – בסתם, הכוונה היא למסכת עירובין (אלא שבסימנים הראשונים, מצויין הרבה למסכת שבת, ולכן הוצרכנו לפרט יותר). בכל מקום שמצויין לרמב"ם ונו"כ – בסתם, הכוונה היא להלכות שבת (ובמקום שהוא בהלכות עירובין, נתפרש בפירוש). ובכל מקום שמצויין לסימן בטור ושלחן ערוך, או לשאר ספרי ההלכה ושו"ת – בסתם, הכוונה היא לחלק אורח חיים.

בכל עריכת הבאור, נעזרנו בספרים שקדמונו לבאר את הלכות שבת שבשלחן ערוך רבינו: מראי מקומות וציונים (הרב אשכנזי); מראי מקומות לקונטרס אחרון (הרב ביסטריצקי).

בסוף הספר באות כמה תשובות בענין קנים של צורת הפתח המרוחק מהכותל:

א) שו"ת רבינו סי' ג.
ב) שו"ת שארית יהודה או"ח סי' ו.
ג) שו"ת צמח צדק מילואים ח"ה סי' ח
ד) שו"ת צמח צדק או"ח סי' מ.

מפתחות:

מפתח ענינים.
מפתח פסוקים.
מפתח מאמרי רז"ל.
מפתח ספרים.

מפתח אנשים.

ויהי רצון שנזכה לעסוק כל ימינו בתורת רבותינו הקדושים, לירד לעומק דבריהם, וישמיעונו נפלאות מתורתם, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

שלום דובער לוין

יום ועש"ק יב תמוז, ה'תש"פ
ברוקלין, נ.י.

תוכן ענינים

פתח דבר..... ב
הלכות שבת – ח"ז (סי' שמה-שסה).....ח
שמה דין ארבע רשויות לשבת .....ח
איזו היא רשות היחיד .....ח
איזו היא רשות הרבים ..... יט
איזו היא כרמלית..... לב
איזהו מקום פטור .....מב
קונטרס אחרון .....מב
שמו דיני עירובין מן התורה.....נד
מרשות לרשות דרך מקום פטור.....נד
העברה מכרמלית לכרמלית.....נח
אסקופה שלפני הגינה והבית ..... נט
גג הבולט שלפני דלת הבית..... סג
קונטרס אחרון ..... סה
שמז על איזה הוצאה חייב מן התורה ..... סט
זה עוקר וזה מניח..... סט
לפני עור, ומסייע לעוברי עבירה ..... ע
המניח על חבירו למעלה מי' ..... עב
דין ידו הפשוטה לרשות אחרת.....עג
זורק ומעביר ומושיט דרך רשות הרבים ..... פ
קונטרס אחרון ..... פב
שמח דין המושיט כלי מרשות לרשות .....פו
קונטרס אחרון .....פז
שמט דין ארבע אמות ברשות הרבים .....פט
הגדול לפי גדלו .....פט
אלכסונן .....צא
הנחה בינתיים..... צב
ליתנו לחבירו וחבירו לחבירו ..... צד

מקצת אמותיו של זה בתוך של זה ..... צה
שנ דין המוציא ראשו ורובו מרשות לרשות..... צה
קונטרס אחרון ..... צח
שנא דין המושיט ידו לצינור ברשות הרבים לשתות ..... צט
שנב הקורא בספר ונתגלגל מרשות לרשות..... קא
שנג דיני זיזין ברשות הרבים ..... קה
זריקה מגג לגג דרך אויר רשות הרבים..... קה
זיז הבולט מהחלון לרשות הרבים ..... קז
ב׳ זיזין של ב׳ אנשים..... קח
נתינת כלים בזיז היוצא לרשות הרבים ..... קט
קונטרס אחרון ..... קט
שנד דין בור ואשפה ברשות הרבים..... קיב
שנה דיני גזוזטרא ובית הכסא ..... קיד
מילוי ושפיכת מים לגזוזטרא ..... קיד
מילוי ושפיכת מים בספינה ..... קיח
ספינות קטנות..... קכ
הטלטול מספינה לספינה ..... קכב
בית הכסא שבולט על המים או סביב העיר..... קכג
מחיצה תלויה ..... קכו
מתי הגזוזטראות אוסרות זו על זו ..... קכז
קונטרס אחרון ..... קכח
שנו דין אמת המים העוברת בחצר ..... קלד
שנז דיני חצר פחות מארבע אמות וביב ..... קלט
שפיכת מים לחצר הסמוכה לרשות הרבים ..... קלט
שפיכת מים לחצר הסמוכה לכרמלית ..... קמה
שפיכת מים לביב שבחצר..... קמז
שנח דין איזה מקומות נקראים מוקפים לדירה ..... קמט
מחיצות שלא הוקפו לדירה ..... קמט
מחיצות שהוקפו לדירה..... קנד
תיקון מחיצות שלא הוקפו לדירה..... קנו
הוקף לדירה שנטע או זרע בו, או נכנסו בו מים ..... קסב
בית ג׳ סאין שקירה חלקו ..... קסז

בית סאתים שנפרץ לחצר..... קסח
לא הוקף לדירה שהכשיר במחיצה ונפלה ..... קסט
שנט דין רחבה שאחורי הבתים .....קע
שס דין היקף מחיצות לשבת ..... קעא
מחיצות שתי או ערב ביחיד ובשיירה .....קעא
שלשה שהקיפו כל אחד לעצמו.....קעג
שסא דין גג הסמוך לרשות הרבים..... קעו
גג הסמוך לרשות הרבים.....קעו
חצר שנפרצה במילואה לרשות הרבים .....קעח
פי תקרה יותר וסותם.....קעט
שסב איזה מחיצה קרויה מחיצה לטלטל .....קפב
מחיצות שלא הוקפו לדירה ..... קפב
מחיצה שנעשתה או נפלה בשבת .....קפה
ספינות.....קפז
מחיצת שתי או ערב .....קפח
מחיצת בעל חיים ואנשים .....קצ
פרוץ כעומד ..... קצג
צורת הפתח .....קצד
שסג דיני מבוי ולחי .....קצז
הכשר לחי וקורה במבוי..... קצז
הכשר פסין בחצר ..... קצט
דיני לחי .....רא
מבוי שמועילים בו לחי וקורה.....ריג
גדרי המבוי והחצר..... רטז
מחיצת אשפה וים..... רכב
קורה ולחי וצורת הפתח שבאלכסון..... רכה
לחי ופסין וצורת הפתח שבאמצע המבוי ..... רכו
הכשר מבוי רחב כ' אמות.....רכז
מחיצת תל ונהר..... רל
שסד דין מבוי המפולש ועשוי כנדל.....רלה
מבוי וחצר המפולשים ..... רלה
תיקון רשות הרבים בדלתות ..... רלט

מבוי עקום ..... רמב
מבוי העשוי כנדל ..... רמג
מבוי שאין חצירות ובתים פתוחים לו ..... רמד
שסה דין מבוי שנפרץ 245
מבוי שנפרץ מצדדיו 245
מבוי שנפרץ לחצר, וחצר לרשות הרבים 247
מבוי שנפרץ לרחבה, ורחבה לשביל ונהר 249
טלטול כנגד הלחי ותחת הקורה 251
שבת שהותרה מקצתה 254
הוספות 257
שו"ת רבינו סי' ג – קנים של צורת הפתח המרוחק מהכותל. 257
שו"ת שארית יהודה או"ח סי' ו – בענין הנ"ל 259
שו"ת צמח צדק מילואים ח"ה סי' ח – בענין הנ"ל 262
שו"ת צמח צדק או"ח סי' מ – בענין הנ"ל 265
מפתחות 274
מפתח פסוקים 274
מפתח מאמרי רז"ל 274
מפתח ספרים 274
מפתח אנשים 274

הלכות שבת – ח"ז (סי' שמה-שסה)

שמה דין ארבע רשויות לשבת

ובו כ"ז סעיפים:

איזו היא רשות היחיד

א ארבע[1] רשויות לשבת, רשות היחיד ורשות הרבים, כרמלית ומקום פטור[2].

איזו היא רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים[3], ויש בחללו[4] (א) ד' טפחים על ד' טפחים[5], שזהו שיעור מקום חשוב הראוי להשתמש בו[6].

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) איזו היא רשות היחיד (ס"א-י).
(ב) איזו היא רשות הרבים (סי"א-ח).
(ג) איזו היא כרמלית (סי"ט-כו).
(ד) איזהו מקום פטור (סכ"ז).

[2] **ברייתא שבת ו**, א (תנו רבנן ד' רשויות לשבת, רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור). טור ושו"ע ס"א (ארבע רשויות לשבת, רשות היחיד ורשות הרבים, כרמלית ומקום פטור).

[3] ברייתא שם (איזו היא רשות היחיד ... גדר שהוא גבוה י' ורחב ד'). טור ושו"ע ס"ב (איזהו רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים, ויש בו ד' טפחים על ד' טפחים או יותר).

וראה הערות וביאורים תשדמ ע' כט.

[4] **מ"א** ס"ק א (עי' סי"ט דכתב שצריך שיהיה בין המחיצות ד'). והיינו שאף שכאן כתב בשו"ע "ויש בו ד' טפחים", שהי' אפשר לפרש שרוחב המחיצות מצטרפים לד' טפחים, מכל מקום בשו"ע סי"ט (מקום פטור הוא ... המחיצות ... ואין ביניהם ארבעה על ארבעה). והיינו שרשות היחיד הוא שיש ביניהם ד' טפחים.

תוס' עירובין עח, א ד"ה אלא מאי (היכא דאין הבור רחב ד' מבפנים, אלא על ידי צירוף חוליא, והחוליא גבוה עשרה מבחוץ לרשות הרבים, דאע"ג דתוכו לאו רשות היחיד הוא, על גביו רשות היחיד, משום דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש). **וכ"ה כוונת ב"י** בשו"ע ס"ב וסי"ט (כנ"ל).

דלא כט"ז ס"ק ב (ויש בו ד' טפחים כו', משמע דעובי המחיצות הם נמדדים עם החלל לד' טפחים) **עיי"ש**.

וכן הוא לקמן ס"ז (אם גם החלל שביניהם אין בו ד', שאינו רשות היחיד שם), ושם (הערה 50), וסכ"ז (איזהו מקום פטור ... מחיצות הגבוהות משלשה ועד לרקיע ואין ביניהם ד' על ד').

וראה גם חידושי צמח צדק מח, ד. חקרי הלכות ח"ג לא, ב. כוונת מישרים ע' רטז.

[5] שאין צריך שיהי' בו אלכסון (ה' טפחים וג' חומשי) לכל צד. וכן אין צריך לרבע לריבוע העולם. ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק א.

וכן הוא לקמן סי' שמט ס"ב (רשות היחיד שהוא ד' על ד' יהיה גם כן מרובע, שתהיינה בו זויות).

[6] **עירובין עח**, א (עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה, ונעץ בו יתד כל שהוא, מיעטו ... מאי טעמא, לא משתמש ליה).

וראה גם רש"י עירובין ט, א ד"ה מקום שאין בו ד' על ד' (ליכא מקום חשוב). תוס' שבת ד, א ד"ה והא בעינן (ואין מקום חשוב בפחות מד').

ומטעם זה אין המחיצות נמדדים עם החלל, אלא צריך שיהא "בחללו ד' טפחים על ד' טפחים".

וכן הובא טעם זה לקמן בסמוך (שהוא שיעור מקום), וס"ג (שאין שם ריוח ד' על ד' שיהא ראוי להשתמש שם), ושם (הערה 28). וראה גם לקמן סכ"ב (והערה 175).

*

אמנם לקמן סי' שנה ס"א (והוא שיהא בנקב ד' על ד', שכל מחיצה העשויה לפחות מחלל ד' אינה מחיצה), וס"ז (שכל מחיצה העשויה לחלל פחות מד' טפחים אינה מחיצה, כמ"ש למעלה).

ונתבאר ברש"י עירובין ה, א ד"ה ומאן דאמר (וקיימא לן בכל דוכתא דמחיצה שאינה ראויה לד' לאו מחיצה היא, דאין רשות היחיד לפחות מד' טפחים). והיינו שכיון "דאין רשות היחיד לפחות מד' טפחים", לכן "מחיצה שאינה ראויה לד' לאו מחיצה היא".

ומובן הטעם שזקוקים לב' הטעמים:

שהרי כאן הן חשובות מחיצות אפילו בלי ד' על ד' בחללו, שהרי על גבו הוא רשות היחיד (כדלקמן ס"ז), על ידי גוד אסיק (כדלקמן בסמוך). אבל מכל מקום בחללו אינו רשות היחיד, שאין שם שיעור הראוי להשתמש בו.

וכן חריץ עמוק עשרה טפחים שנמצא חללו מוקף במחיצות גבוהות עשרה, אם רוחב חללו הוא ד׳ טפחים על ד׳ טפחים[7], שהוא שיעור מקום[8], הרי הוא רשות היחיד גמורה בתוכו, אפילו הוא ברשות הרבים[9].

וכן עמוד[10] או תל[11] שהוא גבוה עשרה ורחב ד׳ על ד׳, הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא[12] שאנו אומרים גוד אסיק[13], דהיינו שאנו רואים את ד׳ צדדי העמוד הגבוהים י׳ טפחים, כאלו נמשכו[14] והועלו למעלה על ראשו ועומדים כמחיצות סביב לו, ונמצא ראשו מוקף מד׳

דברי שלום

וגם לקמן ס״ג הן חשובות מחיצות, שהרי על גבו הוא רשות היחיד מטעם גוד אחית וגוד אסיק (כדלקמן ס״ג-ד). אבל מכל מקום למטה אינו רשות היחיד ״לפי שאין שם ריוח ד׳ על ד׳ שיהא ראוי להשתמש שם״.

משא״כ לקמן סי׳ שנה ס״א מיירי באמת המים שעוברת תחת הגזוזטרא, שיש בה מקום ד׳ על ד׳, ואם עשה מחיצה על הנקב שבגזוזטרה, שהוא ד׳ על ד׳, אמרינן גוד אחית מחיצה. ואם הוא פחות מד׳ על ד׳ אין כאן מחיצה.

וראה משלחן הארי כאן, ובהערות לקמן שם.

[7] ברייתא שבת ו, א (ואיזו היא רשות היחיד, חריץ שהוא עמוק י׳ ורחב ד׳). טור ושו״ע שם (וכן חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה על ארבעה).

[8] כדלעיל (הערה 6).

[9] שבת ח, סע״א (היתה קופתו מונחת ברשות הרבים גבוהה עשרה ורחבה ד׳, אין מטלטלין לא מתוכה לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לתוכה, פחות מכן מטלטלין. וכן בגומא).

וכן הוא לקמן סי״ד (גומא ברשות הרבים ... אם היא עמוקה עשרה ורחבה ארבעה הרי זו רשות היחיד, שהרי יש לה מחיצות בתוכה).

[10] שבת צט, ב (עמוד ברשות הרבים גבוה י׳ ורחב ד׳ וזרק ונח על גביו). עירובין עח, א (עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה), ופרש״י (רשות היחיד הוא). רמב״ם הל׳ שבת פי״ד ה״ט (עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה הרי זה רשות היחיד).

[11] שבת ק, א (תל המתלקט עשרה מתוך ארבע וזרק ונח על גביו חייב). טור ושו״ע ס״ב (וכן תל גבוה עשרה ורחב ארבעה על ארבעה).

[12] סוכה ו, ב (כי אתאי הלכתא לגוד), ופרש״י (להיכא דצריך למיגד או גוד אחית או אסיק).

גוד אסיק נזכר כאן, וגוד אחית – לקמן ס״ג (והערה 22).

[13] סוכה ד, ב (גוד אסיק מחיצתא), ופרש״י (של עמוד שמבחוץ סביב, הגביהם עשרה סביבות ראשו, והרי יש בהן גובה י׳ ... ודופני העמוד דופנותיה על ידי גוד אסיק). רש״י שבת ו, ב ד״ה קמ״ל גמורה (גוד אסיק פני המחיצה על ראשו, ונמצא ראשו מוקף מד׳ צדדין, וחללו ד׳). לבוש ס״ב (דבתל גבוה י׳ אמרינן מכל ארבע צדדיו גוד אסיק פני המחיצה על ראשו, ונמצא ראשו מוקף מד׳ צדדין וחללו ד׳, וזה הוא דבר שהוא הלכה למשה מסיני).

וכן הוא לקמן ס״ד. סכ״ב. סכ״ג. סי׳ שנח סי״א וסט״ז. סי׳ שסב ס״ד וס״ט. סי׳ שעד ס״ד. סי׳ תה ס״ז.

[14] **רש״י גמרא עירובין פט** סע״א, בגמרא שם (גוד אסיק מחיצתא), ופרש״י (עמוד ברשות הרבים דהוי רשות היחיד משום גוד אסיק, משוך והעלה). רבינו ירוחם נתיב יב ריש ח״ד (גוד אסיק מחיצתא, כלומר משוך המחיצות כלן למעלה).

והיינו שמפרש ״גוד״ מלשון משיכה, כמבואר בערוך ערך גד (ופירוש גוד אסיק מחיצה ... תרגום [וישב לז, כח] וימשכו ונגידו ... נגודו לי גלימא, בסוף גמרא דפרק כל גגות [עירובין צד, א], פירוש משכו לי טלית ... גוד או אגוד, משוך או המשך). ואינה מלשון כותל, כדאמרינן בב״ב ב, א (מאי מחיצה גודא), ופרש״י (גודא, כותל).

וכן הוא בגוד אחית, כדלקמן ס״ג (שאומרים גוד אחית, דהיינו משוך את ראש העמוד מכל צדדיו והורד למטה עד לארץ), ושם נסמן (הערה 23). ולעיל סי׳ רמח בקונטרס אחרון ס״ק ב ד״ה ולפי זה (בגוד אין צריך שיהא כהגיע גופו לארץ, אלא מושכין חודו כו׳).

*

ומכל מקום יש הפרש בין גוד אחית, שנתבאר לקמן ס״ג (משוך את ראש העמוד), לבין גוד אסיק, שנתבאר כאן (שאנו רואים את ד׳ צדדי העמוד הגבוהים י׳ טפחים כאלו נמשכו והועלו למעלה על ראשו ועומדים כמחיצות סביב לו).

[אלא שבמקום שהגדיים בוקעים אין אומרים גוד אחית. ואפילו במקום שהדגים בוקעים אין אומרים גוד אחית בלא מחיצות גבוהות עשרה, כדלקמן סי׳ שנה ס״א, וקונטרס אחרון שם ס״ק א-ב].

ונתבאר הפרש זה לקמן ס״ג-ד, שאם (יש בעביו ד׳ על ד׳ במשך גובה עשרה ואחר כך מתמעט והולך ... הרי הוא רשות היחיד על גבה משום שאומרים גוד אסיק גובה י׳ טפחים של צדדיו למעלה). משא״כ אם אין בעביו ד׳ על ד׳ במשך גובה עשרה, אזי אין אומרים גוד אסיק, עד שיאמרו תחלה גוד אחית (שאומרים גוד אחית, דהיינו משוך את ראש העמוד מכל צדדיו והורד למטה עד לארץ, והרי זה כאילו מחיצות מקיפות אותו מכל צדדיו עד ראשו, וכיון שבראשו יש ד׳ על ד׳ הרי הוא שם רשות היחיד גמורה).

וראה שו״ת דברי נחמיה חאו״ח סח, א (צריך טעם, כיון דלגוד אחית אמרינן מחודו דראש העמוד בלבד, אף בדליכא כלל מחיצות יו״ד, למה לא נימא הכי בגוד אסיק).

צדדים וחללו ד' על ד':

ב תל שהוא משופע והולך ומתלקט בגבהו מעט מעט, אם הוא מגביה י' טפחים מתוך הילוך ד' אמות[15], הרי הוא כאלו זקוף ביושר, ורשות היחיד הוא במקום גבהו[16], אם מגביה כן מכל רוחותיו[17], אפילו הוא עומד ברשות הרבים, כיון שאין נוח להלוך בו[18].

אבל אם מתלקט גובה עשרה מתוך הילוך ה' אמות, הרי ההילוך בו נוח וקל, ולפיכך הוא כרשות הרבים גמורה[19] אם הוא ברשות הרבים, או ככרמלית אם הוא בכרמלית:

ג עמוד גבוה עשרה שיש בראשו ד' על ד', ומתקצר והולך למטה[20], וכשמגיע ג' טפחים סמוך לארץ יש בו ג' טפחים על ג' טפחים[21], הרי הוא רשות היחיד על ראשו. לפי שהלכה למשה מסיני היא[22] שאומרים

דברי שלום

אבל ראה לקמן (הערה 35).

*

ולא רק בתל הגבוה עשרה אומרים גוד אסיק, אלא אף בגבוה חמשה אמרינן גוד אסיק, כדלקמן סי' שסב ס"ד (תל שגבוה ה' טפחים, ועשה עליו מחיצה ה' טפחים, הרי זה על גביו רשות היחיד גמורה לכל דבר, שהרי יש כאן מחיצה י' טפחים, היינו ה' טפחים מן גובה עצמו, שאומרים בו גוד אסיק מחיצה למעלה כמ"ש בסי' שמ"ה, וה' טפחים מן המחיצה שהמחיצה וגוד מצטרפין).

הרי שגם בגבוה חמשה אומרים גוד אסיק; אלא שאז לא נמשכו למעלה אלא חמשה טפחים, ואם כן אין לו על גביו מחיצה עשרה, ולא הוי רשות היחיד.

[15] רב יהודה אמר **רב שבת ק, ע"א** (תל המתלקט עשרה מתוך ארבע, וזרק ונח על גביו, חייב). רמב"ם הל' שבת פי"ד הט"ז (תל המתלקט גובה עשרה טפחים מתוך אורך ארבע אמות, הרי הוא רשות היחיד, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו, חייב). מ"א ס"ק א (תל שהוא משופע והוא מתלקט גבוה י' מתוך הילוך ד' אמות, הוי רשות היחיד).

והיינו "מתוך הילוך ד' אמות", שגובה 10 טפחים עולה מתוך אורך שיפוע של 4 אמות (ולא שיהי' 4 אמות בשטח ישר שבקרקע). וכן הוא לקמן סי"ד סט"ו וסי"ט. סי' שנו ס"ב. סי' שנח סי"ט. סי' שסג סל"ה וסמ"ב. סי' שסה ס"ה. סי' שצט ס"ו-ח.

ר"ח שבת שם (שמתוך ד' אמות בשיפוע המדרגה, גובה ועולה י' טפחים). מאירי עירובין טו, א ד"ה מי ששבת (גדולי המפרשים כתבו בארבע אמות אלו, שהן בשפוע, וכשיש בשפוען ארבע אמות, הוא רשות היחיד). מ"א שם (מתוך הילוך ד' אמות). תוספת שבת סי' שסג ס"ק פא (רוצה לומר שאם השיפוע ארכה ד' אמות, אז כבר הוגבה הקרקע למעלה י' טפחים, הוי כמחיצה). וראה נתיבות שבת פט"ז הערה יח, שהביא מי שדנו בזה.

[16] רש"י שם ד"ה תל (והוי רשות היחיד במקום גובהו).

והיינו שאף שמדרון זה נחשב מחיצה, אין אומרים שהמחיצה מתחלת במקום שמתחיל השיפוע, כי אם במקום גבהו.

וראה עוד בזה לקמן סי' שסג סמ"ב (הערה 279).

[17] רבינו חננאל שם (ואפילו מכל סביביו משופע ועולה, כיון שגובהו עשרה ושיפועו ד' אמות כרשות היחיד).

משא"כ אם באחד מהרוחות, השיפוע הוא קטן יותר, אזי נחשב כמו "מקום המוקף ג' מחיצות", שיתבאר דינו לקמן ס"ו.

[18] ואם רבים בוקעים בו, הוי כרמלית מדרבנן, כמבואר בקונטרס אחרון ס"ק ב, ולקמן סי' שסג סמ"ב, ושם נסמן.

[19] רש"י שם (דאי מתוך ה', הרי הוא כשאר רשות הרבים, דניחא תשמישתיה להילוך). מ"א שם (ואם מתלקט גבוה י' מתוך הילוך ה' אמות, ניחא תשמישתי', והוי רשות הרבים אם עומד שם).

[20] **ברייתא** שבת **קא**, א (עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ד', ואין בעיקרו ד', ויש בקצר שלו ג', וזרק ונח על גביו חייב ... אמרינן גוד אחית מחיצתא ... מחיצה שאין הגדיים בוקעין בה).

והיינו שאף שבזה אין להתיר מטעם גוד אסיק, כמו בעמוד ותל דלעיל ס"א (עמוד או תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד' על ד', הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק), כיון שכאן אין המחיצות נראות לעומד על גבי העמוד, וכדלקמן סכ"ג (גג הבולט על מחיצות הבית, בענין שאין מחיצות הבית ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם, כגון גגין שלנו, אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק).

ואף שהבליטה למעלה אינה אלא פחות מטפח (כדלקמן הערה הבאה), מכל מקום נתבאר בפרי מגדים משב"ז ס"ק י (ומסתימות הפוסקים משמע דכל שבולט משהו ואין ניכר כו').

מכל מקום "הרי הוא רשות היחיד על ראשו. לפי שהלכה למשה מסיני היא שאומרים גוד אחית".

[21] **תוס'** שם ד"ה ויש (היינו שיש בעובי הקצר ג'). עבודת הקודש שער ג ס"א (אם יש בקצר שלו רוחב שלושה הרי זה נדון משום רשות היחיד).

וכ"מ במ"א ס"ק א (עמוד גבוה י' ורחב ד', ואין בעיקרו ד', אפילו ליכא בקיעת גדיים, לא הוי תחתיו רשות היחיד, אלא על גביו).

גוד אחית, דהיינו משוך[23] את ראש העמוד מכל צדדיו והורד למטה עד לארץ, והרי זה כאילו מחיצות מקיפות אותו מכל צדדיו עד ראשו[24], וכיון שבראשו יש ד׳ על ד׳ הרי הוא שם רשות היחיד גמורה[25].

ואפילו אם כשהגיע לפחות מג׳ טפחים סמוך לארץ אין בעביו ג׳ טפחים על ג׳ טפחים, אין בכך כלום, שכל שהוא פחות מג׳ טפחים לארץ כלבוד הוא וכאילו הגיע לארץ[26].

אבל תחת ראשו ועד הארץ, אע״פ שאנו רואים כאילו מחיצות מקיפות שם, אין זה מועיל לעשות שם רשות היחיד[27], לפי שאין שם ריוח ד׳ על ד׳ שיהא ראוי להשתמש שם[28], שהרי תחתית העמוד מפסיק

דברי שלום

והיינו שכיון שכשמגיע ג׳ טפחים סמוך לארץ יש בו ג׳ על ג׳, אם כן הגדיים אינם יכולים לבקוע בחלל זה. ובמקום דליכא בקיעת גדיים אמרינן גוד אחית, ואם כן הוי רשות היחיד על גביו.

*

טעם הדבר שאין הגדיים יכולים לבקוע תחת העמוד (אלא תחת הטרסקל), נתבאר ברש״י שם ד״ה משום (שהגדיים בוקעין בה, מלמטה בארץ תחת מחיצות הטרסקל, שהם פשוטות להלן מן הקנה לכל צד ... בעמוד אין דרך להתחכך בו ולעבור תחת שיפועו, שאינו אלא מעט).

והיינו שתחת העמוד יש רק רוחב טפח אחד מהצד, שאין דרך הגדי להתחכך ולעבור בו. משא״כ הטרסקל, שהוא רחב ד׳ טפחים ועומד על קנה דק שבאמצעו, יש לו שני טפחים לעבור בו, ואם כן הגדיים בוקעין בו.

אמנם בעירובין טז, א (צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה, כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש). הרי שצריך ג׳ טפחים רוחב כדי שיהיו הגדיים בוקעין בו.

ואפשר כוונת הדברים, שתחת הטרסקל יכולים הגדיים לעבור ברוחב ג׳ טפחים הפנויים (חציים בריוח שתחת הטרסקל, וחציים בריוח שמחוץ לטרסקל). משא״כ בעמוד, שאין דרך להתחכך בו ולעבור תחת שיפועו, שאינו אלא מעט. ולכן אומרים בו גוד אחית.

*

ומטעם זה מותר לטלטל בחצרות שהן גבוהות י׳ טפחים מהרחוב שלפניהם (או שהן גבוהות ה׳ טפחים מהרחוב שלפניהם, ויש להם מחיצה גבוה ה׳ טפחים, שביחד הם י׳ טפחים גובה מהרחוב שלפניהם, כדלקמן סי׳ שסב ס״ד).

ואף שאין להתיר הטלטול על גביהם מטעם גוד אסיק, שהרי בונים על גביהם אבנים שהם בולטים קצת כלפי חוץ (כדי שהגשמים לא יקלקלו את הכותל). וכמובא בהערה הקודמת, שאפילו אם הבליטה למעלה היא משהו, ״אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק״.

מכל מקום מותר לטלטל בהן מטעם גוד אחית, כמבואר כאן – כל זמן שהבליטה כלפי חוץ היא פחות מטפח, שאין הגדיים בוקעים שם.

[22] סוכה ו, ב (כי אתאי הלכתא לגוד), ופרש״י (להיכא דצריך למיגד או גוד אחית או אסיק).

גוד אחית נזכר כאן, וגוד אסיק – לעיל ס״א (והערה 12).

[23] רש״י סוכה כב, א ד״ה שאין בגגו (גוד אחית, משוך אותה והורד).

ונתבאר לעיל (הערה 14).

[24] רש״י שבת קא, א ד״ה ולימא (גוד אחית, מכנגד מדת רחבן העליון ולמטה, כאילו הן יורדות עד הקרקע מבחוץ), וד״ה טרסקל (ונמצאו מקיפות את הקנה), וד״ה דאמרינן (סביב מחיצותיה, מכנגד רחבה ולמטה, כאילו הוא כולו שוה).

[25] לכאורה כוונת הדברים, ש״הרי זה כאילו מחיצות מקיפות אותו מכל צדדיו עד ראשו״, ולכן מתירים משום גוד אסיק, כדלעיל ס״א (שאנו אומרים גוד אסיק, דהיינו שאנו רואים את ד׳ צדדי העמוד הגבוהים י׳ טפחים, כאלו נמשכו והועלו למעלה על ראשו ועומדים כמחיצות סביב לו, ונמצא ראשו מוקף מד׳ צדדים וחללו ד׳ על ד׳). ולקמן ס״ד (עמוד שיש בעביו ד׳ על ד׳ במשך גובה עשרה, ואחר כך מתמעט והולך ... הרי הוא רשות היחיד על גבה, משום שאומרים גוד אסיק גובה י׳ טפחים של צדדיו למעלה).

וראה שו״ת דברי נחמיה תאו״ח סח, א (דוחק לומר דאמרינן גוד אסיק למחיצות אלו דגוד אחית).

[26] כדלקמן ס״ד (אנו אומרים לבוד, וכאלו הגיע לארץ), ושם נסמן (הערה 35).

[27] **תוס׳** שבת צט, ב **ד״ה** זרק (זרק ונח על גביו חייב, משמע דוקא על גביו אבל תחתיו לא). קא, א ד״ה וזרק (דדוקא על גביו חשיב ליה ר׳ יוסי ברבי יהודה רשות היחיד, אבל למטה לא, דלהכי לא אהני גוד אחית). והיינו שלדברי הכל למטה לא הוי רשות היחיד. הובא במ״א סוף ס״ק א (לא הוי תחתיו רשות היחיד, אלא על גביו (תוס׳ שבת דף צ״ט)), ובאליה רבה ס״ק ז. תוספת שבת ס״ק ב (אבל למטה לא הוי רשות היחיד).

[28] כדלעיל ס״א (ד׳ טפחים על ד׳ טפחים, שזהו שיעור מקום חשוב הראוי להשתמש בו), ושם נסמן (הערה 6).

ואף שנתבאר לקמן סי׳ שנה ס״א (שכל מחיצה העשויה לפחות מחלל ד׳ אינה מחיצה).

מכל מקום נחשבו מחיצות כדי לעשותו רשות היחיד על גבי העמוד שיש בו ד׳ על ד׳.

וראה דברי נחמיה שם סח, ב (לכאורה אם כן המחיצות כאילו אינם, דכל מחיצה שעשויה לפחות מחלל ד׳ אינה מחיצה, כמ״ש לקמן סי׳ שנ״ה ס״א וס״ז, ואם כן גם על גביו למה רשות היחיד ... וצריך לומר דהא דאמרינן כל מחיצה כו׳,

שם:

ד עמוד שיש בעביו ד' על ד' במשך גובה עשרה, ואחר כך מתמעט והולך, אע"פ שכשמגיע לג' טפחים סמוך לארץ אין בעביו ג' טפחים, או אפילו אם כבר אין בעביו ג' טפחים למעלה הרבה יותר מג' טפחים סמוך לארץ, הרי הוא רשות היחיד על גבה[29], משום שאומרים גוד אסיק גובה י' טפחים של צדדיו למעלה[30] כמו שנתבאר[31].

אבל למטה תחת השיפוע אינו רשות היחיד[32], כיון שאי אפשר לומר שם גוד אחית מחמת בקיעת הגדיים, כי כל מחיצה שאינו מגעת ג' טפחים לארץ אינו מחיצה לחלוק רשות בפני עצמה, לפי שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה[33]. אבל פחות מג' טפחים, שאינן יכולין לעבור שם[34], אפילו אין בה אלא ז' טפחים ומשהו, אנו אומרים לבוד, וכאלו הגיע לארץ[35]:

דברי שלום

היינו דוקא כשאין מרחק ד' כלל ביניהם, ומשא"כ כאן יש מרחק ד' בצירוף מקום העמוד). רשימות שיעורים שבת סי' לד אות ג.

[29] תוס' מט, ב ד"ה הם העלו (עגלה שהיא רשות היחיד, כיון דעגלה גופה יש אורך בזקיפה עשרה ורוחב ארבעה, אע"פ שתחתיה רשות הרבים). צט, א ד"ה שתי (שיש מחיצות למעלה מן הגזוזטרא, דתו לא חיישינן לבקיעת גדיים, וכן עגלות היו רשות היחיד, אע"פ שתחתיהם רשות הרבים, לפי שיש מגוף העגלה עד למעלה מן הקרשים הרבה יותר מעשרה). עירובין לג, א ד"ה דהדר זקיף (שיש גובה י' באותו זקיפה, דחשיב רשות היחיד, אע"ג דגדיים בוקעין, כמו עגלות). פט, רע"ב (שיש במנעול עצמו גבוה י', דהוי רשות היחיד, אפילו איכא רשות הרבים גמורה תחתיו, כמו עגלות דהוו רשות היחיד ותחתיהן רשות הרבים). מ"א ס"ק א (הטרסקל עצמו גבוה י' ורחב ד', גם מה שתחתיו הוי רשות ה[רבים] (תוס')) [(כגירסת תוספת שבת סוף ס"ק ב, ומחצית השקל שם], ובסי' רסו ס"ק ז (ודע דאם העגלה גבוה י' ורחבה ד' בלא הגלגלים, הוה רשות היחיד גמור).

וכן הוא לעיל שם ס"ח (אם גוף העגלה עצמה בלא הגלגלים היא רחבה ד', וגם היא גבוהה י' טפחים בלא הגלגלים, שאז היא רשות היחיד גמורה, אף על פי שיש חלל הרבה תחתיה). לקמן סי' תה סוף ס"ז (שאף עובי זה שמן הצדדים רואים אותו כאלו עומד כמחיצה על גבי קרקעיתה, משום תורת גוד אסיק, כמו שנתבאר בסי' שמ"ה). וראה לקמן (הערה 74).

[30] והיינו דאף שאין לומר בזה גוד אחית, מטעם שהגדיים בוקעים בו, מכל מקום יש לומר בזה גוד אסיק, כיון שעמוד זה יש לו גובה עשרה טפחים.

[31] לעיל ס"א לענין עמוד ותל.

[32] תוס' שם ושם. מ"א שם.

[33] שבת צז, א (משום דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה). קא, א (הויא ליה מחיצה שהגדיים בוקעין בה), ופרש"י (ובקיעת גדיים מעכבת מלמימר גוד אחית שהרי עוברין תחתיה).

*

משא"כ במקום שאומרים גוד אחית (כשהוא פחות מג' טפחים לארץ), גם למטה הוא רשות היחיד.

ומיירי הכא שיש שם "ריוח ד' על ד' שיהא ראוי להשתמש שם", כגון שהעמוד הוא הרבה יותר מד' טפחים, ובחלל שתחתיו יש ד' על ד', כמבואר בדברי נחמי' שם (נקט טעם שיספיק גם אם למעלה רחב הרבה, עד שישאר רוחב ד' למטה עד מקום העמוד שנתקצר). וראה מראי מקומות וציונים. נתיבות שבת פ"ב הערות יח. כ.

[34] רש"י שם ד"ה התם משום (ובפחות משלשה ליכא בקיעת גדיים).

[35] גמרא צז, א (המשלשל דפנות מלמעלה למטה ... פחות מג' כשרה ... כל פחות משלשה כלבוד דמי הלכתא גמירי לה).

וכן הוא לעיל ס"ג (ואפילו אם כשהגיע לפחות מג' טפחים סמוך לארץ אין בעביו ג' טפחים על ג' טפחים, אין בכך כלום, שכל שהוא פחות מג' טפחים לארץ כלבוד הוא וכאילו הגיע לארץ).

*

ואף שהתחיל כאן בטעם בקיעת גדיים (אי אפשר לומר שם גוד אחית מחמת בקיעת הגדיים ... אבל פחות מג' טפחים שאינן יכולין לעבור שם), דהיינו שפחות מג' טפחים אין כאן בקיעת גדיים, ונעשה רשות היחיד מטעם גוד אחית.

מכל מקום מסיים בטעם לבוד (פחות מג' טפחים ... אנו אומרים לבוד, וכאלו הגיע לארץ).

כי טעם זה שאין בו בקיעת גדיים והוי כמחיצה, אינו מועיל אלא כ"שיש בעביו ד' על ד' במשך גובה עשרה", שכיון שאין בו בקיעת גדיים אמרינן גוד אחית מחיצה, כמבואר בדברי נחמיה לסי' שסג ס"ח (בכל מקום דשייך גוד אחית, הביא מוח"ז רבינו ז"ל האי טעמא דגדיים מעכבי, כמו בסימן שמ"ה סעיף ד' ובכמה דוכתי).

משא"כ כאן בא להתירו "אפילו אין בה אלא ז' טפחים ומשהו", שכיון שאין בה גובה עשרה טפחים, אין להתירו מטעם גוד אחית. ומכל מקום מתירים אותה מטעם לבוד.

ה כל מקום שיש לו שֵם ד׳ מחיצות, אע״פ שאינן שלימות אלא פרוצות באמצען, ואין בהן אלא אמה לכאן ואמה לכאן בכל זוית[36], כגון ד׳ קורות הנעוצים ברשות הרבים לארבע זויות וכל אחת עביה אמה על אמה, שנמצא שלכל רוח יש מחיצה ברוחב אמה מזוית זו וברוחב אמה מזוית זו[37], אם אין ביניהם אלא י״ג אמות ושליש[38], הרי זה רשות היחיד מן התורה[39], והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב[40].

דברי שלום

וכן לענין לחי, נתבאר לקמן סי׳ שסג סי״ב (הגביהו מהארץ ג׳ טפחים פסול, שהלחי הוא כמחיצה, ומחיצה הגבוה ג׳ טפחים מן הארץ אינה מחיצה, מפני שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה. ואם הגביהו פחות משלשה, אף על פי שאין בו אלא ז׳ ומשהו כשר, לפי שכל לבוד רואין אותו כמלא).

והיינו שאם ״הגביהו מהארץ ג׳ טפחים, פסול״ אפילו אם הלחי ארכו עשרה טפחים, ״ואם הגביהו פחות משלשה, אף על פי שאין בו אלא ז׳ ומשהו כשר״ מטעם לבוד.

והמקור לזה נסמן לקמן שם (הערה 70): רשב״א בעבודת הקדש שער א ס״ה (הגביהו מן הקרקע פחות משלושה טפחים, אף על פי שאין באורכו אלא שבעה ומשהו, כשר, שכל לבוד רואין אותו כמלא). מ״מ פי״ז הי״ב (וכתב הרשב״א ז״ל הגביהו למעלה מן הקרקע פחות מג׳ טפחים, שאין בארכו אלא ז׳ טפחים ומשהו, כשר, שכל לבוד רואין אותו כמלא). שו״ע שם סי׳ שסג ס״י (הגביהו מהארץ שלש, פסול. ואם הגביהו פחות משלש, אף על פי שאין בו אלא שבע ומשהו, כשר).

ומשם למדנו שכן הוא גם לענין מחיצה, כאמור כאן.

*

ומכל מקום מסתפק רבינו לעיל סי׳ רמח בקונטרס אחרון ס״ק ב ד״ה ולפי זה (והערה קעט), לפי מסקנת הגמרא, אי סגי בטעם גוד אחית – במקום שאין הגדיים יכולים לבקוע תחתיו, או שזקוקים לטעם לבוד.

וכן לקמן סי׳ שנה בקונטרס אחרון ס״ק ב (והערה 132) הובאה מחלוקת הפוסקים לענין גזוזטרא שלמעלה מן המים (שאין לה מחיצת עשרה טפחים), אי סגי בטעם גוד אחית (להתיר הטלטול על גבה), כיון שאין גדיים בוקעים תחתיה (אף שאין בו לבוד).

וראה לעיל (הערה 14).

[36] משנה **עירובין פ״ב** יז, ב (עושין פסין לביראות ארבעה דיומדין (עמודין הנראין כשנים, רש״י) נראין כשמונה ... גובהן עשרה טפחים ורוחבן ששה). גמרא שם כב, א (הכא איכא שֵם ארבע מחיצות). רמב״ם פי״ז הכ״ז (באר שעשה לה שמונה פסין מארבע זויות, שני פסין דבוקין בכל זוית, הרי אלו כמחיצה ... וכמה יהיה גובה כל פס מהן עשרה טפחים, ורחבו ששה טפחים).

בטור ושו״ע לא הובאה הלכה זו, שהרי אין לנו עתה ביראות של עולי רגלים, שהתירו בהם פסי ביראות. גם לא הובאו בטור ושו״ע הלכות ״הזורק לתוכה מרשות הרבים חייב״, שהרי בכל אופן אסור מדברי סופרים.

אמנם הובאה הלכה זו לענין סוכה, בטור ושו״ע סי׳ תרל ס״ז (סיכך על גבי ... באר שיש לו פסין, הרי זו סוכה כשרה לאותו שבת שבתוך החג בלבד. מתוך ש...פסין אלו מחיצות לענין שבת, נחשוב אותם כמחיצות לענין סוכה).

[37] ברייתא שם יט, ב (היתה שם אבן מרובעת, רואין כל שאילו תחלק ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן, נידון משום דיומד). רמב״ם שם הכ״ח (היה במקום אחד מן הזויות, או בכל זוית מארבעתן, אבן גדולה ... רואין כל שאילו יחלק ויש בו אמה לכאן ואמה לכאן בגובה עשרה, נדון משום זוית שיש בה שני פסין).

[38] משנה שם יז, ב (וביניהן כמלא שתי רבקות של שלש שלש בקר דברי רבי מאיר. ר׳ יהודה אומר של ארבע), וכרבי יהודה. ברייתא שם יט, סע״א (וכמה עוביה של פרה אמה ושני שלישי אמה). גמרא שם יט, ב (יתירות על שלש עשרה ואינן מגיעות לארבע עשרה), ופרש״י (שמונה בקר, יצאו מכלל שלש עשרה ולכלל י״ד לא באו, די״ג אמה ושליש הן). רמב״ם שם הכ״ז (ובין כל פס לפס כמלוא שתי רבקות של ארבעה ארבעה בקר, אחת נכנסת ואחת יוצאה. שיעור רוחב זה אין יתר על שלש עשרה אמה ושליש).

[39] היינו ש״אם אין ביניהם אלא י״ג אמות ושליש״, הוא רשות היחיד מן התורה, וגם התירו לעולי רגלים ״לעשות כן סביב הביראות שברשות הרבים״. משא״כ אם הוא יותר מ״י״ג אמות ושליש״, אף שגם בזה הוא רשות היחיד מן התורה, כדלקמן סי״א (דין רשות הרבים, אם הוא רחב ט״ז אמה, שהרי אין לו אלא ב׳ מחיצות משני צדדיו בלבד (אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב רשות הרבים מכנגד חלל השער)). והיינו שהריוח בין המחיצות ט״ז אמה, וחלל השער י״ד אמה, שאז אינו רשות הרבים מן התורה, ושם נסמן (הערה 80). מכל מקום בזה לא התירו לעולי רגלים ״לעשות כן סביב הביראות שברשות הרבים״.

[40] עירובין כ, א (עבד כעין פסי ביראות ברשות הרבים וזרק לתוכה חייב). רמב״ם שם הל״ג (הזורק מרשות הרבים לבין הפסין חייב ... ואפילו היה בבקעה ואין שם ביניהם באר).

יוצא אם כן, שכל מקום שהוא ט״ז אמה על ט״ז אמה או פחות, ויש לו ארבע עצים בארבע פינותיו, וכל עץ יש בו כדי לחקוק אמה על אמה, מה שביניהם הוא רשות היחיד מן התורה.

*

אבל מדברי סופרים אינן חשובות מחיצות להתיר הטלטול בתוכו[41], אפילו הן בכרמלית, הואיל והפרוץ מרובה על העומד[42], אלא לעולי רגלים בלבד התירו לעשות כן סביב הביראות שברשות הרבים, כדי שיהיו מים מצויים להם בשבתות:

ו וכן מקום המוקף ג' מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית[43], או אפילו אין בו אלא ב' מחיצות ולחי[44], שלחי זה נדון כמחיצה ג', ע"ד שיתבאר בסי' שס"ג[45], הרי הוא רשות היחיד גמורה

דברי שלום

והיינו אף אם רבים בוקעים בין הפסין, כנפסק ברמב"ם הל' שבת פי"ז הל"ג (ואפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות). כדעת חכמים במשנה כב, א (רבי יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך).

ובקונטרס אחרון לקמן ס"ק ב (דאף שהרבים בוקעים על המחיצה עצמה לא מבטלו לה, לרבנן דקיי"ל כוותייהו, כמ"ש הרמב"ם), ושם (הערה 266).

וכן נפסק לקמן סי' שסג סמ"ב (שמן התורה אין בקיעת רבים מבטלת ממנו שם המחיצה), ושם נסמן (הערה 284).

[41] עירובין כ, ב (לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד). רמב"ם שם ה"ל (לא התירו הפסים האלו אלא בארץ ישראל ולבהמת עולי רגלים בלבד). תוס' סוכה ז, ב ד"ה סיכך על גבי פסי (דלא התירו אלא לעולי רגלים ... מדאורייתא שרי). מ"א סי' תרל ס"ק ט (בפסין ... דלא התירו אלא לעולי רגלים ... מדאורייתא מחיצה מעלייתא הוא, ורבנן הוא דגזרו).

[42] עירובין י, א (פסי ביראות שהתרתה בהן, פרוץ מרובה על העומד). יא, א (בפרוץ מרובה על העומד ... התרת אצל פסי ביראות לדברי הכל). תוס' שם יז, ב ד"ה עושין (והא דאמר לעיל (דף טו:) הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה, היינו היכא דליכא שֵם ד' מחיצות, כי הכא, דהואיל ואיכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן חשיב פתח). רמב"ם פי"ז הכ"ז (ואע"פ שהפרוץ מרובה על העומד בכל רוח ורוח, הואיל וארבע הזויות עומדות). רבנו יהונתן שם ו, א ד"ה אמר ר' יצחק בר אדא (אבל בזמן הזה שאנו בגלות ... לא שרינן לטלטל בתוכה במחיצות אלו, שפרוץ מרובה על העומד). ריטב"א שם יז, ב (כך הוא דין תורה, דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד כעין פסי ביראות, ש[תה]א חשובה מחיצה גמורה, ולא תפסל בשום פרצה בעולם, ובאו חכמים ואסרו, שלא לטלטל בו אלא לצורך עולי רגלים). הובא גם בשו"ת צמח צדק או"ח סי' מ ס"ו.

ובאמת אפילו הי' עומד מרובה על הפרוץ, לא היינו מתירים בזה אלא לעולי רגלים, שהרי יש כאן פרצה יותר מעשר אמות, וכדלקמן סי' שסב סי"ח (כל היקף מחיצות שהפרוץ שבו מרובה על העומד אסור ... אבל אם הפרוץ כעומד שוה בשוה מותר ... שכך היא הלכה למשה מסיני ... ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות).

ומה שכתבו "ולא תפסל בשום פרצה בעולם", יתבאר לקמן (הערה 80).

[43] רש"י עירובין יב, ב ד"ה חייב (דשלש מחיצות דאורייתא). רשב"א עירובין יא, ב ד"ה גירסת הספרים (דשלש מחיצות דאורייתא), ובעבודת הקודש שער ג ס"א (מקום מוקף שלוש מחיצות גבוהות עשרה טפחים ורחב ארבעה או יותר ... הרי זה רשות היחיד דבר תורה). **טור** רס"י שסג (מן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות הוא רשות היחיד גמור). **ט"ז סי' שסג** ס"ק א (נשאר עליו שם רשות היחיד גמור מן התורה). **לבוש** שם ס"א (קבלו חז"ל שמן התורה כל מקום שיש לו שלש מחיצות אינו רשות הרבים), **ואליה זוטא** סי' זה ס"ק א (מדאורייתא רשות היחיד גמור אף בג' מחיצות לחוד). **וכ"מ במ"א** סי' זה ס"ק א (משמע בדברי הפוסקים דכשיש שני מחיצות ולחי הוי רשות היחיד דאורייתא ... דלחי משום מחיצה).

וכן הוא לקמן סי' שסא ס"ד (חצר שנפרצה במילואה ... הוא רשות היחיד מן התורה). סי' שסג ס"א (כבר נתבאר בסי' שמ"ה, שמן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית, הוא רשות היחיד גמורה).

[44] עירובין שם (מבוי שאינו ראוי לשיתוף (מפולש, רש"י), הכשירו בלחי, הזורק לתוכו חייב ... לחי משום מחיצה (וקסבר שלשה מחיצות דאורייתא, רש"י)). רא"ש סוכה פ"א סי' ט (מבוי שאינו ראוי לשיתוף, פירוש שהוא מפולש, הכשירו בלחי, הזורק לתוכו חייב ... לחי משום מחיצה). מהרש"א שם ה, ב ד"ה באו"ד שלא יועיל (מבוי מפולש לא הוי רשות היחיד ... לחי משום מחיצה, ועושה אותו רשות היחיד מדאורייתא לחייב חטאת בזורק מרשות הרבים). מ"א שם (משמע בדברי הפוסקים, דכשיש שני מחיצות ולחי, הוי רשות היחיד דאורייתא, כדאיתא בעירובין דף י"ב דלחי משום מחיצה. וכ"כ הרא"ש פ"ק דסוכה).

ואף שנתבאר לקמן סי"א (דין רשות הרבים, אם הוא רחב ט"ז אמה, שהרי אין לו אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד (אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב רשות הרבים מכנגד חלל השער)), ושם נסמן (הערה 80). והיינו שגם מן התורה לא סגי בב' מחיצות ולחי, אלא באמה מכאן ואמה מכאן.

היינו דוקא במקום שהיא רשות הרבים גמורה, שבזה לא סגי בלחי. משא"כ כאן לא מיירי במבוי מפולש שהוא רשות הרבים גמורה, אלא במבוי המפולש שהוא עצמו אינו רשות הרבים, כדלקמן רס"י שסד (מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים, והוא עצמו אינו רשות הרבים, כגון שאין רבים בוקעים בו, או שאין ברחבו ט"ז אמה). שדוקא בזה נידון לחי כמחיצה, לעשותו רשות יחיד מן התורה.

ונתבארו הדברים בשו"ת אבני נזר חו"מ סי' קז (אף דמן התורה לחי משום מחיצה, והזורק למבוי מפולש שיש לו לחי חייב. מכל מקום היכי דרבים בוקעים, היינו במקום שהוא רשות הרבים, לא הוי רשות היחיד אפילו מן התורה).

מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב. אבל חכמים אסרו לטלטל בו יותר מד׳ אמות, ושלא להוציא ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולא לרשות הרבים, כדין הכרמלית שיתבאר[46].

במה דברים אמורים כשמקום זה הוא פרוץ ופתוח לכרמלית, אבל אם הוא פתוח לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה, מפני שלפעמים נדחקים רבים לתוכו כשיש דוחק רב

דברי שלום

וכן הוא בשו״ת דברי נחמי׳ סי׳ כג (נראה לי דהא דאמרינן דלחי ... הוי כמחיצה, היינו היכא דבלאו הכי יצא מתורת רשות הרבים, כגון שהחלל שבין ב׳ מחיצות אינם רחבים י״ו אמה, או בקעה כו׳, אז מהני הלחי); אלא שהוא כתב כן אף לענין צורת הפתח (ומסתפק בהאמור לקמן סי׳ שסד ס״ד).

ונתפרש יותר בשו״ת אגרות משה ח״א סי׳ קעט (ומשמע בפשיטות דמה שאין מועיל לחי ברשות הרבים הוא גם מדאורייתא, אף למאן דאמר לחי משום מחיצה. דהרמב״ם לא נקט דהכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב אלא בהלכה ט, במבוי שהוא כרמלית, ולא בהלכה י, כשכתב שלחי אינו מועיל בהכשר רשות הרבים, לא כתב שמכל מקום הזורק לתוכו חייב, משמע דאף מדאורייתא אין מועיל לחי לרשות הרבים. ואף רש״י שבהא דאמר רבי יהודה מבוי שאינו ראוי לשיתוף הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב, פירש שהוא מפולש, וכן פירש הרא״ש בסוכה, ולא כתבו שהוא הדין רשות הרבים, אלמא דברשות הרבים לא יועיל לחי אף לחייב להזורק לתוכו).

ואף שגם לענין רשות הרבים תניא עירובין כב, א (יתר על כן אמר רבי יהודה, מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים, עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן, או קורה מכאן וקורה מכאן, ונושא ונותן באמצע).

לא קיי״ל כרבי יהודה, אלא כרבנן שם (אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך).

ואף שהי׳ מקום לפרש, שגם רבנן מודים שמן התורה סגי בלחי מכאן ולחי מכאן, כמבואר בתוס׳ שם ד״ה דרבנן (הוה מצי לשנויי דרבנן לא פליגי אדרבי יהודה אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא מודו ליה).

מכל מקום אין זו מסקנת הגמרא, אלא (דרבנן אדרבנן [נמי] לא קשיא, הכא איכא שֵם ארבע מחיצות, התם ליכא שֵם ד׳ מחיצות). והיינו שגם מן התורה לא סגי בב׳ מחיצות ולחי מכאן ולחי מכאן, אלא דוקא באמה מכאן ואמה מכאן, כמו בפסי ביראות ד״איכא שֵם ארבע מחיצות״.

ויתירה מזו נתבאר כאן בסמוך (אם הוא פתוח לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה, מפני שלפעמים נדחקים רבים לתוכו כשיש דוחק רב ברשות הרבים). והיינו שבפתוח לרשות הרבים, אף מחיצה ממש ברוח השלישי אינה מועלת לעשותה רשות היחיד מן התורה.

ואם יש שתי מחיצות, וברוח שלישי ורביעי יש אמה מכאן ואמה מכאן, יתבאר לקמן סי״א (והערה 80).

*

יוצא אם כן סיכום הלכה זו (המבוארת כאן ולקמן סי׳ שסד):

(א) מבואות המפולשים לרשות הרבים, והן עצמן רשות הרבים גמורה (שמה, יא), אין מועילים מהתורה לעשותו רשות היחיד, אלא אמה מכאן ואמה מכאן (שמה, ה. שמה יא), או צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן (שסד, ד). אבל מדברי סופרים, גם זה וזה אינו מועיל, אלא דלת מכאן ודלת מכאן (שסד, ד).

(ב) מבואות המפולשים לרשות הרבים, והם עצמם אינם רשות הרבים, אין הלחי מועיל לעשותו רשות היחיד מהתורה (שמה, ו), אלא עושין לו צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן (שסד, א).

(ג) מבואות המפולשים לכרמלית, והן עצמן אינן רשות הרבים, מועיל הלחי מן התורה לעשותו רשות היחיד, שהלחי נידון כמחיצה (שמה, ו). אבל מדברי סופרים, הלחי אינו מועיל, אלא צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן (שסד, א).

(ד) ואם רוחב המבוי הוא יותר מעשר אמות אין הלחי מועיל לו (שסד, א), אלא צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן.

[45] סעיף א (שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה בכל מקום שיש לו ב׳ מחיצות שלימות ולחי זה כמ״ש בסי׳ ש[מ]״ה, אלא שחכמים אסרו בב׳ מחיצות ולחי, והתירו בג׳ מחיצות ולחי).

[46] דין הכרמלית שהיא מקום פטור מהתורה, נתבאר לקמן סעיף יט (ומקום זה הוא מקום פטור מהתורה ... ועשאוהו רשות בפני עצמו וקראוהו כרמלית).

ואילו דין הכרמלית שהיא רשות היחיד מהתורה, נתבאר לקמן סי׳ שנח ס״א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם ... אף על פי שהן רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, שהרי מחיצות גמורות הן, אלא שמחוסרין דיורין, הרי הן ככרמלית מדברי סופרים).

*

דין שניהם (לא הוקף לדירה, וג׳ מחיצות, שהם רשות היחיד מהתורה וכרמלית מדברי סופרים), שוה אף לענין טלטול מהם לכרמלית גמורה תוך ד׳ אמות, כדלקמן סי׳ שמו ס״ו (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ... שמן התורה הוא רשות היחיד גמורה ... מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, תוך ד׳ אמות), וסי׳ שסא ס״ד (ואם נפרצה לכרמלית ... אף שהוא רשות היחיד מן התורה, מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, מטעם שנתבאר בסי׳ שמ״ו).

ברשות הרבים[47]:

ז כתלים המקיפים את רשות היחיד, הרי על גביהם רשות היחיד, אע"פ שאינן רחבים ד'[48].

ואפילו אם גם החלל שביניהם אין בו ד'[49], שאינו רשות היחיד שם[50]. מכל מקום על גבי הכתלים למעלה, אם יש שם ד' על ד' בהצטרפות כולם עם החלל שביניהם, הרי הוא רשות היחיד שם.

ואף על פי שאינו ראוי להשתמש שם על גבי כתלים, שאין בהם רוחב ד' בכל אחד, מכל מקום הרי אפשר להניח שם על גביהם דף הרחב ד' על ד' כמדתם עם החלל שביניהם, ולהשתמש עליו[51]:

---

[47] רשב"א עירובין ט, א ד"ה מקום (ואולי נאמר דאפילו יש לו שלש מחיצות, כיון שהוא פתוח לרשות הרבים כרמלית היא ... כך יש לי לפרש לפי דברי רש"י ז"ל). מ"מ הל' שבת פי"ז ה"ט (שדעת רבינו ז"ל הוא שדין תורה הוא שכל שיש בו שלש מחיצות הוא ככרמלית ... ובעלי התוס' והרשב"א ז"ל סבורים דכל שיש לו ג' מחיצות רשות היחיד גמורה דבר תורה ... ויש מחלקים בין פתוח לרשות הרבים לפתוח לכרמלית). כ"מ שם (ועל כרחך משוינן חילוק בין פתוח לרשות היחיד לפתוח לכרמלית). **ט"ז סי' שסג** ס"ק א (בטור כתוב כאן שהוא רשות היחיד גמור מן התורה, והקשה ב"י דהא בסי' שמ"ה כתב הטור דמבואות שיש לשם ג' מחיצות ואין לחי וקורה ברוח רביעית דהוה כרמלית ... ולענ"ד נראה לתרץ דבסי' שמ"ה מיירי שהרוח הרביעית הוא לרשות הרבים ... משא"כ כאן דלא מיירי בענין זה שדוחקין שם רבים לפעמים, ממילא נשאר עליו שם רשות היחיד גמור מן התורה ... חילוק זה מצאתי במ"מ פי"ז).

וכן הוא לקמן ס"כ (מבואות שיש להם ג' מחיצות, ואין להם לחי או קורה ברוח רביעית הפתוחה לרשות הרבים ... הן כרמלית). סי' שסא ס"ד (חצר שנפרצה במילואה ... לרשות הרבים נעשה גם כן כרמלית ... ואם נפרצה לכרמלית ... הוא רשות היחיד מן התורה). סי' שסג ס"א (כבר נתבאר בסי' שמ"ה שמן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית, הוא רשות היחיד גמורה אם פרוץ לכרמלית ... אם פרוץ לרשות הרבים ... ככרמלית). סי' שפו ס"א (מבוי פתוח לרשות הרבים, אינו רשות היחיד מן התורה, כמו שנתבאר בסי' שמ"ה)).

[48] **עולא** שבת **צט**, ב (בעי רבי יוחנן כותל ברשות הרבים גבוה י' ואינו רחב ארבע ... וזרק ונח על גביו, מהו, מי אמרינן כיון דאינו רחב ד' מקום פטור הוא, או דילמא כיון דעשאו רשות היחיד כמאן דמלי דמיא. אמר עולא קל וחומר לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כל שכן). טור ושו"ע ס"ג (כתלים המקיפים רשות היחיד, על גביהם רשות היחיד, אפילו אינם רחבים ד').

[49] משנה שבת צט, א (חולית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה ורחבן ארבעה, הנוטל מהן והנותן על גבן חייב, פחות מכן פטור). **ר' יוחנן עירובין עח**, א (בור וחולייתה מצטרף לעשרה. ואמאי, הא לא משתמש ליה. אלא מאי אית לך למימר דמנח מידי ומשתמש, הכא נמי דמנח מידי ומשתמש). ופרש"י (וכי היכי דשמעינן מינה לגובה שמעינן מינה נמי דמצטרפין לפותיא, דהא קתני ורוחבן ארבעה).

[50] **תוס' שם** ד"ה אלא מאי (היכא דאין הבור רחב ד' מבפנים אלא על ידי צירוף חוליא, והחוליא גבוה עשרה מבחוץ לרשות הרבים, דאע"ג דתוכו לאו רשות היחיד הוא, על גביו רשות היחיד).

וכדלעיל ס"א (איזו היא רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים, ויש בחללו ד' טפחים על ד' טפחים, שזהו שיעור מקום חשוב הראוי להשתמש בו), ושם נסמן (הערה 4).

ואם כן לא שייך כאן הטעם המובא לעיל מהגמרא (כיון דעשאו רשות היחיד כמאן דמלי דמיא. אמר עולא קל וחומר לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כל שכן), שהרי בפנים אינו רשות היחיד. על זה אומרת הגמרא, שכאן הטעם הוא (דמנח מידי ומשתמש).

ולעיל אצל "כתלים המקיפים את רשות היחיד", לא שייך הטעם האמור כאן, כמבואר בתוס' סוכה ד, ב ד"ה חלון (כעין חצר, דלא שייך להחשיבו רשות היחיד מטעם דאי מנח עליה מידי, אלא בדבר צר כעין עמוד רוחב ד'). גיטין טו, ב ד"ה גידוד (דמיירי ברחב הרבה, דלא שייך מנח עליה מידי אלא בדבר צר). וכן הוא באבן העוזר (שם איירי בחצר רחב הרבה, דלא שייך שם לאנוחי למעלה מידי ולאשתמושי). לכן אמרו על זה בגמרא את הטעם הראשון הנ"ל,

[51] **רב אשי שם** (אמר ליה ... הכא נמי דמנח מידי ומשתמש). ופירש **רש"י** (מניח דף ארבעה ... ומשתמש עליו).

והי' מקום לפרש בגמרא, שאם מניח דף, נעשה רשות היחיד. אבל בתוס' שם (על גביו רשות היחיד, משום דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש).

עי' מגיני שלמה שבת קא, א ד"ה הני ביצאתא.

בגמרא שם (אמר רב הונא הני ביצאתא דמישן (ספינות קטנות וקצרות מלמטה עד כחודו של סכין, רש"י) אין מטלטלין בהן (דלאו רשות היחיד נינהו, שאין ברחבן ארבע מלמטה, לפיכך אין מחיצותיהן מחיצות, רש"י) אלא בארבעה. ולא אמרן אלא שאין בפחות משלשה ארבעה, אבל יש בפחות מג' ארבעה לית לן בה. ואי מלינהו קני ואורבני, לית לן בה (עד מקום רחבן, הרי הן כשרות לטלטל, אם יש משפת רוחבן ולמעלה י', רש"י)).

והיא ההלכה דלקמן סי' שנה ס"ז (ספינות קטנותא שמתקצרות למטה עד כחודו של סכין, והקצר שלהן גבוה ג' טפחים, שאין רוחב ד' טפחים למטה בעוד שלא הגביהו ג' טפחים מקרקעיתו, אין מטלטלים בתוכו יותר מד' אמות, אפילו יש במחיצותיה גובה י' טפחים ממקום שהרחיבו ד' ולמעלה ... אם מילא קנים בקרקעיתן עד מקום רחבן, הרי הן מחיצות כשרות (למעלה), אם יש בהן י' משם ולמעלה).

ח חורים שבכתלי רשות היחיד, שכלפי רשות היחיד הם רשות היחיד[52].

ואפילו הם מפולשים כלפי חוץ לרשות הרבים, והם למטה מי׳ טפחים, ששם הוא אויר רשות הרבים, ובני רשות הרבים משתמשים בהם, אעפ״כ כיון שאפשר להשתמש בהם מרשות היחיד הרי הם בטלים אצלה ונחשבים כמוה[53].

אבל אם הם כלפי חוץ ואינם עוברים כלפי פנים, אינם בטלים אצלה, והרי הם נדונים לפי גבהם ורחבם כמו שיתבאר[54]:

ט אויר רשות היחיד הוא רשות היחיד עד לרקיע. ולכן אם נעץ קנה ברשות היחיד, אפילו גבוה מאה

דברי שלום

והקשה התוס׳ שם ד״ה הני ביציתא (למה לי מלינהו קני ואורבני, אע״ג דלא מלאן, כיון דיכול למלאות חשיב רשות היחיד, כדאמר בפרק חלון (עירובין דף עח.) משום דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש). וכן הובא לעיל מהתוס׳ שם (על גביו רשות היחיד, משום דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש). וכן הוא בתוס׳ סוכה ד, ב ד״ה פחות (ויחשבה רשות היחיד מטעם דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש, כדאשכחן בריש חלון). גיטין טו, ב ד״ה גידוד (ויחשב רשות היחיד מטעם דאי בעי מנח עליה ומשתמש, כדאמר בפרק חלון). ואפשר גרסו כן התוס׳ בדברי רב אשי (דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש).

ותירץ במגיני שלמה שם (נראה לחלק, דכיון דכרמלית מתחתה כמו שכתבתי, אסרו חכמים לטלטל אפילו במקום הרחב באויר, דמחזי כאויר כרמלית, דתופסת עד עשרה, כדאיתא פ״ק. ואע״ג דאי בעי ממלא, מכל מקום השתא מיהא דלא מלינהו הוי כאויר כרמלית, ולא דמי להתם).

וכן כאן, אף שעדיין לא הניח על גביהם דף, מכל מקום ״הרי אפשר להניח שם על גביהם דף״, והוי כאילו הניח.

*

והטעם שעל גבי הדף הוי רשות היחיד, נתבאר לעיל ס״א (עמוד או תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד׳ על ד׳, הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק, דהיינו שאנו רואים את ד׳ צדדי העמוד הגבוהים י׳ טפחים, כאלו נמשכו והועלו למעלה על ראשו ועומדים כמחיצות סביב לו, ונמצא ראשו מוקף מד׳ צדדים וחללו ד׳ על ד׳).

[52] שבת ז, ב (וחורי רשות היחיד כרשות היחיד). רש״י שם ד״ה והשלימו (כותלי רשות היחיד, ובהם חורים כלפי רשות היחיד, שהם כרשות היחיד). טור ושו״ע ס״ד (חורים שבכתלי רשות היחיד, שכלפי רשות היחיד, הם רשות היחיד).

וכן הוא לקמן סכ״ב-ג. סי׳ שנא ס״ב. סי׳ שנג ס״ב. סי׳ שנה סי״א. סי׳ שנז ס״א וס״ח. סי׳ תה ס״ז.

[53] **מ״א** ס״ק ב (ואפילו הם למטה מי׳. ומה שכתבו התוס׳ דלמטה מי׳ שייך לרשות הרבים. היינו לפי הסלקא דעתא, כן נראה לי). **עי׳ תוס׳** שם (אבל שלמטה מעשרה אין בני רשות היחיד משתמשין שם, מפני בני רשות הרבים שמשתמשין בהן). ועל זה כתב המ״א דהיינו רק לפי הסלקא דעתא, משא״כ לפי המסקנא הן כרשות היחיד. ונתבאר בדברי נחמיה סח, ב.

וכן משמע מלשון רמ״א ס״ד (ואם הם כלפי חוץ ואינם עוברים כלפי פנים, נדונים לפי גבהן ורחבן). שמקורו בעבודת הקודש שער ג ס״א (היו בהן חורין פתוחין כלפי חוץ ואין עוברין כלפי פנים ... אין אלו רשות היחיד). משא״כ אם פתוחין אף לפנים, הוו חורי רשות היחיד.

ואף שיתבאר לקמן סי׳ שנג ס״ב (זיז, דהיינו דף הבולט מן הכותל לרשות הרבים אם הוא ... למטה מעשרה מן הארץ, כיון שהוא באויר רשות הרבים, זכו בו רבים, ואוסרים הם על בעל הבית להשתמש בו דרך חלונו, אף על פי שהוא פתוח לו). והקשה במ״א שם ס״ק ד (צ״ע כיון דחלון הבית פתוח לו תוך י׳, אם כן אפילו למטה מי׳ הוי רשות היחיד, דהוי חורי רשות היחיד).

כתב על זה בקונטרס אחרון שם ס״ק ב (ועיין אליה זוטא שחילק בין חורין לזיז, ומוכרח הוא ... דתשמיש הרבים אוסר על בעל הבית). והוא באליה זוטא שם ס״ק א (ואפשר לחלק בין זיזין לחורין).

ונתבאר החילוק בקונטרס אחרון שם (אסרי בני רשות הרבים כל דבר שהוא באויר רשות הרבים, משא״כ חורין דבסי׳ שמ״ה שאינן באויר רשות הרבים). וכן הוא בפנים שם ס״ב (כיון שהוא באויר רשות הרבים, זכו בו רבים, ואוסרים הם על בעל הבית להשתמש בו דרך חלונו).

וראה פסקי דינים צמח צדק שסא, ב (איך אשתמיטתי׳ דברי רבינו ירוחם, שפוסק בפשיטות להיפך). והוא ברבינו ירוחם נ״ב ח״ד נז, ב (וכתבו התוס׳ וחורים שבכותל משני צדדיו, כלומר שהם ברשות הרבים כנגד פני רשות הרבים, והם כמו כן ברשות היחיד כנגד פני רשות היחיד, שהם מפולשים, אם היו למטה מעשרה טפחים לאו כרשות היחיד דמו).

וראה רשימות שיעורים שבת סי״ל. הערות וביאורים תשמז ע׳ 56.

[54] לקמן סי״ח.

אמה, על גביו רשות היחיד[55]. וכן כל מה שיש ברשות היחיד, בין רחב בין קצר[56] בין גבוה בין נמוך דינו כרשות היחיד, שכן דרך לבנות ברשות היחיד עליות זו למעלה מזו קטנות וגדולות[57]:

י ואפילו כלי העומד ברשות הרבים, אם יש בו כדי לרבע ד' טפחים על ד' טפחים, והוא גבוה י' טפחים, כגון תיבה או כוורת או מגדל[58], הרי הוא רשות היחיד[59] בתוכו[60] ועל גבו עד לרקיע[61]. מפני שכל שהוא גבוה עשרה ורחב ד' הוא חולק רשות לעצמו[62].

אבל אם אינו גבוה עשרה, אף על פי שרחב ד', אינו חולק רשות לעצמו[63]. ואף על פי שחכמים גזרו על כל דבר שרחב ד' ואינו גבוה עשרה לעשותו רשות בפני עצמו, דהיינו כרמלית כמו שיתבאר[64], מכל מקום בכלים לא רצו חכמים לגזור לבטלם מתורת כלי לעשותם רשות בפני עצמם, הואיל והן כלים[65].

ודינם כמקום פטור[66]. ויש אומרים[67] שדינם כרשות הרבים שהם עומדים עליה. וכל שכן אם אינו רחב ד'

---

[55] **רב חסדא שם** ז, ב (אמר רב חסדא נעץ קנה ברשות היחיד וזרק ונח על גביו, אפילו גבוה מאה אמה חייב, מפני שרשות היחיד עולה עד לרקיע). טור ושו"ע ס"ה (אויר רשות היחיד הוא רשות היחיד עד לרקיע). מ"א ס"ק ג (ואם נעץ קנה ברשות היחיד, על גביו הוי רשות היחיד).

[56] אף דאמרינן (שבת ד, א) "והא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ד' על ד'". וראה הערות וביאורים תשמב ע' 23.

[57] **ב"י** סוף הסימן (אבל ברשות היחיד אין מקום לרשות אחרת, שכל דבר שבתוך רשות היחיד הוא רשות היחיד, בין גבוה בין נמוך בין רחב בין קצר, שכן דרך היחיד לבנות עליות זו למעלה מזו). **לבוש** ס"ו (וכל מה שברשות היחיד נידון כרשות היחיד, בין גבוה בין נמוך בין רחב בין קצר, שכן דרך לבנות ברשות היחיד עליות זו למעלה מזו קטנים וגדולים).

וכן הוא לקמן סוף סכ"ה (ולדברי הכל אין מקום פטור ברשות היחיד, אלא כל מה שיש ברשות היחיד הוא רשות היחיד), ושם נסמן.

[58] ארון כלים (כמו במשנה כלים טו, א. כד, ו ובכ"מ).

[59] **ברייתא שם** ח, א (היתה קופתו מונחת ברשות הרבים גבוהה עשרה ורחבה ד', אין מטלטלין לא מתוכה לרשות הרבים, ולא מרשות הרבים לתוכה). טור ושו"ע ס"ו (אפילו כלי, כגון תיבה או מגדל או כוורת, אם יש לרבע בו ארבעה על ארבעה והוא גבוה עשרה, הוי רשות היחיד).

[60] ונתבאר לעיל ס"א וס"ז, שאם אין בחללו ד' על ד', לא הוי רשות היחיד בתוכו, אלא על גביו.

[61] לבוש ס"ה (אם יש לרבע בו ארבע על ארבע, והוא גבוה עשרה, הוי רשות היחיד עד לרקיע).

[62] רש"י שבת ח, א ודה"ה רחבה (דהוי רשות לעצמה).

[63] רשב"א ה, א (ולמטה מעשרה, דהוי רשות הרבים, אין כלי חולק רשות לעצמו להיותו ככרמלית). ז, א ד"ה אביי ורבא (אפילו כלי גבוה משלשה ועד עשרה אינו חולק רשות לעצמו, ולהיותו ככרמלית, דכל שהוא עומד בתוך אויר הרשות אינו חולק רשות לעצמו).

[64] לקמן סי"ט.

[65] **רש"י** שבת ח, א ד"ה פחות מכאן (ואם תאמר פחות מי' ורחבה ד' כרמלית היא. לא גזור רבנן לבטולי מתורת כלים, הואיל וכלי הוא).

וכן הוא לקמן סי"ג (והוא שאינו כלי ... ואם הוא כלי נתבאר לעיל).

[66] הגהות אשרי שבת פ"א סי' טו (פחות מכאן הוי מקום פטור, דאין כרמלית בכלי). אבן העוזר סי' זה (והארכתי בחידושי לשבת דף ה', דמדאורייתא כלי העומד ברשות הרבים הוי מקום פטור), וסי' שמט (שכתבתי סוף סי' שמ"ה דכלי העומד ברשות הרבים הוי מקום פטור), ובחידושיו לשבת ה, א (מבטלין מתורת רשות הרבים, והוי מקום פטור ... דאין כרמלית בכלים, והיינו דאוקמה אדאורייתא).

[67] **תוס' דף ה' ע"א** ד"ה כאן למטה מי'. והיינו דתנן התם ב, א (פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני ... חייב). ואמרינן בגמרא ה, א (תני טרסקל שבידו), ואקשינן (טרסקל שברשות הרבים רשות היחיד הוא ... אמאי חייב, מרשות היחיד לרשות היחיד קא מפיק). ומתרצת הגמרא (הכא למטה מי'). ועל זה מפרשים התוס' (דאין כרמלית בכלים, כמו שפירש רש"י לקמן גבי היתה קופתו מונחת כו'), והיינו מה שפירש רש"י ח, א ד"ה פחות מכאן (ואם תאמר פחות מי' ורחבה ד' כרמלית היא. לא גזור רבנן לבטולי מתורת כלים, הואיל וכלי הוא). שעל זה מפרשים התוס', שכיון דאין כרמלית בכלים, דינם כרשות הרבים, ולכן חייב.

מ"א ס"ק ד (וכלי שאין גבוה י' עומד ברשות הרבים, אין לו דין כרמלית, אלא הוי כמו רשות הרבים, דאין כרמלית בכלים (רש"י). עיין סי' שנ"ה ס"א מה שכתבתי).

עי' מ"א סי' שנה ס"ק ו בשם רש"י (ואם אין מחיצות הספינה גבוהים י' הוי כרמלית, ומותר לטלטל מתוכה לים ומן הים לתוכה (רש"י), כיון שעומד בכרמלית. עסי' שמ"ה ס"ו, וסי' רס"ו ס"ב, מה שכתבתי).

וסי' רסו ס"ק ז (העגלה ... כרמלית נמי לא הוי, דאין כרמלית בכלים כמ"ש רש"י דף ח', וכ"כ התוס' דף ה', כיון דלא קביעי בטל לגבי רשות הרבים).

והוא למטה מי׳.

וכלים המחוברים לקרקע אין עליהם תורת כלי לענין זה, וגזרו עליהם לעשותם כרמלית, אם רחבים ד׳ ואינם גבוהים י׳[68]:

איזו היא רשות הרבים

יא איזו היא רשות הרבים, רחובות[69], ושווקים[70], הרחבים ט״ז אמה[71] על ט״ז אמה[72], שכן היה רוחב הדרך במחנה לוים שבמדבר[73].

דברי שלום

וכן הוא לקמן סי׳ שנה ס״ה (ולא אמרו שאין כרמלית בכלים, אלא בכלי העומד ברשות הרבים, שהוא בטל לרשות הרבים ונעשה כמוה, אבל כשעומד בכרמלית, כרמלית הוא), ושם נסמן (הערה 44).

[68] **תוס׳** שבת יא, ב ד״ה אלא לאו (ואע״ג דאין כרמלית בכלים, האי גת, כיון דמחובר לקרקע, לא שמיה כלי). **מ״א** ס״ק ד (אבל בכלי המחובר לקרקע, הוי כרמלית (תוס׳ דף יא)).

[69] **ברייתא ו**, א (ואיזו היא רשות הרבים, סרטיא, ופלטיא גדולה, ומבואות המפולשין, זו היא רשות הרבים גמורה). ופירש״י (סרטיא, מסילה שהולכין בה מעיר לעיר. פלטיא, רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה. ומבואות של עיר, רחבים י״ו אמה, המפולשין משני ראשיהן לפלטיא). טור ושו״ע ס״ז (איזהו רשות הרבים, רחובות (דרכים שעוברים מעיר לעיר, מ״א) ושווקים ... מבואות).

ואף שבברייתא (ופרש״י) וטור ושו״ע נמנו רק שלושה סוגי רשות הרבים:

(א) סרטיא, שהיא דרך מעיר לעיר.

(ב) פלטיא, שהוא שוק.

(ג) מבואות המפולשין לרשות הרבים.

מפרש רבינו שהם מחולקים לארבעה סוגים (רחובות ושווקים ... וכן דרכים שעוברים בהן מעיר לעיר ... וכן מבואות ... המפולשים מרחוב לרחוב), כיון שיש שני סוגי סרטיא: (א) רחובות מרכזיים שבתוך העיר. (ב) דרכים מעיר לעיר. ושניהם רשות הרבים גמורה (ראה גם לקמן הערה 84).

שכן נראה מדברי רש״י עירובין ז, א (סרטיא דרך הילוך בני אדם, פלטיא רחוב לשווקים), ושם יז, ב (באיסרטיא, דרך כבושה). ולא חילק בין אם היא דרך הילוך בני אדם מעיר לעיר, או שהיא דרך הילוך בני אדם בתוך העיר.

וכן הוא בשו״ע (איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים), ולא חילק בין אם ה״רחובות״ הם בתוך העיר או מחוצה לה.

ואף שפירש במ״א ס״ק ה (רחובות, דרכים שעוברים מעיר לעיר הוי רשות הרבים). מכל מקום נתחלקו כאן לשני סוגים (רחובות ... וכן דרכים שעוברים בהן מעיר לעיר).

ומפורש יותר ברש״י סנהדרין (קיא, ב): ״היה רחובה ... חוץ לעיר, כונסין אותה לעיר, שצריך לעשות לה רחוב בתוכה. רחוב סרטיא גדולה״. הרי שבין אם הרחוב הוא חוץ לעיר ובין אם הוא בתוך העיר, נקרא בשם סרטיא גדולה.

וכן נראה שפירש הערוך (ערך סרט): ״מקום שהולכין שם רבים תדיר, והוא דרך המלך״. ולא חילק בין אם ״הולכין שם רבים תדיר״ מעיר לעיר, או ש״הולכין שם רבים תדיר״ מאיזור לאיזור שבתוך העיר, שניהם נקראים סרטיא.

וההוכחה לכל זה זה ממחנה ישראל שבמדבר, שממנו למדים את כל דין רשות הרבים, והרי לא הלכו בו תדיר מעיר לעיר, אלא היו הולכים בו תדיר מאיזור לאיזור בתוך המחנה.

וההפרש בין דרך שבתוך העיר לבין מבוי המפולש, יתבאר לקמן (הערה 83).

[70] לכאורה כן הוא גם בזמנינו, שאע״פ שהחנויות עצמן הן בתוך הבתים שהן רשות היחיד, מכל מקום המדרכה שלפניהן היא רשות הרבים, לשם באים, ומשם נכנסים לחנויות. שהרי במדרכות האלו של רחובות החנויות (הנקראים commercial), בוקעים הרבה יותר מאשר ברחובות המגורים (הנקראים residential).

וגם בזמן חז״ל היו השווקים כעין זה: מסביב לשוק היו חנויות, ולפניהם אצטבאות שיושבים שם הסוחרים, ולפניהם עמודים שתולין התגרים הסחורה, ולפניהם רשות הרבים, שמשם באים לקנות בין העמודים או בתוך החנויות, כדלקמן סכ״א, וסי׳ שמו ס״א.

[71] **גמרא צט**, א (דרך רשות הרבים שש עשרה אמה). רש״י ו, א ד״ה ומבואות (של עיר, רחבים י״ו אמה). טור ושו״ע שם (הרחבים ט״ז אמה).

[72] עבודת הקודש ריש שער ג (איזו היא רשות הרבים, כל מקום שהוא רחב שש עשרה אמה על שש עשרה אמה). **טור** (ורשות הרבים הוא, רחובות ושווקים הרחבים ט״ז אמה על ט״ז אמה). לבוש ס״ז (איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט״ז אמה על ט״ז אמה).

[73] גמרא שם (דקי״ל דרך רשות הרבים שש עשרה אמה ... דגמרינן לה ממשכן), ודף צו, ב (משה היכן הוה יתיב, במחנה לויה, ומחנה לויה רשות הרבים הואי, וקאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרשות היחיד דידכו לרשות הרבים).

וכן הוא לעיל סי׳ שא ס״א (שההבאה שהיו מביאין מביתם שהוא רשות היחיד, אל משה העומד במחנה לויה שהיא רשות הרבים, נקראת הבאה זו מלאכה).

וכיון שרוחב הדרך שבמדבר הי׳ ט״ז אמה, למדים מכך שכל רשות הרבים צריך להיות רוחב ט״ז אמה.

והוא שאינם מקורים[74]. ואין להם חומה סביב. ואפילו יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער[75], דהיינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה[76], הרי יש לאותו דרך המכוון משער לשער[77] כל דין

---

[74] **רב צח**, א (המעביר ד' אמות ברשות הרבים מקורה פטור, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר). טור ושו"ע שם (ואינם מקורים).

וכן הוא לקמן ס"כ (רשות הרבים שהיא מקורה, שאינה דומה לדגלי מדבר, הן כרמלית).

אמנם לקמן סי' שמו סי"ב (תקרה שאין לה מחיצות מן הצדדים ... החלל שתחתיה דינו לגמרי כרשות המהלכת לפניו (אם כרמלית כרמלית ואם רשות הרבים רשות הרבים) ... ולכן צריך להזהיר מאד לרבים שנכשלים בגגין שלנו הבולטים לפני הבתים שמטלטלים תחתיהן מהבתים). והיינו כיון דהתם הוא פתוח לרשות הרבים המהלכת לפניו (שאינה מקורה), וחלל זה בטל לרשות הרבים.

וכן הדין בחורי רשות הרבים שאינם גבוהים ג' טפחים, שדינם כרשות הרבים, אף שהם מקורים, כדלקמן סי"ח (והערה 140).

וכן הדין בבית הפרוץ במילואו לרשות הרבים מב' רוחותיו, כדלקמן סכ"ג (והערה 195).

וראה בהנסמן לעיל (הערה 29).

[75] רבי יוחנן עירובין ו, ב (ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). וכפירוש **רש"י** שם ו, א ד"ה רשות הרבים (ואין בה חומה, (או) שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער, שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר). שו"ע שם (ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער).

*

וקאי הן על "רחובות" והן על "שווקים" הנזכרים לעיל, שגם הם אינם רשות הרבים אלא אם הם מפולשים משער לשער. ונתבאר בחידושי צמח צדק לג, ד (והרי בירושלים היו כמה וכמה שווקים לרוב, שהן פלטיאות ... אמרו בסתם ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות כו', משמע דעכשיו אין חייבין עליה כלל משום רשות הרבים ... וכן כתב הרמב"ם בפשיטות פ"א מהל' עירובין, שכולה רשות היחיד היא, משמע ודאי אפילו השווקים שבה).

[76] רש"י שם (מכוון משער לשער), ובע"ב ד"ה ירושלים (רשות הרבים שלה מכוון משער לשער ומפולש). **ב"י** (אם יש לה כמה פתחים, אלא שאינם מכוונים זה כנגד זה, דכל שאינו מפולש משער לשער לאו רשות הרבים הוא). **מ"א** ס"ק ו (פירוש שהשערים מכוונים זה כנגד זה).

*

וכל זה הוא אם "יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער". משא"כ אם "אין להם חומה סביב", אין צריך "שהשערים מכוונים זה כנגד זה", כמבואר כאן בפירוש, ובשו"ע ס"ז (ואין להם חומה. ואפילו יש להם חומה, אם הם מפולשים משער לשער, הוו רשות הרבים).

וכן הוא ברש"י שם (ואין בה חומה, (או) שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער).

ויותר נתפרש בראבי"ה עירובין סי' שעט (עיירות שאין להן חומה, שראשי רשות הרבים שלהן מפולשין, הוי רשות הרבים. ואם מוקפין חומה, ורשות הרבים שלהם מכוון ומפולש משער לשער ברוחב י"ו אמות, הוי רשות הרבים).

וכן נתבאר בחידושי צמח צדק לד, א (אבל בעיר שאינה מוקפת חומה, אז יש לומר הרחוב חשוב רשות הרבים אף שאינו מפולש).

ולפי זה כתב שם כן אף לענין הרחובות שבעיירה ליובאוויטש (וכמו בעירנו ליובאוויטש ... אינם מפולשים משער לשער, רוצה לומר אינן מכוונין זה כנגד זה, שהשער של המסלה ההולכת לעיר דובראוונא והשער של המסלה ההולכת לוויטעפסק או לרודניא אינן מכוונות כלל זה נגד זה ... שכולם מפולשים לפלטיא הוא הרחוב שבאמצע העיר ששם החנויות כולם ... ויש לומר מוקפת חומה שאני), כזה:

וכן האריך להוכיח בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סי' כד (שדווקא בעיר מוקפת חומה צריך שהשערים יהיו מכוונים זה כנגד זה).

וכדאמרינן (ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים), והיינו שדוקא בתוך החומה צריכה אותה דרך להיות מכוונת משער העיר לשער העיר. משא"כ מיד כשהדרך יוצאת משער החומה, מיד היא פונה מדרכה הישרה לימין או לשמאל, שהרי ירושלים היא בהרים, ואי אפשר במציאות שדרך היציאה מירושלים תלך ישר באופן מכוון – מגובה ההר לעמקו, שהרי כל דרך היורדת מההר חייבת ללכת בעקלתון ובעיגול, עד שתרד מן ההר. ומכל מקום הדרך היא רשות הרבים, כיון שמחוץ לחומה אין צורך שתהי' מכוונת בדרך ישרה.

רשות הרבים, אם הוא רחב ט״ז אמה[78], שהרי אין לו אלא ב׳ מחיצות משני צדדיו בלבד[79] (אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב רשות הרבים מכנגד חלל השער[80]). והוא שאין הדלתות ננעלות בלילה,

דברי שלום

ויתירה מזו שאפילו בעיר המוקפת חומה, שכמה רחובות שבה מפולשים ומכוונים משער לשער, הרי גם הרחובות שביניהם רשות הרבים גמורה, אף שאינם מכוונים משער לשער, וכדלקמן בהמשך הסעיף ״וכן מבואות רחבים ט״ז אמה המפולשים מרחוב לרחוב״, אף שאין המבואות מפולשים משער לשער; דסגי מה שהם מפולשים אל הרחובות שהם ״מפולשים משער לשער״. או שהם בעיר שאין לה חומה (כמו בציור דלקמן הערה הבאה).

ויתירה מזו, שהרחוב הזה עצמו, המפולש מרשות הרבים לרשות הרבים, אינו צריך להיות מכוון זה כנגד זה, ואפילו הם פחות מרוחב ט״ז אמה, כדלקמן סי״ב (מבואות המפולשים לרשות הרבים מב׳ ראשיהם, וארכן לאורך רשות הרבים, אע״פ שאין ברחבן ט״ז אמה, הרי הם רשות הרבים גמורה). היינו דמיירי במבוי עקום, שארכו לאורך רשות הרבים, ושני קצוותיו מתעקמים באלכסון ומפולשים לרשות הרבים, ומכל מקום ״הרי הם רשות הרבים גמורה״ (כמו בציור דלקמן בהערה 94).

יוצא אם כן שכל הרחובות שבעיירותינו, שאינן מוקפות חומה, הן רשות הרבים גמורה, אף שאינן ישרות ומכוונות מקצה זה לקצה זה.

[77] מ״א שם (ויש לאותו דרך המכוין משער לשער כל דין רשות הרבים).

משא״כ שאר הרחובות שבאותה עיר, אינם רשות הרבים; מלבד (א) הרחובות המפולשים משער לשער. (ב) המבואות המפולשים שבין שתי רחובות אלו, כזה:

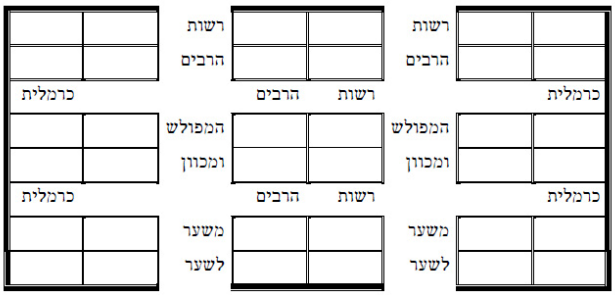

[78] ב״י שם (דלא מצרכינן דלתותיה נעולות בלילה, אלא כשאותו דרך שבתוך העיר המכוון משער לשער יש לו כל דיני רשות הרבים שיתבארו בסמוך).

[79] דקיי״ל כרבנן עירובין כב, א (יתר על כן אמר רבי יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך ... דרבי יהודה ... דאיכא שתי מחיצות מעלייתא ... דרבנן ... ליכא שֵׁם ד׳ מחיצות). מלחמות שם ו, א (רבי יוחנן ... בשתי מחיצות כרבנן סבר לה, לפיכך ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים ... אשתיירו להו שתי מחיצות דאינון רשות הרבים כרבנן ... ורבי יוחנן כרבנן סבירא ליה). וראה גם לקמן סי׳ שסד ס״ד (והערה 34).

[80] שאז הוי רשות היחיד מן התורה, כדלעיל ס״ה (כל מקום שיש לו שֵׁם ד׳ מחיצות, אע״פ שאינן שלימות אלא פרוצות באמצען, ואין בהן אלא אמה לכאן ואמה לכאן בכל זוית ... אם אין ביניהם אלא י״ג אמות ושליש, הרי זה רשות היחיד מן התורה, והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב). וכל שכן כאן שיש ב׳ מחיצות שלימות משני צדדיו, ו״אמה לכאן ואמה לכאן בכל זוית״, כזה:

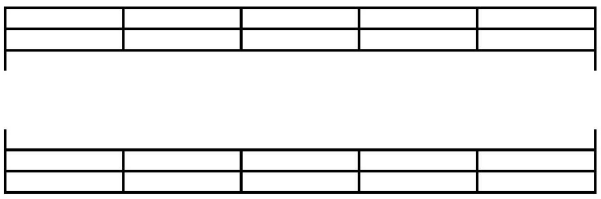

ואף דלעיל שם אינו מועיל אלא כשאין ביניהם אלא י״ג אמות ושליש. משא״כ כאן יש בין המחיצות ט״ז אמה, וגם כשיש אמה מכאן ואמה מכאן נשארו ביניהם י״ד אמות.

היינו לומר שדוקא כשאין ביניהם אלא י״ג אמות ושליש, התירו לעולי רגלים ״לעשות כן סביב הביראות שברשות הרבים״. אבל מן התורה הרי זה רשות היחיד אפילו הריוח הוא יותר מ״י״ג אמות ושליש״, כל זמן שהוא פחות מט״ז אמה.

כמו שיתבאר בסימן שס"ד[81].

דברי שלום

וכדאמרינן בעירובין כב, א (יתר על כן אמר רבי יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך ... הכא איכא שֵם ארבע מחיצות, התם ליכא שֵם ד' מחיצות). הרי שגם ברשות הרבים של ט"ז אמה, אם יהי' לה שֵם ד' מחיצות (אמה מכאן ואמה מכאן), הרי זה רשות היחיד מן התורה.

והטעם שגם כאן מועלת אמה מכאן ואמה מכאן, אף שהפרצה היא יותר מי"ג אמה ושליש, הוא כמבואר בתוס' עירובין ו, ב ד"ה וכי תימא (דמדאורייתא אין חילוק בין י"ג לי"ו). ובדברי נחמי' סוס"י כג (י"ג אמה ושליש ... מנא לן שיעור זה מדאורייתא). נתיבות שבת פי"ז הערה כח.

ואף שיתבאר לקמן סי"ב (מבואות המפולשים לרשות הרבים מב' ראשיהם ... רחבים י"ג אמה ושליש ... הם רשות הרבים אפילו הם מפולשים לרוחב רשות הרבים). הרי שגם מן התורה מועיל לפעמים י"ג אמה ושליש. ואם כן אפשר שגם מן התורה אין הדיומדין מועילים אלא עד י"ג אמה ושליש.

מכל מקום הרי נתפרש בגמרא הנ"ל, ששתי מחיצות גמורות, ועוד אמה מכאן ואמה מכאן, מועילות אף ברשות הרבים של ט"ז אמה.

ואפשר שבזה גופא מסתפק רבינו, אי סגי מן התורה אמה מכאן ואמה מכאן אף ברחב ט"ז אמה, או דוקא ברחב י"ג אמה ושליש, ולכן באה כאן הלכה זו במוסגר, וכהכלל המובא בשארית יהודה או"ח סי' ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

*

ואף שכתב הריטב"א שם יז, ב (כך הוא דין תורה, דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד כעין פסי ביראות, ש[תה]א חשובה מחיצה גמורה, ולא תפסל בשום פרצה בעולם, ובאו חכמים ואסרו, שלא לטלטל בו אלא לצורך עולי רגלים).

עיקר הכוונה בזה היא, שלא תיפסל אף במקום שהפרוץ מרובה על העומד, אם הפרצה הוא פחות מט"ז אמה (כדלעיל הערה 42).

ואף שכתב בשו"ת צמח צדק סי' צה (הפלטיא אם יש לה ד' מחיצות, אע"פ שיש בכל צד מבוי י"ו אמה, יש לומר מדאורייתא אינו רשות הרבים, כיון שיש לו ד' מחיצות, ובכל אחד עומד מרובה כפלי כפלים על הפרוץ, לא גרע מפסי ביראות). והיינו עכ"פ כשעומד מרובה על הפרוץ, בכל אחד מד' רוחות.

לא כתב כן אלא בתור הוה אמינא ומהדו"ק (בהיפוך הגליון), להנדפס בחידושיו על הש"ס לד, א (כיון שהוא פרוץ ברוחב י"ו אמה בשני מקומות הנ"ל, אע"פ שזולתן יש לו ד' מחיצות גמורות, מכל מקום כיון שהוא ענין רשות הרבים מצד שבני העיר מתקבצים שם, ואינו סתום מד' רוחות לגמרי, כי אם יש בו שני פתחים גדולים ברוחב י"ו אמה, יש לומר דחשוב רשות הרבים). וכדרכו לכתוב בתחלה ראשי פרקים בשולי הגליון (לפעמים בהיפוך הגליון), ואחר כך ביאר את ההלכה בפרטיות בכתי"ק.

וגם לפי הקס"ד, שבמקום שכל המחיצות הם "עומד מרובה על הפרוץ", סגי אפילו בפרצה יתירה מט"ז אמה; הרי פירש דהיינו במקום המוקף בד' מחיצות: "אע"פ שיש בכל צד מבוי י"ו אמה, יש לומר מדאורייתא אינו רשות הרבים, כיון שיש לו ד' מחיצות, ובכל אחד עומד מרובה כפלי כפלים על הפרוץ, לא גרע מפסי ביראות". משא"כ במקום שיש רק ג' מחיצות, או שאין להם "אמה לכאן ואמה לכאן בכל זוית", כמו ב"פסי ביראות", אזי אם יש ביניהם פרצות שהן יותר מט"ז אמה הן רשות הרבים גמורה לכל הדעות.

וגם בד' מחיצות גמורות מסיק: "כיון שהוא פרוץ ברוחב י"ו אמה בשני מקומות הנ"ל, אע"פ שזולתן יש לו ד' מחיצות גמורות ... יש לומר דחשוב רשות הרבים". ומכל שכן במקום שיש רק ג' מחיצות, וגם ביניהן יש פרצות ט"ז אמה.

*

ומה שנתבאר לעיל ס"ו (אפילו אין בו אלא ב' מחיצות ולחי, שלחי זה נדון כמחיצה ג' ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב), הרי שגם לחי מועיל לעשותה רשות היחיד מן התורה.

היינו דוקא במקום שאינה רשות הרבים מצד עצמה, אלא כרמלית, שאז "לחי זה נדון כמחיצה שלישית" לעשותו "רשות היחיד גמורה מן התורה". ונתבאר לעיל שם (הערה 44).

*

לסיכום יוצא לנו מכל זה:

(א) מקום שיש לו שֵם ד' מחיצות, אמה מכאן ואמה מכאן, ובינם פחות מי"ג אמה ושליש, הוי מן התורה רשות היחיד, וחכמים לא גזרו בפסי ביראות.

(ב) אם יש בינם פחות מט"ז אמות, אפשר שמועילות מן התורה לעשותו רשות היחיד, אבל חכמים גזרו בו אף בפסי ביראות.

(ג) אם יש בינם ט"ז אמות, הוי רשות הרבים מן התורה.

[81] סעיף ד (והוא שנעלות בלילה ... ויש אומרים שאין צריך שיהיו נעולות בלילה, רק שיהיו ראויות לינעל, שאם משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראויות לינעל. ויש להחמיר כסברא הראשונה, אף על פי שהעיקר כסברא האחרונה), ושם נסמן (הערה 40).

וכן דרכים שעוברים בהן מעיר לעיר, ורחבים ט"ז אמה[82].

וכן מבואות רחבים ט"ז אמה המפולשים מרחוב לרחוב[83], או מרחובות לדרכים[84], הרחבים ט"ז אמה[85], הן רשות הרבים גמורה.

ויש אומרים[86] שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים, אלא כרמלית.

---

[82] סרטיא שבברייתא שבת ו, א. וכנסמן לעיל (הערה 69).

[83] ברייתא שם (ומבואות המפולשין). רש"י שם (ומבואות של עיר רחבים י"ו אמה, המפולשין משני ראשיהן לפלטיא). ועירובין ו, ב ד"ה אבולי דנהרדעא (ראשי מבואות מפולשין לרשות הרבים).

ומכל מקום אינה רשות הרבים גמורה מצד עצמה, אלא מטעם שהוא מפולש משני ראשיו לרשות הרבים. ואינה דומה ל"רחוב" שבתוך העיר, שהיא רשות הרבים גמורה מצד עצמה (כדלעיל הערה 69).

וחילוק זה יש ללמוד מלשון הערוך המובא לעיל (מקום שהולכין שם רבים תדיר, והוא דרך המלך). והיינו שהרחובות הראשיים, שהם "דרך המלך", עשויים כדי ללכת או לנסוע דרכם מאיזור לאיזור בתוך העיר, ואינם עשויים לדור בהם בני אדם, ולכן הם רשות הרבים גמורה מצד עצמם. משא"כ המבואות שיש בהם חצרות ובתים, ועשויים בעיקר לבני אדם הדרים בהם; אלא שהם מפולשים משני צדדיהם לרשות הרבים, ועוברים בהם בני רשות הרבים, ולכן "הן רשות הרבים גמורה".

ואפשר דמיירי הכא כשהמבוי הוא באמצע עיר המוקפת חומה, שאף אם רבים בוקעים בו, לא נעשה רשות הרבים אלא אם כן הוא מפולש מרשות הרבים לרשות הרבים, וכדלעיל (הערה 77).

וכל זה כשבני רשות הרבים שמכאן ומכאן בוקעים בו, משא"כ אם אין בני העיר רגילים לעבור בהם; או שאפילו בני העיר רגילים לעבור בהם, אלא שאינם רחבים ט"ז אמה, אינם רשות הרבים, כדלקמן סי' שסד ס"א (מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים, והוא עצמו אינו רשות הרבים, כגון שאין רבים בוקעים בו, או שאין ברחבו ט"ז אמה).

*

יוצא אם כן שיש לפנינו ששה סוגי רחובות:

(א) סרטיא, שהיא דרך המלך שבתוך העיר – רשות הרבים גמורה.

(ב) פלטיא, שהוא שוק שבתוך העיר – רשות הרבים גמורה.

(ג) סרטיא, רחוב שמעיר לעיר – רשות הרבים גמורה.

(ד) מבוי המפולש לרשות הרבים, ועוברים בו רבים – רשות הרבים גמורה.

(ה) מבוי המפולש לרשות הרבים, ואין רבים בוקעים בו – כרמלית.

(ו) מבוי המפולש שרבים בוקעים בו, ואין ברחבו ט"ז אמה – כרמלית.

[84] שהוא מפולש בין רחוב שבתוך העיר לבין דרך שמעיר לעיר (כדלעיל הערה 69).

[85] רש"י שם (רחבים י"ו אמה).

אמנם יתבאר לקמן סי"ב (ויש אומרים ... רחבים י"ג אמה ושליש ... הם רשות הרבים ... מפולשים לרוחב רשות הרבים).

וכאן כותב, שעכ"פ אם הם רחבים ט"ז אמה, הן רשות הרבים גמורה לכל הדעות.

[86] אוצר הגאונים (תשובות) שבת ו, א (ואיזו הוא רשות הרבים גמורה, הי' לו מקום שיש בו ס' רבוא בני אדם ... שווקים גדולים שממלאין ופתוחין למקום שיש בו ס' רבוא). עירובין ו, ב (מדינות ועיירות שאין בהם ששים רבוא ... אין נעשות רשות הרבים). עתים סי' רו (ואיזו הוא רשות הרבים גמורה, הי' לו מקום שיש בו ס' רבוא בני אדם ... שווקים גדולים שממלאין ופתוחין למקום שיש בו ס' רבוא). **רש"י** עירובין ו, א ד"ה רשות הרבים (ועיר שמצויין בה ששים ריבוא). שם ע"ב ד"ה ירושלים (ויש בה דריסת ששים ריבוא) וד"ה אבולי דמחוזא (היו בה ששים ריבוא). נט, א ד"ה עיר של יחיד (לא היו נכנסין בה תמיד ס' רבוא של בני אדם, ולא חשיבא רשות הרבים, דלא דמיא לדגלי מדבר). **תוס'** עירובין ו, א ד"ה כיצד (פירש הקונטרס רשות הרבים ... ומצויין בה ששים רבוא. וכן יש בה"ג דבעינן דריסת ס' רבוא). שבת ו, ב ד"ה כאן בזמן שישראל שרויין במדבר (משמע קצת דאינה רשות הרבים, אלא אם כן מצויין שם ששים רבוא, כמו במדבר). סד, ב ד"ה רב עניני (אנו שאין לנו רשות הרבים גמור, דכל רשות הרבים שלנו כרמלית היא שהרי אין ... ס' ריבוא בוקעים בו). **ס' התרומה** סי' ריד (אין שולטין בה ששים רבוא, דומיא דדגלי מדבר). **רא"ש** עירובין פ"א ס"ח (ורשות הרבים פירש רש"י צריך שיהא ... מצויין בה ששים רבוא). ביצה פ"ג ס"ב (דלא שכיחי האידנא רשות הרבים דששים ריבוא בוקעין בו). **סמ"ג** לאוין סה, מלאכת הוצאה (ואומר הרב ר' ברוך ... לדידן דלית לן רשות הרבים ... שילכו שם ששים רבוא [בכל יום]). **סמ"ק** סי' רפא, מלאכת הוצאה (עיר של יחיד שלא היו נכנסין בה תמיד ששים רבוא של בני אדם, ואינה חשובה רשות הרבים, לפי שאינה דומה לדגלי מדבר). טור ושו"ע ס"ז בשם יש אומרים (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים).

*

דברי שלום

והנה כמעט בכל המקורות הנ"ל נתבאר הפירוש בזה (שאין צריך שיעברו ס' רבוא בכל יום ברשות הרבים זו עצמה, כי אם) שיהיו בתוך העיר ס' רבוא, שרשות הרבים הם "פתוחין למקום שיש בו ס' רבוא"; "מדינות ועיירות שאין בהם ששים רבוא"; "עיר שמצויין בה ששים ריבוא"; "עיר של יחיד שלא היו נכנסין בה תמיד ששים רבוא של בני אדם".

וגם במקומות שמדברים ברשות הרבים עצמה, כותבים רק שתהי' בו "דריסת ששים ריבוא"; "מצויין בה ששים רבוא"; "מצויין שם ששים רבוא כמו במדבר"; "ס' ריבוא בוקעים בו"; "שולטין בה ששים רבוא דומיא דדגלי מדבר". שפשטות הלשון מורה, שכיון שיש בעיר הזאת ס' רבוא, לכן יש ברשות הרבים הזה "דריסת" ס' רבוא, שהם "מצויין בה", והם "בוקעים בו", והם "שולטין בה".

וכן נתפרש לקמן סי' שנז ס"ז (ואפילו בזמן הזה, שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה, מפני שאין ששים ריבוא בוקעים בה, מכל מקום מתחלפת היא בעיר גדולה שיש בה ס' ריבוא). והיינו שאף בתקופת כתיבת השלחן ערוך, היו דרים רוב ישראל בעיירות הקטנות שאין בהם ששים ריבוא, מכל מקום היו גם עיירות גדולות שיש בהן ששים ריבוא, ואשר לכן יש לרשות הרבים שבהם דין רשות הרבים גמורה. ומקורו בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג פראג סי' לא (ואף על גב שאין לנו עתה רשות הרבים ... ס' ריבואות בוקעין בו ... בעיר ... גזרו אטו רשות הרבים). ופירש בדרכי משה סי' שנז ס"ק ג (בעיר דשכיחי רשות הרבים). ובמ"א שם ס"ק יא (בעיר גדולה שיש ס' ריבוא).

וכן הוא לקמן סי' שצב ס"א (עיר של רבים ... ששים ריבוא בוקעים בה בכל יום). והיינו שאם ששים ריבוא בוקעים בעיר הזאת, אזי רשות הרבים שבה היא "רשות הרבים גמורה". ומקורו ברש"י עירובין נט, א ד"ה עיר של יחיד (שלא היו נכנסין בה תמיד ס' רבוא של בני אדם, ולא חשיבא רשות הרבים, דלא דמיא לדגלי מדבר). ובסמ"ק סי' רפא, מלאכת הוצאה (עיר של יחיד, שלא היו נכנסין בה תמיד ששים רבוא של בני אדם, ואינה חשובה רשות הרבים, לפי שאינה דומה לדגלי מדבר).

וכן הוא לקמן סי' שנה בקונטרס אחרון ס"ק ג (מחמת שאין ששים ריבוא בעיר).

וכן הוא לעיל סי' רמו ס"ד (בעיר שאין בה רשות הרבים, אלא כרמלית). ושינה מלשון הב"י ומ"א שם (לדידן דלית לן רשות הרבים).

ויתירה מזו נתפרש לקמן סי' תד ס"ב (שיהיו כל הי"ב מיל רשות הרבים גמורה מן התורה, ע"ד שנתבאר בסי' שמ"ה, כדי שיהיו דומים לדגלי מדבר, שהיו רשות הרבים גמורה). והיינו שבדגלי מדבר היו כל הרחובות שבי"ב מיל אלו רשות הרבים גמורה (ולא רק הרחוב הראשי), אע"פ שלא עברו ששים רבוא בכל יום – בכל אחד מהרחובות שבדגלי ישראל – כיון שיש בכל המחנה ששים רבוא.

*

אלא שמלשון האמור כאן "שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים", נראה לכאורה הפירוש שצריך שיעברו ס' רבוא בכל יום ברחוב הזה עצמו. וכן נראה לכאורה לקמן סי' שסג סמ"ב (להאומרים שאין בקיעת הרבים חשובה לעשות רשות הרבים ... אלא אם כן בוקעים בו ששים רבוא בכל יום). ומקורו בשו"ע כאן ס"ז (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים).

ודברים אלו אי אפשר להולמם, שהרי אין הדבר במציאות כלל שיעברו ששים ריבוא ביום אחד ברשות הרבים שרחבו ט"ז אמה, שהרי בכל המעת לעת יש רק 84 אלף שניות. וכיון שהולכים ברשות הרבים רק ביום ולא בלילה (כדמוכח מהלכות עד דכליא ריגלא דתרמודאי, ועוד), הרי במשך י"ב שעות היום יש רק 42 אלף שניות. וכדי שיעברו ששים ריבוא ברשות הרבים שרחבו ט"ז אמות, אי אפשר הדבר אלא אם כן יעברו כל שניה 15 איש, והיינו על ידי שיצטופפו כולם יחד ב15 שורות (בתוך 16 אמה), וירוצו כל היום באופן שכל שניה יעברו 15 איש. וזה הרי לא מציאותי כלל.

ויתירה מזו נתבאר לעיל, שלא מדובר כאן ברחוב ארוך שהוא רחב ט"ז אמה, אלא "ושווקים, הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה". האומנם שייך הדבר שיעברו בשוק זה, שהוא ט"ז על ט"ז, 15 אנשים כל שניה ושניה במשך כל היום.

מכל שכן שאינו שייך שיהי' זה "שוק", שבאים אליו אנשים לקנות בו (ולא לרוץ בו).

ויתירה מזו נתבאר לעיל ס"ה (ד' קורות הנעוצים ברשות הרבים לארבע זויות וכל אחת עביה אמה על אמה ... אם אין ביניהם אלא י"ג אמות ושליש ... סביב הביראות שברשות הרבים), שהוא דין פסי ביראות שבמשנה עירובין יז, ב (עושין פסין לביראות, ארבעה דיומדין נראין כשמונה). ובמשנה שם כב, א (אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך). האומנם אפשר הדבר במציאות ש"דרך רשות הרבים" יעבור שם, ויעברו בו ס' רבוא בכל יום – בין הדיומדין לבין הבאר, אשר לכל היותר יש בינם ריוח של חמש אמות!?

ויתירה מזו תנן שבת ק, ב (אם היה רקק מים, ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ד' אמות חייב). וכן נפסק לקמן סט"ז (רקק מים שברשות הרבים שאינו עמוק עשרה ... אם רגילים הרבים להלך בו, אף על פי שהוא הילוך שעל ידי הדחק ... הרי הוא רשות הרבים, כיון שהרבים בוקעים בו ועוברים עליו). האומנם שייך במציאות שיבקעו בתוך הרקק ששים רבוא בכל יום!?

ויתירה מזו נתבאר לקמן סי' שסג סמ"ב (מבוי ששוה מתוכו, ונעשה מדרון בפתיחתו לרשות הרבים ... גבוה י' טפחים מתלקט מתוך ד' אמות ... אם רבים בוקעים עליו אסור ... ולהאומרים שאין בקיעת הרבים חשובה לעשות רשות הרבים אלא אם כן הם ששים רבוא כמו שנתבאר בסי' שמ"ה, אף כאן אין בקיעת הרבים מבטל ממנו שם מחיצה (מדברי סופרים), אלא אם כן בוקעים בו ששים רבוא בכל יום). הרי מדובר כאן במבוי סתום, שאינו מפולש, שעולים אליו ששים רבוא בכל יום, בשיפוע של י' טפחים מתוך ד' אמות. היתכן מציאות כזאת?

ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה[87]. ואין למחות בידם, שיש להם על מי שיסמכו[88] (וכל ירא שמים יחמיר לעצמו[89]):

דברי שלום

ואם כן נצטרך לומר שדיני רשות הרבים שנתבארו בש"ס ובשו"ע אינה שייכת במציאות כלל, והיא מציאות שלא היתה ולא נבראה מבריאת העולם ועד עתה, והיא הלכתא למשיחא. וכיון שכל זה אינו במציאות כלל, אם כן מה הם כל דיני רשות הרבים המלאים בש"ס ופוסקים?

וכן נתבאר בתורת מנחם תשמ"ה ע' 2466 (לדעת הרבה גדולי הראשונים, כל שאין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים (מן התורה), ועל פי דבריהם כתבו הפוסקים (והובא בשו"ע אדמו"ר הזקן) דקיי"ל "שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה". יבוא מישהו בזמננו, בעיר שבודאי יש בה "ששים ריבוא עוברים בו כל יום", ויטעון מאחר שנפסק בשו"ע "שאין לנו עכשיו רשות גמורה", הרי זה סימן, ששוב לא אפשרית מציאות של עיר שהיא רשות הרבים גמורה ... מובן מעצמו הגיחוך בטענה כזו ... יש עיירות שעוברים בהן ששים ריבוא בכל יום, יש להן דין רשות הרבים גמורה מן התורה בלי שום פקפוק בדבר!).

וכן האריך להוכיח באגרות משה ח"א סי' קלט, ומסיק "שהששים ריבוא קאי על העיר". ומוכיח כן גם מגמרא נוספת (דהא בעירובין דף כ"ב איתא ואפילו במעלות בית מרון הוא רשות הרבים, ופרש"י שמהלכין בה בזה אחר זה, ולא שנים יחד, ואם כן אף אם ילכו בלא הפסק כל הכ"ד שעות של המעת לעת לא יעברו ס' ריבוא, ומכל מקום הוא רשות הרבים).

אלא על כרחך צריכים אנו לפרש, שגם האמור כאן "ששים רבוא עוברים בו בכל יום", הכוונה היא שיש ששים ריבוא בעיר הזאת, ואנשי העיר הזאת, שהם ששים ריבוא, "שולטים" ו"בוקעים" ו"עוברים" ברחוב זה, ויש להם דריסה ברחובות אלו, בכל יום.

וכך הוא גם בנושא הסוג השני של רשות הרבים, שנקרא "סרטיא" בברייתא הנ"ל, והם "דרכים שעובר בהן מעיר לעיר ורחבים ט"ז אמה", שאינו שייך במציאות כלל אשר ששים ריבוא יעברו דרכו בכל יום מעיר לעיר. ואפילו במסעות בני ישראל במדבר, לא נסעו באותה דרך רק פעם אחת, ולא עברו בה "בכל יום". אלא ודאי כוונת פוסקים אלו היא לומר, שסרטיא היא דרך שבין כמה עיירות, אשר בעיירות האלו דרים (ביחד) ששים ריבוא, וכל יום הולכים אנשים מהם בסרטיא זו.

[87] תוס' שבת סד, ב ד"ה רבי ענני (ואומר רבינו ברוך, כיון דלדידהו הוו להו רשות הרבים גמורה ... אבל אנו שאין לנו רשות הרבים כלל). והוא בס' התרומה סי' רלט (אנן דלית לן רשות הרבים גמור, כי אם כרמלית), וסי' רמ (לדידן דלית לן רשות הרבים כי אם כרמלית). רא"ש ביצה פ"ג ס"ב (דלא שכיחי האידנא רשות הרבים דששים ריבוא בוקעין בו). טור סי' שלד (לדידן שאין לנו רשות הרבים). רמ"א סי' שמו ס"ג (שכל רשויות שלנו הם כרמלית).

וכן הוא לעיל סי' רנב סי"ח (בזמן הזה שפשט המנהג כהאומרין שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה, אלא כרמלית, כמו שיתבאר בסי' שמ"ה), וס"כ (למנהגנו כהאומרים שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה). סי' רסו ס"ו (שאין להם דין רשות הרבים גמורה), וסי"ג (ובזמן הזה שאין לנו רשות הרבים, אלא כרמלית). סי' שא סל"ח (יש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים, אלא כרמלית) וקונטרס אחרון ס"ק ג (שאין לנו עכשיו רשות הרבים). סי' שג סכ"ג (שיש אומרים שבזמן הזה אין לנו רשות הרבים כלל, אלא כרמלית). סי' שז סכ"ז (בזמן הזה שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים). סי' שכה ס"ד (ועכשיו שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים, אלא כרמלית). סי' שלה ס"א (עכשיו שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים). סי' שלח ס"ה (ועכשיו שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה). לקמן סי' שמח קונטרס אחרון ס"ק א (ובשגם דעכשיו שאין לנו רשות הרבים). סי' שנ קונטרס אחרון ס"ק א (ובשגם שעכשיו שאין לנו רשות הרבים). סי' שנז ס"ז (בזמן הזה שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה). סי' שסד ס"ד (שיש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה). סי' תד ס"ב (וכבר נתבאר בסי' שמ"ה שנהגו כהאומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה).

והיינו לומר שבתקופה זו היו רוב בני ישראל דרים בעיירות הקטנות שאין דרים בהן ס' רבוא. אמנם בודאי יש עיירות גדולות שיש בהן ס' רבוא, וכדלעיל (הערה הקודמת, מהא דלקמן סי' שנז ס"ז).

[88] **ט"ז** ס"ק ו (ובפי העולם מורגל עכשיו שאין לנו רשות הרבים הוא כדעת היש אומרים ... ועל כן המחמיר יחמיר לעצמו, ואין בידו למחות למה שנוהגין עכשיו כאותן הרבים שמקילין).

וכן מצינו בכמה מקומות, שדוקא במקום שהעיקר כדעת האוסרים, אמרינן שמכל מקום אין למחות בידי המקילים, כדלעיל סי' נה ס"ה (וכן עיקר. ואעפ"כ אין למחות באותן שנוהגין להקל). סי' קנח ס"ג (ואין למחות בידם, מאחר שיש להם על מי שיסמוכו, אבל העיקר כסברא הראשונה). סי' רמח ס"ט (ואין למחות בידם, אף שהעיקר כסברא הראשונה, כיון שיש להם על מי שיסמכו), וסי"ג (ויש להחמיר כדבריהם, אבל אין למחות ביד המקילין, הואיל ויש להם על מי שיסמכו), וקונטרס אחרון שם ס"ק ח (שאין בנו כח למחות בידו, הואיל ויש לו על מי לסמוך). סי' רנג סכ"ו (אעפ"כ אין למחות בידם, כיון שיש להם על מי שיסמוכו). סי' רנז ס"א (ובמקום שנהגו להקל על פי סברא זו אין למחות בידם, אבל אין לנהוג כן בשאר מקומות). סי' רעו ס"ח (ודבריהם עיקר, לפיכך אין להקל כלל בזה אפילו לצורך גדול, אלא שאין למחות בהמקילין). סי' רצט ס"ב (ואין למחות בידם, כיון שיש להם על מה שיסמכו, אבל העיקר כסברא הראשונה), וסי"ח (אין למחות בידן, כי יש אומרים ... ואף שאין דבריהם עיקר). סי' שא סמ"ט (אין למחות בידם, כי יש להם על מה שיסמכו). סי' שטו ס"כ (ויש להחמיר כסברא הראשונה, והמקילין כסברא האחרונה אין למחות בידם). לקמן סי' תמו ס"ו (במקום שנוהגין כסברא הראשונה אין למחות בידם, אבל במקום שאין מנהג,

יב מבואות הרחבים ט"ז אמה, אפילו שמתקצרים בקצתן ואין בהם ט"ז אמה, הרי הן רשות הרבים, לפי שאי אפשר לרשות הרבים להתלקט במלקט ורהיטני[90].

לפיכך מבואות המפולשים לרשות הרבים מב' ראשיהם, וארכן לאורך רשות הרבים, אע"פ שאין ברחבן ט"ז אמה, הרי הם רשות הרבים גמורה, לפי שהן כרשות הרבים ארוכה שנתקצרה בקצתה, כיון שארכן לאורך רשות הרבים. אבל אם ארכן מפולש לרוחב רשות הרבים, אינן רשות הרבים[91].

ויש אומרים[92] שאינן רשות הרבים אלא אם כן רחבים י"ג אמה ושליש[93] (ואז הם רשות הרבים אפילו הם

דברי שלום

יש להחמיר כסברא האחרונה). סי' תנו ס"ח (ואין בנו כח למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו). סי' תרכג ס"ד (ואף על פי שהעיקר כסברא הראשונה, מכל מקום עכשיו שנוהגין כסברא האחרונה אין למחות בידם).

[89] ט"ז שם (המחמיר יחמיר לעצמו). **שכן דעת גדולי הראשונים** (משמעות רמב"ם פי"ד ה"א (אי זו היא רשות הרבים, מדברות ועיירות ושווקים ודרכים המפולשין להן). מגיד משנה שם (ודע שיש מן הגאונים והאחרונים סוברין שאין רשות הרבים אלא במקום שבוקעין בו ששים רבוא, כדגלי המדבר. ואין לזה רמז בגמרא, ואינו עיקר, וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ז"ל). רמב"ן עירובין נט. א ד"ה מתני' (פרש"י ז"ל עיר של יחיד היינו שאין בה ששים רבוא בני אדם ... וזה הענין בכמה מקומות פירש אותה, שאין רשות הרבים גמורה אלא בעיר שיש בה ששים רבוא, ולא ידענו מנין לו לרש"י כן, שלא הוזכר בתלמוד בשום מקום). ושבת נז, א ד"ה מתני' (ובספר התרומה אמר שעכשיו במקומות הללו אין בהם רשות הרבים גמורה מפני ... שאין עוברים בהן ששים רבוא בכל יום ... זה המנין שהן נתלין בו לא מצינו בגמרא, שיהא עיקר שלא יהא רשות הרבים אלא במקומות של ששים רבוא, ואף על פי שרש"י ז"ל מפרש כן בכמה מקומות, אם היה אמת, לא משתמיט בכל התלמוד). שו"ת רשב"א ח"א סי' תשכב (דע שיש רשות הרבים אף על פי ... אין עוברין ששים רבוא כסרטיא ופלטיא). ר"ן שבת כו, א ד"ה אבל קשה (והך סברא לא מחוורא, שלא מצינו שהזכירו חכמים ברשות הרבים דבעינן שיהו עוברים שם ששים רבוא בכל יום. ואף על פי שרש"י ז"ל מפרש כן בהרבה מקומות, אם איתא, אי אפשר דלא משתמיט תלמודא לאדכורי הכי בחד דוכתא. ועוד שחכמים סתם אסרו, ולא נתנו דבריהם לשיעורין לחלק בין כפרים לעיירות גדולות). שו"ת ריב"ש סי' תה (מה שמוזכר בשאלה, בחשיבות רשות הרבים ששים רבוא בוקעין בו, אינו עיקר. ואף על פי שהזכירו רש"י ז"ל במקומות, כבר דחו זה האחרונים ז"ל, לפי שלא נזכר בתלמוד בשום מקום ... ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. גם הרמב"ם ז"ל, לא הזכיר זה כלל). **וטעמם ונימוקם עמם שלא [נזכר ששים רבוא] בגמרא**. וראה קונטרס השלחן הערה סט.

וכד מעיינין שפיר חזינן, שברוב הלכות עירובין לא מוזכרת שיטה זו כלל בשוע"ר, אלא מבאר בפשטות החילוקים בין דין רשות הרבים שאסור, לבין דין כרמלית שהתירו (ראה סי' שכה סט"ז, וסי' שלא ס"ח, וסי' תמד ס"י). רק בהלכות מסויימות (כמו שבות דשבות במקום מצוה, וכיו"ב) כותב שנהגו להקל על פי שיטה זו (ראה סי' רנב סי"ח וס"כ, וסי' רסו סי"ג, וסי' שכה ס"ד, וסי' שצב ס"א, וסי' תד ס"ב). וגם בשבות של אמירה לנכרי הקיל לפעמים בהפסד מרובה, כדלעיל סי' רנב בקונטרס אחרון ס"ק ב (ואף מי שירצה להחמיר ברשות הרבים שלנו כהאומרים שיש לו דין רשות הרבים, מכל מקום כדאי הם המקילין לסמוך עליהם בהפסד מרובה, שהמה הרבים ופשט המנהג כמותם).

ובחידושי צמח צדק רד, א (רש"י סבירא ליה, דכל דלא בקעי שם ס' רבוא אינו רשות הרבים. ורוב הפוסקים חלקו על זה). ושם סד, א-ב (ודוחק לומר דסומכין על דעת הפוסקים דרשות הרבים בעינן דוקא ס' רבוא בוקעין בו, דהא גדולי הפוסקים חולקים על זה, ואין סמכינן על זה באיסור דאורייתא ... גם בדרבנן באיסור שבת יש לחוש לגדולי הפוסקים, דלא בעינן לתנאי דרשות הרבים שיהי' ס' רבוא בוקעין בו).

וכן נהג גם בעצמו ברחובות העיירה הקטנה ליובאוויטש, כמבואר בחידושיו לג, ד (בעירנו ליובאוויטש ... כיון שכולם מפולשים לפלטיא, הוא הרחוב שבאמצע העיר ששם החנויות כולם, אם כן חשיבי כולם רשות הרבים ... להפוסקים דלא בעינן בקיעת ששים ריבוא). והיינו שאף שלא דרו בעיירה ליובאוויטש אלא כמה מאות משפחות, מכל מקום נחשב רחוב השוק "פלטיא", והרחובות שהולכים לעיירות אחרות נחשבים "סרטיא", ושאר כל הרחובות המפולשים מצד אחד לפלטיא ומצד השני לסרטיא "חשיבי כולם רשות הרבים", שאין העירוב מועיל בהם.

[90] שבת צז, א (שאי אפשר לה לרשות הרבים שתילקט במלקט ורהיטני).

[91] תוס' עירובין ו, ב ד"ה וכי תימא (כגון שרשות הרבים אחת משני צידי המבוי רוחב ט"ז אמות, ואורך רשות הרבים מהלכין דרך מבוי, דהשתא אפילו במבוי דלא הוי רוחב ט"ז אמות הוי רשות הרבים גמורה, כיון דבשני צידי המבוי הוי רוחב ט"ז אמה). **רשב"א** בעבודת הקדש שער ג ס"א (לפיכך המבואות המפולשין לרשות הרבים ואורכן לאורך רשות הרבים, אף על פי שאין ברחבן שש עשרה אמה הרי הן רשות הרבים גמורה. היה אורכן מפולש לרוחב רשות הרבים אינן רשות הרבים). הובא במ"מ פי"ד ה"א. **ב"י** ד"ה וכתב הרב המגיד. שו"ע ס"ח (מבואות הרחבים ט"ז אמה, ומתקצרים בקצתן ואין בהם ט"ז אמה, יש אומרים שאם ארכן לאורך רשות הרבים הרי הם רשות הרבים)

[92] **רא"ש** עירובין פ"א סי' ח (ור"י פירש במבואות הרחבים י"ג אמה ושליש, ושני ראשיהן מפולשין לרשות הרבים שהוא רחב ט"ז, כיון דבקעי בהו רבים חשיב רשות הרבים ממש מן התורה). **טור סי' שסד** (ור"י כתב מבוי שרחב י"ג אמות ושליש, ושני ראשיו מפולשין לרשות הרבים הרחב י"ו אמות, דינו כרשות הרבים). שו"ע ס"ט (מבואות הרחבים י"ג אמות ושליש, ושני ראשיהם מפולשים לרשות הרבים שהוא רחב ט"ז, יש אומרים שהוא רשות הרבים).

עי' בתוס' ורא"ש ודו"ק (בתוס' נתפרש דמיירי לאורך, ולא נזכר שיהי' י"ג ושליש, ובראי"ש נתפרש שרחבים י"ג אמה ושליש, ולא נזכר שיהי' לאורך.

מפולשים לרוחב רשות הרבים[94]).

וכבר נתבאר שעכשיו יש אומרים שאין לנו רשות הרבים בכל ענין:

יג כל דבר שהוא ברשות הרבים, אם אינו גבוה ג׳ טפחים, אפילו הם קוצים או צואה[95] שאין רבים דורסים עליהם[96], חשובים כקרקע, והרי הם רשות הרבים (ואפילו הם כלים[97]).

ואם הוא גבוה ג׳, ומג׳ ועד ט׳, ולא ט׳ בכלל, אם הוא רחב ד׳ על ד׳, חלק רשות לעצמו מדברי סופרים, והוא ככרמלית, והוא שאינו כלי. ואם אינו רחב ד׳ על ד׳, הוא מקום פטור[98] (ואם הוא כלי נתבאר לעיל[99]).

ואם הוא גבוה ט׳ טפחים מצומצמים שראוי לכתף עליו, שאינו לא גבוה ולא נמוך ורבים מכתפים עליו, הרי הוא כרשות הרבים גמורה[100], אפילו אינו רוחב ד׳, שכיון שהוא צריך לרבים, רשות הרבים הוא בין

דברי שלום

וראה חידושי צמח צדק רד, א (וצריך לומר שיפרש דברי התוס׳ בענין אחר, שלא כפי שהבין המגיד). רשימות שיעורים שבת סי׳ כב.

[93] כדלעיל ס״ה בפסי ביראות (וראה לעיל הערה 80).

[94] **כן משמע בב״י וטור סי׳ שסד**. תוספת שבת ס״ק יז (והכא איירי שמב׳ ראשיהם מפולשים לרוחב של רשות הרבים, ולא לאורך רשות הרבים). פרמ״ג משבצות זהב ס״ק ז (ולכאורה לאורך רשות הרבים, אף שמתקצר באמצע ולית י״ג אמה ושליש הוה רשות הרבים, וכשהוא לרוחב בעינן כל הרחוב י״ג אמה ושליש), כזה:

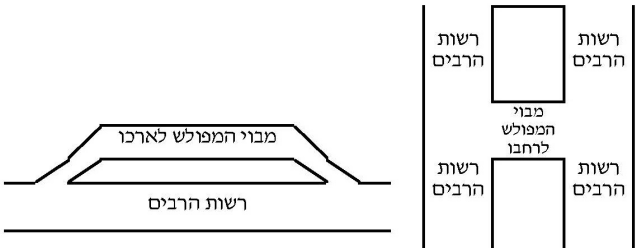

[95] **רב אשי ז**, א (דלא גביהי שלשה, וחייא בר רב אמר אפילו היזמי והיגי, אבל צואה לא, ורב אשי אמר אפילו צואה). טור ושו״ע ס״י (כל דבר שהוא ברשות הרבים אם אינו גבוה [שלשה] טפחים, אפילו הם קוצים או צואה, שאין רבים דורסין עליהם, חשובים כקרקע, והוי רשות הרבים).

[96] רש״י שם ד״ה אע״ג (דלא דרסי בה רבים עליה, שלא יזוקו ... צואה אע״ג דלא גבוה, לא דרסי עלה). טור ושו״ע שם (שאין רבים דורסין עליהם).

והטעם שהם רשות הרבים, אף שאין דורסים עליהם, כיון שעכ״פ אין רגילין להקיף אותה, אלא מדלגים מעליה, וכמו ברקק מים, דלקמן סט״ז (אם אינו רחב ד׳, שאין מהלכים בתוכו אלא מדלגים עליו, הרי הוא רשות הרבים, כיון שהרבים בוקעים בו ועוברים עליו, ואין מקיפים אותו).

משא״כ בצואה רחבה מד׳, נתבאר באחד האופנים דלקמן סי׳ שנה סי״ב (שהצואה ... היא מקום פטור ... אינה גבוהה ג׳ אלא שרחבה ד׳, שאין רבים פוסעים ומדלגים עליה אלא מקיפין אותה), ושם נסמן (הערה 91). והיינו שצואה שברשות הרבים שרחבה מד׳ ואינה גבוהה ג׳, אינה רשות הרבים (כיון שאין מדלגים עליה אלא מקיפין אותה), ואינה כרמלית (כיון שאינה גבוהה ג׳), ואם כן דינה כמקום פטור.

וכן במקום פנוי פחות מד׳ טפחים, נתבאר לקמן סי׳ שנד ס״א (שהמקום פנוי שביניהם מקום פטור הוא, הואיל ואין ברחבו ד׳ ... הפסק זה שבין הבור לרשות היחיד אין רבים בוקעים בו, לפי שאינו נוח תשמיש הליכתו, הואיל ואין בו רוחב ד׳).

[97] והיינו שאף שלענין גבוה ג׳ טפחים ורחב ד׳ על ד׳, הובאו לעיל ס״י ב׳ דעות, אם הוא כרשות הרבים או כמקום פטור, מכל מקום אם אינו גבוה ג׳ טפחים, בודאי הוי דינו כרשות הרבים.

[98] **ר׳ יוחנן שם** (אמר רבי יוחנן אין כרמלית פחותה מארבעה), ופרש״י (רוחב, ואי לא מקום פטור הוא, ומותר לכתחלה להוציא משם לרשות הרבים ולרשות היחיד). טור ושו״ע שם (ואם הוא גבוה שלש, ומשלש עד תשעה ולא תשעה בכלל, אם הוא רחב ארבע על ארבע, הוי כרמלית, ואם אינו רחב ארבע על ארבע, הוי מקום פטור).

[99] סעיף י.

[100] **עולא ח**, א (אמר עולא עמוד תשעה ברשות הרבים ורבים מכתפין עליו, וזרק ונח על גביו חייב ... תשעה ודאי מכתפין עילויה). ופרש״י (תשעה דוקא נקט, דחזי לכתופי, דאינו לא גבוה ולא נמוך). **רמב״ם** הל׳ שבת פי״ד ה״ח (מקום שיש בגובהו תשעה טפחים מצומצמים, לא פחות ולא יתר, ברשות הרבים, הרי הוא כרשות הרבים). טור ושו״ע שם (ואם הוא גבוה ט׳ טפחים מצומצמים, ורבים מכתפים עליו, הוי רשות הרבים).

רחב בין קצר[101]. אבל אם אין רבים מכתפים עליו, אע"פ שראוי הוא לכתף עליו, אינו רשות הרבים[102]. ופחות מט' אפילו אם מכתפים עליו אינו כלום, מפני שאינו ראוי לכיתוף[103]. ויש אומרים[104] שמט' ועד עשרה ראוי הוא לכיתוף, ורשות הרבים הוא אם מכתפים עליו, אפילו אינו רוחב ד'.

אבל מעשרה ולמעלה, אף אם ראוי הוא לכיתוף[105] ומכתפים עליו, הרי נשתנה לרשות אחרת, שאם הוא רחב ד' על ד' הוא רשות היחיד, ואם אינו רחב ד' הוא מקום פטור[106] (אפילו הוא כלי[107]).

ואפילו יש בו מקום כדי לחוק להשלימו לד', כגון חור שבכותל כלפי רשות הרבים, והוא גבוה עשרה, ואין בתוכו ד' על ד', הרי הוא מקום פטור, ואין אומרים רואים כאלו נחקק מן הכותל במקומו כשיעור ד' על ד'[108]:

יד גומא ברשות הרבים, אם אינה עמוקה ג' טפחים, הרי הוא רשות הרבים. משלשה ועד עשרה, אם רחבה ד' על ד' הרי הוא כרמלית, ואם לאו הוא מקום פטור, אפילו היא עמוקה עשרה טפחים ויותר[109], ואפילו אם לפעמים מניחים בה רבים חפציהם עד שישובו, מכל מקום תשמיש על ידי הדחק הוא, ואינו חשוב תשמיש לעשותה רשות הרבים בשביל כך[110].

---

[101] רש"י שם ד"ה מכתפי (וכיון דצריך לרבים, רשות הרבים הוא בין רחב בין קצר). רמב"ם שם (ואין משגיחין על מדת ארכו ומדת רחבו בין רחב בין קצר מפני שרבים מכתפין עליו), ומ"מ שם (ומוכרח כן ממה שלא הזכיר שיעור הרוחב כלל). רשב"א שם (דכיון דמשום דמכתפי ביה משוינן ליה רשות הרבים, ודרך המכתפין לכתף אף על פי שאין בו ארבעה, לפי שאין מניחים שם משאן אלא נסמכין בו, הרי הוא מקום חשוב וראוי לתשמישו). ר"ן ג, א ד"ה אמר עולא (ופירש"י ז"ל אף בשאינו רחב ארבעה. וכן דעת הר"ם במז"ל. והיינו טעמא דלא בעינן בכי הא ארבעה על ארבעה, דדרך בני אדם לכתף בו אף בשאינו רחב כל כך). טור ושו"ע שם (אפילו אינו רחב ארבעה).

[102] רשב"א שם בשם ה**ראב"ד** (והראב"ד ז"ל פירש דוקא ... שמכתפין עליו, אבל כשאין מכתפין עליו, ואף על גב דראוי לכתף עליו, לא). ר"ן שם (הראב"ד ז"ל פירש דוקא ... כשמכתפין עליו, אבל אין מכתפין עליו לא, אף על פי שראוי לכתף עליו). **מ"א** ס"ק ח (אבל כשאין מכתפים עליו, אף על פי דראוי לכתף עליו, לא הוי רשות הרבים (ב"י ראב"ד)).

[103] רש"י שם (תשעה דוקא נקט, דחזי לכתופי, דאינו לא גבוה ולא נמוך).

[104] **רא"ש** פ"ק דשבת סי' טו (תשעה ודאי מכתפי עלויה, והוי רשות הרבים עד עשרה טפחים דחזי לכתוף). טור ושו"ע שם (ויש מי שאומר דהוא הדין לגבוה מתשעה ועד עשרה ורבים מכתפים עליו, הוי רשות הרבים, אפילו אינו רחב ארבעה).

וראה לקמן סי' שנב ס"ג (אם הגיע לי' טפחים התחתונים שהם אויר רשות הרבים, אם הכותל משופע בענין שנח עליו ... כשרבים מכתפים על שיפוע הכותל, שאז דינו כרשות הרבים גמורה, כמ"ש בסימן שמ"ה).

[105] כמבואר בב"י ד"ה ומ"ש רבינו ומט' (דהא אפילו גבוה י' נמי חזי לכתופי עליה).

[106] **רא"ש** שם (אבל יותר מעשרה לא, דנשתנה לרשות אחרת, אם רחב ארבע הוי רשות היחיד, ואי לא הוי מקום פטור). וכדלעיל ס"א (עמוד או תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד' על ד', הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה), והוי רשות היחיד. וכדלקמן סי"ז (אויר רשות הרבים אינו רשות הרבים אלא עד עשרה טפחים, אבל למעלה מי' טפחים מקום פטור הוא).

[107] והיינו שלענין גבוה פחות מי' ורחב ד', הובאו לעיל ס"י ב' דעות, אם הוא כרשות הרבים או כמקום פטור. משא"כ הכא שגבוה עשרה טפחים ורחב ד', הוי רשות היחיד.

[108] **גמרא ז**, ב (זרק למעלה מי' טפחים והלכה ונחה בחור כל שהוא, באנו למחלוקת רבי מאיר ורבנן, דרבי מאיר סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים). תוס' שם ד"ה והלכה (ואומר ר"י ... בחור כל שהוא, אפילו רבי מאיר מודה דלא אמרינן חוקקין להשלים). ואף לדעת המפרשים, שגם בזה חולק רבי מאיר, נתבאר בב"י ד"ה ומ"ש אפילו (וידוע דהלכה כרבנן, דרבים נינהו. וכן פסק הרמב"ם בפרק י"ד). והוא מ"ש שם ה"י (חור בצד רשות הרבים, אם יש בו ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה הרי הוא רשות היחיד ... ואם אין בו ארבעה על ארבעה, הרי זה מקום פטור). טור ושו"ע שם (אפילו אם יש בו מקום כדי לחוק להשלימו לארבעה).

ואם החורים מפולשים גם לרשות היחיד, נתבאר לעיל ס"ח.

[109] עבודת הקדש שער ג ס"א (אם יש ברחבה ארבעה הרי זו כרמלית, ואם לאו הרי הוא מקום פטור, ואפילו עמוקה מאה אמה). אליה רבה ס"ק יט (ואם לאו הוא מקום פטור, ואפילו עמוקה כ' אמה (עבודת הקודש...).

[110] **רבא ח**, א (אמר ליה אביי לרב יוסף גומא (עמוקה ט, רש"י) מאי, אמר ליה וכן בגומא. רבא אמר בגומא לא, מאי טעמא תשמיש על ידי הדחק לא שמיה תשמיש), ופרש"י (הלכך לאו צורך רבים הוא, אלא כרמלית הוא). שבת ק, ב (תשמיש על ידי הדחק לא שמיה תשמיש), ופרש"י (כגון גומא תשעה ברשות הרבים, אע"ג דחזיא לאצנועי ביה כומתא וסודרא, לא הוי תשמיש למיהוי ההוא גומא רשות הרבים, כעמוד ט' שהרבים מכתפין עליו, דאמרינן בפ"ק דהוי רשות הרבים). רא"ש שבת פ"א סי טו (הלכך האי גומא, פחות משלשה הויא רשות הרבים, משלשה ועד י', רחבה

ואם היא עמוקה עשרה ורחבה ארבעה הרי זו רשות היחיד, שהרי יש לה מחיצות בתוכה[111]. והוא שיהא העומק עשרה מתלקט מתוך הילוך ד׳ אמות[112]:

טו היתה[113] הגומא מליאה מים, אין המים מבטלים המחיצות. והוא הדין שאר דברים צלולים שאדם מסתכל בהם ורואה בתוכם ונראים המחיצות[114].

אבל מליאה פירות אינה רשות היחיד, שהפירות מבטלים המחיצות[115] מן התורה[116], אפילו דעתו לפנותם היום, הואיל ועכשיו אין המחיצות ניכרות.

(ואפילו במליאה מים, או אפילו בריקנית, אינה רשות היחיד אלא אם כן העומק עשרה הוא מתלקט מתוך הילוך ד׳ אמות[117], כמו שנתבאר למעלה[118].

דברי שלום

ארבעה הויא כרמלית, ואי לא הויא מקום פטור). טור ושו״ע סי״א (גומא ברשות הרבים, אם אינה עמוקה שלש הוי רשות הרבים. משלש עד עשרה, אם רחבה ארבעה הוי כרמלית. ואם לאו, הוי מקום פטור).

וכן הוא לקמן סט״ז (רקק שאין רבים בוקעים בו, אינו רשות הרבים ... ואפילו הוא עמוק ט׳).

[111] שו״ע שם (ואם היא עמוקה עשרה, הוי רשות היחיד, והוא שתהא רחבה ארבעה).

וכן הוא לעיל ס״א (חריץ עמוק עשרה טפחים, שנמצא חללו מוקף במחיצות גבוהות עשרה, אם רוחב חללו הוא ד׳ טפחים על ד׳ טפחים, שהוא שיעור מקום, הרי הוא רשות היחיד גמורה בתוכו, אפילו הוא ברשות הרבים).

[112] כמו בתל שנתבאר לעיל ס״ב (תל שהוא משופע והולך ומתלקט בגבהו מעט מעט, אם הוא מגביה י׳ טפחים מתוך הילוך ד׳ אמות, הרי הוא כאלו זקוף ביושר, ורשות היחיד הוא ... אבל אם מתלקט גובה עשרה מתוך הילוך ה׳ אמות, הרי ההילוך בו נוח וקל, ולפיכך הוא כרשות הרבים גמורה).

וכן הוא כאן בגומא.

[113] סיכום הלכות גומא מלאה, שנתבארו בשני הסעיפים שלפנינו, ולקמן סי״ט:

(א) מלאה מים ועמוקה י׳ טפחים, ועוברים על מחיצותיה, רשות היחיד היא מהתורה, וכרמלית מדברי סופרים.

(ב) מלאה פירות ודעתו לפנותם, נתבטלו המחיצות מהתורה, ומדברי סופרים חוששים שלא נתבטלו.

(ג) מלאה מים ועמוקה י׳ טפחים מתוך ה׳ אמות, כרמלית היא, ולא רשות הרבים, אף שרבים מהלכים בה.

(ד) מלאה מים ופחות מי׳ טפחים, ורגילים להלך בה, רשות הרבים היא.

(ה) מלאה מים ופחות מי׳ טפחים, ואין רגילים להלך בה, כרמלית היא.

[114] **אביי** שבת **ק**, א (בור ברשות הרבים עמוקה עשרה ורחבה ארבעה מלאה מים, וזרק לתוכה חייב. מלאה פירות, וזרק לתוכה פטור. מאי טעמא, מים לא מבטלי מחיצתא, פירות מבטלי מחיצתא). רמב״ם הל׳ שבת פי״ד הכ״ג (בור ברשות הרבים עמוק עשרה ורחב ארבעה, מילא מים וזרק לתוכו חפץ ונח על גבי המים חייב, שאין המים מבטלין המחיצות. היה מלא פירות וזרק לתוכו פטור, שהרי מיעטו הפירות את שיעורו). מ״מ שם (נראה שהוא הדין בכל דבר שאדם מסתכל ורואה בתוכו דינו כמים, והם הדברים הלחים הרבה. והדברים היבשים דינן כפירות. והטעם בזה לפי שאין המחיצות ניכרות). מ״א ס״ק י (הוי רשות היחיד, ואפילו היא מלאה מים. והוא הדין דברים שאדם מסתכל ורואה בתוכו ונראין המחיצות. אבל מליאה פירות, אינן רשות היחיד, דאין המחיצות ניכרות, אפילו דעתו לפנותן).

וכל זה מן התורה, אבל מדברי סופרים, נתבאר לקמן בסמוך (אינו רשות היחיד (מדברי סופרים), אלא כרמלית), ולקמן סי״ט (והימים והנחלים ... אף אם יש בהם גומא שעומקה מתלקט י׳ טפחים מתוך הילוך ד׳ אמות, שהיא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב. מכל מקום מדברי סופרים אינה רשות היחיד, אלא כרמלית (הואיל ועוברים על מחיצותיה מלמעלה כאלו לא היו שם מחיצות כלל)).

[115] גמרא ורמב״ם שם. מ״מ שם (ויש מן הגאונים שכתבו שאין פירות מבטלין מחיצות אלא דוקא כשבטלן שם ואין דעתו לפנותו, ואין זה עיקר, אלא בכל גונא מבטלין מחיצות, כיון שהם היו שם קודם זריקה, נמצא שכשזרק לא היו שם מחיצות ניכרות. וזה דעת רבינו. וכן העלה הרמב״ן). מ״א שם (אפילו דעתו לפנותן).

[116] **תוס׳** שם ד״ה פירות (ואומר ר״י דמן התורה ממעט כל דבר, ואפילו הניטל, ומדרבנן הוא דגזרו, דדבר הניטל אינו ממעט).

ואם דעתו ליטלה אחר השבת, נתבאר לקמן סי׳ שנח ס״ט (ויהא העפר מונח כך לפחות שבת אחת ... ויש חולקין על זה ואומרים, שזה שביטל העפר להיות מונח שם שבת אחת, אין זה מועיל כלום לבטל הכותל שיהא נחשב כפרוץ, הואיל ודעתו לחזור ולפנותו מכאן לאחר זמן). סי׳ שסג סל״ה (ואם נקרש הנהר ונגלד בימות החורף בטלה מחיצתו, ואסור לטלטל במבוי כל ימי קרישתו), ובהג״ה (שבהערה 231) שם (כיון דמדאורייתא אף פירי מבטלי). סי׳ שעב סי״ט (וכל דבר הניטל בשבת אינו ממעט מגובה עשרה).

[117] מ״א ס״ק יד (מיא לא מבטלי מחיצתא ... כל חריץ שאינו משופע כדי שיתלקט גבוה י׳ מתוך ד׳ אמות לא הוי רשות היחיד).

[118] סעיף ב.

(ואפילו הוא עמוק עשרה מתוך הילוך ד' אמות) אינו רשות היחיד (מדברי סופרים), אלא כרמלית, כמו הימים והנחלים שאינן רשות היחיד מדברי סופרים אפילו עמוקים עשרה מתוך הילוך ד' אמות, הואיל ועוברים עליהם[119], כמו שיתבאר[120]).

והוא הדין לרקק שבכרמלית[121].

(ואין צריך לומר אם הוא עמוק עשרה מתוך הילוך יותר מד' אמות, שאז אינו רשות היחיד מן התורה, ואעפ"כ אינו רשות הרבים, אעפ"י שהרבים מהלכים בו[122], לפי שכל מים שהן עמוקים עשרה אין נוח להלוך בהן כלל[123]):

טז רקק מים שברשות הרבים שאינו עמוק עשרה, בטל הוא לגבי רשות הרבים, אם רגילים הרבים להלך בו, אף על פי שהוא הילוך שעל ידי הדחק[124]. ואפילו אם אינו רחב ד', שאין מהלכים בתוכו אלא מדלגים עליו, הרי הוא רשות הרבים, כיון שהרבים בוקעים בו ועוברים עליו, ואין מקיפים אותו כמו שמקיפים את הבור שברשות הרבים[125]. וכן דף המונח על גבי הרקק (או על הבור) הוא רשות הרבים,

---

[119] שבת ק, ב (וכמה הוא רקק מים, פחות מעשרה טפחים). ופרש"י (כמה עומקו דנימא אכתי רשות הרבים הוא, ולא נעשה כרמלית), הרי שאם עמקו עשרה טפחים כרמלית הוא. רמב"ם פי"ד הכ"ד (רקק מים שהוא עובר ברשות הרבים ... אם יש בעומקו עשרה או יתר הרי הוא ככרמלית, כשאר הימים). רבנו יהונתן עירובין כט, א ד"ה אמרו לו (גבוהה י' ורחבה ד', דומיא דים, ואז נעשין רשות לעצמן, ואפילו ברשות הרבים הם כרמלית). **מ"א** ס"ק יא (ואם עמוקה י' ורחבה ד' הוי כרמלית, כמו ים), וס"ק יד (ונראה לי דאפילו שעמוקה י', הוי כרמלית דרבנן).

[120] לקמן סי"ט (איזו היא כרמלית ... וכן הימים והנחלים ... אף אם יש בהם גומא שעומקה מתלקט י' טפחים מתוך הילוך ד' אמות, שהיא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב, מכל מקום מדברי סופרים אינה רשות היחיד אלא כרמלית (הואיל ועוברים על מחיצותיה מלמעלה, כאלו לא היו שם מחיצות כלל)), ושם נסמן (הערה 154).

אלא שכאן דן בגדרי רשות היחיד (וההלכה הזאת של כרמלית מדברי סופרים, הובאה כאן בין חצאי עיגול), ואילו לקמן שם דן בגדרי הכרמלית, ושם היא עיקר הלכה זו).

וראה חידושי צמח צדק מט, א ד"ה רקק. דברי נחמי' סז, ב.

[121] נתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ב (ולא תימא דוקא רקק שרשות הרבים מהלכת בו, דהא אפילו אמת המים העוברת בבקעה, אם עמוקה י' היא כרמלית, כדתנן בעירובין שם, עיי"ש בפרש"י במתניתין ... ומחיצות עצמן שבבקעה חוץ לחצר אין מועילות ... כיון שהן פרוצות לכל עובר שם לעבור עליהן ... אינן כלום מדברי סופרים).

והיינו כדתנן עירובין פז, א (מעשה באמה של אבל שהיו ממלאין ממנה ... מפני שלא היה בה כשיעור), ופרש"י (כשיעור כרמלית, או בעומק י' או ברוחב ד', שאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק י' ברוחב ד'). הרי שגם אם יש לה מחיצות י', ואף שאמת המים היא בבקעה, מכל מקום כרמלית היא. וראה משולחן הארי ע' 156.

ועוד נתבאר בקונטרס אחרון שם, שגזירת חכמים זו היא אף בפחות מבית סאתים, ואף ברקק רחב ד' טפחים, ואף כשאין רשות הרבים מהלכת בו, ואף באמת המים שבבקעה, מטעם שהן פרוצות לכל עובר שם לעבור עליהן. משא"כ כשהאוגנים גבוהים ואין עוברים עליהם, והיא פחות מבית סאתים, לא גזרו.

[122] והיינו שיש בזה שני אופנים:

(א) עמוק עשרה מתוך הילוך ד' אמות, שמהתורה רשות היחיד הוא, ומדברי סופרים – כרמלית.

(ב) עמוק עשרה מתוך יותר מד' אמות, שגם מהתורה אינו לא רשות היחיד ולא רשות הרבים.

וכן הובאו שני האופנים לקמן סי"ט (כרמלית ... הימים והנחלים ... אין העומק עשרה מתלקט מתוך הילוך ד' אמות ... ואף אם יש בהם גומא שעומקה מתלקט י' טפחים מתוך הילוך ד' אמות, שהיא רשות היחיד גמורה מן התורה ... מכל מקום מדברי סופרים אינה רשות היחיד אלא כרמלית).

[123] מ"א ס"ק יד (ורשות הרבים נמי לא הוי, שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים ... רא"ם).

והוא ביראים השלם סי' עדר קמב, ב (ורשות הרבים לא הוי, שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים).

[124] משנה שבת ק, ב (אם היה רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ד' אמות חייב, וכמה הוא רקק מים פחות מעשרה טפחים). רמב"ם הל' שבת פי"ד הכ"ד (רקק מים שהוא עובר ברשות הרבים, ורבים מהלכין בו, אם אין בעומקו עשרה טפחים הרי הוא כרשות הרבים). מ"א ס"ק יא (רקק מים ברשות הרבים, ורבים מהלכים בו, אם אינה עמוקה י' ... הוי רשות הרבים).

וראה לקמן סי' שנה קונטרס אחרון סוף ס"ק ג (משא"כ ברקק פחות מעשרה [שאם רבים בוקעים הוה רשות הרבים], ודו"ק היטב).

[125] גמרא שם (סלקא דעתך אמינא, הני מילי (דהוי רשות הרבים, רש"י) היכא דהוה ד' (דלאו אורחיה למפסעי, אלא עברי בגויה, רש"י), אבל היכא דלא הואי ארבעה, מיפסעי פסעי ליה ... שהרי רבים בוקעין בו). רמב"ם שם (אם אין בעומקו עשרה טפחים הרי הוא כרשות הרבים, בין שהיה רחב אפילו ארבע אמות, בין שלא היה ברוחבו ארבעה

כיון שרבים בוקעים בו[126].

אבל רקק שאין רבים בוקעים בו, אינו רשות הרבים[127], אע"פ שאינו עמוק עשרה, אלא כרמלית הוא אם הוא רחב ד', ואפילו הוא עמוק ט'[128]:

יז אויר רשות הרבים, אינו רשות הרבים אלא עד עשרה טפחים, אבל למעלה מי' טפחים מקום פטור הוא[129], לענין דבר שאינו מסויים[130], כגון פני כותל שברשות הרבים אם איזה דבר נדבק שם[131], או קולט מן האויר, מותר להוציא משם לרשות היחיד[132].

אבל דבר מסויים[133] כגון חור שבכותל[134], או ראש עמוד[135], אם אין בו ד' על ד', אפילו למטה מעשרה מקום פטור הוא. ואם יש בו ד' על ד', גם למעלה מעשרה אינו מקום פטור, אלא רשות היחיד גמורה הוא[136]:

דברי שלום

טפחים, שהרי רוב העם מדלגין עליו ואין מהלכין בתוכו, הואיל ואין בעומקו עשרה הרי הוא רשות הרבים). מ"א שם (אף על פי שאינה רחבה ד' טפחים, שרוב מדלגין עלי', הוי רשות הרבים).

וראה חידושי צמח צדק מט, א ד"ה רקק. מראי מקומות וציונים. משולחן הארי.

[126] גמרא שם (האי מאן דזריק ונח אגודא דגמלא מיחייב, שהרי רבים בוקעין בו). מ"א שם (והוא הדין דף המונח עליו), ופירש בפרמ"ג שם (לכאורה מפרש כן מ"ש שם אגודא דגמלא), והיינו שהניחו דף (גודא) שישמש כגשר (גמלא).

[127] רש"י שם ד"ה הילוך הילוך (למימרא דאי אין רגילין להלך בו פטור, וכי רגילין להלך בו חייב).

[128] גמרא שם (הא קמ"ל, הילוך על ידי הדחק שמיה הילוך, תשמיש על ידי הדחק לא שמיה תשמיש). רש"י שם (לא הוי תשמיש למיהוי ההוא גומא רשות הרבים, כעמוד ט' שהרבים מכתפין עליו, דאמרינן בפ"ק דהוי רשות הרבים). רבא ח, א (אמר ליה אביי לרב יוסף גומא (עמוקה ט', רש"י) מאי, אמר ליה וכן בגומא. רבא אמר בגומא לא, מאי טעמא תשמיש על ידי הדחק לא שמיה תשמיש).

וכן הוא לעיל סי"ד (אפילו היא עמוקה עשרה טפחים ויותר, ואפילו אם לפעמים מניחים בה רבים חפציהם עד שישובו, מכל מקום תשמיש על ידי הדחק הוא, ואינו חשוב תשמיש לעשותה רשות הרבים בשביל כך).

[129] משנה שבת ק, א (הזורק ארבע אמות בכותל למעלה מעשרה טפחים, כזורק באויר. למטה מעשרה טפחים, כזורק בארץ. הזורק בארץ ארבע אמות חייב), ופרש"י שם ז, ב ד"ה מקולי (דאינה תופסת באויר למעלה מי' כרשות היחיד אלא למטה מי'). טור ושו"ע סי"ב (רשות הרבים אינה תופסת אלא עד עשרה, אבל למעלה מעשרה הוי מקום פטור).

[130] רש"י שם ד"ה כזורק בארץ (ולא דמי לנח על דבר המסויים למטה מי', דההוא חשיב למיהוי רשות חשוב לעצמו, או כרמלית או מקום פטור, ולא הויא הנחה ברשות הרבים).

[131] גמרא שם ושם (בדבילה שמינה שנינו), ופרש"י (ונדבק בכותל, כגון דבילה שמינה).

[132] רש"י שבת ז, א ד"ה דעד י' (בדבר שאינו מסויים, כגון פני לבינה או פני כותל, או קלט מן האויר, למעלה מי' מותר להוציא לכתחילה משם לרשות היחיד).

משא"כ למטה מעשרה, אסור לכתחלה להכניס משם לרשות היחיד, אפילו בלא עקירה, כדלקמן סי' שמז ס"א (מן התורה אינו חייב אלא כשעוקר חפץ מרשות היחיד ומניחו ברשות הרבים, או להפך ... אבל אסורים לעשות כן מדברי סופרים), וס"ח (הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע פטור, כיון שלא היתה הנחה ברשות הרבים, אבל אסור מדברי סופרים).

ואף שנתבאר לקמן סי' שנא ס"א (מותר לקלוט ולקבל מן האויר המים הנוטפים ממנה, והוא הדין לנוטפים מהגג עצמו, בין שקולטן למעלה מעשרה בין למטה מעשרה, מפני שלמעלה מעשרה אויר מקום פטור הוא, ולמטה מעשרה רשות הרבים הוא). היינו כשרוצה לשתותו שמה, ואינו מכניסו משם לרשות היחיד.

גם נפקא מינה לדעת הסוברים שנחשבת כעקירה, כדאמרינן שבת צז, א (קלוטה כמה שהונחה). ק, א (אחזתו הרוח משהו), ופרש"י (הרוח עכבתו במקומו מעט), ותוס' (כדפירש בקונטרס דחשיבה אחיזת הרוח כמונח על גבי משהו).

[133] רש"י שם (ובדבר מסויים כגון ראש עמוד וגב לבינה ... אי אית ביה ארבע ... רשות היחיד הוא, ואי דלית ביה ארבע ולמטה מעשרה ... אין כרמלית פחותה מארבע ... כי האי גוונא מקום פטור הוא ובטל, ומותר לרשות הרבים ולרשות היחיד).

[134] שיתבאר דינו לקמן סי"ח.

[135] שיתבאר דינו לקמן סכ"ז.

[136] כדלעיל ס"א.

יח חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים[137], ואינם מפולשים לפנים[138], אם הם [גבוה]ים ג' טפחים[139], אינם כרשות הרבים, אלא נדונים לפי מדותיהם, אם יש בהם ד' על ד' והם למטה מי' טפחים הם כרמלית, ואם הם למעלה מי' טפחים הם רשות היחיד, ואם אין בהם ד' על ד' הם מקום פטור, בין שהם למעלה מעשרה בין שהם למטה מעשרה[140]:

איזו היא כרמלית

יט איזו היא כרמלית, מקום שאינו הילוך לרבים, וגם אינו מוקף מחיצות כהלכתן[141]. וזהו כארמלית כלומר כאלמנה שאינה לא בתולה ולא נשואה, כך זה אינו מוקף מחיצות כרשות היחיד, ואינו הילוך לרבים כרשות הרבים[142].

ומקום זה הוא מקום פטור מן התורה, שמותר להוציא ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולרשות הרבים, ומהם לתוכו[143], מפני שהוא בטל אצל כל אחד מהן[144], בין שיש בו ד' בין שאין בו. אלא שחכמים חלקו

---

[137] שבת ז, ב (חורי רשות הרבים, אביי אומר כרשות הרבים דמו, רבא אומר לאו כרשות הרבים דמו), וכרבא. טור ושו"ע סי"ג (חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים, אם הם גבוהים למעלה משלשה, אינם כרשות הרבים, אלא נדונים לפי מדותיהם).

וכן הוא בכרמלית, כדלקמן סכ"ד.

[138] שאם מפולשים לפנים, נתבאר לעיל ס"ח (ואפילו הם מפולשים כלפי חוץ לרשות הרבים ... כיון שאפשר להשתמש בהם מרשות היחיד, הרי הם בטלים אצלה ונחשבים כמוה. אבל אם הם כלפי חוץ ואינם עוברים כלפי פנים, אינם בטלים אצלה, והרי הם נדונים לפי גבהם ורחבם כמו שיתבאר).

[139] משא"כ אם אינם גבוהים ג' טפחים, דינם כרשות הרבים, כדלעיל סי"ג (כל דבר שהוא ברשות הרבים, אם אינו גבוה ג' טפחים ... חשובים כקרקע, והרי הם רשות הרבים).

ואף שנתבאר לקמן סי' שסה ס"ו (פתח המבוי כנגד הלחי ... כיון שאין ברוחב מקום זה ד' טפחים, מקום פטור הוא. וכן ... תחת הקורה ... מקום פטור הוא ... במבוי הפתוח לרשות הרבים).

היינו כיון שאותו מקום שאין בו ד' על ד' הוא פתוח לרשות היחיד. משא"כ כאן ש"אינם מפולשים לפנים", אם כן דינם כרשות הרבים.

[140] רש"י שם ד"ה לאו כרשות הרבים (אלא רשות לעצמן הן, ואם רחבים ד' הוי כרמלית, ואי לא הוי מקום פטור). רמב"ם הל' שבת פי"ד ה"י (אינם כרשות הרבים אלא הרי הן כפי מדתן, כיצד חור בצד רשות הרבים, אם יש בו ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה הרי הוא רשות היחיד, ואם אין גבוה עשרה הרי זה כרמלית, ואם אין בו ארבעה על ארבעה הרי זה מקום פטור, והוא שגבוה שלשה). עבודת הקודש שער ג ס"א (לעולם נדונין לפי גובהן ורוחבן. כיצד, עד שלושה הרי הם כקרקע והרי אלו נדונין משום רשות הרבים, שלשה ומשלושה ועד עשרה, אם רחבין ארבעה נידונין משום כרמלית, פחות מארבעה הרי אלו מקום פטור). ר"ן שם ב, ב ד"ה חורי (וכשהן למעלה משלשה מייריי, והלכתא כרבא). טור (אלא נידונין כפי מדותיהם, אם יש בהם ד' על ד' וגבוהין י' רשות היחיד, ואם יש בהן ארבע על ארבע ואין בגובהן עשרה הוי כרמלית, ואם אין בהן ארבע על ד' הוי מקום פטור, ובלבד שיהו גבוהין מן הארץ שלשה), ושו"ע שם (אלא נדונים לפי מדותיהם).

והיינו שאם אינם גבוהים ג' טפחים הם רשות הרבים, אע"פ שחורים אלו מקורים. ונתבאר לעיל סי"א (והערה 74).

[141] ברייתא שבת ו, א (והכרמלית אינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד), ופרש"י (לא כרשות היחיד, משום דדמיא לרשות הרבים דאין להם מחיצות. ולא כרשות הרבים, דאינן דומין לדגלי מדבר, דלאו להילוכא דרבים עבידי). טור ושו"ע סי"ד (איזה הוא כרמלית, מקום שאין הלוך לרבים).

[142] העתים סי' רו (ולמה קרוי כרמלית, כאלמנה ממש, אין להם לא גדר ולא סייג ... כארמלית שאינה לא בתולה ולא נשואה, כך זו אינו לא רשות היחיד ולא רשות הרבים). פירוש המשניות להרמב"ם ריש שבת (ונקראת כרמלית שהיא דומה לאשה אלמנה, שאינה בתולה ולא אשת איש, כך רשות זו אינה רשות הרבים ולא נשלמו בה תנאי רשות היחיד, ויהיה עיקר השם כארמלית). ר"ן שבת ב, א ד"ה והכרמלית (ולשון כרמלית מלשון ארמלתא, שאינה לא בתולה ולא אשת איש, אף כאן אינה לגמרי כרשות היחיד ולא כרשות הרבים). מ"מ הל' שבת פי"ד ה"ה (ויש שפירשו מלשון ארמלות, שרוצה לומר אלמנות, שזהו כאשה אלמנה שאין לה בעל).

[143] מ"מ ריש הל' עירובין (ודינו דבר תורה שהוא מקום פטור, שמותר לטלטל ממנו לרשות היחיד וממנו לרשות הרבים ... וחכמים גזרו על כרמלית, והחמירו בו לעשותו נכרי אצל רשויות אלו).

[144] רש"י שם ד"ה אדם עומד (מקום פטור ... בטל אצל רשות היחיד ואצל רשות הרבים). ז, א ד"ה דעד י' (מקום פטור הוא ובטל ומותר לרשות הרבים ולרשות היחיד), וד"ה אילימא (מקום פטור הוא ובטל אף לגבי רשות הרבים). עירובין ט, א ד"ה מקום שאין בו (לאו רשות באנפי נפשיה הוא, ובטיל להכא ולהכא, והיינו מקום פטור). ב"ב נו, א ד"ה אבל פיסלא (דבטל לגמרי להכא ולהכא, אפילו מדרבנן, דליכא מקום חשוב של ד' טפחים).

וכן הוא לקמן סי' שעב ס"ח (אם אינו רחב ד' טפחים, מקום פטור הוא, ובטל לכאן ולכאן).

ביניהם, שכשאין בו ד׳ על ד׳ הוא מקום פטור[145], וכשיש בו הוא מקום חשוב[146] ואינו בטל אצלן, ועשאוהו רשות בפני עצמו, וקראוהו כרמלית.

כגון מקום שיש בו ד׳ על ד׳ המוקף מחיצות שאינן גבוהות י׳ טפחים, וכן תל או עמוד שיש בו ד׳ על ד׳ ואינו גבוה עשרה, וכן חריץ שיש בו ד׳ על ד׳ ואינו עמוק עשרה[147].

וכן הימים[148] והנחלים[149], שאף שהם עמוקים עשרה והמים אינם מבטלים המחיצות[150], מכל מקום אין העומק עשרה מתלקט מתוך הילוך ד׳ אמות. וגם אינן רשות הרבים, אע״פ שרבים מהלכים בהם בספינות, לפי שאינו נוח תשמיש הליכתן כמו ביבשה[151], ואינו דומה לדגלי מדבר[152].

ואף אם יש בהם גומא שעומקה מתלקט י׳ טפחים מתוך הילוך ד׳ אמות, שהיא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב[153]. מכל מקום (ב) מדברי סופרים אינה רשות היחיד אלא

---

[145] שיתבאר לקמן סכ״ז.

[146] כמו לענין רשות היחיד, שנתבאר לעיל ס״א (ד׳ טפחים, שזהו שיעור מקום חשוב הראוי להשתמש בו).

[147] רמב״ם הל׳ שבת פי״ד ה״ד (אי זו היא כרמלית תל שיש בו ארבעה על ארבעה, או יתר על כן, וגבהו משלשה ועד עשרה ... וכן חריץ שיש בו ארבעה על ארבעה, או יתר על כן, ועמוק משלשה עד עשרה, וכן מקום שהוקף בארבע מחיצות גובהן משלשה ועד עשרה, וביניהן ארבעה על ארבעה, או יתר על כן). טור ושו״ע סי״ד (איזה הוא כרמלית ... ותל שיש בו ארבע על ארבע ואינו גבוה עשרה, וכן חריץ שהוא ארבעה על ארבעה ואינו עמוק עשרה).

וכן הוא לעיל סי״ג (ואם הוא גבוה ג׳, ומג׳ ועד ט׳, ולא ט׳ בכלל, אם הוא רחב ד׳ על ד׳, חלק רשות לעצמו מדברי סופרים, והוא ככרמלית), וסי״ד (גומא ברשות הרבים ... משלשה ועד עשרה, אם רחבה ד׳ על ד׳ הרי הוא כרמלית).

[148] משנה שבת ק, ב (הזורק בים ארבע אמות פטור). ברייתא שם ו, א (ים ... והכרמלית אינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד). טור ושו״ע שם (איזה הוא כרמלית, מקום שאין הלוך לרבים, כגון ים).

[149] רמב״ם הל׳ שבת פי״ד ה״ה (הכרמלית ... המים שבימים ושבנהרות). טור ושו״ע סי״ח (וימים ונחלים ... הוי כרמלית).

[150] כדלעיל סט״ו (היתה הגומא מליאה מים, אין המים מבטלים המחיצות).

[151] יראים השלם סי׳ עדר (יש לשאול הלא ים עמוק עשרה ורוחב ארבע, ומיא לא מבטלי מחיצתא ... ואין לתרץ מפני שהספינות שטות על פני המים מיא מבטלי מחיצתא. דאי בתר תשמיש הספינה שהוא על פני המים אזלינן, אם כן ליהוי רשות הרבים. אך היינו טעמא דים שאינה רשות היחיד, דכל חריץ עמוק ואינו מתלקט עשרה מתוך ד׳ כך היא כקרקע שוה ... והים אין עומקה מתלקט עשרה מתוך ד׳. ורשות הרבים לא הוי, שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים). הובא במ״א ס״ק יד (ואם תאמר הא מיא לא מבטלי מחיצתא, כמ״ש סי״א. ואין לומר מפני שהספינות שטות על פני המים מבטלי מחיצתא. דאם כן ליהוי רשות הרבים ... ויש לומר דכל חריץ שאינו משופע כדי שיתלקט גבוה י׳ מתוך ד׳ אמות לא הוי רשות היחיד כמ״ש ס״א. ורשות הרבים נמי לא הוי, שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים ... רא״ם).

[152] טעם זה נתבאר בפוסקים לענין תחומים, בתשובות הרמב״ם (בלאו) סי׳ שי׳ (המהלך י״ב מיל על פני המים המועטים פטור, לפי שאינו דומה למחנה ישראל). לבוש סי׳ רמח ס״ב (שאין תחום מן התורה אלא בי״ב מילין, ודומיא דמחנה ישראל שהיתה על היבשה). תוספת שבת ס״ק מא (ועיקר הטעם דמים לא הוי רשות הרבים, משום דלא דמי לדגלי המדבר).

וכן הוא לעיל שם ס״ג (כשמהלך על פני המים אין בזה איסור מן התורה, כיון שאינו דומה למחנה ישראל שהיתה ביבשה). לקמן סי׳ תד ס״ג (אין בימים ובנהרות איסור תחומין של תורה לדברי הכל, אפילו ביותר מי״ב מיל, לפי שאינן דומים לדגלי מדבר).

ומטעם זה נמי אינה רשות הרבים, כמבואר בתוספת שבת ס״ק מא (ועיקר הטעם דמים לא הוי רשות הרבים, משום דלא דמי לדגלי המדבר). וראה גם רש״י שבת ו, א ד״ה ולא כרשות הרבים (דאינן דומין לדגלי מדבר, דלאו להילוכא דרבים עבידי).

[153] ברייתא שבת ק, א (הזורק מן הים לאיסרטיא ומן האיסרטיא לים פטור, רבי שמעון אומר אם יש במקום שזרק עמוק עשרה ורחב ארבעה חייב). ופירש הרא״ם ביראים שם (ר׳ שמעון מפרש ואינו חולק. ולפי שראיתי רבותי שפירשו טעם אחר להוציא ים מדין רשות היחיד, ולא נראה לי, פירשתי אני הנראה לי). וראה חי׳ צמח צדק (מט, ב), שהביא דעת הראב״ד והרשב״א שחכמים חולקים על רבי שמעון.

*

ואף שנתבאר לקמן סי׳ שסג סמ״ד (שמחיצות הנהר מבטלת אותן בקיעת הרבים שבמבוי שהואיל ואינן עשויות בידי אדם אינן חשובות מחיצה כל כך שלא תבטל אותן בקיעת הרבים שבמבוי). ואם כן מדוע תועיל כאן מחיצת הים, לבטל את בקיעת הספינות שבתוך הים.

מבאר על זה בקונטרס אחרון ס״ק ב (והיינו דוקא כשנשלמו שם כל תנאי רשות הרבים, אבל כשחסר אחד מתנאיה, בענין דבלאו הכי לא הוי שם רשות הרבים, מהני מחיצה זו לעשות שם רשות היחיד מן התורה, אע״ג דבקעי שם

כרמלית[154] (הואיל ועוברים על מחיצותיה מלמעלה, כאילו לא היו שם מחיצות כלל[155]):

כ וכן הבקעה[156], דהיינו שדות זרועות או קצורות שאינן מוקפות גדר גבוה י' טפחים[157].

וכן קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים[158], כגון מבואות שיש להם ג' מחיצות ואין להם לחי או קורה ברוח רביעית הפתוחה לרשות הרבים[159].

וכן רשות הרבים שהיא מקורה, שאינה דומה לדגלי מדבר, הן כרמלית[160]:

כא וכן האסטוונית[161], דהיינו מקום פנוי שלפני החנויות שיושבים שם הסוחרים[162] על אצטבאות, ומקום זה אינו עשוי להילוך רבים וכרמלית הוא[163].

וכן העמודים שברשות הרבים שבהם תולים התגרים פרקמטיא, וגם אצטבאות סדורות לפניהם לישב שם התגרים[164]. הרי אצטבאות אלו הן כרמלית[165], אם הן רחבות ד' על ד' וגבוהות משלשה ועד עשרה[166],

דברי שלום

רבים. כמבואר מדברי רא"ם שבמג"א כאן ס"ק י"ד, דאי לאו שהים אינו נוח תשמיש הליכתו, מיקרי רבים בוקעים בו, ואפילו הכי אי הוה מתלקט עשרה מתוך ד' אמות הוי רשות היחיד, הואיל וחסר ניחא תשמישתיה), ושם נסמן (הערה 274).

והיינו שאם הים הי' נקרא נוח תשמיש הליכתו, הי' מבטל את המחיצה שבידי שמים, והי' רשות הרבים, אבל כיון שאין נוח תשמיש הליכתו בים, לא הוי רשות הרבים מצד עצמו, ואם כן מועילות המחיצות בידי שמים לעשותו רשות היחיד מן התורה

[154] מ"א ס"ק יד (ונראה לי דאפילו שעמוקה י', הוי כרמלית דרבנן). וס"ק יא (ואם עמוקה י' ורחבה ד', הוי כרמלית, כמו ים (פי"ד)).

והוא ברמב"ם פי"ד הכ"ד (רקק מים שהוא עובר ברשות הרבים ... אם יש בעומקו עשרה או יתר הרי הוא ככרמלית, כשאר הימים). וכן הוא ברש"י שבת ק, ב. וברבנו יהונתן עירובין כט, א ד"ה אמרו לו (וכמועתק לעיל הערה 119).

[155] וכן הוא לעיל סט"ו (הימים והנחלים שאינן רשות היחיד מדברי סופרים, אפילו עמוקים עשרה מתוך הילוך ד' אמות, הואיל ועוברים עליהם).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ב ד"ה ולא תימא, שגזירת חכמים זו היא אף בפחות מבית סאתים, ואף ברקק רחב ד' טפחים, ואף כשאין רשות הרבים מהלכת בו, ואף באמת המים שבבקעה, מטעם שהן פרוצות לכל עובר שם לעבור עליהן. משא"כ כשהאוגנים גבוהים ואין עוברים עליהם, והיא פחות מבית סאתים, לא גזרו.

[156] ברייתא שבת ו, א (בקעה ... אינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד). טור ושו"ע סי"ד (איזה הוא כרמלית, מקום שאין הלוך לרבים, כגון ... בקעה).

[157] רש"י שם (שדות הרבה). גמרא שם ו, סע"ב (הבקעה בימות החמה ... בימות הגשמים ... שאינה רשות הרבים), ופרש"י (בימות החמה, שאין בה זרעים. בימות הגשמים, שהיא זרועה). שם ז, א (אי דאית לה מחיצות, בקעה קרי לה), בתמיה.

[158] שבת ז, א (והכרמלית ... קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים, דאע"ג דזימנין דדחקי ביה רבים ועיילי לגוה, כיון דלא ניחא תשמישתיה, כי כרמלית דמי). טור ושו"ע שם (וקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים).

[159] רמב"ם הל' שבת פי"ד ה"ד (איזו היא כרמלית ... קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים, והוא המקום שמוקף שלש מחיצות והרוח הרביעית רשות הרבים). טור ורמ"א שם (וכגון מבואות שיש להן שלש מחיצות).

וכדלעיל ס"ו (מקום המוקף ג' מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה, מפני שלפעמים נדחקים רבים לתוכו כשיש דוחק רב ברשות הרבים).

משא"כ אם הוא פרוץ לכרמלית, דינו כרשות היחיד מהתורה, כדלעיל שם.

[160] שבת צח, א (המעביר ד' אמות ברשות הרבים מקורה פטור, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר). טור ושו"ע שם (ואינם מקורים). וכדלעיל סי"א (איזו היא רשות הרבים ... והוא שאינם מקורים), ושם נסמן (הערה 74).

[161] ברייתא שבת ו, א (ואיסטוונית והכרמלית אינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד). טור ושו"ע סי"ד (איזה הוא כרמלית, מקום שאין הלוך לרבים כגון ... אצטוונית).

[162] רש"י שם (איסטוונית, שלפני החנויות שיושבים שם סוחרים).

[163] רש"י שם ה, ב ד"ה דרך סטיו (מקום איצטבאות שיושבים סוחרים, ושם כרמלית עליה, דלאו להילוכה הוא כרשות הרבים).

[164] רש"י שם ז, א ד"ה בין העמודים (שהיו עמודים ברחבה, ותולין בהם התגרים פרגמטיא, וגם איצטבאות היו לפניהם לישב שם התגרים).

[165] גמרא שם (איצטבא שלפני העמודים נידון ככרמלית).

כמו שנתבאר לעיל[167] בתל ועמוד שברשות הרבים.

אבל מקום פנוי שבין העמודים הוא רשות הרבים[168], כיון שרבים בוקעים שם. ואע"פ שבין עמוד לעמוד אין שם רוחב ט"ז אמה כשיעור רוחב רשות הרבים[169], ואפילו אין שם אפילו י"ג אמה ושליש[170], כשיעור מבוי המפולש מרשות הרבים[171], אעפ"כ כיון שרבים בוקעים בהם הם טפלים לרשות הרבים הרחבה ט"ז אמה. משא"כ במבוי, שהוא מקום חשוב בפני עצמו ואינו טפל ובטל לרשות הרבים[172]:

כב בית נמוך שאין תוכו י' טפחים בגובה, וקירוייו משלימו לעשרה, אם יש בו ד' על ד', הרי על גביו רשות היחיד[173], כמו על גבי עמוד הגבוה עשרה ורחב ד', משום גוד אסיק[174], אבל תוכו הוא כרמלית, כיון שאין שם מחיצות גבוהות עשרה[175].

ואם חוקק בהם ד' על ד'[176], אפילו באמצע, רחוק מן הכתלים ג' טפחים או יותר[177], נעשה כולו רשות

דברי שלום

ותוכן המשך הדברים הוא: "וכן העמודים ... אצטבאות ... לפניהם ... הרי אצטבאות אלו הן כרמלית", משא"כ העמודים עצמם, שבדרך כלל אינן רחבות ד' על ד', אינם כרמלית (אלא מקום פטור).

166 עבודת הקודש שער ג' ס"א (האיצטבאות שאין גבוהות עשרה הרי אלו כרמלית, והוא שיש ברחבן ארבעה). שו"ע שם (והיא רחבה ארבעה וגבוה משלשה ועד עשרה).

167 סעיף יג (כל דבר שהוא ברשות הרבים ... גבוה ג' ... אם הוא רחב ד' על ד', חלק רשות לעצמו מדברי סופרים, והוא ככרמלית).

168 שבת ז, א (אמר רב יהודה איצטבא שלפני העמודים נידון ככרמלית ... אבל בין העמודין, דזימנין דדרסי ליה רבים, כרשות הרבים דמיא). רמב"ם הל' שבת פי"ד ה"ו (בין העמודים, הואיל ורבים דורסין ביניהן הרי הן רשות הרבים). מ"א ס"ק יב (בין העמודים נדון כרשות הרבים).

169 תוס' שם ד"ה אבל (אע"פ שאין בין עמוד לעמוד ט"ז אמות, הוי רשות הרבים, כיון שבני רשות הרבים בוקעין בה, וחוץ לבין עמודים רחב ששה עשר אמה).

170 מ"א שם (אפילו אין רחבים י"ג ושליש, כיון שרבים בוקעים בהן הם טפלי לרשות הרבים).

ואפילו אין בינם אלא ד' טפחים, הוי רשות הרבים, כדלקמן סי' שנד ס"א (הפסק זה שבין הבור לרשות היחיד אין רבים בוקעים בו, לפי שאינו נוח תשמיש הליכתו, הואיל ואין בו רוחב ד'. אבל אם יש בו רוחב ד' רשות הרבים הוא).

*

ואף שאינו במציאות שיעברו ששים רבוא בכל יום בתוך השוק בין העמודים, ש"אין שם אפילו י"ג אמה ושליש".

ראה מה שנתבאר בזה לעיל סי"א (הערה 86).

171 כדלעיל סי"ב (מבואות המפולשים לרשות הרבים מב' ראשיהם ... שאינן רשות הרבים אלא אם כן רחבים י"ג אמה ושליש).

172 מ"א שם (משא"כ במבוי), שאינו נחשב רשות הרבים אלא אם כן יש בו י"ג אמה ושליש.

173 רב שבת ז, ב (בית שאין תוכו י', וקרויו משלימו לי', על גגו מותר לטלטל בכולו, בתוכו אין מטלטלין בו אלא בד' אמות). טור ושו"ע סט"ו (בית שאין תוכו עשרה, וקרויו משלימו לעשרה, יש בו ארבע על ארבע, תוכו כרמלית ועל גבו רשות היחיד).

174 תוספת שבת ס"ק לג (דכיון דגבוה י' מבחוץ, אמרינן גוד אסיק מחיצתא), וכדלעיל ס"א (עמוד או תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד' על ד', הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק).

175 ר"ן סוכה ב, א (בתוכו אין מטלטלין בו אלא בד' אמות, פירוש משום שאין בתוכו מחיצות עשרה). ב"י ד"ה בית (תוכה, כיון דמוקף מחיצות שאינן גבוהות עשרה, הוי [כרמלית]).

והיינו שאם תוכו ארוך יותר מד' אמות, אסור לטלטל בו יותר מד' אמות. וכאן שנתפרש דמיירי "אם יש בו ד' על ד'" [טפחים], עכ"פ אסור לטלטל מתוכו (שהוא כרמלית) אל על גבו (שהוא רשות היחיד).

*

ומה שכתב כאן "כיון שאין שם מחיצות גבוהות עשרה", היינו כמובא לעיל מהר"ן "משום שאין בתוכו מחיצות עשרה".

ואף שעכ"פ יש לו גובה עשרה מבחוץ. נתבאר לקמן בסמוך (אין תוכו נעשה רשות היחיד על ידי צד החיצון של הכתלים, הואיל ואין בתוכו חלל גבוה י' טפחים). ומקורו בר"ן שבת ב, ב ד"ה אמר רב גידל (דכיון דלא חזי לדירה הוה ליה כרמלית). והיינו כיון שאין שם שיעור מקום חשוב של חלל גובה י' ורחב ד', כדלעיל ס"א (והערה 6), וס"ג (והערה 28).

וראה קובץ כינוס תורה ב ע' עד ואילך.

176 אביי שם (ואם חקק בו ד' על ד' והשלימו לי' מותר לטלטל בכולו). טור ושו"ע שם (ואם חוקק בו ארבע על ארבע ... נעשה כולו רשות היחיד).

היחיד, לפי שבמקום החקק עצמו, ששם הוא גבוה עשרה, שם הוא רשות היחיד גמורה, והשאר נעשה כחורי רשות היחיד, שהם כרשות היחיד[178].

ואף על פי[179] ששפת החקק מצטרף עם הכתלים שבתוכו להשלימם לעשרה, אף על פי שהוא רחוק מהם ג' טפחים או יותר[180], מכל מקום על ידי צד החיצון של הכתלים ששם הם גבוהים י', נעשה חקק זה רשות היחיד, הואיל ויש בו חלל גבוה י' טפחים. ואף על פי שהכתלים רחוקים מחללו ג' טפחים או יותר, אין בכך כלום, לפי שלענין שבת אין צריך רק שתהא הרשות משתמרת על ידי המחיצות, ואפילו הן רחוקות ממנה הרבה נקראת רשות היחיד[181], והשאר נעשה כחורי רשות היחיד, שהם כרשות היחיד.

אבל כשלא חקק בו, אין תוכו נעשה רשות היחיד על ידי צד החיצון של הכתלים, הואיל ואין בתוכו חלל גבוה י' טפחים[182].

ואם אין הכתלים גבוהים עשרה אפילו בצד החיצון שלהם, אין החקק נעשה רשות היחיד, אלא אם כן הוא סמוך לכתלים פחות מג' טפחים, שאז מצטרף שפתו לגובה הכתלים להשלימם לעשרה, ואע"פ שאין הכתלים גבוהים י' אפילו בצד החיצון, מכל מקום מצטרפים[183]:

דברי שלום

[177] תוס' שם ד"ה ואם (מהני חקיקה אפילו מופלגת מן הכותל הרבה). רא"ש שבת פ"א סי"א (ואפילו אם יש בו בין שפת חקק ולכותל שלשה טפחים ... שהרשות משתמר על ידי המחיצות, אפילו רחוקים ממנו הרבה, קרוי רשות היחיד). טור ושו"ע שם (אפילו באמצע, רחוק מן הכתלים).

[178] גמרא שם (מאי טעמא הוי חורי רשות היחיד, וחורי רשות היחיד כרשות היחיד דמו), ופרש"י (כיון דנגד החקק רשות היחיד גמור, אינך הוי פיאות של תשמישי רשות היחיד).

[179] תורף והמשך הדברים האמורים כאן:
אע"פ שיש מקום לומר, שלענין שבת מצטרף צד הפנימי של הכתלים עם שפת החקק אפילו ביותר מג' טפחים (כדעת התוס' דלקמן). מכל מקום העיקר הוא, דלא סגי בזה. ומה שנעשה כולו רשות היחיד, הוא על ידי צד החיצון של הכתלים הגבוהים עשרה (כדעת תוס' ישנים והרא"ש ומג"א דלקמן).

וראה כינוס תורה שם. אהלי שם ג ע' קכב ואילך. משולחן הארי.

[180] תוס' סוכה ד, ב סד"ה פחות (ואם תאמר ... אמאי לא מחלק ... אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים. ויש לומר ... רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים).

ופירש בפסקי דינים צמח צדק שסא, א (משמע כיון דבשבת לא בעינן מחיצות סמוכות, לכן החקק עם פנימית הדפנות שבתוך הבית מצטרפין ... אף שיש יותר מג' טפחים בין החקק ולכתלים).

[181] תוספות ישנים שבת שם (ועוד יש לומר, דהכא יש מחיצות גבוהות מבחוץ, ואין צריך לצרף הגידוד, אלא דאין אויר י', וכשחקק דאיכא אויר י' במקום הוי רשות היחיד). וביאר ביד אפרים (ונראה דשני תירוצים הם). והיינו שלתירוץ התוס' מצטרפין לענין שבת אף ביותר מג' טפחים. ולתירוץ תוספות ישנים מועיל רק כשיש מחיצות גבוהות מבחוץ, מלבד החקק.

רא"ש שם (שהרשות משתמר על ידי המחיצות, אפילו רחוקים ממנו הרבה, קרוי רשות היחיד. הלכך על ידי מחיצות החיצונות שגבוהות עשרה נקרא רשות היחיד. אבל לא על ידי הפנימית, שאין שפת החקק מצטרף עמהן, כיון שרחוקים ממנו ג' טפחים).

מ"א ס"ק יג (שהרשות משתמר על ידי המחיצות, אפילו רחוקים ממנו הרבה קרוי רשות היחיד, הלכך על ידי מחיצות החיצונות שגבוהות י' נקרא רשות היחיד. אבל לא על ידי הפנימיות, שאין שפת החקק מצטרף עמהם, כיון שרחוקים ממנו ג' טפחים, עכ"ל הרא"ש). כן היא גירסת רוב המפרשים בדברי המ"א, שפוסק כהרא"ש, החולק על התוס' שבהערה הקודמת.

[182] ר"ן שבת ב, ב ד"ה אמר רב גידל (דכיון דלא חזי לדירה הוה ליה כרמלית). ונתבאר לעיל (הערה 175).

[183] מ"א שם (משמע דאם אין גבוהים י' עם הקירוי, בעינן שיהי' החקק סמוך לכותל פחות מג' טפחים).

וזה יועיל אף בסוכה, שהסכך צריך להיות סמוך לכתלים, וכדאמרינן סוכה ד, סע"א (היתה פחותה מי' טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה, אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה, פחות משלשה טפחים כשרה). טור ושו"ע סי' תרלג ס"י (היתה נמוכה מעשרה, וחקק בה להשלימה לעשרה, ויש בחקק שיעור הכשר סוכה, אם אין בין חקק לכותל שלשה טפחים כשרה, יש ביניהם ג' טפחים פסולה).

*

ומכאן מוכח לכאורה שמדרגות אינן מצטרפות למחיצה גבוהה י' טפחים, כיון שיש ג' טפחים בין המדרגה הגבוהה לבין המדרגה התחתונה. וראה גם לקמן סי' שנח ס"ט (ושם הערה 65). ונתבאר בדובר שלום ע' קכו-ח.

כג גג הבולט על מחיצות הבית, בענין שאין מחיצות הבית ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם, כגון גגין שלנו[184], אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק, ולכן על גבי הגג אינו רשות היחיד, אפילו הוא גבוה ורחב הרבה, אלא כרמלית הוא[185].

ואם חלון פתוח לו מן הבית, נעשה כולו כחורי רשות היחיד, ורשות היחיד הוא[186].

וכן זיזין הבולטים מן הכותל, ויש בהם ד׳ על ד׳, הם כרמלית. אלא אם כן חלון הבית פתוח להם[187].

לפי שאף שהם גבוהים עשרה, אין אומרים בהם גוד אחית מחיצה למטה עד לארץ, הואיל והגדיים

---

[184] ראה גם לקמן סי׳ שסא ס״ו (כגגין שלנו), ושם נסמן (הערה 37).

[185] עירובין פט, א (במחיצות שאינן ניכרות, רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות, לא אמר גוד אסיק מחיצתא, ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו, דאמר גוד אסיק מחיצתא), וכרב. ופרש״י (במחיצות הניכרות ... מחיצות הבתים נראין לעומדין על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם). ותוס׳ שם ד״ה במחיצות (ונראה דהוא הדין אם הגג בולט חוץ למחיצות הבית, דחשיב נמי מחיצות שאינן ניכרות). וכן פירש״י צב, א ד״ה אף גג (מחיצות ניכרות בעינן, שלא יהא גג בולט חוצה להם, דאי לא מינכרא לא אמרינן גוד אסיק).

ולפי זה אסרינן לטלטל על הגג הבולט לחוץ, כמבואר בראש״ש שם פ״ט ס״ב (הלכך גגין שלנו שבולטין ראשיהן לרשות הרבים, ולא מינכרא מחיצתא, הויין כרמלית, ואסור לטלטל על גבן ד׳ אמות). טור ושו״ע סט״ז (גג הבולט על מחיצות הבית, בענין שאין מחיצות הבית ניכרות לעומד על הגג, הוי כרמלית). ט״ז ס״ק י (שנעשה הגג רשות היחיד מחמת גוד אסיק, לא אמרינן כן (אלא) היכא שהמחיצות ניכרות). וטור ושו״ע סי׳ שעד ס״ד (אם אינם ניכרות, כגון שהגג בולט עליהם, הוי כרמלית).

וכן הוא לקמן סי׳ שעד ס״ד (אם גם מחיצות הבית סביב אינן ניכרות ונראות למי שעומד על שפת הגג, כגון שהגג בולט עליהן, כרמלית הוא כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה).

ואף שיתבאר לקמן סכ״ה (שאין כרמלית למעלה מעשרה, אלא מקום פטור).

היינו דוקא ״לענין דבר שאינו מסוים״, כדלקמן שם. וכמבואר בתוס׳ עירובין פט, רע״ב (אותה בליטה הבולטת לרשות הרבים ... נעשה כרמלית, דלא מצינו מקום פטור רוחב ד' ... והא דאמר בפ״ק דשבת (דף ז.) דאין כרמלית למעלה מי׳, היינו שמכח קרקע הכרמלית אין נעשה האויר כרמלית למעלה מי').

וכן הוא לקמן סי׳ שנג ס״ב (זיז ... למעלה מעשרה ... כרמלית הוא אם יש בו ד׳ על ד׳).

*

לא נתפרש כאן מה שיעור הבליטה לחוץ, שיבטל את הגוד אסיק. ובפרי מגדים משב״ז ס״ק י (ומסתימות הפוסקים משמע דכל שבולט משהו ואין ניכר כו׳).

ומטעם זה אין אומרים גוד אסיק גם בחצרות שהן גבוהות י׳ טפחים מהרחוב שלפניהם (או שהן גבוהות ה׳ טפחים מהרחוב שלפניהם, ויש להם מחיצה גבוה ה׳ טפחים, שביחד הם י׳ טפחים גובה מהרחוב שלפניהם, כדלקמן סי׳ שסב ס״ד), שהרי בונים על גביהם אבנים שהם בולטים קצת כלפי חוץ (כדי שהגשמים לא יקלקלו את הכותל).

אמנם מכל מקום מותר לטלטל בהן מטעם גוד אחית, כדלעיל ס״ג (עמוד גבוה עשרה שיש בראשו ד׳ על ד׳, ומתקצר והולך למטה ... הרי הוא רשות היחיד על ראשו. לפי שהלכה למשה מסיני היא שאומרים גוד אחית, דהיינו משוך את ראש העמוד מכל צדדיו והורד למטה עד לארץ, והרי זה כאילו מחיצות מקיפות אותו מכל צדדיו עד ראשו).

והיינו כל זמן שהבליטה היא פחות מטפח, כדלעיל שם (וכשמגיע ג׳ טפחים סמוך לארץ יש בו ג׳ טפחים על ג׳ טפחים), ושם נתבאר (הערה 21).

אמנם אף אם האבן בולטת מהכותל יותר מטפח, שאז אין אומרים בו לא גוד אסיק ולא גוד אחית, מכל מקום מותר לטלטל בחצר, מהטעם דלקמן בסמוך, כיון שהדלת ״פתוח לו מן הבית, נעשה כולו כחורי רשות היחיד, ורשות היחיד הוא״.

[186] תוס׳ שם (זיז היוצא לרשות הרבים רחב ד׳, דהוי רשות היחיד, היינו סמוך לחלון תוך י׳, דהוי כי חורי רשות היחיד). רא״ש שם (נראה דאם יש חלון ארבעה על ארבעה פתוח לגג, הוי כחורי רשות היחיד, אף על גב דלית ליה מחיצות). טור ושו״ע סט״ז (ואם חלון פתוח לו מן הבית, הוי כרשות היחיד). ובסי׳ שעד ס״ד (אלא אם כן פתוח לו מהבית חלון ארבע על ארבע).

[187] משנה צח, ב (זיז שלפני חלון, נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת), ופרש״י (בולט מן הכותל גבוה י׳ ורחב ד׳ ... דרשות היחיד הוא). ובריתא שם (כנגד חלון משתמש, דחורי חלון הוא), ופרש״י (כלומר זוית החלון והרחבתו הוא). רא״ש שם (נראה דאם יש חלון ארבעה על ארבעה פתוח לגג הוי כחורי רשות היחיד, אף על גב דלית ליה מחיצות). טור ושו״ע שם (וכן זיזין הבולטים מן הכותל ויש בהם ד׳ על ד׳, הוי כרמלית, אלא אם כן חלון הבית פתוח להם).

וכן הוא לקמן סי׳ שנג ס״ב (זיז, דהיינו דף הבולט מן הכותל לרשות הרבים, אם הוא למעלה מעשרה, וחלון הבית פתוח לו, מותר להשתמש עליו מן הבית דרך החלון, מפני שהוא כחורי רשות היחיד, וכמ״ש בסי׳ שמ״ה). סי׳ שנה ס״א (גזוזטרא שהיא למעלה מן המים וחלון פתוח לה מן הבית, שאז היא רשות היחיד, אף על פי שאין לה מחיצות, כמ״ש בסי׳ שמ״ה). סי׳ שעד ס״ד (אלא אם כן חלון ד׳ על ד׳ פתוח לו מהבית).

יכולים לבקוע תחתיהם[188], כמו שנתבאר למעלה[189].

ויש מי שאומר[190] שגג הבולט אינו ככרמלית, אלא אם כן בולט ד' טפחים לתוך רשות הרבים או כרמלית, שאז בליטה זו היא כרמלית כמו זיזים הבולטים, ושאר הגג הוא פרוץ במילואו לבליטה זו, שמחיצות הבית אין אומרים בהם גוד אסיק להפסיק בין בליטה זו לשאר הגג, הואיל ואינן ניכרות למי שעומד על הגג. אבל אם אין בבליטה ד' טפחים אינה ככרמלית אלא מקום פטור. ושאר הגג, אע"פ שאין לו אלא מחיצות הבית ואין אומרים בהם גוד אסיק, מכל מקום כיון שהבית שתחתיו רשות היחיד הרי רשות היחיד עולה עד לרקיע[191]. ולא הוצרכו לומר גוד אסיק, אלא בדבר שתחתיו אינו רשות היחיד גמורה בהיקף מחיצות סביבה, כגון עמוד ברשות הרבים וכיוצא בה[192].

(אלא שכיון ששאר הגג פרוץ במילואו לבליטה שהיא מקום פטור, אף הוא נעשה מקום פטור, אם הבליטה היא מקום פטור מב' רוחות הגג[193], כגון שרשות הרבים או כרמלית מהלכת מב' רוחות הבית[194],

---

188 תוס' שם (וגוד אחית נמי לא אמרינן ... משום בקיעת גדיים).

189 סעיף ד (כי כל מחיצה שאינו מגעת ג' טפחים לארץ, אינו מחיצה לחלוק רשות בפני עצמה, לפי שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה).

וגם אין אומרים בהם פי תקרה יורד וסותם, כדלקמן סי' שמו סי"ב (תקרה [הבולטת מגג הבית], שאין לה מחיצות מן הצדדים, אפילו היא רחבה הרבה, אין אומרים בה פי תקרה יורד וסותם, כמ"ש בסי' שס"א). והיינו כדלקמן שם ס"ה (אם נפרצו ב' מחיצות זו כנגד זו במילואה או ביותר מעשרה, ונשאר ב' מחיצות שלימות זו כנגד זו, כיון שיש ביניהם פילוש וקפנדריא מפרצה זו לפרצה שכנגדה אין אומרים בהן פי תקרה יורד וסותם).

190 תוס' פט, א ד"ה במחיצות (ואור"י דגגין שלנו שבולטין ראשיהן לרשות הרבים ... הוי כרמלית, דלא מינכרא מחיצתא וליכא למימר גוד אסיק ... והואיל וכן, כל הגג אסור, כי כל הגג נפרץ במילואו לכרמלית, לאותה בליטה הבולטת לרשות הרבים). עולת שבת ס"ק יג (נראה דהיינו דוקא כשהוא רחב ארבע, והטעם משום דלא מצינו מקום שיהא רחב ארבע שיהא נקרא מקום פטור, אבל אם אינו רחב ארבע, מקום פטור הוא). מ"א סי' שעד ס"ק ה (בתוס' דף פ"ט משמע דוקא כשבולט ד' לרשות הרבים, ורשות הרבים מהלכת תחתיו, אם כן הוי אותה בליטה כרמלית, וכל שאר הגג נפרצה לו במלואו עיי"ש). אליה רבה שם ס"ק יא (כתבו התוס' דדוקא כשהוא בולט ד' לרשות הרבים, ורשות הרבים מהלכת תחתיו (מג"א סק"ד)). תוספת שבת שם ס"ק יא (כתבו התוס' דדוקא כשהוא בולט ד' טפחים מבית שתחתיו, ורשות הרבים מהלכת תחתיו, דאז הוי אותה בליטה כרמלית כיון שרחבה ד' ... אם כן כל הגג הוי נפרץ במילואו לאותה בליטה), וכאן ס"ק לה (והתוס' כתבו דדוקא כשהגג בולט ד' טפחים לאויר רשות הרבים, ורשות הרבים מהלכת תחתיו, אז הוי אותה בליטה כרמלית ... שאר הגג נפרץ במילואו למקום האסור, דהיינו לאותה בליטה).

191 מהרש"א בתוס' שם (ויש לדקדק למה איצטריכא למימר דכל הגג אסור משום דנפרץ במלואו לאותה בליטה כו', דהא מהאי טעמא דבליטה אסור, משום דלית ליה מחיצה ולא הוי רשות היחיד, מהאי טעמא נמי כל הגג נמי לא הוי רשות היחיד, דאליבא דרב קיימינן הכא דבעי מחיצות ניכרות. ויש ליישב דודאי בליטה הבולטת לרשות הרבים וגדיים בוקעין בו נעשה כרמלית, אבל כל שאר הגג שעומד עד כנגד המחיצות, אינו נעשה כרמלית).

והטעם שכל שאר הגג אינו כרמלית, אלא רשות היחיד, הוא כמבואר בהגהות מרדכי עירובין רמז תקכח פ"ג (ובתוס' תירץ לפי שפרוץ במילואו למקום האסור. וקשה דהא רשות היחיד עולה עד לרקיע). והיינו שהוא מקשה כן על התוס', ורבינו מפרש שזה גופא הוא ביאור דעת התוס', שהגג אינו אסור מחמת עצמו (שרשות היחיד עולה עד לרקיע), אלא מחמת שהוא פרוץ לכרמלית (היא הבליטה הרחבה ד' טפחים).

וכמבואר בתוס' עירובין פד, ב ד"ה גג (ור"ת מפרש ... גג הסמוך לרשות הרבים, ונמוך בתוך עשרה ... דתוכו רשות היחיד היא, ולא דמי לשאר כרמלית). אור זרוע סי' קפט (דהיכן מצינו כרמלית שתחתיה רשות היחיד).

וכדלעיל ס"ט (אויר רשות היחיד הוא רשות היחיד עד לרקיע ... שכן דרך לבנות ברשות היחיד עליות זו למעלה מזו קטנות וגדולות). וראה אהלי יעקב (חלקת יעקב, עירובין) ע' רנד וע' רעא.

*

ואילו דעה הראשונה סוברת, שדוקא אויר רשות היחיד עולה עד לרקיע, כדלעיל ס"ט (אויר רשות היחיד הוא רשות היחיד עד לרקיע), משא"כ כשיש ביניהם גג המפסיק. וכדלקמן סי' שסא ס"ג (אם אינו גובה עשרה [גג הסמוך לרשות הרבים] ... אף על פי שהבית שבתוכו יש בו י' טפחים, אינו נקראת על הגג רשות היחיד, אלא כרמלית הוא). וראה מה שדן בזה חמרא טבא סי' שמה אות עב ואילך. אהלי יעקב ע' רנד וע' רעא. נתיבות שבת פ"ב הערה לב.

192 כדלעיל ס"א (עמוד או תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד' על ד', הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק ... ונמצא ראשו מוקף מד' צדדים).

וראה אנציקלופדיה תלמודית ערך גוד אסיק ציון 34.

193 ואף שהגג מצד עצמו הוא רשות היחיד, מטעם הבית שתחתיו שעולה עד לרקיע, כאמור לעיל.

שגג זה לא עדיף מבית שנפרץ במילואו מב׳ רוחותיו שאינו רשות היחיד, אלא כרשות שנפרץ לו[195]).

ויש לסמוך על דבריו להקל בדברי סופרים[196]:

כד (חורים שבכתלים (ג) כלפי כרמלית, אינם ככרמלית[197], אם הם למעלה מג׳ טפחים[198], אלא אם כן יש

דברי שלום

מכל מקום, כל רשות היחיד שפרוץ מב׳ רוחות לרשות אחרת, מתבטל ממנו דין רשות היחיד, ונעשה כרשות שנפרץ לו. כמבואר באבני נזר סי׳ רפט ס״ק ט (ולדעת הרב מלאדי בשלחן ערוך שלו סימן שמ״ה סעיף כ״ג בתוך שני חצאי לבינה, דנפרץ למקום האסור לה, ואפילו למקום פטור, מקלקל המחיצה שמעבר ההוא, עיין שם היטב).

ומזה מובן:

(א) גם הזורק לגג זה מרשות הרבים, הוא פטור.

(ב) אם הוא פרוץ מב׳ רוחותיו לרשות הרבים, גם הוא נעשה רשות הרבים.

*

וכעין זה לקמן סי׳ שמו סי״ב (תקרה שאין לה מחיצות מן הצדדים ... החלל שתחתיה דינו לגמרי כרשות המהלכת לפניו (אם כרמלית כרמלית ואם רשות הרבים רשות הרבים)).

ומכל זה יש ללמוד לדין הרחובות שעל גבי הרכבת התחתית, שאע״פ שהרכבת התחתית שתחת הרחוב היא רשות היחיד, ואף שאויר רשות היחיד עולה עד לרקיע, מכל מקום הרחוב הזה הוא רשות הרבים גמורה, לב׳ השיטות שנתבארו כאן:

לדעה הראשונה, אין אומרים רשות היחיד עולה עד לרקיע כאשר גג רשות היחיד מפסיק ביניהם.

לדעה השנית, אף שרשות היחיד עולה גם על הגג, מכל מקום, אם הוא פרוץ לרשות הרבים מב׳ רוחותיו, נעשה גם גג זה ״כרשות שנפרץ לו״.

[194] וכן הוא לעיל כשהגג ״בולט ד׳ טפחים לתוך רשות הרבים או כרמלית״. משא״כ אם הגג בולט לתוך חצר הבית, שהיא רשות היחיד, אזי כולם מודים שגם על גבי בליטה זו היא רשות היחיד, שהרי אויר רשות היחיד של החצר עולה עד לרקיע.

[195] דין חצר שנפרץ מב׳ רוחותיו, נתבאר לקמן סי׳ שסד ס״ב (חצר ... שאינה ניתרת אלא בפס ד׳ או בב׳ פסין של משהו ... אין פילוש אוסר בהם, אלא אפילו הם מפולשים לרשות הרבים בשני ראשיהם, והרבים נכנסין מכאן ויוצאים מכאן, די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן), וסי׳ שסה ס״ג (מבוי שנפרץ במילואו לחצר, ונפרצה החצר מצד השני לרשות הרבים ... אפילו פרצה של רשות הרבים היא כנגד הפרצה של מבוי, והרבים נכנסין בזו ויוצאין בזו, אין בקיעת הרבים אוסרת בחצר, רק שלא יהיו הפרצות יתירות מעשר ... החצר אינה פרוצה לו במילואה אלא נשארו בו גיפופין מכאן ומכאן עודפים על המבוי שהיא רחבה ממנו).

אלא ששם ושם אין החצר נעשה רשות הרבים משני טעמים: (א) אינה פרוצה במילואה, שנשארו לה גיפופין מכאן ומכאן, או שתוקנה בפס ד׳ או בב׳ פסין של משהו. (ב) הפירצה לרשות הרבים היא פחותה מעשר אמות (שלכן מועילות בה פסין או גיפופין).

משא״כ כאן מיירי בבית שרחבו ט״ז אמה, ו״נפרץ במילואו מב׳ רוחותיו״ לרשות הרבים או כרמלית, שאז ״אינו רשות היחיד, אלא כרשות שנפרץ לו״.

ואף שהבית הוא בדרך כלל מקורה, ונתבאר לעיל סי״א (איזו היא רשות הרבים ... והוא שאינם מקורים), וס״כ (רשות הרבים שהיא מקורה, שאינה דומה לדגלי מדבר, הן כרמלית).

מכל מקום גם בזה נעשה ״כרשות שנפרץ לו״, אף אם הוא רשות הרבים, וכדלקמן סי׳ שמו סי״ב (תקרה שאין לה מחיצות מן הצדדים ... החלל שתחתיה דינו לגמרי כרשות המהלכת לפניו (אם כרמלית כרמלית ואם רשות הרבים רשות הרבים)). והיינו כיון שהוא פתוח לרשות הרבים המהלכת לפניו (שאינה מקורה), בטל חלל זה לרשות הרבים, כדלעיל (הערה 74).

וגם אינו ניתר מטעם פי תקרה יורד וסותם, כדלקמן סי׳ שסא ס״ה (אם נפרצו ב׳ מחיצות זו כנגד זו במילואה, או ביותר מעשרה, ונשאר ב׳ מחיצות שלימות זו כנגד זו, כיון שיש ביניהם פילוש וקפנדריא מפרצה זו לפרצה שכנגדה, אין אומרים בהן פי תקרה יורד וסותם).

ומכל זה יש ללמוד למנהרות העשויות לתנועת מכוניות, שאף שיש להן תקרה, ופי תקרה, דינן כרשות הרבים גמורה.

[196] אבל ראה לקמן סי׳ שסא ס״ג (אף על פי שהבית שבתוכו יש בו י׳ טפחים, אינו נקראת על הגג רשות היחיד, אלא כרמלית הוא), ושם נתבאר (הערה 15).

[197] עירובין פז, ב (אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין דאמרי תרוייהו אין חורין לכרמלית. רב אשי אמר אפילו תימא יש חורין לכרמלית, הני מילי בסמוכה, הכא במופלגת). רא״ש שם פ״ח ס״ח (נראה דהלכה כאביי בר אבין ורב חיננא בר אבין דאמרי אין חורין לכרמלית. אף על גב דרבינא דהוא בתראה קאמר אפילו תימא יש חורין לכרמלית, איהו לא פליג בהדיא עלייהו, אלא קאמר דאפילו יש חורין לכרמלית אית לן שינויא אחרינא). ונתבאר בקונטרס אחרון ריש ס״ק ג (דבמופלגין לא איצטריך לאשמועינן, דהיינו שינויא דרבינא, אלא בסמוכין מיירי הפוסקים), שאף בזה קיי״ל שאין חורין לכרמלית. טור ושו״ע סי״ז (חורי כרמלית אינם ככרמלית), והיינו אף בחורים שבכתלים, שהם סמוכים לכרמלית.

בהם ד' על ד'[199], והם למטה מעשרה, כמו שנתבאר בחורי רשות הרבים[200]):

כה כרמלית הקילו בה מקולי רשות היחיד ומקולי רשות הרבים, מקולי רשות היחיד שאין כרמלית בפחות מד' על ד', ומקולי רשות הרבים שאין כרמלית למעלה מעשרה, אלא מקום פטור הוא[201] לענין דבר שאינו מסויים, כמו שנתבאר[202] ברשות הרבים. אבל דבר מסויים, כגון ראש עמוד העומד בכרמלית, אם יש בו ד' על ד', רשות היחיד הוא, ואם אין בו ד' על ד', אף למטה מעשרה אינו כרמלית אלא מקום פטור[203].

דברי שלום

וכן הוא לקמן סי' שמו סי"א (מכניס המפתח מכרמלית ... לחור שבדלת לפותחה בו ... כיון שאין בו ד' על ד' מקום פטור הוא).

[198] משא"כ למטה מג', דינם ככרמלית.

שהרי אפילו ברשות הרבים נתבאר לעיל סי"ח (חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים ... אם הם [גבוה]ים ג' טפחים, אינם כרשות הרבים), אבל למטה מג', דינם כרשות הרבים, ונתבאר לעיל שם (הערה 139).

מכל שכן בחורים שבכתלים כלפי כרמלית שאינן גבוהים ג' טפחים, שלדברי הכל דינם ככרמלית (אף אם הם פתוחים גם לרשות היחיד), כדאמרינן בעירובין ט, א (אמר אביי ... בין לחיין אסור, ורבא אמר בין לחיים נמי מותר ... ואביי התם בגבוה ג' (דמינכרא, אבל בין לחיים דלא מינכרא דוכתא, רש"י) ... ורבא התם דפתוח לכרמלית ... מצא מין את מינו וניעור). וקיי"ל כרבא, שלמטה מג' טפחים, בפתוח לרשות הרבים מותר, ובפתוח לכרמלית אמרינן מצא מין את מינו ונעשה כמוה.

וכן נפסק לקמן סי' שסה ס"ו (פתח המבוי כנגד הלחי ... כיון שאין ברוחב מקום זה ד' טפחים, מקום פטור הוא. וכן ... תחת הקורה ... מקום פטור הוא. במה דברים אמורים במבוי הפתוח לרשות הרבים, אבל בפתוח לכרמלית ... מצטרף הוא להכרמלית ונעשה כמוה, שמצא מין את מינו וניעור).

*

וכל זה הוא בקרקע, או למטה מג' טפחים. משא"כ בעמוד למעלה מג', יובאו בסעיף הבא ב' דעות אם אומרים מצא מי את מינו וניעור. וכאן בחור שבכותל למעלה מג', לדברי הכל אין אומרים מצא מין את מינו וניעור.

וטעם החילוק בינם נתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג (אפשר דבחורין כו"ע מודו דלא בטילי לגבי כרמלית, דכמו שלפי דעת רש"י [דעה הא' דלקמן סכ"ה, שבראש העמוד אין אומרים מצא מין את מינו וניעור] צריך לחלק בין קרקע חלקה דבין לחיין, דאמרינן מצא מין כו', בעירובין דף ט', ובין דבר גבוה ג', שהוא דבר בפני עצמו ואינו בטל לכרמלית. כך יש לומר להר"ן וסיעתו [דעה הב' דלקמן סכ"ה], שדבר הגבוה ג' שבטל, היינו כשהוא כולו באויר הכרמלית, לאפוקי חורין שמוקפין בכותלין מכל צד, רק שמרוח אחת לבד פתוחים לכרמלית, לא בטילי לגבה).

עי' סי"ח בהג"ה (בור העומד בכרמלית, אפילו עמוק מאה אמה, הוי כרמלית, אלא אם כן הוא רחב ארבעה על ארבעה, דאין מקום פטור בכרמלית). וכן הוא לקמן סכ"ה (ויש אומרים שאין מקום פטור בכרמלית ... בור העומד בכרמלית, אפילו עמוק מאה אמה, הוא כרמלית, אלא אם כן יש בו ד' על ד'), **וצע"ג**. והיינו שלכאורה צריך להיות דינם שוה לדין חור שבכותל, אם אומרים בו מצא מין את מינו וניעור, שהרי גם הבור שבכרמלית מוקף מכל צד, ורק מרוח אחת פתוח לכרמלית.

וכן דן בסתירה זו בקונטרס אחרון סוף ס"ק ג, בכמה פרטים, ומסיק "וצ"ע לדינא". ולכן גם כאן באה הלכה זו במוסגר, וכהכלל המובא בשארית יהודה או"ח סי' ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

[199] מ"מ הל' שבת פי"ד ה"י (וחורי הכרמלית הרי הן נדונין לפי גבהן ורחבן, כדין חורי רשות הרבים). שו"ע שם (אלא הם נדונים לפי גבהם ורחבם).

[200] לעיל סעיף יח (חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים ... אם אין בהם ד' על ד', הם מקום פטור, בין שהם למעלה מעשרה בין שהם למטה מעשרה.

[201] שבת ז, ב (אקילו בה רבנן מקולי רשות היחיד ומקולי רשות הרבים, מקולי רשות היחיד דאי איכא מקום ארבעה הוא דהויא כרמלית, ואי לא, מקום פטור בעלמא הוא, מקולי רשות הרבים דעד י' טפחים הוא דהויא כרמלית, למעלה מי' טפחים לא הויא כרמלית). ושם ז, א (ותופסת עד עשרה, דעד עשרה הוא דהויא כרמלית, למעלה מעשרה טפחים לא הוי כרמלית). טור ושו"ע סי"ח (גדר כרמלית, שלא יהא פחות מארבעה על ארבעה, ואינה תופסת אלא עד עשרה, ולמעלה מעשרה הוי מקום פטור).

[202] לעיל סעיף יז (לענין דבר שאינו מסויים, כגון פני כותל שברשות הרבים אם איזה דבר נדבק שם, או קולט מן האויר).

[203] רש"י שם ד"ה דעד י' (בדבר מסויים כגון ראש עמוד וגב לבינה ... אי אית ביה ארבע פשיטא דלמעלה מעשרה לא הוי כרמלית, דהא אפילו עמוד ברשות הרבים רשות היחיד הוא, ואי דלית ביה ארבע ולמטה מעשרה, מי הוי כרמלית, הא קאמר אין כרמלית פחותה מארבע ... מקום פטור הוא). דעה הב' ברמ"א סי"ט (ויש חולקים ואומרים דאין חילוק בין רשות הרבים לכרמלית).

ויש אומרים[204] שאין מקום פטור בכרמלית, אלא ברשות הרבים, אבל בכרמלית אנו אומרים מצא מין את מינו וניעור, דהיינו המקום פטור מצא את הכרמלית שהיא מינו, שהיא גם כן מקום פטור מן התורה, וניעור ונתחזק על ידי מינו להצטרף עמו ולהיות כמוהו[205]. ולכן כל דבר שאין בו ד׳ על ד׳, שאינו חולק רשות לעצמו, בטל הוא אצל הכרמלית ונעשה כמוה אם הוא למטה מעשרה. אבל אם הוא למעלה מעשרה, מקום פטור הוא, שאין כרמלית תופסת למעלה מעשרה. אבל בור העומד בכרמלית, אפילו עמוק מאה אמה, הוא כרמלית, אלא אם כן יש בו ד׳ על ד׳[206], שהכרמלית תופסת עד התהום ואין מקום פטור נוהג שם[207]. וכן עיקר[208].

ולדברי הכל אין מקום פטור ברשות היחיד, אלא כל מה שיש ברשות היחיד הוא רשות היחיד[209]:

כו בימים ונחלים מודדים אלו העשרה טפחים של כרמלית מעל פני המים, ולא מן הקרקע, לפי שהמים נחשבים כארץ עצמה[210], ולכן כל המים וי׳ טפחים למעלה על פני המים הם כרמלית, למעלה מעשרה

דברי שלום

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ג (שלפי דעת רש״י, צריך לחלק בין קרקע חלקה דבין לחיין, דאמרינן מצא מין כו׳, בעירובין דף ט׳, ובין דבר גבוה ג׳, שהוא דבר בפני עצמו ואינו בטל לכרמלית). וראה גם לעיל (הערה 198).

[204] ר״ן שבת ב, ב ד״ה אמר רב ששת (ואחרים כתבו, דאפילו בדבר המסוים איכא לאוקמא, וכגון שאינו רחב ד׳ וקאי בכרמלית, דהוי כרמלית, דנהי דאי קאי כי האי גוונא ברשות הרבים מקום פטור הוא, בכרמלית מצא מין את מינו וניעור, כדאמרינן בפרקא קמא דעירובין). הגהות מיימוניות הל׳ שבת פט״ו סוף אות ד (דקי״ל כרב[א] דאמר בפ״ק דעירובין מצא מין את מינו וניעור). רמ״א סי״ח (דאין מקום פטור בכרמלית), ודעה הא׳ שבסי״ט (וכל זה דוקא בעומד ברשות הרבים, אבל בכרמלית אמרינן מצא מין את מינו וניעור, ודינו ככרמלית).

ולדעה זו, מה שחילקו בגמרא בין למעלה או למטה מג׳ טפחים (כדלעיל הערה 198), היינו רק לדעת אביי ברשות הרבים, אבל בכרמלית אמרינן מצא מין את מינו וניעור – אף למעלה מג׳ טפחים.

[205] עירובין ט, א (מצא מין את מינו וניעור), ופרש״י (נתחזק על ידי מינו וניעור משנתו).

[206] רמב״ם הל׳ שבת פי״ד ה״ו (בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית, אפילו עמוק מאה אמה, אם אין בו ארבעה). טור ורמ״א סי״ח (בור העומד בכרמלית, אפילו עמוק מאה אמה, הוי כרמלית, אלא אם כן הוא רחב ארבעה על ארבעה).

[207] כסף משנה שם (דבכרמלית ליכא מקום פטור, משום דמצא מין את מינו ונעור). ב״י ד״ה בור העומד. רמ״א שם (דאין מקום פטור בכרמלית).

[208] אליה זוטא ס״ק יא (ומשמע דסתימת השו״ע עיקר כסברא הראשונה, ומיירי אפילו בדבר מסויים, וכן משמע ממסקנת ב״י, וכן מרמ״א ולבוש סוף סימן שמ״ו). והיינו מ״ש הב״י ד״ה בור העומד (ואפשר שדעת הרמב״ם דבכרמלית ליכא מקום פטור, משום דמצא מין את מינו, וכמו שכתב הר״ן בפרק קמא דשבת בשם קצת מפרשים). והרמ״א סי׳ שמו ס״ג (ואפילו אם גבוה שלש, מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית, אמרינן מצא מין את מינו וניעור, כמו שנתבאר סימן שמ״ה).

וכן הוא לקמן סי׳ שמו ס״ט (ואין מקום פטור בכרמלית, אלא כל דבר שיש בה, אפילו אין בו ד׳ על ד׳, הוא בטל אצלה ונעשה כמוה, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה, שכן עיקר).

*

וכל זה בראש עמוד שבכרמלית וכיו״ב, אבל כלי העומד בכרמלית, הוא כרמלית לדברי הכל, כדלקמן סי׳ שנה ס״ה (ולא אמרו שאין כרמלית בכלים, אלא בכלי העומד ברשות הרבים ... אבל כשעומד בכרמלית, כרמלית הוא), ושם נסמן (הערה 44).

[209] מ״מ שם ה״ז (ודע שמקום פטור אינו אלא כשהוא ברשות הרבים או בכרמלית, אבל אם הוא תוך רשות היחיד, כיון שרשות היחיד מקיפו הרי הוא כמוהו, שאויר רשות היחיד עולה עד לרקיע). רמ״א סי״ט (וכל זה דוקא בעומד ברשות הרבים ... אבל אם עומד ברשות היחיד, לכולי עלמא דינו כרשות היחיד).

וכן הוא לעיל ס״ט (כל מה שיש ברשות היחיד, בין רחב בין קצר בין גבוה בין נמוך דינו כרשות היחיד, שכן דרך לבנות ברשות היחיד עליות זו למעלה מזו קטנות וגדולות), ושם נסמן (הערה 57).

[210] רב חסדא ורבה בר רב הונא שבת ק, ב (רב חסדא ורבה בר רב הונא ... קסברי כרמלית משפת מיא משחינן, מיא ארעא סמיכתא). רי״ף שם לו, ב (והלכתא כותייהו). טור ושו״ע סי״ח (וימים ונחלים ממיא משחינן, הלכך הנוטל מהם מעל פני המים עד עשרה באויר, הוי כרמלית). לבוש סי״ח (מודדין העשרה מפני המים ולמעלה, דמים עצמן כארעא סמיכתא דמיין).

וכן הוא לקמן סי׳ שנה ס״ג (גבוהים י׳ טפחים מעל פני המים).

הוא מקום פטור[211]:

איזהו מקום פטור

כז איזהו מקום פטור, כל מקום גבוה שברשות הרבים שאין בו ד' על ד'[212], והוא גבוה משלשה ולמעלה עד לרקיע[213], או חריץ שאין בו ד' טפחים רוחב ועמוק משלשה ועד התהום[214], אפילו הוא ארוך אלף אמה[215]. וכן מחיצות הגבוהות משלשה ועד לרקיע, ואין ביניהם ד' על ד', הרי ביניהם מקום פטור[216], אם הם ברשות הרבים. אבל בכרמלית אין שם מקום פטור כלל, אלא למעלה מי' טפחים[217], וכל שכן ברשות היחיד, כמו שנתבאר[218]:

קונטרס אחרון

(א) ד' טפחים כו'. הנה[219] רמ"א כאן[220] נתכוין לדעת ר"ת[221] ולא לדעת רשב"ם[222], כמבואר ממה

---

[211] טור (ולמעלה מעשרה הוי מקום פטור, הילכך הנוטל מעל פני המים בימים ובנחלים, עד י' באויר הוי דינו ככרמלית, למעלה מי' הוי מקום פטור), ושו"ע שם (למעלה מעשרה באויר, הוי מקום פטור). לבוש שם (הלכך הנוטל מהן מעל פני המים, עד י' באויר הוי כרמלית, למעלה מי' הוי מקום פטור).

[212] שבת ח, ב (מקום פטור בעלמא הוא, כגון דלית ביה ד' על ד'). שבת ז, א (אין כרמלית פחותה מארבעה). ופרש"י (ארבעה רוחב, ואי לא, מקום פטור הוא). טור ושו"ע סי"ט (מקום פטור הוא מקום שאין בו ד' על ד').

[213] שם ח, א (פחות משלשה מדרס דרסי ליה רבים משלשה ועד תשעה לא מדרס דרסי ליה). רמב"ם הל' שבת פי"ד ה"ז (וגובהו שלשה עד לרקיע שכל פחות משלשה הרי הוא כארץ). טור ושו"ע שם (וגבוה משלשה ולמעלה עד לרקיע).

וכדלעיל סי"ג (כל דבר שהוא ברשות הרבים, אם אינו גבוה ג' טפחים ... חשובים כקרקע והרי הם רשות הרבים ... ואם הוא גבוה ג' ... אינו רחב ד' על ד', הוא מקום פטור).

[214] רמב"ם שם (וכן חריץ שאין בו ארבעה על ארבעה, ועומקו משלשה עד התהום). טור ושו"ע שם (או חריץ שאין בו ד' על ד', ועמוק יותר משלשה). לבוש ס"כ (ועמוק יותר מג' אפילו עד התהום).

[215] רמב"ם שם ה"ז (אפילו היה ארכו אלף מיל), והי"א (מקום פטור מותר לטלטל בכולן, אפילו היה ארוך ... כמה מילין). טור ומ"א ס"ק טו (אפילו הוא אורך אלף אמה).

וכן הוא לקמן סי' שמו ס"ה (אפילו הוא ארוך אלף אמה).

[216] רמב"ם שם ה"ז (וכן מקום המוקף שאין בו ארבעה על ארבעה, אפילו היה ארכו אלף מיל, ורוחבו ארבעה פחות שעורה, וגובהו משלשה ולמעלה, הרי זה מקום פטור). טור ושו"ע שם (וכן מחיצות הגבוהות מג' ולמעלה, ואין ביניהם ד' על ד').

והיינו אף אם בצירוף עובי המחיצות יש לו רוחב ד' טפחים, מכל מקום כיון שאין ביניהם ד' עד ד' הוא מקום פטור, וכדלעיל ס"א (איזו היא רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים, ויש בחללו ד' טפחים על ד' טפחים). וראה קונטרס אחרון סוף ס"ק ג.

*

לפום ריהטא נראה דמיירי הכא שיש לו רק שתי מחיצות, והוא פרוץ לגמרי בשני קצותיו, ומכל מקום "הרי ביניהם מקום פטור", כיון ש"אין ביניהם ד' על ד'".

אמנם נתבארו בזה ב' דעות לקמן סי' שסג ס"ד (הערה 26), ולפי דעה הב' שם, מיירי הכא שיש לו ד' מחיצות.

[217] כדעה הב' דלעיל סכ"ה (ויש אומרים שאין מקום פטור בכרמלית ... אם הוא למטה מעשרה, אבל אם הוא למעלה מעשרה, מקום פטור הוא).

[218] סוף סעיף כה (ולדברי הכל אין מקום פטור ברשות היחיד, אלא כל מה שיש ברשות היחיד הוא רשות היחיד).

[219] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"א נתבאר שרשות היחיד הוא כשיש בחללו ד' טפחים על ד' טפחים.

ולא נזכרה דעת ר"ת, שהכוונה לד' טפחים באלכסון, כדאמרינן (סי' שמט ס"ב) לענין העברת ד' אמות.

וגם לא נזכרה דעת רשב"ם, שהכוונה לד' על ד' לרבוע העולם, כדאמרינן (סי' שצט סי"ד) לענין תחומין.

ואף שברמ"א נראה שכוונתו לדעת ר"ת, מכל מקום נראה מדברי הפוסקים דלא קיי"ל כן, אלא כדעת רש"י שמחלק בין ד' אמות דגבי העברה לבין ד' טפחים דגבי רשות היחיד.

[220] ס"ב (יש אומרים דבעינן באלו ארבעה על ארבעה הן ואלכסונן).

[221] בתוס' עירובין דף נא, א ד"ה כזה (ור"ת מפרש דלכל צד נותנין האלכסון, בזריקה ובהעברה ובתחום שבת. ועמוד נמי צריך שיהא בו ששה פחות ב' חומשין).

[222] בתוס' שם (ור' שמואל מפרש שמרביעין ד' אמות ברשות הרבים בריבוע עולם ... ועמוד נמי ברשות הרבים גבוה י' ורחב ד', דבעינן נמי ד' על ד' מרובעים, היינו כשמעמיד אלכסון העמוד לאלכסון העולם. אבל העמיד האלכסון ממזרח למערב ומצפון לדרום לא סגי בד' על ד' מרובעות).

שכתב[223] כמ"ש בסי' שמ"ט, ושם פסקו בשו"ע דלא כרשב"ם.

והנה כר"ת נמי לא קיי"ל, כמבואר גבי תחומין בסוף סי' שצ"ט, עיי"ש בטור[224]. והא דבסי' שמ"ט קיי"ל כוותיה, עיי"ש בב"י, היינו כדפרש"י[225], דגבי העברה ליכא למיתב פיאות כו' משא"כ בתחומין.

ואם כן הוא הדין למקום ד' על ד' כדפרש"י[226] בהדיא. עי' בתוס'[227] ורא"ש[228] וכן דעת הרמב"ם[229] ורשב"א[230] ורבינו ירוחם[231] ומגיד משנה[232] וטור וש"ע[233] כמ"ש האליה זוטא[234]. וכן דעת הלבוש שהשמיט הג"ה זו:

(ב) מדברי סופרים אינה כו'[235]. מה שכתב[236] המג"א סוף ס"ק י"ד[237] כמו קרפף ותל, אפשר דלדוגמא

---

[223] ברמ"א שם (וכמו שיתבאר לקמן סי' שמ"ט). והיינו כמבואר בשו"ע שם ס"ב (ארבע אמות שאמרו, הן ואלכסונן, שנמצא שהם חמשה אמות ושלשה חומשים). ולא חילקו בין לריבוע העולם או לאו.

וכן הוא לקמן שם ס"ב (ארבע אמות שאמרו הן ואלכסונן, דהיינו אלכסון של ד' על ד', שהוא ה' אמות וג' חומשי אמה).

[224] "ועושין אותה כטבלא מרובעת, פירוש שמודד על פני כל אורך העיר למזרח אלפים אמה לחוץ, וכן לצפון, ואחר כך רואין כאילו היתה טבלא מרובעת בקרן למלאותו". הרי דאזלינן בעירובי תחומין לריבוע העולם.

וכן נפסק לקמן שם סי"ד (עושין התחומין סביב העיר כטבלא מרובעת, דהיינו שמודד על פני כל אורך העיר למזרח אלפים אמה לחוץ, וכן לצפון, ואחר כך רואים כאלו היתה טבלא מרובעת אלפים על אלפים בקרן למלאותה). וסי' שצח ס"א (הבא למדוד אלפים אמה של תחום העיר ... אם היא עגולה שאין לה זויות ... רואים אותה כאלו היא בתוך מרובע ... וכשהוא מרבע מרבעה לריבוע העולם).

[225] עירובין שם (פיאות כתיב ... פיאות תן להן. וגבי העברה ליכא למיתב פיאות, אלא כי האי גוונא שנותנין להן שיעור אלכסונן, דהא ליכא למימר בהו רבוע ועיגול). וביאר הב"י, שרק לענין העברה סובר רש"י כסברת ר"ת.

[226] שם ד"ה מי בעינן (שיהא רחב ד' בריבוע, שתוכל למצוא בו אלכסון). הרי שבזה סגי ד' טפחים בריבוע, ואין צריך שיהא אלכסון לכל צד.

וכן הוא לקמן סי' שמט ס"ב (כגון רשות היחיד שהוא ד' על ד' יהיה גם כן מרובע, שתהיינה בו זויות).

[227] שם, אחר הבאת דברי רבינו תם (ולא נראה, דפיאות דשבת ילפינן מערי הלוים, והתם אין נותנין פיאות אלא לפיאות העולם). והיינו שלשיעור ד' טפחים דרשות היחיד אין צריך שיהא אלכסון לכל צד.

[228] עירובין פ"ד סי"ג (קשה לפירושו, דבכל פיאות שבת ילפינן מערי לוים, ובערי לוים אין נותנין פיאות אלא לפיאות עולם).

[229] הל' שבת פי"ב הי"ח (לפיכך אין המעביר או הזורק ברשות הרבים חייב עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלשה חומשי אמה), ופי"ד ה"א (ארבע מחיצות גובהן עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על כן). הרי שד' טפחים דרשות היחיד אין דינם כד' אמות של העברה.

[230] עבודת הקודש שער ג ס"ד (שלא אמרו עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה נעשה רשות היחיד, עד שיהא מרובע ארבעה על ארבעה, כדי שיהא באלכסונו חמישה ושלושה חומשי טפח, וכן הדין לענין המעביר והזורק ארבע אמות, שהן חמש אמות ושלושה חומשי אמה). הרי חילק בינם כנ"ל.

[231] נתיב יב ח"ד עא, ב (שביאר דעת רש"י ורשב"ם ור"ת, וסיים: והקשו על פירוש רבינו תם).

[232] הל' שבת פי"ד ה"ז (וכל מקום שהזכיר רבינו עמוד רחב ד', אם הוא עגול, רוצה לומר שיש באלכסונו חמשה ושלשה חומשין כדי לרבע בו ד' על ד', ואם הוא מרובע כבר יש באלכסונו כן).

[233] שלא הזכירו כאן אלכסון – רק לקמן בסי' שמט.

[234] ס"ק ב (ולענ"ד מוכח מפרש"י בעירובין דף נ"א, דסבירא ליה דלא דמי לסימן שמ"ט במרבע ברשות הרבים, דליכא למיתב פאות, אבל הכא מיירי במרבע ד' על ד' ויש בו אלכסון, סגי בריבוע ד' על ד'. וכן מוכח לי בעבודת הקודש לרשב"א דף יו"ד ע"ב, ורבינו ירוחם נתיב י"ח ח"ד, ובמגיד משנה פרק י"ד ה"ו, דאף דבעי לקמן עם אלכסון, מכל מקום בשיעור רשות היחיד סגי בריבוע ד' על ד', וכ"מ ברמב"ם פי"ב, וטור, וסתימת הפוסקים. הלכך נראה לי דיפה כיון הלבוש שהשמיטו).

[235] בדפוס ראשון הכותרת: "בבור כו' מדברי סופרים אינה כו'". וכנראה הי' כתוב כן בפנים, במהדורא קמא. ובדפוסים שלנו לא נזכר בפנים "בור" (רק גומא), ועל כן נשמט גם מלשון הכותרת.

[236] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סט"ו וסי"ט נתבאר, שגומא עמוקה מלאה מים היא רשות היחיד מן התורה, אבל מדברי סופרים היא כרמלית, הואיל ועוברים על מחיצותיה.

ועל זה בא להוכיח, שגזירת חכמים זו היא אף בפחות מבית סאתים, ואף ברקק רחב ד' טפחים, ולא רק ברשות הרבים אלא אף באמת המים שבבקעה, מטעם שהן פרוצות לכל עובר שם לעבור על מחיצותיהן.

והנה בטעם הדבר שאין המחיצה מועלת כשעוברים על מחיצותיה, ביאר המ"א (סי' שסג ס"ק ל), דמחיצה שבידי שמים לא חשיב מחיצה, ואתי רבים ומבטלי מחיצתן.

בעלמא נקטינהו, דיש רשות היחיד שהיא כרמלית[238], אבל אין כוונתו דוקא כי התם ביותר מבית סאתים. דהא בס"ק י"א[239] כתב בשם הרמב"ם דאפילו ברחבה ד' הויא כרמלית אם עמוקה י'. וכן כתב רש"י[240].

דברי שלום

אמנם דברי המ"א צע"ג, כי באמת אינה מתבטלת מחיצה זו מן התורה, אף אם יש עליהם בקיעת רבים; אלא אם כן יש "בקיעת הרבים במקום שלהלאה ממנו". ומוכח בכמה מקומות, שרק מדברי סופרים מבטלת בקיעת הרבים את מחיצת הגומא לעצמה.

*

והנה כל זה דוקא בשתי מחיצות או יותר. משא"כ במבוי שיש לו ג' מחיצות, ומחיצה הרביעית היא ים או נהר או תל שהוא מדרון, נפסק בכמה מקומות שמועלת מחיצה זו (כדלקמן סי' שנו ס"ב וס"ד. סי' שסג סל"ה וסמ"ב וסמ"ד. סי' שסה ס"ה).

וביאר המ"א (שם ס"ק מ) שמכל מקום אם רבים בוקעים עליו אינה מועלת, אף במבוי למחיצה רביעית. וכן נפסק לקמן (סי' שסג סמ"ב). ובא לבאר טעם החילוק.

בתחלה מבארו לפי שיטת המ"א הנ"ל (שם ס"ק ל), דמחיצה שבידי שמים לא חשיב מחיצה כשרבים בוקעים בה. וכשאין רבים בוקעים בה גזרו מדרבנן. משא"כ במחיצה רביעית, שאינה אלא מדרבנן, לא גזרו במחיצה שבידי שמים, אלא כשרבים בוקעים בה, שאז מתבטלת המחיצה מן התורה. משא"כ כשלא בקעי בה רבים.

אחר כך מבאר, שדברי מ"א אלו (שם ס"ק ל) צע"ג, אבל אפשר לקיים פסק זה של המ"א (שם ס"ק מ) אפילו אם נאמר שלא כדעת המ"א (שם ס"ק ל), אלא כהמסקנא דלעיל, שמן התורה מחיצה שבידי שמים מועלת לעצמה אף אם רבים בוקעים בה, ולא למקום שחוץ ממנה. ומה שמועיל לרוח רביעית שבמבוי שחוצה לה, היינו כיון שעכ"פ במקומה היא מחיצה גמורה מן התורה.

ואף שלענין עצמה אין הפרש בין רבים בוקעים על המחיצה הזאת או לאו, כמבואר לעיל, שמן התורה מועלת אפילו רבים בוקעים בה (דלא כמ"א שם ס"ק ל).

מכל מקום יש לקיים פסק המ"א הנ"ל (שם ס"ק מ), שגם מחיצת הים והתל ברוח רביעית, אינה מועלת אלא אם כן אין בוקעים בה רבים (ששים רבוא).

ומה שאינה מועלת כשרבים בוקעים בה, היינו כיון שהוא דומה לרשות הרבים שענינו הוא שרבים בוקעים בו, משא"כ כשלא בקעי בה רבים.

ומסיק, "ובזה סליקו כל דברי המג"א כהוגן להלכה, אף אם לא נתכוין לזה".

ולכן נפסק כן גם לקמן סי' שסג סמ"ב (מבוי ששוה מתוכו ונעשה מדרון בפתיחתו לרשות הרבים ... תל זה שבפתחו נחשב לו למחיצה ... ומכל מקום אם רבים בוקעים עליו אסור ... ששים רבוא בכל יום).

סיכום דבריו למסקנא, ראה נתיבות שבת פכ"ה הערה מד.

[237] "ונראה לי דאפילו שעמוקה י' הוי כרמלית דרבנן, כמו קרפף ותל בסי' שע"ב". והיינו מה שנפסק בשו"ע סי' שעב ס"ב (קרפף יתר על סאתים שלא הוקף לדירה, הוי כרמלית). וכן הוא לקמן שם ס"ב (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כרמלית הוא).

ונתבאר דינו לקמן סי' שנח ס"א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד, כגון ... הקרפף ... אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד' אמות כמו ברשות הרבים, ואף על פי שהן רשות היחיד גמורה מן התורה ... הרי הן ככרמלית מדברי סופרים).

ולפום ריהטא היתה נראית כוונת המ"א, שמה שהים הוא כרמלית דרבנן, היינו דוקא כשהוא יותר מבית סאתים. וכן פירש בתוספת שבת ס"ק מא (והיינו כשהיא יותר מבית סאתים, כיון שלא הוקף לדירה).

[238] שבאמת כן הדין בגומא שבים, גם בפחות מבית סאתים, ומה שהזכיר "קרפף ותל", היינו לומר, שכמו קרפף שמן התורה הוא רשות היחיד ומדברי סופרים הוא כרמלית, כן גם גומא עמוקה בים רשות היחיד היא מן התורה, ומדברי סופרים היא כרמלית. וכן פירש בפרי מגדים (ויש לומר דהמ"א לדוגמא נקיט, דיש כרמלית דרבנן).

וראה לקמן סי' שמו ס"ו (מקום שהוא רשות היחיד גמורה מן התורה, אלא שחכמים אסרו לטלטל בו אלא תוך ד' אמות, כמו שאסרו בכרמלית גמורה), ושם (הערה 40).

[239] במ"א ס"ק יא (ואם עמוקה י' ורחבה ד' הוי כרמלית, כמו ים (פי"ד)". והיינו מ"ש ברמב"ם פי"ד הכ"ד (ואם יש בעומקו עשרה או יתר הרי הוא ככרמלית כשאר הימים. והוא שיש ברוחבו ארבעה טפחים או יתר על כן).

[240] בגמרא שבת ק, ב (וכמה הוא רקק מים, פחות מעשרה טפחים), פרש"י (כמה עומקו דנימא אכתי רשות הרבים הוא, ולא נעשה כרמלית). וכן הוא ברבנו יהונתן עירובין כט, א ד"ה אמרו לו (גבוהה י' ורחבה ד', דומיא דים, ואז נעשין רשות לעצמן, ואפילו ברשות הרבים הם כרמלית). הרי שכל רקק שעמקו עשרה טפחים ורחבו ד' טפחים, כרמלית הוא.

*

ואף דמיירי בפנים סי"ט כשהגומא היא בתוך הים והמים מכסין אותה (אם יש בהם גומא שעומקה ... י' טפחים ... מדברי סופרים אינה רשות היחיד אלא כרמלית). וכן מיירי במ"א ס"ק יד (ואם יש גומא בים עמוקה עשרה ורחבה

ועל כרחך צריך לומר דהא דמשמע מפירוש רש"י בעירובין דף פ"ז[241], גבי ימה של טבריה שיש לה אוגנים, דמשום שהוא יותר מבית סאתים הוא דהויא כרמלית. היינו משום שעל האוגנים, שהן שפה גבוה כדפרש"י שם[242], אין עוברים עליהם כלל, משא"כ ברקק[243].

ולא תימא דוקא רקק שרשות הרבים מהלכת בו[244]. דהא אפילו אמת המים העוברת בבקעה, אם עמוקה י' היא כרמלית, כדתנן בעירובין שם עיי"ש בפרש"י במתניתין[245]. ואין לומר משום דאין מחיצות מועילות כלל לאמה. דהא מחיצות החצר מועילות לה אם הנקבים אין רחבים ג', כמ"ש בסי' שנ"ו ס"א בהג"ה[246], ומחיצות עצמן שבבקעה חוץ לחצר אין מועילות, עיי"ש בט"ז[247], ואע"פ שאין רבים עוברים עליהם. אלא ודאי כיון שהן פרוצות לכל עובר שם לעבור עליהן (כדאמרינן[248] כהילוכך של חול כו', היה הולך ופגע באמת המים לא יעבור כו' אלא ידלג כו', עיי"ש ובטור שו"ע סי' ש"א סעיף ג' ד'[249], דבחול

דברי שלום

ארבעה). וכן פירש בפרי מגדים (ומיהו בור עמוק עשרה מלא מים הוה רשות היחיד גמור, ובים הואיל והמים מכסים ושוה, יש לומר דהוה כרמלית דרבנן, אף פחות מב' סאה).

מכל מקום מוכח מהרמב"ם ורש"י, שכן הוא גם ברקק עמוק י' ורחב ד'. וכן הוא בפנים סט"ו (ואפילו הוא עמוק עשרה ... אינו רשות היחיד (מדברי סופרים)).

ומבאר הטעם בפנים "הואיל ועוברים עליהם ... הואיל ועוברים על מחיצותה מלמעלה".

[241] בגמרא שם (ימה של טבריא, הואיל ויש לה אוגנים), לכן הקילו בה. וברש"י שם ד"ה אוגנים (ואע"ג דאכתי כרמלית היא, דהא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה הוא, מיהו בתקנתא פורתא כי הא סגי). רואים מכאן לכאורה שגם בימה של טבריא, לא אמרו דמדברי סופרים היא כרמלית אלא כשהיא יותר מבית סאתים.

וכן הובאה הוכחה זו בתוספת שבת שם (שכן פירש"י בהדיא בדף פ"ז ד"ה אוגנים עיי"ש).

*

והנה לפי מה שהובא בהערה הקודמת מפרי מגדים, לא יוקשה, שהרי באוגנים, המים אינם מכסים את המחיצה.

אמנם לפי הטעם שנתבאר בפנים "הואיל ועוברים על מחיצותיה מלמעלה", מה מועילים לזה האוגנים?

[242] "שפה גבוה, דהויא כמחיצות סביב לה". לכן אינה כרמלית אלא ביתר מבית סאתיים.

[243] כיון שאין לה אוגנים, ועוברים עליהם, לכן היא כרמלית אף כשהיא רחבה ד' טפחים בלבד.

[244] זה שנתבאר שכל רקק עמוק י' טפחים ורחב ד' טפחים הוא כרמלית מדברי סופרים, הוא לא רק ברקק שרשות הרבים מהלכת בו, אלא אף ברקק שבבקעה. ואף אם אין הרבים מהלכים בו, אלא סגי במה "שהן פרוצות לכל עובר שם לעבור עליהן" (כדלקמן בסמוך).

[245] במשנה שם (אמת המים שהיא עוברת בחצר, אין ממלאין הימנה בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים בכניסה וביציאה ... מעשה באמה של אבל שהיו ממלאין ממנה ... מפני שלא היה בה כשיעור). ופרש"י (שלא היתה כשיעור כרמלית, או בעומק י' או ברוחב ד', שאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק י' ברוחב ד'). הרי שאם עמוקה י' ורחבה ד' הוי כרמלית דרבנן; אף דמיירי באמת המים שבבקעה, שעוברת בחצר (ראה משולחן הארי ע' 156).

[246] בשו"ע שם (אמת המים העוברת בחצר עמוקה עשרה ורחבה ארבעה, אין ממלאין ממנה בשבת). וברמ"א שם (ואם הנקבים שהאמה נכנס ויוצא בהם אינם רחבים ג', אפילו מחיצה אינו צריך).

וכן הוא לקמן שם ס"ג (ואם הנקבים שהאמה נכנסת ויוצאת בהם אינם רחבים ג' טפחים, אפילו מחיצה אין צריך, שהרי הם כסתומים לגמרי משום לבוד).

[247] ס"ק ד (ותמיה לי טובא, דאם אמת המים שגבוה י' ורחבה ד' נחשבת לרשות בפני עצמה ואינה בטילה גבי חצר, מה מועיל עשיית מחיצה בצד כניסה ויציאה, לענין מילוי המים מן האמה, דהא האמה היא כרמלית והמחיצות לא מועילות ... אלא דאם יש כרמלית מחוץ לרשות היחיד ומשם נכנס לחצר, אז הוי כרמלית אפילו מה שהוא בחצר, משום הכי מהני המחיצה כדי לבטל החבור שיש לו עם מה שהוא בחוץ, ממילא לא הוי כרמלית).

הרי שמחיצות החצר מועילות לאמה, משא"כ ה"מחיצות עצמן שבבקעה חוץ לחצר אין מועילות", אף שהן גבוהות י', כמבואר בט"ז שם "דהא האמה היא כרמלית והמחיצות לא מועילות", "ואע"פ שאין רבים עוברים עליהם".

[248] שבת קיג, ב (שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול ... היה מהלך בשבת ופגע באמת המים, אם יכול להניח את רגלו ראשונה קודם שתעקר שניה מותר, ואם לאו אסור (לקפוץ, רש"י). מתקיף לה רבא היכי ליעביד, ליקף (למקום שהאמה כלה שם), קמפיש בהילוכא, ליעבר (שישים רגלו במים) זימנין דמיתווסן מאני מיא (ישורו במים) ואתי לידי סחיטה. אלא בהא כיון דלא אפשר שפיר דמי).

[249] בטור שם (שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול ... היה הולך והגיע לאמת המים יכול לדלג ולקפוץ עליה, אפילו אם היא רחבה שאינו יכול להניח רגלו ראשונה קודם שיעקור שנייה, ומוטב שידלג ממה שיקיפנה מפני שמרבה בהילוך, ואסור לעבור בה שלא יבא לידי סחיטה), ובשו"ע שם (היה הולך והגיע לאמת המים, יכול לדלגו ולקפוץ

נמי לאו אורחה להקיף אלא לדלג, או לעבור במים), אינן כלום מדברי סופרים, משום דדמיא קצת לרשות הרבים שהיא גם כן פרוצה לכל עובר. כמו חצר שנפרצה מרוח אחת במילואה, שאסורה מדברי סופרים מהאי טעמא, אף על גב דהויא רשות היחיד מדאורייתא, וגם לא בקעי בה רבים[250].

והא דהים נדון משום מחיצה[251], וכן תל המתלקט, גבי מבוי[252], אף על גב דדרסי ביה, אלא דלא הוו ששים ריבוא, כמ"ש המ"א סוף סי' שס"ג[253]. היינו ברוח רביעית למבוי, דבלאו הכי נמי לא הוה המבוי

דברי שלום

עליה, אפילו אם היא רחבה שאינו יכול להניח רגלו ראשונה קודם שיעקור שנייה, ומוטב שידלג ממה שיקיפנה, מפני שמרבה בהלוך, ואסור לעבור בה, שלא יבא לידי סחיטה).

[250] כדלקמן סי' שסא ס"ד (חצר שנפרצה במילואה ... תוך החצר שנפרצה לרשות הרבים נעשה גם כן כרמלית, שהרי הוא כקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים, שנתבאר בסי' שמ"ה).

והיינו כמבואר כאן בפנים ס"כ (וכן קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים, כגון מבואות שיש להם ג' מחיצות), וכמבואר בפנים כאן ס"ו (מקום המוקף ג' מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה ... אבל חכמים אסרו לטלטל בו יותר מד' אמות ... במה דברים אמורים כשמקום זה הוא פרוץ ופתוח לכרמלית, אבל אם הוא פתוח לרשות הרבים ... אינו כרשות היחיד מן התורה, מפני שלפעמים נדחקים רבים לתוכו כשיש דוחק רב ברשות הרבים).

הרי שבפתוח לכרמלית "לא בקעי בה רבים", ומכל מקום "אסורה מדברי סופרים מהאי טעמא", "כיון שהן פרוצות לכל עובר שם".

וכך גם ברקק עמוק י' ורחב ד', שאסורה מדברי סופרים, הטעם הוא כיון שהוא פרוץ לכל עובר.

[251] עירובין צט, ב (מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים ... איסור לא אמר בו דהא קיימין מחיצות).

וכן נפסק לקמן סי' שסג סל"ה (מבוי ... יש מחיצה מהים שעמקו י' טפחים סמוך לשפתו מתלקט מתוך ד' אמות הרי זה מותר), וסי' שנו ס"ד (חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה ... בחצר עצמה מותר לטלטל, אם הלשון הוא עמוק עשרה מתוך ד' אמות, שהוא נחשב למחיצה).

ואף שיש אוסרים בזה מחשש שמא יעלה הים שרטון, כדלקמן סי' שסג סל"ה (ויש אומרים שהים אינו עולה משום מחיצה למבוי, גזרה שמא יעלה הים שרטון, שכן דרך הים שמתקצר ונעשה קרקע ומעלה שם חול ואבנים ובטלה מחיצתו).

מכל מקום מודים גם הם בנהר, כדלקמן שם (אבל בשאר נהרות אין חוששין שיעלו שירטון), ושם סמ"ד (מחיצה רביעית של מבוי הקילו בה חכמים להיות דיה בנהר), וסי' שסה ס"ה (בשפת הנהר גובה י' טפחים שתהא נחשבת מחיצה לו).

ואם כן יוקשה איך יתאים כל זה עם האמור לעיל (אפילו אמת המים העוברת בבקעה, אם עמוקה י' היא כרמלית ... ואע"פ שאין רבים עוברים עליהם ... כיון שהן פרוצות לכל עובר שם לעבור עליהן ... אינן כלום מדברי סופרים).

ויתירה מזו יוקשה, איך מועלת מחיצת הים והנהר להתיר הטלטול במבוי, הרי הים היא מחיצה שאינה עשויה בידי אדם (וכדלקמן הערה הבאה).

[252] שבת ק, א (מבוי ששוה לתוכו ונעשה מדרון לרשות הרבים, או שוה לרשות הרבים ונעשה מדרון לתוכו, אותו מבוי אינו צריך לא לחי ולא קורה).

וכן נפסק לקמן סי' שסג סמ"ב (מבוי ששוה מתוכו ונעשה מדרון בפתיחתו לרשות הרבים ... הרי מבוי זה אין צריך שום תיקון בפתחו, לפי שתל זה שבפתחו נחשב לו למחיצה, והוא שיהיה בשפועו גבוה י' טפחים מתלקט מתוך ד' אמות).

וגם כאן יוקשה איך יתאים עם הכלל, שמחיצה כזו אינה מועלת.

ואף שבתל המתלקט מתוך ד' אמות, גם בכמה רוחות לא גזרו חכמים אלא כשבקעי בה רבים, כדלקמן ד"ה ועל כרחך (מדרבנן אתו רבים ומבטלי מחיצתא ... בתל ... משא"כ כשלא בקעי בה רבים), ונתבאר שם (הערה 293).

מכל מקום יש טעם נוסף שלא תועיל מחיצת תל זה, כמבואר בתוס' עירובין כב, ב ד"ה דילמא (דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי, ואפילו רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצה).

ונתבאר לקמן (וכוונתם שאף שבמקומה היא מחיצה גמורה, והזורק עליה חייב ... אף אם היו רבים בוקעים עליה ממש, כמבואר בגמרא, מכל מקום לא חשיבה כולי האי לבטל בקיעת הרבים במקום שלהלאה ממנו, שלא יהיה שם רשות הרבים מחמת שהים מקיפתו, אלא אדרבה בקיעת הרבים שם מבטלתה שם).

ואם כן יוקשה איך מועיל תל זה להתיר הטלטול במבוי שלהלאה מתל זה.

[253] ס"ק מ (ואפשר דלא מקרי רבים פחותים מסי' רבוא).

וכן הוא לקמן סי' שסג סמ"ב (ומכל מקום לא אסרו חכמים אלא בבקיעת רבים כעין רשות הרבים. אבל כשאין רבים בוקעים כל כך בתל זה מותר ... ולהאומרים שאין בקיעת הרבים חשובה לעשות רשות הרבים אלא אם כן הם ששים רבוא, כמו שנתבאר בסי' שמ"ה, אף כאן אין בקיעת הרבים מבטל ממנו שם מחיצה (מדברי סופרים) אלא אם כן בוקעים בו ששים רבוא בכל יום).

ואין גוזרים כאן, שאם הן פרוצות לעבור עליהם יהי' כרמלית מדבריהם, כדעיל ברקק ואמת המים.

רשות הרבים, אף אם כאן בהתל ושפת הים היו ס׳ ריבוא בוקעים, והוה ניחא תשמישתיה[254].

*

וכיון[255] שיש לו למבוי ג׳ מחיצות גמורות, דסגי מדאורייתא לכולי עלמא לאפוקי מרשות הרבים[256], הלכך כשאין שם ששים ריבוא ולא ניחא תשמישתיה לא גזרו כלל[257]. אבל הכא[258], כיון דאי הוה ניחא תשמישתיה דהילוך זה שמהלכין קצת במקום זה, והוו בקעי בהו ששים ריבוא, הוו רשות הרבים[259], לכן עכשיו נמי הוה כרמלית. דמאי שנא משאר כרמלית, דאף על גב דלא ניחא תשמישתיה ולא דרסי עליה רבים אלא מעטים, גזרו עליה כרמלית אטו רשות הרבים דניחא תשמישה ובקעי בה רבים, כגון אצטבא מג׳ ועד ט׳ דלא דרסי עלה רבים (עי׳ דף ז׳ וח׳[260]).

ואפילו אם תמצי לומר שלא כדעת המג״א שם[261].

---

[254] וכן נתבאר לקמן סי׳ שסג סמ״ב-ד (וכל זה כשהתל הוא מחיצה רביעית למבוי ... אין עולין אלא למחיצה רביעית למבוי שאינו מפולש ... מחיצה רביעית של מבוי הקילו בה חכמים להיות דיה בנהר ותל).

[255] עתה בא לבאר טעם החילוק בין מחיצת הים או רקק או אמת המים שמכמה רוחות, שאינה מחיצה אף אי לא דרסי עלה רבים. לבין מבוי שיש לו ג׳ מחיצות גמורות, ומחיצה רביעית היא מהים או התל, דלא אסרינן אלא כשרבים דורסים עליה (כדלקמן סי׳ שנו ס״ב וס״ד. סי׳ שסג סל״ה וסמ״ב וסמ״ד. סי׳ שסה ס״ה).

בתחלה מבארו לפי שיטת המ״א הנ״ל (סי׳ שסג ס״ק ל), דמחיצה שבידי שמים לא חשיב מחיצה כשרבים בוקעים בה. וכשאין רבים בוקעים בה גזרו מדרבנן. משא״כ במחיצה רביעית, שאינה אלא מדרבנן, לא גזרו במחיצה שבידי שמים, אלא כשרבים בוקעים בה, שאז מתבטלת המחיצה מן התורה. משא״כ כשלא בקעי בה רבים.

אחר כך מבאר, שדברי מ״א אלו (שם ס״ק ל) צע״ג, אבל אפשר לקיים פסק זה של המ״א (שם ס״ק מ) אפילו אם נאמר שלא כדעת המ״א (שם ס״ק ל), אלא כמסקנת רבינו, שמן התורה מחיצה שבידי שמים מועלת לעצמה אף אם רבים בוקעים בה, ולא למקום שחוץ ממנה. ומה שמועיל לרוח רביעית שבמבוי שחוצה לה, היינו כיון שעכ״פ במקומה היא מחיצה גמורה מן התורה.

[256] כמבואר לקמן סי׳ שסג ס״א (מן התורה, כל מקום שיש לו ג׳ מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית, הוא רשות היחיד גמורה אם פרוץ לכרמלית ... אם פרוץ לרשות הרבים ... ככרמלית).

[257] ואף שבכל מבוי סתום, שיש לו ג׳ מחיצות גמורות גזרו חכמים, כדלקמן סי׳ שסג ס״א (שחכמים אסרו הטלטול בו, בין שפרוץ לרשות הרבים בין שפרוץ לכרמלית, מפני שדומה קצת לרשות הרבים כיון שפרוץ במילואו).

וכדלעיל בסמוך (כמו חצר שנפרצה מרוח אחת במילואה, שאסורה מדברי סופרים מהאי טעמא, אף על גב דהויא רשות היחיד מדאורייתא, וגם לא בקעי בה רבים).

היינו דוקא כשרוח רביעית פרוצה לגמרי. משא״כ כאן שברוח רביעית יש ים או תל, בזה לא גזרו, כיון ״דבלאו הכי נמי לא הוה המבוא רשות הרבים״, וכדלקמן סי׳ שסג ס״א (לפיכך התירו כשעשה איזה תיקון במקום הפרצה), וסמ״ד (אבל מחיצה רביעית של מבוי הקילו בה חכמים להיות דיה בנהר ותל).

אבל אי בקעי בה רבים (ששים רבוא), אסור אף בים או תל שברוח רביעית, כיון שאף בים ותל העשוים בידי שמים שמכל רוחותיה אין כאן מחיצות גמורות, אי בקעי בה רבים הוי רשות הרבים מן התורה.

[258] בים או רקק או אמת המים, שמכל רוחותיה אין כאן מחיצות גמורות.

וכן במבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל, גזרינן מהאי טעמא, כדלקמן סי׳ שסג סמ״ד (אבל מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל ... שאם היו ששים רבוא בוקעים במבוי זה היה רשות הרבים גמורה ... ואם כן אף אם אין רבים בוקעים במבוי אסור מדברי סופרים, גזרה משום רבים בוקעים בו, כמו שאסרו כל כרמלית שאין רבים בוקעים בה גזרה משום רשות הרבים שרבים בוקעים בה).

[259] היינו לדעת המ״א (דלקמן בסמוך), שאם עוברים ששים רבוא על מחיצה זו של הים ותל, הוי רשות הרבים מהתורה.

[260] שבת ז, א (והוא שגבוה שלשה, דלא דרסי לה רבים). ח, א (משלשה ועד תשעה לא מדרס דרסי ליה).

וכן הוא לעיל בפנים סי״ג (כל דבר שהוא ברשות הרבים ... אם הוא גבוה ג׳, ומג׳ ועד ט׳ ... הוא ככרמלית), וסי״ט (איזו היא כרמלית ... תל או עמוד שיש בו ד׳ על ד׳ ואינו גבוה עשרה), וסכ״א (הן כרמלית אם הן רחבות ד׳ על ד׳ וגבוהות משלשה ועד עשרה).

[261] מה שנתבאר עד כאן הוא לפי דעת המ״א, שלמד מדברי התוס׳, שכיון שהים והתל הן מחיצה בידי שמים, לכן אם יש עליהם בקיעת הרבים, מתבטלת מחיצה זו מן התורה. וכדלעיל בסמוך (דאי הוה ניחא תשמישתיה דהילוך זה שמהלכין קצת במקום זה, והוו בקעי בהו ששים ריבוא, הוו רשות הרבים).

משא״כ לפי מה שיתבאר בסמוך, ששיטה זו צע״ג, ולא זו היא כוונת התוס׳, ובאמת אינה מתבטלת מחיצה זו מן התורה, אף אם יש עליהם בקיעת רבים; אלא אם כן יש ״בקיעת הרבים במקום שלהלאה ממנו״. שלפי זה אין הפרש מן התורה אם רבים בוקעים על מחיצה זו או לאו.

כי דבריו שם בסק"ל[262] וסק"מ[263] צע"ג[264], דבגמרא שם[265] מבואר בהדיא דאף שהרבים בוקעים על המחיצה עצמה לא מבטלו לה, לרבנן דקיי"ל כוותייהו, כמ"ש הרמב"ם[266], ואפילו אינה עשויה בידי אדם, שהרי גובה מעלת בית מרון, וגובה שבילי בית גלגול[267], אינו עשוי בידי אדם.

והמג"א[268] דילג בהתוס' תיבות כולי האי. עיי"ש בתוס' שהקשו דהוא הדין אפילו לאלף כורים, דמה

דברי שלום

אמנם מכל מקום, "אפילו אם תמצי לומר שלא כדעת המ"א שם", יש לומר כנ"ל, שגם מחיצת הים והתל ברוח רביעית, אינה מועלת אלא אם כן אין בוקעים בה רבים (ששים רבוא).

ולכן נפסק כן גם לקמן סי' שסג סמ"ב (מבוי ששוה מתוכו ונעשה מדרון בפתיחתו לרשות הרבים ... תל זה שבפתחו נחשב לו למחיצה ... ומכל מקום אם רבים בוקעים עליו אסור ... ששים רבוא בכל יום).

והטעמים לזה יתבארו לקמן בהמשך. אלא שבתחלה בא להוכיח (במאמר המוסגר), שלא כדעת המ"א הנ"ל.

[262] על מה שנפסק בשו"ע סי' שסג סכ"ט (מבוי שצדו אחד כלה לים ... אין צריך כלום), הקשה במ"א ס"ק ל (משמע כאן דים נחשב למחיצה, וצ"ע דכתבו התוס דף כ"ב ע"ב, ותימא דארץ ישראל תיעשה רשות היחיד, שהרים וגבעות מקיפין אותה, ובבל תיעשה רשות היחיד דמקיף לה נהר דיגלת. ויש [לומר] דמחיצה שאינה עשוי' בידי אדם לא חשיב מחיצה, ואתי רבים ומבטלי מחיצתן עכ"ל ... וצריך לומר דהכא מיירי במקום שאין הספינות עוברות שם לנמל, דשם הוי הים מחיצה).

[263] על מה שנפסק בשו"ע שם סל"ו (מבוי ששוה מתוכו ומדרון (פירוש מקום משופע) לרשות הרבים, או ששוה לרשות הרבים ומדרון לתוכו, אם הולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה י' מתוך ד' אמות, הרי הוא כאלו זקוף כולו, ואינו צריך שום תיקון), כתב המ"א ס"ק מ (ולפי מ"ש סכ"ט בשם התוס', צריך לומר דלא בקעי בו רבים, שאם לא כן אתי רבים ומבטלי מחיצתא, כיון שאינה עשוי' בידי אדם. ואפשר דלא מקרי רבים פחותים מס' רבוא, וכמ"ש סי' שמ"ה ס"ו).

[264] ג' קושיות מקשה רבינו על המ"א: (א) מהגמרא. (ב) מלשון התוס'. (ג) מדברי המ"א בעצמו.

[265] במשנה שם כב, א (רבי יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך). היינו שרבי יהודה סובר דאתו רבים ומבטלי מחיצה, ורבנן סברי דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה. וקיי"ל כרבנן, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה.

ומסיק בגמרא שם, דאף ש"ארץ ישראל ... מקיף לה סולמא דצור מהך גיסא, ומחתנא דגדר מהך גיסא, בבל נמי מקיף לה פרת מהך גיסא, ודיגלת מהאי גיסא, דכולא עלמא נמי מקיף אוקיינוס". מכל מקום יש דין רשות הרבים בארץ ישראל ובבבל ובשאר העולם.

וכתבו התוס' שם ד"ה דילמא (ותימה דלרבנן כל ארץ ישראל תעשה רשות היחיד על ידי סולמא דצור ומחתנא דגדר, ובבל נמי דמקיף לה דיגלת, ולא אתו רבים ומבטלי מחיצתן ... ויש לומר דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי, ואפילו רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצה).

ומפרש המ"א את דברי התוס', שבמקום שהספינות עוברות שם לנמל, הרי זה מבטל את המחיצה שאינה עשויה בידי אדם אף מן התורה. ומה שהים נחשב מחיצה, היינו רק במקום שאין הספינות עוברות שם.

[266] הל' שבת פי"ז הל"ג (ואפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות).

ונתבאר לקמן סי' שסד ס"ד (בהגהה שבהערה 34), שאף שלפי הקס"ד (בעירובין כב, א) סובר רבי יוחנן כרבי יהודה דאתי רבים ומבטלי מחיצה, מכל מקום "למסקנא בדף כב יש לומר דכאן וסבירא ליה" – כרבנן, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה.

וכן מסיק לקמן סי' שסג סמ"ב (שמן התורה אין בקיעת רבים מבטלת ממנו שם המחיצה).

[267] שבגמרא שם כב, ב (מעלות בית מרון (זקופין מאד, רש"י) ... שבילי בית גילגול (מעלה גבוהה וזקופה היא בארץ ישראל, רש"י) ... אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא).

ואם כן איך יכול המ"א לפרש בדברי התוס', שאם אינו עשוי בידי אדם אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא.

וכן הקשה עליו בשאילת יעב"ץ סי' ז (שוב ראיתי במג"א ... וכמדומה ששגג במחילת כבודו בכוונת התוס' במ"ש דאתו רבים ומבטלי מחיצה ... הא איברא איפכא שמעינן להו, דאפילו מחיצה העשויה בידי שמים לא אתו רבים ומבטלי לה, דהא מעלות ומורדות בידי שמים נינהו, ואין חייבין עליהם ... אליבא דרבנן (וכן בתל אף על פי שסתמו בידי שמים הוא) ... דחשיבא מחיצה דידהו מחיצה לכו"ע).

וראה שו"ת בית שלמה סי' נא. נתיבות שבת פכ"ה הערה מד.

[268] אחר שביאר שבגמרא מוכח שלא כפירוש המ"א, מוסיף ומבאר שגם בדברי התוס' עצמם (דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי), מבואר שלא כפירושו של המ"א.

וכן הקשה עליו בשאילת יעב"ץ שם (ובזה מדוקדק מאד מ"ש התוס' ד"ה דילמא מעלות ומורדות, שכתבו דמחיצה בידי שמים לא חשיבא מחיצה כולי האי כו' יעו"ש, דמאי כולי האי ... דמחיצה בידי שמים לא חשיבא מחיצה כולי האי (אף על גב דמחיצה גמורה היא דבר תורה, מכל מקום אינה חשובה כל כך מחיצה שלמה כמו העשויה בידי אדם...)).

אלא ודאי רואים אנו בדברי התוס', שהמחיצות שבידי שמים הן מחיצות גמורות לעצמן, אף אם רבים בוקעים עליה ממש (אלא שאינן מועילות לבטל את בקיעת הרבים אשר בשטח שבין המחיצות האלו, כדלקמן בסמוך).

שיעור יהיה[269]. ותירצו דכל שאינה עשויה בידי אדם לא חשיב כולי האי ואתו רבים כו׳, וכוונתם שאף שבמקומה היא מחיצה גמורה והזורק עליה חייב (דהא תל אתי שם במכל שכן מפסי ביראות עיי״ש[270]), אף אם היו רבים בוקעים עליה ממש, כמבואר בגמרא, מכל מקום לא חשיבה כולי האי לבטל בקיעת הרבים במקום שלהלאה ממנו, שלא יהיה שם רשות הרבים מחמת שהים מקיפתו, אלא אדרבה בקיעת הרבים שם מבטלתה שם.

והיינו[271] דוקא כשנשלמו שם כל תנאי רשות הרבים[272], אבל כשחסר אחד מתנאיה[273], בענין דבלאו הכי לא הוי שם רשות הרבים, מהני מחיצה זו לעשות שם רשות היחיד מן התורה, אע״ג דבקעי שם רבים. כמבואר מדברי רא״ם שבמג״א כאן ס״ק י״ד[274], דאי לאו שהים אינו נוח תשמיש הליכתו, מיקרי רבים

דברי שלום

וכן ביאר בשאילת יעב״ץ שם (דפשוט שכיוונו לרגלי רבים הדורסים ברשות היחיד כזו שמחיצותיה בידי שמים וק״ל, לא מחמת ספינות השטות בנמל הים ... אפילו לרבנן אתי רבים ומבטלי לה, אף להקל ליתן לה כל תורת רשות הרבים. והיינו דווקא היכא דניחא תשמישתא).

וכן נתבארה הלכה זו לקמן סי׳ שסג סמ״ד (מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל שאינו עשוי בידי אדם, אינן מועילות להתירו בלא תיקון בשום אחד מראשיו, לפי שאם היו ששים רבוא בוקעים במבוי זה היה רשות הרבים גמורה, וכיון שאין לו אלא ב׳ מחיצות מב׳ צדדיו, שמחיצות הנהר מבטלת אותן בקיעת הרבים שבמבוי, שהואיל ואינן עשויות בידי אדם, אינן חשובות מחיצה כל כך שלא תבטל אותן בקיעת הרבים שבמבוי. שאף שבמקומן הן מחיצה גמורה, ואין עליהם דין רשות הרבים אף אם רבים בוקעים עליהם כמו שנתבאר למעלה, מכל מקום אינן חשובות כל כך לבטל המבוי שרבים בוקעים בו מדין רשות הרבים).

וראה שו״ת בית שלמה סי׳ נא. פתחא זוטא עירובין כלל ג, וסי׳ שסג ס״ק נט.

[269] בתוס׳ שם (ר׳ יוחנן דאמר בפרק הדר (לקמן ד׳ סז:) קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אפילו כור ואפילו כוריים הזורק לתוכו חייב, והוא הדין אפילו לאלף כורים דמה שיעור יהיה). והיינו כדאמרינן בעירובין סז, ב (אמר עולא אמר רבי יוחנן קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ואפילו כור ואפילו כוריים, הזורק לתוכו חייב, מאי טעמא מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין).

הרי שעיקר קושיית התוס׳ היא על בקיעת הרבים שבתוך ארץ ישראל ובבל, שהיא אלף כורים, ויש לה מסביב מחיצות שבידי שמים (ולא מיירי התוס׳ בבקיעה שעל גבי מחיצת הים והתל).

[270] בגמרא שם כב, ב (בעא מיניה רחבה מרבא, תל המתלקט עשרה מתוך ארבע ורבים בוקעין בו, חייבין עליו משום רשות הרבים או אין חייבין עליו. אליבא דרבנן לא תיבעי לך, השתא ומה התם דניחא תשמישתיה אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כל שכן).

והיינו כיון שבפסי ביראות תנן התם כב, א (ר׳ יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך). והיינו שלדעת רבנן בפסי ביראות לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא. אם כן כל שכן בתל דלא ניחא תשמישתיה, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא. יוצא אם כן שבמקומה נחשב התל מחיצה גמורה, ״אף אם היו הרבים בוקעים עליה ממש״.

[271] אחרי שביאר את שיטת התוס׳, שבקיעת הרבים על הים והתל, אינה מבטלת את המחיצה שבידי שמים שבמקומם, אבל בקיעת הרבים שבמקום שלהלאה ממנו, מבטלת את המחיצה בידי שמים שמחוצה להם.

בא עתה לבאר הטעם שבמחיצה רביעית, ״הים נדון משום מחיצה, וכן תל המתלקט, גבי מבוי״, כמובא לעיל מהגמרא והפוסקים, אף שהיא מחיצה בידי שמים.

והנה לפי שיטת המ״א הנ״ל, שמחיצה שבידי שמים מועלת מן התורה כשאין רבים בוקעים בה. אם כן מובן הטעם שמחיצה זו מועלת למחיצה רביעית, כשאין רבים בוקעים בה, וכמבואר לעיל ד״ה וכיון שיש.

אמנם אחר שנתבארה דעת התוס׳, שמחיצה בידי שמים היא מחיצה גמורה במקומה, אבל לא חשיבא לבטל בקיעת הרבים במקום שלהלאה ממנו. אם כן מה טעם מועלת מחיצה זו להתיר המבוי שלהלאה ממנו?

על זה מבאר ״כשחסר אחד מתנאיה, בענין דבלאו הכי לא הוי שם רשות הרבים, מהני מחיצה זו לעשות שם רשות היחיד מן התורה ... יש לומר דמחיצה זו מועלת ברביעית של המבוי, אע״ג דבקעי בה רבים, כיון שבמקומה היא מחיצה גמורה״.

וכן נתבאר לקמן סי׳ שסג סמ״ד (אבל מחיצה רביעית של מבוי הקילו בה חכמים להיות דיה בנהר ותל, כיון שבמקומן הן מחיצות גמורות).

[272] אז אומרים שבקיעת הרבים מבטלת את המחיצה בידי שמים שמחוצה להם.

[273] כשגם בלי המחיצה שבידי שמים יש ג׳ מחיצות גמורות למבוי זה.

[274] הרא״ם ביראים השלם סי׳ עדר (ים ... לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים ... יש לשאול הלא ים עמוק עשרה ורוחב ארבע ... ואין לתרץ מפני שהספינות שטות על פני המים מיא מבטלי מחיצתא ... אם כן ליהוי רשות הרבים ... שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים ... אם יש במקום שזורק עמוק עשרה ורוחב ארבע פי׳ שמתלקט י׳ מתוך ד׳ חייב). הובא במ״א ס״ק יד (ואם תאמר הא מיא לא מבטלי מחיצתא, כמ״ש סי״א. ואין לומר מפני שהספינות שטות על פני

בוקעים בו, ואפילו הכי אי הוה מתלקט עשרה מתוך ד' אמות הוי רשות היחיד, הואיל וחסר ניחא תשמישתיה. ואם כן יש לומר נמי דהוא הדין אם חסר אחד משאר תנאי רשות הרבים. ועוד שמבוי שיש לו ג' מחיצות מיקרי גם כן לא ניחא תשמישתיה, דהיינו קרן זוית לפירוש הרמב"ם[275] וטור שו"ע[276], עיין בגמרא[277]. ועוד דכל שאין שם פילוש לא מיקרי בקיעת רבים, דבקיעת רבים היינו כעין קפנדריא, כדפרש"י בסוף פ"ק דסוכה[278], עיין במ"ש בסי' שמ"ו[279]. והכי משמע בפ"ק דעירובין[280] גבי חצר שהרבים כו'. וכיון שלהלאה מהתל אין שם בקיעת רבים המבטלת מחיצה דאורייתא עכ"פ, אם כן יש לומר דמחיצה זו מועלת ברביעית של המבוי, אע"ג דבקעי בה רבים, כיון שבמקומה היא מחיצה גמורה. ולפי זה הוא הדין למחיצת הרקק הגבוהות י' טפחים, ואף אי הוה בקעי בהו ס' רבוא לא הוי רשות הרבים[281]. אפילו הכי שאני התם, שלהלאה יש ג' מחיצות גמורות[282]. משא"כ ברקק ואמת המים שעוברים בין מחיצות אלו, והן אינן מועילות מדאורייתא להמקום שביניהן, אילו היו רבים בוקעים שם והוה ניחא תשמישתיה[283].

דברי שלום

המים מבטלי מחיצתא. דאם כן ליהוי רשות הרבים ... ורשות הרבים נמי לא הוי, שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים ... רא"ם).

הרי שאם הים הי' נקרא נוח תשמיש הליכתו, הי' מבטל את המחיצה שבידי שמים, והי' רשות הרבים, אבל כיון שאין נוח תשמיש הליכתו בים, לא הוי רשות הרבים מצד עצמו, ואם כן מועילות המחיצות בידי שמים לעשותו רשות היחיד מן התורה.

וכן הוא גם כשיש ג' מחיצות, שאינו רשות הרבים מן התורה, מועלת מחיצה ד' בידי שמים, לעשות מקום זה רשות היחיד.

[275] הל' שבת פי"ד ה"ד (איזו היא כרמלית ... קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים, והוא המקום שמוקף שלש מחיצות והרוח הרביעית רשות הרבים ... וכן הימים).

[276] בטור (כרמלית הוא מקום שאין הילוך לרבים, כגון ים ... וקרן זויות הסמוכה לרשות הרבים, כגון מבואות שיש להם שלש מחיצות), ובשו"ע סעיף יד (איזה הוא כרמלית, מקום שאין הלוך לרבים, כגון ים ... וקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים). רמ"א שם (וכגון מבואות שיש להן שלש מחיצות).

[277] שבת ז, א (קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים, דאע"ג דזימנין דדחקי ביה רבים ועיילי לגוה, כיון דלא ניחא תשמישתיה כי כרמלית דמי).

[278] יח, ב ד"ה מודינא (דכיון דאויר פתוח לנגדו, דומיא דמבוי מפולש, ועשוי לקפנדריא, לבקיעת רבים).

[279] קונטרס אחרון ס"ק א (והתם פירש"י דאיסור הפילוש משום קפנדריא ובקיעת רבים, אם כן כשיש מחיצה ג' באמצע, אע"פ שהיא מחיצת כרמלית, מכל מקום כיון שחוסמת היא את העוברים שוב אין כאן פילוש).

וכן הוא לקמן סי' שסא ס"ה (אם נפרצו ב' מחיצות זו כנגד זו במילואה או ביותר מעשרה, ונשאר ב' מחיצות שלימות זו כנגד זו, כיון שיש ביניהם פילוש וקפנדריא מפרצה זו לפרצה שכנגדה).

[280] ח, סע"א (חצר שהרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו). ורש"י שם (דנפרצה בכותל השני, ד'דרסי רבים מרשות הרבים זו לרשות הרבים זו דרך חצר).

[281] שהרי רק ברקק פחות מי' טפחים מועלת בקיעת ששים רבוא לעשותו רשות הרבים, כמבואר בפנים סט"ז (רקק מים שברשות הרבים שאינו עמוק עשרה, בטל הוא לגבי רשות הרבים, אם רגילים הרבים להלך בו). משא"כ בעמוק י' טפחים.

[282] במבוי ששוה לתוכו ונעשה מדרון לרשות הרבים (במ"א שם ס"ק מ, ולקמן שם סמ"ב) ובמבוי שצדו אחד כלה לים (במ"א שם ס"ק ל, ולקמן שם סל"ה), שאף מדברי סופרים מותר לטלטל בו, כיון שלהלאה יש ג' מחיצות גמורות, עשויות בידי אדם.

[283] כמובא לעיל מהתוס', שמחיצות שבידי שמים אינן מועילות לבטל בקיעת הרבים במקום שביניהם. ואילו היו רבים בוקעים בו והוה ניחא תשמישתיה, הי' מקום זה רשות הרבים מן התורה. לכן גזרו עליו חכמים שיהי' מקום זה כרמלית, אפילו אין רבים בוקעים שם ולא ניחא תשמישתיה, גזרה משום רבים בוקעים בו.

וכן נתבאר לקמן סי' שסג סמ"ד (ואפילו תל ונהר שאינן מקיפים כל העיר, אינן עולין אלא למחיצה רביעית למבוי שאינו מפולש, אבל מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל שאינו עשוי בידי אדם, אינן מועילות להתירו בלא תיקון בשום אחד מראשיו, לפי שאם היו ששים רבוא בוקעים במבוי זה היה רשות הרבים גמורה, וכיון שאין לו אלא ב' מחיצות מב' צדדיו, שמחיצות הנהר מבטלת אותן בקיעת הרבים שבמבוי, שהואיל ואינן עשויות בידי אדם אינן חשובות מחיצה כל כך שלא תבטל אותן בקיעת הרבים שבמבוי ... ואם כן אף אם אין רבים בוקעים במבוי אסור מדברי סופרים, גזרה משום רבים בוקעים בו, כמו שאסרו כל כרמלית שאין רבים בוקעים בה גזרה משום רשות הרבים שרבים בוקעים בה).

ועוד[284] דהא קשה לכאורה על המג"א שם, שלא די שדבריו הם נגד הגמרא, אלא שסותרים זה את זה, שכאן העתיק דברי רא"ם, שמבואר להדיא מדבריו במסקנא, דמה שהספינות עוברים בים מיקרי בקעי ביה רבים, אלא דלא הוי רשות הרבים משום דלא ניחא תשמישתיה. ואם כן הוא הדין לנמל ותל המתלקט דלא ניחא תשמישתיה (כמבואר בגמרא דעירובין שם[285]), אף אם ששים ריבוא בוקעים בו, לא מבטלי מחיצתא.

ועל כרחך צריך לומר דעת המג"א[286], שכיון שעכ"פ מדרבנן אתו רבים ומבטלי מחיצתא, בין בים דעכ"פ הוי כרמלית דרבנן, ובין בתל דלא אמרינן[287] אלא שאין חייבים עליו כו', אבל איסורא מיהא איכא, עיי"ש בפרש"י ד"ה ומחתנא כו'[288] ובתוס' ד"ה מני כו'[289].

אם כן למבוי ברביעית נמי לא מהני[290], כיון שמקום מחיצה זו גם כן היא עכ"פ כרמלית מדברי סופרים, הואיל ודומה לרשות הרבים, מחמת בקיעת הרבים בו כמו ברשות הרבים גמורה, אע"פ שאינו דומה לה מחמת המחיצות. עיין במה שכתבתי בסי' שס"ג[291]. משא"כ כשלא בקעי בה רבים[292].

לא מיבעי[293] בתל שהוא עצמו רשות היחיד גמורה אפילו מדברי סופרים, כמשמעות הטור ושו"ע[294]

---

[284] עתה מבאר, שעל פי דברי הרא"ם שבמ"א שהובאו לעיל (הערה 274), יש לנו הוכחה נוספת, שלא כפירוש המ"א בדברי התוס', שאם רבים בוקעים על מחיצת הנמל והתל מבטלים המחיצה מן התורה.

[285] כב, ב (תל המתלקט עשרה מתוך ארבע, ורבים בוקעין בו ... דלא ניחא תשמישתיה). ומזה מובן גם לענין נמל שבמ"א שם ס"ק ל.

ולפי דעת המ"א, שלא לחלק בין רבים בוקעים על גבי המחיצה שבידי שמים, לבין רבים בוקעים במקום שלהלאה ממנו, אם כן יוקשה, מה בין ספינות העוברים בים שרבים בקעי ביה, ולא ניחא תשמשתיה, ואינם מבטלים המחיצות, לבין נמל ותל דלא ניחא תשמישתיה, שאם רבים בקעי בו מבטלי מחיצות.

וכן הקשה בשאילת יעב"ץ שם (ועי' לעיל סי' שמ"ה שהביא הרב ז"ל עצמו בשם הרא"ם דלא אתו ספינות ומשוו רשות הרבים, והוא ברור ומוכרח מטעם שאמרנו ... על כן לא נתכוונו דבריו ז"ל כאן).

אלא ודאי כאמור לעיל, שהתל עצמו לא נעשה רשות הרבים, אף אם בוקעים בו ששים רבוא. ומה שכתבו התוס' שמחיצה בידי שמים אינה מבטלת את בקיעת הרבים, היינו בקיעת הרבים שלהלאה מהמחיצה, ששם ניחא תשמישתיה.

[286] עתה מבאר, שכדי ליישב קצת הקושיות הנ"ל על שיטת המ"א, צריך לומר שגם לדעת המ"א, אם רבים בוקעים על התל והנמל, אין המחיצות מתבטלות מן אלא רק מדרבנן.

וכן מסיק לקמן סי' שסג סמ"ב (ואף על פי שמן התורה אין בקיעת רבים מבטלת ממנו שם המחיצה ... מכל מקום מדברי סופרים אסור לטלטל כשרבים בוקעים שם, ולכן אין נידון גם כן משום מחיצה למבוי מדברי סופרים).

[287] עירובין כב, ב (תל המתלקט עשרה מתוך ארבע ורבים בוקעין בו, חייבין עליו משום רשות הרבים או אין חייבין עליו, אליבא דרבנן ... לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא). הרי שעכ"פ אם רבים בוקעין בו גזרו בו חכמים (ראה לקמן הערה 293).

וכן הוכיח לקמן בסוף הקונטרס אחרון (שהתל המתלקט הוא כרמלית דרבנן אי בקעי ביה רבים, אע"ג דלא ניחא תשמישתיה, כמשמעות פשט לשון הגמרא אין חייבים כו').

[288] "ונהי דאסור לטלטולי מדרבנן, מיהו לאו רשות הרבים דאורייתא היא לאחיובי עליה".

[289] "לימא לעולם רבנן, וקמשמע לן דאפילו לטלטל שרי, דמפסי ביראות לא שמעינן דבעולי רגלים הקילו. ויש לומר דעדיפא קא משני". הרי שלמעשה לא משני דאפילו לטלטל שרי, כיון שמדברי סופרים עכ"פ אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

[290] עתה בא לבאר לפי זה, הטעם שכתב המ"א שאם בוקעים רבים על התל, אינו מועיל למחיצה רביעית של המבוי.

שהרי בגמרא מיירי בתל עצמו, שאם רבים בוקעים בו אסור לטלטל בו מדברי סופרים. משא"כ במחיצה רביעית למבוי.

[291] שכן נפסק לקמן שם סמ"ב (מכל מקום מדברי סופרים אסור לטלטל כשרבים בוקעים שם, ולכן אין נידון גם כן משום מחיצה למבוי מדברי סופרים).

[292] שאין בוקעים על המחיצה הרביעית של המבוי, שהיא תל או ים ונהר, מותר לטלטל בה כדלקמן שם, וסי' שנו ס"ב וס"ד. סי' שסג סל"ה וסמ"ב וסמ"ד. סי' ששה ס"ה.

[293] עתה בא לבאר טעם החילוק בין מחיצות התל, שלא גזרו עליהן חכמים, אלא כשבוקעים בה רבים, כדלעיל בסמוך.

לבין גומא שבים או אמת המים, שגזרו חכמים בכל ענין, אפילו אין רבים בוקעים בה, כדלעיל ד"ה ולא תימא.

כיון "שגובה התל הוא דבר הניכר לעין ... גומא שבים ... אין העומק ניכר לעין שהוא עמוק עשרה".

ושאר פוסקים, משום דאין לגזור מתלקט אטו אינו מתלקט, שגובה התל הוא דבר הניכר לעין, ולא גזרו על שיעורו שמא יטעו, כמו שלא גזרו על שארי שיעורי רשויות שבת שמא יטעו בהם ויכשלו בדאורייתא[295]. אלא אפילו בגומא שבים שהיא כרמלית מדברי סופרים[296], משום שאין העומק ניכר לעין שהוא עמוק עשרה, ומתחלפת היא בגומא שאינה עמוקה עשרה שהיא רשות הרבים גמורה אם רשות הרבים מהלכת בה[297], ולכן גזרו בכל גומא, אפילו שבים, וכן אמת המים שבבקעה, אטו פחות מי' שרשות הרבים מהלכת בה, כמו שגזרו בכל כרמלית דלא ניחא תשמישתיה ולא בקעי בה רבים אטו רשות הרבים גמורה, אפילו אם יש לה ג' מחיצות דסגי מדאורייתא כמ"ש לעיל. אפילו הכי גבי מבוי, כיון שיש לו ג' מחיצות בלא זו, לא גזרו לא בקעי רבים.

וצ"ע גבי מבוי שכלה לרחבה[298], אטו בקעי רבים[299], וכמבואר מדין פרצת מבוי מצדו בעשר בסי' שס"ה[300], עיי"ש דלא גזרו גזרה זו במבוי כלל.

אבל כשבקעי רבים הוי כרמלית דרבנן אף במקום המחיצה עצמה, אע"ג דלא ניחא תשמישתיה, כמו שהתל המתלקט הוא כרמלית דרבנן אי בקעי ביה רבים, אע"ג דלא ניחא תשמישתיה, כמשמעות פשט לשון הגמרא אין חייבים כו'[301].

ובזה סליקו כל דברי המג"א כהוגן להלכה, אף אם לא נתכוין לזה[302]:

(ג) כלפי כרמלית כו'. עיין[303] ברא"ש[304], דבמופלגין לא איצטריך לאשמועינן, דהיינו שינויא דרבינא,

דברי שלום

אמנם לענין מחיצה הרביעית, דין שניהם שוה, "כיון שיש לו ג' מחיצות בלא זו, לא גזרו לא בקעי רבים", כדלקמן סי' שסג סמ"ד (אבל מחיצה רביעית של מבוי הקילו בה חכמים להיות דיה בנהר ותל).

[294] סי' שסג סל"ו, כתב בטור (שהתל עולה במקום לחי). ופירש בב"י (מבוי שהוא שוה מצד אחד ומדרון מצד אחר קרי נמי תל, שהרי כמין תל הוא עשוי). ובשו"ע שם (הרי הוא כאלו זקוף כולו, ואין צריך שום תיקון).

[295] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל כב.

[296] שגזרו חכמים בכל ענין, אפילו אין רבים בוקעים בה (כדלעיל ד"ה ולא תימא).

[297] כמבואר לעיל בפנים סט"ז (רקק מים שברשות הרבים שאינו עמוק עשרה, בטל הוא לגבי רשות הרבים, אם רגילים הרבים להלך בו, אף על פי שהוא הילוך שעל ידי הדחק).

[298] יותר מבית סאתים שלא הוקפה לדירה, שאוסרת על המבוי, כדלקמן סי' שסה ס"ה (ואם נפרץ לרחבה שאחורי הבתים ... יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה, דינו כנפרץ לכרמלית, וצריך שם תיקון בכל ענין ... יעשו לחי בראש זה של המבוי שנפתח לרחבה, וצורת פתח בראש השני הפתוח לרשות הרבים, או לכרמלית), ושם נסמן (הערות 41-43).

והיינו שיש לו דין מבוי המפולש, דלקמן סי' שסד ס"א (מבוי המפולש ... אפילו שני ראשיו פתוחים לכרמלית, אינו ניתר בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן, אלא צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן).

[299] בתמיה, הרי הרחבה אין בה דיורין, כדלקמן שם (שאין הרחבה אוסרת על המבוי בלי עירוב לפי שאין בה דיורין), ולא בקעי בה רבים, ואם למה יש לזה דין מבוי המפולש (לפני התיקון).

[300] ס"א (והפרצה אינה אוסרת כלל, אם אינה יתירה מעשר אמות שהיא כפתח גם כן, ואין המבוי נפסל בפתחים הרבה. והוא שאין רבים בוקעים בפרצה זו, כגון שפרוצה למקום מטונף או מקולקל בטיט, ואין דרך רבים לעבור באותה פרצה, וכל שכן אם נשתיירו גידודים מהכותל שנפרץ, שהם מעכבים ההילוך).

וכמו בנפרץ המבוי לחצר, דלקמן סי' שסד ס"א (אבל אם ראשו אחד פתוח לרשות הרבים וראשו השני לחצר שאינה מעורבת, אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשיו, שהרי ראשו הפתוח לחצר אינו מחוסר מחיצה שם, שמחיצות החצר מתירות אותו, ואין צריך תיקון שם אלא מפני שפרוץ שם במילואו למקום האסור מחמת חסרון עירוב, ולא מחמת חסרון מחיצות, לפיכך די שם בתיקון כל שהוא).

[301] כמצויין לעיל (הערות 287-289).

[302] אף אם נתכוין לומר, שאם בוקעים עליה נתבטלו המחיצות מן התורה, וכבר נתבאר שהוא צע"ג.

עכ"פ סליקו דבריו כהוגן להלכה, שגם מחיצת הים והתל מועלת במחיצה רביעית. ואי בקעי בה רבים, אסור.

[303] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סכ"ד נתבאר, שחורים שבכתלים כלפי כרמלית אינם ככרמלית, ואם אין בהם ד' על ד' הם מקום פטור.

ואילו בסכ"ה לענין ראש העמוד שבכרמלית שאין בו ד' על ד', הובאו ב' דעות אם הוא מקום פטור, או כרמלית, והעיקר כדעה הב' שהוא כרמלית. ולכאורה גם דין חורים שבכתלים הוא כדין ראש העמוד שבכרמלית.

אלא בסמוכין מיירי הפוסקים[305]. עיין במגיד משנה[306] שבב"י[307]. ועל כרחך מיירי למטה מי', דלמעלה פשיטא, הא לאו חורי כרמלית נינהו, אלא חורי מקום פטור.

ואם כן לפי מה שסתם רמ"א בהג"ה סי"ח[308] ובסי' שמ"ו[309] דאין מקום פטור בכרמלית, הרי חורי כרמלית ככרמלית הם, ואינם נדונים לפי רחבם כלל, וגם לא לפי גבהם, אלא גובה עשרה, משום דלמעלה מי' לאו כרמלית היא כלל, אבל גובה ג' ורוחב ד' אינו מעלה ומוריד כלל, ולא דמי כלל לחורי רשות הרבים[310], דלא כמגיד משנה וב"י.

או אפשר דבחורין כו"ע מודו דלא בטילי לגבי כרמלית, דכמו שלפי דעת רש"י[311] צריך לחלק בין קרקע חלקה דבין לחיין, דאמרינן מצא מין כו', בעירובין דף ט'[312], ובין דבר גבוה ג', שהוא דבר בפני עצמו ואינו בטל לכרמלית. כך יש לומר להר"ן[313] וסיעתו, שדבר הגבוה ג' שבטל, היינו כשהוא כולו באויר הכרמלית, לאפוקי חורין שמוקפין בכותלין מכל צד, רק שמרוח אחת לבד פתוחים לכרמלית, לא בטילי לגבה[314].

דברי שלום

ואף שאפשר לחלק בינם, מכל מקום נתבאר בפנים סכ"ז, שגם חריץ שבכרמלית עמוק ג', ומחיצות גבוהות שאין ביניהם ד' על ד', יש להם דין כרמלית, ומה בינם לבין חורים שבכותל.

ומסיק "וצ"ע לדינא" בדין חורים.

וגם בציונים שבפנים סכ"ד (הערה 199) מקשה כן, ומסיק "וצע"ג".

ולכן גם בפנים סכ"ד באה הלכה זו במוסגר, וכהכלל המובא בשארית יהודה או"ח סי' ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

[304] עירובין פ"ח ס"ח (אביי בר אבין ורב חיננא בר אבין דאמרי תרוייהו אין חורין לכרמלית. רבינא אומר אפילו תימא יש חורין לכרמלית, התם בסמוכה, הכא במופלגת. נראה דהלכה כאביי בר אבין ורב חיננא בר אבין דאמרי אין חורין לכרמלית).

[305] ואם כן פשוט שכוונת הרא"ש היא לפסוק שגם בסמוכין (שהם החורים שבכתלים כלפי כרמלית) קיי"ל ש"אין חורין לכרמלית", ודינן כמקום פטור.

[306] הל' שבת פי"ד ה"י (וחורי הכרמלית הרי הן נדונין לפי גבהן ורחבן כדין חורי רשות הרבים). והיינו שאם הם פחות מד' על ד', דינם כמקום פטור.

[307] ד"ה חורי כרמלית. וכן נפסק בשו"ע סי"ז (אלא הם נידונים לגבי גבהם ורחבם). והיינו שאם הם פחות מד' על ד', דינם כמקום פטור.

[308] "הוי כרמלית ... דאין מקום פטור בכרמלית".

[309] סעיף ג (מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית, אמרינן מצא מין את מינו וניעור).

[310] שנתבאר בפנים סעיף יח (חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים ... אם אין בהם ד' על ד' הם מקום פטור, בין שהם למעלה מעשרה בין שהם למטה מעשרה).

[311] שבת ז, א ד"ה דעד י' (ואי דלית ביה ארבע ולמטה מעשרה, מי הוי כרמלית, הא קאמר אין כרמלית פחותה מארבע ... מקום פטור הוא). שהיא דעה הא' שבפנים סכ"ה (דבר מסויים, כגון ראש עמוד העומד בכרמלית ... אם אין בו ד' על ד', אף למטה מעשרה אינו כרמלית, אלא מקום פטור).

[312] ע"א (אמר אביי ... בין לחיין אסור, ורבא אמר בין לחיים נמי מותר ... ורבא, התם דפתוח לכרמלית ... מצא מין את מינו וניעור). וקיי"ל כרבא, שלמטה מג' טפחים, בפתוח לרשות הרבים מותר, ובפתוח לכרמלית אמרינן מצא מין את מינו ונעשה כמוה. וכן נפסק לקמן סי' שסה ס"ו (פתח המבוי כנגד הלחי ... כיון שאין ברוחב מקום זה ד' טפחים, מקום פטור הוא. וכן ... תחת הקורה ... מקום פטור הוא. במה דברים אמורים במבוי הפתוח לרשות הרבים, אבל בפתוח לכרמלית ... מצטרף הוא להכרמלית ונעשה כמוה, שמצא מין את מינו וניעור ... אין בגובה מקום ג' טפחים).

[313] שבת ב, ב ד"ה אמר רב ששת (ואחרים כתבו, דאפילו בדבר המסוים איכא לאוקמא, וכגון שאינו רחב ד' וקאי בכרמלית, דהוי כרמלית, דנהי דאי קאי כי האי גוונא ברשות הרבים מקום פטור הוא, בכרמלית מצא מין את מינו וניעור, כדאמרינן בפרקא קמא דעירובין). שהיא דעה הב' שבפנים סכ"ה (ויש אומרים שאין מקום פטור בכרמלית ... אומרים מצא מין את מינו וניעור ... להיות כמוהו).

[314] ולפי זה נפסק בפנים סכ"ד (חורים שבכתלים כלפי כרמלית, אינם ככרמלית). אף שלענין "ראש עמוד העומד בכרמלית" קיי"ל כדעה הב' דהוי כרמלית, כדמסיים בפנים "וכן עיקר".

ומ"ש רמ"א בסוף סי' זה[315] על מחיצות שאין ביניהם ד' וכל זה כו' אבל כו', אף על גב דמוקפות בין החלל שביניהם לאויר הכרמלית. יש לומר דמיירי בענין שגם המחיצות עצמן הן מקום פטור על גבה, אפילו בהצטרפותן עם החלל שביניהם[316].

אבל לפי מ"ש המג"א[317] על לשון ואין ביניהן כו', אי אפשר לומר כן, דהא על גבה הוה רשות היחיד בכהאי גוונא, כמו שנתבאר לעיל בפנים[318]. וצ"ע לדינא[319]:

---

[315] על מ"ש בשו"ע סי"ט (מקום פטור הוא ... וכן המחיצות הגבוהות משלשה ולמעלה, ואין ביניהם ארבעה על ארבעה), הגיה הרמ"א (וכל זה דוקא בעומד ברשות הרבים, אבל בכרמלית אמרינן מצא מין את מינו וניעור, ודינו ככרמלית).

[316] לכאורה הכוונה בזה, שכיון שמעיקר הדין גם על גבי המחיצות הוא מקום פטור (כמו ראש עמוד העומד בכרמלית), אלא שמחמת שהוא בתוך כרמלית אמרינן מצא מין את מינו וניעור, ונעשה על גבי המחיצות כרמלית (לפי דעה זו דקיי"ל כוותה). שוב גם מה שבין המחיצות ניעור ונעשה כרמלית.

משא"כ כשיש ד' על ד' על גבי המחיצות, והוי כרמלית מעיקר הדין, אם כן הריוח שבין המחיצות דומה לחורים שבכתלים, שהחלל שבשניהם מוקף בכתלים, ודינם כמקום פטור.

[317] ס"ק טז (משמע דאין עובי המחיצות מצטרף לד'), והיינו דמיירי שבצירוף עובי הכתלים יש לו ד' על ד'.

[318] סעיף ז (ואפילו אם גם החלל שביניהם אין בו ד', שאינו רשות היחיד שם. מכל מקום על גבי הכתלים למעלה, אם יש שם ד' על ד' בהצטרפות כולם עם החלל שביניהם, הרי הוא רשות היחיד שם), ושם נסמן (הערות 49-51).

ולכאורה הכוונה בזה, שאם כן מובן, שכן הוא גם באין המחיצות גבוהות עשרה, "אם יש שם ד' על ד' בהצטרפות כולם עם החלל שביניהם", הרי על גבי המחיצות היא כרמלית מעיקר הדין. ואם כן, מהו החילוק בין הריוח שבין שתי מחיצות אלו – שאומרים בו מצא מין את מינו וניעור, לבין חור שבכותל – שאין אומרים בו מצא מין את מינו!?

[319] וכיון שנפסק בפנים סכ"ז, שגם כשאין בריוח שבין המחיצות ד' על ד', אמרינן חזר וניעור, ואינו מקום פטור. אם כן לכאורה כן הוא גם בחורי הכתלים, דאמרינן חזר וניעור, ואינו מקום פטור. וצ"ע לדינא.

ולכן גם בפנים סכ"ד, באה הלכה זו במוסגר, וכהכלל המובא בשארית יהודה או"ח סי' ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

שמו דיני עירובין מן התורה[1]

ובו י"ג סעיפים:

מרשות לרשות דרך מקום פטור

א מן[2] התורה אינו חייב אלא כשמוציא[3] חפץ ברגליו[4] מרשות היחיד, או מכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, או שעומד ברשות היחיד וזורקו או מושיטו לרשות הרבים, או להפך[5].

---

[1] היינו שדיני עירובין מדברי סופרים מבוארים לקמן סי' שסו-שצה (עירובי חצרות), וסי' שצו ואילך (עירובי תחומין). ואילו בסימן שלפנינו מבוארים דיני עירובין מן התורה, שהוא היתר טלטול מרשות היחיד לרשות הרבים, על ידי הנחה במקום פטור.

[2] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) מרשות לרשות דרך מקום פטור (ס"א-ד).
(ב) העברה מכרמלית לכרמלית (ס"ה-ז).
(ג) אסקופה שלפני הגינה והבית (ס"ח-יא).
(ד) גג הבולט שלפני הבית (סי"ב-ג).

[3] שורש מלאכות הוצאה והכנסה נתבאר לעיל סי' שא ס"א (וההוצאה היתה גם כן מלאכה חשובה במשכן ... הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, היא תולדת ההוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים).

[4] היינו שמהלך ברגליו ומוציא החפץ בידו, וכדלעיל סי' שא ס"ג (כל דבר שאוחזו בידו והוציאו חייב עליו).

[5] ברייתא שבת ו, א (אחד המוציא ואחד המכניס ואחד הזורק ואחד המושיט). משנה צו, א (הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים, מרשות הרבים לרשות היחיד חייב ... המושיט והזורק). טור ושו"ע ס"א (מן התורה אין חייב אלא במוציא, ומכניס, וזורק, ומושיט מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד).

ומכל מקום יש לפעמים הפרש בין מושיט, מוציא, וזורק, כדלקמן סי' שמז ס"ט-י.

וחכמים אסרו ההוצאה וההכנסה והזריקה והושטה מכרמלית לרשות הרבים או לרשות היחיד, או מהן לכרמלית[6].

אבל מקום פטור מותר להוציא ולהכניס ממנו לרשות היחיד ולרשות הרבים, ומהן לתוכו[7], וכן לזרוק ולהושיט.

אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או המכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, דרך מקום פטור, כגון המוציא מחנות לרשות הרבים דרך אסטוונית[8], או להיפך, חייב, כיון שלא נח החפץ במקום פטור[9]. ואע"פ שהולך ברגליו במקום פטור, והרי הניח רגליו שם בכל פסיעה[10], אין זו חשובה הנחה אלא אם כן עמד שם לפוש. אבל אם עמד שם לתקן משאו, הרי עמידה זו צורך הילוכו ואינה חשובה הנחה[11]. ואין צריך לומר שהמושיט או זורק מרשות היחיד לרשות הרבים או להפך דרך מקום פטור שהוא חייב[12]:

ב וכן העומד במקום פטור ונוטל חפץ מרשות היחיד, או מיד מי שעומד ברשות היחיד, ונותנו ברשות הרבים, או ביד העומד ברשות הרבים, או להפך, ולא נחה ידו כלל במקום פטור כשהוליכה דרך שם, חייב. אבל אם נחה ידו שם קצת פטור[13].

דברי שלום

וכן חייב אם גלגל חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, או שפך מים שהלך מכחו לרשות הרבים, כדלקמן סי' שנז ס"ב (שלא ישפכם ... בענין שיציאתן לרשות הרבים היא כח שפיכתו ממש, שיש בזה איסור של תורה, כמו במגלגל חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים), ושם נסמן (הערה 22).

וכן אם גרר החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, כנפסק ברמב"ם פי"ג הי"א (ואם משך החפץ וגררו על הארץ מתחלת ארבע לסוף ארבע חייב, שהמגלגל עוקר הוא). ובמ"מ שם (שהגרירה עקירה גמורה. וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל). וכמבואר ברמב"ן שבת ח, א (שהמגרר משעה שגירר הוציאה ממקומה הראשון, ואפילו לא משכה במילואה), וברשב"א שם (דכל שהוא מגרר הרי עקר את כולו ממקומו בבת אחת).

משא"כ אם הגביה הקצה האחד והשליכו לפניו וחזר והגביה הקצה והשליכו לפניו, פטור, כדאמרינן שבת ח, ב (האי זירזא דקני (חבילה של קנים ארוכים, רש"י), רמא וזקפיה רמא וזקפיה, לא מיחייב עד דעקר ליה). רמב"ם שם (היה קנה או רומח וכיוצא בו מונח על הארץ, והגביה הקצה האחד, והיה הקצה השני מונח בארץ, והשליכו לפניו, וחזר והגביה הקצה השני שהיה מונח בארץ והשליכו לפניו על דרך זו, עד שהעביר החפץ כמה מילין, פטור, לפי שלא עקר החפץ כולו מעל גבי הארץ).

[6] ברייתא שבת ו, א (והכרמלית אינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד ... ואין מוציאין מתוכה לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לתוכה, ואין מכניסין מרשות היחיד לתוכה ולא מתוכה לרשות היחיד, ואם הוציא והכניס פטור). טור ושו"ע שם (וחכמים אסרו מכרמלית לרשות היחיד או לרשות הרבים, או מהם לכרמלית).

[7] שבת ח, ב (מקום פטור בעלמא הוא, כגון דלית ביה ד' על ד', וכי הא דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' טפחים, מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו). רש"י ז, א ד"ה ה"ג אין כרמלית (מקום פטור הוא, ומותר לכתחלה להוציא משם לרשות הרבים ולרשות היחיד). טור ושו"ע שם (אבל מקום פטור, מותר להוציא ולהכניס ממנו לרשות היחיד ולרשות הרבים, ומהם לתוכו).

[8] שנתבאר דינה לעיל סי' שמה סכ"א (האסטוונית, דהיינו מקום פנוי שלפני החנויות שיושבים שם הסוחרים על אצטבאות, ומקום זה אינו עשוי להילוך רבים, וכרמלית הוא). ומן התורה הוא מקום פטור, כדלעיל שם סי"ט (איזו היא כרמלית ... ומקום זה הוא מקום פטור מן התורה, שמותר להוציא ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולרשות הרבים ומהם לתוכו).

[9] ברייתא שבת ה, ב (המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב (הואיל ולא עמד בסטיו לפוש, אין כאן הנחה אלא בפלטיא, רש"י), ובן עזאי פוטר), וקיי"ל כת"ק. טור ושו"ע שם (העומד ברשות היחיד ומוציא ... לרשות הרבים דרך מקום פטור או איפכא, חייב).

[10] שמטעם זה פטר בן עזאי בכתובות לא, ב (בן עזאי היא, דאמר מהלך כעומד דמי), ופרש"י (ועקירת כל פסיעה הויא עקירה והנחת הרגל היא הנחה). אלא דאנן קיי"ל כת"ק, ש"אין זו חשובה הנחה".

[11] שבת ה, ב (עמד לפוש (לנוח, ההיא הויא עמידה, ועקירה דבתרה הוי עקירה, רש"י) חייב, לכתף (לתקן משאו על כתיפו, לאו עמידה היא, רש"י) פטור). וכן הוא לקמן סי' שמט ס"ג (במה דברים אמורים כשעמד לפוש, אבל עמד לתקן משאו, הרי זה כמהלך).

[12] ברייתא שבת ו, א (אמר רבי יוחנן, ומודה בן עזאי בזורק (מחנות לפלטיא דרך סטיו דחייב, דהא לא נח בכרמלית מידי), תניא נמי הכי המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב, אחד המוציא ואחד המכניס ואחד הזורק ואחד המושיט. בן עזאי אומר, המוציא והמכניס פטור, המושיט והזורק חייב). טור ושו"ע שם (או מושיט וזורק).

[13] שבת ח, סע"ב (אמר מר ובלבד שלא יטול מבעל הבית ונותן לעני, מעני ונותן לבעל הבית, ואם נטל ונתן שלשתן פטורין. לימא תיהוי תיובתא דרבא, דאמר רבא המעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד' ברשות הרבים, אע"פ שהעבירו דרך עליו חייב, התם לא נח הכא נח), לפירוש השגות הראב"ד הל' שבת פי"ב הי"ד (כך פירושו, האדם העומד במקומו

אבל אסור לעשות כן מדברי סופרים[14], אפילו על ידי שנים[15], כגון שאחד עומד ברשות היחיד ונוטל משם חפץ ומניחו במקום פטור, והעומד ברשות הרבים נוטלו[16], מפני שמזלזל באיסורי שבת לגרום לכתחלה הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, או להפך, וגזרה שמא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או להפך, בלא הנחה במקום פטור בינתיים[17]:

ג במה דברים אמורים ברשויות של תורה שהן רשות היחיד ורשות הרבים גמורה, אבל ברשויות של דבריהם[18], כגון מקום פטור העומד בין ב׳ חצרות שלא עירבו, מותר לעמוד עליו וליטול מחצר זו ולהניח בחצר זו, וכן במקום פטור שבין רשות היחיד לכרמלית[19], ע״ד שיתבאר בסימן שנ״ו[20] (שכיון שאף

דברי שלום

ונוטל חפץ מצד ימינו ומניחו בצד שמאלו לסוף ד׳ אמות, אע״פ שכשהגיע לנגד עצמו הרי הוא כמי שהניחו באמצע שהוא מקום פטור, כיון שלא הניחו חייב. ואם הניחו או עכבו בידו שם מעט פטור, כמו שאמרו, אדם עומד על האסקופה ונוטל מבעל הבית). פסקי ריא״ז שבת פ״א ה״א ס״כ. שלטי הגבורים שבת ב, א ס״ד (ולי נראה שאם לא הפסיק בינתיים הרי זה חייב, ולא אמרו פטור, אלא כשהפסיק ועמד החפץ על האסקופה מעט).

וראה גם לקמן סי״א (כיון שנחה קצת בידו). חי׳ צמח צדק לג, ג (והנה אאזמ״ו נ״ע בשו״ע סי׳ שמו ס״ב הביא רק כדעת הראב״ד והריא״ז).

*

וכל זה ״אם נחה ידו שם קצת״ נגד פניו בעמדו במקום פטור. משא״כ בידו הפשוטה לרשות אחרת, נתבאר לקמן סי׳ שמז ס״ז (אם הוציא חפץ בידו מרשות היחיד, אפילו אם נחה ידו תחלה באויר רשות הרבים, אין זו חשובה הנחה במקום פטור, ואם אחר כך הניח החפץ ברשות הרבים חייב. לפי שהנחה על היד אינה חשובה הנחה אלא לחפץ שהונח עליה ממקום אחר, אבל חפץ שהיה עליה בתחלה ברשות זו והושיטה לרשות ב׳ ... אינה חשובה הנחה להחפץ שבה)

[14] ברייתא שבת ו, א (אדם עומד על האיסקופה נוטל מבעל הבית ונותן לו, נוטל מעני ונותן לו, ובלבד שלא יטול מבעל הבית ונותן לעני, מעני ונותן לבעל הבית, ואם נטל ונתן, שלשתן פטורים). טור ושו״ע ס״א (לא יעמוד אדם על מקום פטור ויקח חפץ מיד מי שעומד ברשות הרבים, ויתננו למי שעומד ברשות היחיד, או איפכא).

[15] שאף בלא הנחה במקום פטור אינו אסור אלא מדברי סופרים, כדלקמן סי׳ שמז ס״א (שזה עקר מרשות זו וזה הניח ברשות השנייה, שניהם פטורים, שנאמר מעם הארץ בעשותה, העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, יחיד ועשה אותה חייב שנים ועשו אותה פטורין. אבל אסורים לעשות כן מדברי סופרים).

[16] ס׳ התרומה סוס״י ריד (ובלבד שלא יחליפו, שבני רשות היחיד לא יקחו להם חפץ שבני רשות הרבים נתנו שם).

[17] רש״י שבת ו, א ד״ה ובלבד (דמזלזל באיסורי שבת לכתחלה, לגרום הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, וגזירה דילמא אתי לאקולי ולאפוקי להדיא מרשות היחיד לרשות הרבים). תוס׳ עירובין כ, א ד״ה לא (אמרינן ובלבד שלא יחליפו התם גזרינן דילמא אתי לאפוקי בהדיא). ס׳ התרומה שם (דילמא יביאו החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד דרך אותו מקום פטור בלא הנחה שם באמצע, ואם כן יהא חייב).

וכן הוא לקמן סי׳ שמז ס״ז (איסור זה הוא משום גזירה שמא יבא לעשות בעצמו עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד, שאסור מדברי סופרים לגרום הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, אפילו דרך מקום פטור, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו).

[18] עירובין פז, א (כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום שאין בו ארבעה על ארבעה, מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו, ובלבד שלא יחליפו (דרך מקום פטור, רש״י). התם רשויות דאורייתא, הכא רשויות דרבנן (מכרמלית לרשות היחיד רשויות דרבנן, ומחליפין דרך מקום פטור, רש״י)). רי״ף שם כד, ב (דאמרינן הכא ובלבד שלא יחליפו, אוקימנא בפרק כיצד משתתפין ברשויות דאורייתא, כגון רשות היחיד ורשות הרבים, אבל רשויות דרבנן, כגון כותל שבין שתי חצרות שגבוה י׳ ואינו רחב ד׳, מותר לכתף ולהחליף. וכן הלכה). מ״מ הל׳ שבת פט״ו ה״כ (שלא אסרו להחליף דרך מקום פטור ... אלא מרשות היחיד לרשות הרבים שהם רשויות של תורה, אבל מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור מותר לכתחלה ... וכן הורו מגדולי המורים, וזה דעת רבינו). דעה ב׳ בשו״ע ס״א (ולהחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, יש אוסרים ויש מתירים).

[19] באופן שהמקום פטור לא נעשה כרמלית מטעם מצא מין את מינו וחוזר וניעור, כגון שהוא פחות מד׳ על ד׳ ולמעלה מעשרה, כדלעיל סי׳ שמה סכ״ה (כל דבר שאין בו ד׳ על ד׳, שאינו חולק רשות לעצמו, בטל הוא אצל הכרמלית ונעשה כמוה אם הוא למטה מעשרה. אבל אם הוא למעלה מעשרה, מקום פטור הוא, שאין כרמלית תופסת למעלה מעשרה).

[20] אוצ״ל ״שנ״ז״ סוף ס״ח (וכל זה לרשות הרבים, אבל לכרמלית ... מותר לשפוך בו אפילו במתכוין שירדו המים לכרמלית, כיון שהם עוברים דרך אויר מקום פטור, שיש מתירים בזה בכרמלית, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו).

ואוצ״ל ״שנ״ה״ ס״ג (ואפילו האוסרים לטלטל מרשות היחיד לכרמלית, אפילו דרך הנחה במקום פטור בינתיים ... ולדברי האומרים שמותר לטלטל מרשות היחיד לכרמלית דרך הנחה במקום פטור), וסי״ב (ולפי דברי המתירים לטלטל מרשות היחיד לכרמלית דרך אויר מקום פטור).

ולענין מקום פטור שבין ב׳ חצרות שלא עירבו, לקמן שם ס״ח-ט (ב׳ ספינות סמוכות זו לזו ... אם הם של ב׳ בני אדם אין מטלטלין מזו לזו ... ואם דופני הספינה גבוהים י׳ טפחים מעל פני המים מבחוץ, מותר לטלטל מזו לזו ... שהרי הוא מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מעלה מעשרה שהוא מקום פטור ... להמתירים לטלטל דרך אויר מקום

ברשויות של תורה אין איסור בזה אלא משום גזרה, אם כן ברשויות של דבריהם היא גזירה לגזירה[21]).

ויש אוסרים[22] אפילו ברשויות של דבריהם, מטעם שיתבאר בסי׳ שנ״[ב[23]]. ויש להחמיר כדבריהם[24]:

ד (וכל זה כשעומד במקום פטור ונעשית שם הנחה כמו שנתבאר, וכן אם עומד ברשות היחיד ומניח חפץ במקום פטור וחוזר ועוקרו משם לכרמלית או לחצר שאינה מעורבת. אבל אם מושיט או זורק דרך מקום פטור בלי הנחה בינתיים, לדברי הכל אסור[25], שהרי כיוצא בזה ברשויות של תורה חייב חטאת, לכן ברשויות של דבריהם אסור מדבריהם, ואין כאן גזרה לגזרה).

ויש מי שמתיר[26] גם בזה. ואין לסמוך על דבריו, כמ״ש בסי׳ שנ״ג[27].

ולדברי הכל אסור להוציא מרשות היחיד למקום פטור[28], אפילו דרך רשויות של דבריהם, כגון כרמלית

דברי שלום

פטור ברשויות של דבריהם, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו), וסי׳ שעב ס״ח (היה בין ב׳ חצרות כותל גבוה י׳ טפחים על פני כל ארכו ... אם אינו רחב ד׳ טפחים מקום פטור הוא ... פירות שהעלו אלו מבתיהם והניחו בראשו, אסורים אלו להוריד לחצרם, לפי שעל ידי שניהם נעשית כאן לפירות אלו ששבתו בבית, הוצאה לחצר אחרת שלא עירבה עמו, ואף על פי שהונחו במקום פטור בינתיים, אין זה מועיל כלום כמו שנתבאר בסימן שמ״ו, שיש להחמיר בזה כדברי האוסרים). וראה מראי מקומות וציונים. משולחן הארי.

[21] עולת שבת ס״ק א (והיש מתירין הוא הרמב״ם ז״ל, ודבריו נראין, דאם לא כן הוי לה גזירה לגזירה). אליה זוטא ס״ק ב (וכן עיקר, דאם לא כן הוי לה גזירה לגזירה). הובא בתוספת שבת ס״ק ה (והעולת שבת הכריע כהרי״ף, משום דהוי ליה גזירה לגזירה).

[22] בעל המאור עירובין כט, א (אהדין שנויא דרבינא סמכינן, משום דבתרא הוא, ולא מצטרכינן ... לאיפלוגי בהא מילתא בין רשויות דאורייתא לרשויות דרבנן ... ולפי דעתנו אין דברי הרי״ף נכונים בזה). רא״ש עירובין פ״ח ס״ח (רב אלפס ז״ל כתב ... אבל ברשויות דרבנן, כגון כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה מותר לכתף עליו ולהחליף. והר״ז הלוי ז״ל כתב ... לא צריכין ... לחלק בין רשויות דאורייתא לרשויות דרבנן ... ונראין דברי הר״ז ז״ל. וכן דעת הראב״ד). טור ודעה הא׳ שבשו״ע שם (ולהחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, יש אוסרים).

[23] סעיף ב (ולא אמרו שבכרמלית לא גזרו גזרה מפני שהוא גזרה לגזרה, אלא בדבר שאין בו דרך מלאכה ... אבל דבר שהוא דומה למלאכה, גזרו אף בכרמלית, ולכן יש אוסרים להוציא מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו).

ולקמן סי׳ שנ ס״ב (ולא אסרו להכניס מכרמלית לרשות היחיד, אפילו דרך מקום פטור, כמ״ש בסי׳ שמ״ו, אלא משום גזרה שמא יבא להכניס כך בלי הנחה בינתיים במקום פטור, כמ״ש שם).

וראה הערות וביאורים קלח ע׳ ט.

[24] על מה שהכריע העולת שבת להיתר (כדלעיל הערה 21), השיב בתוספת שבת שם (ותימה איך מלאו לכו להכריע בין הרים גדולים).

וכן הוא לקמן סי׳ שמז ס״ז (והרי נעשית כאן על ידי שלשתן הוצאה מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור, ויש אוסרים בזה, ויש להחמיר כדבריהם).

[25] תוס׳ עירובין צ, א ד״ה כרמלית (ואפילו מאן דשרי לעיל, הכא מודה, כיון דאין נח במקום פטור), וראה שבת קא, א ד״ה רבי יהודה (לרבי יהודה שרי טלטול דרך מקום פטור ברשויות דרבנן. ואפילו רבנן לא פליגי אלא בשאינו עושה הנחה במקום פטור).

[26] רמ״א סי׳ שנה ס״ג (ויש אומרים דאם בית הכסא למעלה מעשרה, שרי בכל ענין, דהא מוציא מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור). ועל מה שנפסק בשו״ע סי׳ שנג ס״א (שני בתים בשני צדי רשות הרבים, והם של אדם אחד, או של שנים ועירבו ... מותר לזרוק מזה לזה), כתב המ״א שם ס״ק א (ולמאן דאמר דמותר להחליף דרך מקום פטור, שרי אפילו לא עירבו), הרי שהתיר אף בזריקה, שלא נח במקום פטור.

[27] ס״א (שני בתים בשני צדי רשות הרבים, והם של אדם אחד, או של שנים ועירבו יחד ... מותר לזרוק מזה לזה דרך מעלה מעשרה, שזהו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור), הרי שלא התיר אלא כשעירבו יחד, אף דמיירי ״דרך מעלה מעשרה״ שהוא מקום פטור, כיון דמיירי בזורק ולא נח במקום פטור, וכן מבואר במאמר מרדכי שם ס״ק ב (אבל בנידון דהכא שזורק מרשות לרשות דרך מקום פטור, דלא נח במקום פטור ... אסור כל שלא עירבו).

וראה גם לקמן סי׳ שנה ס״ג (ולדברי האומרים שמותר לטלטל מרשות היחיד לכרמלית דרך הנחה במקום פטור ... צריך לעשות כאן בתחלה הנחה להדלי על הזיז שהוא מקום פטור, ואחר כך ישלשלנו למים).

[28] טור לפי גירסה שהיתה בידי הב״י (ומה שכתב ובלבד שלא יוציא מרשות היחיד למקום פטור דרך רשות הרבים. כך כתוב בנוסחא שבידי, ולפי זה צריך לומר, שאע״פ שפסק בסמוך דמהלך לאו כעומד דמי, ואם כן כיון שלא עמד לפוש ברשות הרבים הוי מוציא מרשות היחיד למקום פטור דשרי, מכל מקום כיון דאם עמד ברשות הרבים חייב, גזרינן שמא יעמוד). ט״ז ס״ק ב (נראה לי ראיה ברורה לאיסור בזה).

או חצר שאינה מעורבת, אפילו בלי הנחה בינתיים, וכמו שאסרו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית כמ"ש בסי' שמ"ז[29]. והוא הדין מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד כמ"ש שם[30]. אבל מכרמלית לכרמלית דרך מקום פטור, מותר, תוך ד' אמות[31]:

העברה מכרמלית לכרמלית

ה הלכה למשה מסיני שהמעביר חפץ ד' אמות ברשות הרבים חייב[32]. וחכמים אסרו להעביר ד' אמות בכרמלית[33].

אבל מקום פטור מותר להעביר בו בכולו, אפילו הוא ארוך אלף אמה[34].

ומותר לטלטל מכרמלית זו לכרמלית אחרת תוך ד' אמות, כגון מים לבקעה, וכיוצא בהן משאר הכרמליות[35]:

ו אפילו מקום שהוא רשות היחיד גמורה מן התורה, אלא שחכמים אסרו לטלטל בו אלא תוך ד' אמות כמו שאסרו בכרמלית גמורה, כגון קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה[36], ע"ד שיתבאר בסי' שנ"ח[37], שמן התורה הוא רשות היחיד גמורה אפילו ארוך ורחב כמה מילין, כיון שיש לו מחיצות, אלא

דברי שלום

וכן הוא לקמן סי' שמז ס"ו (ואם הוא עומד ברשות היחיד, וחבירו ברשות הרבים, והניח החפץ ביד חבירו והיא גבוהה למעלה מעשרה שהוא מקום פטור ... אפילו אם מניחו במקום פטור שהוא למטה מעשרה, הרי נעשה על ידי שניהם טלטול מרשות היחיד למקום פטור דרך אויר רשות הרבים, ואפשר שיש בזה גם כן איסור של דבריהם, כמו במטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים).

[29] סעיף ח (הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע ... אסור מדברי סופרים, גזרה שמא יבא לעשות הנחה ברשות הרבים. ואפילו דרך כרמלית אסור), ושם נסמן (הערה 79).

ומזה למד רבינו גם בנידון דידן, שכן הוא "אפילו דרך רשויות של דבריהם". וראה מראי מקומות וציונים.

וכן למדים מזה לענין "מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד", כדלקמן בסמוך, ולקמן ס"ח, ובסי' שמז ס"ט.

[30] סעיף ט (וכן אסור מדברי סופרים להעביר או לזרוק מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד).

וכן הוא לקמן ס"ח (ובלבד שלא תהא מפסקת ביניהן אסקופה שהיא רשות היחיד ... מפני שמטלטל מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד).

[31] כדלקמן ס"ה (ומותר לטלטל מכרמלית זו לכרמלית אחרת, תוך ד' אמות).

[32] שבת צו, ב (מעביר ד' אמות ברשות הרבים מנלן דמחייב, אלא כל ד' אמות ברשות הרבים גמרא גמירי לה). רמב"ם הל' שבת פי"ב ה"ח (למדו מפי השמועה שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע לסוף ארבע, הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב). טור ושו"ע ס"ב (מן התורה אין חייב אלא במעביר ד' אמות ברשות הרבים).

הלכה זו נתבארה לקמן סי' שמט.

[33] ברייתא שבת ו, א (והכרמלית אינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד, ואין נושאין ונותנין בתוכה (כלומר אין מטלטלין בהן אלא בתוך ד', משום דדומין לרשות הרבים, וגזרו בהן רבנן אטו רשות הרבים, רש"י), ואם נשא ונתן בתוכה פטור). טור ושו"ע שם (וחכמים אסרו להעביר ד' אמות בכרמלית).

[34] רמב"ם פי"ד ה"ז (אפילו היה ארכו אלף מיל), והי"א (מקום פטור מותר לטלטל בכולן, אפילו היה ארוך ... כמה מילין). טור ומ"א סי' שמה ס"ק טו (אפילו הוא אורך אלף אמה).

וכן הוא לעיל סי' שמה סכ"ז (איזהו מקום פטור ... אפילו הוא ארוך אלף אמה).

[35] עבודת הקדש שער ג ס"ו (שתי כרמליות מותרות זו עם זו, ומצטרפות לארבע אמות). מרדכי שבת סי' ריט (מותר להוציא מים לבקעה פחות מארבע אמות, דכולה כרמלית חדא היא). שו"ע ס"ב (וים ובקעה תרי גווני כרמלית נינהו, ומותר לטלטל מזו לזו תוך ד' אמות).

וכדאמרינן עירובין סז, ב (שרו רבנן לטלטולי מתוכו לים (תוך ד' אמות, רש"י), ומן הים לתוכו), ויתבאר סעיף הבא.

וכן הוא לקמן סי' שנה ס"ה (מותר לטלטל מכרמלית לכרמלית). לעיל סי' שא סס"א (ומותר להוציא מכרמלית לכרמלית בפחות מד' אמות).

[36] משנה שם כג, א (הקרפף ... רבי עקיבא אומר ... מטלטלין בתוכה, ובלבד שיהא בה שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים), וגמרא שם כג, ב (הלכה כרבי עקיבא). גמרא שם צ, א (אין מטלטלין בו אלא בד' אמות ... יותר מבית סאתים). טור ושו"ע ס"ג (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, אסרו חכמים לטלטל בו, אלא תוך ארבע אמות).

[37] ס"א-ג (קרפף ... אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד' אמות, כמו ברשות הרבים ... שכיון שאינן עשויין לדירה מתחלפין הן ברשות הרבים ... בית סאתים ... יותר משיעור זה, אפילו משהו, אסור לטלטל בו אלא בד' אמות).

שמחוסר דיורין, והזורק מתוכו לרשות הרבים חייב[38], אעפ"כ מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, תוך ד' אמות[39], כגון לבקעה העוברת לפניו[40]. ולא גזרו כאן כמו שגזרו על טלטול משאר רשות היחיד לכרמלית, לפי שחששו כאן, אם יהיה אסור לטלטל ממנו לכרמלית, יטעו לומר שהוא אין לו דין כרמלית כלל, ויבואו להתיר הטלטול בתוכו יותר מד' אמות[41]:

ז ולמה חששו יותר לאיסור הטלטול בתוכו מלאיסור הטלטול ממנו לכרמלית גמורה, לפי שהטלטול בתוכו מצוי יותר מהטלטול ממנו לכרמלית גמורה[42], ולכן בטלו זה, מפני זה שהם אמרו והם אמרו[43]:

אסקופה שלפני הגינה והבית

ח ולכן מותר ליקח מפתח מכרמלית שלפני גינה לפתוח ולנעול הגינה, או להטמינו בתוכה, ולחזור וליטלו ממנה כשהוא עומד בחוץ[44], אע"פ שהגינה היא רשות היחיד גמורה מן התורה, אלא שהיא

---

[38] שבת ז, א (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ואפילו כור ואפילו כוריים, הזורק לתוכו חייב, מאי טעמא מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין). תוס' עירובין כב, ב ד"ה דילמא (והוא הדין אפילו לאלף כורים, דמה שיעור יהיה). טור וט"ז ס"ק ג (מן התורה הוא רשות היחיד גמור לכל דבר). רמב"ם פי"ד ה"א (אפילו יש בו כמה מילין). מ"א ס"ק א (מדאורייתא הוא רשות היחיד גמור).

וכן הוא לקמן סי' שנח ס"א (ואף על פי שהן רשות היחיד גמורה מן התורה והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, שהרי מחיצות גמורות הן, אלא שמחוסרין דיורין, הרי הן ככרמלית מדברי סופרים), וסי' שסב ס"א (אף על פי שהן מחיצות גמורות מן התורה, והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, אפילו יש בתוכן כמה מילין, מכל מקום מדברי סופרים אין מטלטלין בתוכן אלא בד' אמות, אם יש בתוכן יותר מבית סאתים).

[39] עירובין סז, ב (יתר מבית סאתים, דאסור לטלטולי בכוליה, שרו רבנן לטלטולי מתוכו לים (תוך ד' אמות, רש"י), ומן הים לתוכו).

[40] תוס' שם ד"ה ומאי טעמא (מכאן התיר ר"ת בגינה אחת יתירה מבית סאתים שלא הוקפה לדירה, לטלטל מתוכה לחוץ, הואיל ולא היתה רשות הרבים גמורה). עבודת הקודש שער ג ס"ו (ויש מגדולי המורים שהתירו כן בכל קרפף יתר מבית סאתיים הסמוך לכרמלית, ואפילו ביבשה ... ולזה הדעת נוטה). מ"מ הל' שבת פט"ז ה"ב (תוספות פירשו שהוא הדין לכרמלית שביבשה, והתירו מכאן לגנה שפתוחה אצל כרמלית, לטלטל מפתח מכרמלית לתוכה, כיון שהיא יתירה מב' סאה. וכתב הרשב"א ז"ל ולזה הדעת נוטה). טור ושו"ע שם (ומותר להוציא ממנו לכרמלית אחר, כגון בקעה העוברת לפניו).

והיינו שכשם שמותר לטלטל מכרמלית לכרמלית בתוך ד' אמות (כדלעיל סעיף הקודם), ומקרפף לקרפף בתוך ד' אמות, כדלקמן סי' שעב ס"ב (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, כרמלית הוא, ואסור לטלטל ממנו לקרפף אחר כמוהו, להכניס ולהוציא מזה לזה, כי אם ב' אמות בזה וב' אמות בזה, כמו בשאר ב' כרמלית, כמו שנתבאר בסי' שמ"ו). כן מותר לטלטל אף בין קרפף לכרמלית, בתוך ד' אמות.

וכן מותר לטלטל מחצר שנפרצה במילואה לכרמלית, כדלקמן סי' שסא ס"ד (ואם נפרצה לכרמלית הרי הוא כרמלית מדברי סופרים ... אף שהוא רשות היחיד מן התורה, מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, מטעם שנתבאר בסי' שמ"ו), ושם נסמן (הערה 21).

[אבל אסור לטלטל מחצר מתוקן לקרפף, כדלקמן סי' שנח ס"ג (אסור לטלטל בו אלא בד' אמות, וכן להוציא מחצר לתוכו ומתוכו לחצר). והיינו אפילו בתוך ד' אמות, כדלקמן שם סי"ח (אם הזרוע הוא יותר מבית סאתים, אסור לטלטל מחצר לתוכו, אפילו בתוך ד' אמות)].

ולכאורה כן הדין גם בגומא שבים, עמוק עשרה ורחב ד', שנתבאר לעיל סי' שמה סי"ט (הימים והנחלים ... אם יש בהם גומא שעומקה מתלקט י' טפחים מתוך הילוך ד' אמות, שהיא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב. מכל מקום מדברי סופרים אינה רשות היחיד אלא כרמלית), ולעיל סי' שמה בקונטרס אחרון ריש ס"ק ב (כמו קרפף ותל ... רשות היחיד שהיא כרמלית). ואם כן יהי' מותר לטלטל מהגומא לים, תוך ד' אמות.

סיכום פרטי הלכה זו, לקמן סי' שנח ס"ד (הערה 27).

[41] גמרא שם (מאי טעמא, דלמא אמרי רשות היחיד גמורה היא, ואתי לטלטולי בכוליה). טור וט"ז שם (שהתירו לטלטל ממנו לכרמלית, שאם נאסר זה, יאמרו שהוא רשות היחיד גמור, ויבואו לטלטל בתוכו בכולו).

[42] גמרא שם (ומאי שנא, תוכו שכיח, מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח). טור ולבוש ס"ג (לפיכך אמרו ז"ל דמוטב להתיר להוציא ממנו לכרמלית, שהוא מידי דלא שכיח ... והוא יותר נכון להתיר, ממה שנאסר להוציא ממנו לכרמלית, ויבינו שהוא רשות היחיד, ואז יבאו לטלטל בכולו, והוא מידי דשכיח).

[43] רש"י שם ד"ה רב אשי (דהם אמרו זאת והם אמרו עוד איסור אחר, וראו שאין שניהם עומדים כאן, וביטלו זה מפני זה).

[44] תוס' עירובין סז, ב ד"ה ומאי טעמא (מכאן התיר ר"ת בגינה אחת יתירה מבית סאתים שלא הוקפה לדירה ... להטמין המפתח בתוך הגינה, אע"פ שעומד בחוץ ונותן בתוך הגינה, או ליטול מתוכה לחוץ). טור ורמ"א ס"ג (ולכן מותר ליקח מפתח מכרמלית שלפני גינה, לפתוח ולנעול ולהחזיר המפתח אליו).

ככרמלית מדברי סופרים אם היא יתירה על בית סאתים[45].

ובלבד שלא תהא מפסקת ביניהן אסקופה שהיא רשות היחיד[46], כגון שהיא גבוהה עשרה ורחבה ד׳[47], או אפילו אינה גבוהה כלל אלא שיש לה מחיצות (א) מן הצדדים הרחבות ד׳ טפחים, דהיינו מזוזות הפתח מכאן ומכאן אם יש בהן ד׳, וגם יש עליה משקוף מלמעלה הרחב ד׳[48], שיש תורת תקרה עליו ואומרים בו פי תקרה יורד וסותם[49], וכמו שיתבאר בסי׳ שס״א[50] ושס״ה[51], והרי זה כאלו היתה מחיצה לפני האסקופה, ועל ידי כן נעשית רשות היחיד[52]. ואסור לטלטל דרך עליה, מפני שמטלטל מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד[53]:

ט ואם[54] אסקופה זו שנעשית רשות היחיד על ידי פי תקרה יורד וסותם, הוא לפני רשות היחיד גמורה שמותר לטלטל בתוכה, כגון בית וחצר[55], מן הדין היה מותר לטלטל מהאסקופה לפנים או להפך, שהרי מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד. אלא שיש לאסור משום שאין הכל בקיאים לדקדק אם יש ברוחב

---

[45] כדלקמן סי׳ שנח ס״א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד כגון ... הגינה והפרדס המוקפים גדר גבוה י׳ טפחים ... אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד׳ אמות כמו ברשות הרבים).

[46] רמ״א שם (ובלבד שלא יהא ביניהם אסקופה שהיא רשות היחיד, כגון שהיא גבוה עשרה ורחבה ארבעה, או שיש לה שני מחיצות מן הצדדין שהם רחבים ארבע, ומשקוף עליה רחבה ארבע, דאז הוי רשות היחיד אף על פי שאינה גבוה עשרה).

שהיא אסקופה הנזכרת בשבת ח, ב (אסקופת רשות היחיד), ופרש״י (כגון עומדת תחת התקרה ... או גבוהה י׳ ורחבה ד). שם צא, ב (אסקופא רשות היחיד), ופרש״י (גבוהה י׳ ורחבה ד׳). ובברייתא שם ו, א (איסקופה גבוהה י׳ ורחבה ד׳, הרי זו רשות לעצמה).

[47] שמפתן הפתח גבוה עשרה טפחים, ועולין אליו על ידי מדרגות. או שהוא חלון גבוה עשרה טפחים, ורוחב הכותל ד׳ טפחים.

[48] וכן הוא לקמן סי׳ שנב ס״א (שהאסקופה היא רשות היחיד, שיש עליה משקוף רחב ד׳).

[49] מ״א ס״ק ב (ובשלישי אמרינן פי תקרה יורד וסותם).

והטעם שאומרים בו פי תקרה יורד וסותם, יתבאר בקונטרס אחרון.

[50] סעיף ו (יש אומרים שאין פי תקרה יורד וסותם, אפילו לפרצה שמרוח אחד, אלא אם כן יש ברוחב הקירוי ד׳ טפחים), ושם נסמן (הערה 35).

[51] סעיף ו (ואם הקורה רחבה ד׳ טפחים, ובריאה לקבל מעזיבה, הרי שם תקרה עליה, ואומרים פי תקרה החיצון יורד וסותם).

[52] ואף שגם בלי המשקוף יש לאסקופה זו ג׳ מחיצות (שתי המזוזות והמחיצה הפנימית של הגינה), שהיא רשות היחיד מן התורה, כדלעיל סי׳ שמה ס״ו (מקום המוקף ג׳ מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב, אבל חכמים אסרו לטלטל בו יותר מד׳ אמות ... כדין הכרמלית ... כשמקום זה הוא פרוץ ופתוח לכרמלית).

מכל מקום ״מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, תוך ד׳ אמות״, כמו מחצר שנפרצה לכרמלית, כדלקמן סי׳ שסא ס״ד (חצר שנפרצה ... לכרמלית, הרי הוא כרמלית מדברי סופרים ... אף שהוא רשות היחיד מן התורה, מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה), ושם נסמן (הערה 21).

משא״כ על ידי המשקוף ופי תקרה יורד וסותם, יש לה ד׳ מחיצות, ואסור להוציא משם לכרמלית.

[53] כדלעיל ס״ד (ולדברי הכל אסור להוציא ... מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד). ולקמן סי׳ שמז ס״ט (וכן אסור מדברי סופרים להעביר או לזרוק מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד).

[54] בסעיף הקודם נתבאר דין האסקופה שבין הכרמלית לגינה, שהרי זהו כללות נושא הסעיפים האלה – היתר הטלטול מכרמלית לכרמלית ולגינה.

אבל כיון שנזכר דין האסקופה שבין הכרמלית לגינה, יתבאר כאן (ס״ט-יא) גם דין האסקופה שבין הכרמלית לבית או חצר.

ובהמשך לזה (סי״ב-ג) יתבאר גם דין הגג הבולט שלפני הבתים.

[55] ויתבאר לקמן בסמוך, דמיירי שיש דלת לחצר ובית אלו, והדלת נפתחת לפנים, והמשקוף שעל גבי האסקופה (מפתן הבית והחצר) הם מבחוץ לדלת, והם עוצרים את הדלת כשהיא ננעלת.

אלא שמשקוף זה, לפעמים הוא ד׳ טפחים, שאז דינו כרשות היחיד, ומותר להכניס ממנו לפנים (לרשות היחיד), ואסור לטלטל ממנו לחוץ (לכרמלית).

ולפעמים הוא פחות מד׳ טפחים, שאז דינו ככרמלית, ומותר לטלטל ממנו לחוץ (לכרמלית), ואסור להכניס ממנו לפנים (לרשות היחיד).

וכיון שאין הכל בקיאים, לכן יש לאסור לטלטל ממנו לפנים וממנו לחוץ.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

המשקוף ד׳[56], שכשאין בו ד׳ אין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם, והרי יש לאסקופה זו דין כרמלית אם אינה גבוה עשרה[57].

ואע״פ שאינה רחבה ד׳, ואין כרמלית בפחות מד׳. הרי כל רשות הרבים שלנו הן כרמלית, ואין מקום פטור בכרמלית, אלא כל דבר שיש בה, אפילו אין בו ד׳ על ד׳, הוא בטל אצלה ונעשה כמוה, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה[58] שכן עיקר. ואף אסקופה זו בטלה אצלה, ולא אצל רשות היחיד שבפנים, הואיל ויש דלת מפסקת ביניהן, ואף בזמן שהפתח פתוח אין האסקופה כלפנים אלא כלחוץ, הואיל והוא עשוי לחזור ולינעל[59]:

י ולכן יש ליזהר בבית שפתחו פתוח לכרמלית, שלא לטלטל מן הבית ולחוץ, רק עד מקום שקיפת הדלת[60], ולא יותר, אפילו משהו[61], כי שמא לא יהיה במשקוף רוחב ד׳, ומשקיפת הדלת ואילך הוא

---

[56] הגהות מרדכי פ״ק דשבת רמז תנ (וכתב ראבי״ה מפסקי רבינו שמואל, אסקופות שלנו ... מה שיש חוץ לפתח אסור להכניס מעליו לפנים, דליכא השתא לדקדק בקירוי, שאין לנו קירוי רחב ארבע, והמדקדק שמא יכול לעבור על דברי תורה. ואף אסור להוציא מעליו לחוץ, דשמא התקרה ארבע, ואסור מדאורייתא להוציא לחוץ). רמ״א ס״ג (מיהו אסור להכניס מאסקופה לרשות היחיד, או איפכא, דחיישינן שמא לא יהיה התקרה ארבע, ואז אם אין האסקופה גבוה שלש, יש לה הדין שלפניה. ואפילו אם גבוה שלש, מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית, אמרינן מצא מין את מינו וניעור, כמו שנתבאר סימן שמ״ה). ט״ז ס״ק ה (שמא לא יהי׳ רחב ד׳ ויהיה כרמלית, אף שאין רחב ד׳, כיון שיש לפניה כרמלית מצא מין כו׳), וס״ק ו (שהעתיק לשון המרדכי).

[57] והיינו שאפילו פתח פתוח דינו כלחוץ, כדתניא שבת ו, א (אחרים אומרים איסקופה משמשת ב׳ רשויות, בזמן שהפתח פתוח כלפנים פתח נעול כלחוץ), ובגמרא שם ט, א (באיסקופת בית עסקינן, וכגון שקירה בשתי קורות שאין בזו ארבעה ואין בזו ארבעה ואין בין זו לזו שלשה, ודלת באמצע, פתח פתוח כלפנים (כיון דאין ביניהם ג׳ אמרינן לבוד, והוי כחדא, ופיה החיצון יורד וסותם, דהא השתא אית בה ד׳, רש״י), פתח נעול כלחוץ (כיון דבאמצע הוא נמצא הוא מפסיק ביניהן ומחלקן זו מזו, שאינן נראות יחד לומר בהן לבוד, וליכא למימר בחיצונה פיה יורד וסותם דהא לית בה ד׳, רש״י)).

וכיון דהכא מיירי שיש לה רק קורה אחת שאין בה ארבעה, לכן אפילו פתח פתוח כלחוץ, וכמבואר ברש״י שם (דקורת מבוי קצרה היא ולא הוכשרה אלא למבוי), ולא בבית ובחצר, ולכן אינה מתרת כלל.

ואף שהי׳ אפשר להתיר תחת הקורה מטעם צורת הפתח, שהרי המשקוף הוא על שתי המזוזות (כדלעיל בסעיף הקודם). יש לומר דמיירי הכא שהמשקוף אינו על גבי המזוזות, אלא מן הצד, כדלקמן סי׳ שסב ס״כ (אם חיבר קנה עליון לשני הקנים, או לאחד מהם, מן הצד, ואינו נתון על גבו מלמעלה, שאינו דומה לפתח שהמשקוף ניתן על גבי המזוזות מלמעלה, גם כן פסול).

[58] סעיף כה (ראש עמוד העומד בכרמלית, ... אם אין בו ד׳ על ד׳ ... מקום פטור. ויש אומרים שאין מקום פטור בכרמלית ... אומרים מצא מין את מינו וניעור ... בטל הוא אצל הכרמלית ונעשה כמוה ... וכן עיקר).

ואף שמן התורה האסקופה היא רשות היחיד, כדין ג׳ מחיצות הפרוץ ופתוח לכרמלית, דלעיל סי׳ שמה ס״ו (מקום המוקף ג׳ מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית [לכרמלית] ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב).

מכל מקום גם בזה אמרינן מצא מין את מינו ונעשה ככרמלית הסמוכה לה, וכמו כנגד הלחי, דלקמן סי׳ שסה ס״ו (פתח המבוי כנגד הלחי ... שאין ברוחב מקום זה ד׳ טפחים ... בפתוח לכרמלית ... מצטרף הוא להכרמלית ונעשה כמוה, שמצא מין את מינו וניעור), ונתבאר שם (הערה 61).

[59] משא״כ אם הוא פרוץ לגמרי, אזי האסקופה שתחת המשקוף בטלה ״אצל רשות היחיד שבפנים״.

ואת ב׳ הטעמים לזה כתב בקונטרס אחרון בסופו (שאם היתה כפרצה ממש, היה מותר לטלטל על אסקופת כל הבתים משום חורי רשות היחיד. ועוד שפי תקרה העליונה ... עבה שמגעת עד כאן ... אלא ודאי משום שהדלת סותמת), ונתבארו בהערות שם.

[60] ט״ז סוף ס״ק ו (צריך ליזהר שלא יטלטל מן הבית ולחוץ, רק עד שיעור שהפתח שוקף שם ותו לא, דשמא אין בחלק החיצון ד׳, והוה כרמלית, ומטלטל מרשות היחיד לכרמלית).

מתוכן הדברים כאן (עד שקיפת הדלת ... שקיפת הדלת מבחוץ), נראה שגם עובי הדלת דינו כלפנים. וכן נראה בקונטרס אחרון סוף ס״ק א (ולקמן שם הערה 119).

ואילו לעיל סי׳ נה סט״ו (ואפילו העומדים על האסקופה בתוך הפתח, מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום שפה הפנימית של עובי הדלת ולחוץ כלחוץ, שהדלת מבדלת בין פנים לחוץ, ואף על פי שהיא פתוחה הרי מקומה כלחוץ). היינו שעובי הפתח כלחוץ.

ושתי הדעות בזה הם כדאמרינן פסחים פה, ב (הא גופא קשיא, אמרת מן האגף ולפנים כלפנים, הא אגף עצמו (עובי השער מן הנקישה ולפנים, רש״י) כלחוץ, אימא סיפא מן האגף ולחוץ כלחוץ, הא אגף עצמו כלפנים. לא קשיא כאן בשערי עזרה כאן בשערי ירושלים).

כרמלית.

ואעפ״כ אין לטלטל מהכרמלית עד מקום שקיפת הדלת מבחוץ, כי שמא יהיה במשקוף ד׳, ואז כל רוחב האסקופה הוא רשות היחיד, אף משקיפת הדלת ואילך[62]. נמצאת למד שהאסקופה משקיפת דלת ואילך כלפי חוץ, מטילין עליה מספק חומר רשות היחיד וחומר כרמלית.

(וכן בחלל שעליה עד גובה י׳ טפחים מן הארץ, אבל מי׳ ולמעלה הוא מקום פטור אף בכרמלית) (כמ״ש סי׳ שמ״ה[63]):

יא ולכן באותן מקומות שאיסור הטלטול שם מחמת שאין שם עירוב, ופתח בית הכנסת הוא לצד הרחוב, ואין שם חדר לפני הפתח, והנכרי מביא המפתח, יש להזהיר לשמש שלא יקח המפתח מידו עד שיהיה עמו תחת המשקוף שעל הפתח, כי שמא תחת המשקוף הוא רשות היחיד, ויטלטל מכרמלית שלפני בית הכנסת לרשות היחיד. על כן יקח המפתח ממנו תחת המשקוף, אחר כך יפתח המנעול. ולא יפתח הפתח, עד שיסיר המפתח תחלה, ואחר כך יפתח הפתח, כי שמא תחת המשקוף הוא כרמלית, ונמצא מכניס המפתח מכרמלית לרשות היחיד בפתיחת הפתח לפנים עם המפתח, על כן יסירנו תחלה ויתננו להנכרי, או יטמינהו בין המזוזה להמשקוף, או בין המזוזה לאסקופה, לפני שקיפת הדלת[64].

אבל במה שמכניס המפתח לחור שבדלת לפותחה בו, אין בזה משום מכניס מכרמלית לרשות היחיד, כי חור זה אינו כלפנים, הואיל ואי אפשר להשתמש בו מבפנים אלא מבחוץ, וכיון שאין בו ד׳ על ד׳ מקום פטור הוא[65].

(ולהאומרים שיד האדם שהיא גבוהה למעלה מי׳ טפחים מן הארץ הוא מקום פטור, כמו שיתבאר בסי׳

דברי שלום

[61] כל בו סוף סי׳ לא לד, ב (כתב ה״ר יצחק ... שאין אדם יכול לעמוד ברשות הרבים ולנעול ביתו ולהכניס המפתח לפנים תחת הדלת, או למעלה, או מצדדין, לפי שאפילו משהו אסור להכניס ולהוציא מרשות הרבים לרשות היחיד, וכן מכרמלית לרשות הרבים או לרשות היחיד). הובא בב״י סוף הסימן, ובט״ז ס״ק ו.

[62] הגהות מרדכי שם (דשמא התקרה ארבע, ואסור מדאורייתא להוציא לחוץ). הובא בט״ז שם.

[63] סעיף כה (שאין כרמלית למעלה מעשרה, אלא מקום פטור הוא).

[64] ט״ז ס״ק ו (על כן יקח המפתח ממנו תחת המשקוף, ואחר כך יפתח המנעול, ולא יפתח הפתח, עד שיסיר המפתח, ואחר כך יפתח הפתח).

והיינו שכאשר הנכרי עומד תחת המשקוף, מותר בכל אופן ליקח ממנו את המפתח ולהכניסו למנעול הדלת, בין אם תחת המשקוף הוא רשות היחיד ובין אם הוא כרמלית.

אמנם פתיחת הדלת עם המפתח שבתוכו, לתוך רשות היחיד, זה תלוי אם גם תחת המשקוף הוא רשות היחיד (שאז מותר), או שהוא כרמלית (שאז אסור).

*

ובאופן זה שלוקח את המפתח מידי הנכרי תחת המשקוף, לכאורה מותר אף אם הן הישראל והן הנכרי עומדים בכרמלית שברחוב, אלא שיד שניהם פשוטה אל תחת המשקוף. שהרי בכל אופן לקח את המפתח מיד הנכרי, שהוא מקום פטור, או כרשות שתחת המשקוף, והניחו בחור המפתח.

כדלקמן סי׳ שמז ס״ז (העומד בפנים, ופשט ידיו או אחד משאר איבריו לחוץ, אפילו הן למטה מעשרה, הן מקום פטור ... ויש אומרים שידו הפשוטה לרשות אחרת הרי היא לגמרי כאותה רשות).

וכדלקמן סי׳ שנ ס״א-ב (עומד אדם ברשות היחיד ומוציא ידו לרשות הרבים ומטלטל שם חפצים שנוטלן מכאן ומניחן כאן, ואין חוששין שמא ישכח ויביאם אליו לרשות היחיד ... כגון שעומד ברשות זו ופושט ידו לרשות השניה ונוטל שם מפתח ופותח בו שם).

[65] כדלעיל סי׳ שמה סכ״ד (חורים שבכתלים כלפי כרמלית, אינם ככרמלית), ושם (הערה 197).

וכיון שהוא מקום פטור, מותר ליקח המפתח מכרמלית, ולהכניס לחור הדלת, כמבואר בעבודת הקודש שער ג ס״ח (לא היה המנעול רחב ארבעה על ארבעה ... מקום פטור הוא, ולפיכך מותר אפילו ליטול מפתח מכרמלית, ואפילו מרשות הרבים, ופותח ונועל ואינו חושש, דמקום פטור מותר עם בני רשות היחיד ועם בני רשות הרבים).

ואם הדלת פתוחה, ראה לעיל סעיף הקודם (והערה 60), שמקום עובי הדלת הוא רשות היחיד.

ואם החור מפולש לפנים, ראה לעיל סי׳ שמה ס״ח (חורים שבכתלי רשות היחיד, שכלפי רשות היחיד הם רשות היחיד. ואפילו הם מפולשים כלפי חוץ לרשות הרבים, והם למטה מי׳ טפחים, ששם הוא אויר רשות הרבים, ובני רשות הרבים משתמשים בהם, אעפ״כ כיון שאפשר להשתמש בהם מרשות היחיד, הרי הם בטלים אצלה ונחשבים כמוה)

שמ"ז[66], יכול לעמוד על האסקופה וליקח המפתח מיד הנכרי בעוד שהוא בכרמלית, אם יד הנכרי היא גבוהה מעשרה. ואחר כך אין צריך להסיר המפתח מחורו שבדלת טרם יפתחנה, אם חור זה הוא למעלה מעשרה מהארץ, כיון שכל העברת מפתח הכל הוא דרך למעלה מעשרה[67].

אבל כשיוצא מבית הכנסת וסוגרו, אסור להוציא עמו המפתח דרך מעלה מעשרה לתוך חלל שתחת המשקוף, ולהטמינו שם בחור שהוא למעלה מי', כיון שנחה קצת בידו[68], לפי שלגבי עצמו אינו מועיל מה שמוציא למעלה מעשרה כמו שיתבאר שם[69]).

וראוי לאותו קהל לעשות איזה חדר קטן לפני פתח בית הכנסת ושוב לא יהיה חשש כלל[70]:

גג הבולט שלפני דלת הבית

יב וכל זה בתחת משקוף שיש לו מחיצות מן הצדדים, אבל תקרה שאין לה מחיצות מן הצדדים, אפילו היא רחבה הרבה[71], אין אומרים בה פי תקרה יורד וסותם[72] כמ"ש בסי' שס"א[73]. ולכן החלל שתחתיה

---

[66] סעיף ו (הניח החפץ ביד חבירו, והיא גבוהה למעלה מעשרה שהוא מקום פטור ... אף שלגבי חבירו עצמו אין יד שלו נחשבת לו מקום פטור, לפי שנגררת אחר גופו העומד על קרקע רשות הרבים כמו שנתבאר, מכל מקום לגבי אדם אחר גם גופו הוא מקום פטור למעלה מעשרה ... ויש אומרים שגם לגבי אחרים אין ידו או שאר גופו נחשבים מקום פטור, כמו שאין נחשבים לגבי עצמו).

[67] והיינו שלקח את המפתח ממקום פטור (ידו של הנכרי העומד בכרמלית למעלה מי'), והעבירו דרך עליו למעלה מי' (שהוא מקום פטור), אל חור המנעול (שהוא מקום פטור), ואחר כך פתח הדלת (ונכנס המפתח ממקום פטור לרשות היחיד). שכל זה מותר.

ואף שלגבי עצמו אין ידו שלמעלה מי' נחשבת מקום פטור. מכל מקום היינו דוקא כשעשה הנחה (דהוי כאילו הניחו בארץ), משא"כ כאן שלא נח המפתח בידו תחת המשקוף, אלא מיד שלקחו מיד הנכרי הכניסו לחור המנעול, שהוא מקום פטור.

[68] כדלעיל ס"ב (ולא נחה ידו כלל ... כשהוליכה דרך שם ... אבל אם נחה ידו שם קצת).

[69] ס"ב (הרי הוא כמונח בארץ, שהיד נגררת אחר הגוף והגוף הוא עומד בארץ, ואפילו אם הוא עומד ברשות הרבים וידו שהחפץ בתוכה היא למעלה מי' טפחים).

ועל זה נתבאר כאן, שדוקא כ"שנחה קצת בידו" למעלה מעשרה, אז אמרינן שלגבי עצמו הוי כאילו מונח למטה בארץ. משא"כ באופן הראשון שלא נחה בידו, אין חוששים לומר שהוא כאילו למטה בארץ, כדי לאסור להעביר ממקום פטור לרשות היחיד דרך כרמלית. ונתבאר לקמן סי' שמז ס"ב (והערה 9). ס"ו (והערה 29). ס"ז (והערה 66).

*

אמנם לא נתפרש כאן טעם החילוק בין האופן הראשון, שאינה חשובה הנחה בידו קצת, ולכן לא נחשב כאילו הניחו למטה בארץ בכרמלית. לבין האופן השני, שחשובה הנחה בידו קצת, ולכן נחשב כאילו הניחו למטה בארץ בכרמלית.

ואפשר שהכוונה היא, שכן הוא למעשה, שבאופן השני שמוציא את המפתח מהבית, כיון שלפני שנועל את הדלת, מחזיק את המפתח בידו ומוציאו מרשות היחיד לאסקופה. ואחר שנועל את הדלת, מכניסו לחור שבמנעול וסוגרו. ואם כן נח המפתח קצת בידו (בעת נעילת הדלת והכנסת המפתח לחור שבמנעול), ונחשב כאילו הוציאו בידו מרשות היחיד, והניחו למטה בארץ שבכרמלית.

והן אמת, שאם הי' סוגר את הדלת כשהמפתח בחור המנעול, ואחר כך מוציא את המפתח מחור המנעול שלמעלה מי' (מקום פטור) ומיד מטמינו בחור שלמעלה מי' (מקום פטור), גם זה הי' מותר.

או אפשר שהכוונה היא, שבאופן הראשון שלקח את המפתח ממקום פטור, והעבירו דרך עליו אל החור שבמנעול, לא שייך לחוש שמא תנוח בידו, ויחשב לגבי עצמו כאילו נח בכרמלית – שהרי עדיין לא עשה איסור בהוצאה ממקום פטור לכרמלית. משא"כ באופן השני, שלקח את המפתח מרשות היחיד, והעבירו דרך עליו לחלל שתחת המשקוף, יש מקום לחוש שמא תנוח בידו, ויחשב לגבי עצמו כאילו נח בכרמלית – שאם כן הוציא מרשות היחיד לכרמלית.

וראה זכרון יוסף אות יח ואות רג. נתיבות שבת פ"ו הערה סג.

[70] ט"ז שם (וראוי לאותו קהל שיעשו לפני הפתח איזה חדר שהוא רשות היחיד, ויביא העכו"ם המפתח לשם, ושוב אין חשש).

[71] דרכי משה ס"ק ב (דבלא מחיצות לאו כלום הוא, אף על גב דיש תקרה עליה ... אם כן גגין הבולטין לפני הבתים שלנו אינו מעלה ולא מוריד, אלא תחת הגג יש לו דין הרשות שלפני הבתים). רמ"א סוף ס"ג (אם התקרה רחבה הרבה ואין לה מחיצות מן הצדדים, דינה כרשות שלפניה. וכן בגגין שלנו הבולטין לפני הבתים, דינם כרשות שלפניהם).

[72] ט"ז ס"ק ז (והרבה טועים לומר פי תקרה דלשם בצד הבולט לרחוב יורד וסותם, והוה כאלו בנוי עד למטה בארץ ... והטעם דלא אמרינן כאן פי תקרה יורד וסותם, כיון שאין מחיצות מהצדדים דינם כרשות שלפניה).

[73] ס"ה (אם נפרצו ב' מחיצות זו כנגד זו במילואה או ביותר מעשרה, ונשאר ב' מחיצות שלימות זו כנגד זו, כיון שיש ביניהם פילוש וקפנדריא מפרצה זו לפרצה שכנגדה אין אומרים בהן פי תקרה יורד וסותם).

דינו לגמרי כרשות המהלכת לפניו[74] (אם כרמלית כרמלית, ואם רשות הרבים רשות הרבים[75]), ואין להסתפק בחלל שתחתיה כלל ברשות היחיד[76].

ולכן צריך להזהיר מאד לרבים שנכשלים בגגין שלנו הבולטים לפני הבתים[77], שמטלטלים תחתיהן מהבתים, וזהו איסור גמור לא יעשה כן בישראל, שהרי לבליטה זו אין לה מחיצות כהלכתן. שאף שעמודים תחובים כנגד הבית והגג נתון עליהם[78], והרי זה צורת הפתח, שהיא כמחיצה[79], כמו שיתבאר בסי׳ שס״ב[80]. מכל מקום מן הצדדים אין שם מחיצה כלל[81].

ולכן יעמיד קנה אחד אצל כותל הבית מקצה מזה, וקנה אחד מקצה מזה, מכוונים כנגד העמודים שבקצוות, ויהיה הקנה עם העמוד שכנגדו מצד זה נדון משום צורת הפתח, וכן בצד השני, ויהיה צורת הפתח מכל הג׳ צדדים, וכותל הבית הוא מחיצה רביעית[82].

ואף שמן הדין אין צריך אלא ג׳ מחיצות וברביעית אומרים פי תקרה יורד וסותם, כמו שיתבאר בסי׳ שס״א[83]. מכל מקום טוב להחמיר ולחוש לדברי האומר שגם ברביעית צריך איזה תיקון[84].

---

[74] רמ״א שם (דינם כרשות שלפניהם). ט״ז שם (דדרך שתחת הגג כרשות שלפניהם).

וכעין זה לעיל סי׳ שמה סכ״ג (שכיון ששאר הגג פרוץ במילואו לבליטה שהיא מקום פטור, אף הוא נעשה מקום פטור ... שגג זה לא עדיף מבית שנפרץ במילואו מב׳ רוחותיו שאינו רשות היחיד, אלא כרשות שנפרץ לו), ושם נסמן (הערה 193).

[75] דרכי משה שם (בין אם הוא כרמלית או רשות הרבים). ט״ז שם (מרשות היחיד לרשות הרבים, הוא הדין לכרמלית).

*

ואף שנתבאר לעיל סי׳ שמה סי״א (איזו היא רשות הרבים ... והוא שאינם מקורים).

הכא שאני שהוא פתוח לרשות הרבים המהלכת לפניו (שאינה מקורה), וחלל זה בטל לרשות הרבים. וראה לעיל שם (הערה 74. לקמן הערה 82).

[76] ואם כן מותר להכניס מהרשות המהלכת לפניו אל תחת התקרה, תוך ד׳ אמות, בין אם יש בתקרה זו ד׳ טפחים, ובין אם לאו.

[77] נתבאר בשו״ת צמח צדק, מילואים ח״ה סי׳ ו, ובמהדורה החדשה סי׳ פד (האכסדראות שלפני הבתים, והם הנקראים בלשונינו גאנקעס, שעושין אותן לפני פתחי הבתים כדי שיהיו כמו בית שער לבית, להגן שם בחורף מפני השלג וכיוצא, ובקיץ יושבים שם).

אך גם בלי האכסדראות שלפני הבתים, הגגין שלנו בולטים ממחיצות הבתים, כדלקמן סי׳ שסא ס״ו (כגגין שלנו), ושם נסמן (הערה 37).

[78] שבלי הלקט סי׳ קג, הובא בב״י וט״ז שם (תשובה זו מצאתי בשם [ר״ח] רש״י ור״ת ... ואם יהיו קורות או עמודין עומדין לצד הבתים הפתוחים לרשות הרבים, תחת אותו הקירוי שעל פתחי הבתים, הרי אלו לא מעלין ולא מורידין).

[79] ששני עמודים בקדמת הגגון, עם הגגון שעל עמודים אלה, נחשבים צורת הפתח. נמצא שיש כאן שתי מחיצות (מצד אחד – הבית, ומצד השני – צורת הפתח).

[80] סעיף יט (אם עשה צורת פתח, אפילו לפרצה יתירה מעשר, מותר, מפני שאין כאן פרוץ כלל).

[81] שעדיין נשאר פרוץ לגמרי לשני צדדיו – בין כותל הבית לבין שני עמודי צורת הפתח.

[82] מ״א ס״ק ג (אם יש לבליטה עמודים, יעשה מן הצד סמוך לבית נמי קנה אחד מזה וקנה אחד מזה, ויהי׳ צורת הפתח מכל הג׳ צדדין).

*

והיינו שגם כאשר לפני הבית עובר רשות הרבים, ונתבאר לעיל אשר ״החלל שתחתיה דינו לגמרי כרשות המהלכת לפניו ... אם רשות הרבים רשות הרבים״, מכל מקום מועלת בו צורת הפתח.

ואף שנתבאר לקמן סי׳ שסד ס״ד (אין צורת פתח מועלת לרשות הרבים גמורה, אם נשלמו בה כל תנאי רשות הרבים).

מכל מקום שאני הכא ששטח זו מקורה, שאין בו דין רשות הרבים מצד עצמו (ראה לעיל הערה 75).

[83] סעיף ה (אומרים בה פי תקרה יורד וסותם, אפילו היא יתירה מעשר, רק שאינה במילואה. ויש אומרים שאפילו היא במילואה ... וכן עיקר. ואף על פי כן טוב לחוש לסברא הראשונה), ושם נסמן (הערות 30-33).

וכעין זה נתבאר בשו״ת צמח צדק שם (יש לצרף לסניף מה שיש כאן ענין פי תקרה יורד וסותם, ואם כן גם לשיטתו בשני צדדים כמין גם, יש לומר פי תקרה יורד וסותם). והיינו שמהצדדים אנו מתירים על ידי צורת הפתח, וברביעית מתירים על ידי פי תקרה יורד וסותם, שמועיל גם ״כמין גם״, כדלקמן סי׳ שסא ס״ה (נפרצו ב׳ מחיצות זו אצל זו במילואם ונשאר קירוי עליהם, אומרים בו פי תקרה יורד וסותם, אם נשאר שם ב׳ מחיצות דבוקות זו).

[84] שו״ת מהרי״ל סי׳ קח (ועל הבליטה שלפני ביתך לא ביארת כמה מחיצות יש לה, ואני אבאר, אם יש לה ג׳ מחיצות כמו שרגילות להיות, וברביעית פי תקרה, והתקרה רחבה ד׳ אמות ... לרש״י ור״ת ... אמרינן שפיר פי תקרה יורד

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ואם בתים רבים עומדים זה אצל זה, די להעמיד קנה אחד בקצה הבית העומד מקצה מזה, וקנה אחד בקצה הבית העומד מקצה מזה, ויערבו יחד כל הבתים[85].

ויש מי שאומר שאין צורת הפתח מועלת להתיר הטלטול בבליטה זו שלפני הבתים, הואיל והפרוץ שבה מרובה על העומד. אבל העיקר כסברא הראשונה, כמו שיתבאר בסי׳ שס״ב[86]:

יג אם גיפופים בולטים מן קצה הכותל, כמין עמוד, עד פחות משלשה סמוך לארץ, אין צריך קנה כלל, כמו שיתבאר בסי׳ שס״ג[87]:

קונטרס אחרון

(א) מן הצדדים כו׳. עי׳[88] בתוס׳ דף ט׳[89], דכותל האמצעי של מבוי, מצטרף לג׳ מחיצות על אסקופה

דברי שלום

וסותם, אבל לגרסת ר״ח לא אמרינן פי תקרה אם הרביעית [פרוצה] במילואה, אלא אם כן יש גיפופים ... טוב להחמיר, ובקל תוכל לעשות לחיים על ידי סיד כמנהגינו, ויהיה צורת הפתח, ולא תכנס בפלוגתא, וירא שמים יוצא את כולם). הובא במ״א שם, ובט״ז סי׳ שסה ס״ק ו.

והיינו שלא יסתפק בהוספת קנה אחד בלבד אצל הבית, שאז תהי׳ צורת הפתח מב׳ צדדים, וכותל הבית היא מחיצה שלישית, והרביעית תהי׳ פי תקרה יורד וסותם.

אלא ״יעמיד קנה אחד אצל כותל הבית מקצה מזה, וקנה אחד מקצה מזה ... ויהיה צורת הפתח מכל הג׳ צדדים, וכותל הבית הוא מחיצה רביעית״. ולא נזדקק כלל לפי תקרה יורד וסותם.

[85] מ״א שם (ואם בתים רבים עומדים זה אחר זה, די בתיקון זה בשני בתים שעומדים בקצה, ויערבו יחד).

והיינו שכיון שהתיקון הוא לכמה בתים יחד, אם כן צריך לערב ביניהם בפת, כדלקמן סי׳ שסו ס״א (חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכה, מן התורה מותרים לטלטל בכל החצר ומבתיהם לחצר, שהרי רשות היחיד גמורה היא, אבל חכמים אסרו לטלטל מבתיהם לחצר, עד שיערבו).

[86] סעיף יט (ויש אומרים שאין צורת פתח מועיל לפרצה יתירה מעשר, אפילו בחצר, אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ).

וכיון שכאן יש מחיצה גמורה רק ברוח אחת (כותל הבתים), ובשאר שלושת הרוחות יש רק צורת הפתח, וכיון שעושה צורת הפתח אחת לכמה בתים, שרוחב כולם יחד הוא ודאי יותר מעשר אמות, הרי שלדעה זו אין צורת הפתח מועלת.

ואף שסיים שם להחמיר (וטוב לחוש לדבריהם, אף על פי שהעיקר כסברא ראשונה). מכל מקום מסיק כאן להקל, כיון ש״העיקר כסברא הראשונה״.

ואפשר הכי קיל יותר, כיון שעכ״פ שתי צורות הפתח שמהצדדים הן פחות מעשר אמות, ורק ברוח רביעית הוי יותר מעשר אמות ופרוץ מרובה על העומד (ראה ביאור הלכה ד״ה הבולטין). ובזה אפשר שגם הרמב״ם מודה להיתר, כדלקמן שם (או ברוח שלישית של מבוי), ושם נסמן (הערה 112).

[87] סעיף לג (אם יש עמוד בולט בכותל, או שיוצאים ממנו חיפופים פחות פחות מג׳ טפחים עד פחות מג׳ טפחים סמוך לארץ, יש לסמוך עליהם (מערב שבת) לשם קנים של צורת פתח).

[88] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ח הובאה ההלכה שברמ״א, שאם האסקופה שבין הגינה לכרמלית, יש לה שתי מחיצות מהצדדים רחבות ד׳ טפחים, ויש עליה משקוף רחב ד׳, אזי היא רשות היחיד, דאמרינן בה פי תקרה יורד וסותם.

והקשה המ״א, שאם כן יש לאסקופה זו רק שתי מחיצות זו כנגד זו, דלא אמרינן בה פי תקרה יותר וסותם.

ומבאר בב׳ אופנים:

(א) המחיצה הפנימית של הגינה חוסמת את הפילוש, ואמרינן בה פי תקרה יותר וסותם. ואעפ״כ לא תועיל מחיצה אחת של האסקופה עם המחיצה הפנימית להיות ב׳ מחיצות דבוקות זו לזו, כי אף שהמחיצה הפנימית חוסמת את הפילוש, מכל מקום אינה חשובה מחיצה.

(ב) הדלת הפנימית של האסקופה חוסמת את הפילוש, ואמרינן בה פי תקרה יורד וסותם. ואעפ״כ לא תועיל מחיצה אחת של האסקופה עם הדלת להיות ב׳ מחיצות דבוקות זו לזו, כי אף שהדלת חוסמת את הפילוש, מכל מקום אינה חשובה מחיצה.

ובסוף מוסיף ומבאר, שאם לא הי׳ למשקוף ד׳ טפחים, ולא הי׳ לה דלת, הי׳ מותר להכניס מתחת המשקוף לפנים, מטעם חורי רשות היחיד, ועוד. משא״כ כשיש דלת, אף בשעה שהיא פתוחה, אסור.

[89] ע״א ד״ה אע״ג (דקיימא אסקופה כנגד עובי החומה ... שאותו עובי, רשות היחיד גמורה היא, שיש לה ג׳ מחיצות, ב׳ מחיצות מעובי החומה ושלישית לצד פנים ... דהא רשות היחיד גמורה היא מדאורייתא, כיון שיש לה ג׳ מחיצות). והיינו שהמחיצה הפנימית של המבוי מצטרפת אל שתי המחיצות שמצדדי האסקופה, שהם עובי החומה של הכותל החיצוני, להיות ביחד ״ג׳ מחיצות על האסקופה״.

שבאמצע כותל שכנגדה (וכ"מ ממ"ש הב"י[90] וט"ז סי' שס"ה[91] בשם הרשב"א[92], גבי קורה הרחבה ד', עיי"ש דמבואר דלא כמג"א[93]).

ואף דהכא בגינה כותל ההוא לא הוקף לדירה, וככרמלית הוא. אין בכך כלום, דהא באמת אפילו בב' רוחות אמרינן פי תקרה, ובזה כנגד זה היינו טעמא דלא אמרינן משום דהוי מפולש, כמ"ש התוספות[94] ורא"ש[95] מהגמרא סוף פ"ק דסוכה[96], והתם פירש"י[97] דאיסור הפילוש משום קפנדריא ובקיעת רבים, אם כן כשיש מחיצה ג' באמצע, אע"פ שהיא מחיצת כרמלית, מכל מקום כיון שחוסמת היא את העוברים, שוב אין כאן פילוש. ואף שרחוקה היא, אין בכך כלום לענין שבת, כמ"ש התוס'[98] ורא"ש[99] שהביא מג"א סי' שמ"ה[100].

אבל מכל מקום אינה מצטרפת לענין ב' מחיצות הדבוקות[101], לפי[102] שלענין פי תקרה בעינן מחיצות

---

[90] ד"ה וכתב הרב המגיד בפרק י"ז בשם הרשב"א (שאם היתה הקורה רחבה ד', ובריאה לקבל מעזיבה, אפילו פתוח לכרמלית, יראה לי שמותר להשתמש תחתיה, לפי שחודה החיצון יורד וסותם). הובאו במ"א סי' שסה ס"ק י.

וכן הוא לקמן שם ס"ו (ואם הקורה רחבה ד' טפחים, ובריאה לקבל מעזיבה, הרי שם תקרה עליה, ואומרים פי תקרה החיצון יורד וסותם, [ומותר] להשתמש תחתיה, אף על פי שפתוח המבוי לכרמלית).

[91] ס"ק ו (הביא ב"י דברי המ"מ בשם הרשב"א ... כאן בקורה המונחת על המבוי, שיש ג' מחיצות, ואמרינן דהתקרה יורד וסותם צד הרביעי, כל שיש בו ד' טפחים כנ"ל פשוט). הרי שמצרף גם את הכותל האמצעי של מבוי.

וכעין זה תירץ באליה רבה ס"ק ד (ולענ"ד לא קשה מידי, דהתם טעמא משום מפולש לרשות הרבים משני צדדים, משא"כ הכא דמפולש לרשות היחיד, מהני אפילו זה כנגד זה).

[92] עבודת הקדש שער א סי"א (היתה רחבה ארבעה ובריאה, אפילו פתוח לכרמלית, יראה לי שמותר להשתמש תחתיה, לפי שפי התקרה יורד וסותם, וחודה החיצון סותם). הובא במ"מ בהל' שבת פי"ז הי"א.

[93] כאן ס"ק ג (צ"ע דהא בסוס"י שס"א פסק דבעינן דבוקות זו בזו). והיינו כדלקמן סי' שסא ס"ה (אם נפרצו ב' מחיצות זו כנגד זו ... ונשאר ב' מחיצות שלימות זו כנגד זו, כיון שיש ביניהם פילוש וקפנדריא מפרצה זו לפרצה שכנגדה, אין אומרים בהן פי תקרה יורד וסותם).

[94] עירובין צד, א ד"ה בשתי (בשתי מחיצות זו כנגד זו לא אמר פי תקרה יורד וסותם, דהוי מפולש).

[95] עירובין פ"ט ס"ג (דבשתי מחיצות נמי מהני פי תקרה, מההיא דקאמר בפ' קמא דסוכה בההיא מודינא לך דהוי כמבוי מפולש, פירוש דלא מהני פי תקרה גבי שבת במפולש ... משמע הא בלא פילוש מהני פי תקרה בשתי מחיצות).

[96] יח, ב (לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ... דהוה ליה כמבוי המפולש).

[97] ד"ה מודינא (כיון דאויר פתוח לנגדו, דומיא דמבוי מפולש, ועשוי לקפנדריא לבקיעת רבים).

וכן הוא לעיל סי' שמה בקונטרס אחרון ס"ק ב (דבקיעת רבים היינו כעין קפנדריא, כדפרש"י בסוף פ"ק דסוכה. עיין במ"ש בסי' שמ"ו). לקמן סי' שנג ס"ק א (פילוש משער לשער שהוא קפנדריא. עיין במ"ש בסי' שמ"ו).

[98] שבת ז, ב ד"ה ואם חקק בו ד' על ד' (מהני חקיקה אפילו מופלגת מן הכותל הרבה).

[99] שבת פ"א סי"א (ואפילו אם יש בו בין שפת חקק ולכותל שלשה טפחים ... שהרשות משתמר על ידי המחיצות, אפילו רחוקים ממנו הרבה, קרוי רשות היחיד).

[100] ס"ק יג. שהיא ההלכה שהובא לקמן (הערה 105).

וכן נפסק לעיל סי' שמה סכ"ב (לפי שלענין שבת אין צריך רק שתהא הרשות משתמרת על ידי המחיצות, ואפילו הן רחוקות ממנה הרבה נקראת רשות היחיד). וראה שם (הערות 180-181), שבזה גופא ישנם שתי דעות שם.

[101] כקושית המ"א בס"ק ג (ואין לומר שהפתח נחשב למחיצה שלישית, אם כן במחיצה אחת מן הצד סגי).

והיינו שאם נאמר שהפתח נחשב למחיצה שלישית, אם כן מדוע כתב הרמ"א "ובלבד שלא יהא ביניהם אסקופה שהיא רשות היחיד, כגון ... שיש לה שני מחיצות מן הצדדין שהם רחבים ארבע, ומשקוף עליה רחבה ארבע". הרי סגי שמחיצה (מזוזה) אחת תהי' רחבה ד', והשנית – פחות מרוחב ד'.

וכן יקשה לפי מה שנתבאר כאן דסגי גם במחיצה הרחוקת מהתקרה, ולפי מה שנתבאר לקמן סי' שסא ס"ה (אומרים בו פי תקרה יורד וסותם אם נשאר שם ב' מחיצות דבוקות זו בזו), מדוע אם כן לא יספיק מה שיש לאסקופה זאת מחיצה אחת מן הצד (עובי החומה), והמחיצה השנית היא המחיצה הרחוקה מן האסקופה (הפנימית של החצר).

[102] תוכן המענה שנתבאר לפנינו:

כדי שנוכל לומר פי תקרה יותר וסותם, ישנם שני תנאים:

(א) שיהיו מספיק מחיצות (לשמואל – שֵם ד' מחיצות, ולרב – ב' מחיצות דבוקות), ועליהן התקרה.

(ב) שלא יהי' בו פילוש וקפנדריא.

בתנאי הראשון, צריך שיהיו "המחיצות סמוכות לתקרה", וכאן התקרה אינה סמוכה למחיצה האמצעית הרחוקה, ו"הדלת אינה כמחיצה גמורה".

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

סמוכות לתקרה, כמ"ש התוס' בעירובין דף צ"ד ע"ב[103], דאפילו ברוח אחת לא אמרינן כו', והיינו רוח אחת מרוחות דבעיא בהו מחיצה, דהיינו שֵם ד' לשמואל, ושתי דבוקות לרב[104]. אבל לענין פילוש ודאי מהני, כמו דמהני אפילו בכל הד' מחיצות לעשות שם רשות היחיד, אפילו באמצע רשות הרבים, כמ"ש בסי' שמ"ה[105].

וכהאי גוונא יש לומר גם כן גבי דלת[106], לפי מ"ש הרשב"א[107] שהדלת מעכבת בקיעת הרבים גבי רשות הרבים בסי' שס"ד[108]. אבל לפי דעת רש"י[109] וסיעתו שבמג"א שם[110], צריך לומר כמו שכתבתי[111]. אבל לענין ב' דבוקות, אפשר דגם הרשב"א מודה שהדלת אינה כמחיצה גמורה, הואיל ועשויה להפתח, ואינה מועלת אלא לענין פילוש ובקיעת הרבים, הואיל וננעלת בלילה וחוסמת היא את העוברים אז, אבל מכל מקום אינה מחיצה גמורה להתיר[112], הואיל והיא פתוחה או נפתחת כל היום.

ואעפ"כ[113] אינה גם כן כפרצה ממש להתיר, הואיל וננעלת גם כן, או שראויה לינעל, עיין סי' שס"ד[114].

דברי שלום

ואילו בתנאי השני, סגי "אף שרחוקה היא", וסגי אף בדלת "הואיל וננעלת בלילה וחוסמת היא את העוברים אז".

[103] "לא חשיבי הנך מחיצות לסייע לקירויו, ולימא פי תקרה, כיון דמופלג מהן ארבע. והוא הדין דאפילו ברוח אחת בכי האי גוונא לא אמרינן יורד וסותם".

[104] כשתי הדעות שהובאו לקמן סי' שסא ס"ה (אומרים בה פי תקרה יורד וסותם, אפילו היא יתירה מעשר, רק שאינה במילואה. ויש אומרים שאפילו היא במילואה, אפילו נפרצו ב' מחיצות זו אצל זו במילואם, ונשאר קירוי עליהם, אומרים בו פי תקרה יורד וסותם, אם נשאר שם ב' מחיצות דבוקות זו בזו).

וכמבואר בתוס' שם (שיש ברביעית לחי או פס, דאיכא שֵם מחיצה ... אמרינן פי תקרה), ושם ד"ה ושמואל אמר אפילו ביתר מעשר (מהני פי תקרה אפילו ביתר מעשר, כיון דאיכא שֵם ארבע מחיצות). והיינו כיון שגם ברוח רביעית אין הפרצה במילואה. וכדאמרינן בעירובין כב, א (הכא איכא שֵם ארבע מחיצות), ופירש"י (היכר היקף דופן לכל רוח).

[105] סעיף כב (ואף על פי שהכתלים רחוקים מחללו ג' טפחים או יותר, אין בכך כלום, לפי שלענין שבת אין צריך רק שתהא הרשות משתמרת על ידי המחיצות, ואפילו הן רחוקות ממנה הרבה נקראת רשות היחיד), וכדלעיל (הערה 100).

[106] עתה בא לבאר הלכה זו שברמ"א, לפי פירוש המ"א ס"ק ג (צ"ע דהא בסוס"י שס"א פסק דבעינן דבוקות זו בזו. ואין לומר שהפתח נחשב למחיצה שלישית, אם כן במחיצה אחת מן הצד סגי, וצ"ע).

והיינו שהקשה איך אומרים כאן פי תקרה, כשיש ב' מחיצות זו כנגד זו (עובי החומה שמכאן ומכאן). ומתרץ שהדלת שבפנים היא מחיצה שלישית, שהיא דבוקה לב' המחיצות של עובי החומה. ועל זה מקשה שוב, שלפי זה היינו צריכים להסתפק במחיצה אחת של עובי החומה שרחבה ד', שהיא דבוקה לדלת שבפנים, ומדוע הצריך הרמ"א "שתי מחיצות מן הצדדים". ונשאר בצ"ע.

ועל זה מתרץ כאן, שגם בדלת יש מקום לומר כן, שמועלת רק לענין שלא יהי' פילוש וקפנדריא, אבל לא לענין המחיצה עצמה.

[107] עבודת הקדש שער ב ס"ד (הואיל ויש לזה דלת ננעלת בלילה, וחוסמת העוברים שם בלילות, אין זו רשות הרבים). הובא במ"מ הל' שבת פי"ז ה"י. ובמ"א סי' שסד ס"ק ב.

[108] דלקמן שם ס"ד (הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול, צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן).

[109] עירובין ו, ב ד"ה חייבין (אלמא נעילת דלתות בעינן בכל לילה, והכא קתני עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן).

[110] ס"ק ב (וכן משמע בריי"ף וראי"ש). והיינו מ"ש הרי"ף עירובין ב, א והרא"ש שם פ"א ס"ח (לא מערבין אלא בדלתות מכאן ומכאן).

[111] שהדלת אינה מצטרפת לג' מחיצות של אסקופה (כסברת המ"א כאן), כי אם הכותל האמצעי של המבוי.

[112] וכעין זה תירץ באליה רבא ס"ק ד, בתירוץ הב' (דאף דדלת לאו מחיצה גמורה היא שיהא סגי במחיצה אחת אצלה, מכל מקום לענין זה הוי מחיצה, להתיר בזה כנגד זה).

[113] עתה בא לבאר את האמור בפנים ס"ט (אם אסקופה זו ... אין בו ד' ... רשות הרבים שלנו הן כרמלית ... ואף אסקופה זו בטלה אצלה, ולא אצל רשות היחיד שבפנים, הואיל ויש דלת מפסקת ביניהן. ואף בזמן שהפתח פתוח אין האסקופה כלפנים אלא כלחוץ, הואיל והוא עשוי לחזור ולינעל).

והיינו שאם יש דלת מפסקת, אינה בטלה לרשות היחיד, אף בשעה שהדלת פתוחה. אבל אם אין דלת מפסקת ביניהן, בטלה האסקופה אצל רשות היחיד.

ומבאר שני טעמים לזה:

(א) משום חורי רשות היחיד.

(ב) משום צירוף תקרת וכתלי הבית הפנימית, אל משקוף ומזוזות הפתח.

שאם היתה כפרצה ממש, היה מותר לטלטל על אסקופת כל הבתים. משום חורי רשות היחיד[115]. ועוד שפי תקרה העליונה הוא פי המשקוף[116], אפילו אם אין התקרה מונחת על הכותל[117], אעפ"כ הכל אחד לענין טומאה, כל שאין סדק מפסיק[118]. והוא הדין לענין שבת, שהיא כתקרה עבה שמגעת עד כאן[119], ומחיצותיה הן מחיצות הבית שהן עבות במקום זה, ומגיעות עד המזוזות ועד בכלל[120]. ולא אמרו שדופן עקומה היא הלכה למשה מסיני[121], אלא בגובה[122], אבל לא בכהאי גוונא[123]. אלא ודאי משום שהדלת סותמת, ואין שם מחיצות ד'[124]:

דברי שלום

[114] לקמן שם ס"ד (הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול, צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן. והוא שנעלות בלילה ... ויש אומרים שאין צריך שיהיו נעולות בלילה, רק שיהיו ראויות לינעל).

[115] ואף שנתבאר לקמן סי' שסה ס"ו (במבוי הפתוח ... לכרמלית, אסור להשתמש בין כנגד הלחי בין תחת הקורה, לפי שמקום זה שאין בו ד' מצטרף הוא להכרמלית, ונעשה כמוה שמצא מין את מינו וניעור). ואין מתירים מטעם חורי רשות היחיד.

ויתירה מזו נתבאר לקמן סי' שנח סכ"א (נשארו בו גיפופין מכאן ומכאן ... חודן הפנימי של הגיפופין יורד וסותם, ומחודן הפנימית ולחוץ הוא רשות בפני עצמו, שמטעם זה אסור לטלטל מבית לאסקופה אם אין עליה משקוף רוחב ד', כמו שנתבאר בסי' שמ"ו). אף דמיירי במבוי ובית בלא דלת.

שאני התם שהמבוי והבית פתוחים לגמרי לכרמלית. משא"כ כאן שהיא "אסקופה ... שיש לה ... מזוזות הפתח מכאן ומכאן ... וגם יש עליה משקוף מלמעלה", הרי החלל שבינם נחשב כחורי רשות היחיד.

וכמו בחלון, דלקמן סי' שנג ס"ב (דף הבולט מן הכותל לרשות הרבים, אם הוא למעלה מעשרה וחלון הבית פתוח לו, מותר להשתמש עליו מן הבית דרך החלון, מפני שהוא כחורי רשות היחיד).

ומ"ש לקמן שם סי' שנח סכ"א (שמטעם זה אסור לטלטל מבית לאסקופה אם אין עליה משקוף רוחב ד', כמו שנתבאר בסי' שמ"ו). היינו כיון שעכ"פ בשניהם אין להתיר מטעם חורי רשות היחיד, שם – מכיון שהם פתוחים לגמרי, וכאן כיון שיש דלת הסותמת.

ולכאורה נראית הכוונה, שכיון שיש כאן דלת העשויה לחזור ולינעל, אין האסקופה נחשבת חורי רשות היחיד. ועדיין יש לעיין בזה (בחלון דלקמן שם, ובכ"מ).

[116] דהא מיירי כאן בבית שיש לו ד' כתלים ותקרה גבוהה, אלא שהמשקוף אינו עולה עד לגובה התקרה שבבית (והמזוזות אינן מגיעות עד רוחב כתלי הבית), ולכן אם יש דלת בינם, אין המשקוף מצטרף לתקרת הבית (ואין המזוזות מצטרפות לכתלי הבית). אבל אם הי' פתח בלא דלת, היינו אומרים שהכל תקרה אחת, ופי תקרה של המשקוף יורד וסותם.

[117] אף שתקרת הבית העליונה, אינה מונחת על הכותל שאצל הפתח (כמו המשקוף).

[118] ראה משנה אהלות פי"א מ"א (הבית שנסדק, טומאה בחוץ, כלים שבפנים טהורין). ופירש ר"ש (נראין הדברים שנסדק הגג על פני כולו ונחלק לשנים, דאיכא השתא שני חלקים, והיתה טומאה בחציו החיצון שהפתח בו, והכלים בחציו הפנימי). רמב"ם הל' טומאת מת פט"ז ה"ו (בית שנסדק גגו וכתליו ונעשה שני חלקים, והיתה הטומאה בחציו החיצון שהפתח בו, הכלים שבחציו הפנימי כולם טהורין). משא"כ כשנוגעים זה בזה, "כל שאין סדק מפסיק", "הכל אחד לענין טומאה", וגם הכלים שתחת חצי' הפנימי של התקרה, טמאין.

[119] שכאן אצל הפתח, נעשית תקרת הבית העליונה עבה, שמגעת עד גובה הפתח.

[120] וכך גם מצטרפות שתי המזוזות של הפתח, אל מחיצות הבית הפנימיות, אשר כאן אצל הדלת הן עבות, שמגיעות עד מזוזות הפתח.

[121] סוכה ו, ב (הלכתא (הלכה למשה מסיני, רש"י) ... דופן עקומה). טור ושו"ע סי' תרלב ס"א (פחות מד' אמות, כשרה, דאמרינן דופן עקומה, דהיינו לומר שאנו רואים כאלו הכותל נעקם, ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הכותל, ודבר זה הלכה למשה מסיני).

והיינו שלא לומר מסברה, שבמקום זה המחיצות הן עבות יותר (רק במקום שהלכה למשה מסיני אומרת כן).

[122] לא אמרו כן "אלא בגובה", שמחיצת הסוכה נעשית עבה בגובה, אצל התקרה, והיא דופן עקופה מהלכה למשה מסיני.

[123] שהיא נעשית עבה ברוחב, אצל המזוזות והפתח; את זה אומרים מסברה, אף בלא הלכה למשה מסיני.

[124] שהדלת מפרדת בין התקרה והמחיצות שבבית, לבין המזוזות והמשקוף שבאסקופה, שאין בהם רחב ד'.

וראה רש"י ט, א ד"ה באסקופת בית (לא אתי נעילת דלת ומבטל למחיצה, ואפילו הוא שוקף באמצעיתו ... תקרת ד' לא בטלה ירידת סתימתה בנעילת דלת).

ומיירי שם במשקוף ומזוזות רחבות ד', שהדלת ננעלת באמצען. משא"כ כאן שנעילת הדלת היא בין המשקוף לבין התקרה העליונה, ובין המזוזות לבין מחיצות הבית שבפנים, הדלת מפסקת ביניהן.

ומחמת שני טעמים אלו, מסיק כן בפנים סוף ס"ט (הואיל ויש דלת מפסקת ביניהן ... כלחוץ, הואיל והוא עשוי לחזור ולינעל).

שמז על איזה הוצאה חייב מן התורה

ובו י׳ סעיפים:

זה עוקר וזה מניח

א מן[1] התורה אינו חייב, אלא כשעוקר חפץ מרשות היחיד ומניחו ברשות הרבים, או להפך, אבל העומד באחת משתי רשויות אלו ופשט ידו לרשות השנייה וחפץ בידו, ונטלו ממנו חבירו העומד שם, שזה עקר מרשות זו וזה הניח ברשות השנייה, שניהם פטורים[2], שנאמר[3] מעם הארץ בעשותה, העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, יחיד ועשה אותה חייב שנים ועשו אותה פטורין. אבל אסורים לעשות כן מדברי סופרים[4], גזרה שמא יבאו כל אחד ואחד מהם לעשות מלאכה שלימה בשבת[5]:

ב היה עומד באחת משתי הרשויות, ופשט ידו לרשות חבירו, ונטל החפץ מידו והוציא לרשות שעומד בו[6], אפילו לא הניחו בארץ, הואיל והוא מונח בידו הרי הוא כמונח בארץ[7], שהיד נגררת אחר הגוף והגוף הוא עומד בארץ[8] (ואפילו אם הוא עומד ברשות הרבים (א), וידו שהחפץ בתוכה היא למעלה מי׳ טפחים, שהוא מקום פטור, הרי זה חייב, שכן היה משא בני קהת שהיו נושאים הארון על כתפיהם והיה הארון כולו למעלה מי׳ טפחים מהארץ[9]):

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) זה עוקר וזה מניח (ס״א-ב).
(ב) לפני עור, ומסייע לעוברי עבירה (ס״ג-ה).
(ג) המניח על חבירו למעלה מי׳ (ס״ו).
(ד) דין ידו הפשוטה לרשות אחרת (ס״ז).
(ה) זורק ומעביר ומושיט דרך רשות הרבים (ס״ח-י).

[2] **משנה ריש שבת** (פשט העני את ידו לפנים, ונטל בעל הבית מתוכה, או שנתן לתוכה והוציא, שניהם פטורין. פשט בעל הבית את ידו לחוץ, ונטל העני מתוכה, או שנתן לתוכה והכניס, שניהם פטורין). גמרא צג, א (למעוטי זה עוקר וזה מניח). טור ושו״ע (מן התורה אינו חייב אלא כשעוקר חפץ מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים, או איפכא, אבל פשט ידו לפנים, וחפץ בידו, ונטלו חבירו העומד בפנים, או שפשט ידו לחוץ, וחפץ בידו, ונטלו חבירו העומד בחוץ, שזה עקר וזה הניח, שניהם פטורים).

[3] ויקרא ד, כז. **ברייתא ג**, א (מעם הארץ בעשותה, העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, יחיד ועשה אותה חייב, שנים ועשו אותה פטורין). לבוש ס״א (שכן דרשו רז״ל מקראי פ״ק דשבת, מדכתיב גבי חיוב חטאת, מעם הארץ בעשותה, העושה את כולה חייב חטאת ולא העושה מקצתה, יחיד ועשה אותה חייב, שנים ועשו אותה פטורין).

ואם פשט ידו לחוץ ונתן חבירו חפץ לידו והכניסו, יתבאר לקמן ס״ז (העומד בפנים ופשט ידיו או אחד משאר איבריו לחוץ, אפילו הן למטה מעשרה, הן מקום פטור ... ומה שאסור לו ... אף על פי שמכניס ממקום פטור לרשות היחיד ... שאסור מדברי סופרים לגרום הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד אפילו דרך מקום פטור). וראה הערות וביאורים תשלט ע׳ 35.

משא״כ כאן (שפשט לרשות השניה, ונטלו חבירו העומד שם), לא היתה הנחה במקום פטור, כדלקמן שם (חפץ שהיה עליה בתחלה ברשות זו, והושיטה לרשות ב׳ ... אינה חשובה הנחה להחפץ שבה), ושם נסמן (הערה 48).

[4] גמרא שם (פטור אבל אסור), ופרש״י (פטור מחטאת אבל אסור מדבריהם לכתחלה). טור ושו״ע (אבל אסור לעשות כן מדרבנן).

והטעם שאינו אסור מן התורה מטעם חצי שיעור, נתבאר בלקוטי שיחות חי״ד ע׳ 13 ואילך.

[5] רש״י במשנה שם ד״ה שניהם (אבל אסורין לעשות כן לכתחלה, שמא יבואו כל אחד ואחד לעשות מלאכה שלימה בשבת).

וראה לקוטי שיחות שם ע׳ 15 הערה 22 (ויש לומר שכוונת אדה״ז להדגיש שגזירה זו (והחששא) היא גם על מי שעושה ההנחה בלבד, והגזירה היא שלא יבוא הוא עצמו לעשות מלאכה שלימה בפעם **ב׳**).

[6] משנה שם (פשט העני את ידו לפנים ... נטל מתוכה והוציא, העני חייב). טור ושו״ע (פשט ידו לפנים ונטל חפץ ... והוציאו לחוץ ... חייב).

[7] **רמב״ם** הל׳ שבת פי״ג ה״ב (אף על פי שלא הניח החפץ במקום שהוא עומד בו, הואיל והוא בידו הרי הוא כמונח בארץ). הובא **במ״א** ס״ק ג.

[8] תוס׳ שם ג, א ד״ה מאי טעמא (משום דבתר גופו גריר).

[9] **רבי אליעזר** שבת **צב**, א (המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים חייב, שכן משא בני קהת).

לפני עור, ומסייע לעוברי עבירה

ג אבל זה שניטל החפץ ממנו פטור ומותר, משום איסור שבת, שהרי לא עשה כלום[10]. אבל אסור מן התורה, משום שמכשיל את חבירו ונותן לו חפץ להוציאו מרשות לרשות, ועובר על לפני עור לא תתן מכשול[11].

ואם החפץ היה מונח בענין שאף אם לא היה נותנו[12] לו היה יכול ליטלו בעצמו, אינו עובר על לפני עור מן התורה[13]. אבל מדברי סופרים אסור ליתנו לו, אפילו הוא נכרי[14], ואפילו בכרמלית, כמו שנתבאר בסי׳ שכ״ה[15], מטעם שנתבאר שם.

ובישראל יש עוד איסור מדברי סופרים, מפני שמסייע לעוברי עבירה[16]. ולכן אסור להושיט למומרין

דברי שלום

ומיירי שאף לאחר שעמד נשארה ידו למעלה מעשרה, ומכל מקום ״הרי הוא כמונח בארץ, שהיד נגרר אחר הגוף והגוף הוא עומד בארץ״.

ואף דלקמן ס״ו הובאו ב׳ דעות, אם חשיב כמקום פטור – לגבי אחר המניח עליו.

מכל מקום מודים שניהם, שלגבי עצמו נחשב כקרקע רשות הרבים, כדלקמן שם (שלגבי ... עצמו אין יד שלו נחשבת לו מקום פטור, לפי שנגררת אחר גופו העומד על קרקע רשות הרבים).

והאריך להוכיח כן בקונטרס אחרון ס״ק א.

*

וכל זה הוא אחרי שעמד. משא״כ כל זמן שלא נח, אין חוששים לומר שידו שלמעלה מעשרה נחשב כאילו הוא למטה בארץ, כמבואר לעיל סי׳ שמו סי״א (ושם הערה 69), ולקמן ס״ו (והערה 29), וס״ז (והערה 66).

[10] **גמרא** שבת **ג**, א (בבא דרישא פטור ומותר ... דלא קא עביד מעשה). רמב״ם הל׳ שבת פי״ג ה״ז (זה העומד לא עשה כלום, שהרי נתן בידו או נטל מידו). לבוש (וחבירו העומד בפנים מותר לעשותו אפילו לכתחלה, מכח דיני דשבת, שהרי לא עשה כלום).

[11] ויקרא יט, יד. **רא״ש** פ״א ס״א (ואף על גב דאיכא איסורא דלפני עור לא תתן מכשול, לא איירינן הכא אלא באיסורי שבת, וקרי ליה פטור ומותר, כיון דליכא איסורא משום שבת). **ר״ן** במשנה שם ד״ה ומקשו (דכי אמרינן בגמרא דהאי פטור, פטור ומותר הוא, מצד איסור שבת קאמרינן, ולא דייקינן באיסור דלפני עור). טור ולבוש (שמכשיל את חבירו וגורם לו להוציא החפץ ולבא לידי חילול שבת). מ״א ס״ק ד (אבל אסור, דקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול). ט״ז ס״ק א (לא משום איסור שבת, אלא שמכשיל את חבירו וגורם לו להוציא חפץ).

ליקוטים בענין לפני עור, ראה שו״ת צמח צדק חיו״ד סי׳ רצ.

[12] בלוח התיקון שבדפוס ראשון: גורם.

[13] ע״ז ו, רע״ב (קעבר משום לפני עור לא תתן מכשול ... דקאי בתרי עברי נהרא). ופרש״י (דאי לא יהיב ליה, לא מצי שקיל). תוס׳ שבת ג, א ד״ה בבא (אפילו מיירי שהיה יכול ליטלו אפילו לא היה בידו, דלא עבר משום לפני עור). רא״ש שם (בכה״ג דאפילו אם לא היה נותנו בידו היה יכול ליטלו, דהשתא ליכא משום לפני עור לא תתן מכשול). ר״ן שם (כיון דבלאו בעל הבית יכול הוא ליטול ולהניח בקרקע, לית ביה משום לפני עור). מ״א ס״ק ד (ואם הוא מונח באופן שאם אפילו לא היה בידו הי׳ יכול ליטלו, לא עבר אלפני עור).

[14] תוס׳ שם (ואפילו אי מיירי בנכרי, דלא שייך לפני עור, מיהו איסור דרבנן מיהא איכא ... אם עומד בחוץ ופושט ידו לפנים, משמע דאסור ליתן להדיא על מנת להוציא). רא״ש שם (וכי תימא דהכא מיירי בנכרי, דלא שייך ביה לפני עור ... מכל מקום איסור דרבנן איכא ... אם היה עומד בחוץ ופשט ידו לפנים אסור, דנראה כנותן לו על מנת להוציא).

[15] סעיף ב (אם הנכרי עומד בחוץ ופשט ידו לפנים, שידוע וניכר הוא שיוציא, אסור ליתן לפניו, מפני שנראה כנותן לו על מנת להוציא. ואף שמוציא להנאתו ולא בשביל ישראל, מכל מקום כיון שדבר זה שהוא מוציא נותנו לו הישראל משלו אסור, מטעם שנתבאר בסי׳ ש״ז). ובסי׳ שז סל״ה (אסור לישראל לומר לו טול כלים אלו או חפץ זה ועשה בו מלאכתך בשבת ... כיון שאומר לו לעשות מלאכה בשלו, הרי זה נראה כשלוחו, אף שהוא מתכוין במלאכתו להנאת עצמו).

ואפילו אין החפץ של הישראל, רק של הנכרי, גם בזה אסור, מטעם שנתבאר לעיל סי׳ שכה ס״ג (אם הנכרי עומד בחוץ ופשט ידו לפנים, אסור ליתן לפניו, אפילו חפצים שלו, מפני מראית העין, שהרואה שישראל נותן לו סבור שהוא חפץ של ישראל).

טעם שלישי לאיסור נתבאר לעיל סי׳ רמו ס״ד (ויש חולקין על כל זה ואומרים, שאפילו בעיר המעורבת, ואפילו הנכרי דר גם כן במקום המעורב, אסור להשאילו בשבת, או אפילו בערב שבת כל שאינו יוצא מפתח ביתו מבעוד יום, לפי שהרואה אותו יוצא מבית ישראל בשבת וחפץ ישראל בידו, יאמר שמכר לו חפץ זה בשבת).

טעם רביעי לאיסור מסייע לנכרי לעשות מלאכה, נתבאר לעיל סי׳ שמ ס״ב (שמסייע אין בו ממש ... אלא שהחכמים גזרו עליו, גזרה שמא יבא לעשות בעצמו).

ובהערות שם ושם נתבארה כל אחת מגזרות אלו שגזרו חכמים.

[16] משנה גיטין סא, א (שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה). ברייתא בע״ז נה, ב (שאסור לסייע ידי עוברי עבירה).

דבר איסור[17], אפילו יכול המומר ליטלו בעצמו[18]:

ד וכן[19] אסור להשאיל כלי מלאכה בשבת לישראל החשוד לעשות מלאכה בשבת, אפילו הוא כלי המצוי לו לשאול במקום אחר. ואם יש לתלות שיעשה בו מלאכת היתר, מותר להשאילו, אם הוא כלי המצוי. אבל אם אינו מצוי, אסור להשאילו לו, אלא אם כן יש בו משום דרכי שלום. אבל אם אין לתלות שיעשה בו מלאכת היתר, אסור להשאילו לו אפילו במקום שיש בו משום דרכי שלום[20].

וכן מי שעוסק במלאכת איסור, אסור לומר לו תצלח מלאכתך, אף על פי שדרך ארץ לומר כן לכל עוסק במלאכה[21], ואפילו לעכו"ם משום דרכי שלום[22], מכל מקום לישראל אסור, משום שמחזיק ידי עוברי עבירה[23]:

ה כשפשט ידו לרשות שניה וחפץ בידו והניח ביד חבירו העומד שם, הוא חייב שעשה עקירה והנחה, וחבירו פטור[24] ומותר משום איסור שבת. ואסור מדברי סופרים, אפילו בכרמלית, משום שמסייע לעוברי

דברי שלום

תוס' שם (מכל מקום איסור דרבנן מיהא איכא, שחייב להפרישו מאיסור). רא"ש שם (דמכל מקום איסורא דרבנן איכא ... שלא יסייע לו). ר"ן שם (מכל מקום מדרבנן מיהא אסור ... ואיך יסייענו בידים). הובא במ"א שם.

וכן הוא לקמן הלכות גזילה וגניבה סכ"ג (אסור לכל אדם לסייעו ... מסייע עוברי עבירה, ואין צריך לומר שאסור לסייע לגזלן או לגנב בשום דבר הצריך להם לרשעתם).

[17] תוס' ע"ז ו, ב ד"ה מנין (אסור להושיט למומרים לעבודת כוכבים דבר איסור). **מ"א** שם (וכתבו התוס' שם דאסור להושיט למומרים דבר איסור).

[18] רמ"א יו"ד סי' קנא ס"א (יש אומרים, הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו, או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר. ויש מחמירין. ונהגו להקל כסברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו). ש"ך שם ס"ק ו (לפענ"ד נראה דלא פליגי, דכו"ע מודים ... בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור). וראה דגול מרבבה שם.

[19] ההלכות שבסעיף שלפנינו אינן קשורות למלאכת ההוצאה. אבל כיון שנזכר האיסור לסייע לידי עוברי עבירה, מסכם את ההלכות שבאיסור זה.

[20] מ"א ס"ק ד (ואסור להשאיל לאדם כלי מלאכה, אם הוא חשוד לעשות מלאכה בשבת, אם לא שיש לתלות שיעשה בה מלאכת היתר. ודוקא בדבר המצוי, אבל בדבר שאינו מצוי אסור. אם לא מפני דרכי שלום. עי' בגיטין דף ס"א, ובתוספות).

והוא דתנן בגטין שם (משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית, נפה וכברה וריחים ותנור ... אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ... וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום).

ובתוס' שם ד"ה משאלת (וקשה לר"ת, ותיפוק ליה דהוה שרי משום דאיכא למיתלי בתבואה של היתר, כדאשכחן במסכת שביעית בפ"ה (מ"ח) בית שמאי אומרים לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית, ובית הלל מתירין, מפני שיכול לשוחטה. עוד תנן התם (מ"ו) אלו כלים שאין האומן רשאי למוכרם בשביעית, מחרישה וכלי העול כו', זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור, לאיסור ולהיתר מותר. וליכא למימר דהתם נמי לא שרי אלא מפני דרכי שלום, דבמכר לא שייך דרכי שלום ... ואומר ר"ת, דהכא בידוע שאין לה אלא פירות שביעית, הלכך אי לאו משום דרכי שלום הוה אסור ... וכן משמע בירושלמי (גטין פ"ה ה"י) דקאמר אני אומר נפה לספור בה מעות, כברה לכבר בו חול, ריחים לטחון בו סמנין, תנור לטמון בו אונין של פשתן, משמע דמיירי דאין לו תבואה של היתר למיתלי בה. וההיא דירושלמי לא הוה תלייה גמורה כפרה לשחיטה, דאם כן בלא דרכי שלום נמי הוה שרי).

והיינו שכדי להתיר להשאיל כלי מלאכה לישראל החשוד, צריך שני תנאים:

(א) "יש לתלות שיעשה בו מלאכת היתר".

(ב) "הוא כלי המצוי", או "יש בו משום דרכי שלום".

[21] שבת פט, א (אמר ליה היה לך לעזרני). ופרש"י (לומר תצלח מלאכתך).

[22] משנה גיטין סא, א (ומחזיקין ידי נכרים בשביעית ... מפני דרכי שלום). גמרא שם סב, א (מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית ... למימרא להו אחזוקו (כשאומרין לעושי מלאכה העוברים עליהם תחזקנה ידיכם, רש"י) בעלמא, כי הא דרב יהודה אמר להו אחזוקו, רב ששת אמר להו אשרתא (אף הוא לשון חיזוק, רש"י)).

[23] משנה שם (מחזיקין ידי נכרים בשביעית, אבל לא ידי ישראל). מ"א שם (דרך ארץ לומר לאדם שעוסק במלאכה תצלח מלאכתך (שבת דף פ"ט). ואפילו לעכו"ם. אבל מי שעוסק במלאכת איסור, אסור לומר לו כך (גיטין ספ"ה)).

[24] **משנה שם** שבת ב, א (פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית ... העני חייב ובעל הבית פטור. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני ... בעל הבית חייב והעני פטור). טור ושו"ע (ואם פשט ידו לפנים וחפץ בידו והניחו לתוך יד חבירו העומד בפנים ... הוא חייב וחבירו פטור ... והוא הדין להוציא ידו לחוץ והניחו ביד חבירו העומד בחוץ ... שהעומד בפנים חייב שהוא עקר והניח, והעומד בחוץ פטור).

עבירה[25]:

המניח על חבירו למעלה מי'

ו ואם הוא עומד ברשות היחיד וחבירו ברשות הרבים, והניח החפץ ביד חבירו, והיא גבוהה למעלה מעשרה, שהוא מקום פטור, שניהם פטורים[26]. שאף שלגבי חבירו עצמו אין יד שלו נחשבת לו מקום פטור, לפי שנגררת אחר גופו העומד על קרקע רשות הרבים כמו שנתבאר[27], מכל מקום לגבי אדם אחר גם גופו הוא מקום פטור למעלה מעשרה[28].

אבל מכל מקום אסורים לעשות כן מדברי סופרים, אלא אם כן חבירו מוליך החפץ דרך מעלה מעשרה ומניחו במקום פטור הגבוה למעלה מעשרה[29]. אבל אם מניחו בארץ הרי נעשית על ידי שניהם הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים דרך מקום פטור, ויש בזה איסור מדברי סופרים, אפילו בכרמלית, כמ"ש בסי' שמ"ו[30].

ואפילו אם מניחו במקום פטור שהוא למטה מעשרה, הרי נעשה על ידי שניהם טלטול מרשות היחיד למקום פטור דרך אויר רשות הרבים[31], ואפשר שיש בזה גם כן איסור של דבריהם[32], כמו במטלטל

---

[25] כמבואר לעיל לעיל ס"ג-ד, ושם נסמן.

אלא שלעיל שם מיירי שהשני נטל החפץ מידו, שאז אסור לפעמים מן התורה, מטעם לפני עור. משא"כ כאן, שהוא לא קיבל החפץ בידו עד שהשני כבר עשה את המלאכה, אם כן אין בזה איסור לפני עור, אלא שאסור לקבלו בידו מדברי סופרים "משום שמסייע לעוברי עבירה".

[26] ירושלמי שבת פ"א ה"א (רב יהודה בשם שמואל, והוא שתהא ידו של עני בתוך עשרה לקרקע). **תוס'** שבת **דף ה**, א ד"ה כאן (דמתניתין מיירי למטה מי' ... דכל למעלה מי' הוי מקום פטור, ולא מחייב לכו"ע). רשב"א שם ד"ה הא דאמרינן (ועוד דגרסינן בירושלמי העני חייב, אמר רב יהודה בשם שמואל והוא שתהיה ידו של עני בתוך עשרה לקרקע). מ"מ הל' שבת פי"ג ה"ב (ובירושלמי מפרש שאין חיוב בבעל הבית אלא כשידו של עני תוך י' לרשות הרבים, ולזה נראה שהסכים הרשב"א ז"ל). הובא במ"א ס"ק ה.

[27] לעיל סעיף ב.

[28] רשב"א שם (דהמוציא למעלה או המעביר למעלה מעשרה דחייב, על כרחין דוקא באדם אחד שעמד לפוש, דעקירת גופו והנחת גופו כעקירת חפץ והנחת חפץ דמי, ומשום דגמרינן לה ממשא בני קהת).

וכל זה בעומד בחוץ (ברשות הרבים) וידו למעלה מעשרה. משא"כ בעומד בפנים (ברשות היחיד) וידו למעלה מעשרה, והעומד בחוץ הניח החפץ על ידו בפנים, ודאי חייב לדברי הכל, כמבואר בחידושי צמח צדק לב, ג-ד (וכאשר כתבתי כן דעת אאזמו"ר נ"ע בשו"ע סי' שמ"ז ס"ב וס"ו, דגבי פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית, יש חיוב אף שיד העני היא למעלה מעשרה).

[29] שעל ידי שניהם נעשה טלטול מרשות היחיד למקום פטור דרך מקום פטור (יד העומד בחוץ שלמעלה מעשרה).

ואף שלגבי העומד בחוץ אין ידו נחשבת לו מקום פטור, אלא רשות הרבים, והרי אסור לטלטל מרשות היחיד למקום פטור דרך רשות הרבים, כדלקמן בסמוך (הרי נעשה על ידי שניהם טלטול מרשות היחיד למקום פטור דרך אויר רשות הרבים, ואפשר שיש בזה גם כן איסור של דבריהם).

מכל מקום לענין איסור העברה מרשות היחיד למקום פטור דרך אויר רשות הרבים, אין חוששים לומר שידו הפשוטה למעלה מעשרה כאילו היא בארץ, כמבואר לעיל ס"ב (והערה 9), ולקמן ס"ז (והערה 66), ולעיל סי' שמו סי"א (ושם הערה 69). וראה זכרון יוסף אות רב.

[30] סעיף ב-ג (אסור לעשות כן מדברי סופרים, אפילו על ידי שנים, כגון שאחד עומד ברשות היחיד ונוטל משם חפץ ומניחו במקום פטור, והעומד ברשות הרבים נוטלו, מפני שמזלזל באיסורי שבת לגרום לכתחלה הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, או להפך, וגזרה שמא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או להפך, בלא הנחה במקום פטור בינתיים ... ויש אוסרים אפילו ברשויות של דבריהם).

[31] לא מיירי כאן, שהוליך ידו למעלה מעשרה והניחו במקום פטור (שאז לא העבירו דרך אויר רשות הרבים), אלא שהוליכו ברגליו (כדלעיל בסמוך "מוליך החפץ", וכדלקמן בסמוך "כשעקר גופו ללכת הרי עקר החפץ מרשות הרבים"), ואם כן העבירו "דרך אויר רשות הרבים".

[32] כדלעיל סי' שמו ס"ד (ולדברי הכל אסור להוציא מרשות היחיד למקום פטור, אפילו דרך רשויות של דבריהם, כגון כרמלית או חצר שאינה מעורבת, אפילו בלי הנחה בינתיים, וכמו שאסרו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית).

אלא שכאן הוא על ידי שנים, שהראשון עקר מרשות היחיד והניח במקום פטור, והשני עקר ממקום פטור והעבירו דרך אויר רשות הרבים למקום פטור, מכל מקום "אפשר שיש בזה גם כן איסור של דבריהם". וראה נתיבות שבת פ"ו הערה ס.

מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים, כמו שיתבאר[33].

ואם מוליכו[ם] דרך מעלה מעשרה לאיזו רשות היחיד, הרי זה חייב מן התורה, שהרי לגבי עצמו אין ידו נחשבת לו מקום פטור, שהיא נגררת אחר גופו, וכשעקר גופו ללכת[34], הרי עקר החפץ מרשות הרבים והניחו אחר כך ברשות היחיד[35].

ויש אומרים[36] שגם לגבי אחרים אין ידו או שאר גופו נחשבים מקום פטור, כמו שאין נחשבים לגבי עצמו, וכן שאר בעלי חיים[37] אינם מקום פטור אפילו הם גבוהים מעשרה, אלא הרי הם כקרקע רשות הרבים שהם עומדים עליה. וכן אם עומדים על גבי דבר שהוא כרמלית ברשות הרבים, או בכרמלית ממש, הרי הם כרמלית, אפילו הם גבוהים הרבה.

אבל אם עומדים על גבי דבר שהוא מקום פטור, הם מקום פטור לדברי הכל[38]:

דין ידו הפשוטה לרשות אחרת

ז העומד בפנים, ופשט ידיו או אחד משאר איבריו[39] לחוץ, אפילו הן למטה מעשרה, הן מקום פטור[40]

---

[33] לקמן ס״ח (הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע פטור, כיון שלא היתה הנחה ברשות הרבים, אבל אסור מדברי סופרים, גזרה שמא יבא לעשות הנחה ברשות הרבים. ואפילו דרך כרמלית אסור).

[34] משא״כ אם רק הוליכו בידו (ולא ״עקר גופו ללכת״), כי במה שהוליכו בידו (ולא עקר החפץ ממקום אחר), לא היתה כאן עקירה.

ההפרש בין עקר רגלו (דהוי עקירה והנחה) לבין הוליכו בידו (דלא הוי עקירה והנחה), נתבאר לקמן ס״ז (והערה 50).

וההלכה שאף אם הניחו חבירו עליו, ואחר כך הוליכו בידו, אינה נחשבת עקירה והנחה, נתבאר לקמן שם (והערה 55).

[35] בקונטרס אחרון סוף ס״ק א נתבאר, שלדעת התוס׳ בעירובין (לג, א), אפשר שגם לגבי עצמו נחשב כאן מקום פטור, כיון שהונח עליו ממקום אחר. ולפי זה יוצא, שגם אם יוליכנה אחר כך לרשות היחיד יהי׳ פטור. וכן נתבאר בזכרון יוסף אות רב (לפי מה שביאר בקונטרס אחרון לדעת התוס׳ ... נראה לכאורה דאין איסור בזה).

ואף ״שכשעקר גופו ללכת הרי עקר החפץ מרשות הרבים״.

מכל מקום כיון שהחפץ הונח עליו ממקום אחר, ונחשב מקום פטור, הרי כשעוקר אחר כך גופו ללכת, אינו עוקר את החפץ מרשות הרבים, אלא ממקום פטור. וכמבואר בקונטרס אחרון סוף ס״ק א (לפי דעת התוספות, אין צריך ליזהר מי שהחשיך, להניח כיסו על גבי בהמתו כשהיא מהלכת כו׳, אם היא גבוה עשרה), ונתבאר שם (הערה 128).

[36] תוס׳ רי״ד שבת קב, א ד״ה כיון (ואם פשט בעל הבית ונתן לתוך ידו של עני, אף על פי שגבוה ידו עשרה, או ששם על כתיפו של עני, חייב, דכל גופו של עני ... כאילו נח על גבי קרקע דמי). הובא ברשב״א שם (איכא מרבוותא דכתבו דמתניתין אפילו למעלה מעשרה היא, ואף על גב דלמעלה מעשרה ברשות הרבים מקום פטור הוא, כיון דקיימא לן (צז, א) המוציא משוי למעלה מעשרה חייב, וכן המעביר ברשות הרבים למעלה מעשרה חייב, הכא נמי, אף על פי שידו של עני למעלה מעשרה, הנותן לתוכה כאילו נותן ברשות הרבים). ריטב״א עירובין לג, א ד״ה סד״ה והא (תירץ הר״מ ב״ר שניאור ז״ל ... דלא שייך מקום פטור בדבר שהוא מונח בגופו של אדם או בידיו, שרגליו בארץ, כי מה שמונח בידו או בגופו למעלה הרי הוא כמונח למטה בין רגליו ... ולא עשו למעלה מעשרה ברשות הרבים שיהא מקום פטור, אלא במה שאינו ביד אדם ... ושיטה זו היא המחוורת בעיני יותר). **מ״מ** שם (ויש חולקים). הובא במ״א שם.

[37] תוס׳ רי״ד שם (שאין חשוב רשות אלא מידי דלא נייד, דהיינו הקרקע, אבל בעלי חיים לא רשויות נינהו, משום דנייד, וכל מקום שעומד האדם הוא בטל אצל אותו הרשות, אם עומד ברשות הרבים דינו כרשות הרבים).

וראה גם קונטרס אחרון ס״ק א (אע״ג דסתם בהמה גבוה י׳ טפחים).

[38] **תוס׳ דף ה**, א ד״ה בגומא (גומא שהיתה כרמלית או מקום פטור, כיון שגופו שם, ידו שהיא פשוטה לרשות הרבים לא הויא כרשות הרבים, דבתר גופו גריר).

[39] יתבאר לקמן (הערה 52).

[40] בגמרא שבת צב, א (איתמר המוציא פירות לרשות הרבים, אביי אמר ביד חייב (משיצאו הפירות, ואע״פ שגופו ברשות היחיד, ולא אמרינן אגד גופו שמיה אגד, רש״י), בכלי פטור (כל זמן שיש מקצת הכלי בביתו, רש״י), ורבא אמר, ביד פטור (דאגד גופו שמיה אגד, דידו בתר גופו גרירא, רש״י) בכלי חייב).

ומקשינן שם לענין כלי (ורמי דאביי אדאביי ורמי דרבא אדרבא), ומתרצת הגמרא (איפוך).

ופירש **מ״מ** הל׳ שבת פי״ג ה״ו (ויש מי שפירש, איפוך דכלי בלבד הוא דמפרש, אבל יד כדקאי קאי, דאביי אמר בין ביד בין בכלי חייב, ורבא אמר בין ביד בין בכלי פטור, וקי״ל כרבא), שבין בגופו ובין בכלי אמרינן דשמיה אגד, שנגרר ונחשב מקום פטור.

רש״י עירובין צט, א ד״ה רישא רבנן (שותה עביד עקירה והנחה בחדא רשותא, דהא ברשות שהוא שותה בה פיו עומד, ובפיו הן נחין מיד), לפירוש ה**רא״ש** עירובין פ״י ס״ו (ופירש רש״י ... דהא ברשות שהוא שותה בו, פיו עומד, ובפיו נחין מיד. ואף על פי שהן חוזרין ונבלעין במעיו, אין חשש, הואיל ונחו בפיו שהוא מקום פטור), ותוס׳ שם כ, א ד״ה

לדברי הכל[41], אפילו לגבי אותו האדם עצמו, לענין שמותר לו להכניס לתוך ידו חפץ המונח ברשות הרבים[42]. שאין ידו נגררת אחר גופו להיות רשות היחיד כמוהו[43], הואיל והן ברשויות מוחלקות. וגם אינו כרשות הרבים שהיא בתוכה, הואיל ואגודה בגופו העומד ברשות היחיד, לפיכך הוא מקום פטור.

(ומה שאסור לו[44], ואפילו לאחר[45], ליתן חפץ לידו מרשות הרבים שיכניסנו לרשות היחיד, אף על פי שמכניס ממקום פטור לרשות היחיד. איסור זה הוא משום גזירה שמא יבא לעשות בעצמו עקירה מרשות

דברי שלום

לא (ורש"י תירץ לקמן ... דמשקין נחין בתוך פיו, שהוא מקום פטור. ואע"ג דחוזרין ונבלעין, אין לחוש, הואיל ונחו במקום פטור). הרי שגם לדעת רש"י קיי"ל דאגד יד שמיה אגד, וידו הפשוטה לרשות אחרת היא מקום פטור.

[בנוסף לזה הובאו לקמן (הערה 48) ציונים, שלפום ריהטא לא נראה הקשר להאמור שם, אלא להאמור כאן – לבאר הדעה שלפנינו, דאגד יד שמיה אגד, וידו הפשוטה היא מקום פטור:].

מ"א סי' ש"[ן] ס"ק ב (כיון שנתנן בפיו הוי מקום פטור, כיון שהוא במקום אחר ופיו במקום אחר).

וכבר הובאה לעיל גירסת ופירוש הגמרא לדעה זו, לפי האמור במגיד משנה. ועתה יובאו שני אופנים נוספים בביאור הגמרא לדעה זו:

(א) באמת נקטינן כגירסה שבגמרא שלנו (צב, א), כפי שיובא לקמן (הערה 51), שאביי סובר אגד יד שמיה אגד (וידו הפשוטה היא מקום פטור), ורבא סובר אגד יד לאו שמיה אגד (וידו הפשוטה היא כשרשות שנמצאת בה). אלא דקיי"ל **כאביי צב**, א (ביד פטור), ופרש"י (דאגד גופו שמיה אגד, דידו בתר גופו גרירא). ולמרות הכלל דהלכתא כרבא נגד אביי, מכל מקום הכא קיי"ל כאביי, **וכר' אבהו ה ע"א** (הא בעינן הנחה על גבי מקום ד' וליכא ... אלא אמר ר' אבהו כגון ששלשל ידו למטה מג' וקבלה). ופירשו התוס' שם ד"ה כגון (וקסבר רבי אבהו דאגד יד שמיה אגד).

(ב) **אי נמי כרבא** (שכשידו הפשוטה היא למטה מג' הוי הנחה ברשות הרבים, ומכל מקום גם הוא מודה שלמעלה מג' הוי ידו מקום פטור), **לפי פר"י בתוס' שם** צב, א ד"ה התם (ור"י מפרש התם למעלה מג', ואית לן למימר דשמיה אגד, כדאמר בפ"ק (דף ג.) דידו בתר גופו גריר, הכא למטה מג' דלאו שמיה אגד).

*

שיטה זו, שידו הפשוטה לרשות אחרת היא מקום פטור, הובאה גם לקמן סי' שנ ס"ב (ואף על פי שעוקר המים מרשות זו ושותה אותם ונכנסים למעיו שהם ברשות זו, ושם נעשית הנחתן, ונמצא מוציא מרשות לרשות. אין בכך כלום, כיון שכבר נחו המים מעט בפיו קודם שנכנסו למעיו, ופיו הוא מקום פטור, כיון שהוא עומד ברשות זו ופיו הוא ברשות האחרת, וכמ"ש בסימן שמ"ז שיש סוברים כן).

וכל זה הוא לענין ידו הפשוטה לרשות אחרת, משא"כ לענין כלי, מודים שתי הדעות דקיי"ל אגד כלי שמיה אגד, והמוציא כלי פירות לרשות הרבים, "כל זמן שיש מקצת הכלי בביתו", אינו חייב, וכנפסק ברמב"ם פי"ב הי"א (קופה שהיא מלאה חפצים, אפילו מלאה חרדל, והוציא רובה מרשות זו לרשות זו, פטור, עד שיוציא את כל הקופה, וכן כל הדומה לזה), ובמ"מ שם (ר' יוחנן אמר אפילו מלאה חרדל פטור, אלמא קסבר אגד כלי שמיה אגד. ואמרו שם דרבא סבירא ליה כר' יוחנן, ואביי כחזקיה. ולפיכך פסק רבינו כר' יוחנן ורבא).

אבל מכל מקום אסור מדרבנן, כמו גבי יד, שיתבאר לקמן סי' שמח ס"א (שעבר על דבריהם, ועשה עקירה מרשות היחיד לרשות הרבים, או לכרמלית). וראה גם לקמן (הערה 51).

[41] היינו ששתי הדיעות שבסעיף הקודם (לענין ידו הפשוטה למעלה מעשרה), מודים כאן שאינו כרשות שעומד בו, אלא מקום פטור.

אמנם לקמן בסמוך יתבאר, שגם כאן יש אומרים שידו כרשות הרבים.

[42] משנה עירובין צח, ב (עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים, ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד).

וכן הוא לקמן סי' שנ ס"א (עומד אדם ברשות היחיד ומוציא ידו לרשות הרבים ומטלטל שם חפצים, שנוטלן מכאן ומניחן כאן).

שכן הוא לפי שתי הדעות שלפנינו (שידו הפשוטה לרשות הרבים היא כרשות הרבים, או כמקום פטור), כיון שעכ"פ אינו כרשות שהוא עומד בו (שאין ידו נגררת אחר גופו להיות רשות היחיד כמוהו).

[43] שבת ג, ב (אמר אביי פשיטא לי ידו של אדם (הפשוטה לרשות אחרת, רש"י) אינה (נזרקת אחר גופו לגמרי להיות כרשות שהוא עומד בה, רש"י) לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד (בין שהוא רשות היחיד בין שהוא רשות הרבים, רש"י)).

[44] אף שיתבאר בסמוך "שהנחה על היד אינה חשובה הנחה אלא לחפץ שהונח עליה ממקום אחר", מכל מקום יכול ליקח חפץ בידו מרשות הרבים ולתת מידו זאת לידו אחרת, שאז תהי' הנחה במקום פטור, כמבואר בתוס' עירובין כ, א ד"ה לא (אכתי אפשר דלא אתי לידי חיוב חטאת, כגון שיתן מידו זאת לידו אחרת). שם לג, א ד"ה והא (יניח על ידו או על כתיפו למעלה מי'), דאז הוי הנחה במקום פטור, ואחר כך יכניסנו לרשות היחיד. וראה ארץ צבי ע"מ שבת ג, א.

[45] וכן יכול העני להניח החפץ ביד בעל הבית הפשוטה לרשות הרבים, שאז הוי הנחה במקום פטור, ואחר כך יכניסנו לרשות היחיד.

ומדוע אם כן תנן בריש מכילתין (פשט בעל הבית את ידו לחוץ ... נתן לתוכה, והכניס שניהם פטורין), ובגמרא ג, א (פטור אבל אסור).

הרבים והנחה ברשות היחיד[46], שאסור מדברי סופרים לגרום הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, אפילו דרך מקום פטור, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו[47]).

אבל אם הוציא חפץ בידו מרשות היחיד, אפילו אם נחה ידו תחלה באויר רשות הרבים, אין זו חשובה הנחה במקום פטור, ואם אחר כך הניח החפץ ברשות הרבים חייב. לפי שהנחה על היד אינה חשובה הנחה אלא לחפץ שהונח עליה ממקום אחר, אבל חפץ שהיה עליה בתחלה ברשות זו והושיטה לרשות ב׳, כיון שאין הושטה זו חשובה כאן הנחה ליד עצמה, שהרי היא תלויה כאן באויר, הוא הדין שאינה חשובה הנחה להחפץ שבה[48].

שהושטת היד אינה דומה לעמידת גופו, שכשעומד לפוש[49] עמידה זו חשובה הנחה גם להחפץ שעל גופו או שעל ידו, לפי שהגוף עצמו עומד ונח על גבי קרקע, משא״כ בהושטת ידו לבדה שהיא תלויה ונחה באויר[50].

---

[46] רש״י שבת ו, א ד״ה ובלבד (דמזלזל באיסורי שבת לכתחלה, לגרום הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, וגזירה דילמא אתי לאקולי ולאפוקי להדיא מרשות היחיד לרשות הרבים). תוס׳ עירובין כ, א ד״ה לא (אמרינן ובלבד שלא יחליפו, התם גזרינן דילמא אתי לאפוקי בהדיא). ס׳ התרומה סוס״י ריד (דילמא יביאו החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד דרך אותו מקום פטור בלא הנחה שם באמצע, ואם כן יהא חייב).

[47] סעיף ב (אבל אסור לעשות כן מדברי סופרים ... גזרה שמא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או להפך בלא הנחה במקום פטור בינתיים).

כבר נתבאר לעיל ס״א, שאפילו לא היתה הנחה בינתיים במקום פטור, ״שניהם פטורים, שנאמר מעם הארץ בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה יחיד ועשה אותה חייב שנים ועשו אותה פטורין, אבל אסורים לעשות כן מדברי סופרים גזרה שמא יבאו כל אחד ואחד מהם לעשות מלאכה שלימה בשבת״.

וכאן מוסיף, שאף אם היו שני הטעמים להיתר: (א) שנים שעשאוה. (ב) היתה הנחה במקום פטור. והיינו שהעומד בפנים הכניס החפץ ממקום פטור לרשות היחיד (כקושיית רעק״א במשנה עירובין פ״י מ״ו, ונשאר בצע״ג). מכל מקום עדיין אסור מאותה גזירה, שמא יבוא להוציא בעצמו בלא הנחה במקום פטור בינתיים.

ואפילו כשיש שלושה טעמים להיתר: (א) הכנסה מכרמלית לרשות היחיד, (ב) על ידי שנים, (ג) על ידי הנחה במקום פטור, גם בזה יש להחמיר, כדלקמן בסמוך (והרי נעשית כאן על ידי שלשתן הוצאה מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור, ויש אוסרים בזה, ויש להחמיר כדבריהם).

[48] תוס׳ שם (דלא חשיב הנחה במקום פטור אלא בדבר שהוא נוטל ממקומו, אבל התם שהכלי נח מאליו לא חשיב הנחה במקום פטור). רא״ש עירובין פ״י ס״ו (דהתם לא חשיב הנחת הפירות בידו כמונחין במקום פטור, כיון שלא נתן החפץ לידו ממקום אחר אחרי שהוציאה לרשות הרבים).

הובאו בקונטרס אחרון סוף ס״ק א (וכהאי גוונא מבואר בראי״ש שם, והביאוהו בתוס׳ בדף כ׳, לענין שהוא במקום אחד ופיו או ידו במקום אחר, דלא חשיבה הנחה במקום פטור אלא אם כן הונח שם ממקום אחר).

מ״א סי׳ ש״[ן] ס״ק ב (וקשה דגבי ידו נמי נימא הכי, אם מושיטה לחוץ נעשה מקום פטור, וכשמניח החפץ ברשות הרבים לפטור. ויש לומר דהתם לא הניח הכלי לידו ממקום אחר, אחרי שהוציאו לרשות הרבים ... עיין בראי״ש).

ואין הכי נמי, אם יתן מידו זאת לידו אחרת, ואחר כך יניח ברשות הרבים, לא יהא חייב, כמבואר בתוס׳ שם (אכתי אפשר דלא אתי לידי חיוב חטאת, כגון שיתן מידו זאת לידו אחרת). והובא לקמן סי׳ שנ בקונטרס אחרון ס״ק ב (והערה 22).

[המשך ציון זה, ראה לעיל הערה 40].

*

וכל זה בידו הפשוטה לרשות אחרת. משא״כ בעומד במקום פטור ומעבירו דרך עליו, נתבאר לעיל סי׳ שמו ס״ב (העומד במקום פטור, ונוטל חפץ מרשות היחיד, או מיד מי שעומד ברשות היחיד, ונותנו ברשות הרבים, או ביד העומד ברשות הרבים, או להפך ... אם נחה ידו שם קצת, פטור).

וכן כשעומדת בכרמלית, אף שידיה למעלה מעשרה, כדלקמן בסמוך (תעמוד אחת לפוש בעוד התינוק על ידיה, והרי זה כאלו הניחתו בארץ).

[49] כדלקמן סי׳ שמט ס״ג (המעביר ד׳ אמות ברשות הרבים, אינו חייב אלא אם כן העביר בהליכה אחת, אבל אם עמד בתוך ד׳ אמות, וחזר והלך, פטור ... כשעמד לפוש), ושם נסמן.

[50] **עי׳ דף ג ע״א** בגמרא (בעי מיניה רב מרבי, הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ, מהו, עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי ומיחייב, או דילמא לא. אמר ליה חייב, ואינו דומה לידו, מאי טעמא גופו נייח ידו לא נייח), **ורא״ש** ס״ב (פירוש, דאמר במתניתין פשט העני את ידו לפנים ונתן בעל הבית לתוכה והוציא העני פטור, ולא אמר עקירת היד כעקירת חפץ דמי, מאי טעמא, ידו לא נייחא על גבי קרקע, הלכך לא חשיב עקירתו כעקירת חפץ. ולא דמי להטעינו חבירו על כתיפו או על ידו ועקר רגליו ויצא, דחייב, דהתם גופו נייח על גבי קרקע, וחשיב עקירת גופו

ויש אומרים[51] שידו הפשוטה לרשות אחרת הרי היא לגמרי כאותה רשות, אם רשות היחיד רשות היחיד אם רשות הרבים רשות הרבים, והוא הדין לאחד משאר אבריו[52], אע"פ שאגודים בגוף העומד ברשות אחרת.

[הגה"ה: ומה שהפושט ידו מרשות לרשות וחפץ בידו, אינו חייב עד שיניח הוא החפץ על גבי קרקע, או ליד חבירו העומד שם, אבל אם חבירו נטלו ממנו, אף הוא פטור[53], אף על פי שהחפץ מונח בידו, שהיא חשובה כאותה רשות לגמרי, והרי הוציא מרשות לרשות. זהו לפי שלא היתה עדיין הנחה לחפץ זה באותה רשות[54], שהנחת החפץ ביד אינה חשובה הנחה הואיל והיה בה מתחלה[55] כמו שנתבאר].

דברי שלום

כעקירת חפץ, אף החפץ שנתון בידו, כיון שעקר גופו, אבל אם לא עקר גופו ועמד במקומו והושיט ידו לחוץ, פטור, דלא חשיב עקירת היד כעקירת חפץ).

[51] **רמב"ם** פי"ג ה"ה-ו (מי שהיה עומד באחת משתי רשויות ופשט ידו לרשות שניה וחפץ בידו, ונטלו אחר ממנו, או שנתן אחר לידו חפץ והחזיר ידו אליו, שניהם פטורים, שזה עקר וזה הניח. במה דברים אמורים כשהיתה ידו למעלה משלשה. אבל היתה ידו בתוך שלשה סמוך לארץ הרי זה כמי שהניח בארץ וחייב), כרבא צב, א (ורבא אמר, ביד פטור בכלי חייב. איפוך, ביד חייב. והתנן פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה, או שנתן לתוכה והכניס, שניהן פטורין. התם למעלה מג', הכא למטה מג'). מ"מ שם (רבינו ז"ל מפרש איפוך, דרבא אמר ביד חייב בכלי פטור, ואביי אמר ביד פטור בכלי חייב, ומשנתנו לרבא למעלה מג' היא, וקי"ל כרבא. וכן פירשו מקצת המפרשים ז"ל ... ודעת רבינו האי כדעת רבינו ועיקר). **עיי"ש פרש"י** (התם למעלה מג', וטעמא משום דלא נח, ולא משום אגד גופה. והכא למטה מג', דליכא למיפטרי' משום הנחה, דכמונח דמי).

דעה זו הובאה גם לקמן סי' שנ ס"ב (אם תמצי לומר שפיו אינו מקום פטור, אלא הוא כאותה רשות שהוציאו [ל]שם, כמ"ש בסי' שמ"ז שיש סוברים כן).

ולפי דעה זו קיי"ל שאגד יד לא שמיה אגד, ודינו כרשות הרבים. אבל אגד כלי שמיה אגד, ודינו כמקום פטור (כדלעיל הערה 40).

[52] **משמעות תוס'** שבת **יא**, א ד"ה לא כו' (כי יכניס ראשו ורובו אמאי שרי, הא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים, שלוקח ברשות היחיד ונחית בבטנו ברשות הרבים ... ויש לומר דבליעתו היינו הנחתו, ואין לחוש במה ששוב נכנסים לתוך מעיו), **ועירובין כ**, א ד"ה לא **בתירוץ ב** (דהכא [העומד ברשות אחת ושותה ברשות אחרת] כשבולעם, מיד חשיבי כנחין ... הוי עקירה והנחה בחד רשותא).

ואף שבתוס' שבת שם לא נזכר שראשו הוא כרשות הרבים (ראה דובר שלום ע' קלג).

מכל מקום מזה שתירץ בשבת שם, כתירוץ השני שבעירובין שם (ולא כתירוץ הא'), משמע שגם בשבת שם סוברים התוס' שכששותה בפיו הוי עקירה והנחה בחד רשותא. וכן נתבאר לקמן סי' שנ בקונטרס אחרון (שהתוס' בשבת דף י"א ... לא תירצו כהרא"ש), והיינו שלא תירצו כתירוץ הרא"ש (שהובא לעיל הערה 40), שכשותה בפיו הוי הנחה במקום פטור.

וכן הוא לקמן סי' שנ ס"ב (לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויוציא ראשו לרשות הרבים וישתה שם ... פיו הוא מקום פטור, כיון שהוא עומד ברשות זו ופיו הוא ברשות האחרת וכמ"ש בסימן שמ"ז שיש סוברים כן ... אם תמצי לומר שפיו אינו מקום פטור, אלא הוא כאותה רשות שהוציאו [ל]שם כמ"ש בסי' שמ"ז שיש סוברים כן).

*

וכל זה בפיו, אבל בהוציא ראשו ורובו, אפילו דעה הראשונה יכולה להודות שדינן כאותה רשות שהן שם, כדלקמן בקונטרס אחרון שם (אבל ראשו ורובו הן לגמרי כאותה רשות שהן שם).

ואפשר שאז אף הרגלים נגררים אחר ראשו ורובו, כדלקמן שם (דאפשר ... הרגלים הוא שהן מקום פטור, ולא כרשות שהן שם, מפני שנגררין אחר ראשו ורובו).

[53] כדתנן בריש מכילתין (פשט בעל הבית את ידו לחוץ, ונטל העני מתוכה ... שניהם פטורין). ולעיל ס"א (העומד באחת משתי רשויות אלו, ופשט ידו לרשות השנייה וחפץ בידו, ונטלו ממנו חבירו העומד שם ... שניהם פטורים).

[54] **גמרא שם** צב, א (והתנן פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה או שנתן לתוכה והכניס שניהן פטורין. התם למעלה מג'), ופרש"י (וטעמא משום דלא נח, ולא משום אגד גופה), ותוס' (ונהי דלאו שמיה אגד, הנחה ליכא, כדפירש בקונטרס).

[55] כלדעיל לדעה הראשונה (שהנחה על היד אינה חשובה הנחה אלא לחפץ שהונח עליה ממקום אחר).

ומפשטות דברים אלו נראה לכאורה, שאם העומד בחוץ הניח חפץ על יד העומד בפנים הפשוטה לחוץ, חשובה הנחה ברשות הרבים, וכשמכניסה העומד בפנים הוא חייב, וכעין האמור לקמן סי' שנ ס"ב (אם תמצי לומר שפיו אינו מקום פטור, אלא הוא כאותה רשות שהוציאו [ל]שם, כמ"ש בסי' שמ"ז שיש סוברים כן, ונמצא שנחו המים באותה רשות, וכשבולעם ומכניסם למעיו שברשות אחרת הרי הוא מוציא מרשות לרשות).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

לפיכך אם שלשל ידו למטה מג׳ טפחים סמוך לארץ באותה רשות שהכניסה לשם, בין שהיא רשות היחיד בין שהיא רשות הרבים, חייב, אע״פ שלא הניח החפץ בארץ, שכל פחות מג׳ סמוך לארץ הוא כארץ, וכאילו נחה ידו בארץ עצמה, וידו היא כאותה רשות לגמרי[56].

(ולדברי הכל אם ידו פשוטה מרשות היחיד לרשות הרבים למעלה מעשרה, היא מקום פטור[57]).

ולכן[58] יש להתיר במילה בשבת להוציא התינוק מרשות היחיד לכרמלית, על ידי שיעמדו שתי נשים בפנים, ואחת מהן תושיט ידיה לחוץ למעלה מעשרה, שהן מקום פטור לדברי הכל, והשניה תטול

דברי שלום

אמנם אין לפרש כן, שהרי מפורש במשנה ריש מכילתין (פשט בעל הבית את ידו לחוץ ... העני ... נתן לתוכה, והכניס שניהם פטורין). ולא אמרינן שהעני הניח ביד בעל הפשוטה לחוץ, שהיא רשות הרבים, ואחר כך כשהכניס בעל הבית את ידו, עשה עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד.

וראה הערות וביאורים תתיט (ע׳ 65) שביאר הטעם שבעל הבית פטור על הכנסה זו, משום ש(אף שהעני עשה הנחה בידו הפשוטה לרשות הרבים, מכל מקום) בעל הבית לא עשה עקירה מרשות הרבים, ״הואיל והיה בה מתחלה״, ולא עקרה ממקום אחר.

וכן נראה לעיל ס״ו (ואם הוא עומד ברשות היחיד וחבירו ברשות הרבים, והניח החפץ ביד חבירו, והיא גבוהה למעלה מעשרה, שהוא מקום פטור ... לגבי אדם אחר גם גופו הוא מקום פטור למעלה מעשרה ... ואם מוליכ[ם] דרך מעלה מעשרה לאיזו רשות היחיד, הרי זה חייב מן התורה, שהרי לגבי עצמו אין ידו נחשבת לו מקום פטור, שהיא נגררת אחר גופו, וכשעקר גופו ללכת, הרי עקר החפץ מרשות הרבים והניחו אחר כך ברשות היחיד).

והיינו שגם בזה אינו חייב מן התורה אלא ״כשעקר גופו ללכת״. משא״כ אם רק הוליכו בידו לרשות היחיד, אינה נחשבת עקירה, ולכן שניהם פטורים (ראה לעיל שם הערה 34).

[56] גמרא שם (הכא למטה מג׳), ופרש״י (דליכא למיפטרי׳ משום הנחה, דכמונח דמי). רמב״ם פי״ג ה״ו (אבל היתה ידו בתוך שלשה סמוך לארץ, הרי זה כמי שהניח בארץ וחייב). מ״א ס״ק א (ואם היתה ידו למטה מג׳, הוי כאלו הניחה בארץ).

וראה חי׳ צמח צדק לג, א אם הניח ידו על השלחן.

[57] שבת ג, ב (היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ ... למעלה מעשרה), ופרש״י (דאויר מקום פטור הוא), ותוס׳ (דהוי מקום פטור).

[58] כיון שידו הפשוטה למעלה מעשרה היא מקום פטור לדברי הכל, לכן יש למצוא היתר במילה בשבת, שיהי׳ מותר לדברי הכל, דהיינו להושיט ידיה לחוץ למעלה מעשרה כו׳.

והיינו שבאופן הוצאת התינוק למול בשבת בבית הכנסת, כתב הט״ז בסי׳ שמט (כשנושאין בשבת תינוק למול יש להתיר שיוציא עכו״ם התינוק מן הבית, דלא להוציא מרשות היחיד לכרמלית, ואחר כך יטלטלוהו ישראל בפחות פחות מד׳ אמות. וכן כשיכניסוהו לבית הכנסת צריך שיכניסו עכו״ם, דהוה מכניס מכרמלית לרשות היחיד. כל זה נראה ברור, וה׳ יכפר בעד השוגגים), ובסי׳ רסו ס״ק ד (לא יפה עושים אותן שנושאין תינוק לימול בפחות פחות מד׳ אמות, דמכל מקום יש איסור מה שמוציאין מרשות היחיד לרחוב, שהוא כרמלית. אלא יוציאנו על ידי עכו״ם מרשות לרשות, ואחר כך יטלטלנו בפחות מד׳ אמות).

אלא שגם בזה יש אוסרים, כדלעיל סי׳ שלא ס״ח (יש אוסרין להוציא התינוק מביתו לבית הכנסת דרך כרמלית, או חצר שאינה מעורבת, אפילו על ידי נכרי, שאין בהוצאה זו צורך מצוה, שהרי אפשר למולו בביתו. ויש מתירין בזה, משום ברב עם הדרת מלך. ויש להנהיג כן במקומות שנוהגים להביא התינוק לבית הכנסת, על ידי שאחד נותנו לחבירו וחבירו לחבירו בפחות מד׳ אמות, שיוציאוהו מרשות היחיד על ידי נכרי, ויכניסוהו על ידי נכרי).

אמנם לפי האמור כאן, אפשר למצוא אופן המותר לדברי הכל. וכן מסיים לעיל שם, בסי׳ שלא ס״ח (או יעשו כמו שיתבאר בסי׳ שמ״ז).

*

סיכום דיני הוצאת תינוק מביתו למולו בבית הכנסת, שנתבארו כאן, ולעיל סי׳ שלא ס״ח:

(א) יש אומרים שאין בזה צורך מצוה, שהרי אפשר למולו בביתו, ולכן אין להתירו על ידי אמירה לנכרי, אפילו בכרמלית או חצר שאינה מעורבת (שלא, ח).

(ב) אבל גם לפי דעה זו, יש להתיר הוצאתו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך למעלה מי׳ בכרמלית, שהוא מקום פטור, שהרי זה מותר אף לדבר הרשות, כמבואר כאן.

(ג) ויש אומרים שיש בזה מצוה, משום ברב עם הדרת מלך, ולכן מותר להוציאו ולהכניסו על ידי לנכרי, ולהעבירו על ידי שנותנו לחבירו וחבירו לחבירו בפחות מד׳ אמות (שלא, ח).

(ד) גם לדעה זו, אין להתיר ההוצאה וההכנסה על ידי זה עוקר וזה מניח (שלא, ח), ואפילו בכרמלית, ואפילו בחצר שאינה מעורבת, שמשום צורך מצוה אין מתירין שום איסור קל, ואפילו אם יצטרכו לדחות המילה למחר העמידו חכמים דבריהם במקום כרת, כמבואר כאן.

יוצא אם כן, שהאופן המותר והאופן האסור שנתבארו בסעיף שלפנינו, הם לפי שתי הדעות דלעיל שם.

התינוק מבפנים ותושיטנו לחוץ ותניחנו על ידי האשה הפשוטות לחוץ למעלה מעשרה, והרי זו הנחה במקום פטור כיון שהתינוק הונח על ידיה ממקום אחר[59].

ואחר כך תניח אפילו היא עצמה את התינוק על ידי אשה אחרת העומדת בחוץ, שהן גם כן למעלה מעשרה, שיש אומרים שהן מקום פטור לגבי אדם אחר, כמו שנתבאר למעלה[60], ויש לסמוך על דבריהם להקל בענין זה בכרמלית שאיסורו מדברי סופרים, שבדברי סופרים הלך אחר המיקל, ועוד כיון שיש מתירין לגמרי לטלטל מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו[61].

(אבל העומדת בחוץ לא תטול מעל ידי העומדת בפנים, שהרי לגבי עצמה אין ידיה חשובות מקום פטור, וכשנוטלת התינוק בידיה הרי זה כאלו הניחתו בארץ כמו שנתבאר למעלה[62], והרי נעשית כאן על ידי שלשתן הוצאה מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור[63], ויש אוסרים בזה, ויש להחמיר כדבריהם כמו שנתבאר שם[64]. ומשום צורך מצוה אין מתירין שום איסור קל על ידי ישראל כמו שנתבאר בסי׳ של״א[65]).

ואחר כך תחזור העומדת בחוץ ותניחנו על ידי חבירתה, וחבירתה על ידי חבירתה, בפחות פחות מד׳ אמות, והכל למעלה מעשרה[66]. ואין לגזור שמא תעמוד אחת לפוש בעוד התינוק על ידיה[67], והרי זה

---

[59] הטעם שהוצרך לזה, כדי שתהי׳ הנחה על גבי מקום פטור לדברי הכל (משא״כ מה שמניחה על ידי העומדת בחוץ, יש אומרים שנחשב כהניחה בכרמלית, כדלקמן הערה הבאה).

[60] סעיף ו (שאף שלגבי חבירו עצמו אין יד שלו נחשבת לו מקום פטור ... מכל מקום לגבי אדם אחר גם גופו הוא מקום פטור למעלה מעשרה ... ויש אומרים שגם לגבי אחרים אין ידו או שאר גופו נחשבים מקום פטור, כמו שאין נחשבים לגבי עצמו).

[61] סעיף ג (ברשויות של דבריהם ... מותר לעמוד עליו וליטול מחצר זו ולהניח בחצר זו ... במקום פטור שבין רשות היחיד לכרמלית ... ויש אוסרים אפילו ברשויות של דבריהם ... ויש להחמיר כדבריהם), וס״ד (וכל זה כשעומד במקום פטור ונעשית שם הנחה). והרי גם כאן היתה הנחה במקום פטור לדברי הכל (כשהניחה האשה הראשונה את התינוק על גבי ידי השנית הפשוטות לחוץ למעלה מעשרה).

[62] סעיף ב (היה עומד באחת משתי הרשויות, ופשט ידו לרשות חבירו ונטל החפץ מידו, והוציא לרשות שעומד בו, אפילו לא הניחו בארץ ... ואפילו אם הוא עומד ברשות הרבים וידו שהחפץ בתוכה היא למעלה מי׳ טפחים, שהוא מקום פטור, הרי זה חייב).

[63] **עי׳ ס׳ (תה״ד) [התרומה] סי׳ ריד** (ובלבד שלא יחליפו, שבני רשות היחיד לא יקחו להם חפץ שבני רשות הרבים נתנו שם).

וכן הוא לעיל סי׳ שמו ס״ב (אסור לעשות כן מדברי סופרים אפילו על ידי שנים, כגון שאחד עומד ברשות היחיד ונוטל משם חפץ ומניחו במקום פטור, והעומד ברשות הרבים נוטלו. מפני שמזלזל באיסורי שבת לגרום לכתחלה הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, או להפך, וגזרה שמא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או להפך, בלא הנחה במקום פטור בינתיים).

ונתבאר לעיל (הערה 47).

[64] סי׳ שמו ס״ג (ויש אוסרים אפילו ברשויות של דבריהם ... ויש להחמיר כדבריהם).

[65] ס״ז (ואפילו איסור דברי סופרים לא התירו לצורך מצות מילה, אפילו אם תדחה המילה לגמרי בשביל כך ... שהעמידו חכמים את דבריהם אפילו במקום כרת), וס״ח (אבל לא יוציאוהו ויכניסוהו על ידי שנים שזה עוקר וזה מניח, אע״פ שהוא פטור, מכל מקום הרי הוא אסור מדברי סופרים).

וכן הוא לעיל סי׳ שם סוף ס״ב (העושה מעשה אסור, אפילו הוא שבות דשבות במקום מצוה, כמ״ש בסימן של״א). לקמן סי׳ שמט ס״ה (אסור מדברי סופרים אפילו בכרמלית, ואפילו לדבר מצוה, כמו שנתבאר בסי׳ של״א).

[66] ואף שגם למטה מעשרה מותר על ידי שנותנו לחבירו וחבירו לחבירו, כדלקמן סי׳ שמט ס״ד (מותר לו לאדם לעקור חפץ מרשות הרבים וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ד׳ אמותיו, וחבירו יתננו לחבירו שאצלו, אף על פי שהחפץ הולך כמה מילין ברשות הרבים, כיון שכל אחד אינו מעביר ד׳ אמות).

מכל מקום, כאן שהוציאוהו מרשות היחיד, אם יהי׳ למטה מעשרה, תהי׳ הוצאה מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור (ראה הערה הבאה).

ואף שלגבי האשה עצמה אמרינן שגם אם ידה למעלה מעשרה הוא כאילו מונחת בארץ, כדלעיל ס״ב וס״ו, ואם כן היתה ההעברה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר כרמלית.

מכל מקום אין חוששים לומר שהיא כאילו למטה בארץ, אלא כשעמדה לפוש, אבל לא לגבי האיסור שלא להעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים, כדלעיל ס״ב (והערה 9), וס״ו (והערה 29), ולעיל סי׳ שמו סי״א (ושם הערה 69).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

כאלו הניחתו בארץ כמו שנתבאר למעלה[68], לפי שאף אם תעשה כן לא נעשית כאן אלא הוצאה מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור, ואין לנו לגזור כל כך בהוצאה זו כיון שיש מתירים אותה לגמרי.

וכשיגיעו לפני חצר בית הכנסת, שהיא רשות היחיד, תחזור אשה אחת ותעמוד בפנים ותושיט ידיה לחוץ למעלה מעשרה, והעומדת בחוץ תניחנו על ידיה שהן מקום פטור לדברי הכל[69].

ונמצא שהעבירו התינוק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור למעלה מעשרה, שהוא מותר אפילו לדבר הרשות, אם שתי הרשויות הם של אדם אחד שאין צריך עירוב כלל. אבל אם הן של שנים, ואי אפשר לערב, אסור, כמ"ש בסי' שנ"ג[70]. ולכן אף כאן אם אין שום אדם דר בחצר בית הכנסת מותר[71] על דרך שנתבאר.

אבל אם אדם דר שם, הרי אסור להביא לשם שום דבר מחצר אחר שאינה מעורבת. והעירוב שבבית הכנסת אינו מועיל כלום כשאסור לטלטל במבוי, כמו שיתבאר בסי' שס"ו[72]. לפיכך אין שום היתר בעולם להביא התינוק לבית הכנסת על ידי ישראל, ואפילו בזה עוקר וזה מניח, כמ"ש בסי' של"א[73]. ועל איסור זה של חצר שאינה מעורבת אמרו[74] שהעמידו חכמים דבריהם במקום כרת לדחות המילה למחר,

דברי שלום

[67] שבדרך כלל חוששים לזה, כדלקמן ס"ט (המעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, אפילו למעלה מעשרה טפחים אסור מדברי סופרים, שמא יעמוד לפוש ברשות הרבים ויתחייב, אף על פי שהמשוי למעלה מי' טפחים כמו שנתבאר למעלה. ואפילו דרך כרמלית אסור).

[68] אף שנתבאר לעיל בתחלת הסעיף, החילוק בין הונח עליה ממקום אחר, שנחשבת הנחה, לבין "הוציא חפץ בידו מרשות היחיד, אפילו אם נחה ידו תחלה באויר רשות הרבים, אין זו חשובה הנחה במקום פטור ... שהיה עליה בתחלה".

מכל מקום נתבאר לעיל שם (סוף הערה 48), שכשעומדת בכרמלית לפוש חשובה הנחה.

[69] וכאן אין האשה הזאת צריכה להניחה על ידי אשה שנית העומדת בפנים (כדלעיל בהוצאת התינוק מהבית), כיון שכאן היתה "הנחה" על ידיה הפשוטות לחוץ, שהן מקום פטור לדברי הכל (וראה נתיבות שבת פ"ו הערה סב).

[70] סעיף ג (אם היו ב' זיזין זה למטה מזה, והם של ב' אנשים ... אסור להשתמש עליו בכלים ששבתו בתוך הבית, מפני שהוא רשות בפני עצמו, והזיז שתחתיו רשות אחרת, ואוסרים זה על זה לענין כלים ששבתו בבית בלבד, כדין שתי גגות או שתי חצרות של שני אנשים).

וראה מראי מקומות וציונים.

[71] כדלקמן סי' שסו ס"ו (ואין אנשי בית הכנסת אוסרים עליה, הואיל ובית הכנסת אינה בית דירה).

[72] סעיף ו (ומקומות שאין להם לחי או קורה למבואותיהם, או שבית הכנסת אינו במבוי המתוקן בלחי או קורה, שאין מניחים שם עירוב בבית הכנסת, כמו שנתבאר בסי' שס"ה). ובסי' שסה ס"י (שלא יעשו עירובי חצרות בפסח בבית הכנסת, אלא אם כן יש ב' בתים בחצר בית הכנסת, או בחצר הסמוכה לבית הכנסת, בענין שיוכלו להביא העירוב אצלם דרך פתח או חלון בשבת).

[73] סעיף ח (אבל לא יוציאוהו ויכניסוהו על ידי שנים שזה עוקר וזה מניח, אע"פ שהוא פטור, מכל מקום הרי הוא אסור מדברי סופרים).

וכדלעיל ס"א (שזה עקר מרשות זו, וזה הניח ברשות השנייה, שניהם פטורים ... אבל אסורים לעשות כן מדברי סופרים). ולקמן סי' שמט ס"ה (ומכל מקום אין היתר זה שנותנו לחבירו וחבירו לחבירו מועיל ... לענין טלטול מרשות היחיד לרשות הרבים או לכרמלית (אפילו אם אחד עומד בפנים ואחד בחוץ, וזה שבפנים מושיט החפץ וזה שבחוץ נוטלו מידו, שזה עוקר וזה מניח, אעפ"כ אסור מדברי סופרים אפילו בכרמלית, ואפילו לדבר מצוה, כמו שנתבאר בסי' של"א)).

[74] רבא פסחים צב, א (ערל, הזאה ואיזמל העמידו דבריהן במקום כרת ... דתניא כשם שאין מביאין אותו (איזמל למילה, רש"י) דרך רשות הרבים, כך אין מביאין אותו דרך גגות ודרך חצרות ודרך קרפיפות).

ומדין חצר שאינה מעורבת, למדים אף לענין זה עוקר וזה מניח, כנראה גם מהאמור בשו"ע סי' שלא ס"ו (מכשירי מילה שאפשר לעשותם מערב שבת אינם דוחים את השבת, לפיכך אם לא הביא איזמל למילה מערב שבת, לא יביאנו בשבת, אפילו במקום שאין בו אלא איסור דרבנן, שהעמידו חכמים דבריהם במקום כרת), הרי שאסר בסתם "אפילו במקום שאין בו אלא איסור דרבנן".

וכן הוא לעיל שם סי' שלא ס"ז (ואפילו איסור דברי סופרים לא התירו לצורך מצות מילה, אפילו אם תדחה המילה לגמרי בשביל כך, כגון להביא איזמל מחצר שאינה מעורבת, או לישא התינוק דרך שם, שהעמידו חכמים את דבריהם אפילו במקום כרת).

ואף שנתבאר לעיל סי' שמו ס"ג (מקום פטור העומד בין ב' חצרות שלא עירבו מותר לעמוד עליו וליטול מחצר זו ולהניח בחצר זו).

אם אי אפשר להביא הסכין על ידי הנכרי, לפי שאין שום תקנה להביאו על ידי ישראל בלי עירוב במקום שצריך לערב. ולא כיש מי שמתיר בזה[75] משום צורך מצוה:

זורק ומעביר ומושיט דרך רשות הרבים

ח הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע, פטור, כיון שלא היתה הנחה ברשות הרבים[76]. אבל אסור מדברי סופרים[77], גזרה שמא יבא לעשות הנחה ברשות הרבים[78].

ואפילו דרך כרמלית אסור[79].

במה דברים אמורים בזורק דרך מטה מעשרה, אבל דרך מעלה מעשרה שהוא מקום פטור, מותר

דברי שלום

מכל מקום מסיק שם (ויש אוסרים אפילו ברשויות של דבריהם ... ויש להחמיר כדבריהם). ושם ס״ד (וכל זה כשעומד במקום פטור ונעשית שם הנחה ... אבל אם מושיט או זורק דרך מקום פטור בלי הנחה בינתיים לדברי הכל אסור ... ויש מי שמתיר גם בזה ואין לסמוך על דבריו).

וראה נתיבות שבת פכ״ו הערה נה.

[75] אבן העוזר סי׳ שמט (ולי נראה דיש תקנה גם לזה ... זה עוקר וזה מניח, דברשות הרבים פטור אבל אסור, ואם כן בכרמלית לא גזרו, וכמ״ש רס״י שנב. ואפילו לדעת האחרונים האוסרים שם, מכל מקום כאן בעסק מצוה ... שרינן לכתחלה).

[76] **משנה** שבת **צו**, א (הזורק ... מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע, רבי עקיבא מחייב וחכמים פוטרין), ובגמרא שם צז, א (בקלוטה כמה שהונחה פליגי), וקיי״ל כחכמים. רמב״ם פי״ג הט״ז (הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע, אע״פ שעבר החפץ באויר רשות הרבים פטור). מ״א ס״ק ה (הזורק ... מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע פטור).

[77] ברייתא שבת צז, א (למעלה מי׳ ... אם היו רשויות שלו מותר). וכדלקמן סי׳ שנג ס״א (מותר לזרוק מזה לזה דרך מעלה מעשרה, שזהו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור). הרי שלמטה מעשרה אסור. טור סי׳ שמח (זרק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע ... איסורא איכא). ב״ח רס״י שנג (למטה מעשרה ... אסור לזרוק, דאף על גב דקיימא לן דקלוטה לאו כמי שהונחה דמי, מכל מקום איסורא דרבנן איכא. והכי איתא בפרק הזורק (דף צ״ז א) עיין שם. וכן כתב הרמב״ם. וכן כתב רבינו לעיל בסימן שמ״ח). מ״א שם ס״ק ב (ודוקא למעלה מי׳, דהוי מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור (רמב״ם וגמרא), אבל למטה מי׳ אסור).

[78] כדלקמן ס״ט גבי מעביר (שמא יעמוד לפוש ברשות הרבים ויתחייב), וכדלקמן סי׳ שמח ס״ב גבי מושיט (ויש לגזור שמא פעם אחרת ישליכן לרשות הרבים).

[79] **משמעות טור סי׳ שמח** (זרק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע ... לא נאמרו אלא לענין חיוב חטאת, אבל איסורא איכא בכולהו, ולכך אין רצוני להאריך בהם). הרי שאין הפרש בזה בין רשות הרבים לכרמלית, ולכן לא האריך בהלכה זו.

ועי׳ סי׳ שנד ס״א (בור ברשות הרבים ... אם הוא רחוק ד׳ מרשות היחיד, אין ממלא ממנו (דקא מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך חלון אויר רשות הרבים, מ״א). אלא אם כן תהא החוליא גבוה עשרה (דאז הולך הדלי דרך מקום פטור, מ״א).

ואף שנתבאר לקמן שם סוף ס״א (ואף על פי שראש השני של החבל הקשור בדלי הוא בידו, אסור, כמ״ש בסימן שנ״ב, אבל בכרמלית מותר בענין זה).

היינו דוקא כשאגודו בידו, וכמבואר במ״א סי׳ שנב ס״ק ד (ומיהו באויר כרמלית ואגודו בידו, דאיכא ג׳ קולות ... שרי).

ובר״ן פ׳ המצניע לה, ב ד״ה ואמרינן אימר דפטר (הני מילי בדבר שאין בו סרך מלאכה ... דלא מתסר אלא משום חששא דשמא ימשוך הכלי אצלו. אבל מידי דדמי למלאכה דאורייתא ... בכיוצא בזה כרמלית ורשות הרבים שוין הן).

וכן הוא לקמן סי׳ שנב ס״ב (ולא אמרו שבכרמלית לא גזרו גזרה, מפני שהוא גזרה לגזרה, אלא בדבר שאין בו דרך מלאכה ... אבל דבר שהוא דומה למלאכה גזרו אף בכרמלית).

ובמ״ש סי׳ שח ס״פ (ברשות הרבים אסור לדדות שום בהמה חיה ועוף, גזרה שמא יגביהם ויוליכם ויתחייב משום מעביר ד׳ אמות ברשות הרבים ... וכרמלית דינו כרשות הרבים לענין זה).

והיינו שאף שטעם האיסור נתבאר כאן ״שמא יבא לעשות הנחה״, וכן לעיל סי׳ שח ס״פ ״שמא יגביהם ויוליכם ויתחייב״. מכל מקום נחשב גם זה ״דבר שהוא דומה למלאכה״, שגזרו בו אף בכרמלית.

וכן הוא לקמן סי׳ שמט ס״ג (גזרה שמא יעבירנו ד׳ אמות בהליכה אחת. ואפילו בכרמלית גזרו על זה).

וכן הוא לעיל סי׳ שמו ס״ד (שאסרו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית, כמ״ש בסי׳ שמז).

וכן הוא לקמן סי׳ שנה ס״ח (ב׳ ספינות סמוכות זו לזו, שאין ביניהם ד׳ טפחים כשיעור כרמלית, מטלטלין מזו לזו).

וראה מראי מקומות וציונים.

לכתחלה[80], על דרך שיתבאר בסי׳ שנ״ג[81]:

ט במה דברים אמורים בזורק, אבל המעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, אפילו למעלה מעשרה טפחים אסור מדברי סופרים, שמא יעמוד לפוש ברשות הרבים ויתחייב[82], אף על פי שהמשוי למעלה מי׳ טפחים כמו שנתבאר למעלה[83].

ואפילו דרך כרמלית אסור[84].

וכן אסור מדברי סופרים להעביר או לזרוק מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד[85]:

י וכל זה בזורק (ומעביר ברגליו). אבל העומד ברשות היחיד ומושיט מרשות היחיד זו לרשות היחיד אחרת שבצדה, ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהן, כגון זיז הבולט מהכותל לרשות הרבים גבוה עשרה ורחב ד׳, שהוא רשות היחיד[86], וזיז אחר כמוהו בולט בצדו, ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהם, אף על פי שהוא למעלה מעשרה ומקום פטור הוא, אעפ״כ אסור להושיט מזה לזה, ואם הושיט חייב[87], שכך היתה עבודת הלוים במשכן, שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהם, והיו מושיטים הקרשים מזו לזו, אבל לא היו זורקין אותן מפני כובדן, והעגלות היו רשות היחיד שהיו גבוהות עשרה ורחבות ד׳. אבל אם רוחב רשות הרבים מפסיק ביניהם, כגון שאינם זה בצד זה בדיוטא אחת, אלא זה כנגד זה, שאחד יוצא מכותל שבצד זה של רשות הרבים והשני מכותל שבצד שכנגדו, ורוחב רשות הרבים ביניהם, המושיט מזה לזה פטור, שהושטה זו לא היתה במשכן[88].

---

[80] **ברייתא צז**, א (למעלה מי׳ ... מותר).

[81] ס״א (שני בתים בשני צדי רשות הרבים ... מותר לזרוק מזה לזה דרך מעלה מעשרה, שזהו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור), ושם נסמן (הערה 2).

[82] **גמרא שם** (מרשות היחיד לרשות היחיד ועובר ברשות הרבים עצמה, ר׳ עקיבא מחייב וחכמים פוטרים ... אילימא במעביר, למטה מעשרה הוא דמחייב, למעלה מי׳ לא מחייב, והאמר ר׳ אלעזר המוציא משוי למעלה מעשרה חייב שכן משא בני קהת. אלא לאו בזורק). ריטב״א עירובין לג, א ד״ה והא (דבמעביר כזה, אף על פי שאין בו איסור תורה, ואינו אלא משום שבות, הרי הוא דומה למלאכה של תורה, ועוד דדלמא נייח ברשות הרבים וחייב משום מכניס ומוציא). ב״י סי׳ שמו ד״ה ומ״ש ובלבד (כיון שלא עמד לפוש ברשות הרבים, הוי מוציא מרשות היחיד למקום פטור דשרי, מכל מקום כיון דאם עמד ברשות הרבים חייב, גזרינן שמא יעמוד). ט״ז שם ס״ק א (כיון שלא עמד לפוש ברשות הרבים, הוי מוציא מרשות היחיד למקום פטור דשרי, מכל מקום כיון דאם עמד ברשות הרבים חייב, גזרינן שמא יעמוד).

[83] ס״ב (ואפילו אם הוא עומד ברשות הרבים, וידו שהחפץ בתוכה היא למעלה מי׳ טפחים, שהוא מקום פטור, הרי זה חייב, שכן היה משא בני קהת שהיו נושאים הארון על כתפיהם והיה הארון כולו למעלה מי׳ טפחים מהארץ).

[84] כמו בזורק למטה מעשרה, דלעיל ס״ח (והערה 79).

[85] והיינו שאף שנתבאר לעיל סי׳ שמו ס״ה (ומותר לטלטל מכרמלית זו לכרמלית אחרת תוך ד׳ אמות), מכל מקום אם יש ביניהם רשות היחיד אסור, כדלעיל שם ס״ח (ובלבד שלא תהא מפסקת ביניהן אסקופה שהיא רשות היחיד ... ואסור לטלטל דרך עליה, מפני שמטלטל מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד).

ולמדים זאת מדין מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית, שטעם האיסור בשניהם שוה, שמא יעשה שם הנחה.

וכן הוא לעיל שם ס״ד (שאסרו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית כמ״ש בסי׳ שמ״ז, והוא הדין מכרמלית לכרמלית דרך רשות היחיד כמ״ש שם).

[86] משא״כ אם אינו גבוה עשה ורחב ד׳, אינו רשות היחיד, אלא אם כן חלון פתוחה לו, כדלקמן סי׳ שנה ס״א (גזוזטרא שהיא למעלה מן המים, וחלון פתוח לה מן הבית, שאז היא רשות היחיד אף על פי שאין לה מחיצות).

[87] ולא רק במושיט לחבירו שעומד ברשות היחיד השני, אלא אף אם הוא לבדו שואב מים מבור, ומביא אליו לרשות היחיד דרך רשות הרבים, כדלקמן סי׳ שנד ס״א (בור ברשות הרבים ... מותר למלאות ממנו לרשות היחיד זו, שהבור גם כן רשות היחיד ... והוא שלא יהא הבור ורשות היחיד זו בדיוטא אחת, ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהם).

משא״כ בזורק או מעביר ברגליו, מרשות היחיד לרשות היחיד ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהם, אינו עובר מהתורה (כדלעיל בתחלת הסעיף), וכדאמרינן צז, א (לא ילפינן זורק ממושיט).

[88] **במשנה שם** צו, א (שתי גזוזטראות (זיזין היוצאין מן הכותל, רש״י) זו כנגד זו ברשות הרבים (שני צידי רשות הרבים, והן רשות היחיד, שגבוהות י׳ ורחבות ד׳, רש״י), המושיט והזורק מזו לזו פטור (שלא מצינו זריקה והושטה במלאכת המשכן מרשות היחיד לרשות היחיד ורחב רשות הרבים מפסיק ביניהן, שלא היתה עבודת הלוים כך להושיט קרשים מעגלה לעגלה שבצדה, אלא לעגלה שלפניה, רש״י). היו שתיהן בדיוטא אחת (באורך רשות הרבים על פני הבית, ויש הפסק רשות הרבים ביניהם, רש״י) המושיט חייב והזורק פטור (לא מצינו זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים במשכן, לא באורך ולא ברוחב, רש״י), שכך היתה עבודת הלוים (שמצינו הושטה כיוצא בה למעלה מי׳

ואפילו לכתחלה מותר[89] ע"ד שיתבאר בסי' שנ"ג[90] כיון שמושיט דרך מעלה מעשרה שהוא מקום פטור:

קונטרס אחרון

(א) וידו שהחפץ כו'. אף[91] שבתוס' עירובין דף ל"ג ע"א[92] איתא, דר' אלעזר[93] לא מיירי אלא כשלא היתה ההנחה למעלה מעשרה. לא קיי"ל הכי. דהתם נמשכו אחר פירש"י בההיא דהעבירו דרך עליו, כמבואר מראייתם משם[94], אבל התוס' שם[95] סתרו פרש"י, ולפי פירושם אין ענין שם לכאן כלל. ואתיא מימרא דר' אלעזר כפשטה, אפילו לא הניח אחר כך על גבי קרקע, אלא עמד, ועמידת גופו כעמידת חפץ, כדאיתא בדף ה' ע"ב[96].

דברי שלום

במשכן מרשות היחיד לרשות היחיד, וקצת אורך רשות הרבים מפסיק ביניהם, רש"י), שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים, מושיטין הקרשים מזו לזו, אבל לא זורקין (שאין אותן קרשים נזרקות מפני כובדן, רש"י)). רמב"ם הל' שבת פי"ג הי"ח (המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע, חייב, ואפילו הושיט למעלה מאויר רשות הרבים, שכן היתה עבודת הלוים במשכן, מושיטין את הקרשים מעגלה לעגלה ורשות הרבים בין שתי העגלות, וכל עגלה ועגלה רשות היחיד הוא). מ"א ס"ק ה (המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים בדיוטא אחת, אפילו למעלה מי' חייב, בב' דיוטות פטור).

[89] **לבוש** סי' שנד ס"א (מילוי מים מן הבור העומד ברשות הרבים לבית, דמיא להושטה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים ואסורה, אלא אם כן תהא החוליא שסביבות הבור גבוה י', שאז יהיה הכל רשות היחיד מעומק הבור עד שפת החוליא, ושפת החוליא הוא למעלה מי' של רשות הרבים, שהוא מקום פטור, ואז כשמוציא המים מן הבור דרך ראש החוליא לבית הוי מוציא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור, שמותר לכתחלה). **מ"א סי' שנד** ס"ק ג (ואם הם בדיוטא אחת אסור, כמ"ש ססי' שמ"ז). הרי שכשאינן בדיוטא אחת מותר לכתחלה.

דלא כ[אליה] זוטא שם ס"ק ב (ואפילו כשהם זה כנגד זה, מכל מקום אסור הוא).

עי' שם דלא קשה מידי, דהא תנן בהזורק (צו, א) **בהדיא מושיט** (כיצד שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים המושיט והזורק מזו לזו פטור). **ואין האיסור אלא משום עירוב** (דהא דתנן "פטור", אין הכוונה שעכ"פ אסור מדברי סופרים, אלא), **כדקתני בברייתא שם** צז, א (למעלה מי' אינו אלא משום שבות, ואם היו רשויות שלו מותר). הרי שבמקום שאין איסור משום עירוב, דין מושיט וזורק שוים, שמותר אף לכתחלה.

[90] סעיף א (שני בתים בשני צדי רשות הרבים, והם של אדם אחד, או של שנים ועירבו יחד ... מותר לזרוק מזה לזה דרך מעלה מעשרה, שזהו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור). וכן הדין במושיט (כשאינם בדיוטא אחת).

[91] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ב נתבאר שאם "היה עומד באחת משתי הרשויות, ופשט ידו לרשות חבירו ונטל החפץ מידו והוציא לרשות שעומד בו, אפילו לא הניחו בארץ הואיל והוא מונח בידו, הרי הוא כמונח בארץ ... ואפילו אם הוא עומד ברשות הרבים, וידו שהחפץ בתוכה היא למעלה מי' טפחים, שהוא מקום פטור, הרי זה חייב".

ועל זה מביא כאן מקורות רבים, מכמה סוגיות בש"ס ופוסקים.

ומה שכתבו התוס' (עירובין לג, א) ורש"י (שבת ט, א), שהמעביר דרך עליו, והניחו על ידו או כתפו למעלה מעשרה טפחים, פטור, שהיא הנחה במקום פטור:

(א) זו אינה אלא סברה שכתבו התוס' (בעירובין) לפי פירוש רש"י (בשבת), וחולקים עליו התוס' (בשבת).

(ב) גם לפי שיטה זו צריך לומר, שאינה נחשבת הנחה במקום פטור אלא כשהונח עליה ממקום אחר.

ומסיים "וצ"ע לדינא" (כשהונח עליה ממקום אחר).

[92] סוף ד"ה והא (דהא דמחייב בהזורק, מעביר למעלה מעשרה, היינו דוקא בדלא נח למעלה מעשרה).

[93] שבת צב, א (המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים חייב, שכן משא בני קהת).

[94] שהרי הוסיפו התוס' שם (דהכי מוקי לה ההיא דפ"ק דשבת ... נימא תהוי תיובתא דרבא דאמר המעביר חפץ כו' [מתחילת ד' לסוף ד' ברשות הרבים אע"פ שהעבירו דרך עליו, חייב]. ומשני, התם לא נח הכא נח), והיינו כדפירש"י שם ט, רע"א (דרך עליו, שהגביהו למעלה מי', דלא שליט ביה אויר רשות הרבים, והוי מקום פטור, חייב כי הדר אנחיה).

שלפי פירוש זה בדברי רבא, פירשו התוס' בעירובין שם, שאינו חייב אם הניחו על ידו למעלה מעשרה.

[95] שבת ח, ב ד"ה לימא (ולא נהירא ... לכך נראה כפירוש ר"ח דמפרש שהעבירו דרך עליו, שהעבירו לפניו נגד גופו).

[96] "היה טעון אוכלים ומשקין ונכנס ויוצא ... אינו חייב עד שיעמוד". ופרש"י (דעמידת גופו ודאי כעמידת חפץ דמי). והיינו אף שבפשטות, מה ש"היה טעון אוכלים ומשקים" פירושו שהיו טעונים על כתפו, שהוא למעלה מעשרה. וכיון שעמד כשהאוכלים ומשקין על כתפו, הרי זה כאילו היתה להם הנחה למטה בארץ.

וכ״מ בהדיא בפירש״י דף צ״ב ע״א[97], שחילק בין זורק בכותל למעביר, ולהתוס׳ דעירובין אין חילוק ביניהם כלל, ושאני זורק בכותל דנח שם. אלא ודאי דגם ר׳ אלעזר מיירי כשעמד ברשות הרבים, ועמידת גופו כעמידת חפץ, ואפילו הכי חייב.

(וכ״מ גם כן בסוגיא דהזורק דף צ״ז[98], דמאי פריך מרבי אלעזר, הא השתא סלקא דעתא, דרבי עקיבא סבר במעביר אף על גב דלא הונחה כמי שהונחה דמיא, לאפוקי למעלה מעשרה דאף בהונחה פטור[99]. ואף אם תמצי לומר דסלקא דעתא דטעמא דרבי עקיבא משום דמרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים חשיבא ליה מלאכה חשובה, מכל מקום יש לומר נמי דהיינו דוקא למטה מי׳, ולא למעלה שהוא מקום פטור. אלא ודאי דרבי אלעזר מחייב אף בעמד[100]. והשתא דסלקא דעתא לפלוגי בין מעביר לזורק, על כרחך היינו כסברת בן עזאי בפ״ק[101] דמהלך כעומד, ועל זה פריך דאם כן למעלה מי׳ נמי ליחייב כדרבי אלעזר ודו״ק).

וכ״מ בהדיא ממתניתין פ״ג דכריתות[102] דמייתי לה בסוף פרק (הבונה) [הזורק], עיי״ש בתוס׳[103]. ואף לפי תירוץ קמא[104], מכל מקום הוא הדין לכתיפו וידיו דלא קביע גם כן[105]. ודלא כדמשמע לכאורה מתוס׳ דעירובין[106].

וכ״מ בהדיא בריש פרק כ״ד[107] גבי היתה חבילתו על כתיפו, דמיחייב כשעקר והניח.

(וכן בריש פרק קמא[108] חוץ לד׳ אמות לפוש חייב לכתף פטור, ולכתף משמע שהמשוי על כתיפו

---

[97] ד״ה המוציא משאוי (מעבירו באויר בידו ואינו על כתפו וגבוה מן הארץ [עשרה] קאמר ... והא דתנן (לקמן דף ק) הזורק ד׳ אמות בכותל למעלה מעשרה כזורק באויר, אלמא אין למעלה מעשרה רשות הרבים, דווקא זורק, אבל מעביר חייב, דיליף מבני קהת במשכן).

[98] דתנן התם צו, א (מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע, רבי עקיבא מחייב וחכמים פוטרין). ובגמרא צז, א (בעי רבה למטה מעשרה פליגי, ובהא פליגי דמר סבר אמרינן קלוטה כמה שהונחה ומר סבר לא אמרינן קלוטה כמה שהונחה, אבל למעלה מעשרה דברי הכל פטור, ולא ילפינן זורק ממושיט, או דילמא למעלה מעשרה פליגי, ובהא פליגי דמר סבר ילפינן זורק ממושיט ומר סבר לא ילפינן זורק ממושיט, אבל למטה מי׳ דברי הכל חייב, מאי טעמא, קלוטה כמה שהונחה דמיא).

והיינו שהמחלוקת למטה מעשרה היא, אם נחשבת הנחה ברשות הרבים. והמחלוקת למעלה מעשרה היא, אי ילפינן ממושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים.

אחר כך רוצה הגמרא לפרש שהמחלוקת אינה בזורק, אלא במעביר (ובמאי, אילימא במעביר למטה מעשרה הוא דמחייב, למעלה מי׳ לא מחייב, והאמר רבי אלעזר המוציא משוי למעלה מעשרה חייב שכן משא בני קהת).

[99] לפי הפירוש שהובא לעיל, שגם רבי אלעזר אינו מחייב אם עשה הנחה למעלה מעשרה.

[100] היינו ״אפילו אם הוא עומד ברשות הרבים, וידו שהחפץ בתוכה היא למעלה מי׳ טפחים, שהוא מקום פטור, הרי זה חייב״, שאינה נחשבת הנחה במקום פטור.

[101] שבת ה, ב (בן עזאי קסבר מהלך כעומד דמי).

[102] יג, ב (אם היה שבת והוציאו [בפיו] חייב).

[103] קב, א ד״ה והוציאו (דמעביר למעלה מי׳ כלמטה, וחשיב מונח ברשות הרבים).

[104] שבתוס׳ שם (דמי לטרסקל דאמר בפ״ק (דף ה.) דלמטה מי׳ הוי רשות הרבים. והכא אפילו למעלה מי׳ בטל אגב רשות הרבים), ופירש מהרש״א (דהך דהכא דבטל אגב רשות הרבים הוא כמו טרסקל, דאמר בפ״ק דלמטה מי׳ אף על גב דגבוה ג׳ ורחב ד׳ הוה דינו ככרמלית, אמרינן ביה דבטל אגב רשות הרבים ... הכא נמי אית לן למימר הכא גבי פיו דלמעלה מי׳, אף על גב דדינו כמקום פטור, בטל הוא אגב רשות הרבים).

[105] ואם כן דינו כמו שכתבו התוס׳ לענין אוכל שבפיו, ״בטל הוא אגב רשות הרבים״.

[106] מה שהובא לעיל מתוס׳ עירובין לג, א סוף ד״ה והא (דהא דמחייב בהזורק, מעביר למעלה מעשרה, היינו דוקא בדלא נח למעלה מעשרה). והיינו שאם נח נחשבת הנחה במקום פטור.

[107] שבת קנג, ב (היתה חבילתו מונחת לו על כתיפו (מבעוד יום וקדש עליו היום, רש״י), רץ תחתיה (וכל כמה דלא עמד לפוש אין כאן עקירה לאיסור, רש״י) עד שמגיע לביתו). והיינו אף שכתיפו למעלה מעשרה.

[108] ה, ב (חוץ לד׳ אמות עמד לפוש חייב, לכתף פטור), ופרש״י (המעביר ד׳ אמות שלימות ועמד חוץ לד׳ אמות, אם לפוש עמד הוי הנחת גופו כהנחת חפץ, ואם לכתף עמד אין זו עמידה).

כדפרש״י שם[109], ואפילו הכי חייב בלפוש[110]).

וכן גבי כיסו על בהמתו מניח עליה כו׳, עיי״ש בגמ׳ ריש פרק כ״ד[111], אע״ג דסתם בהמה גבוה י׳ טפחים כדאיתא בפרק הפרה[112], ומבואר משם דאף בעקירת החפץ שלמעלה מעשרה חייב.

וכ״מ בהדיא ממתניתין פ״י דעירובין[113] ונתבאר בסי׳ ש״ן ס״ב[114], עיי״ש במג״א[115], דהעומד ברשות הרבים ורוקק לרשות היחיד חייב, אע״פ שהרוק נח תחלה בפיו, כמ״ש הרא״ש שם[116].

ועל כרחך[117] צריך לומר שדעת התוס׳ לחלק בין הנחה ממש שהונח כאן ממקום אחר[118], ובין הנחה שעל ידי עמידת גופו, כי גופו עומד בארץ, וכן בעקירה ודו״ק. וכהאי גוונא מבואר ברא״ש שם[119], והביאוהו

---

[109] ד״ה והוא שעומד (עומד לכתף לתקן משאו על כתיפו).

[110] אף שכתיפו למעלה מעשרה.

[111] קנג, א (מניחו על החמור, והלא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה, א״ר אדא בר אהבה מניחו עליה כשהיא מהלכת). וכן הוא לעיל סי׳ רסו ס״ג (מניח כיסו על חמורו וכדי שלא יעבור על שביתת בהמתו יניחנו עליה לאחר שעקרה יד ורגל ללכת).

[112] ב״ק נא, א (מכריסא דתורא לארעא כמה הוי ארבעה). וברשב״א שם (לאו דוקא דטפי מד׳ ודאי איכא).

וראה גם לעיל סי׳ רסו ס״ז (וכשירכב על החמור יהיו רגליו תלויות למעלה מי׳ טפחים מן הארץ). לקמן סי׳ שסב סי״ב (אפילו מבעלי חיים עושים מחיצה שיעמיד שם בהמה לדופן מבעוד יום ומותר לטלטל שם בשבת). סי׳ שסג ס״ה (בכל עושין לחיים אפילו מבעלי חיים, ובלבד שיקשרנו שם בחבלים לכתלי המבוי ביתידות שיוצאין מן הכתלים, בענין שאינו יכול לרבוץ, כדי שלא יתמעט גבהן מי׳ טפחים).

[113] צח, ב (לא יעמוד אדם ברשות היחיד ... ירוק).

[114] בשו״ע שם (לא יעמוד אדם ברשות הרבים ... ירוק ברשות היחיד או בכרמלית, או איפכא).

[115] ס״ק ג (ואם ... רק חייב).

וכן הוא לקמן שם ס״ג (לא יעמוד אדם ברשות היחיד ... ירוק לרשות הרבים, או להפך, ואם ... רק חייב).

[116] פ״י סי׳ ו (דגבי משתין ורק לא חשיב פיו מקום פטור ... ולפי פירוש זה [של רש״י שם צט, א ד״ה רישא רבנן] העומד ברשות היחיד וראשו ברשות הרבים מותר לרוק לרשות הרבים, לפי שהרוק נח בפיו שהוא מקום פטור קודם שיצא לרשות הרבים). ומכל מקום העומד ברשות הרבים ורק לרשות היחיד חייב, אף שנח בפיו למעלה מי׳.

אלא שלמסקנא סבירא ליה שם שאינה חשובה הנחה לרוק בפיו. וכן הוא לקמן שם ס״ג (ואף שהרוק נח מעט בפיו קודם שרקק, ויש אומרים שפיו שברשות האחרת הוא מקום פטור, מכל מקום אין זו חשובה הנחה).

[117] מכאן ועד סוף הקונטרס אחרון, בא לבאר את שיטת התוס׳ בעירובין, שהמעביר בידו ברשות הרבים למעלה מעשרה, אם הניחו בידו למעלה מעשרה פטור, דהוי הנחה במקום פטור.

ואף שכבר הוכיח ממקורות רבים שאינו כן, ואשר התוס׳ לא כתבו כאן אלא לפי פירוש רש״י (בשבת), שכבר סתרו התוס׳ (בשבת) פירוש זה. מכל מקום בא לבאר כאן גם שיטה זו. ובסוף מסיק: ״מעתה יש לומר דכשהם במקום אחד נמי הוה מקום פטור למעלה מי׳, לדבר שהונח שם ממקום אחר. ולפי זה אתי שפיר הכל ... וצ״ע לדינא״.

אמנם הדברים נאמרו כאן בקיצור גדול, כמבואר בזכרון יוסף אות רא (אך סוף דבריו שם נאמרו בקיצור, ולא אוכל להבין לענ״ד, וכפי הנראה ביאר שם, דלדעת התוס׳ ... אם עומד ברשות הרבים וידו למעלה מי׳, ונתן אחר דבר לידו, והלך עמו כך ד׳ אמות ברשות הרבים ועמד, אין איסור, כיון דבא החפץ לידו אחר שהיתה ידו מקום פטור).

ותוכן הענין:

כבר נתבארה שיטת התוס׳ בפנים ס״ו (ואם הוא עומד ברשות היחיד וחבירו ברשות הרבים, והניח החפץ ביד חבירו והיא גבוהה למעלה מעשרה ... לגבי אדם אחר גם גופו הוא מקום פטור למעלה מעשרה).

והתוס׳ בעירובין שם סוברים שכן הוא גם לגבי עצמו, כשהונח עליו ממקום אחר (יניח על ידו או על כתיפו למעלה מי׳, דהא דמחייב בהזורק מעביר למעלה מעשרה, היינו דוקא בדלא נח למעלה מעשרה).

משא״כ כשהרים בידו למעלה מעשרה, והלך ד׳ אמות ועמד לפוש, או שהוציאו מרשות היחיד ועמד לפוש כשהחפץ על ידו למעלה מעשרה, חייב, דהוי כאילו הוא בקרקע רשות הרבים, כי גופו עומד בארץ.

ולפי זה אתי שפיר כל ההוכחות דלעיל, שנחשב בהם כנח בקרקע רשות הרבים, כי גם שם לא מיירי שהונח עליו החפץ למעלה מעשרה – ממקום אחר.

[118] כאמור בתוס׳ שם (יניח על ידו או על כתיפו למעלה מי׳, דהא דמחייב בהזורק מעביר למעלה מעשרה, היינו דוקא בדלא נח למעלה מעשרה).

[119] עירובין פ״י ס״ו (דהתם לא חשיב הנחת הפירות בידו כמונחין במקום פטור, כיון שלא נתן החפץ לידו ממקום אחר אחרי שהוציאה לרשות הרבים, כמו גבי שתיה שנתן המים לתוך פיו. ולפי תירוץ זה אסור לרוק מרשות היחיד לרשות הרבים אפילו ראשו ברשות הרבים, דאע״פ שהרוק נח בפיו, אין חשיבא הנחה, כיון דלא בא ממקום אחר לתוך פיו).

בתוס׳ בדף כ׳[120], לענין שהוא במקום אחד ופיו או ידו במקום אחר, דלא חשיבה הנחה במקום פטור אלא אם כן הונח שם ממקום אחר[121]. והתוס׳ דהכא סבירא להו כן מטעמא אחרינא גם אם הם במקום אחד למעלה מעשרה[122]. וכן סבירא להו גם כן לתוס׳ בשבת דף ה׳ ע״א ד״ה כאן כו׳[123], וכמ״ש המגיד משנה[124] ומג״א[125]. ומ״ש התוס׳ בעירובין דף כ׳, והרא״ש בפרק י׳ שם, כיון שהוא במקום אחד ופיו כו׳[126], היינו אפילו למטה מעשרה[127]. (אי נמי) היינו מקמי דנחתו לחילוק זה, דאז מוכח מכמה דוכתי דכשהם במקום אחד לא הוה מקום פטור אפילו למעלה מי׳, כמו שנתבאר, אבל לבתר דנחתו לחילוק זה, מעתה יש לומר דכשהם במקום אחד נמי הוה מקום פטור למעלה מי׳, לדבר שהונח שם ממקום אחר. ולפי זה אתי שפיר הכל ודו״ק.

והנה לפי דעת התוספות, אין צריך ליזהר מי שהחשיך, להניח כיסו על גבי בהמתו כשהיא מהלכת כו׳, אם היא גבוה עשרה[128]. וצ״ע לדינא:

---

[120] עירובין שם ד״ה לא יעמוד (דלא חשיב הנחה במקום פטור אלא בדבר שהוא נוטל ממקומו, אבל התם שהכלי נח מאליו, לא חשיב הנחה במקום פטור. ולפי זה אסור להוציא ראשו ברשות הרבים ולרוק).

[121] הובא בפנים ס״ז (אבל אם הוציא חפץ בידו מרשות היחיד, אפילו אם נחה ידו תחלה באויר רשות הרבים, אין זו חשובה הנחה במקום פטור, ואם אחר כך הניח החפץ ברשות הרבים חייב. לפי שהנחה על היד אינה חשובה הנחה אלא לחפץ שהונח עליה ממקום אחר, אבל חפץ שהיה עליה בתחלה ברשות זו והושיטה לרשות ב׳, כיון שאין הושטה זו חשובה כאן הנחה ליד עצמה שהרי היא תלויה כאן באויר, הוא הדין שאינה חשובה הנחה להחפץ שבה).

[122] דגם מה שהחפץ שעל ידו למעלה מעשרה הוא כאילו מונח בארץ, הוא דוקא כשלא הונח עליו ממקום אחר.

[123] ״דעל כרחך ידע דמתניתין [פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני] מיירי למטה מי׳ ... דכל למעלה מי׳ הוי מקום פטור, ולא מחייב לכו״ע״.

[124] הל׳ שבת פי״ג ה״ב (בירושלמי מפרש שאין חיוב בבעל הבית, אלא כשידו של עני תוך י׳ לרשות הרבים. ולזה נראה שהסכים הרשב״א ז״ל. ויש חולקין).

[125] ס״ק ה (ואם יד חבירו למעלה מי׳ פטור, דמקום פטור הוא. ויש חולקין (מגיד משנה)).

שתי הדעות הובאו בפנים ס״ו (ואם הוא עומד ברשות היחיד וחבירו ברשות הרבים והניח החפץ ביד חבירו והיא גבוהה למעלה מעשרה שהוא מקום פטור שניהם פטורים, שאף שלגבי חבירו עצמו אין יד שלו נחשבת לו מקום פטור, לפי שנגררת אחר גופו העומד על קרקע רשות הרבים כמו שנתבאר, מכל מקום לגבי אדם אחר גם גופו הוא מקום פטור למעלה מעשרה ... ויש אומרים שגם לגבי אחרים אין ידו או שאר גופו נחשבים מקום פטור כמו שאין נחשבים לגבי עצמו), ושם נסמן (הערות 28. 36).

[126] משמע שאם הוא וידו ברשות אחת (רשות הרבים, למעלה מעשרה) אין חילוק בין הונח עליו ממקום אחר או לאו.

[127] שלמטה מעשרה, חילוק זה הוא כשאינם במקום אחד. משא״כ למעלה מעשרה, חילוק זה הוא גם כשהם באותו מקום.

[128] אף שלפי פירוש זה בדברי התוס׳, ״אתי שפיר הכל״, שבכל המקורות הנ״ל מיירי שלא הונח עליו ממקום אחר, ולכן גם למעלה מעשרה אינו חשוב מקום פטור.

מכל מקום עדיין אינה מובנת הלכה זו, שהובאה לעיל מהגמרא והשו״ע (מי שהחשיך, להניח כיסו על גבי בהמתו כשהיא מהלכת), שהרי הוא מניח כיסו על הבהמה ממקום אחר, וכיון שהבהמה גבוהה עשרה, הרי הכיס מונח במקום פטור, והבהמה אינה עוקרת את הכיס מרשות הרבים, אלא ממקום פטור. ומדוע אם כן צריך להניח עליה את הכיס דוקא ״כשהיא מהלכת״?

אלא ודאי לפי זה אין צורך להניח עליה את הכיס כשהיא מהלכת – אלא כשהבהמה אינה גבוהה עשרה.

״וצ״ע לדינא״ אם יש לסמוך על סברה זו.

*

וכן יהי׳ נפקא מינה מסברה זאת, לענין מה שנתבאר בפנים ס״ו (ואם הוא עומד ברשות היחיד וחבירו ברשות הרבים, והניח החפץ ביד חבירו, והיא גבוהה למעלה מעשרה, שהוא מקום פטור ... מוליכים דרך מעלה מעשרה לאיזו רשות היחיד, הרי זה חייב מן התורה, שהרי לגבי עצמו אין ידו נחשבת לו מקום פטור, שהיא נגררת אחר גופו, וכשעקר גופו ללכת, הרי עקר החפץ מרשות הרבים והניחו אחר כך ברשות היחיד).

ואילו לפי האמור לעיל בדעת התוס׳, שגם לגבי עצמו היתה כאן הנחה במקום פטור (למעלה מעשרה), כיון שהונח עליה ממקום אחר. יוצא אם כן שגם אם יוליכנה לרשות היחיד יהי׳ פטור, ונתבאר בזכרון יוסף אות רב (לפי מה שביאר בקונטרס אחרון לדעת התוס׳ ... נראה לכאורה דאין איסור בזה).

שמח דין המושיט כלי מרשות לרשות

ובו ג׳ סעיפים:

א היה עומד ברשות היחיד והוציא ידו מליאה פירות לרשות הרבים[1], בתוך עשרה[2] (או אפילו לכרמלית[3]), אסור להחזירה, אפילו דרך מעלה מעשרה[4], עד למוצאי שבת[5], (א) שקנסוהו חכמים[6] להיות ידו תלויה כך עד למוצאי שבת, על שעבר על דבריהם ועשה (ב) עקירה מרשות היחיד לרשות הרבים או לכרמלית:

ב במה דברים אמורים כשעשה כן במזיד. אבל בשוגג לא קנסוהו חכמים, ומותר להחזירה לאותה חצר שהוא עומד בה[7].

אבל אסור להושיטה לחצר אחרת[8]. אפילו שתיהן שלו, שאין צריך עירוב[9]. ואפילו הוא בענין שאין בו משום מושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, כגון שחצרות אלו הן זו כנגד זו ורוחב רשות הרבים מפסיק ביניהן, או אפילו הן (ג) בדיוטא אחת, אלא שאין אורך רשות הרבים מפסיק ביניהן כלל[10], שרשות הרבים מהלכת לפניהן, ולא ביניהן[11], והמושיט מרשות היחיד לרשות היחיד אינו חייב אלא כשרשות הרבים באמצע כמו שהיה במשכן[12]. אף על פי כן אסרו חכמים כאן, כדי שלא תתקיים מחשבתו[13], שנתכוין לפנות הפירות מחצר זו, שאם נתיר לו להושיטן לחצר אחרת הרי נתקיימה מחשבתו, ויש לגזור שמא פעם אחרת ישליכן לרשות הרבים. אבל כשמחזירה לאותה חצר, כיון שלא

---

[1] **ברייתא** שבת ג, ב (היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ, תני חדא אסור להחזירה). טור ושו״ע (היה עומד ברשות היחיד והוציא ידו מלאה פירות לרשות הרבים ... אסור אפילו להחזירה לאותו חצר).

ואם נשאר אגודו ברשות היחיד, נתבאר לקמן סי׳ שנב ס״ד (שמותר להוציאו לכתחלה לאויר כרמלית אם ראשו האחד בידו, שהיא ברשות היחיד, ואינה פשוטה לחוץ).

[2] **גמרא שם** (ותני אידך מותר להחזירה ... כאן למטה מעשרה כאן למעלה מעשרה). מ״מ הל׳ שבת פי״ג ה״כ (בשהוציאה תוך י׳ נאמרו הדברים, דאי למעלה מי׳, בכל גונא ודאי מותר להחזירה). שו״ע (בתוך עשרה).

[3] **מ״א** ס״ק ד (הוה ליה גזירה לגזירה ... קאי אשוגג ... אבל במזיד אסור מטעם קנס, ולא מטעם גזירה, כדאיתא בגמרא).

ודין שוגג יתבאר לקמן ס״ג.

[4] רשב״א ד״ה כאן למעלה מי׳ (ויש מי שתירץ ... שמותר להחזירה למעלה מעשרה, כלומר אפילו הוציאה למטה מעשרה מותר להגביה למעלה מעשרה ולהחזיר משם לפנים, משום דלמעלה מעשרה מקום פטור הוא ... ואינו מחוור בעיני). והיינו שלא כדעת התוס׳ שם ד״ה כאן (דקמ״ל דאפילו הוציאה מתחלה דרך מטה מי׳, מותר להחזירה למעלה מי׳, ולא קנסינן ליה).

וראה קונטרס אחרון ס״ק ב (מ״ש התוס׳ בתירוצם, לא משמע הכי בדברי הפוסקים).

[5] רמב״ם הל׳ שבת פי״ג ה״כ (שתהא ידו תלויה עד שתחשך). ב״ח (אלא תהא כך ידו פשוטה עם הפירות עד שתחשך במוצאי שבת). עולת שבת ס״ק א (עד שתחשך).

[6] גמרא שם (קנסוה רבנן לאהדורי לגביה). רמב״ם שם (קנסו אותו). מ״א ס״ק ב (דקנסוהו רבנן).

[7] גמרא שם (בשוגג לא קנסוה רבנן, במזיד קנסוה רבנן). שו״ע (אם במזיד, אסור אפילו להחזירה לאותו חצר).

[8] גמרא שם ד, א (בשוגג ... כאן לאותה חצר כאן לחצר אחרת). טור ושו״ע (בשוגג, מותר להחזירה לאותו חצר, ואסור להושיטה לחצר אחר).

[9] ר״ן שם ד״ה תניא (אפילו אותה חצר אחרת היא שלו. אי נמי של אדם אחר ועירבו). א״ז ס״ק א (אפילו הוא שלו. או שנתערב).

האופן השני, שעובר רשות הרבים בינם, ומכל מקום מועיל עירוב בין ב׳ החצרות, יתבאר לקמן סי׳ שנג בקונטרס אחרון ס״ק א. וכאן ביאר באופן הפשוט יותר, ששתיהן שלו.

[10] **תוס׳** שם ד״ה ומאי שנא (בזו כנגד זו איירי, דבדיוטא אחת ... איכא איסור חיוב חטאת, דמושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים. אי נמי בדיוטא אחת, וכגון שאין מפסיק שם רשות הרבים).

[11] כפירוש אבן העוזר בדברי התוס׳ (מיירי שהושיט ידו לרשות הרבים מחצירו, אלא שאין רשות הרבים מפסיק בין שתי חצירות, אלא רשות הרבים הולכת לפני השתי חצירות).

ודלא כפירוש המ״א ס״ק ד בפירוש התוס׳, כפי שיתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ג.

[12] כדלעיל סי׳ שמז ס״י (ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהם).

[13] **רב נחמן [ד]**, א (התם לא איתעבידא מחשבתו הכא איתעבידא מחשבתו).

נתקיימה מחשבתו, אין לגזור כלום בזה[14]:

ג במה דברים אמורים כשהוציאה לרשות הרבים. אבל אם הוציאה לכרמלית, מותר להושיטה אפילו לחצר אחרת, שבכרמלית לא גזרו גזרה זו, משום שהיא גזרה לגזרה[15]:

קונטרס אחרון

(א) שקנסוהו כו'. משמעות[16] השו"ע שהעיקר כסברא הראשונה שהביא בסתם כנודע[17]. ובשגם דעכשיו שאין לנו רשות הרבים[18], ולא שייך למיחש שיבא לידי איסור סקילה. וליכא למימר יציבא בארעא[19] כו'. דהא[20] מבעוד יום אסור, אע"ג דמשחשכה שרי, עיין תוס'[21]. ובשגם שהמג"א סי' ש"נ סק"ב כתב כרש"י ורא"ש פ"י דעירובין[22], ושם מבואר ברא"ש[23] דלא שרו הכא אלא כשהוציא ידו דרך חור קטן. מכל הלין

---

[14] **רש**"י שם ד"ה מחשבתו (שנתכוון לפנותה מחצר זה, לא נתקיימה, הלכך לא גזרו. אבל לחצר אחרת נתקיימה מחשבתו, וגזור דילמא זימנא אחריתי שדי להו לרשות הרבים). **מ"א** ס"ק א (ברש"י משמע, אפילו נתכוין להוציאה לרשות הרבים, אסור להושיטה לחצר אחרת, דחיישינן דלמא זימנא אחריתא שדי להו לרשות הרבים עיי"ש).

[15] ב"י סוף הסי' (ונראה נמי דלא נאמרו דברים אלו אלא במוציא לרשות הרבים, כדדייק לשון הרמב"ם ולשון רש"י [שהזכירו שניהם בלשונם רשות הרבים], אבל במוציא לכרמלית לא גזרו, דאם כן הוה ליה גזרה לגזרה). **שו"ע** (במה דברים אמורים, כשהוציאה לרשות הרבים, אבל אם הוציאה לכרמלית, בכל גוונא מותר להחזירה). מ"א ס"ק ד (דאם לא כן הוי לה גזירה לגזירה (ב"י). וצריך לומר דקאי אשוגג, ומותר להושיטה אפילו לחצר אחרת, ולא גזרינן שיוציא ידו פעם אחרת, דהא ליכא איסורא דאורייתא).

[16] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"א נפסק בפשיטות, שאם הוציא ידו מלאה פירות, קנסוהו חכמים להיות ידו תלויה כך עד למוצאי שבת, שהיא דעה הראשונה שהובאה בשו"ע בסתם.

ולא הובאה בפנים דעה הב' שבשו"ע (ויש אומרים דהני מילי כשהוציאה מבעוד יום, אבל אם הוציאה משחשיכה מותר להחזירה, שמא ישליכם מידו ויבא לידי חיוב חטאת). שהיא הסברה שהובאה בגמרא ג, ב (אדרבה איפכא מסתברא, מבעוד יום דאי שדי ליה לא אתי לידי חיוב חטאת ליקנסוה רבנן, משחשיכה דאי שדי ליה אתי בהו לידי חיוב חטאת לא ליקנסוה רבנן ... הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב חטאת). והיא דעת התוס', שהובאה בר"ן א, ב ד"ה התם (בתוספות סוברין דמזיד דהכא כמזיד דהתם ... כגון שהוציא ידו מבעוד יום, שאי אפשר לו לבא לידי חיוב סקילה). וכמו לענין רדיית הפת, שנפסק לעיל סי' רנד סי"ב (מי שנתן פת לתנור בשבת עצמה, בין בשוגג בין במזיד, ונמלך לרדותה מהתנור קודם שתיאפה, מותר לו לרדותה ... כדי שלא יבא לידי איסור סקילה או לידי איסור חטאת).

דלא קיי"ל כן, אלא כסברת הר"ן שם (דלא דמי, דאילו בההיא דהדביק פת בתנור, אי לא שרינן ליה לרדותה על כרחין אתי לידי חיוב סקילה, שעל כרחו תגמר אפיית הפת. אבל הכא, אי בעי נקיט להו לפירי בידיה ולא רמי להו לרשות הרבים. הילכך לא דמיין).

ומה שאין חוששים בזה דאתי לידי חיוב חטאת:

(א) עכשיו אין לנו רשות הרבים, ואין לחוש שיזרקהו לרשות הרבים ואתי לידי חיוב חטאת.

(ב) גם ברשות הרבים, אין לחוש לזה אלא במקרה מיוחד, שהוציא ידו דרך חור קטן.

[17] כלל זה הובא גם לעיל סי' רעו בקונטרס אחרון ס"ק ה, ושם נסמן (הערה רא).

[18] כדלעיל סי' שמה סי"א (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים אלא כרמלית. ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה).

והרי נתבאר בפנים ס"א שגזרו "אפילו לכרמלית", ובזה הרי "לא שייך למיחש שיבא לידי איסור סקילה".

[19] עירובין ט, א (יציבא (אזרחי, רש"י) בארעא, וגיורא בשמי שמיא). והכא נמי איך נאמר דברשות הרבים לא קנסו ובכרמלית קנסו.

[20] אף ברשות הרבים גופה, אם נאמר שלא קנסו כשהוציא מבעוד יום, הוי יציבא בארעא כו'. אלא ודאי אין חוששים כאן לסברה זו.

[21] ג, ב ד"ה ואיבעית (אין נראה סברא לעולם לומר משחשיכה לא קנסוה מבעוד יום קנסוה, דאי משחשיכה לא קנסוה, שוב אין לומר מבעוד יום קנסוה, דהוי כחוכא ואטלולא).

[22] במ"א שם (כיון שנתנן בפיו הוי מקום פטור, כיון שהוא במקום אחר ופיו במקום אחר ... וקשה דגבי ידו נמי נימא הכי, אם מושיטה לחוץ נעשה מקום פטור, וכשמניח החפץ ברשות הרבים לפטור. ויש לומר דהתם לא הניח הכלי לידו ממקום אחר אחרי שהוציאו לרשות הרבים).

והיינו כדעת רש"י עירובין צט, א ד"ה רישא רבנן (שותה עביד עקירה והנחה בחדא רשותא, דהא ברשות שהוא שותה בה פיו עומד, ובפיו הן נחין מיד).

והקשה על זה הרא"ש עירובין פ"י ס"ו (מיהו קשה הא דאמר בשמעתא קמייתא דשבת, גבי היתה ידו מליאה פירות והוציאה לחוץ, משחשיכה דאי שדי להו אתי לידי חיוב חטאת ליקנסוה. והיכי אתי לידי חיוב חטאת, והלא כשנחו

טעמי סתמתי כאן בפנים:

(ב) עקירה כו׳. אי[24] אפשר לומר דדוקא על שחשב לעשות איסורא דאורייתא קנסוהו, דהא לפירוש הרמב״ם[25] חשב להוציא לחצר אחרת. ועוד שעל המחשבה אין לקנוס, ומשום הכי לא קנסו בלמעלה מעשרה, אף לפי מ״ש המג״א[26] דמיירי נמי שחשב להוציא לרשות הרבים, ואם כן היה מתחייב אף שהוציא דרך מעלה מי׳, כיון שלא היתה שם הנחה[27]. מכל מקום כיון שלא עשה איסור בפועל כמ״ש רש״י[28] ותוס׳[29], לא קנסינן ליה.

אבל מ״ש התוס׳ בתירוצם[30] לא משמע הכי בדברי הפוסקים[31]. ואף התוס׳ לא כתבו כן אלא להסלקא דעתא דככרמלית דמיא[32], ולא משום קנס, וכמ״ש ר״י בתוס׳ ד״ה מי כו׳[33], וכמו שסיימו כאן[34] ולא קנסינן ליה, אבל למסקנא קנסינן ליה ודו״ק:

(ג) בדיוטא כו׳ (לכרמלית כו׳). לפירוש[35] המג״א בהתוס׳[36] צע״ג, דמכל מקום אסור מדרבנן[37]. עיין טור

דברי שלום

הפירות בידו כשהיתה ידו ברשות הרבים נעשית ידו מקום פטור, וכבר נחו הפירות במקום פטור, ותו לא אתי לידי חיוב חטאת אי שדי להו. ויש לומר דהתם לא חשיב הנחת הפירות בידו כמונחין במקום פטור, כיון שלא נתן החפץ לידו ממקום אחר אחרי שהוציאה לרשות). והיינו כמבואר לעיל שם, לדעה זו (אם הוציא חפץ בידו מרשות היחיד, אפילו אם נחה ידו תחלה באויר רשות הרבים, אין זו חשובה הנחה במקום פטור, ואם אחר כך הניח החפץ ברשות הרבים חייב, לפי שהנחה על היד אינה חשובה הנחה אלא לחפץ שהונח עליה ממקום אחר).

והקשו על זה התוס׳ עירובין כ, א ד״ה לא (ואם תאמר אכתי אפשר דלא אתי לידי חיוב חטאת, כגון שיתן מידו זאת לידו אחרת. ויש לומר דאיירי כשהנקב קטן שלא יוכל להכניס בו שתי ידיו).

יוצא אם כן מכל זה, שכל החשש של ״אתי לידי חיוב חטאת״ הוא רק במקרה שאינו רגיל כלל, כשהוציא ידו דרך חור קטן, שלא יוכל להכניס בו שתי ידיו.

[23] אוצ״ל: ״בתוס׳״ (ראה הערה הקודמת).

[24] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס״א נתבאר, שקנסוהו על מה שעשה עקירה מרשות היחיד לאויר רשות הרבים או כרמלית.
ומבאר הטעם שלא רצה לפרש, שהקנס הוא על מה שרצה להוציא הפירות מרשות היחיד לרשות הרבים:
(א) אין לפרש כן לדעת הפוסקים דמיירי שחשב להוציא לחצר אחרת דרך אויר רשות הרבים.
(ב) ממה שלא קנסו כשהוציא ידו למעלה מעשרה רואים, שלא קנסו עד שעשה עקירה לאויר רשות הרבים.
(ג) כיון שהאיסור הוא משום קנס, כשהוציאם למטה מעשרה, לכן קיי״ל שאסור להחזירם אפילו דרך מעלה מעשרה.

[25] הל׳ שבת פי״ג ה״כ (הוציאה מחצר זו להכניסה לחצר שבצדה).

[26] ס״ק א (אבל ברש״י משמע אפילו נתכוין להוציאם לרשות הרבים, אסור להושיטם לחצר אחרת). והוא האמור ברש״י ד, א ד״ה מחשבתו (שנתכוון לפנותה מחצר זה). וכן הוא כאן בפנים סוף ס״ב (שנתכוין לפנות הפירות מחצר זו).

[27] כדלעיל סי׳ שמז ס״ז (אם הוציא חפץ בידו מרשות היחיד, אפילו אם נחה ידו תחלה באויר רשות הרבים, אין זו חשובה הנחה במקום פטור, ואם אחר כך הניח החפץ ברשות הרבים חייב).

[28] שם ג, ב ד״ה למעלה מי׳ (דאויר מקום פטור הוא ... הלכך לא קנסוה דלאו איסורא עביד).

[29] שם ד״ה כאן (למעלה מי׳ ... דהוי מקום פטור).

[30] שם (דאפילו הוציאה מתחלה דרך מטה מי׳, מותר להחזירה למעלה מי׳, ולא קנסינן ליה).

[31] כמובא לעיל (הערה 4), מהרשב״א שם ד״ה כאן למעלה מי׳, שהביא מדברי התוס׳, וסיים ״ואינו מחוור בעיני״.
ולכן נפסק בפנים ס״א (אסור להחזירה אפילו דרך מעלה מעשרה).

[32] בגמרא שם (דמר סבר ככרמלית דמיא ומר סבר לאו ככרמלית דמיא).

[33] ״מי קנסוה רבנן לאהדורה, נראה לר״י דגרס מי אסרוה, ולא גרס מי קנסוה, דלקמן בסמוך כי מוקמא דלאו ככרמלית דמיא, אמרינן דאסור להחזירה משום קנס״. משא״כ לפי הסלקא דעתא, אינו משום קנס. ולכן מותר להחזירה דרך מעלה מעשרה.

[34] ״מותר להחזירה למעלה מי׳, ולא קנסינן ליה״. משא״כ לפי המסקנא דקנסינן ליה, אסור להחזירה אפילו דרך מעלה מעשרה.

[35] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס״ב נתבאר, שאם הוציא בשוגג אסור להושיטה לחצר אחרת משום גזירה, אבל בכרמלית לא גזרו גזירה לגזירה.
ואף שהמ״א הוכיח מדברי התוס׳ שגם בכרמלית אסור, הנה פירושו של המ״א בדברי התוס׳ צע״ג.
ומה שכתבו התוס׳ דמיירי ״בדיוטא אחת, וכגון שאין מפסיק שם רשות הרבים״.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

סוף סי׳ זה[38], ומג״א סוף סי׳ שנ״ד[39], ובב״י שם.

בשלמא בזה כנגד זה[40], יש לומר דלא אסרו רבנן אלא להוציא מזה לזה לכתחילה. אבל כשכבר הוציא לרשות הרבים, מה לי רשות היחיד זו או רשות היחיד זו.

ומ״ש[41] הלא הרבה פעמים כו׳. לא קשה מידי, עיין בר״ן סוף פרק המצניע[42] שחילק בין היכא דליכא סרך מלאכה למידי דדמי למלאכה. והכא ליכא סרך מלאכה טפי בהכנסה מכרמלית לחצר אחרת מבהכנסה מכרמלית לאותה חצר:

דברי שלום

אין הכוונה שמפסיק שם כרמלית, אלא שרשות הרבים מהלכת לפניהן, ולא ביניהן.
ומה שהקשה המ״א מכמה מקומות שגזרינן גזירה לגזירה.
כבר חילק הר״ן בין היכא דדמי למלאכה או לאו.

[36] שכתבו התוס׳ ד, א סד״ה ומאי שנא (איירי ... בדיוטא אחת, וכגון שאין מפסיק שם רשות הרבים). וכתב המ״א ס״ק ד (הוה ליה גזירה לגזירה ... ומכל מקום צ״ע, דהא התוס׳ כתבו בד״ה ומאי שנא, דאפילו אין בין החצירות רשות הרבים אסור להושיטה לחצר אחרת). והיינו שמפרש בדברי התוס׳ דמיירי שכרמלית עוברת בינם, וגם בכרמלית גזרו שלא יושיט לרשות אחרת, אף דהוי גזירה לגזירה.

[37] שאף אי לא גזרינן בכרמלית גזירה לגזירה, עדיין אסור משום מושיט בכרמלית.

[38] ״ומושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים ... לא נאמרו אלא לענין חיוב חטאת, אבל איסורא איכא בכולהו, ולכך אין רצוני להאריך בהם״. הרי שאין הפרש בזה בין רשות הרבים לכרמלית, ולכן לא האריך בהלכה זו.

[39] ס״ק ד (ואם הם בדיוטא אחת אסור).

ואוצ״ל: סי׳ שנה ס״ק יא (ואף על גב דברשות הרבים אסור בדיוטא אחת, כמ״ש סוס״י שמ״ו, בכרמלית שרי).

ונסתפק בזה בפרי מגדים משב״ז סי׳ שמו ס״ק א (ויש לספק אי גזרו מושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית מדרבנן למעלה מעשרה).

[40] שנתבאר להיתר בפנים ס״ג (אם הוציאה לכרמלית, מותר להושיטה אפילו לחצר אחרת, שבכרמלית לא גזרו גזרה זו, משום שהיא גזרה לגזרה).

אף שלכאורה הי׳ עלינו לאסור מטעם האמור לעיל סי׳ שמז ס״ח (הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע ... אסור מדברי סופרים, גזרה שמא יבא לעשות הנחה ברשות הרבים. ואפילו דרך כרמלית אסור).

[41] במ״א שם (ומה שכתב [הב״י] דגזירה לגזירה היא. הלא הרבה פעמים מצינו בגמרא גזירה לגזירה ... ואמרינן כולה חדא גזירה היא).

ועל פי זה רצה לבאר שגם בהושיט ידו לכרמלית גזרו שלא להושיטה לחצר אחרת.

[42] לה, ב ד״ה ואמרינן אימר דפטר (מיהא איכא קשיא ... דכיון דברשות הרבים לא מתסר אלא משום גזרה, בכרמלית לא גזרינן גזרה לגזרה. יש לומר דכי אמרינן הכי הני מילי בדבר שאין בו סרך מלאכה ... אבל מידי דדמי למלאכה דאורייתא ... כרמלית ורשות הרבים שוין הן).

וכן הוא לקמן סי׳ שנב ס״ב (ולא אמרו שבכרמלית לא גזרו גזרה מפני שהוא גזרה לגזרה, אלא בדבר שאין בו דרך מלאכה ... אבל דבר שהוא דומה למלאכה גזרו אף בכרמלית).

שמט דין ארבע אמות ברשות הרבים

ובו ו׳ סעיפים:

הגדול לפי גדלו

א כל[1] אדם יש לו ד׳ אמות ברשות הרבים שיכול לטלטל בהם[2], שנאמר שבו איש תחתיו, ולמדו מפי

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) הגדול לפי גדלו (ס״א).
(ב) אלכסונן (ס״ב).
(ג) הנחה בינתיים (ס״ג).
(ד) ליתנו לחבירו וחבירו לחבירו (ס״ה).
(ה) מקצת אמותיו של זה בתוך של זה (ס״ו).

*

הקבלה[3], שזה נאמר לענין טלטול, שלא יטלטל כל אדם ברשות הרבים אלא כמדת תחתיו, דהיינו כמדת אורך גופו שהוא ג׳ אמות, ואמה כדי לפשוט בה ידיו ורגליו[4].

לפיכך מודדים לו באמה שלו[5], דהיינו (ממרפיקו (שקורין עלינבוגי״ן בל״א) עד ראש אצבע הארוכה הנקראת אמה על שם זה[6]), הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, שהרי בד׳ אמות שלו יש בהן כדי פשיטות אורך גופו וידיו ורגליו.

ואם הוא ננס באיבריו, דהיינו שאמתו קטנה וגופו גדול[7], ונמצא שלא יספיקו לו ד׳ אמותיו, נותנים לו ד׳ אמות בינוניות של כל אדם, שכל אחת מהן ששה טפחים.

ובין שמודדין לו אמות בינונית ובין שמודדין לו אמות שלו, מודדין אותן מצומצמות להחמיר[8]:

דברי שלום

איסור העברת ד׳ אמות ברשות הרבים, כבר נתבאר לעיל סי׳ שמו ס״ה (הלכה למשה מסיני שהמעביר חפץ ד׳ אמות ברשות הרבים חייב).

וכאן יתבאר אופן מדידת ד׳ אמות אלו.

[2] עירובין מח, א (לטלטל, דברי הכל ארבע אמות אין, טפי לא). טור ושו״ע ס״א (כל אדם יש לו ארבע אמות ברשות הרבים שיכול לטלטל בהם).

[3] בשלח טז, כט. שבת צו, ב (גמרא גמירי לה). עירובין שם (והני ד׳ אמות היכא כתיבא, כדתניא שבו איש תחתיו, כתחתיו). **רמב״ם** הל׳ שבת פי״ב הט״ו (ומפי הקבלה אמרו שזה שנאמר בתורה שבו איש תחתיו, שלא יטלטל חוץ למרובע זה, אלא במרובע זה, שהוא כמדת אורך אדם).

וראה גם לקמן סי׳ שצו ס״א (שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, יש אומרים שזו אזהרה ליוצא חוץ לתחום ... ויש אומרים ... זה שנאמר אל יצא איש ממקומו זו היא אזהרה על הוצאה, שהזהיר משה שלא לצאת עם הכלי מרשות היחיד לרשות הרבים ללקוט המן, ושבו איש תחתיו קבלו חכמים שזו אזהרה שלא לטלטל ברשות הרבים אלא כשיעור תחתיו של אדם שהוא ד׳ אמות, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ט).

וכאן לא הובאו שתי דעות אלו, כי לכל הדעות למדו מפסוק זה מפי הקבלה, שלא יטלטל חוץ לד׳ אמות ברשות הרבים.

[4] **ברייתא עירובין מח**, א (גופו שלש אמות, ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, דברי ר׳ מאיר). רמב״ם שם (שהוא כמדת אורך אדם כשיפשוט ידיו ורגליו). מ״א ס״ק א (גופו ג׳ אמות, ואמה כדי לפשוט בו ידיו ורגליו. כ״מ מדעת הרב״י והרמב״ם).

והיינו שג׳ אמות הן אורך הגוף עם הראש, והאמה הרביעית היא ממרפיקו (שהוא נגד סוף הראש) עד ראש אצבע הארוכה.

וכן הוא לקמן בסדר תיקוני המקוה ועשייתה (צריך להיות אורך התיבה מבפנים ערך ח״י טפחים מרווחים, ורוחב השליבות באורך התיבה ערך ד׳ טפחים, ונשאר י״ד טפחים להתפשטות גוף האשה תחת המים ... וראשה יהיה על השליבה). והיינו שאורך הגוף עם הצואר והראש הם ח״י טפחים (ג׳ אמות), ואורך הגוף מלבד הצואר והראש הם י״ד טפחים (שיעור זה הוא של אדם בינוני. ומה שהוסיף לקמן שם ״אם היא ארוכה״, נתבאר בהערות שם, סדר תיקוני מקוואות הערה 16).

אבל בתוס׳ חגיגה יא, א ד״ה ברום ג׳ אמות (קומת האדם אינו אלא ג׳ אמות לבד הראש). ראה מוריה קכז-ח ע׳ סה.

ולפי זה איך יתאים האמור כאן ״ואמה כדי לפשוט בה ידיו ורגליו״? הרי כשאדם פושט את ידיו, מרפיקו (שהוא תחלת האמה הרביעית) הוא נגד סוף הראש.

ואפשר מיירי שאין ידיו פשוטות לגמרי, אלא כל הזרוע שוכב נגד גובה הכתף.

[5] רב פפא שם (לעולם באמה דידיה יהבינן ליה ... משום דאיכא ננס באבריו). טור ושו״ע שם (ומודדים לו באמה (דהיינו הזרוע, מ״א) שלו, ואם אמתו קטנה, נותנים לו ארבע אמות בינוניות של כל אדם, שכל אחת מהן ששה טפחים).

[6] מנחות יא, א (זו אמה), ופרש״י (ממנה מודדין כל אמות הבנין והכלים, לפי שהיא ארוכה מכולן). וראה רד״ק יחזקאל מא, ח (האמות הם מן ראש האצבע הנקרא אמה, עד פרק המבדיל בין הזרוע והקנה).

[7] רש״י שם ד״ה משום דאיכא (שגופו בינוני ואמתו קצרה, ולא סגי ליה באמה דידיה). מ״א ס״ק ג (והוא גדול, נמצא שלא יספיקו לו ד׳ אמות).

וכן הוא לקמן סי׳ שצו ס״ג (ד׳ אמות אלו שלכל רוח ורוח שהן שיעור תחתיו של אדם, מודדים אותו לכל אדם באמה שלו, ואם הוא ננס באברים, שגופו גדול ואמתו קטנה, נותנים לו ד׳ אמות בינונית של כל אדם, שכל אחת מהן ו׳ טפחים כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ט).

[8] עירובין שם (תניא, שבו איש תחתיו, כתחתיו, [וכמה תחתיו] גופו שלש אמות, ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו דברי ר׳ מאיר, ר׳ יהודה אומר גופו שלש אמות, ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, מאי בינייהו, איכא בינייהו ארבע אמות מצומצמות).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אלכסונן

ב ארבע אמות שאמרו, הן ואלכסונן, דהיינו אלכסון של ד׳ על ד׳, שהוא ה׳ אמות וג׳ חומשי אמה[9].

לפי שבמגרשי הערים שהן מרובעים, ויש להם זויות, שהרי נאמר[10] בהם את פאת נגב וגו׳, ופאה היא זויות[11], נאמר בהם זה יהיה להם וגו׳. ודרשו חכמים[12] כזה יהיה כל שובתי שבת.

כגון רשות היחיד שהוא ד׳ על ד׳, יהיה גם כן מרובע, שתהיינה בו זויות[13].

וכן אלפים של תחום שבת הן מרובעות, ולא עגולות, כדי שישתכר הזויות[14].

דברי שלום

רי״ף שם יג, א (דרבי מאיר סבר מצומצמות ורבי יהודה סבר מרווחות). וכן הוא בראי״ש שם פ״ד סי״א. טור (ומודדים אותן לו באמה שלו מרווחת), דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה.

ב״י (ועל פי דברי הרי״ף והרא״ש כתב רבינו מרווחות, דקיימא לן כרבי יהודה ... אבל היכא דמשערין באמה בינונית, ודאי דמצומצמות הוו, כדאשכחן דכי אמרינן אמה בת ששה טפחים הוו עצבות ולא שוחקות, כדאיתא בריש מסכת עירובין (ד, א). אבל הרמב״ם בפרק י״ב מהלכות שבת (הט״ו) לא כתב אם מרווחות הוו או מצומצמות ... ואפשר שהוא מפרש שכדי לפשוט ידיו ורגליו הוו ארבע אמות מצומצמות, וכמו שפירשו הרי״ף והרא״ש, וסבירא ליה דכי אסיקנא בריש עירובין דבטפחים עצבות משחינן לחומרא, ממילא הוה ליה ארבע אמות מצומצמות, ודלא כרבי יהודה).

מ״א ס״ק א (ד׳ אמות מצומצמות). ולא פירש אם הכוונה למי שמודדין לו אמות בינוניות, או שמודדין לו אמות שלו.

ועי׳ ב״י (שמפרש ברמב״ם, ד״בין שמודדין לו אמות בינונית ובין שמודדין לו אמות שלו, מודדין אותן מצומצמות להחמיר״).

וכן הוא לקמן סי׳ שסג סכ״ז (עשר אמות של רוחב מודדים אותן מצומצמות, הכל להחמיר), וסכ״ח (עשרים אמה מצומצמות).

ופירש בד״מ ס״ק א (כתב במ״מ סוף פי״ז דשבת (הל״ו), דשיעור מרווחות יותר משיעור מצומצמות, חצי אצבע לאמה).

וכן הוא לקמן שם (ושיעור העודף של המרווחות על המצומצמות הוא חצי אצבע לאמה).

*

וכל זה בארבע אמות של העברה ברשות הרבים. אבל לענין ארבע אמות של תחומין, נתבאר לקמן סי׳ שצו ס״ג (נתבאר שם שד׳ אמות אלו מודדים אותן מצומצמות. ויש אומרים שמודדים אותן מרווחות. ויש לסמוך על דבריהם בד׳ אמות אלו שלענין תחומין, שעיקרן אינן אלא מדברי סופרים).

וכמבואר באליה זוטא ס״ק ב (לקמן סימן שצ״ו כתב רמ״א ולבוש דד׳ אמות מרווחות, וכן פסק הב״ח כאן. ולי נראה מדלא כתבו רמ״א הכא, דמודה דברשות הרבים מודדין מצומצמות לחומרא).

[9] **רב אחא** בר יעקב עירובין **נא**, א (המעביר ד׳ אמות ברשות הרבים, אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונן), ופרש״י (ד׳ אמות וח׳ חומשי אמה). טור ושו״ע ס״ב (ארבע אמות שאמרו, הן ואלכסונן, שנמצא שהם חמשה אמות ושלשה חומשים).

וכן הוא לקמן סי׳ שעב ס״ה (שהאלכסון של מרובע זה שהוא ה׳ טפחים וג׳ חומשין).

וחשבון זה הוא לערך, כדלקמן סי׳ שצט סי״ג (לפי החשבון של חכמי התלמוד, שהוא בקירוב ולא בצמצום, בכל אלכסון שהוא עודף על צלעות ריבועו ב׳ חומשין מאורך הצלע ... אבל לפי חשבון חכמי המדות שדקדקו וצמצמו החשבון, בכל אלכסון יהיה עודף).

[10] מסעי לה, ה.

[11] רש״י עירובין שם ד״ה פיאות כתיב (דכתיב פאת (נגב), ופאת משמע מרובע).

[12] ברייתא שם (תני, רב חנניה אומר כזה יהו כל שובתי שבת).

ומביא כאן ג׳ דוגמאות, אף שיש הפרש בינם:

(א) רשות היחיד, ד׳ על ד׳ מרובע, כדלעיל סי׳ שמה ס״א (איזו היא רשות היחיד ... ד׳ טפחים על ד׳ טפחים). והוכיח בקונטרס אחרון שם ס״ק א, דקיי״ל שאין צריך להיות עיגול של ד׳ טפחים באלכסון. ואין צריך שיהי׳ ד׳ על ד׳ לריבוע העולם.

(ב) תחום שבת, אלפים אמה מרובעות לריבוע העולם, כדלקמן סי׳ שצח ס״א (הבא למדוד אלפים אמה של תחום העיר ... אם היא עגולה שאין לה זויות ... רואים אותה כאלו היא בתוך מרובע ... וכשהוא מרבע מרבעה לריבוע העולם).

(ג) העברה ד׳ אמות ברשות הרבים, כדלקמן בסמוך (שלא שייך ריבוע ועיגול, צריך שיהא שם האלכסון של ריבוע).

[13] גמרא שם (א״ר פפא בדיק לן רבא עמוד ברשות הרבים גבוה י׳ ורוחב ד׳ צריך הן ואלכסונן, או לא, ואמרינן ליה לאו היינו דרב חנניה, דתניא רב חנניה אומר כזה יהו כל שובתי שבת), ופרש״י (שיהא רחב ד׳ בריבוע, שתוכל למצוא בו אלכסון, דדבר עגול אין לו אלכסון). ונתבאר בהערה הקודמת.

וגבי העברה ד׳ אמות ברשות הרבים, שלא שייך ריבוע ועיגול, צריך שיהא שם האלכסון של ריבוע[15], שהאלכסון הוא העודף שיש במשך המרובע מחמת הזויות. ויש מי שאומר[16] שמד׳ אמות עד ה׳ וג׳ חומשים פטור, אבל אסור מדברי סופרים. [ו]יש לחוש לדבריו[17]. אבל תוך ד׳ מותר לכתחילה[18], אפילו ליטול מתחלת ד׳ ולהניח בסוף ד׳, רק שלא יוציא חוץ לד׳[19]:

הנחה בינתיים

ג המעביר ד׳ אמות ברשות הרבים, אינו חייב אלא אם כן העביר בהליכה אחת, אבל אם עמד בתוך ד׳

דברי שלום

[14] כדלקמן סי׳ שצט סי״ד (עושין התחומין סביב העיר כטבלא מרובעת, דהיינו שמודד על פני כל אורך העיר למזרח אלפים אמה לחוץ, וכן לצפון, ואחר כך רואים כאלו היתה טבלא מרובעת אלפים על אלפים בקרן למלאותה, ונמצא התחום בקרן אלפים ואלכסון, שהם אלפים ות״ת, וכן יעשה בשאר הקרנות). והיינו שמרבעה לריבוע העולם (כמובא לעיל הערה 12).

וכן הוא בד׳ אמות של תחומין; אלא שבזה ישנן ב׳ דעות, כדלקמן סי׳ שצו ס״ב.

[15] **רש״י** שם ד״ה הן ואלכסונן (וגבי העברה ליכא למיתב פיאות, אלא כי האי גוונא, שנותנין להן שיעור אלכסונן, דהא ליכא למימר בהו רבוע ועיגול).

עי׳ במה שכתבתי בסי׳ שמה קונטרס אחרון ס״ק א (כר״ת נמי לא קיי״ל). והיינו דלא קיי״ל כר״ת שבתוס׳ שם ד״ה כזה (דלכל צד נותנין האלכסון, בזריקה ובהעברה, ובתחום שבת, ועמוד נמי צריך שיהא בו ששה פחות ב׳ חומשין).

אלא כרש״י, שרק לענין העברה ד׳ אמות נותנין האלכסון לכל צד.

[16] **רמב״ם** הל׳ שבת פי״ב הי״ח (אין המעביר או הזורק ברשות הרבים חייב, עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלשה חומשי אמה ... ואם העביר פחות מזה פטור), והי״ט (אם היה בין שני המקומות עד ארבע אמות, הרי זה מותר. היה ביניהן יתר מארבע אמות ועדיין הן בתוך חמש אמות ושלשה חומשי אמה פטור. היה ביניהן חמש אמות ושלשה חומשי אמה בשוה, הרי זה חייב, שהרי העביר החפץ חוץ לאלכסונו של מרובע). דעה הב׳ שבטור ושו״ע שם (ויש מי שאומר שמארבע אמות עד חמשה ושלשה חומשים פטור אבל אסור).

[17] **ב״ח** ד״ה ומ״ש והרמב״ם (ולפי עניות דעתי נראה שכדברי הרמב״ם הוא העיקר, והכי נקטינן. גם בשולחן ערוך הביא דעתו). **נחלת צבי** ס״ק ב (ואני אומר שדברי הרמב״ם נכונים הם). **אליה זוטא** ס״ק ג (וכן עיקר כמבואר בב״ח ונחלת צבי).

[18] רמב״ם שם הט״ו (מותר לאדם לטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות). מ״מ שם (וכן דעת התוס׳. ולא אמרו במקום הדחק בדוקא, אלא במעביר הרבה בפחות פחות מארבע ... ולזה הסכים הרשב״א ז״ל ועיקר). והוא בעבודת הקדש שער ג ס״ב (ויש מתירין, שלא אסרו שלא במקום הדחק, אלא מעביר יתר מארבע אמות פחות פחות מארבע אמות, שמא לא ינוח בנתיים, אבל פחות מארבע אמות, לעולם מותר. ולזה דעתי נוטה).

והיינו כדלעיל סי׳ רסו סי״א (התירו לו לטלטל בשבת כיסו או מציאה שבאה לידו מבעוד יום, פחות פחות מד׳ אמות, דהיינו שלא יוליכם ד׳ אמות רצופים משקדש היום, אלא ילך עמהם פחות פחות מד׳ אמות, ויעמוד מעט לנוח, ויחזור וילך פחות מד׳ אמות, ויעמוד מעט לנוח, וכן יעשה עד שיגיע למקום שביתתו).

אלא שגם בזה לא אסרו אלא באדם אחד, כדלקמן ס״ד (אבל מותר לו לאדם לעקור חפץ מרשות הרבים וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ד׳ אמותיו, וחבירו יתננו לחבירו שאצלו, אע״פ שהחפץ הולך כמה מילין ברשות הרבים, כיון שכל אחד אינו מעביר ד׳ אמות).

[19] והיינו, שאיסור העברה ד׳ אמות ברשות הרבים, אין פירושו שאסור להעביר חפץ מתחלת ד׳ לסוף ד׳, אלא האיסור הוא להוציאו חוץ לד׳, כמבואר בהמאור לו, ב (לפי שד׳ אמות של אדם בכל מקום קונות לו וכרשותו דמיין, וכשמוציא חוצה להן, בזורק או במעביר, כמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים דמי). ובחדושי הרשב״א צז, ב (דזריקה תולדה דהוצאה היא, ואפילו זריקת ארבע ברשות הרבים). הובאו בחדושי צמח צדק מח, ד ד״ה הוצאה.

ועל זה מצויין כאן: **תוס׳ בשבת דף צט ע״ב** ד״ה ואמאי.

דתנן ק, א (זורק ארבע אמות בכותל ... למטה מעשרה טפחים ... חייב). ובגמרא שם צט, ב (והא לא נח, ואמר רבי יוחנן בדבילה שמינה שנינו. ואמאי הא קא ממעט מארבע אמות). ופרש״י (הא מתניתין ד׳ אמות קתני, ואפילו מצומצמות, וכי נח בפני הכותל נתמעט הזריקה מד׳ אמות כדי מקום הדבילה, וקתני חייב). וכתבו על זה התוס׳ שם (דבענין זה אין נראה שיתחייב, כיון שאיגודו בפנים, כמו מוציא חצי קופה לרשות הרבים דאינו חייב עד שיוציאנה כולה לחוץ, דאטו אם זרק אדם רומח וכל דבר ארוך, כל שהוא, יתחייב, כיון שראשו אחד יצא חוץ לד׳ אמות). והיינו שאף אם נאמר, שמה שהודבקה הדבילה בכותל, הרי זה כאילו מונחת מחוץ לד׳ אמות, והיתה כאן העברה של ד׳ אמות, מכל מקום פטור, כיון שהדבילה עצמה בתוך ד׳ אמות, ואיגודו בפנים, ולא יצאה לגמרי מתוך ד׳ אמות אלו.

ומזה מובן, דלא סגי במה שהעבירו ד׳ אמות ברשות הרבים, עד שיוציאו לגמרי מד׳ אמות, ולא ישאר איגודו בפנים. וכך גם בנידון דידן, דלא סגי במה שהעבירו מתחלת ד׳ אמות עד סופם, עד שיוציאו לגמרי מד׳ אמות.

אמות וחזר והלך, פטור. במה דברים אמורים כשעמד לפוש, אבל עמד לתקן משאו, הרי זה כמהלך[20].

ומדברי סופרים אסור להוציא חפץ חוץ לד׳ אמות[21], אפילו בעומד[22] או יושב[23] לפוש תוך ד׳ אמות, או אפילו מניח החפץ בארץ תוך ד׳ אמות, וחוזר ומוליכו חוץ לד׳ אמות, גזרה שמא יעבירנו ד׳ אמות בהליכה אחת[24].

ואפילו[25] בכרמלית גזרו על זה[26], בעצומו של יום, מטעם שיתבאר בסי׳ שנ״ב[27], אבל בבין השמשות לא גזרו על זה בכרמלית[28], אפילו לדבר הרשות[29]. אבל ברשות הרבים גזרו על זה אפילו בבין השמשות[30]

---

[20] **רבה שבת ה**, ב (תוך ד׳ אמות, עמד לפוש (לנוח, רש״י) פטור, לכתף (לתקן משאו על כתיפו, רש״י) חייב), ופרש״י (המעביר ד׳ אמות ברשות הרבים, ועמד תוך ד׳ אמות לפוש, וחזר והשלים והניח או עמד שם, פטור, שלא העביר ד׳ אמות בעקירה אחת, ואם לכתף עמד בתוך הד׳ אמות, וכשהשלים ד׳ אמות הניח או עמד שם לפוש, חייב, ועמידה דתוך ד׳ לאו עמידה היא, שהיתה לכתף). מ״א ס״ק ו (ואם עמד תוך ד׳ אמות לתקן משאוי, הוי כמהלך וחייב, אלא אם כן עמד לפוש).

וכן הוא לעיל סי׳ שמו ס״א (אין זו חשובה הנחה, אלא אם כן עמד שם לפוש. אבל אם עמד שם לתקן משאו, הרי עמידה זו צורך הילוכו ואינה חשובה הנחה). סי׳ שמז ס״ז (שכשעומד לפוש, עמידה זו חשובה הנחה גם להחפץ שעל גופו או שעל ידו).

[21] **ברייתא שם קנג**, ב (תניא ר״א אומר בו ביום גדשו סאה), ופירש״י (ביום שעלו לעליית חנניה בן חזקיה וגזרו י״ח דבר, וזו אחת מהן היתה, כדאמרינן בפ״ק נותן כיסו לנכרי, בו ביום גזרו שלא יוליכנו פחות פחות מד׳ אמות). ובגמרא שם יז, ב (מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי, בו ביום גזרו), ופירש״י (ולא יטלטלנו פחות פחות מד׳ אמות). שו״ע ס״ה (אסור להוליך חפץ פחות פחות מארבע אמות).

ולא התירו לעשות כן, אלא:

(א) כשהיה בדרך וקדש עליו היום ואין עמו נכרי, כדלעיל סי׳ רסו סי״א (ואם אין עמו שום אחד מכל אלו, התירו לו לטלטל בשבת כיסו או מציאה שבאה לידו מבעוד יום, פחות פחות מד׳ אמות, דהיינו שלא יוליכם ד׳ אמות רצופים משקדש היום, אלא ילך עמהם פחות מד׳ אמות, ויעמוד מעט לנוח, ויחזור וילך פחות מד׳ אמות, ויעמוד מעט לנוח, וכן יעשה עד שיגיע למקום שביתתו).

(ב) כשמוצא תפילין במקום סכנה, כדלעיל סי׳ שא סנ״ב (ואם מתיירא לישב כאן עד שתחשך, מפני ליסטים שודדי לילה, יטול כולן בידיו מיד, ויוליכן פחות פחות מד׳ אמות, כדרך שנתבאר בסי׳ רס״ו).

(ג) כשמוצא קוץ ברשות הרבים, כדלעיל סי׳ שח סמ״ט (קוץ המונח ברשות הרבים, מותר לטלטלו פחות פחות מד׳ אמות, עד שיסלקנו לצדי רשות הרבים).

[22] שבזה התירו בקדש עליו היום, לדעה הראשונה דלעיל שם (ויעמוד מעט לנוח), ושם נסמן. משא״כ בלאו הכי אסרו.

[23] שבזה התירו בקדש עליו היום, לדעה השנית דלעיל שם (ויש מחמירין בכל מקום שהתירו טלטול פחות פחות מד׳ אמות, שישב בכל פחות מד׳ אמות), ושם נסמן. משא״כ בלאו הכי אסרו (ראה משולחן הארי).

[24] גמרא שם קנג, ב (דילמא אתי לאתויי ד׳ אמות ברשות הרבים). עולת שבת ס״ק ד (דחיישינן שלא יבא להוליך ארבע אמות, דזמנין דלאו אדעתיה ואתי לאייתינהו ארבע אמות ברשות הרבים).

[25] תוכן ההלכה שנתבארה בקטע שלפנינו:

איסור זה מדברי סופרים, שלא יוליכנו פחות פחות מד׳ אמות, חמור יותר משאר איסורי דברי סופרים:

(א) כיון שאסרו מטעם שהוא דומה למלאכה (ולא רק גזירה שמא יבוא כו׳).

(ב) שבקל יוכל לבא להעברה בהליכה אחת (ולא רק גזירה שמא יבוא כו׳).

ולכן:

(א) אסרו אף בכרמלית, אף שאין גוזרין גזירה לגזירה.

(ב) אסרו ברשות הרבים גם בבין השמשות לדבר מצוה, אף שהתירו איסורי דברי סופרים בבין השמשות לדבר מצוה.

אך מכל מקום התירו בין השמשות בכרמלית, אפילו לדבר הרשות, כיון שיש כאן ג׳ טעמים להקל:

(א) פחות פחות מד׳ אמות.

(ב) בין השמשות.

(ג) כרמלית.

[26] שו״ע ס״ה (ואפילו בין השמשות. ואפילו בכרמלית).

[27] סעיף ב (ולא אמרו שבכרמלית לא גזרו גזרה מפני שהוא גזרה לגזרה, אלא בדבר שאין בו דרך מלאכה ... אבל דבר שהוא דומה למלאכה, גזרו אף בכרמלית ... ולכן אסרו לטלטל פחות פחות מד׳ אמות בכרמלית).

[28] ט״ז ס״ק א (ומכל מקום נראה לי, דבתרתי לטיבותא, דהיינו בין השמשות ובכרמלית, לא החמירו כל כך, דהוי תרתי דרבנן).

וכעין זה לקמן סי׳ תנה סי״ג (ולא יאמר לנכרי שישאב לו עוד מים אחרים בבין השמשות, אם צריך להוליכן דרך רשות הרבים).

אפילו לדבר מצוה[31] לפי שבקל יוכל לבא לידי איסור של תורה שיעבירנו ד׳ אמות בהליכה אחת. וכן מטעם זה גזרו על הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים על ידי זה עוקר וזה מניח אפילו בבין השמשות לדבר מצוה, וכן על הוצאה כלאחר יד[32], כמו שיתבאר בסי׳ ת״ט[33]:

ליתנו לחבירו וחבירו לחבירו

ד וכל זה כשאדם אחד מוציא החפץ חוץ לד׳ אמות, אלא שעושה הנחה בינתיים. אבל מותר לו לאדם לעקור חפץ מרשות הרבים וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ד׳ אמותיו, וחבירו יתננו לחבירו שאצלו, אע״פ שהחפץ הולך כמה מילין ברשות הרבים, כיון שכל אחד אינו מעביר ד׳ אמות[34].

ובלבד שלא יוציאו החפץ חוץ לתחום העיר שקנה בה החפץ שביתה[35]. אלא אם כן הוא חפץ של הפקר שאינו קונה שביתה כלל[36]:

דברי שלום

[29] משא״כ לדבר מצוה מותר אפילו להוציאו מכרמלית, כמבואר בטור ושו״ע סי׳ תט ס״ב (שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות מותר להוציא ולהכניס מכל אחד משתי הרשויות לכרמלית לדבר מצוה, שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק). וכדלעיל סי׳ רסא ס״א (ולדבר מצוה מותר לעשות בה כל דבר שהאסור בשבת עצמה הוא מדברי סופרים, וכן אם הוא טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות בין השמשות, הרי זה מותר).

[30] **תוס׳ עירובין לד**, א ד״ה ואמאי, לענין עירוב תחומין (למה היה צריך להוליכו עד מקום השביתה, לא היה צריך רק להוציאו מביתו ולהניחו ברשות הרבים ... דאי בעי ממטי ליה פחות פחות מד׳ עד מקום השביתה ... שיש להחמיר בשבות בפחות מארבע אמותיו ... משום דבקל יבא לידי איסור שבת דאורייתא). עבודת הקדש שער ה סי״ט (ואף על פי שאין בהבאה של פחות פחות מארבע אמות אלא משום שבות, ולא גזרו שבות במקום מצות עירוב, לא כל השבותין התירו במקום עירוב, לפי שיש שבות שקרוב לבוא לידי מלאכה גמורה של תורה, ולא רצו להתירו כדי שלא יגע בשל תורה, וזה אחד מהם. שאם אתה מתירו להביאו פחות פחות מארבע אמות יבוא לטלטלו ארבע אמות בבת אחת). הובא במ״מ הל׳ עירובין פ״ו ה״ט. מ״א לקמן סי׳ תט ס״ק ז (ואין מתירין לו להביאו פחות פחות מד׳, כיון דאפשר לבא לידי חיוב חטאת (מ״מ תוס׳)).

*

יוצא מכאן שאיסור פחות פחות מד׳ אמות (שאסור אף בבית השמשות, אפילו לדבר מצוה), חמור יותר מאיסור כרמלית (שהותר בבין השמשות לצורך מצוה).

וכן הוא לקמן סי׳ שנב ס״א, בשוה״ג הערה 8 (דפחות פחות מד׳ אמות חמיר מכרמלית, עיין סוף סי׳ שמ״ט).

וראה לעיל סי׳ רסו סי״ב (אין פחות פחות מד׳ אמות מועיל אלא לענין איסור מעביר ד׳ אמות ברשות הרבים, אבל לא לענין הוצאה ... מרשות הרבים או כרמלית לרשות היחיד). תהלה לדוד שם סט״ז.

[31] כמבואר ברשב״א שם (ואף על פי ... לא גזרו שבות במקום מצות עירוב, לא כל השבותין התירו במקום עירוב). וראה מראי מקומות וציונים. משולחן הארי.

[32] תוס׳ עירובין לג, א סד״ה והא (ונראה לי דבכל הנהו, כיון דבקל יבא לידי איסור דאורייתא, אפילו רבי מודה דגזרו עליו בין השמשות). רא״ש עירובין פ״ג ס״ד (ואע״ג דאכתי יכול להביא אליו ... כלאחר יד, או בזה עוקר וזה מניח. ויש לומר דבשבות כי הני לא שרי רבי בין השמשות, כיון דבקל יכול לבוא לידי חטאת).

[33] סי׳ זה בשוע״ר לא הגיע לידינו. וגם בשו״ע שם לא נזכרה הלכה זו. רק במ״א ס״ק ז, לענין פחות פחות מד׳ אמות (כמועתק לעיל הערה 30).

[34] **משנה עירובין צה**, ב (רבי יהודה אומר נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחבירו אפילו חוץ לתחום, אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה), **כרבי יהודה**, וכדאמרינן בגמרא שם צז, ב (רב אשי אמר הכא בחבית דהפקר עסקינן ומים דהפקר עסקינן). רמב״ם הל׳ שבת פי״ב הי״ז (מותר לאדם לעקור חפץ מרשות הרבים וליתנו לחבירו שעמו בתוך ארבע אמות, וכן חבירו לחבירו האחר שבצדו, אפילו הן מאה, ואף על פי שהחפץ הולך כמה מילין בשבת מותר, מפני שכל אחד מהן לא טלטל אלא בתוך ארבע אמות שלו). טור ודעה הא׳ שבשו״ע ס״ג (מותר לו לאדם לעקור חפץ מרשות הרבים וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ארבע אמותיו, וחבירו לחבירו שאצלו, אף על פי שהחפץ הולך כמה מילין ברשות הרבים). **שו״ע סי׳ שא סמ״ב** (נותנם לחבירו וחבירו לחבירו), **עי״ש בב״י** שם ד״ה ומ״ש אם הם רבים (אפילו לדבר הרשות שרי). **ודלא כעולת שבת** כאן ס״ק ג (ולעיל בסי׳ שא סעיף מב כתב המחבר להתיר לצורך מצוה לעשות בענין זה, והכא מיירי לדבר הרשות), שהרי מדברי הב״י הנ״ל מובן, שגם שם התיר אף לדבר הרשות.

[35] **כחכמים שם** (אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה). או לכו״ע, לפי אוקימתא דרב אשי שם (מאן, אמרו לו רבי יוחנן בן נורי היא דאמר חפצי הפקר קונין שביתה). טור ושו״ע שם (ובלבד שלא יוציאנו חוץ מתחום שלו).

[36] אוקימתא דרב אשי שם. טור ומ״א ס״ק ד (ובחפצי הפקר שרי). וכדלקמן סי׳ תא ס״א (חפצי הפקר, שאין להם בעלים שיוכלו להקנות להם שביתה, לא קנו שביתה מאליהם, אלא הרי הם כרגלי הזוכה בהם תחלה, שיכול להוליכם למקום שילך הוא).

ה ומכל מקום אין היתר זה שנותנו לחבירו וחבירו לחבירו מועיל, אלא לענין טלטול חוץ לד׳ אמות בכרמלית או ברשות הרבים, אבל לא לענין טלטול מרשות היחיד לרשות הרבים או לכרמלית[37] (אפילו אם אחד עומד בפנים ואחד בחוץ, וזה שבפנים מושיט החפץ, וזה שבחוץ נוטלו מידו, שזה עוקר וזה מניח, אעפ״כ אסור מדברי סופרים[38] אפילו בכרמלית, ואפילו לדבר מצוה, כמו שנתבאר בסי׳ של״א[39], אלא אם כן משום בזיון כתבי הקודש, כמו שנתבאר בסי׳ ש״א[40]):

מקצת אמותיו של זה בתוך של זה

ו היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך של זה, כגון שיש ביניהן ו׳ אמות, מביאין ואוכלים באמצע, ובלבד שלא יוציא כל אחד מתוך שלו לתוך של חבירו. היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהם, כגון שבין ב׳ החיצונים שמונה אמות, האמצעי מותר עם כל אחד מהחיצונים, במה שד׳ אמות שלו מובלע בתוך שלהם, והם אסורים זה עם זה[41]:

---

[37] שו״ת רש״ל סי׳ נא (שאין מועיל לעניין הוצאה מרשות הרבים לרשות היחיד, אלא מאיסור הוצאה של ד׳ אמות ברשות הרבים לחוד). **ט״ז** ס״ק א (ופשוט שזה אינו מועיל אלא לענין טלטול חוץ לד׳ אמות, ברשות הרבים או בכרמלית, אבל לא להוציא מרשות היחיד לכרמלית. וכ״כ רש״ל בתשובה סי׳ נ״א, והביא הוכחה לזה. ולי תמוה, שהוא פשוט, דהא משנה מפורשת לענין מרשות היחיד לרשות הרבים במשנה ראשונה דשבת, והוא הדין לענין כרמלית מדרבנן), ובסי׳ רסו ס״ק ד (דבר פשוט שזה אין מועיל אלא טלטול ברשות הרבים או כרמלית, שהאיסור הוא משום טלטול ד׳ אמות, על כן מהני זה. אבל מרשות היחיד לכרמלית, וכל שכן לרשות הרבים, דהאיסור משום הוצאה מרשות לרשות, דאסור אפילו בחצי אמה, לא מועיל זה, וכן כתב רש״ל בתשובות סי׳ נ״א).

[38] כדלעיל סי׳ שמז ס״א (העומד באחת משתי רשויות אלו ופשט ידו לרשות השנייה וחפץ בידו ונטלו ממנו חבירו העומד שם, שזה עקר מרשות זו וזה הניח ברשות השנייה ... אבל אסורים לעשות כן מדברי סופרים, גזרה שמא יבאו כל אחד ואחד מהם לעשות מלאכה שלימה בשבת).

[39] ס״ח (להוציא התינוק מביתו לבית הכנסת דרך כרמלית ... לא יוציאוהו ויכניסוהו על ידי שנים, שזה עוקר וזה מניח, אף על פי שהוא פטור, מכל מקום הרי הוא אסור מדברי סופרים). הרי שאסרו אף בכרמלית, ואף לדבר מצוה.

[40] סעיף נב (וכשיגיע לפני החצר ההוא, יושיט אותן לחבירו העומד בחצר, וחבירו יטלן מידו בשעה שהוא הולך, שנמצא הוא עושה עקירה מרשות הרבים וחבירו עושה הנחה ברשות היחיד ... התפילין).

[41] **משנה שם [מ]ה**, א (היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה (עומדין זה רחוק מזה ו׳ אמות, דמיבלען ב׳ אמות של כל אחד בתוך של חברו, רש״י), מביאין ואוכלין באמצע. ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו (שלא יפשוט זה ידו לתוך שתים החיצונות ... דחפציו כרגליו, רש״י). היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהן, הוא מותר עמהן והן מותרין עמו, ושנים החיצונים אסורין זה עם זה). טור ושו״ע ס״ד (היו שנים, מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה, כגון שיש ביניהם ו׳ אמות, מביאין ואוכלין באמצע, ובלבד שלא יוציא כל אחד מתוך שלו לתוך של חבירו. היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהם, כגון שבין שנים החיצונים שמנה אמות, האמצעי מותר עם כל אחד מהחיצונים במה שארבע אמותיו מובלעים בתוך שלו, ושנים החיצונים אסורים זה עם זה).

ומיירי במשנה במי שהוא חוץ לתחום, ויש לו רק ד׳ אמות. וכאן מיירי לענין ד׳ אמות ברשות הרבים, וכדלעיל סי׳ רסג בקונטרס אחרון ס״ק ח ד״ה ולדינא (תנן בפ״ד דעירובין היו שנים כו׳ מביאים ואוכלים באמצע ... והרמב״ם וטור ושו״ע כתבוה בסי׳ שמ״ט, אפילו לענין [רשות] הרבים דאורייתא).

וכיון שמותר ליתנו לחברו וחברו לחברו, כדלעיל ס״ד, אם כן יכול כל אחד מהשנים לקחת מחבירו ולהניח אצלו. וכאן מיירי כנראה, שרוצים לאכול ביחד (באותו שלחן), כל אחד משלו (מבלי ליתנו לחברו).

שנ דין המוציא ראשו ורובו מרשות לרשות

ובו ד׳ סעיפים:

א עומד אדם ברשות היחיד ומוציא ידו לרשות הרבים ומטלטל שם חפצים שנוטלן מכאן ומניחן כאן, ואין חוששין שמא ישכח ויביאם אליו לרשות היחיד[1].

ובלבד שלא יעבירם ד׳ אמות ברשות הרבים[2]. ואע״פ שהוא עומד במקום אחד ברשות היחיד, רק שבידו

---

[1] **משנה** עירובין **שם צח**, ב (עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים). ופרש״י (נוטל חפץ ברשות הרבים כאן ומניחו כאן ... ואשמועינן מתניתין דלא גזרינן שמא יכניסנו אצלו). טור ושו״ע ס״א (עומד אדם ברשות היחיד ומוציא ידו לרשות הרבים ומטלטל שם חפצים ... שנוטלן מכאן ומניחן כאן ... ולא חיישינן שמא יביאם אליו).

וכן הוא לעיל סי׳ שמז ס״ז (שמותר לו להכניס לתוך ידו חפץ המונח ברשות הרבים).

[2] משנה שם (ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות).

מוליך החפץ ד׳ אמות ממקום שהיה מונח, חייב[3].

וכן עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל חפצים ברשות היחיד, ואין חוששים שמא יביאם אצלו[4]:

ב במה דברים אמורים שאין חוששים לכך, כשהם חפצים שאינם צריכים לו ברשות שהוא עומד בה, אלא ברשות שמטלטל בה בלבד[5], כגון שעומד ברשות זו ופושט ידו לרשות השניה ונוטל שם מפתח ופותח בו שם[6], שאין המפתח צריך לו כאן ברשות שעומד בה, אלא שם בלבד, ברשות שהוא פותח בה. וכן כל כיוצא בו משאר חפצים שאינם צריכים לו כאן אלא שם.

אבל לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויוציא ראשו לרשות הרבים וישתה שם, או להפך, (א) אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה[7]. שכיון שהוא צריך לאלו המים, יש לחוש שמא ישכח ויביאם אליו[8]. וכן בכל כיוצא בזה.

אבל מותר לעמוד ברשות היחיד או ברשות הרבים ולשתות בכרמלית, או להפך, שלא גזרו גזרה לגזרה[9].

(ואף על פי שעוקר המים מרשות זו ושותה אותם ונכנסים למעיו שהם ברשות זו ושם נעשית הנחתן, ונמצא מוציא מרשות לרשות[10]. אין בכך כלום, כיון שכבר נחו המים מעט בפיו קודם שנכנסו למעיו[11],

---

[3] גמרא שם צט, א (הא הוציא חייב חטאת. לימא מסייע ליה לרבא, דאמר רבא המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו חייב). ראב״ד הל׳ שבת פט״ו ה״א (בגמרא מסייע מזה לרבא, דאמר המעביר חפץ מתחלת ד׳ אמות לסוף ד׳ אמות, אע״פ שהעבירו דרך עליו חייב). מ״מ שם (מבואר שם בגמרא אליבא דרבא דאמר המעביר חפץ דרך עליו חייב ... וכן כתב הר״א ז״ל בהשגות, ופשוט הוא שם). מ״א ס״ק א (ואם העביר חייב (מ״מ ראב״ד)).

[4] משנה שם (ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד). רמב״ם שם (עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד כולה). והיינו שמותר אף להוציאו שם חוץ מארבע אמות. טור ושו״ע שם (מותר לעמוד ברשות הרבים, ליטול מפתח ברשות היחיד, ולפתוח שם).

[5] **רב יוסף צט**, א **שם** (אמר רב יוסף בחפיצין שצריכין לו), ופרש״י (דגזר בהו דמתוך שהוא צריך להם יכניסם אצלו). עבודת הקדש שער ג ס״ח (במה דברים אמורים בחפצים שאין צריכין לו להמשך למקום שהוא). טור ושו״ע שם (חפצים שאינם צריכים לו במקום שהוא עומד ... ולא חיישינן שמא יביאם אליו, כיון שאינם צריכים לו במקום שהוא עומד שם).

[6] משנה שם קא, א (מעשה בשוק של פטמים שהיה בירושלים שהיו נועלין ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח). טור ושו״ע שם (הילכך מותר לעמוד ברשות הרבים ליטול מפתח ברשות היחיד ולפתוח שם, וכן מרשות היחיד לרשות הרבים).

[7] **משנה שם** צט, א (לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד, אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה). טור ושו״ע שם (אבל לא יעמוד ברשות היחיד ויוציא ראשו לרשות הרבים וישתה שם, או איפכא, אלא אם כן יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה).

[8] כמצויין לעיל (הערה 5). וכאן נתפרש דהיינו כיון שהוא צריך לאלו המים (אף אם הם נתונים בכלים שאינם נאים), שכן פרש״י שם (הלכך משקין הללו צריכין לו וגזרינן). ר״ן שבת ה, א (אבל בתוספות מפרשים ... הכא [המשקים] חפצים הצריכין לו נינהו, כיון שהוא צריך לשתות). עבודת הקודש שם (מתוך שהוא צריך למים, שמא ימשכם אצלו וישתה וישכח, בין שהמים נתונין בכלים נאים בין בכלים שאינן נאים). מ״מ הל׳ שבת פט״ו ה״ב (וכן כתב הרשב״א ז״ל ... כיצד, היה צריך למים, אסור שמא ישכח וימשכם אצלו וישתה, בין שהמים נתונין בכלים נאים בין בכלים שאינן נאים ... וכדבריהם נראה מן ההלכות ... ולמעשה ראוי להחמיר כדעת רש״י והרשב״א ז״ל). טור ודעה הא׳ בשו״ע שם (דכיון שהוא צריך לאלו המים, חיישינן שמא יביאם אליו).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק א (משמעות השו״ע לפסוק כסברא הראשונה שהביא בסתם, והיא דעת רוב הפוסקים, עיין ב״י, ומכללם הרי״ף והתוס׳).

[9] **רבא שם** (היא גופא גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה), ופרש״י (ניקום וניגזר שתיה אטו הכנסת כלי). טור ושו״ע שם (אבל מותר לעמוד ברשות היחיד או ברשות הרבים ולשתות בכרמלית, או איפכא). ונתבאר לקמן סי׳ שנב ס״ב.

[10] כל האמור בקטע שלפנינו מיירי כשמושיט פיו לכרמלית (או מכרמלית לרשות אחרת), שאז התירו אף כשהוציא רק ראשו, וכששותה נכנסים המים למעיו שהם ברשות שעומד בה, ומוציא בשתייתו מרשות לרשות.

משא״כ כשמושיט פיו מרשות היחיד לרשות הרבים (או להפך), שבזה לא התירו אלא כשהוציא ראשו ורובו למקום שהוא שותה, בזה איננו זקוקים לטעמים דלקמן בסמוך, ויתבאר בקונטרס אחרון.

[11] **רש״י** שם ד״ה רישא (הא ליכא למימר דשתיית המים תהוי הכנסה ... שותה עביד עקירה והנחה בחדא רשותא, דהא ברשות שהוא שותה בה פיו עומד, ובפיו הן נחין מיד).

ופיו הוא מקום פטור[12], כיון שהוא עומד ברשות זו ופיו הוא ברשות האחרת[13], וכמ"ש בסימן שמ"ז[14] שיש סוברים כן.

ולא אסרו להכניס מכרמלית[15] לרשות היחיד אפילו דרך מקום פטור כמ"ש בסי' שמ"ו[16], אלא משום גזרה שמא יבא להכניס כך בלי הנחה בינתיים במקום פטור כמ"ש שם[17], אבל כאן לא שייך לגזור כלל, שאי אפשר כלל שלא ינוחו המים מעט בפיו טרם שיבלעם[18].

ואף אם תמצי לומר שפיו אינו מקום פטור, אלא הוא כאותה רשות שהוציאו [ל]שם, כמ"ש בסי' שמ"ז[19] שיש סוברים כן, ונמצא שנחו המים באותה רשות, וכשבולעם ומכניסם למעיו שברשות אחרת הרי הוא מוציא מרשות לרשות. מכל מקום יש לומר שבליעת המים זו היא הנחתן לגמרי, ואין לחוש כלל מה ששוב נכנסים למעיו, לפי שכיון שנבלעו בגופו הרי הם בטלים לגבי גופו[20]):

ג לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין או ירוק לרשות הרבים, או להפך[21]. ואם השתין או רק חייב[22].

ואם הוציא אמתו לחוץ והשתין שם, הרי זה ספק אם הולכים אחר עקירת המי רגלים מחלל של גוף ברשות היחיד, ונמצא שהוציא מרשות היחיד וחייב, או אחר יציאתם מן האמה שהוא ברשות הרבים, ופטור[23]. וספק של תורה להחמיר[24]. ואפילו מרשות היחיד או מרשות הרבים לכרמלית או להפך, אסור[25].

וכן אם הוציא ראשו לחוץ ורק שם, הרי זה ספק[26] ואסור, אפילו מרשות היחיד או מרשות הרבים לכרמלית, או להפך[27]. ואף שהרוק נח מעט בפיו קודם שרקק, ויש אומרים שפיו שברשות האחרת הוא

---

[12] תוס' שם כ, א ד"ה לא, בתירוץ הא' (ורש"י תירץ לקמן ... דשותה עביד עקירה והנחה בחד רשותא, דמשקין נחין בתוך פיו, שהוא מקום פטור. ואע"ג דחוזרין ונבלעין, אין לחוש, הואיל ונחו במקום פטור). **רא"ש** שם פ"י ס"ו (ואף על פי שהן חוזרין ונבלעין במעיו, אין חשש, הואיל ונחו בפיו, שהוא מקום פטור).

[13] מ"א ס"ק ב (כיון שנתנן בפיו הוי מקום פטור, כיון שהוא במקום אחר ופיו במקום אחר).

[14] סעיף ז (העומד בפנים ופשט ידיו או אחד משאר איבריו לחוץ, אפילו הן למטה מעשרה, הן מקום פטור).

[15] משא"כ רשות הרבים, דבלאו הכי אסור עד שיוציא ראשו ורובו כו' כדלעיל (והערה 10).

[16] סעיף ג (ברשויות של דבריהם, כגון ... במקום פטור שבין רשות היחיד לכרמלית ... היא גזירה לגזירה. ויש אוסרים אפילו ברשויות של דבריהם ... ויש להחמיר כדבריהם).

[17] סעיף ב (וגזרה שמא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או להפך, בלא הנחה במקום פטור בינתיים).

[18] תוס' שם (התם גזרינן דילמא אתי לאפוקי בהדיא, אבל הכא אי אפשר כלל שלא ינוחו מעט בפיו קודם שיבלעם). רא"ש שם (התם הוא דגזור רבנן דלמא אתי לאפוקי מרשות היחיד לרשות הרבים להדיא בלא הנחת מקום פטור, אבל הכא אי אפשר בלא הנחה בפיו שהוא מקום פטור). מ"א שם (והא דלא גזרינן שמא יוציא להדיא כמ"ש סי' שמ"ו ס"א, דהכא אי אפשר לשתות בלא הנחת פיו).

[19] סעיף ז (ויש אומרים שידו הפשוטה לרשות אחרת הרי היא לגמרי כאותה רשות).

[20] **תוס' שם דף כ** (ועוד נראה לפרש ... דהכא כשבולעם מיד חשיבי כנחין, אע"ג דאינם נחים עד שיגיעו למעיו, משום דמבטלי אגב גופו, והוי עקירה והנחה בחד רשותא), ובשבת יא, א ד"ה לא (יש לומר דבליעתו היינו הנחתו, ואין לחוש במה ששוב נכנסים לתוך מעיו).

[21] **משנה שם צח**, ב (לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתין ברשות היחיד. וכן לא ירוק). טור ושו"ע ס"ב (לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתין או ירוק ברשות היחיד ... או איפכא).

[22] **רב יוסף צט**, א (אמר רב יוסף השתין ורק חייב חטאת). רמב"ם הל' שבת פי"ג ה"ג (מי שהיה עומד באחת משתי רשויות אלו, והשתין מים או רקק ברשות שניה, חייב). מ"א ס"ק ג (ואם השתין או רק חייב).

[23] **רבא שם** (בעי רבא, הוא ברשות היחיד ופי אמה ברשות הרבים, מהו, בתר עקירה אזלינן (בתר עקירה מן הגוף אזלינן, והן נעקרין מן החלל של גוף וחייב, דמוציא מן הגוף שהוא רשות היחיד לרשות הרבים, רש"י), או בתר יציאה אזלינן (שיוצא מן הגוף ממנו, והרי פי אמה ברשות הרבים ואין כאן עקירה מרשות היחיד, רש"י), תיקו).

[24] טור ושו"ע שם (אפילו אם הוציא ... אמתו לחוץ).

[25] רא"ש שבת פ"ו סי"ג (ובהיא דלא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתין לרשות היחיד, וכן לא ירוק, כו"ע מודו דהוא הדין בכרמלית). **שו"ע** שם (או בכרמלית).

[26] תוס' עירובין כ, א ד"א לא (דלא חשיב הנחה במקום פטור אלא בדבר שהוא נוטל ממקומו ... ולפי זה אסור להוציא ראשו ברשות הרבים ולרוק). **רא"ש** עירובין פ"י ס"ו (ולפי תירוץ זה אסור לרוק מרשות היחיד לרשות הרבים אפילו ראשו ברשות הרבים, דאע"פ שהרוק נח בפיו אין חשיבא הנחה, כיון דלא בא ממקום אחר לתוך פיו, כמו בשתיה). טור ושו"ע שם (אפילו אם הוציא פיו ... לחוץ).

[27] **שו"ע** שם (או בכרמלית).

מקום פטור, מכל מקום אין זו חשובה הנחה במקום פטור, הואיל ולא הונח שם ממקום אחר אחרי שהוציאו לרשות האחרת[28], כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ז[29]:

ד רוק שנתלש מפיו ומוכן לזרקו[30], יש מי שאומר[31] שלא יהלך בו ד׳ אמות ברשות הרבים עד שירוק, והוא הדין בכרמלית. ומכל מקום אין למחות ביד המקילין בכרמלית, כי יש מתירים[32] אפילו ברשות הרבים:

קונטרס אחרון

(א) משמעות[33] השו״ע לפסוק כסברא הראשונה שהביא בסתם[34], והיא דעת רוב הפוסקים, עיין ב״י, ומכללם הרי״ף והתוס׳[35]. וידוע מ״ש מהר״ם[36] שבכל מקום פוסקים כו׳, עיין סמ״ע סי׳ כ״ה[37]. ובשגם שעכשיו שאין לנו רשות הרבים[38] אין נפקא מינה מפלוגתא זו[39]. הילכך לא העתקתיה.

---

[28] תוס׳ ורא״ש שם. מ״א ס״ק ב (דהתם לא הניח הכלי לידו ממקום אחר אחרי שהוציאו לרשות הרבים, והוא הדין גבי רוק).

[29] סעיף ז (שהנחה על היד אינה חשובה הנחה אלא לחפץ שהונח עליה ממקום אחר).

[30] **משנה שם צח**, ב (רבי יהודה אומר אף משנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק). שו״ע ס״ג (רוקו שנתלש בפיו ומוכן לזרקו, יש מי שאומר שלא ילך ד׳ אמות ברשות הרבים עד שירוק).

[31] **טור** (רוקו שנתלש מפיו ומוכן לזורקו, לא יהלך בו ארבע אמות ברשות הרבים עד שירוק), **כר׳ יוסי בגמרא** שם צט, א (אף על גב דלא הפיך בה, והתנן היה אוכל דבילה בידים מסואבות והכניס ידו לתוך פיו ליטול צרור רבי מאיר מטמא, ורבי יוסי מטהר, רבי יהודה אומר היפך בה (ברוק להוציאו לחוץ, טמא, דלמשדייה קאי, רש״י) טמא, לא היפך בה טהור), **לגירסת התוס׳** שם ד״ה רבי מאיר (אית ספרים דגרסי רבי מאיר מטהר) **ודו״ק. עי׳ בתוספות יום טוב פ״ח דכלים** משנה י (קי״ל הלכה כר׳ יוסי לגבי ר׳ יהודה, וכל שכן לגבי ר׳ מאיר). ואם כן קיי״ל שמשנתלש אסור, אע״פ שלא היפך בה.

[32] **רע״ב** בפירוש המשנה עירובין שם (משנתלש רוקו, והוא שנתעגל ונתהפך בפיו. ואין הלכה כרבי יהודה). **מ״מ** הל׳ שבת פי״ג ה״ג (רבי יהודה אומר אף מי שנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק, עד כאן במשנה ... ונראה מדברי רבינו שאין דברי ר׳ יהודה הלכה). **רמב״ם** בפירוש המשנה שם (ומה שאמר ר׳ יהודה מי שנתלש רוקו בפיו אסור לו להלך בו ארבע אמות, בתנאי שיהפכנו בפיו, שנעשה כמי שנשא חפץ בפיו. ואין הלכה כר׳ יהודה). ב״י בסוף הסימן (הרמב״ם סובר בפירוש המשנה דפליג, ולפיכך כתב ואין הלכה כרבי יהודה, וכן כתב הרב המגיד בפי״ג).

[33] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

(א) בפנים ס״ב נתבאר, שאסור להוציא ראשו לרשות הרבים ולשתות שם, אף אם הם נתונים בכלים שאינם נאים, שכיון שהוא צריך לאלו המים, יש לחוש שמא ישכח ויביאם אליו.

ואף שהובאה בשו״ע דעה ב׳, שלא אסרו אלא בכלים נאים; לא הובאה דעה זו בפנים, דלא קיי״ל כדעה זו, וגם אין לנו נפקא מינה מפלוגתא זו.

(ב) בפנים ס״ב, הובאו קושיית ותירוץ התוס׳ והרא״ש ״ואף על פי שעוקר המים מרשות זו ושותה אותם ונכנסים למעיו שהם ברשות זו ושם נעשית הנחתן, ונמצא מוציא מרשות לרשות. אין בכך כלום, כיון שכבר נחו המים מעט בפיו קודם שנכנסו למעיו, ופיו הוא מקום פטור״, לענין היתר הכנסת ראשו לכרמלית לשתות.

ואף שבמ״א הובאו קושיא ותירוץ זה אף לענין היתר הכנסת ראשו ורובו לרשות הרבים לשתות.

מכל מקום לא הובא זאת בפנים, (א) כיון שכשפושט ראשו ורובו לרשות אחרת, לא הוי ראשו ורובו מקום פטור (ואין לתרץ כנ״ל). (ב) כיון שהמים שבמעיו נשארים ברשות שראשו ורובו שם (ואין להקשות כנ״ל).

[34] כלל זה הובא גם לעיל סי׳ רעו בקונטרס אחרון ס״ק ה, ושם נסמן (הערה רא).

[35] רש״י עירובין צט, א ד״ה בחפיצין הצריכין לו (הלכך משקין הללו צריכין לו וגזרינן). ר״ן שבת ה, א (אבל בתוספות מפרשים ... הכא [המשקים] חפצים הצריכין לו נינהו, כיון שהוא צריך לשתות). עבודת הקודש שער ג ס״ח (מתוך שהוא צריך למים, שמא ימשכם אצלו וישתה וישכח, בין שהמים נתונין בכלים נאים בין בכלים שאינן נאים). מ״מ הל׳ שבת פט״ו ה״ב (וכן כתב הרשב״א ז״ל ... וכדבריהם נראה מן ההלכות ... ולמעשה ראוי להחמיר כדעת רש״י והרשב״א ז״ל). הרי שכן דעת רש״י ורי״ף ותוס׳ ורשב״א ור״ן.

[36] במרדכי כתובות סי׳ קע (פסק הר״ם ... ונהגו לפסוק כרב אלפס בדבר שלא נחלקו עליו התוס׳).

כלל זו הובא גם לעיל סי׳ רנד ס״ק ב (מהר״ם כתב דלעולם יש לפסוק כהרי״ף, לבר היכא דהתוס׳ פליגי עליה).

וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל ריז.

[37] ס״ק יט (כתב המרדכי פרק נערה שנתפתתה, שפוסקים בכל מקום כרב אלפס, אם לא במקום שהתוספות חולקין עליו).

[38] כדלעיל סי׳ שמז סי״א (נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה).

והנה המג"א[40] העתיק דברי הרא"ש[41] על אלא אם כן הכניס כו', ובראב"ש מבואר דאראשו בלבד קאי[42]. ואמת שהתוס' בשבת דף י"א[43] הקשו כן על ראשו ורובו, אבל לא תירצו כהרא"ש[44].

אבל תירוץ הרא"ש צ"ע אם שייך בראשו ורובו, דאפשר דתו לא הוה פיו מקום פטור, אלא הרגלים הוא שהן מקום פטור, ולא כרשות שהן שם, מפני שנגררין אחר ראשו ורובו. עיין דף ג' ע"ב[45], אבל ראשו ורובו הן לגמרי כאותה רשות שהן שם, דהא לרבא דף צ"ב[46] אפילו ידו בלבדה אינה נגררת אחר הגוף והרגלים והיא כאותה רשות לגמרי לפי שיטת רש"י שם[47]. ואף אביי לא פליג עליה, וכן לפירוש ר"י בתוס' שם[48] אף אליבא דרב[א], אלא בידו בלבדה, אבל לא בראשו ורובו נגד הרגלים.

ואפילו הכי לא קשה מידי[49] לפי דעת הרא"ש[50], דיש לומר דכשרוב גופו באותו רשות, גם המים נחו באותו רשות, שהאצטומכא שהם נחים בה היא למעלה, בחצי העליון של האורך שמכתפו ועד עקיבו[51]:

דברי שלום

[39] שהרי נפסק בפנים ס"ב (אבל מותר לעמוד ברשות היחיד או ברשות הרבים ולשתות בכרמלית, או להפך, שלא גזרו גזרה לגזרה). והיינו שבזה התירו אפילו בכלים הצריכין לו. ואם כן אין נפקא מינה מפלוגתא זו.

[40] על מ"ש בשו"ע ס"א (אלא אם כן יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה), כתב המ"א ס"ק ב (ואם תאמר כששותה הוי הכנסה ... יש לומר כיון שנתנן בפיו הוי מקום פטור, כיון שהוא במקום אחר ופיו במקום אחר).

[41] עירובין פ"י ס"ו (ואף על פי שהן חוזרין ונבלעין במעיו, אין חשש, הואיל ונחו בפיו שהוא מקום פטור).

[42] שהקשה כן על האיסור בהכניס ראשו בלבד, למה לא נאסר גם מטעם שהן חוזרין ונבלעין במעיו.

[43] ד"ה לא (ואם תאמר השתא נמי כי יכניס ראשו ורובו אמאי שרי, הא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים, שלוקח ברשות היחיד ונחית בבטנו ברשות הרבים).

[44] שתירצו התוס' שם (ויש לומר דבליעתו היינו הנחתו, ואין לחוש במה ששוב נכנסים לתוך מעיו), שהוא התירוץ האמור בפנים בסוף הסעיף.

ולא תירצו כתירוץ הרא"ש שם (ואף על פי שהן חוזרין ונבלעין במעיו, אין חשש, הואיל ונחו בפיו שהוא מקום פטור), שהוא התירוץ האמור בפנים בתחלת הסעיף.

[45] "אמר אביי פשיטא לי ידו של אדם (של אדם הפשוטה לרשות אחרת, רש"י) אינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד (אינה נזרקת אחר גופו לגמרי להיות כרשות שהוא עומד בה, רש"י)".

[46] שבת צב, א (ורבא אמר ... התם למעלה מג', הכא למטה מג').

[47] ד"ה התם למעלה מג' (וטעמא משום דלא נח, ולא משום אגד גופה. והכא למטה מג', דליכא למיפטרי' משום הנחה, דכמונח דמי).

הרי שלדעת רבא, לפירוש רש"י, ידו אינה נגררת אחר הגוף והרגלים, שהיא דעה הב' דלעיל סי' שמז ס"ז (ויש אומרים שידו הפשוטה לרשות אחרת הרי היא לגמרי כאותה רשות, אם רשות היחיד רשות היחיד אם רשות הרבים רשות הרבים), ושם נסמן (הערה 51).

[48] ד"ה התם (דרבה סבר אגד גוף שמיה אגד, ור"י מפרש התם למעלה מג', ואית לן למימר דשמיה אגד). והיינו שלתירוץ הראשון אף רבה סבר אגד גוף שמיה אגד, ולתירוץ ר"י אף רבא סבר כן.

[49] קושיית התוס' והרא"ש, דאם פיו חשובה אז רשות הרבים, הרי מוציא מרשות הרבים לרשות היחיד בשתייתו.

[50] שאינו סובר כתירוץ התוס' שבליעתן הוי כהנחתן לגמרי (כמבואר בפנים בסוף הסעיף).

[51] יש לעיין אם מפרש "הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה", דהיינו רוב "האורך שמכתפו ועד עקיבו".

וראה לעיל סי' שא סמ"א (שיתעטף בהם ראשו ורובו). סי' טז ס"א (ואם הוא מתכסה בה ראשו ורוב אורך גופו).

שנא דין המושיט ידו לצינור ברשות הרבים לשתות

ובו ב' סעיפים:

א לא יעמוד אדם ברשות הרבים ויחבר ידו, או כלי, למזחילה, שהיא כעין צנור ארוך מונחת לאורך הגג בתוך שלשה טפחים סמוך לגג, ולקבל המים ממנה. לפי שהמחבר ידו או כלי אליה הוא כשואב ממנה[1],

---

[1] **משנה וגמרא** עירובין **צט**, ב (קולט אדם מן המזחילה), ובגמרא שם (קולט אין, אבל מצרף לא, מאי טעמא, אמר רב נחמן הכא במזחילה פחות מג' סמוך לגג עסקינן, דכל פחות מג' סמוך לגג כגג דמי. תניא נמי הכי ... ומגביה ידו ... וקולט, ובלבד שלא יצרף), ופרש"י (לא יצרף פיו או כלי למזחילה ... בתוך ג' לגג דמיא לגג, והוי כמוציא מן הגג

והואיל והיא (מונחת כולה[2]) בתוך ג׳ טפחים לגג, והרי היא חשובה כגג עצמו משום תורת לבוד[3], נמצא שהוא כשואב ומוציא מהגג עצמו שהוא רשות היחיד, לרשות הרבים. ולפיכך אפילו אם המזחילה אינה גבוהה עשרה[4], ואינה רחבה ד׳[5], שאינה רשות היחיד מצד עצמה, אסור לחבר ידו או כלי אליה, הואיל והוא כשואב ומוציא מהגג.

אבל מותר לקלוט מן האויר[6], אפילו ידיו תוך ג׳ למזחילה, אין אומרים בהם לבוד[7] (לענין זה שיהא נחשב כשואב ממנה). ואפילו אם הוא גבוה עשרה ורחבה ד׳ שהיא רשות היחיד[8], מותר לקלוט ולקבל מן האויר המים הנוטפים ממנה, והוא הדין לנוטפים מהגג עצמו[9], בין שקולטן למעלה מעשרה בין למטה מעשרה, מפני שלמעלה מעשרה אויר מקום פטור הוא, ולמטה מעשרה רשות הרבים הוא[10]:

דברי שלום

שהוא רשות היחיד לרשות הרבים). טור ושו״ע (לא יעמוד אדם ברשות הרבים ויחבר ידו למזחילה, שהוא צנור ארוך מונח לאורך הגג, בתוך ג׳ טפחים סמוך לגג, ולקבל המים ממנה, שכיון שהוא בתוך ג׳ סמוך לגג חשוב כגג ואסור). לבוש (והמחבר ידיו אליו, כאילו שואב מרשות היחיד).

[2] **עי׳ מ״א סוס״י** ס״ק ד (הכא שאני דכיון שהגג רשות היחיד, הוי הצנור חור רשות היחיד). וכן הוא לקמן ס״ב (הואיל והם בולטים ויוצאים מן הגג שהוא רשות היחיד, הרי הם נדונים כחורי רשות היחיד שהם כרשות היחיד).

והיינו שאין הכוונה שפי המזחילה היא בתוך ג׳ טפחים לגג, כמבואר בלבוש (אם אינה בולטת הרבה, רק פיה היא בתוך שלשה טפחים סמוך לגג). אלא שכל המזחילה היא בתוך ג׳ טפחים לגג, כמבואר בפרישה (שאינו נמוך ממנו שלשה טפחים, אמרינן לבוד, והוי כגג), ובט״ז (פירוש המזחילה מונחת סמוך לגג תוך ג׳ טפחים), ובמשב״ז (שלל בזה פירוש הלבוש, דמשמע דמפרש תוך ג׳, היינו פיו של מזחילה אין בולט לרשות הרבים יותר מג׳, אלא כפירוש הפרישה מונח למטה מגג סמוך לגג, באורך הגג, בתוך ג׳ טפחים).

והטעם לזה כי אם המזחילה אינה בתוך ג׳ טפחים לגג, איננה כרשות היחיד מטעם לבוד, ולא כחורי רשות היחיד (ראה הערה הבאה).

[3] לבוש (אמרינן לבוד, והרי היא חשובה רשות היחיד כגג עצמו). ט״ז ס״ק א (אמרינן לבוד ושם גג על זה).

ולא נתפרש כאן מה מועיל כאן הלבוד כדי שגם המעזיבה תיחשב כרשות היחיד.

אבל ראה הערה הקודמת, שעל ידי לבוד נחשבת המעזיבה כחורי רשות היחיד, וכדלקמן סי׳ שנה סי״א (ואם עשה דף ... בפחות מג׳ לנקב, שכלבוד הם, והרי הם כחורי רשות היחיד, שנידונים כרשות היחיד), ושם נסמן (הערה 74).

וכן הוא לאחד מהנוסחאות לקמן סי׳ שנג ס״ב (והוא שהחלון פתוח עליו בסמוך לו, תוך [גובה י׳ טפחים] [שלשה] ... כחורי רשות היחיד), ושם נסמן (הערה 14).

וכדאמרינן עירובין פז, ב (אפילו תימא יש חורין לכרמלית, הני מילי בסמוכה, הכא במופלגת).

וכל זה כשהמזחילה אינה גבוהה עשרה ואינה רחבה ד׳, אבל אם היא גבוהה עשרה ורחבה ד׳, יתבאר לקמן סעיף הבא (והערה 18), שאפילו אם המזחילה בולטת ג׳ טפחים מן הגג, אמרין שהיא חורי רשות היחיד.

*

ומיירי שמחיצות הבית ניכרים לעומד על הגג, כי אם המעזיבה מסתרת לגמרי על המחיצות, נתבאר לעיל סי׳ שמה סכ״ג (גג הבולט על מחיצות הבית, בענין שאין מחיצות הבית ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם, כגון גגין שלנו, אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק, ולכן על גבי הגג אינו רשות היחיד). ויש שם שתי דעות מה דין הגג הזה, ומה דין הבליטות.

[4] רש״י שם (ואף על פי שהוא למטה מי׳). טור ושו״ע (בין אם הוא למעלה מעשרה או למטה מעשרה).

[5] לבוש (וגם אין חילוק כאן בין אם רחב ארבעה או אינו רחב ארבעה, דלעולם חשוב רשות היחיד, כיון שהוא בתוך שלשה לגג).

[6] **שם במשנה** (קולט אדם מן המזחילה). טור ושו״ע (אבל מותר לקלוט מן האויר).

[7] ברייתא שם (עומד אדם ... לפחות משלשה סמוך לגג, וקולט). **שו״ע. טור** (אפילו אם ידו תוך ג׳ למזחילה). ט״ז (אפילו ידו תוך שלש למזחילה, ולא שייך בזה לבוד).

[8] **רש״י** שם סד״ה ומן הצנור (צינור שבפיו ארבעה ... קליטה אפילו למעלה מי׳ נמי משתרי, דאוירא הוא מקום פטור). לבוש (לקלוט מן האויר לעולם מותר, דאם הוא למעלה מי׳ הא הוי האויר מקום פטור, ומותר לקבלם שם להביאם לרשות הרבים).

[9] רמב״ם הל׳ שבת פט״ו ה״ג (עומד אדם ברשות הרבים וקולט מן האויר, מן המים המקלחין מן הצנור או מן הכותל ושותה).

[10] רש״י שם (דאוירא הוא מקום פטור). לבוש (הא הוי האויר מקום פטור, ומותר לקבלם שם להביאם לרשות הרבים, ואם הוא למטה מי׳ הרי האויר הוא רשות הרבים, והוי המים ברשות הרבים, והוא גם כן עומד ברשות הרבים, ומותר לשאוב משם להביאם אליו).

ב היתה מזחילה בולטת ג׳ טפחים מן הגג[11], וכן סתם צנור שהוא ארוך ובולט ג׳ טפחים מן הגג[12], אינם חשובים כגג עצמו, ומותר לחבר ידו או כלי אליהם לקבל המים.

והוא שאין בהם ד׳ על ד׳, והם למטה מעשרה[13], שאם יש בהם רוחב ד׳ אפילו הם למטה מעשרה, עכ״פ הם ככרמלית, וכשמחבר ידו או כלי אליהם הרי הוא כשואב ומוציא מכרמלית לרשות הרבים[14]. ואם הם למעלה מעשרה, אף שאין בהם ד׳ אסור[15], משום גזירה שמא יהא בהם ד׳, שאז הם רשות היחיד גמורה[16]. ואע״פ שהגדיים בוקעים תחתיהם, מכל מקום הואיל והם בולטים ויוצאים מן הגג שהוא רשות היחיד, הרי הם נדונים כחורי רשות היחיד שהם כרשות היחיד[17], כמו שנתבאר בסימן שמ״ה[18] :

---

[11] גמרא שם (קולט אין, אבל מצרף לא ... במזחילה פחות מג׳ סמוך לגג). טור ושו״ע (היתה מזחילה בולטת ג׳ מן הגג ... יכול לחבר ידו אליהם ולקבל המים).

[12] משנה שם (ומן הצינור מכל מקום שותה). רש״י ד״ה ומן הצנור (כלומר בין קולט בין מצרף, משום דצינור לעולם ארוך ויוצא לרשות הרבים, וליכא למימר לבוד). טור ושו״ע (וכן סתם צנור ג׳ שבולט ג׳).

[13] **ברייתא שם** (תנא אם יש בצינור ד׳ על ד׳ אסור, מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות). טור ושו״ע (וכגון שאין בהן ד׳ על ד׳, והן למטה מעשרה).

[14] **רש״י** שם ד״ה אסור (אע״ג דלמטה מי׳ הואי, ולבוד נמי ליכא, אפילו הכי כרמלית מיהא הוי, ומפיק מכרמלית לרשות הרבים). טור ושו״ע (אבל אם יש בהן ד׳ על ד׳ ... אסור). מ״א ס״ק ד (יש בהן ד׳ הוי כרמלית).

[15] טור ושו״ע (אפילו אין בהם ד׳ על ד׳, והן למעלה מעשרה, אסור).

[16] רש״י שם ד״ה ומן הצנור (ואי למעלה מי׳ לא משתרי צירוף הצינור, גזירה אטו צינור שבפיו ארבעה, דקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים). מ״א ס״ק ה (גזרינן שמא יהא רחב ד׳ והוי רשות היחיד ואסור).

[17] **מ״א** שם (עמ״ש סי׳ שמ״ה ס״א דאם גדיים בוקעים תחתיו לא הוי רשות היחיד. הכא שאני, דכיון שהגג רשות היחיד, הוי הצנור [חור רשות היחיד]).

[18] סעיף ח (חורים שבכתלי רשות היחיד שכלפי רשות היחיד הם רשות היחיד).

אלא שאם הם תוך ג׳ סמוך לגג, הרי הם חורי רשות היחיד אפילו הם פחות מד׳ ולמטה מעשרה, כדלעיל ס״א (והערה 3).

וראה מה שדנו בזה בתוספת שבת, פרי מגדים ומחצית השקל.

שנב הקורא בספר ונתגלגל מרשות לרשות

ובו ד׳ סעיפים:

א הקורא על האסקופה בספר מספרי הקודש העשוי בגלילה כספר תורה, ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו לרשות הרבים שלפני האסקופה, וראש השני נשאר בידו, גוללו אצלו[1], אפילו נתגלגל חוץ לד׳ אמות[2].

ואע״פ שהאסקופה היא רשות היחיד, שיש עליה משקוף רחב ד׳[3], התירו משום בזיון כתבי הקדש, שרבים דורסים על האסקופה[4]. שאין בגלילה זו איסור תורה, הואיל וראש השני נשאר בידו[5], וכל הזורק

---

[1] **משנה שם** עירובין **צז**, ב (היה קורא בספר (כל ספרים העשוים בימי הראשונים עשוין [בגליון] כספר תורה שלנו, רש״י) על האיסקופה, ונתגלגל הספר מידו, גוללו אצלו (הואיל וראשו אחד בידו, רש״י)). טור ושו״ע ס״א (הקורא בספר על האסקופה, ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו, ונשאר ראש השני בידו, גוללו אצלו). ט״ז ס״ק א (כל הספרים העשויים בימים הראשונים עשוים בגליון כספר תורה שלנו).

[2] **רז״ה** בבעל המאור שם לב, א (על תנא דמתניתין סמכינן דלא מפליג בין נתגלגל לתוך ד׳ אמות ברשות הרבים, בין נתגלגל חוץ ד׳ אמות ברשות הרבים, לעולם גוללו אצלו). הובא **בר״ש** שם פ״י ס״י. טור ושו״ע שם (אפילו נתגלגל חוץ לד׳ אמות, אפילו ברשות הרבים והאסקופה ברשות היחיד).

והיינו שיש בזה משום מוציא מרשות לרשות וגם משום העברת ד׳ אמות ברשות הרבים.

[3] כדלעיל סי׳ שמו ס״ח (אסקופה שהיא רשות היחיד, כגון ... שיש לה מחיצות מן הצדדים הרחבות ד׳ טפחים, דהיינו מזוזות הפתח מכאן ומכאן אם יש בהן ד׳, וגם יש עליה משקוף מלמעלה הרחב ד׳).

[4] **רבה שם צח**, א (הכא באיסקופה הנדרסת עסקינן, ומשום בזיון כתבי הקדש שרו), ופרש״י (דרגל הרבים עוברת דרך לה, ובמקום ددריסת רגלי בני אדם עומדין איכא בזיון כתבי הקדש, ולהכי שריוה לגוללו אצלו). טור ושו״ע שם (משום בזיון כתבי הקדש התירו), ורמ״א (דרבים דרסי על האסקופה). ט״ז ס״ק ב (פרש״י לעולם אסקופה רשות

דבר לרשות הרבים וראש השני בידו, אם יכול להביאו אצלו על ידי זה, פטור, שאין כאן הנחה ברשות הרבים[6], ולכן מותר לחזור ולהביאו אצלו מן התורה. אלא שחכמים אסרו זה בשאר דברים, גזרה שמא יפול כולו מידו לרשות הרבים ויביאנו אצלו[7], אבל במקום בזיון כתבי הקודש לא גזרו גזרה זו.

אבל אם נפל כל הספר מידו, אפילו נפל לכרמלית, אסור להביאו אצלו, שלא התירו שבות גמור כזה משום בזיון כתבי הקדש[8]:

ב ובשאר דברים, אפילו נפל לכרמלית, וראש השני בידו אסור להביאו אצלו[9].

דברי שלום

היחיד הוא, אבל נדרסת, דרגל הרבים עוברת דרך לה, ובמקום דריסת הרגל בני אדם עומדת איכא בזיון כתבי קודש, להכי התירו לגוללו אצלו).

[5] רש"י שם ד"ה הנדרסת (דכיון דאוגדו בידו ושבות בעלמא הוא, לא גזרינן). מ"א ס"ק ב (דמדאורייתא מותר להביאו אצלו, כיון שראש השני בידו, אלא רבנן גזרו).

[6] שבת קב, א (לכתא ומתנא אוגדו בידו), ופרש"י (זורק לכתא הקשור בחבל קטן כדרכו, ואוחז החבל בידו ... לא מיחייב, דאין כאן זריקה). רמב"ם פי"ג הי"ד (הזורק חפץ מרשות לרשות, והיה קשור בחבל ואגדו בידו, אם יכול למשוך החפץ אצלו פטור, שהרי אין כאן הנחה גמורה, ונמצא כמי שעקר ולא הניח). מ"א שם (אם זרק דבר לרשות הרבים וראש השני בידו, אם יכול להביאו אצלו פטור, דאין כאן הנחה).

ואפילו אינו אוחז את הראש השני בידו, אלא שחלקו נשאר אגוד ברשות היחיד, נתבאר בתוס' צט, ב ד"ה ואמאי (דבענין זה אין נראה שיתחייב, כיון שאיגודו בפנים, כמו מוציא חצי קופה לרשות הרבים, דאינו חייב עד שיוציאנה כולה לחוץ), והיינו כדתנן צא, ב (קופה שהיא מליאה פירות ונתנה על אסקופה החיצונה, אע"פ שרוב פירות מבחוץ פטור, עד שיוציא את כל הקופה). וראה הגהות רעק"א ס"ק א.

וכן הוא גם בהעברה ד' אמות ברשות הרבים, כדלעיל סי' שמט ס"ב (והערה 19).

[7] גמרא שם צז, סע"ב (לא גזרינן דילמא נפיל ואתי לאתויי).

[8] ב"ח ד"ה ומ"ש והרמב"ם (ונראה דאף לרבינו, אם קורא בכרמלית ונפל כוליה מידו לרשות הרבים, או קורא ברשות היחיד ונפל כוליה מידו לכרמלית, אסור לגוללו אצלו, אפילו באסקופה הנדרסת, דמכל מקום איסור שבות איכא ... ולא שרי לגלול אצלו באסקופה הנדרסת אלא היכא דאגודו בידו). מ"א ס"ק א (משמע דמיירי נמי בכרמלית, ואפילו הכי אם אין אגודו בידו אסור, דלא התירו שבות משום בזיון כתבי הקודש. וכ"כ הב"ח).

ומסי' ש"א סמ"ב (המוצא תפילין בשבת בבזיון, במקום שאין משתמרין ... אם ירא להחשיך מפני לסטים, מוליכם פחות פחות מד' אמות), וכן הוא לעיל שם סנ"ב (ואם מתיירא לישב כאן עד שתחשך מפני ליסטים שודדי לילה, יטול כולן בידיו מיד ויוליכן פחות פחות מד' אמות), **לא קשה מידי, אע"ג דפחות פחות מד' אמות חמיר מכרמלית, עיין סוף סי' שמ"ט** ס"ג (דכרמלית אסור בבין השמשות רק לדבר הרשות ופחות פחות מד' אמות אסור אפילו לדבר מצוה), ושם (הערה 30).

דשאני התם דלא מינטרי מכלבי, כדלעיל שם סנ"א (מי שמצא תפילין בשבת ברשות הרבים או בשדה, או בכל מקום שאינן משתמרים מכלבים וכיוצא בהם, ויכולין לבא לידי בזיון כיצד יעשה). וראה גם תוס' עירובין קג, א ד"ה ולאו (שבות כי האי גוונא ודאי שמוטלין בבזיון התירו). מ"א ס"ק ג (והא דשרינן בתפילין בסי' ש"א סמ"ב, התם מוטלים בבזיון טפי (תוס דף ק"ג)).

*

יוצא אם כן שיש כמה דרגות בספר שנתגלל לחוץ:

(א) ספרי הקודש במקום שאין משתמרים מכלבים, התירו אף להוליכם פחות פחות מד' אמות, ומכל שכן להכניסם מכרמלית (כדלעיל סי' שא סנ"ב).

(ב) מקום שמשתמרים מכלבים, אבל רבים דורסים שם, לא התירו להכניסם, אפילו מכרמלית, אלא כשראשו השני נשאר בידו (כמבואר כאן).

(ג) מקום שאין רבים דורסים שם, לא התירו אפילו ראשו השני נשאר בידו, אלא כשראשו האחד נשאר תלוי באויר רשות הרבים, או שהוא נח למעלה מעשרה ברשות הרבים, או שנח למטה מעשרה בכרמלית (כדלקמן ס"ג).

(ד) בשאר דברים, לא התירו אפילו ראשו האחד נח בכרמלית (כלדקמן ס"ב), או שנשאר תלוי באויר רשות הרבים, אלא כשנשאר תלוי באויר כרמלית, וראשו השני נשאר בידו (כדלקמן ס"ד).

[9] **רשב"א** עירובין שם (ראיתי למחברים שכתבוה כצורתה אספרים, ונראה שהם סוברים דספר דוקא, ויש לומר דבשאר דברים אסור, משום דאיכא למיגזר דילמא נפל כוליה ברשות הרבים ומעייל ליה מרשות הרבים לרשות היחיד). **מ"מ** הל' שבת פט"ו הכ"א (מתוך הסוגיא, דדוקא כתבי הקדש, אבל שאר דברים, מכי נחו להו אסור, אפילו תוך ד' אמות. וכן כתב הרשב"א ז"ל). וקאי על מ"ש הרמב"ם שם (הקורא בספר בכרמלית ונתגלגל מקצת הספר לרשות הרבים ומקצתו בידו). ב"י (אין להקל ראש במה שהם החמירו). דרכי משה ס"ק א (ומשמע מדבריהם דאפילו בכרמלית אסרי בשאר דברים). רמ"א ס"א (ודוקא כתבי הקדש, אבל בשאר דברים אסור, אפילו לא נפלו אלא לכרמלית).

(ולא אמרו שבכרמלית לא גזרו גזרה מפני שהוא גזרה לגזרה[10], אלא בדבר שאין בו דרך מלאכה[11], כגון העומד ברשות היחיד ושותה ברשות הרבים שנתבאר בסי׳ ש״נ[12], או הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור שיתבאר בסי׳ שנ״ג[13], או היוצא לרשות הרבים מבעוד יום סמוך לחשכה וחפץ בידו שנתבאר בסי׳ רנ״ב[14]. אבל דבר שהוא דומה למלאכה גזרו אף בכרמלית[15]. ולכן יש אוסרים להוציא מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו[16], ולכן אסרו לטלטל פחות פחות מד׳ אמות בכרמלית כמ״ש בסימן ש[מ״ט[17]]. ולכן אסרו מלאכה שאינה צריכה לגופה בכרמלית, כמ״ש בסי׳ שי״א[18], והוא הדין להוצאה כלאחר יד[19], וכן כל כיוצא באלו):

---

[10] שבת יא, רע״ב. עירובין צט, סע״א (איבעיא להו כרמלית מאי ... אמר רבא היא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה). ב״י ד״ה וכתב הרב המגיד (ולדעת הרשב״א והרב המגיד קשה דהוה ליה גזירה לגזירה וצריך עיון).

[11] **ר״ן סוף פרק המצניע** לה, ב (קשיא ואמאי, וכיון דברשות הרבים לרבי שמעון לא מתסר אלא מדרבנן, בכרמלית אית לן למשרי לגמרי, דהכי אמר רבא בפרק קמא גבי לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד, דבכרמלית שרי, דכיון דברשות הרבים לא מתסר אלא משום גזרה, בכרמלית לא גזרינן גזרה לגזרה. יש לומר דכי אמרינן הכי, הני מילי בדבר שאין בו סרך מלאכה, כי ההיא דלא ישתה, דלא מתסר אלא משום חששא דשמא ימשוך הכלי אצלו, אבל מידי דדמי למלאכה דאורייתא, אלא שפטור עליה מפני שאינה צריכה לגופה, בכיוצא בזה כרמלית ורשות הרבים שוין הן), ובחידושיו שם צד, ב ד״ה אמר ליה (ואם תאמר והיאך אפשר דכל מה דאסרו חכמים ברשות הרבים אסרו בכרמלית, דהא אמרינן בפ״ק גבי כרמלית, היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה. ויש לומר דהתם הוא במלתא דשרי לגמרי, ואין בעצמה דמיון למלאכה כלל, כגון עומד ברשות היחיד ושותה ברשות הרבים, שאין בעצמו של דבר זה דמיון מלאכה כלל, אלא גזרה דילמא אתי לאפוקי האי מהאי, בהא שרו בכרמלית לעמוד בו ולשתות ברשות היחיד או ברשות הרבים, אבל בכל שהוא משום מלאכה לגמרי השוו דבריהם).

וכן הוא לעיל סי׳ שמח בקונטרס אחרון ס״ק ג (עיין בר״ן סוף פרק המצניע שחילק בין היכא דליכא סרך מלאכה למידי דדמי למלאכה).

[12] סעיף ב (אבל מותר לעמוד ברשות היחיד או ברשות הרבים ולשתות בכרמלית, או להפך, שלא גזרו גזרה לגזרה).

[13] סעיף א (לזרוק מזה לזה דרך מעלה מעשרה, שזהו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור ... שמא לא יוכל לאמן ידיו ויפול החפץ לרשות הרבים, וישכח ויביאנו לרשות היחיד ... וכל זה כשרשות הרבים עוברת ביניהם, אבל אם היתה כרמלית עוברת ביניהם, מותר בכל ענין, שלא גזרו גזרה זו בכרמלית, משום שהיא גזרה לגזרה). וכן הוא לעיל סי׳ שמז ס״ח.

[14] סעיף יז-ח (לא יצא אדם לרשות הרבים סמוך לחשכה וחפץ בידו גזירה שמא ישכח ... ויצא גם כן עם החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים ... בזמן הזה שפשט המנהג כהאומרין שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה, אלא כרמלית, כמו שיתבאר בסי׳ שמ״ה, אין איסור כלל לצאת סמוך לחשכה אפילו בחפץ שבידו, שהרי איסור ההוצאה בכרמלית אינו אלא גזרה מדבריהם, ואין גוזרין גזרה לגזרה).

[15] כמו בנידון דידן, שהוא מכניס מכרמלית לרשות היחיד, אף שאינה מלאכה ממש, כיון שאגודו בידו.

[16] סעיף ג (במה דברים אמורים ברשויות של תורה, שהן רשות היחיד ורשות הרבים גמורה, אבל ברשויות של דבריהם, כגון מקום פטור ... שבין רשות היחיד לכרמלית ... (שכיון שאף ברשויות של תורה אין איסור בזה אלא משום גזרה, אם כן ברשויות של דבריהם היא גזירה לגזירה). ויש אוסרים).

[17] סעיף ג (ומדברי סופרים אסור להוציא חפץ חוץ לד׳ אמות ... אפילו מניח החפץ בארץ תוך ד׳ אמות, וחוזר ומוליכו חוץ לד׳ אמות, גזרה שמא יעבירנו ד׳ אמות בהליכה אחת. ואפילו בכרמלית גזרו על זה ... מטעם שיתבאר בסי׳ שנ״ב).

[18] ס״ב (ואם אי אפשר להצילו כי אם על ידי הוצאה לכרמלית, יש מתירין משום בזיון המת), וס״ה (ואפילו להאומרים שהוצאת המת אינה אסורה מן התורה אלא מדברי סופרים, מפני שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו שנתבאר בסי׳ רע״ח). שבזה מיירי הר״ן המובא לעיל.

וכן הוא לעיל סי׳ ערה בקונטרס אחרון ס״ק ב (וכ״מ בסי׳ שי״א, דמלאכה שאינה צריכה לגופה לא דמי לשאר איסור דרבנן, עיי״ש בב״י בשם ר״ח (ובר״ן ספ״י ודו״ק), וכן סתם בתחלה בשו״ע שם (ע״ש), וכ״כ בט״ז שם).

עבט״ז סי׳ ש[י]א ס״ק ג (זה דעת הרמב״ן, שמביא הטור והב״י בשם תורת האדם. אלא שסיים על זה וז״ל, אלא שרבינו חננאל אוסר).

והוא בתורת האדם ענין מי שמתו ד״ה ומדברי רבינו חננאל (שלא התיר ... אלא דבר שעיקרו מדברי סופרים, כגון כרמלית ... דמי מפיס במלאכה שלו אם הוא צריך לגופה אם לאו ... תדע שהרי אמרו גבי טלטול, אי לא שרית ליה אתי לכבויי ... כדברי רבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא). הרי שגזרו שמא יבוא לכבות, שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה.

וכן מבואר בקונטרס אחרון לעיל שם (אם היה מקום לגזרת כיבוי, לא היה לנו להתיר משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה. והטעם מבואר בר״ן שם ובסוף פ״י עיי״ש). שהוא הר״ן המובא לעיל.

[19] כדלעיל סי׳ שא סל״ח (היוצא במעות התפורים בבגדו פטור, שאין דרך הוצאה בכך, אבל אסור לצאת בו מדברי סופרים ... ובמקום הפסד ... נוהגין להקל לצאת בהם ... יש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים אלא כרמלית, ואפילו הוצאה כדרכה אינה אסורה בה אלא מדברי סופרים), וסי׳ שג סכ״ג (אסור לדברי הכל לצאת בהם אפילו

ג היה קורא בו על הגג[20], שהוא רשות היחיד[21], ונתגלגל (הספר) מידו ראשו האחד, עד שלא הגיע לעשרה טפחים התחתונים הקרובים לארץ, גוללו אצלו, שאויר מקום פטור הוא[22], ואפילו נח על גבי זיז, אם אינו רחב ד׳ הוא גם כן מקום פטור, ואפילו אם רחב ד׳ הוא רשות היחיד[23] (או כרמלית[24], ע״ד שיתבאר בסימן שנ״ג[25], גם כן אין איסור בהבאתו אותו מכרמלית לרשות היחיד, כיון שראשו האחד בידו[26] וכמו שיתבאר). אבל אם הגיע לי׳ טפחים התחתונים, שהם אויר רשות הרבים, אם הכותל משופע, בענין שנח עליו, אסור לגללו אצלו[27], גזרה שמא יפול כולו שמה ויביאנו אצלו ויתחייב[28].

ולא אמרו שלא גזרו גזרה זו בכתבי הקדש אלא באסקופה, שדרך רבים עוברים עליה, שזהו בזיון גדול שרבים דורסים שם. אבל כאן שאין דריסת הרגל עוברת שם, אע״פ שהספר מוטל כך ברשות הרבים שזהו בזיון לו, אסור לגוללו אצלו[29], אלא יהפכנו על הכתב[30] כדי למעט הבזיון, שכשהכתב מגולה הוא בזיון יותר[31].

במה דברים אמורים כשרבים מכתפים על שיפוע הכותל, שאז דינו כרשות הרבים גמורה[32], כמ״ש בסימן שמ״ה[33]. אבל אם אין רבים מכתפים עליו, כרמלית הוא, ובכרמלית לא גזרו גזרה זו בכתבי הקודש שמוטלים בבזיון[34].

ואם אין הכותל משופע, אע״פ שהוא ברשות הרבים, ורבים מכתפים עליו, כיון שלא נח הספר עליו,

דברי שלום

לכרמלית (ואפילו אם מוציא אותם הדברים בענין שאין בהם איסור מן התורה אף לרשות הרבים, מחמת שהיא הוצאה שלא כדרכה ... אם לא במקום מצוה או בהפסד מרובה).

[20] **משנה שם** צז, ב (היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו, עד שלא הגיע לעשרה טפחים גוללו אצלו). טור ושו״ע ס״ב (היה קורא בו על הגג ונתגלגל ראשו האחד מידו, עד שלא הגיע לעשרה טפחים התחתונים הקרובים לארץ, גוללו אצלו).

[21] רש״י שבת ה, ב ד״ה היה קורא (שהוא רשות היחיד). ט״ז ס״ק ג (הגג הוא רשות היחיד).

וראה לעיל סי׳ שמה סכ״ג, באיזה אופן הגג הוא רשות היחיד.

[22] ט״ז שם (וכל שלא הגיע לי׳ טפחים התחתונים שם הוה מקום פטור, על כן גוללו אצלו).

[23] **מ״א** ס״ק ד (אפילו נח על גבי זיז, דאם רחב ד׳ הוי רשות היחיד, ואם אינו רחב ד׳ הוי מקום פטור).

[24] תוספת שבת ס״ק ד (ועכ״פ אינו לא רשות הרבים אלא כרמלית).

[25] סעיף ב (זיז, דהיינו דף הבולט מן הכותל לרשות הרבים, אם הוא למעלה מעשרה וחלון הבית פתוח לו ... הוא כחורי רשות היחיד ... אבל אם אינו סמוך לו, אינו נדון כחורי רשות היחיד, וכרמלית הוא אם יש בו ד׳ על ד׳).

[26] תוספת שבת ס״ק ה (הוי כרמלית, וכיון דאגדו בידו הוי תרי דרבנן ומותר גם בכאן ... בכרמלית ואגודו בידו שרי גם הכא).

[27] **רבא שם צח**, א (בכותל משופע). טור ושו״ע שם (אם הכותל משופע בענין שנח עליו, אסור לגוללו אצלו).

[28] רש״י במשנה שם ד״ה משום שבות (גזירה דילמא נפיל כוליה מידיה ואתי לאתויי), ובשבת ה, ב ד״ה הגיע לי׳ (אסור לגוללו דגזור רבנן משום שבות היכא דאוגדו בידו, אטו היכא דנפק מידיה כוליה, דלא לייתיה, דאיכא חיובא דאורייתא).

[29] גמרא שם צח, א (הכא באיסקופה הנדרסת עסקינן ומשום בזיון כתבי הקדש שרו רבנן), ופרש״י (דרגל הרבים עוברת דרך לה, ובמקום דדריסת רגלי בני אדם עומדין איכא בזיון כתבי הקדש, ולהכי שריוה לגוללו אצלו, דלא דמיא לקורא בגג, דהתם ליכא בזיון כולי האי, משום הכי היכא דנח גזר רבי יהודה). הובא בט״ז ס״ק ב.

[30] משנה שם (משהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב). טור ושו״ע שם (הופכה על הכתב).

[31] גמרא שם צח, א (ואי לא אפיך, איכא בזיון כתבי הקודש טפי). טור ושו״ע שם (כדי שלא יעמוד בבזיון).

[32] **תוס׳** שבת ה, ב ד״ה בכותל (אור״י דאיירי כגון שרבים מכתפים עליו דהוי רשות הרבים). **מ״א** ס״ק ה (ודוקא כשרבים מכתפין עליו, הא לאו הכי הוי כרמלית).

[33] סעיף יג (ואם הוא גבוה ט׳ טפחים מצומצמים שראוי לכתף עליו, שאינו לא גבוה ולא נמוך, ורבים מכתפים עליו, הרי הוא כרשות הרבים גמורה).

[34] ב״ח ד״ה היה קורא (אם אין רבים מכתפים עליו, דהוי כרמלית, מותר לגוללו אצלו). מ״א שם (הוי כרמלית, וכיון דאגודו בידו שרי להביאו אצלו לכו״ע). תוספת שבת ס״ק ה (והא דבס״א לא התיר אלא דוקא באיסקופה דרבים דורסין עליו, היינו כשהוא ברשות הרבים, דליכא אלא חדא לטיבותא דאוגדו בידו, ולכך לא שרי אלא משום דרבים דרסי על האיסקופה, אבל בכרמלית ואגודו בידו שרי גם הכא).

מותר לגלל[ו] אצלו כל זמן שלא הגיע לארץ[35], שאין לגזור שמא יפול כולו ויביאנו, לפי שאף אם יפול כולו לרשות הרבים ולא ינוח שם אלא יהא תלוי באויר רשות הרבים, מותר לקולטו מן האויר ולהביאו לרשות היחיד מן התורה[36], אלא שאסור מדברי סופרים בנפל כולו, ובנפל מקצתו לא גזרו במקום כתבי הקדש המוטלים בבזיון:

ד אבל בשאר דברים אפילו לא נפל אלא מקצתו לאויר רשות הרבים ולא נח שם, אסור להביאו אצלו. אבל אם נפל לאויר כרמלית ולא נח שם, מותר להביאו אצלו, אם ראשו האחד נשאר בידו[37].

(והוא הדין שמותר להוציאו לכתחלה לאויר כרמלית, אם ראשו האחד בידו שהיא ברשות היחיד, ואינה פשוטה לחוץ[38]):

---

[35] משנה עירובין שם (רבי יהודה אומר אפילו אין מסולק מן הארץ אלא כמלא מחט גוללו אצלו), וכאוקימתא דגמרא שם צח, ב (כולה רבי יהודה היא, וחסורי מיחסרא, והכי קתני, במה דברים אמורים בכותל משופע, אבל בכותל שאינו משופע אפילו פחות משלשה טפחים גוללו אצלו, שרבי יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו, מאי טעמא דבעינן הנחה על גבי משהו). טור ושו"ע שם (ואם אינו משופע, כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אצלו).

[36] ב"י סוף הסימן (כלומר דאפילו נפל כולו מידו לא מחייב אלא אם כן נח, ומשום הכי השתא דראשו אחד בידו, דאפילו נח אינו אסור אלא מדרבנן, כל היכא דלא נח לא גזרינן). לבוש ס"ב (כלומר דאפילו נפל כולו מידו לא מחייב אלא אם כן נח, ומשום הכי השתא דראשו אחד בידו, דאפילו נח אינו אסור אלא מדרבנן, כל היכא דלא נח לא גזרינן).

[37] **מ"א** ס"ק ד (ומיהו באויר כרמלית ואגודו בידו, דאיכא ג' קולות, אפילו בשאר דברים שרי). וראה זכרון יוסף אות ח (בסי' שמ"ז ס"ו ... סובר התניא דאין שום חילוק בין תרי דרבנן לג' דרבנן ... והא דמתירין המ"א והתניא בסי' שנ"ב באויר כרמלית ואגודו בידו, על כרחך צריך לומר דשאני התם ... דאף ברשות הרבים שרי זה ... מחומרא בעלמא מחמירין בזה ברשות הרבים, אבל בכרמלית מתירים).

[38] שאם ידו "פשוטה לחוץ" נתבאר לעיל סי' שמח ס"א (היה עומד ברשות היחיד והוציא ידו מליאה פירות לרשות הרבים בתוך עשרה (או אפילו לכרמלית) אסור להחזירה ... שקנסוהו חכמים ... על שעבר על דבריהם ועשה עקירה מרשות היחיד לרשות הרבים, או לכרמלית), אף דלא נח בכרמלית.

משא"כ כאן שנשאר אגודו ברשות היחיד, וגם לא נח, בזה התירו בכרמלית.

כן משמע ממ"ש הריטב"א עירובין צט, ב ד"ה אמר רב הונא (כיון דאגדו בידו, כי מייתי לה מרשות היחיד לרשות הרבים נמי, אפילו שבות ליכא ... ונראה לי כי דרך המשלשל דלי מלמעלה על הרוב, כי כשמוציא הדלי מן הבור ומושכו להביאו אצלו, שהוא נח באמצע האויר, וזימנין דמיגנדר ליה דלי ונפיל באמצע ונח בקרקע), **וב"י סי' שנד** ד"ה וכתב עוד הריטב"א (שהעתיק לשונו). ונראה מדבריו שבלא טעמא "שהוא נח באמצע ... נח בקרקע", הי' מותר אף באויר רשות הרבים.

אמנם **עי' שם במ"א** ס"ק ב (דקא מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך חלון אויר רשות הרבים. ואף על גב שאגודו בידו אסור, כמ"ש סי' שנ"ב, ואין צריך למה שנדחק הריטב"א), **וט"ז** ס"ק ב (ולי נראה תמוה מאוד, דאין כאן קושיא כלל, דגם בסימן שנ"ב יש חשש דלמא נפל כולו ... ואם כן כאן באגודו בידו נמי יש ודאי לגזור, דלמא נפיל כל הדלי מידו וילך למטה ויביאנו מרשות הרבים לביתו, ושבות זה ודאי אסור. זה נראה לי פשוט). והיינו שבאגודו בידו, ולא נח, לא אסרו אלא ברשות הרבים, ולא בכרמלית.

עי' סי' שנ[ד] סוף ס"א (שהדלי הולך בתוך עשרה, שהוא אויר רשות הרבים, ואע"פ שראש השני של החבל הקשור בדלי הוא בידו, אסור, כמ"ש בסימן שנ"ב. אבל בכרמלית מותר בענין זה, כמו שנתבאר שם).

אבל ראה לקמן סי' שעו סוף ס"ב (כשהשביל הוא ... כרמלית ... אסור למלאות ממנו, אלא אם כן מקיפתו חוליא גבוה עשרה, כמו שנתבאר בסי' ש[נ]"ד), הרי שגם בכרמלית אסר בזה לכאורה.

שנג דיני זיזין ברשות הרבים

ובו ה' סעיפים:

זריקה מגג לגג דרך אויר רשות הרבים

א שני[1] בתים בשני צדי רשות הרבים, והם של אדם אחד, או של שנים (א) ועירבו יחד[2] (ע"ד שיתבאר

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) זריקה מגג לגג דרך אויר רשות הרבים (ס"א).
(ב) זיז הבולט מהחלון לרשות הרבים (ס"ב).

בסי׳ שע״ג[3] בגזוזטראות) מותר לזרוק מזה לזה דרך מעלה מעשרה, שזהו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור.

ואם היה גג זה גבוה מגג זה, אסור לזרוק מגג זה לגג זה, בין מהגבוה להנמוך ובין מהנמוך להגבוה, לפי שהזורק מגבוה לנמוך או להיפך צריך לאמן ידיו, ושמא לא יוכל לאמן ידיו ויפול החפץ לרשות הרבים, וישכח ויביאנו לרשות היחיד[4].

ולפיכך אם הם כלים הנשברים כשנופלים, כגון כלי חרס וזכוכית וכיוצא בהם, מותר לזרקם מזה לזה[5], שאם יפלו וישברו אין לחוש שמא יביא שבריהם לרשות היחיד[6]. ובמה שנפלו והונחו ברשות הרבים, אין בזה איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים מן התורה, הואיל ולא נתכוין לזרוק לרשות הרבים[7].

וכל זה כשרשות הרבים עוברת ביניהם, אבל אם היתה כרמלית עוברת ביניהם, מותר בכל ענין, שלא גזרו גזרה זו בכרמלית, משום שהיא גזרה לגזרה[8]:

דברי שלום

(ג) ב׳ זיזין של ב׳ אנשים (ס״ג-ד).
(ד) נתינת כלים בזיז היוצא לרשות הרבים (ס״ה).

[2] **ברייתא שבת צז**, א (למעלה מי׳ ... אם היו רשויות שלו מותר). רש״י שם ד״ה משום שבות (עד שיערבו). רמב״ם פט״ו ה״ח (והוא שיהיו שניהם שלו, או שיהיה ביניהם עירוב). **טור ושו״ע** ס״א (שני בתים בשני צדי רשות הרבים, והם של אדם אחד, או של שנים ועירבו ... מותר לזרוק מזה לזה). מ״א ס״ק ב (למעלה מי׳, דהוי מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור (רמב״ם וגמרא)).

וכן הוא לעיל סי׳ שמז ס״ח (הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע ... דרך מעלה מעשרה, שהוא מקום פטור, מותר לכתחלה, ע״ד שיתבאר בסי׳ שנ״ג).

[3] ״שתי גזוזטראות הבולטות מב׳ עליות זו כנגד זו, ונתן ביניהן נסר כמין גשר מזו לזו ... אם הוא רחב ד׳, הרי הוא כפתח ומערבין יחד ... לפי שהגזוזטראות הן פתח ביניהן״.

וכן נתבאר בקונטרס אחרון ס״ק א (ועיין ט״ז סי׳ שע״ג, דנסר שבגזוזטראות שבתקרה מועיל גם לחצר).

[4] **גמרא שם** (כגון דמידלי חד ומתתי חד, דזימנין נפל ואתי לאתויי), ופרש״י (דמתוך כך צריך לאמן ידו מגבוה לנמוך או מנמוך לגבוה, טריד בה, ודילמא לא זריק על הגג ונופל לרשות הרבים, ואתי לאתויי). טור ושו״ע שם (אם שניהם שוים). ט״ז ס״ק א (משום גזירה דלמא מיגנדר ונפיל ואתי לאתויי). מ״א ס״ק ג (חיישינן דלמא נפל ואתי לאתויי).

[5] **רמב״ם** שם (אסור לזרוק בגד וכיוצא בו, שמא יפול ויביאנו, אבל כלי חרס וכיוצא בהן זורק). שו״ע שם (אלא אם כן הם כלי חרס וכיוצא בהם, שאם יפלו ישברו).

וכן הוא לקמן ס״ה (אלא כלי זכוכית וכלי חרס וכיוצא בהן, שאם יפלו לרשות הרבים ישברו), ושם נסמן (הערה 26).

[6] לבוש ס״א (וליכא למיחש דילמא אתי לאתויי החרסים).

[7] **רש״י** שם ד״ה דמידלי (דאילו משום נפילת רשות הרבים ליכא חיוב חטאת, דמתעסק הוא אצל הוצאה, דלא נתכוון לזרוק לרשות הרבים). לבוש שם (אבל משום נפילת הכלי לרשות הרבים ליכא למיחייביה חטאת, דמתעסק הוא אצל הוצאה, שלא נתכוין לזרוק לרשות הרבים).

ופטור בשבת מטעם שאינה מלאכת מחשבת, כדלעיל סי׳ רנב סי״ז (שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת, דהיינו שהוא מחשב ומתכוין לעשיית מלאכה), ושם נסמן (הערה קנ).

או שפטור אף בשאר איסורים, כדאמרינן בשבת עב, רע״ב (נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור), ופרש״י (דכתיב אשר חטא בה, ודרשינן בכריתות פרט למתעסק בדבר אחר ועשה דבר זה).

ואפשר שכאן אין לחוש לזה אף לכתחלה, שהרי אינו מתכוין שעל ידי זריקתו יפלו לרשות הרבים, ואינו פסיק רישיה. ויש לעיין בטעם להתיר שנזכר כאן, משום ד״ליכא חיוב חטאת״, ״אין בזה איסור ... מן התורה״.

[8] **רשב״א** בעבודת הקודש שער ג ס״ה (הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד, והיתה כרמלית עוברת ביניהן, מותר, ואפילו כלים שאינם נשברים, ואפילו גג אחד גבוה וגג אחד נמוך, שאין הכרמלית אסורה מעצמה, אלא משום גזירת רשות הרבים, ואין גוזרין גזירה לגזירה). **מ״מ** שם (וכתב הרשב״א ז״ל ואם היתה כרמלית עוברת ביניהם ... כל הצדדין מותרין). שו״ע שם (אבל אם היתה כרמלית עוברת ביניהם מותר בכל גוונא). לבוש ס״א (דהא אפילו ברשות הרבים עוברת ביניהם אינו אסור אלא משום גזירה דילמא מיגנדר וכו׳, ואנן ניקום ונגזור כרמלית אטו רשות הרבים הו״ל גזירה לגזירה ולא גזרינן).

וכן הוא לקמן ס״ה (אבל אם הוא יוצא על אויר כרמלית מותר בכל הכלים, שלא גזרו גזרה זו בכרמלית).

וכל זה למעלה מעשרה, אבל למטה מעשרה, אסור אף בכרמלית, כדלעיל סי׳ שמז ס״ח (ואפילו דרך כרמלית אסור), ושם נסמן (הערה 79). וראה גם לעיל סי׳ שמו ס״ד. סי׳ שנב ס״ב.

זיז הבולט מהחלון לרשות הרבים

ב זיז דהיינו דף הבולט מן הכותל לרשות הרבים, אם הוא למעלה מעשרה, וחלון הבית פתוח לו, מותר להשתמש עליו מן הבית דרך החלון[9], מפני שהוא כחורי רשות היחיד[10] וכמ"ש בסי' שמ"ה[11].

והוא שהחלון פתוח עליו בסמוך לו[12], תוך (גובה י' טפחים[13]) (שלשה[14]). אבל אם אינו סמוך לו, אינו נדון כחורי רשות היחיד, וכרמלית הוא אם יש בו ד' על ד'[15].

ואם הזיז הוא למטה מעשרה מן הארץ, כיון שהוא באויר רשות הרבים, (ב) זכו בו רבים, ואוסרים הם על בעל הבית להשתמש בו דרך חלונו, אע"פ שהוא פתוח לו תוך שלשה, בין שיש בו ד' על ד' בין שאין בו[16]. והוא הדין אם הוא בולט לאויר כרמלית תוך עשרה לארץ[17]:

---

[9] **משנה עירובין צח**, ב (זיז שלפני חלון נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת). ברייתא שם (משתמש בכל הכותל עד עשרה התחתונים). גמרא שם (דמפיק לרשות הרבים). **טור ושו"ע** ס"ב (זיז, דהיינו דף הבולט מן הכותל, לרשות הרבים, למעלה מעשרה ... וחלון הבית פתוח לו, משתמשין עליו).

[10] תוס' עירובין פט, ב ד"ה במחיצות (זיז היוצא לרשות הרבים ... דהוי רשות היחיד, היינו סמוך לחלון ... דהוי כי חורי רשות היחיד). רא"ש שם פ"ט ס"ב (דחלון פתוח לגזוזטראות דהוי ליה חורי רשות היחיד).

[11] סעיף כג (זיזין הבולטים מן הכותל, ויש בהם ד' על ד', הם כרמלית, אלא אם כן חלון הבית פתוח להם).

וכן הוא לקמן סי' שנה ס"א (גזוזטרא ... וחלון פתוח לה מן הבית, שאז היא רשות היחיד אף על פי שאין לה מחיצות, כמ"ש בסי' שמ"ה).

והיינו כשהחלון הוא ד' על ד', כדלקמן סי' שעד ס"ד (אלא אם כן חלון ד' על ד' פתוח לו מהבית (ואז הוא רשות היחיד כמו שנתבאר שם)).

[12] עירובין פז, ב (אפילו תימא יש חורין לכרמלית, הני מילי בסמוכה, הכא במופלגת).

[13] **תוס' פט**, ב שם (היינו סמוך לחלון תוך י' דהוי כי חורי רשות היחיד). וכן הוא במג"א ס"ק ד לגירסת הדפוסים שלנו (דחלון הבית פתוח לו תוך י').

[14] **מ"א** שם לגירסת דפוסים הראשונים (דחלון הבית פתוח לו תוך שלשה). וכן היא גירסת כמה מנו"כ. וכן הוא במשבצות זהב סי' שנה ס"ק א (סמוך לחלון הבית תוך ג' טפחים בעינן, וכמ"ש המ"א בסי' שנ"ג אות ד' תוך ג' טפחים בעינן הוה חורי רשות היחיד).

וכן הוא לקמן סי' שנה סי"א (אם הם בפחות מג' לנקב, שכלבוד הם, והרי הם כחורי רשות היחיד), ושם נסמן (הערה 74). לעיל סי' שנא ס"א (בתוך ג' טפחים לגג, והרי היא חשובה כגג עצמו, משום תורת לבוד), ושם נסמן (הערה 3).

[15] אפילו הוא למעלה מי', וכדלעיל סי' שמה סכ"ג (זיזין הבולטים מן הכותל ויש בהם ד' על ד' הם כרמלית).

[16] ברייתא שם (זיז שלפני החלון היוצא לרשות הרבים ... משתמש בכל הכותל עד עשרה התחתונים), ופרש"י (ובלבד שלא יהא בתוך עשרה תחתונים שברשות הרבים). רא"ש עירובין פ"י ס"ה (וכל למעלה מעשרה לא שלטא ביה רשות הרבים, הלכך נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת). ופירש דבריו בנהר שלום ס"ק ג (דאע"ג דבהדי רשות היחיד הוא, דהיינו בתוך ג' לרשות היחיד ... אי בתוך י' קאי, אע"ג דבהדי רשות היחיד הוא, כיון דשלטו ביה רבים אינו נידון כדין חורי רשות היחיד). **לבוש** סוף ס"ב (ובעשרה התחתונים אסור להשתמש בהן מן הבית ... כיון שהוא בתוך י' שהם רשות הרבים, כבר זכו בו רבים להשתמש עליו, ועשאוהו רשות הרבים, ואסרו על בעל הבית להשתמש עליו). **וכ"פ בב"י** סוף הסימן, **בשם הריטב"א** עירובין צח, ב (ואעפ"כ הזיזין הבולטין מן הכותל כלפי רשות הרבים אינם שלו, דבזכות בני רשות הרבים עומדין, ונהי דמדינא דאורייתא אין אויר רשות הרבים עולה עד לרקיע, כל אותן הזיזין שלהם הם, ויש רשות לכל אחד מבני רשות הרבים להשתמש בהם), **לשיטתו** (דסבירא ליה הכי אף למעלה מי', ואנן קיי"ל הכי רק למטה מי'), וכמבואר בקונטרס אחרון ס"ק ב (מ"ש ב"י בשם הריטב"א דתשמיש הרבים אוסר על בעל הבית, אלא דסבירא ליה הכי אפילו בלמעלה מי' בב' זיזין, ואנן לא קי"ל הכי).

ונתבאר בקונטרס אחרון שם (דדמי למ"ש בסי' שס"א ס"א), והיינו כדלקמן סי' שסא ס"א (גג הסמוך לרשות הרבים ... הואיל והוא בתוך עשרה לרשות הרבים ורבים משתמשים בו ... הרי זה כרשות הרבים, ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצר).

ומה שבני רשות הרבים אינם אוסרים על חורי רשות היחיד המפולשים לרשות הרבים, כדלעיל סי' שמה ס"ח (חורים שבכתלי רשות היחיד שכלפי רשות היחיד הם רשות היחיד, ואפילו הם מפולשים כלפי חוץ לרשות הרבים, והם למטה מי' טפחים ששם הוא אויר רשות הרבים, ובני רשות הרבים משתמשים בהם, אעפ"כ כיון שאפשר להשתמש בהם מרשות היחיד הרי הם בטלים אצלה ונחשבים כמוה).

היינו כאמור כאן, שלא אסרו אלא בזיז הבולט לרשות הרבים (כיון שהוא באויר רשות הרבים, זכו בו רבים). ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ב (אסרי בני רשות הרבים כל דבר שהוא באויר רשות הרבים. משא"כ חורין דבסי' שמ"ה, שאינן באויר רשות הרבים).

*

ב' זיזין של ב' אנשים

ג אם היו ב׳ זיזין זה למטה מזה, והם של ב׳ אנשים[18], אע״פ ששניהם למעלה מעשרה, אם יש בזיז העליון שלפני החלון רוחב ד׳ על ד׳, אסור להשתמש עליו[19], בכלים ששבתו בתוך הבית[20], מפני שהוא רשות בפני עצמו והזיז שתחתיו רשות אחרת, ואוסרים זה על זה לענין כלים ששבתו בבית בלבד, כדין שתי גגות או שתי חצרות של שני אנשים וכל כיוצא בהן שאין תשמישן תדיר כתשמיש הבית, כמו שיתבאר בסי׳ שע״ב[21]:

ד ואפילו אם זיז התחתון אין בו ד׳, אוסר הוא על העליון אם יש בו ד׳[22].

אבל אם אין בעליון ד׳ וגם בתחתון אין ד׳, משתמש בשניהם ובכל הכותל עד עשרה טפחים התחתונים[23].

דברי שלום

ויש לעיין אם הכוונה בהלכה זו, שאע״פ שזיז זה רשות היחיד הוא מן התורה, מפני שהוא כחורי רשות היחיד. מכל מקום אסרוהו חכמים על בעל הבית, כיון שבני רשות הרבים זכו בו.

[17] **רשב״א** בעבודת הקודש שער ג ס״ה (דף שהיה יוצא על אויר כרמלית, כל שהוא גבוה עשרה, לעולם מותר). הובא **במ״מ** פט״ו ה״ד. **שו״ע** סוף ס״ג (ואם היה זיז אחד לבדו יוצא על אויר כרמלית, כל שהוא גבוה י׳, לעולם מותר). משא״כ למטה מעשרה, אסור, כמו ברשות הרבים.

[18] **רשב״א** שם (אפילו היו שם כמה זיזין לאדם אחד משתמש בכל הכותל). הובא **במ״מ** שם. שו״ע ס״ב (אם היו שני זיזים זה למטה מזה והם של שני אנשים).

עוד פרטים בהלכה של ב׳ גזוזטראות, שאוסרות זו על זו עד שיערבו, יתבארו לקמן סי׳ שנה סט״ז-יז.

[19] **גמרא שם** (צח, ב), **לגירסת הרמב״ם** הל׳ שבת פט״ו ה״ה-ו (אם היו יוצאים בכותל שני זיזין זה למטה מזה, אע״פ ששניהם למעלה מעשרה. אם יש בזיז העליון שלפני החלון רוחב ארבעה על ארבעה, אסור להשתמש עליו, מפני שהוא רשות בפני עצמו והזיז שתחתיו רשות אחרת, ואסרו זה על זה, שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת ... היה בתחתון ארבעה ובעליון אין בו ארבעה, אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו בלבד, אבל בשאר הזיז שבשני צדדי החלון אסור להשתמש, מפני זה שתחתיו שחלק רשות לעצמו).

ופירש המ״מ שם ה״ד (תניא ... אם יש שם זיז אחד למטה הימנו, אינו משתמש אלא כנגד חלונו בלבד. וגרסת רבינו, היכי דמי אי דאית ביה ד׳, אפילו כנגד חלון לא ישתמש, אי דלית בהו ד׳, מאי איריא כנגד חלון, אפילו בכותל כולו נמי. אביי אמר תחתון דאית ביה ד׳ ועליון דלית ביה ד׳, וחלונו משלימתו לד׳, כנגד חלון משתמש דחורי חלון הוא, דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור ע״כ. ופירוש הסוגיא לדעת רבינו, זיז הוא דף היוצא מכותל רשות היחיד, והעמידו אביי בשיוצא על אויר רשות הרבים, ולמעלה מעשרה בדוקא ... ובאה הברייתא ואמרה אם יש שם זיז אחר, פירוש ואפילו למעלה מעשרה ... והקשו היכי דמי, אי דאית ביה ד׳, בעליון אפילו כנגד חלונו לא ישתמש, לפי שהוא רשות בפני עצמו אפילו בלא צרוף חלון, והתחתון גם כן רשות אחרת, ואסר עליו. ונראה מדברי רבינו שאפילו אין בתחתון ד׳ אוסר עליו. וכן נראה שאסור להשתמש בתחתון, ממה שאמר ואסרו זה על זה. אי דלית בהו ד׳, הרי אין לאחד מהם שום רשות אלא מקום פטור, ולמה יאסרו זה על זה, ישתמשו בשניהם. ותירץ אביי שהתחתון רחב ד׳ וישנו רשות בפני עצמו ואוסר על העליון, אלא שכיון שאין העליון רשות בפני עצמו, מה שהוא כנגד החלון מותר שהוא כחורי חלונו).

שו״ע שם (אם היו שני זיזים זה למטה מזה, והם של שני אנשים, אף על פי ששניהם למעלה מעשרה, אם יש בזיז העליון שלפני החלון רוחב ד׳ על ד׳, אסור להשתמש עליו, מפני שהוא רשות בפני עצמו, והזיז שתחתיו רשות אחרת, ואוסרין זה על זה ... היה בתחתון ארבעה ובעליון אין בו ארבעה, אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו בלבד, אבל בשאר הזיז שבשני צדדי החלון אסור להשתמש, מפני זה שתחתיו שחלק רשות לעצמו).

והיינו שאם אחד מהם יש בו ד׳, אוסרים זה על זה, מלבד זיז העליון שאין בו ד׳, מה שהוא כנגד החלון לא נאסר, שהוא כחורי רשות היחיד.

[20] **רשב״א** שם (שאסור להשתמש בו בכלים ששבתו בתוך ביתו עד שיערבו). הובא **במ״מ** שם. מ״א ס״ק ה (דוקא בכלים ששבתו בתוך הבית (מ״מ רשב״א). עסי׳ שע״ב).

[21] ס״א (הגגות ... וכן החצרות הסמוכות, וכן הקרפיפות וכן כל כיוצא בהם מהמקומות שאין תשמישן מיוחד ותדיר, כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכם, שמותר לטלטל ממקום זה שאין תשמישו תדיר למקום אחר שאין תשמישו תדיר, אפילו הם של בעלים הרבה ולא עירבו יחד. ובלבד שלא יטלטל מתוכם לבית בלי עירוב, אם הם של בעלים מחולקים, לפי שהבית חלוק מהם ואינו רשות אחת עמהם, וכן מהבית לתוכם).

[22] **מ״מ** שם (נראה מדברי רבינו שאפילו אין בתחתון ד׳ אוסר עליו). **מ״א** ס״ק ו (אפילו אין בתחתון ד׳ (מ״מ)).

[23] רמב״ם שם ה״ו (אין בעליון ארבעה ואין בתחתון ארבעה, משתמש בשניהן, וכן בכל הכותל עד עשרה טפחים התחתונים). שו״ע שם (ואם אין בעליון ד׳ וגם אין בתחתון ד׳, משתמש בשניהם, ובכל הכותל עד עשרה טפחים התחתונים).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ואם התחתון יש בו ד׳ והעליון אין בו ד׳, אין משתמש בעליון אלא כנגד חלונו בלבד[24], ששם הוא כחורי חלונו[25], אבל בשאר הזיז שבשני צדדי החלון אסור להשתמש, מפני זה הזיז שתחתיו שחלק רשות לעצמו, שהרי יש בו ד׳ על ד׳:

נתינת כלים בזיז היוצא לרשות הרבים

ה כל זיז היוצא על אויר רשות הרבים שמותר להשתמש עליו, כשהוא משתמש אין נותנים עליו ואין נוטלים ממנו אלא כלי זכוכית וכלי חרס וכיוצא בהן, שאם יפלו לרשות הרבים ישברו, אבל שאר כלים אסורים, שמא יפלו לרשות הרבים ויביאם[26].

אבל אם הוא יוצא על אויר כרמלית מותר בכל הכלים, שלא גזרו גזרה זו בכרמלית[27].

ואפילו ברשות הרבים לא גזרו אלא בזיז וכיוצא בו שהוא יוצא לאויר, אבל אם הוא דבר רחב כגג, שהמשתמש עומד שם עם הכלי, מותר להשתמש בו בכל הכלים[28]:

קונטרס אחרון

(א) ועירבו כו׳. מה[29] שכתב המג״א[30] בזה צע״ג, דאם כן אין זו רשות הרבים כלל, שהרי יש לה ג׳

---

[24] ברייתא שם (ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו). רמב״ם ושו״ע שם (אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו בלבד).

[25] גמרא שם (כנגד חלון משתמש, דחורי חלון הוא). מ״א ס״ק ז (כנגד חלונו, שהוא כחורי חלונו).

[26] **אביי שם** צח, ב (ליחוש דילמא נפיל ואתי לאיתויי ... אמר אביי לעולם דמפיק לרשות הרבים, ומאי נותנין עליו דקתני, כלים הנשברים), ופרש״י (כלי חרס וזכוכית, שאם נפלו ישברו, דליכא למימר דילמא אזיל ומייתי להו). רמב״ם שם ה״ז (אלא כלי חרס וזכוכית וכיוצא בהן, שאם יפלו לרשות הרבים ישברו). שו״ע ס״ג (כל זיז היוצא על אויר רשות הרבים שמותר להשתמש עליו, כשהוא משתמש בו, אין נותנין עליו ואין נוטלים ממנו אלא כלי חרס וזכוכית וכיוצא בהם, שאם יפלו לרשות הרבים ישברו, אבל שאר כלים, אסורים, שמא יפלו לרשות הרבים ויביאם).

וכן הוא לעיל ס״א (אם הם כלים הנשברים כשנופלים כגון כלי חרס וזכוכית), ושם נסמן (הערה 5).

[27] **רשב״א** שם (דף שהיה יוצא על אויר כרמלית, כל שהוא גבוה עשרה, לעולם מותר, בין רחב בין קצר ואפילו כלים שאינן משתברין, שאין גוזרין בכרמלית שגזירה לגזירה היא). **מ״מ** שם (עוד כתב [הרשב״א שם] ואם היה דף אחד לבדו יוצא על אויר כרמלית, כל שהוא גבוה עשרה, לעולם מותר, בין רחב בין קצר ואפילו כלים שאינן משתברין, שאין גוזרין בכרמלית. ובזה יודה רבינו ועיקר). שו״ע שם (ואם היה זיז אחד לבדו יוצא על אויר כרמלית, כל שהוא גבוה י׳, לעולם מותר, בין רחב בין קצר, ואפילו כלים שאין משתברין, שלא גזרו בכרמלית).

וכן הוא לעיל ס״א (וכל זה כשרשות הרבים עוברת ביניהם, אבל אם היתה כרמלית עוברת ביניהם, מותר בכל ענין, שלא גזרו גזרה זו בכרמלית, משום שהיא גזרה לגזרה).

[28] **ריטב״א** עירובין שם (אבל בגג העומד לעצמו, שהמשתמש שם עומד עם כליו במקום אחד, הנחתו קיימת טפי, וכל שהוא גג רחב ד׳ טפחים מותר להשתמש שם אפילו בכלים שאינם נשברים, כן נראה לי). הובא **בב״י** ד״ה ועל מה שהקשו. רמ״א שם (ודוקא זיז וכיוצא בו, אבל אם הוא דבר רחב כגג שהמשתמש עומד שם עם הכלי, מותר להשתמש בכל הכלים).

[29] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״א הובא מהפוסקים דין שני בתים בשני צדי רשות הרבים שעירבו ביניהם, ואף שאין לערב דרך רשות הרבים.

ואין לפרש כמ״א, שמערבים דרך המבוי שבהמשך לרשות הרבים זו שהבתים פתוחים להם; שהרי אז אינה רשות הרבים, שיש לה ג׳ מחיצות.

אלא יש לפרש שהעירוב מועיל על ידי נסר שבין גזוזטראות של בתים אלו.

ואף דמיירי כאן שהגזוזטראות הן למעלה עשרה טפחים (כאמור בפנים ״לזרוק מזה לזה דרך מעלה מעשרה״).

יש לומר דמועיל בעליות מקורות, אף שהן למעלה מעשרה טפחים. או דמיירי שיש סולם לעלות בו לגזוזטראות.

[30] ס״ק א (צ״ע הא אין יכולין לערב יחד, אלא אם כן יש פתח ביניהם שיכולים לטלטל מזה לזה בלא זריקה כמ״ש סי׳ שע״ב ס״ד).

והיינו שמה שהובא לעיל (הערה 2) מרש״י ורמב״ם שמועיל מה שעירבו ביניהם, אפשר דמיירי ששתי החצרות הן לאורך רשות הרבים, שעירבו ביניהם, ואין בזה איסור בזורק.

אמנם על מ״ש בטור ושו״ע ס״א (שני בתים בשני צדי רשות הרבים ... ועירבו), בזה צ״ע איך יכולין לערב.

ותירץ המ״א (וצריך לומר דמיירי שהן עומדין בקצה רשות הרבים, וצדם סמוכים למבוי המתוקן בלחי, ויש לכל אחד פתח גם כן למבוי, דיכולין לטלטל מזה לזה).

מחיצות, ב׳ מהבתים והג׳ פתח מבוי הנכשר בלחי שנידון משום מחיצה[31].

ואפילו אם הכשירו בקורה[32], מכל מקום דופן אמצעי של המבוי נידון מחיצה גם לרשות הרבים, אע״פ שרחוק ממנו, כיון שמשתמר על ידו, וגם אין כאן פילוש משער לשער שהוא קפנדריא, עיין במ״ש בסי׳ שמ״ו[33].

ועיין ט״ז סי׳ שע״ג[34], דנסר שבגזוזטראות שבתקרה מועיל גם לחצר, אע״פ שגבוה עשרה מקרקע החצר[35]. וכ״מ מפירש״י שם[36], שפירש שהנסר הוא מתקרת העליה, ואפילו הכי מועיל לעליה.

עכ״פ יתפ[ר]ש דמיירי שיש סולם לעלות בו לגזוזטראות[37], ואורחא דמילתא הכי הוא בגזוזטראות, ולא הוצרכו לפרש[38], וסולם נידון כפתח כמ״ש בסימן שע״ב[39].

ומיהו סוף פרק הזורק[40] ובסי׳ שנ״ה[41] משמע שעירוב מועיל בכהאי גוונא, וצ״ע:

דברי שלום

והיינו שהמשכו של רשות הרבים הוא מבוי המתוקן בלחי (בין המבוי לרשות הרבים), ושני הבתים עומדים בקצה רשות הרבים ותחלת המבוי, ועירבו בינם דרך המבוי.

[31] כדלקמן סי׳ שסג ס״א (שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה, בכל מקום שיש לו ב׳ מחיצות שלימות ולחי זה, כמ״ש בסי׳ ש[מ]״ה), ובסי׳ שמה ס״ו (אפילו אין בו אלא ב׳ מחיצות ולחי שלחי זה נדון כמחיצה ג׳ ע״ד שיתבאר בסי׳ שס״ג, הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה).

[32] שאינו נידון משום מחיצה, כדלקמן שם (שאינו מועיל מן התורה, כגון להניח קורה רחבה טפח).

[33] קונטרס אחרון ס״ק א (דאיסור הפילוש משום קפנדריא ובקיעת רבים, אם כן כשיש מחיצה ג׳ באמצע, אף על פי שהיא מחיצת כרמלית, מכל מקום כיון שחוסמת היא את העוברים, שוב אין כאן פילוש, ואף שרחוקה היא, אין בכך כלום לענין שבת), ושם נסמן.

[34] על מה שנפסק בשו״ע שם ס״א (שתי גזוזטראות הבולטות משני עליות זו כנגד זו, ונתן ביניהם נסר רחב ארבעה, הרי הוא כפתח, ומערבין יחד). פירש הט״ז בס״ק א (פירוש, נסרים בולטים משפת תקרת העלייה לרשות הרבים, רש״י). ואם כן אפשר שגם כאן מיירי שעירבו שני הבתים בינם על ידי הנסר שעל גבי שתי הגזוזטראות.

וכן תירץ בנתיב חיים (ולא קשה מידי, דאיירי שהיה כמין גשר בחד צד מבית זה לבית זה, שיכולין לטלטל מזה לזה).

ובמאמר מרדכי סוף ס״ק א (יותר נכון אצלי לומר שהדברים כמשמען שהם זה כנגד זה ... מניחים דפים קבועים יפה, עד שהולכים מזה לזה על ידי פתחים הפתוחות לשם, ועירבו דרך שם, אבל מכל מקום רשות הרבים גמור מפסיק ביניהם).

[35] והיינו שאף שנתבאר לקמן סי׳ שעב ס״ה (אין ב׳ חצרות יכולים לערב יחד אלא אם כן יהיה ביניהם פתח רחב ד׳ טפחים, או חלון שיש בו ד׳ על ד׳, ויהיה קצתו בתוך י׳ טפחים הנמוכים לארץ). והרי כאן מיירי בגזוזטראות שבולטות מהעליה, שהיא גבוהה עשרה טפחים מקרקע החצר.

מכל מקום מועיל כאן העירוב, כיון שהגזוזטרא שבולטת מעליה מקורה, וכדלקמן שם ס״ו (חלון שבין ב׳ בתים שרוצים לערב יחד, כגון שלא עירבו החצרות זו עם זו, יכולים לערב אפילו הוא גבוה למעלה מי׳ טפחים, לפי שהבית כיון שהוא מקורה הרי הוא כמלא, והרי זה כאלו אין החלון גבוה י׳ טפחים).

וכן נתבאר במשבצות זהב סי׳ שעג ס״ק א (ודע דהגזוזטרא הוא בב׳ דיורין ... דבחצר כה״ג אף חלון ופתח למעלה מעשרה טפחים לא מהני, כבסי׳ שע״ב ס״ד-ה. ומ״ש הט״ז אות ב׳ לערב החצירות, מכל מקום הגזוזטרא היא בעליה מקורה כו׳).

[36] בהא דאמרינן עירובין עח, ב (ב׳ גזוזטראות זו כנגד זו, מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד), פירש״י (נסרין בולטין משפת תקרת העלייה לרשות הרבים ... זו אצל זו בשתי עליות של שני דיורין, ונתן נסר רחב ד׳ כמין גשר מזו לזו, הוי נמי פתח).

[37] אף בלא טעם זה שבעליה מקורה סגי אפילו גבוה עשרה טפחים. עכ״פ יתפרש דמיירי שיש שם סולם לעלות בו לגזוזטראות, וכדלקמן סי׳ שעג (ואם ירצו, יכולים אפילו כל הבתים שבחצר עליה זו לערב עם כל הבתים שבחצר עליה זו, לפי שהגזוזטראות הן פתח ביניהן; רק שיהיו סולמות כדינם מהבתים לעליות).

והיינו שהגזוזטראות (מרפסות) בולטות לחוץ מרצפת העליה (קומה שניה), ויש סולמות מהבתים (קומה ראשונה) לעליות (קומה שניה).

[38] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל כז.

[39] סעיף יא (כותל שבין ב׳ חצרות גבוה עשרה לשתיהן, והעמיד אצל הכותל סולם רחב ד׳ טפחים, וכן כנגדו בחצר השנית ... חשובים כפתח לכותל, ואם רצו מערבין שתי החצרות יחד).

[40] שבת קא, ב (ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו).

(ב) זכו כו'. עיין[42] מג"א[43]. ולא קשה מידי.

דדמי למ"ש בסי' שס"א ס"א[44]. ויש לומר[45] דדוקא עשיית סולם הוה גילוי דעת, עיי"ש בב"י[46] וט"ז[47], אבל לא פתיחת החלון, דבלאו תשמיש הזיז פותחין חלונות להאיר.

ועיין אליה זוטא[48] שחילק בין חורין לזיז. ומוכרח הוא[49] מסי' שס"א, וממ"ש ב"י[50] בשם הריטב"א[51], דתשמיש הרבים אוסר על בעל הבית. אלא דסבירא ליה הכי אפילו בלמעלה מי' בב' זיזין, ואנן לא קי"ל הכי. ועיין בגמרא דף פ"ה ע"ב[52], דסלקא דעתא דאויר רשות הרבים שלמטה אוסר למעלה, למאן דאמר

דברי שלום

[41] ברמ"א שם ס"א (שתי ספינות זו אצל זו אסור לטלטל מזו לזו, אלא אם כן... הם גבוהים מן המים י'. וצריכים לערב ביחד אם הם של שני בני אדם).

ונתבאר לקמן שם ס"ט (ואם דופני הספינה גבוהים י' טפחים מעל פני המים מבחוץ ... ואפילו הן של שנים מותר בלי עירוב, להמתירים לטלטל דרך אויר מקום פטור ברשויות של דבריהם, כמו שנתבאר בסי' שמ"ו, וכבר נתבאר שם שהעיקר כהאוסרים בזה). והיינו שלדעת האוסרים צריכים לערב, כמבואר ברמ"א.

[42] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ב נתבאר, שזיז הבולט לרשות הרבים למטה מעשרה, זכו בו רבים ואוסרים על בעל הבית להשתמש בו דרך חלונו, אף שהוא חורי רשות היחיד.

והקשה המ"א מה בין זה לדין חורי רשות היחיד כרשות היחיד, אף שמפולשים לרשות הרבים למטה מעשרה, ואף שבני רשות הרבים משתמשים בהם. ומתרץ האליה זוטא שיש לחלק בינם, ולא ביאר טעם החילוק.

ועל זה מבאר כאן:

(א) זה שבני רשות הרבים זכו בזיז שלמטה מעשרה ואוסרים על בעל הבית, למדנו מדין גג הסמוך לרשות הרבים, דלקמן סי' שסא.

(ב) זה שבני רשות הרבים אינם אוסרים אלא באויר רשות הרבים, ולא למעלה מעשרה, למדנו ממסקנת הגמרא (בהלכה שבפנים ס"א), שבני רשות הרבים אינם אוסרים למעלה מעשרה דרך אויר.

(ג) מכל זה מובן, שאין בני רשות הרבים אוסרים על חורי רשות היחיד המפולשים להם, כיון שהחורים אינם באויר רשות הרבים (משא"כ הזיז הוא באויר רשות הרבים).

[43] ס"ק ד (צ"ע כיון דחלון הבית פתוח לו תוך י', אם כן אפילו למטה מי' הוי רשות היחיד, דהוי חורי רשות היחיד כמ"ש סי' שמ"ה ס"ד), והיינו כמבואר בשו"ע שם (חורים שבכתלי רשות היחיד, שכלפי רשות היחיד, הם רשות היחיד).

[44] עצם ההלכה שבני רשות הרבים זכו בזיז שלמטה מעשרה ואוסרים על בעל הבית, למדנו מדין גג הסמוך לרשות הרבים, דלקמן רס"י שסא (גג הסמוך לרשות הרבים, ואינו גבוה י' טפחים בצדו שברשות הרבים, ובשאר צדדין שבחצר הוא גבוה עשרה, רשות היחיד גמורה היא מן התורה. ואף על פי כן הואיל והוא בתוך עשרה לרשות הרבים ורבים משתמשים בו, שמניחים בו כובעים וכלים קטנים, הרי זה כרשות הרבים, ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצר, עד שיעשה לו סולם קבוע מחצירו, שאז גילה דעתו שסילק לגג זה מכח רשות הרבים, אלא נוח לו להשתמש בעצמו עליו).

[45] שזהו טעם החילוק בין גילוי דעת של עשיית הסולם שמועיל, לבין פתיחת החלון שאינו מועיל.

[46] ד"ה גג (דאי עביד ליה סולם גלי דעתיה דסלקיה לגג מכח רשות הרבים, ואיהו ניחא ליה לאישתמושי ביה). והוא מרש"י עירובין פד, ב ד"ה צריך סולם קבוע.

[47] ס"ק א (מהני סולם קבוע, דגלי דעתיה דסלקי' לגג מן רשות הרבים, ואיהו ניחא ליה לאשתמושי ביה).

[48] ס"ק א (ואפשר לחלק בין זיזין לחורין).

וכוונת דבריו תתבאר לקמן, שהזיזין הן באויר רשות הרבים, משא"כ החורים שבכתלים אינם באויר רשות הרבים.

[49] חילוק זה, שבין זיז (באויר רשות הרבים) לבין חור (שאינו באויר רשות הרבים), מוכרח מדין גג הסמוך לרשות הרבים שנאסר על בעל הגג להשתמש בו (כדלעיל הערה 44).

וגם מוכרח כן מדעת הריטב"א, לאסור גם למעלה מעשרה.

[50] בסוף הסימן.

[51] עירובין צח, ב (ואעפ"כ הזיזין הבולטין מן הכותל כלפי רשות הרבים אינם שלו, דבזכות בני רשות הרבים עומדין, ונהי דמדינא דאורייתא אין אויר רשות הרבים עולה עד לרקיע, כל אותן הזיזין שלהם הם, ויש רשות לכל אחד מבני רשות הרבים להשתמש בהם).

[52] דאמר רב התם פה, א (אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר). ואקשינן על זה התם פה, ב (והא איתמר שני בתים משני צידי רשות הרבים רבה בר רב הונא אמר רב אסור לזרוק מזה לזה), ופרש"י (ואע"ג דכי סגי באויר רשות הרבים למעלה מעשרה קא סגי, וקאמר דאוסר עליו אוירן של בני רשות הרבים אע"פ שאין להם כאן תשמיש). ומתרצינן (לאו מי אוקימנא דמדלי חד ומתתי חד זימנין דמגנדר ונפיל ואתי לאיתויי).

אדם אוסר על חבירו דרך אויר, אלא דקיי"ל דאינו אוסר דרך אויר, דהיינו בזריקה, כגון למעלה מעשרה. אבל למטה מעשרה אף למסקנא אסרי בני רשות הרבים כל דבר שהוא באויר רשות הרבים. משא"כ חורין דבסי' שמ"ה[53] שאינן באויר רשות הרבים[54]:

דברי שלום

והיינו דסלקא דעתא שטעם האיסור הוא שבני רשות הרבים אוסרים אפילו למעלה מעשרה. אמנם קיי"ל שאין אוסרים למעלה מעשרה, והתם טעם האיסור הוא כדלעיל ס"א (לפי שהזורק מגבוה לנמוך או להיפך צריך לאמן ידיו, ושמא לא יוכל לאמן ידיו ויפול החפץ לרשות הרבים, וישכח ויביאנו לרשות היחיד).

[53] סעיף ח (חורים שבכתלי רשות היחיד, שכלפי רשות היחיד הם רשות היחיד, ואפילו הם מפולשים כלפי חוץ לרשות הרבים, והם למטה מי' טפחים ששם הוא אויר רשות הרבים, ובני רשות הרבים משתמשים בהם, אעפ"כ כיון שאפשר להשתמש בהם מרשות היחיד הרי הם בטלים אצלה ונחשבים כמוה), ושם (הערה 53).

[54] שעובי הכתלים אינו באויר רשות הרבים, ולכן אין השתמשות בני רשות הרבים אוסרת בהם.

וכן נתבאר כאן בפנים (כיון שהוא באויר רשות הרבים, זכו בו רבים, ואוסרים הם על בעל הבית להשתמש בו דרך חלונו).

שנד דין בור ואשפה ברשות הרבים

ובו ג' סעיפים:

א בור ברשות הרבים[1] העומד בתוך ד' טפחים לרשות היחיד[2], מותר למלאות ממנו לרשות היחיד זו, שהבור גם כן רשות היחיד, שעמקו עשרה[3] ורחבו ד', ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור, שהמקום פנוי שביניהם מקום פטור הוא, הואיל ואין ברחבו ד'.

ואע"פ שכל מקום שאין בו ד' על ד' שברשות הרבים, אינו מקום פטור אלא אם כן גבוה ג' טפחים מהארץ[4], אבל פחות משלשה רשות הרבים הוא, לפי שרבים דורסים עליו. אבל הפסק זה שבין הבור לרשות היחיד אין רבים בוקעים בו, לפי שאינו נוח תשמיש הליכתו, הואיל ואין בו רוחב ד'[5].

---

[1] **משנה שם** עירובין צט, ב (בור ברשות הרבים, וחוליתו גבוה י' טפחים, חלון שעל גביו ממלאין הימנו בשבת). טור ושו"ע ס"א (בור ברשות הרבים וחוליא סביבו ... מותר למלאות ממנו מרשות היחיד).

[2] **גמרא** שם (אילימא בסמוכה (שהבור סמוכה לכותל בתוך ארבעה טפחים, רש"י) למה לי חוליא י' (הרי אין רשות הרבים מפסקת בינתים, רש"י)). טור ושו"ע שם (אם עומד בתוך ד' טפחים לרשות היחיד, מותר למלאות ממנו מרשות היחיד, אפילו אין החוליא גבוה עשרה).

[3] רש"י שם ד"ה למה לי (בור גופיה רשות היחיד ועמוקה עשרה). לבוש ס"א (בור ברשות הרבים וחוליא סביבו, אפילו אין החוליא גבוה עשרה, והבור היא עמוקה עשרה עם החוליא, שהיא רשות היחיד בפני עצמו). וכדאמרינן בגמרא שם (דבור וחוליתו מצטרפין לעשרה).

וכדלקמן סי' שסב ס"ד (תל שגבוה ה' טפחים, ועשה עליו מחיצה ה' טפחים, הרי זה על גביו רשות היחיד גמורה לכל דבר, שהרי יש כאן מחיצה י' טפחים, היינו ה' טפחים מן גובה עצמו ... וה' טפחים מן המחיצה, שהמחיצה וגוד מצטרפין).

וכן הוא כאן, דמיירי שהחוליא אינה גבוהה עשרה, כדלקמן בסמוך (שאם גבוהה עשרה, מותר אף כשיש רוחב ד' בין בית לבור).

[4] וכדעיל סי' שמה סכ"ז (איזהו מקום פטור, כל מקום גבוה שברשות הרבים שאין בו ד' על ד' והוא גבוה משלשה ולמעלה).

[5] **ריטב"א** שם ד"ה והא דתנן (ואף על גב דמשמע במסכת שבת דתל ברשות הרבים שאין בו ד' לא הוי מקום פטור אלא כשהוא גבוה ג', וכדאיתא בפ"ק דשבת (ז' א'). שאני הכא דכל הפסק פחות מד' בין בור וכותל לא דרסי ליה רבים כלל, וכיון שכן, אף על פי שהוא סמוך לרשות הרבים מקום פטור הוא). הובא **בב"י** ד"ה בור ברשות הרבים. ט"ז ס"ק א. מ"א ס"ק א (דמקום פטור הוא כיון דלא דרסי ביה רבים).

ואף שנתבאר לעיל סי' שמה סי"ג (כל דבר שהוא ברשות הרבים, אם אינו גבוה ג' טפחים, אפילו הם קוצים או צואה שאין רבים דורסים עליהם חשובים כקרקע, והרי הם רשות הרבים).

היינו כיון שקוצים וצואה עכ"פ מדלגים עליהם, משא"כ כאן (שאינו נוח תשמיש הליכתו הואיל ואין בו רוחב ד'), ונתבאר לעיל שם (הערה 96).

אבל אם יש בו רוחב ד׳ רשות הרבים הוא[6], ואין ממלאים מבור זה לרשות היחיד זו שאצלו. אלא אם כן יש לבור חוליא גבוה י׳ טפחים סביבו[7], שאז מותר למלאות ממנו מרשות היחיד דרך חלון הגבוה י׳ טפחים, לפי שהדלי שהולך ברשות הרבים מן החלון על החוליא, הוא הולך למעלה מעשרה, שהוא מקום פטור[8].

והוא שלא יהא הבור ורשות היחיד זו בדיוטא אחת ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהם, אלא רוחב רשות הרבים[9] כמ״ש בסי׳ שמ״ז[10].

אבל אם החוליא אינה גבוה עשרה, אסור למלאות אפילו מחלון גבוה עשרה, לפי שהדלי הולך בתוך עשרה שהוא אויר רשות הרבים[11].

ואע״פ שראש השני של החבל הקשור בדלי הוא בידו, אסור[12], כמ״ש בסימן שנ״ב[13]. אבל בכרמלית מותר בענין זה כמו שנתבאר שם[14]:

ב אשפה ברשות הרבים גבוה עשרה ורחבה ד׳, מותר לזרוק לה מרשות היחיד[15], הקרוב לה פחות מד׳ טפחים[16], או שזורק דרך חלון הגבוה י׳ טפחים[17], כמו שנתבאר. ואין לחוש שמא יתגלגל ממנה לרשות

---

[6] אף שאינה נחשבת רשות הרבים אלא אם כן רחבה ט״ז אמה, כדלעיל סי׳ שמה סי״א (איזו היא רשות הרבים רחובות ושווקים הרחבים ט״ז אמה). מכל מקום כשמהצד השני של הבור היא רשות הרבים ממש, גם פינה זו היא רשות הרבים, כדלעיל סי׳ שמה סכ״א (מקום פנוי שבין העמודים הוא רשות הרבים, כיון שרבים בוקעים שם, ואף על פי שבין עמוד לעמוד אין שם רוחב ט״ז אמה כשיעור רוחב רשות הרבים, ואפילו אין שם אפילו י״ג אמה ושליש כשיעור מבוי המפולש מרשות הרבים, אעפ״כ כיון שרבים בוקעים בהם הם טפלים לרשות הרבים הרחבה ט״ז אמה).

וכאן נתבאר דהיינו אף אם אין שם אלא ד׳ טפחים, רשות הרבים הוא.

[7] משנה שם (בור ברשות הרבים וחולייתו גבוה י׳ טפחים, חלון שעל גביו ממלאין הימנו בשבת), לפירוש **רב הונא** שם (הכא במאי עסקינן במופלגת מן הכותל ארבעה). טור ושו״ע שם (ואם הוא רחוק ד׳ מרשות היחיד, אין ממלא ממנו אלא אם כן תהא החוליא גבוה עשרה).

[8] מ״א ס״ק ג (דאז הולך הדלי דרך מקום פטור, ודוקא כשהחלון גם כן גבוה י׳), וסי׳ שנב ס״ק ד (כיון שהחוליא גבוה י׳ ... על כרחך החלון גבוה למעלה מי׳ עיי״ש, והוי דרך מקום פטור).

[9] **לבוש** ס״א (ומילוי מים מן הבור העומד ברשות הרבים לבית, דמיא להושטה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים ואסורה). **מ״א** שם (ואם הם בדיוטא אחת אסור, כמ״ש ססי׳ שמ״ז).

[10] סעיף י (העומד ברשות היחיד, ומושיט מרשות היחיד זו לרשות היחיד אחרת שבצדה, ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהן ... אם הושיט חייב).

[11] **גמרא שם** (וטעמא, דאיכא חוליא עשרה, הא ליכא חוליא עשרה, קא מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים).

וכך גם אם החלון אינו גבוה עשרה (כמבואר לעיל בסמוך), כי בין אם החוליא אינה גבוהה עשרה ובין אם החלון אינו גבוה עשרה, הולך הדלי בתוך עשרה, שהוא אויר רשות הרבים.

[12] **מ״א** ס״ק ב (דקא מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים. ואף על גב שאגודו בידו אסור, כמ״ש סי׳ שנ״ב). **ט״ז** ס״ק ב (כאן באגודו בידו נמי יש ודאי לגזור, דלמא נפיל כל הדלי מידו וילך למטה ויביאנו מרשות הרבים לביתו, ושבות זה ודאי אסור).

[13] סעיף ד (אפילו לא נפל אלא מקצתו לאויר רשות הרבים ולא נח שם, אסור להביאו אצלו).

[14] ״אבל אם נפל לאויר כרמלית ולא נח שם, מותר להביאו אצלו, אם ראשו האחד נשאר בידו (והוא הדין שמותר להוציאו לכתחלה לאויר כרמלית, אם ראשו האחד בידו שהיא ברשות היחיד, ואינה פשוטה לחוץ)״.

אבל ראה לקמן סי׳ שעו סוף ס״ב (כשהשביל הוא ... כרמלית ... אסור למלאות ממנו, אלא אם כן מקיפתו חוליא גבוה עשרה, כמו שנתבאר בסי׳ ש[נ]״ד), הרי שגם בכרמלית אסר בזה לכאורה.

[15] **משנה שם** עירובין צט, ב (אשפה ברשות הרבים גבוה י׳ טפחים, חלון שעל גביו שופכין לתוכה מים בשבת). טור ושו״ע ס״ב (אשפה ברשות הרבים שגבוה עשרה ורחבה ארבעה ... מותר לזרוק לה מרשות היחיד הקרוב לה).

[16] לבוש בהג״ה ס״ב (יש לומר דמיירי שרשות היחיד סמוך לה פחות מארבעה, והוי לה מקום פטור, כמו שנתבאר בסמוך גבי בור, והוה ליה מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור ושרי).

[17] רבינו יהונתן לג, א ד״ה וכן אשפה (דכיון שהיא גבוהה י׳ טפחים, מרשות היחיד לרשות היחיד בדרך אויר מקום פטור קא מטלטל). פרמ״ג א״א ס״ק ד (ועיין לבוש בהג״ה פחות ד׳ טפחים כבסעיף א׳. והיינו אם החלון תוך עשרה, בעינן פחות מד׳ טפחים, ואם החלון על גביו למעלה מי׳ ואשפה גובה י׳, מותר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור למעלה מי׳).

הרבים מה שזרק לה ויביאנו[18], לפי שאין זורקים לאשפה אלא דברים שאין צריכים להם כלל[19]:

ג במה דברים אמורים באשפה של רבים. אבל בשל יחיד, אסור לזרוק לה כלום מרשות היחיד, לפי שהיחיד עשוי לפנות אשפה שלו[20], ויבואו לזרוק שם כדרכן גם אחר שתינטל האשפה[21], ונמצאו זורקים לרשות הרבים (ואפילו בכרמלית אסור[22]):

---

[18] כדחיישינן לעיל סי׳ שנג ס״א (ואם היה גג זה גבוה מגג זה, אסור לזרוק מגג זה לגג זה, בין מהגבוה להנמוך ובין מהנמוך להגבוה, לפי שהזורק מגבוה לנמוך או להיפך צריך לאמן ידיו, ושמא לא יוכל לאמן ידיו ויפול החפץ לרשות הרבים, וישכח ויביאנו לרשות היחיד).

[19] **רשב״א** בעבודת הקדש שער ג סוף ס״ה (ולמה אין חוששין שמא יתגלגל מה שמשליך בתוכה וילך ויטלנה באשפה, כדרך שחששו בשני גגין אחד גבוה ואחד נמוך, לפי שאין מטילין לאשפה כלי אשר חפץ בו, אלא מים או שברי כלים). הובא **במ״מ** הל׳ שבת פט״ו ה״י. רמ״א ס״ב (ולא חיישינן שמא יתגלגל מן האשפה לרשות הרבים ואתי לאתויי, דאין דרך לזרוק לאשפה אלא דברים מאוסים). מ״א ס״ק ה (כלומר שאין צריך להם).

[20] **גמרא שם** (ולא חיישינן שמא תנטל אשפה ... ובא מעשה לפני רבי ... דחיישינן שמא תנטל אשפה ... לא קשיא הא דיחיד הא דרבים). טור ושו״ע שם (אם היא של רבים מותר ... ואם היא של יחיד אסור).

וכן הוא לקמן סי׳ שסג סל״ה (ובלבד שתהא אשפה של רבים שאינה עשויה להתפנות, אבל באשפה של יחיד, חוששין שמא יפנה אשפתו ויטלטלו במבוי כמתחלה).

וכעין זה לקמן סי׳ שסה ס״ד (אינו מותר אלא כשהחצר היא של רבים, אבל בחצר של יחיד חוששין שמא ימלך ויבנה בתים בחצרו ברוחב העודף על המבוי).

[21] רש״י שם ד״ה ולא חיישינן (ותעמוד על פחות מי׳, ואתי למש[ד]י ביה נמי כמעיקרא). שו״ע שם (משום דיחיד עשוי לפנות אשפה שלו, ויבואו לשפוך שם כדרכן, ונמצאו שופכים ברשות הרבים).

[22] **עי׳ סי׳ שסג** סל״ה (מבוי הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית, ומתוקן שם בלחי או קורה ... ובצדו האחד יש מחיצה מאשפה הגבוה י׳ טפחים ... הרי זה מותר, ובלבד שתהא אשפה של רבים שאינה עשויה להתפנות, אבל באשפה של יחיד חוששין שמא יפנה אשפתו ויטלטלו במבוי כמתחלה). **ומ״א סוף סי׳ שנו** ס״ק ו (והים הוי כרמלית. ואין לחוש שמא יעלה הים שרטון כמ״ש סי׳ שס״ג סכ״ט, דמיירי שהגדודין גבוהים ביותר, או שהוא רחוק הרבה משפת הים). ונתבאר בגמרא ובשו״ע דלקמן שם, שחשש ״שמא יעלה הים שרטון״ שוה לחשש ״שמא תינטל האשפה״. הרי שגם בכרמלית חוששים לשתיהם.

וראה פרמ״ג א״א סוף הסימן (וצ״ע למ״ד לית עתה רשות הרבים, אפשר אשפה של יחיד נמי מותר ולא גזרינן, או דלמא עשוי להפנות מצוי הוא).

שנה דיני גזוזטרא ובית הכסא

ובו י״ז סעיפים:

מילוי ושפיכת מים לגזוזטרא

א גזוזטרא[1] שהיא למעלה מן המים[2], וחלון פתוח לה מן הבית, שאז היא רשות היחיד אף על פי שאין לה

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) מילוי ושפיכת מים בגזוזטרא (ס״א).
(ב) מילוי ושפיכת מים בספינה (ס״ב-ד).
(ג) ספינות קטנות (ס״ה-ז).
(ד) הטלטול מספינה לספינה (ס״ח-ט).
(ה) בית הכסא שבולט על המים או סביב העיר (ס״י-יד).
(ו) מחיצה תלויה (סט״ו).
(ז) מתי הגזוזטראות אוסרות זו על זו (סט״ז-יז).

[2] **משנה שם** עירובין [**פז**], ב (גזוזטרא שהיא למעלה מן המים, אין ממלאין הימנה בשבת). טור ושו״ע ס״א (גזוזטרא שהיא למעלה מן המים, וחלון פתוח לה מן הבית, אין ממלאין ממנו).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

מחיצות[3] כמ״ש בסי׳ שמ״ה[4], אסור למלאות ממנה מים, לפי שהמים הם כרמלית.

אלא אם כן עשה לה מחיצה גבוהה י׳ טפחים[5] כל סביבה[6], והוא ממלא בנקב החקוק באמצעיתה, שאז מותר משום גוד אחית[7], דהיינו שאנו רואים המחיצות שסביבה כאלו נמשכו למטה עד התהום[8], ונמצאו המים שתחתיה מוקפים מחיצות ורשות היחיד הם[9].

---

[3] **תוס׳** שם פו, ב ד״ה גזוזטרא (גזוזטרא גופה הויא רשות היחיד ... סתמא פתוח לרשות היחיד, והויא כחור היחיד). פט, ב ד״ה במחיצות (בפתוח לרשות [היחיד], דהוי כי חורי רשות היחיד). **רא״ש רפ״ט** ס״ב (כגון דחלון פתוח לגזוזטראות, דהוי ליה חורי רשות היחיד). טור ושו״ע שם (וחלון פתוח לה מן הבית). מ״א ס״ק א (דאם לא כן הוי כרמלית).

ועוד יש תירוץ (ראשון) בתוס׳ שם פו, ב (יש לומר דבקיעת דגים לא הויא בקיעה, ואמרינן גוד אחית, אבל בטרסקל איכא בקיעת גדיים), ושם פט, ב (וגזוזטרא דלא הויא כרמלית, אלא רשות היחיד, היינו משום דגוד אחית דבקיעת דגים לא הויא בקיעה, כדפירשתי לעיל), ובראי״ש שם (יש לומר כיון דליכא אלא בקיעת דגים תחתיה, הוי רשות היחיד).

אלא דלא קיי״ל כדעה זו, כדלקמן ס״י (וכאן במים, אף שאין הגדיים יכולים לבקוע שם, מכל מקום הרי דגים יכולים לבקוע שם, ומפני זה אין הגזוזטרא רשות היחיד אלא אם כן חלון פתוח לה).

וההוכחות דלא קיי״ל כדעה זו, נתבארו בקונטרס אחרון ס״ק א (והערה 129), וס״ק ב (והערה 136). ולעיל סי׳ רמח קונטרס אחרון ס״ק ב (והערה קסו).

וראה חידושי צמח צדק מח, ג.

[4] סעיף כג (חלון פתוח לו מן הבית נעשה כולו כחורי רשות היחיד ורשות היחיד הוא). וראה גם לעיל סי׳ שנג ס״ב.

והיינו כשהחלון הוא ד׳ על ד׳, כדלקמן סי׳ שעד ס״ד (אלא אם כן חלון ד׳ על ד׳ פתוח לו מהבית (ואז הוא רשות היחיד כמו שנתבאר שם)).

[5] משנה שם (אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים). טור ושו״ע שם (אלא אם כן עשה לה מחיצה כל סביבה).

[6] רש״י שם ד״ה אלא אם כן (כל סביבותיו). טור ושו״ע שם (כל סביבה).

והחידוש שבזה הוא, כמבואר בראי״ש עירובין פ״ח ס״ז (ואף על פי דגבי גזוזטרא שהיא למעלה מן המים פרש״י אלא אם כן עשו לה מחיצה כל סביבה ... אלמא מהני סביב הגזוזטרא, אף על פי שאותה המחיצה אין עשויה לשם המים. איכא למימר ... בגזוזטרא אפילו למעלה הוי היכר שעשויה כדי למלאות הימנו).

[7] **רש״י** שם (דגוד אחית אמר להכשיר אע״פ שהיא תלויה), **ודף פז, ע״א** ד״ה חוקק (ואמר נמי גוד אחית כאילו יורדות וסותמות עד המים, והויין מים שכנגד הנקב רשות היחיד). ט״ז ס״ק א (דהשתא הוה כל שכנגדה עד למטה רשות היחיד, דאמרינן גוד אחית). מ״א ס״ק ג (דאמרינן גוד אחית מחיצתא).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ב (דאף דמסקינן דהקילו במים משום דבקיעת דגים לאו שמה בקיעה, מכל מקום לא רצו להקל בשביל כך, אלא בעשיית מחיצה דוקא).

[8] רש״י שם פד, רע״ב ד״ה שתי גזוזטראות (וחשיב כאילו פיות המחיצה יורדין וסותמין עד תהום).

[9] סיכום פרטי הלכות גוד אחית על גבי המים, שנתבארו בסימן זה ושלאחריו:

(א) גזוזטרא שעל גבי המים, אין אומרים בה גוד אחית (כדי למלאות ממנה מים, וכדי לשפוך ממנה למים), אלא אם כן עשו לה מחיצה תלויה במיוחד כדי להתיר הטלטול (שנה, א).

(ב) וכן בית הכסא שעל גבי המים, אין אומרים בו גוד אחית (כדי ליפנות בו), אלא אם כן עשו לו מחיצה תלויה במיוחד כדי להתיר הטלטול, ולא סגי במחיצות בית הכסא עצמו שנעשו לצניעות (שנה, י).

(ג) וכן בספינות קטנות המתקצרות למטה, שאין רחב ד׳ למטה, אין אומרים בהם גוד אחית (כדי לטלטל בהם), על ידי מחיצות הספינה, כיון שלא נעשו כדי להתיר הטלטול (שנה, ז).

(ד) אבל ספינות שהן רשות היחיד, עושה דף ד׳ על ד׳, ואומרים בו גוד אחית (כדי למלאות ממנו מים, וכדי לשפוך ממנו למים), אף בלא מחיצת עשרה (שנה, ב).

(ה) אמת המים העוברת בחצר, עמוקה י׳ ורחבה ד׳, לא סגי אף במחיצת עשרה התלויה שעשו על גבה (כדי להתיר את מילוי המים ממנה), אלא צריך לעשות לה מחיצה עשרה, משוקעת טפח במים, וטפח ממנה יוצא למעלה מן המים (שנו, א. והערה 4).

(ו) וכן בור שבין ב׳ חצרות, לא סגי במחיצת עשרה התלויה שעשו על גבה (כדי לחלקה לשנים, שכל אחד יוכל למלאות מים מחצי הסמוך לו), אלא צריך לעשות לו מחיצת עשרה, משוקעת טפח במים, וטפח ממנה יוצא למעלה מן המים (שעו, א).

(ז) אבל לשון ים שנכנס לחצר, סגי במחיצת החצר, אם לא נפרצה במילואה ואין בפרצה יותר מעשר אמות (שנו, ד. והערה 4).

(ח) וכן אמת המים העוברת בחצר, שאינה עמוקה י׳ ורחבה ד׳, סגי במחיצת החצר (שנו, א. והערה 2).

או יעשה המחיצה סביב הנקב. והוא שיהא בנקב ד׳ על ד׳[10], שכל מחיצה העשויה לפחות מחלל ד׳ אינה מחיצה[11]. ואין חילוק בין אם יעשה לה מחיצה זו למטה מחובר לה תחת כל סביבה, או מחובר תחת סביבות הנקב, ובין אם יעשנה על גבה מלמעלה בענין זה[12].

ובלבד שיעשנה בשביל כך, כדי להתיר מילוי המים. אבל אם עשאה לצורך אחר אין אומרים בה גוד אחית[13] מטעם שיתבאר[14].

---

[10] רש״י במשנה שם פז, ב ד״ה אלא אם כן (או סביב הנקב ד׳ על ד׳ החקוק באמצעיתה). טור ושו״ע שם (או יעשה המחיצה סביב הנקב שדולים דרך שם. והוא שיהא בו ארבעה על ארבעה).

[11] רש״י עירובין פו, סע״א ד״ה קורה (דמחיצה העשויה לפחות מחלל ארבעה אינה מחיצה). פז, רע״א ד״ה חוקק (אין מחיצה פחות מד׳ טפחים חלל שביניהם). תוס׳ שם פז, ב ד״ה עושה (ולהכי בעי מקום ד׳, כדפירש בקונטרס לעיל דאין מחיצה לפחות מד׳). ט״ז ס״ק ב (דכל מחיצה העשוי׳ לפחות מחלל ד׳ אינה מחיצה).

וכן הוא לקמן ס״ז (שכל מחיצה העשויה לחלל פחות מד׳ טפחים אינה מחיצה, כמ״ש למעלה).

אבל לעיל סי׳ שמה ס״א (שזהו שיעור מקום חשוב הראוי להשתמש בו ... שהוא שיעור מקום), וס״ג (שאין שם ריוח ד׳ על ד׳ שיהא ראוי להשתמש שם).

ונתבאר ברש״י עירובין ה, א ד״ה ומאן דאמר (וקיימא לן בכל דוכתא דמחיצה שאינה ראויה לד׳ לאו מחיצה היא, דאין רשות היחיד לפחות מד׳ טפחים ... דאין מחיצות אלא אם כן יש תוך החלל ארבעה). והיינו שכיון ״דאין רשות היחיד לפחות מד׳ טפחים״, לכן ״מחיצה שאינה ראויה לד׳ לאו מחיצה היא״.

ומה שזקוקים לב׳ הטעמים, ראה לעיל סי׳ שמה ס״א (והערה 6), וס״ג (והערה 28). משלחן הארי כאן.

[12] משנה שם פז, ב (מחיצה גבוהה עשרה טפחים, בין מלמעלה בין מלמטה), לפירוש **רש״י** שם ד״ה בין מלמטה (מחוברת לגזוזטרא מתחתיה). **תוס׳** שם ד״ה בין מלמעלה (מתוך פירוש הקונטרס משמע דלמעלה היינו למעלה מן הגזוזטרא, ולמטה למטה מן הגזוזטרא). טור ושו״ע שם (ואין חילוק בין אם יעשנה למטה מחוברת לה, בין אם יעשנה על גבה).

ומפרש על זה כאן, שגם במחיצה שלמטה יש שני האופנים (כל סביבה, או מחובר תחת סביבות הנקב).

הרי נתפרשו כאן ד׳ אופנים:

(א) מחיצה על גבי כל סביב הגזוזטרא.

(ב) מחיצה על גבי הגזוזטרא, סביב הנקב (ד׳ על ד׳).

(ג) מחיצה תחת כל סביב הגזוזטרא.

(ד) מחיצה תחת הגזוזטרא, סביב הנקב (ד׳ על ד׳).

וראה חדושי צמח צדק סד, ד (ואע״ג דלא אמרינן גוד אסיק אלא במחיצות הניכרות, כמ״ש בגמרא רפ״ט [ולעיל סי׳ שמה סכ״ג], וכמו כן לענין גוד אחית. צריך לומר דהכא חשוב מחיצות הניכרות, אף שהמחיצות הן למעלה מהגזוזטרא, בין שהם כל סביבות הגזוזטרא בין שהם סביב החור שיש בו ד׳ טפחים על ד׳ טפחים, שהרי הד׳ מחיצות ניכרים ונראים גם לעומד למטה).

[13] משנה שם פו, א (אלא אם כן עשו לו מחיצה), ופז, א (אמת המים שהיא עוברת בחצר, אין ממלאין הימנה בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה י׳ טפחים בכניסה וביציאה. ר׳ יהודה אומר כותל שעל גבה תידון משום מחיצה), וקיי״ל כת״ק, כמובא בקונטרס אחרון ס״ק א (לדינא קיי״ל כת״ק דרבי יהודה, דבעי מחיצות להתיר).

ופרש״י שם (שיהא ניכר שבשביל המים נעשית ... הני מילי היכא דנראית מחיצה שנעשית בשביל המים, כגון גזוזטרא דמתניתין, וכגון מחיצה שבתוך הבור). פח, א ד״ה גלויי גליא דעתה (מחיצה זו אינה נעשית אלא להיתר שבת). סוכה טז, א ד״ה בין מתוך (דאין מחיצה תלויה מתרת במים אלא הנעשית בשביל להתיר מלוי המים). תוס׳ שם פו, ב ד״ה אלא (ומיהו נראה דאינה מועלת המחיצה העשויה לצניעות בית הכסא ולא לשם מחיצת מים). רא״ש עירובין פ״ח ס״ז (ומיהו מחיצה שאינה עשויה לשם המים, אלא לשם צניעות בית הכסא, לא מהניא, דמחיצה לשם מים בעינן). **ד״מ** ס״ק א (ומבואר לקמן בסימן שע״ו, ובסימן זה, דבעינן שהמחיצה עשויה בשביל זה כדי להתיר).

מהרש״א שבת קא, א ד״ה באד גזוזטרא (יש לדקדק דמהך דמתניתין תקשי לרב הונא דסבירא ליה הכא בספינה דאית לה נמי מחיצה י׳, ולא אמרינן גוד אחית, ומאי שנא מגזוזטרא דאמרינן בה גוד אחית. ויש לומר דאיכא למימר דשאני גזוזטרא שהמחיצות נעשית לשם כך, משא״כ בספינה דלא נעשית לשם כך להתיר טלטול בשבת).

[14] לקמן סעיף י (קל הוא שהקילו חכמים במים לומר גוד אחית, הואיל ואין בקיעת הדגים נראית. ולא הקילו אלא כשעשה המחיצה לשם המים כדי להתיר בהם הטלטול, שיש לו בזה היכר וזכרון שהמים שתחתיהם כרמלית הם, ואין הטלטול מותר שם אלא על ידי מחיצה, אבל מחיצה שלא נעשית בשביל כך אין בה היכר כלל).

וכן הוא לקמן ס״ז (ואין אומרים בהן גוד אחית אלא אם כן נעשו להתיר טלטול במים). סי׳ שנו ס״א (שלא הקילו במים אלא במחיצה הנעשית לשם המים כדי להתיר הטלטול בהם). סי׳ שעו ס״א (הואיל ויש בה היכר וזכרון ... נעשה בשביל כך).

וכיון שעשה לה מחיצה מותר גם לשפוך ממנה[15] דרך הנקב שבה, אע"פ שהשופכין הולכים לחוץ להלאה מכנגד המחיצה, כיון שאינו מתכוין לכך[16]:

---

[15] **גמרא** שם **פח**, א (אמר רבה בר רב הונא לא שנו אלא למלאות, אבל לשפוך אסור ... איכא דאמרי אמר רבה בר רב הונא לא תימא למלאות הוא דשרי, לשפוך אסור, אלא לשפוך נמי שרי). רי"ף כט, ב (אמר רבי אבא אמר רב הונא לא תימא למלאות הוא דשרי, אבל לשפוך אסור, אלא אפילו לשפוך נמי שרי), היינו שהביא רק את האיכא דאמרי שמתיר אפילו לשפוך. **רמב"ם** הל' שבת פט"ו הט"ו (וכשם שממלאין מזו שעשו לה מחיצה, כך שופכין ממנה על הים). **רא"ש** פ"ח ס"ט (שהביא רק את האיכא דאמרי שמתיר אפילו לשפוך). טור ושו"ע שם (וכיון שעשה מחיצה מותרין גם לשפוך ממנה).

[16] גמרא שם (לשפוך נמי שרי, אמר רב שיזבי פשיטא, היינו עוקה (דתנן במתניתין חצר שפחותה מארבע אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת, אלא אם כן עשו לה עוקה גומא מחזקת סאתים, רש"י), מהו דתימא הני תיימי (המים עשויין לכלות ולהבלע בקרקע, הלכך כי שפיך אדעתא דליבלעו בדוכתייהו קא שפיך, ואי נפקי לבר לאו מחשבתו להכי הוא, ולא נתקיימה מחשבתו ושרי, רש"י), והני לא תיימי (אבל הכא מידע ידיע דודאי נפקי ולא תיימי, רש"י), קמ"ל (אפילו לשפוך נמי שרי, דאיהו לא איכפת ליה דליפקו לבראי, אבל חצר הפחותה מארבע אמות ניחא ליה דליפוק לבר שלא ילכלך את חצרו, הלכך בעי עוקה, דבעוקה ניחא ליה דליבלעו, רש"י)). תוס' שם (אפילו לישנא בתרא לא שריא לשפוך, אלא משום שאינו חושש שיצאו לכרמלית, כדפירש בקונטרס). תשובת מהר"ם מרוטנבורג (פראג) סי' לא, שהועתקה בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתנ, ובמרדכי רמז שעה (ואפילו לאיכא דאמרי התם דאפילו לשפוך שרי, והלכתא כאיכא דאמרי, דבשל סופרים הלך אחר המיקל ... שאני התם שאינו מתכוין שיצא לחוץ). מ"א ס"ק ד (כיון דאין כוונתו להוציאה לרשות הרבים שרי).

עי' סי' שנז במ"א ס"ק יג (ואף על גב דבגזוזטרא שרי לשפוך, דהתם אינו מתכוין שיצאו לחוץ, משא"כ הכא).

וכן הוא לקמן שם ס"ז (ויש אומרים שאין חילוק כאן בין רשות הרבים לכרמלית ... ומה שהתירו בגזוזטרא שעל פני המים לשפוך דרך הנקב, אף על פי שהשופכין הולכין מכחו להלאה מכנגד מחיצת הגזוזטרא, כמו שנתבאר בסי' שנ"ה, הוא משום שאינו מתכוין לכך, כמו שנתבאר שם, אבל כאן כששופך לחצר שאין בה ד' אמות בימות החמה, מתכוין שיצאו לחוץ משום לכלוך חצרו).

*

וכל זה הוא לדעת התוס' וסיעתו, שהיא הדעה השנית דלקמן שם (שאין כאן חילוק בין רשות הרבים לכרמלית), שגם כאן לא התירו אלא "כיון שאינו מתכוין לכך". והכי קיי"ל, כדלקמן שם (וכן עיקר).

משא"כ לדעת הרמב"ם וסיעתו, שהיא דעה הראשונה דלקמן שם (ומותר לשפוך בה כל מה שירצה ... אף על פי שמתכוין שיצאו לחוץ, שכיון שאינו שופכן בידיו לכרמלית ... אלא מכחו הם באים לכרמלית, וכחו בכרמלית לא גזרו, כמו שנתבאר בסי' שנ"ה).

ונתבאר לקמן שם (הערות 49. 58).

והיינו לסיכום:
(א) לשפוך מים לחצר שאין בה ד' אמות בימות החמה, אסור, כיון שכוונתו שיצאו לחוץ, משום לכלוך חצרו.
(ב) לשפוך לחצר שיש בה עוקה, מותר, כיון שאינו מתכוין שיצאו המים ממנה לחוץ.
(ג) לשפוך בגזוזטרא שעל פני המים, שהמים יוצאים לאמת המים, יש ב' דעות בגמרא, כי מצד אחד "מידע ידיע דודאי נפקי", ומצד שני "לא איכפת ליה דליפקו לבראי". והמסקנא שמותר, לדעה הראשונה דלקמן שם – אף אם לכך מתכוין, ולדעה השנית דלקמן שם – כיון שאינו מתכוין שיצאו להלאה מכנגד מחיצת הגזוזטרא.

*

וכל זה הוא בחצר שבעיר, וכן בגזוזטרא שעל המים שבתוך העיר. משא"כ בספינה שבים ונהר, כולם מודים שלא גזרו כחו בכרמלית, אף אם לכך מתכוין, כדלקמן ס"ד (ואף על פי שאין נחים כלל על הדופן, אלא יורדים מיד לים, ולכך הוא מתכוין, מכל מקום כיון שאינו שופכן וזורקן בידיו לים אלא לדופן ומכחו הם באים לים וכחו בכרמלית לא גזרו), הרי שאף אם "לכך הוא מתכוין" התירו בספינה.

וכן הוא בבית הכסא שמחוץ לעיר, כדלקמן סי"א (ואם עשה דף, או אפילו קנה דק, שתפול הצואה עליה קודם שתפול למים ... ומכחו היא נופלת למים שהם כרמלית, וכחו בכרמלית לא גזרו. והוא הדין אם בית הכסא עשוי כך שהצואה נופלת על צדי הכותל שבבית הכסא, שהוא רשות היחיד, ואחר כך מתגלגלת ונופלת למטה בכרמלית. וכל זה בכרמלית שחוץ לעיר).

וכדלקמן סי' שנז ס"ז (ולא אמרו שכחו בכרמלית לא גזרו, אלא בימים ונהרות שאינם מתחלפים ברשות הרבים, או אפילו כרמלית שביבשה אלא שהיא חוץ לעיר, שגם כן אינה מתחלפת ברשות הרבים גמורה, שאין דרך להיות רבים מצויים כל כך חוץ לעיר כשיעור בקיעת הרבים ברשות הרבים גמורה. אבל כרמלית שבתוך העיר מתחלפת ברשות הרבים גמורה), ושם נסמן (הערה 52).

מילוי ושפיכת מים בספינה

ב וכן ההולך בספינה[17], שהיא עמוקה עשרה ורחבה ד׳, שהיא רשות היחיד[18], אינו יכול למלאות מהמים או הנהר שהוא כרמלית, אלא אם כן יעשה דף ד׳ על ד׳. ועושה בו נקב וממלא דרך שם, ואינו צריך לעשות מחיצה סביבו[19], אלא אנו אומרים גוד אחית, דהיינו שאנו רואים צדדי הדף כאלו נמשכו וירדו למטה עד התהום, ונמצאו המים שתחתיו מוקפים מחיצה[20]. שהקילו בספינה יותר מבגזוזטרא שבבית, מפני שאינו יכול לעשות בספינה מה שיכול לעשות בבית[21]:

ג במה דברים אמורים, כשדופני הספינה אינם גבוהים י׳ טפחים מעל פני המים מבחוץ[22], אלא בתוכה בלבד היא עמוקה עשרה, אבל אם הם גבוהים י׳ טפחים מעל המים, שנמצא כשממלא דרך מעלה מהדפנות הולך הדלי דרך מעלה מעשרה מעל המים, שהוא אויר מקום פטור, אין צריך לעשות דף ד׳[23], אלא די בזיז כל שהוא[24], להיכר בעלמא[25] שלא יבא לטלטל מרשות היחיד לכרמלית שלא בדרך אויר

---

[17] [רב חסדא ורבה בר] **רב הונא שבת ק**, ב (אתמר ספינה ... רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עושה מקום ארבעה וממלא). טור ושו״ע ס״א (וכן ההולך בספינה, אינו יכול למלאות, אלא אם כן יעשה לה דף ארבעה על ארבעה).

[18] שבת קא, רע״א (עמוקה (ספינה, רש״י) עשרה (לתוכה, דהוה רשות היחיד, רש״י) ... דקא מטלטלין מכרמלית לרשות היחיד). מ״א ס״ק ו (מחיצות הספינה גבוהין י׳).

וכדלקמן ס״ה (כשדופני הספינה הם גבוהים י׳ טפחים, שאז היא רשות היחיד).

[19] **רמב״ם** הל׳ שבת פט״ו ה״כ (לא ימלא אדם מים מן הים והוא בתוך הספינה, אלא אם כן עשה מקום ארבעה על ארבעה יוצא מן הספינה על הים ... שהרי דרך מקום פטור ממלא). **ר״ן** שבת לו, ב ד״ה ורב חסדא (תירץ רבינו האי גאון ז״ל בשם מר יהודאי גאון ז״ל ששמע מן הזקנים, דהאי מקום ארבעה, היינו שחוקקים אותו סביב החקק כעין מחיצה, כמין סל שנפחתו שוליו או תיבה פתוחה, וממלאין מן הים לספינה דרך אותו נקב, דאמרינן גוד אחית בהני מחיצות, אף על גב דלא הויא י׳). **מ״מ** שם **בשם רב האי גאון** (פירש רבינו האי ז״ל שדרך הזיז הוא ממלא, כלומר שזה הזיז חלול באמצעיתו ומשלשל כליו דרך שם וממלא, וכיון שהוא מקום חשוב אמרינן כוף הצדדים וגוד אחית מחיצתא, כאילו הן עד שפת המים והכל רשות היחיד). שו״ע שם (ועושה בו נקב וממלא דרך שם, ואינו צריך לעשות לו מחיצות, אלא אמרינן כוף הצדדים וגוד אחית מחיצתא).

[20] כמו בגזוזטרא, דאמרינן לעיל ס״א (דהיינו שאנו רואים המחיצות שסביבה כאלו נמשכו למטה עד התהום, ונמצאו המים שתחתיה מוקפים מחיצות ורשות היחיד הם).

[21] מ״מ ור״ן שם בשם הגאונים (ואע״פ שבכצוצרה שהיא על גבי המים צריך מחיצה עשרה, בספינה הקילו מפני שאינו יכול לעשות שם מה שיעשה בביתו, עד כאן דבריהם). שו״ע שם (שהקילו בספינה מפני שאינו יכול לעשות שם מה שיעשה בבית). ט״ז ס״ק ד (פירוש שבגזוזטרא הנזכר ברישא צריך דוקא מחיצות, והקולא הוא דאמרינן גוד אחית, אבל בספינה יש עוד קולא, דאין צריך אפילו מחיצות, אלא אמרינן כוף הצדדים כאלו היה שם מחיצות, ואחר כך אמרינן גוד אחית).

*

והיינו שאף שבגזוזטרא אין אומרים גוד אחית בלא מחיצה, אפילו כדי לטלטל ממנה לבית (אלא כשחלון פתוח לו), כדלעיל ס״א (וחלון פתוח לה מן הבית, שאז היא רשות היחיד אף על פי שאין לה מחיצות), ושם נסמן (הערה 3).

מכל מקום בספינה אמרינן גוד אחית בלא מחיצה, אפילו כדי למלאות דרך שם מים מהים.

[22] גמרא שם (קסברי כרמלית משפת מיא משחינן מיא ארעא סמיכתא). מ״א ס״ק ו (בתוך י׳ טפחים, פירוש מעל המים).

וכדלעיל סי׳ שמה סכ״ו (בימים ונחלים מודדים אלו העשרה טפחים של כרמלית מעל פני המים, ולא מן הקרקע, לפי שהמים נחשבים כארץ עצמה), ושם נסמן (הערה 210).

[23] **רמב״ם** שם פט״ו ה״כ (במה דברים אמורים כשהיה תוך עשרה, אבל אם היה למעלה מעשרה מן הים, מוציא זיז כל שהוא וממלא, שהרי דרך מקום פטור ממלא). **טור שו״ע** שם (והני מילי כשהוא בתוך י׳ טפחים, אבל אם דופני הספינה גבוהים עשרה מעל המים .... דרך אויר מקום פטור הוא ממלא). **כרבי יהודה** שבת **קא**, א. (עמוקה עשרה, ואין גבוהה עשרה, מטלטלין מתוכה לים, אבל לא מן הים לתוכה), ופרש״י (דאי גבוהה י׳ מותר לטלטל מן הים לתוכה, דמכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור קא מטלטל, דצריך להגביה את ידו למעלה מי׳).

[24] רמב״ם שם (וסגי בהיכר זיז). טור ושו״ע שם (וסגי בהיכר זיז). כדעת רב הונא שם ק, ב (רב הונא אמר מוציאין הימנה זיז כל שהוא וממלא, קסבר כרמלית מארעא משחינן, ואוירא מקום פטור הוא), כיון שהוא גבוה יותר מי׳ טפחים מקרקע המים.

אלא דאנן קיי״ל ״משפת מיא משחינן״, ולא הוי אויר מקום פטור. משא״כ ״אם הם גבוהים י׳ טפחים מעל המים״ בזה יודה גם **רב חסדא שם ק**, ב שהוא אויר מקום פטור, וסגי בזיז כל שהוא, וכמבואר בט״ז ס״ק ה (דאם יש בדופני הספינה גבוה י׳ מעל המים, קי״ל כרב הונא דסגי בזיז כל שהוא, והטעם דאז מטלטל הדלי על דופני הספינה, והיינו למעלה מי׳, שהוא מקום פטור, שהרי הדופן הוא י׳ והדלי למעלה ממנו).

[25] **גמרא** שם ק, ב לרב הונא (ובדין הוא דזיז נמי לא ליבעי, אלא כי היכי דליהוי ליה היכרא), ופרש״י (לכרמלית גמורה). רמב״ם שם (ואינו צריך לזיז זה, אלא משום היכר).

מקום פטור. ולפיכך אין צריך לעשות נקב בזיז למלאות דרך שם, אלא יכול למלאות בכל הספינה על ידי היכר זיז שעשה במקום אחד מהספינה[26].

ואפילו האוסרים לטלטל מרשות היחיד לכרמלית, אפילו דרך הנחה במקום פטור בינתיים, כמ"ש בסי' שמ"ו[27], כאן שיש זיז כל שהוא להיכר, מודים שמותר, שהרי טעם האיסור אינו אלא משום שמא יבא לטלטל שלא בדרך מקום פטור בינתיים, כמ"ש שם, וכאן הרי יש לו היכר בזיז כל שהוא[28].

(ולדברי האומרים[29] שמותר לטלטל מרשות היחיד לכרמלית דרך הנחה במקום פטור, אבל לא דרך אויר מקום פטור, אין היכר זיז מועיל למעלה מעשרה, כמו שאינו מועיל למטה מי' טפחים, ולכן צריך לעשות כאן בתחלה הנחה להדלי על הזיז שהוא מקום פטור, ואחר כך ישלשלנו למים[30]. וכן בהחזרתו[31]):

ד וכל זה למלאות מהים לספינה. אבל לשפוך שופכין מהספינה לים[32], או לזרוק ממנה עצמות וקליפין[33], אין צריך לא דף ולא זיז, אפילו אם דופני הספינה אינם גבוהים י' טפחים מעל פני המים מבחוץ[34], אלא

דברי שלום

ועד"ז עירובין פה, א (זה מוציא זיז כל שהוא וממלא), ופרש"י (בדין הוא דזיז נמי לא ליבעי, אלא משום היכר בעלמא ... ודכוותה אתמר במסכת שבת בפרק הזורק, ספינה, רב הונא אמר מוציא הימנה זיז כל שהוא וממלא, ומוקמינן לה התם דאינו אלא היכר בעלמא, דלא לייתי לטלטולי מכרמלית אחרת לרשות היחיד).

[26] ב"ח ד"ה ומ"ש והני מילי (דזיז כל שהוא דגבי ספינה, נמי בלא נקב באמצעיתה, להיכרא כל דהוא). **ט"ז** ס"ק ה (מבואר דביש י' בגובה דופן הספינה, דמפיק ממקום פטור לכרמלית, ומותר בזיז כל שהוא, משום היכרא בעלמא, אין צריך שיהיה נקב באמצעיתו ולמלאו דרך שם, דהא בזה קי"ל כרב הונא דסבירא ליה סגי בזיז כל שהוא). **מ"א** סוף ס"ק ד (ובספר ראב"ן בעירובין כתב דממלא אפילו שלא כנגד הנקב, וכן עיקר), והוא בראב"ן בעירובין שם (מוציא זיז כל שהוא מן דופני הספינה מערב שבת, וממלא מים למחר מן הנהר, אפילו שלא כנגד הזיז), לשיטתו שפסק כרב הונא דאמר "מוציאין הימנה זיז כל שהוא". ומזה למדנו לדידן למעלה מי' מהמים, שגם רב חסדא מודה דסגי בזיז כל שהוא, בלא נקב באמצעיתה, ואפילו שלא כנגד הנקב.

[27] ס"ג-ד (במה דברים אמורים ברשויות של תורה, שהן רשות היחיד ורשות הרבים גמורה, אבל ברשויות של דבריהם, כגון מקום פטור ... שבין רשות היחיד לכרמלית ע"ד שיתבאר בסימן שנ"[ה] ... ויש אוסרים אפילו ברשויות של דבריהם מטעם שיתבאר בסי' שנ"[ב] ויש להחמיר כדבריהם (וכל זה כשעומד במקום פטור ונעשית שם הנחה ... אבל אם מושיט או זורק דרך מקום פטור בלי הנחה בינתיים, לדברי הכל אסור ... ויש מי שמתיר גם בזה. ואין לסמוך על דבריו).

ועל זה מבאר כאן:

(א) דעת המתירין מכרמלית לרשות היחיד דרך אויר מקום פטור, אפילו בלא הנחה בינתיים, בודאי כן הוא גם כאן.

(ב) דעת האוסרים שם, בהכרח יודו דהכא שאני, כיון שיש כאן היכר זיז כל שהוא, ויתירו אפילו בלא הנחה בינתיים.

(ג) דעת המתירים שם דוקא על ידי הנחה בינתיים, אין הכרח לחלק בינם, וגם כאן יצריכו הנחה בינתיים.

[28] **ב"י** ד"ה והני מילי (ואפשר דכיון דלא שרינן ליה אלא על ידי היכר דהוצאת זיז כל שהוא ברשויות דרבנן מיהו שרי). ד"מ ס"ק ב (נראה לי טעם היכר זה, כדי להתיר להחליף ברשויות דרבנן, דאסור בלא היכרא, כמו שנתבאר לעיל סימן שמ"ו, ולכך סגי בהיכר כל שהוא). **מ"א** ס"ק ז (ואפילו למאן דאוסר בסי' שמ"ו סוף ס"א, הכא כיון דאיכא זיז כל שהוא הוי היכר ושרי).

[29] דעה א' דלעיל שם ס"ד.

[30] רמב"ם שם (אם היה למעלה מעשרה מן הים מוציא זיז כל שהוא וממלא), לפירוש המ"מ שם (ומתוך דברים אלו אתה למד שלא אסרו להחליף דרך מקום פטור), והיינו שאינו מחלק בין הכא להתם, וכפירוש תוספת שבת ס"ק ח (ולפי דעת הה"מ צריך לומר דמיירי שמניח על גבי הזיז).

[31] והיינו ששלשול הדלי הריק למים, והחזרת הדלי מלא מים אל הספינה, דינם שוה. ואינם דומים לדין שפיכה מהספינה לים, שאין השפיכה אלא כחו בכרמלית, כדלקמן סעיף הבא.

[32] **גמרא שם** ק, ב (שופכין דידיה היכי שדי להו ... דשדי להו אדפנא דספינה (על דופני הספינה, והן יורדין לים, רש"י). והא איכא כחו (מכחו הן באין לים, רש"י), כחו בכרמלית לא גזרו. ומנא תימרא דתניא ... מטלטלין מתוכה לים ... אלא לאו אחודה (שופך שופכים על חודה, והן יורדין דרך דפנותיה לים, רש"י), ושמע מינה כחו בכרמלית לא גזרו). טור ושו"ע ס"א (ומימיו יכול לשפוך על דופני הספינה, והם יורדים לים, דכיון דלא זרק להו להדיא לים אלא מכחו הם באים, כחו בכרמלית לא גזרו).

[33] **ראב"ן** שם (וזורק עצמות וקליפין לנהר). **מ"א** ס"ק ח (והוא הדין לזרוק עצמות וקליפין (ראב"ן)).

[34] גמרא שם קא, רע"א (עמוקה עשרה ואין גבוהה עשרה, מטלטלין מתוכה לים). ט"ז ס"ק ו (זה קאי אאין גבוה עשרה בדופני הספינה, דצריך מקום ארבע, אבל לשפוך אין צריך זיז כלל, אלא שופך בהדיא על דופן הספינה, כיון דאין כאן אלא כחו). תוספת שבת ס"ק י (וזה שרי אפילו אין דופני הספינה גבוהין ע' טפחים מבחוץ).

שופכן או זורקן על חודי דופני הספינה מלמעלה, ששם הוא אויר רשות היחיד, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה[35] שמחיצות של רשות היחיד על גביהן רשות היחיד, ומשם הם יורדים דרך דפנותיה לים. ואף על פי שאין נחים כלל על הדופן, אלא יורדים מיד לים, ולכך הוא מתכוין[36], מכל מקום כיון שאינו שופכן וזורקן בידיו לים, אלא לדופן, ומכחו הם באים לים, וכחו בכרמלית לא גזרו[37].

אבל אם (אינו) רוצה לשפוך על הדופן ממש, אלא מרחוק קצת לתוך הים ממש, צריך גם כן היכר זיז, או דף ד׳ על ד׳ נקוב, וישפוך דרך הנקב, על דרך שנתבאר במילוי[38]:

ספינות קטנות

ה וכל זה כשדופני הספינה הם גבוהים י׳ טפחים, שאז היא רשות היחיד[39]. אבל אם אינן גבוהים עשרה, כרמלית היא[40], אע״פ שהיא כלי, ומותר למלאות לשפוך ממנה לים בכל ענין בלא דף ובלא זיז, שהרי מותר לטלטל מכרמלית לכרמלית[41].

ולא אמרו[42] שאין כרמלית בכלים, אלא בכלי העומד ברשות הרבים, שהוא בטל לרשות הרבים ונעשה כמוה[43], אבל כשעומד בכרמלית כרמלית הוא[44]:

---

[35] סעיף ז (כתלים המקיפים את רשות היחיד, הרי על גביהם רשות היחיד, אף על פי שאינן רחבים ד׳).

[36] אף שלא הותר בגזוזטרא אלא כשאינו מתכוין לזה, כדלעיל ס״א (מותר גם לשפוך ממנה, דרך הנקב שבה, אע״פ שהשופכין הולכים לחוץ להלאה מכנגד המחיצה, כיון שאינו מתכוין לכך), ושם נסמן (הערה 16).

נתבאר טעם החילוק בינם, לקמן סי׳ שנז ס״ז (ולא אמרו שכחו בכרמלית לא גזרו אלא בימים ונהרות, שאינם מתחלפים ברשות הרבים, או אפילו כרמלית שביבשה אלא שהיא חוץ לעיר, שגם כן אינה מתחלפת ברשות הרבים גמורה, שאין דרך להיות רבים מצויים כל כך חוץ לעיר כשיעור בקיעת הרבים ברשות הרבים גמורה. אבל כרמלית שבתוך העיר מתחלפת ברשות הרבים גמורה), ושם נסמן (הערה 58).

ואף שגם היתר כחו בכרמלית הוא דוקא שאינו שופך סמוך לכרמלית, כדלקמן סי׳ שנז ס״ז (שאינו שופכן בידיו לכרמלית, או סמוך לכרמלית ממש).

שאם שופך סמוך לכרמלית אינו חשוב כחו, אלא כח שפיכתו ממש, וכדלקמן שם ס״א (אינו שופכן סמוך לרשות הרבים ממש, אלא ברחוק מעט, בענין שיציאתן לרשות הרבים היא מאליהן ואיננה כח שפיכתו ממש, אלא כחו הוא גורם בלבד).

מכל מקום התירו גם זה בספינה, כאמור כאן ״לשפוך על הדופן ממש״. וכן בבית הכסא דלקמן סי״א (ואם עשה דף, או אפילו קנה דק, שתפול הצואה עליה קודם שתפול למים ... ומכחו היא נופלת למים שהם כרמלית, וכחו בכרמלית לא גזרו, והוא הדין אם בית הכסא עשוי כך שהצואה נופלת על צדי הכותל שבבית הכסא, שהוא רשות היחיד, ואחר כך מתגלגלת ונופלת למטה בכרמלית).

[37] גמרא שם (אלא לאו אחודה, ושמע מינה כחו בכרמלית לא גזרו). שו״ע שם (דכיון דלא זרק להו להדיא לים, אלא מכחו הם באים, כחו בכרמלית לא גזרו).

וכן הוא לקמן סי״א (ומכחו היא נופלת למים שהם כרמלית, וכחו בכרמלית לא גזרו).

[38] **ט״ז** ס״ק ו (מה שאין כן אם שופך קצת רחוק מן הדופן, הוה זורק מרשות היחיד לכרמלית ממש. ואם יש בו גבוה י׳ ואינו רוצה לשפוך על הדופן ... צריך גם כן היכר זיז כל שהוא, כן נראה לענ״ד).

[39] שבת קא, רע״א (עמוקה (ספינה, רש״י) עשרה (לתוכה, דהוה רשות היחיד, רש״י) ... דקא מטלטלין מכרמלית לרשות היחיד). וכדלעיל ס״ב (בספינה, שהיא עמוקה עשרה ורחבה ד׳ שהיא רשות היחיד).

[40] **רש״י** שם ד״ה אבל לא (דאי אינה עמוקה י׳, היא גופה כרמלית, ומטלטל להדיא אף מן הים לתוכה). **מ״א** ס״ק ו (ואם אין מחיצות הספינה גבוהים י׳, הוי כרמלית, ומותר לטלטל מתוכה לים ומן הים לתוכה (רש״י), כיון שעומד בכרמלית).

ואם יש בעובי הנסרים לחקוק להשלימה לעשרה, יתבאר לקמן סי׳ תה ס״ז (ואפילו אם גם באמצעיתה אינה עמוקה עשרה, אלא שיש בה לחקוק להשלימה לעשרה, דהיינו עובי הנסרים שבקרקעיתה שיש בה כדי להשלים גובהה לעשרה, הרי הם מצטרפים להשלימה ונעשית כולה כד׳ אמות, שהרי יש לה מחיצות שהן גבוהות עשרה מבחוץ, שעובי קרקעיתה שמן הצדדים כלפי חוץ מצטרף הוא עם המחיצות אשר עליו).

[41] כדלעיל סי׳ שמו ס״ה (ומותר לטלטל מכרמלית זו לכרמלית אחרת תוך ד׳ אמות).

[42] לעיל סי׳ שמה ס״י (כלי העומד ברשות הרבים ... אם אינו גבוה עשרה, אף על פי שרחב ד׳, אינו חולק רשות לעצמו. ואף על פי שחכמים גזרו על כל דבר שרחב ד׳ ואינו גבוה עשרה לעשותו רשות בפני עצמו, דהיינו כרמלית, כמו שיתבאר, מכל מקום בכלים לא רצו חכמים לגזור, לבטלם מתורת כלי לעשותם רשות בפני עצמם, הואיל והן כלים).

[43] או כמקום פטור, כדלעיל שם (ודינם כמקום פטור, ויש אומרים שדינם כרשות הרבים שהם עומדים עליה), ושם נסמן (הערות 66-67).

ו לפיכך יש ליזהר שלא לטלטל בתוכה יותר מד׳ אמות, כדין כרמלית[45]. ואם יש בית בספינה, אסור להוציא מהבית לספינה[46]:

ז וכן ספינות קטנות (א) שמתקצרות למטה עד כחודו של סכין, והקצר שלהן גבוה ג׳ טפחים, שאין רוחב ד׳ טפחים למטה בעוד שלא הגביהו ג׳ טפחים מקרקעיתו, אין מטלטלים בתוכו יותר מד׳ אמות, אפילו יש במחיצותיה גובה י׳ טפחים ממקום שהרחיבו ד׳ ולמעלה, שכיון שבמקום הקצר אין לה מחיצות כלל, שכל מחיצה העשויה לחלל פחות מד׳ טפחים אינה מחיצה כמ״ש למעלה[47], אם כן ממקום שהרחיבו (המחיצות) ד׳ טפחים ולמעלה הן כמחיצות התלויות באויר, שאין להם דין מחיצה[48], ואין אומרים בהן גוד אחית אלא אם כן נעשו להתיר טלטול במים[49] כמו שיתבאר[50].

אבל אם עד שלא הגביהו ג׳ הרחיבו ד׳, הרי הן כמו שקרקעיתן עולה עד כאן, ומחיצותיהן מחיצות. וכן אם מילא קנים בקרקעיתן עד מקום רחבן, הרי הן מחיצות כשרות (למעלה[51]) אם יש בהן י׳ משם ולמעלה[52]:

דברי שלום

[44] תוספת שבת ס״ק ה (אם אינה תוכו י׳ טפחים, הוי כרמלית. ואף שאין כרמלית בכלים, הכא שעומד בכרמלית הוי כרמלית).

והיינו שאף שכשעומד ברשות הרבים הוא בטל לרשות הרבים, או שהוא מקום פטור. מכל מקום כשעומד בכרמלית, בודאי אינו מקום פטור, אלא כרמלית.

[45] שבלי הלקט סי׳ קיא (כתב הרב אביגדור כהן צדק זצ״ל, דוגית שאינה גבוה מן המים עשרה טפחים, אין מטלטלין בה אלא בד׳ אמות). **ועי׳ לקמן בסוף סי׳ [שס]״ו**, בב״י סוף סי׳ שסו (ראה פרישה שם ס״ק ט). רמ״א שם ס״ב (ואם אין לספינה מחיצות אסור לטלטל בספינה רק בארבע אמות). מ״א שם ס״ק ה (דהוי כרמלית).

ודינה כספינות קטנות דלקמן סעיף הבא.

[46] מ״א שם (ואם יש בית בספינה, והספינה אין לה מחיצות י׳, אסור להוציא מהבית לספינה).

[47] סעיף א (שכל מחיצה העשויה לפחות מחלל ד׳ אינה מחיצה), ושם נסמן (הערה 11).

[48] רב הונא שבת קא, א (אמר רב הונא הני ביצאתא (ספינות קטנות וקצרות מלמטה עד כחודו של סכין, שקורין קוייט״י, רש״י) דמישן, אין מטלטלין בהן אלא בארבעה (דלאו רשות היחיד נינהו, שאין ברחבן ארבע מלמטה לפיכך אין מחיצותיהן מחיצות, רש״י). ולא אמרן אלא שאין בפחות משלשה ארבעה (בשקצה שלהן גבוה שלש שאין רחב ד׳ למטה בעוד שלא הגביה ג׳ מקרקעיתו ואפילו יש ברחבו י׳ גובה לא משתרי, דכיון דתחתונות לאו מחיצה נינהו, הוה ליה תלויה, רש״י).

ואף שרב נחמן פליג שם על רב הונא (מתקיף לה רב נחמן ולימא גוד אחית מחיצתא ... הכא הויא לה מחיצה שאין הגדיים בוקעין בה ... בקיעת דגים לא שמיה בקיעה).

מכל מקום קיי״ל כרב הונא, שבקיעת דגים שמיה בקיעה, ואין אומרים בה גוד אחית, כמבואר באור זרוע הל׳ ערב שבת ס״ד (וכן הלכה כרב הונא). אגודה שבת סי׳ קיג (והיכא דאין רוחב הספינה ארבע טפחים בתוך גובה שלש אז הוי הספינה כים ואין מטלטלין תוך הספינה אלא ארבע אמות). הובא במ״א סי׳ שסו ס״ק ה.

וההוכחות דהכי קיי״ל, נתבארו בקונטרס אחרון ס״ק א (והערה 129), וס״ק ב (והערה 136). ולעיל סי׳ רמח קונטרס אחרון ס״ק ב (והערה קסו). וראה גם לעיל (הערה 3).

[49] מהרש״א שבת שם ד״ה באי״ד גזוזטרא (יש לדקדק דמהך מתניתין תקשי לרב הונא דסבירא ליה הכא בספינה דאית לה נמי מחיצה י׳, ולא אמרינן גוד אחית, ומ״ש מגזוזטרא דאמרינן בה גוד אחית. ויש לומר דאיכא למימר דשאני גזוזטרא שהמחיצות נעשית לשם כך, משא״כ בספינה דלא נעשית לשם כך להתיר טלטול בשבת).

וכדלעיל ס״א (אלא אם כן עשה לה מחיצה גבוהה י׳ טפחים ... שאז מותר משום גוד אחית ... ובלבד שיעשנה בשביל כך, כדי להתיר מילוי המים. אבל אם עשאה לצורך אחר אין אומרים בה גוד אחית), ושם נסמן (הערה 13).

וראה לעיל סי׳ רמח קונטרס אחרון ס״ק ב שכתב טעם נוסף (ולפי זה דוקא לענין היתר טלטול במים אמרינן גוד, אבל לענין טלטול בתוך הספינה לא אמרינן בה גוד).

[50] לקמן סעיף י (ולא הקילו אלא כשעשה המחיצה לשם המים כדי להתיר בהם הטלטול, שיש לו בזה היכר וזכרון).

[51] משא״כ למטה, תחת הספינה, קיי״ל שבקיעת דגים שמיה בקיעה, ואין אומרים בה גוד אחית, כדלעיל (הערה 48).

ונפקא מינה לענין יציאה חוץ לתחום (כדלעיל סי׳ רמח ס״ג, וקונטרס אחרון ס״ק ב). וראה מראי מקומות וציונים.

[52] גמרא שם לרב הונא (אבל יש בפחות מג׳ ארבעה לית לן בה (שעד שלא הגביהו ג׳ הרחיבו ד׳ הרי הן כמי שקרקעיתן עולה עד כאן ומחיצותיהן מחיצות, רש״י). ואי מלינהו (עד מקום רחבן, רש״י) קני ואורבני (ערבה דקה, רש״י) לית לן בה (הרי הן כשרות לטלטל אם יש משפת רוחבן ולמעלה י׳, רש״י)).

הטלטול מספינה לספינה

ח ב׳ ספינות[53] סמוכות זו לזו, שאין ביניהם ד׳ טפחים[54] כשיעור כרמלית[55], מטלטלין מזו לזו.

ואם הם של ב׳ בני אדם אין מטלטלין מזו לזו אלא אם כן עירבו יחד. ואין העירוב מועיל אלא אם כן הן קשורות זו בזו, שאם אינן קשורות זו בזו הרי הן יכולות לנוד ולהתפרד זו מזו, ותהא כרמלית מפסקת ביניהם, ואין זה עירוב רשויות[56].

ואם היו קשורות ונפסקו בשבת בטל העירוב[57]. ואין אומרים בזה שבת כיון שהותרה הותרה[58], עיין סי׳ (שמ״ט) [שס״ב][59]:

ט ואם דופני הספינה גבוהים י׳ טפחים מעל פני המים מבחוץ, מותר לטלטל מזו לזו אפילו מופלגות זו מזו הרבה, שהרי הוא מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מעלה מעשרה, שהוא מקום פטור[60].

---

[53] בדין שתי ספינות שבים, נתבארו בסעיף זה ושלאחריו שני נושאים:

(א) העברה בינם היא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר כרמלית, שמותר רק אם אין ביניהם ד׳ טפחים כשיעור כרמלית. או אם הטלטול בינם הוא למעלה מעשרה שהוא מקום פטור.

(ב) כשב׳ הספינות הן של ב׳ בני אדם, אין עירוב מועיל בינם אלא כשהם קשורות זו בזו. ודרך למעלה מעשרה יש אומרים שאין צריך עירוב ומותר לטלטל.

נושא שלישי נתבאר לעיל סי׳ רמח ס״ט (אם קונה שביתה ... יצא ממנה אחר כך ... יזהר לחזור לאותה ספינה שקנה בה שביתה, ולא יכנס לספינה אחרת״, ובקונטרס אחרון שם ס״ק ד (אבל אם לא יצא ממנה, מותר לצאת מספינה לספינה).

[54] ירושלמי שבת פי״א ה״ה (בשאין ביניהן רוחב ד׳). מ״א ס״ק י (וצריך שלא יהא ביניהם ד׳ טפחים (ירושלמי)).

וסגי בזה, דהא דתנן שבת ק, ב (ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו), היינו דוקא כשצריך עירוב (כדלקמן בסמוך), משא״כ כשאין צריך עירוב, סגי במה שאין ביניהם ד׳ טפחים.

[55] שאם יש כרמלית ביניהם אסור לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר כרמלית, כדלעיל סי׳ שמז ס״ח (הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע ... אסור מדברי סופרים, גזרה שמא יבא לעשות הנחה ברשות הרבים, ואפילו דרך כרמלית אסור), ושם נסמן (הערה 79).

[56] משנה שבת ק, ב (ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו), ופרש״י (שהספינות של שני בני אדם ועל ידי עירוב מטלטל מזו לזו, הלכך כי מיפרשי ומפסקה כרמלית בטל עירוב). גמרא שם קא, ב (לא נצרכה אלא לערב ולטלטל מזו לזו, וכדתניא ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו). תוס׳ שם קא, ב ד״ה פשיטא (בספינות של שני בני אדם ועל ידי עירוב קאמר דמטלטלין מזו לזו ... ולהכי כשאין קשורות אין מטלטלין, דלא מהני התם עירוב). מ״א ס״ק ט (דכשאינן קשורות לא מהני עירוב, דמפסיק כרמלית אם הם ניידי, וכיון שראויים לנוד אסור).

ואם הן קשורות מועיל העירוב אף שדופני הספינות שביניהן גבוהות י׳ טפחים, כדלעיל סי׳ שנג קונטרס אחרון סוף ס״ק א (ומיהו סוף פרק הזורק, ובסי׳ שנ״ה, משמע שעירוב מועיל בכהאי גוונא, וצ״ע), ושם נסמן (הערה 41).

[57] ברייתא קא, ב (נפסקו נאסרו).

[58] תוס׳ שם קא, ב ד״ה נפסקו (לא דמי לעירב דרך הפתח ונסתם, דאמר רב הונא ורב יהודה בספ״ק דעירובין (דף יז.) דשבת הואיל והותרה הותרה. דהכא כיון דנפסקו הוי כאילו הוי רשות הרבים ביניהם).

והיינו דלא דמי למה שנתבאר לקמן סי׳ שעד ס״א (ב׳ בתים או ב׳ חצרות שעירבו יחד על ידי שהיה ביניהם חלון או פתח, ונסתם בשבת, מותרים להשתמש מזה לזה דרך גובה כותל וחוריו, ששבת כיון שהותרה הותרה). כי התם לא הוי כאילו יש רשות הרבים בינם.

*

ההלכה ד״שבת כיון שהותרה הותרה״, נתבארה בכמה סימנים (כנסמן לקמן שסב ס״ו, הערה 34). והכלל הוא, שבכל מקום שנפלו המחיצות, בענין שהוא פרוץ לרשות הרבים או כרמלית, אין אומרים בו שבת כיון שהותרה הותרה. אבל במקום שאין חסרון במחיצות החצרות, ובתחלת השבת הי׳ גם עירוב חצרות או שיתוף מבואות, ונפסל במשך השבת; או שנפסל מטעם יותר מבית סאתים, אזי אמרינן שבת כיון שהותרה הותרה.

[59] ס״ח (שתי ספינות שבים שהן קשורות זו בזו ועירבו יחד ובשבת נפסקו, אין אומרים בהן שבת כיון שהותרה הותרה, לפי שכשנפסקו הרי זה כאלו הים מפסיק ביניהן כמ״ש בסי׳ שנ״ה, והים הוא כרמלית גמורה).

[60] מרדכי רמז שעד (דאי גבוהות, קא מפיק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור, ושרי). רמ״א ס״א (אלא אם כן הם גבוהים מן המים י׳). מ״א ס״ק יא (דקמטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור).

וכדלעיל סי׳ שנג ס״א (מותר לזרוק מזה לזה דרך מעלה מעשרה, שזהו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור).

ואפילו הן של שנים מותר בלי עירוב, להמתירים לטלטל דרך אויר מקום פטור ברשויות של דבריהם[61], כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו[62]. וכבר נתבאר שם שהעיקר כהאוסרים בזה:

בית הכסא שבולט על המים או סביב העיר

י בית הכסא שעל פני המים, מותר ליפנות בו על ידי מחיצה תלויה שיעשנה למטה סביבו, על דרך שנתבאר בגזוזטרא[63], שבמחיצה זו אומרים בה גוד אחית הואיל והיא עשויה בשביל כך כדי להתיר ליפנות שם בשבת, אבל במחיצות בית הכסא עצמן, הואיל ואינן עשויות להתיר אלא לצניעות, אין אומרים בהם גוד אחית[64].

לפי (ב) שמן הדין לא היה ראוי להתיר כלל משום גוד אחית, אפילו במחיצה תלויה למטה, שהרי במחיצות התלויות ביבשה הגבוהות ג׳ טפחים מן הארץ אין אומרים בהם גוד אחית, לפי שהגדיים יכולים לבקוע תחתיהם כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה[65]. וכאן במים, אף שאין הגדיים יכולים לבקוע שם, מכל מקום הרי דגים יכולים לבקוע שם[66]. ומפני זה אין הגזוזטרא רשות היחיד אלא אם כן חלון פתוח לה[67]. אלא קל הוא שהקילו חכמים במים לומר גוד אחית[68], הואיל ואין בקיעת הדגים נראית[69]. ולא הקילו אלא כשעשה המחיצה לשם המים, כדי להתיר בהם הטלטול, שיש לו בזה היכר וזכרון שהמים שתחתיהם כרמלית הם, ואין הטלטול מותר שם אלא על ידי מחיצה. אבל מחיצה שלא נעשית בשביל כך אין בה היכר כלל[70]:

יא ואם עשה דף[71], או אפילו קנה דק[72], שתפול הצואה עליה קודם שתפול למים[73], אין צריך למחיצה

---

[61] שלטי גבורים לו, ב סוף אות ג (אתי כמאן דפסק דברשויות דרבנן מותר להחליף. וכבר זכרנו למעלה דאיכא למאן דאסר, ולדידהו אסור לטלטל מזו לזו אפילו למעלה מעשרה). מ״א ס״ק יא (ומשמע שם דאם הם של ב׳ בני אדם ולא עירבו תליא בפלוגתא שכתוב סי׳ שמ״ו סוף ס״א).

[62] סעיף ד (אם עומד ברשות היחיד ומניח חפץ במקום פטור וחוזר ועוקרו משם ... לחצר שאינה מעורבת. אבל אם מושיט או זורק דרך מקום פטור בלי הנחה בינתיים, לדברי הכל אסור ... ויש מי שמתיר גם בזה, ואין לסמוך על דבריו).

[63] לעיל ס״א (גזוזטרא שהיא למעלה מן המים ... אסור למלאות ממנה מים ... אלא אם כן עשה לה מחיצה גבוהה י׳ טפחים כל סביבה ... למטה מחובר לה תחת כל סביבה, או מחובר תחת סביבות הנקב ... ובלבד שיעשנה בשביל כך, כדי להתיר מילוי המים ... וכיון שעשה לה מחיצה מותר גם לשפוך ממנה דרך הנקב שבה).

[64] תוס׳ עירובין פו, ב ד״ה אלא (על זה סומכין העולם שיש להן בתי כסאות על המים, אע״פ שאין המחיצות מגיעות עד המים ... דהלכתא כאיכא דאמרי דאפילו לשפוך נמי שרי, דבשל סופרים הלך אחר המיקל. ומיהו נראה דאינה מועלת המחיצה העשויה לצניעות בית הכסא, ולא לשם מחיצת מים). רא״ש עירובין פ״ח ס״ז (ועל זה סומכין העולם שעושין בתי כסאות על המים ואין המחיצות מגיעות למים ... הלכה כאיכא דאמרי ... אפילו לשפוך נמי שרי, דבשל סופרים הלך אחר המיקל. ומיהו מחיצה שאינה עשויה לשם המים אלא לשם צניעות בית הכסא לא מהניא, דמחיצה לשם מים בעינן). טור ושו״ע ס״ב (בית הכסא שעל פני המים, מותר על ידי מחיצה תלויה, ובלבד שתהא עשויה להתיר, אבל העשויה לצניעות בית הכסא בלבד לא מהני). מ״א ס״ק יב (כגון שיעשנה למטה סביב, ולצניעות מקרי כגון שעשאה למעלה).

[65] סעיף ד (כל מחיצה שאינו מגעת ג׳ טפחים לארץ אינו מחיצה לחלוק רשות בפני עצמה, לפי שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה).

[66] שבת קא, א (הויא לה מחיצה שאין הגדיים בוקעין בה ... הא איכא בקיעת דגים).

[67] כדלעיל ס״א (וחלון פתוח לה מן הבית, שאז היא רשות היחיד אף על פי שאין לה מחיצות), ושם נסמן (הערה 3).

[68] שבת קא, א-ב (אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים, קל הוא שהקילו חכמים במים).

וכן הוא לקמן סי׳ שעו ס״א (שבמים בלבד הקילו לומר גוד אחית). סי׳ תב ס״א (שקל הוא שהקילו במים).

[69] רש״י שם קא, א ד״ה בקיעת דגים לא שמה בקיעה (לפי שאינן נראין).

[70] כנסמן לעיל (הערות 13-14). ולענין בית הכסא – לעיל (הערה 64).

[71] שו״ת מהר״ם מרוטנברג (פראג) סי׳ צו (לא מיבעי אם הבית הכסא כך שהצואה נופלת על שיני הכותל, אף על פי שאחר כך מתגלגלת ונופלת בכרמלית, מותר, דכחו בכרמלית לא גזרו ביה רבנן. [אלא] אפילו אינה נופלת על שיני הכותל, אלא יש דף או מידי אחרינא נגד פי הנקב, בסמוך לו מתחתיו בתוך ג׳, דהוה ליה חורי רשות היחיד, והצואה נופלת עליו ומשם מתגלגלת ונופלת, כחו הוא). הובא במרדכי שבת רמז שעו. הגהות מיימוניות הל׳ שבת פט״ו אות ד. (ואומר מהר״ם שאם הצואה נופלת על דף, ומשם תהא נופלת לרשות הרבים למים, אין צריך לעשות שום תקון). טור ושו״ע ס״ב (ואם עשה דף או קנה פחות מג׳ שתפול הצואה עליו קודם שתפול למים, אין צריך מחיצות, דהוה ליה כחו

כלל, אם הם בפחות מג׳ לנקב, שכלבוד הם, והרי הם כחורי רשות היחיד[74] שנידונים כרשות היחיד[75], ונמצא הוא מוציא הצואה מרשות היחיד לרשות היחיד, ומכחו היא נופלת למים שהם כרמלית, וכחו בכרמלית לא גזרו[76].

והוא הדין אם בית הכסא עשוי כך שהצואה נופלת על צדי הכותל שבבית הכסא, שהוא רשות היחיד, ואחר כך מתגלגלת ונופלת למטה בכרמלית[77].

וכל זה בכרמלית שחוץ לעיר, כמו שיתבאר בסי׳ שנ״ז[78].

ואם נשבר הקנה או הדף בשבת, מותר ליפנות שם, שמשום כבוד הבריות לא גזרו על איסור הכרמלית[79] כמו שנתבאר בסי׳ שי״ב[80]:

יב אם בית הכסא בולט חוץ לחומת העיר, וצואה נופלת בחפירה שסביב העיר, שיש בחפירה זו יותר מבית סאתים, והרי היא כרמלית כמו שיתבאר בסי׳ שנ״ח[81], אינו מותר על ידי מחיצה תלויה מלמטה, שלא התירוה אלא במים מטעם שנתבאר[82], אבל לא ביבשה. אבל על ידי דף או קנה מותר, שכוחו מותר

דברי שלום

בכרמלית ושרי, והוא הדין אם בית הכסא עשוי כך שהצואה נופלת על צדי הכותל, ואחר כך מתגלגלת ונופלת למטה בכרמלית). מ״א ס״ק יג (פירוש סמוך לנקב, דאז הוה כלבוד, והוי חורי רשות היחיד (כ״ה במרדכי)).

[72] מרדכי שם (או קנה פחות משלשה). שו״ע שם (או קנה פחות מג׳).

[73] ואף שבזה מתכוין שתפול הצואה לכרמלית. מכל מקום התירו גם בזה, כיון שהוא מחוץ לעיר (כדלקמן הערה 78), ודינו כמו ספינה שבים, כדלעיל ס״ד (והערה 36).

[74] שו״ת מהר״ם ומרדכי שם. מ״א שם.

וכן הוא לאחד מהנוסחאות לעיל סי׳ שנג ס״ב (והוא שהחלון פתוח עליו בסמוך לו, תוך [גובה י׳ טפחים] [שלשה] ... כחורי רשות היחיד), ושם נסמן (הערה 14). וסי׳ שנא ס״א (והואיל והיא (מונחת כולה) בתוך ג׳ טפחים לגג, והרי היא חשובה כגג עצמו משום תורת לבוד), ושם נסמן (הערה 3).

וכדאמרינן עירובין פז, ב (אפילו תימא יש חורין לכרמלית, הני מילי בסמוכה, הכא במופלגת).

[75] כדלעיל סי׳ שמה ס״ח (חורים שבכתלי רשות היחיד שכלפי רשות היחיד הם רשות היחיד).

[76] כדלעיל ס״ד (כיון שאינו שופכן וזורקן בידיו לים, אלא לדופן, ומכחו הם באים לים, וכחו בכרמלית לא גזרו), ושם נסמן (הערה 37).

[77] שו״ת מהר״ם ומרדכי שם. שו״ע שם.

[78] סעיף ז (ולא אמרו שכחו בכרמלית לא גזרו, אלא בימים ונהרות שאינם מתחלפים ברשות הרבים, או אפילו כרמלית שביבשה אלא שהיא חוץ לעיר, שגם כן אינה מתחלפת ברשות הרבים גמורה).

[79] שו״ת מהר״ם שם (ועוד הי׳ נראה לומר, דאפילו אם הצואה נופלת להדיא מלמעלה למטה דמותר, דהיכא דאי אפשר בענין אחר, כגון נשבר הדף בשבת שתיקן כנגד פי הנקב שהצואה נופלת עליו, משום גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה שבלאו לא תסור). והגהות מיימוניות שם (ואף אם אין דף מתירו מטעם גדול כבוד הבריות). הגהות מרדכי פרק הזורק (ועוד נראה לי דאפילו אם היתה [הצואה] נופלת מלמעלה למטה להדיא דשרי היכא דאי אפשר בענין אחר, כגון שנשברה הדף בשבת שתיקנו נגד פי הנקב שהצואה נופלת עליו, משום דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה בלאו דלא תסור). שו״ע שם (ואם נשבר הדף בשבת, מותר, משום דגדול כבוד הבריות).

[80] סעיף א (משום כבוד הבריות התירו לטלטל אבנים לקנח בהם בבית הכסא), וס״ד (ויש אומרים שמותר לטלטלן אפילו ד׳ אמות בכרמלית, ומכרמלית לרשות היחיד, אם צריך לכך, מפני שאיסור הכרמלית גם כן אינה אלא מדברי סופרים, כמו איסור הטלטול, והתירוהו גם כן משום כבוד הבריות), וס״י (שבמקום כבוד הבריות לא גזרו על שימוש במחובר).

וכן הוא לעיל סי׳ ג מהדו״ב סי״א (לא העמידו חכמים דבריהם במקום כבוד הבריות). סי׳ יג ס״ד (גדול כבוד הבריות ודוחה את איסור של תורה בשב ואל תעשה). סי׳ שיא ס״ב (שגדול כבוד הבריות שדוחה מצות לא תעשה שבתורה, שהיא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך וגו׳, שבמצוה זו נצטוינו לשמוע לכל דברי סופרים, ואיסור הכרמלית גם כן אינו אלא מדברי סופרים). סי׳ תמד סט״ז (שגדול כבוד הבריות שדוחה את כל מצות שבתורה בשב ואל תעשה (כלומר שאינו עובר על לא תעשה בידים אלא מאליה היא מתבטלת על ידי שהוא מתעסק בקבורת המת)).

[81] סעיף א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד, כגון רחבה שאחורי הבתים והקרפף ... אף על פי שהן רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, שהרי מחיצות גמורות הן, אלא שמחוסרין דיורין, הרי הן ככרמלית מדברי סופרים).

[82] סעיף י (קל הוא שהקילו חכמים במים לומר גוד אחית, הואיל ואין בקיעת הדגים נראית).

בכל כרמלית[83] שאינה בתוך העיר[84].

ולפי דברי המתירים[85] לטלטל מרשות היחיד לכרמלית דרך אויר מקום פטור, אין צריך מחיצה כלל ולא דף או קנה, בכל בית הכסא שהיא למעלה מעשרה מקרקע הכרמלית[86]. וכבר נתבאר שהעיקר כהחולקים עליהם.

ויש אומרים[87] שאם היתה שם צואה מבעוד יום בכרמלית, והוא נפנה עכשיו עליה, מותר בכל ענין. ואע"פ שאחר כך נופלת מעליה לקרקע הכרמלית, לפי שהצואה שמבעוד יום היא מקום פטור[88] (אם אין בה ד' על ד'[89]) (והיא גבוהה ג'[90]. או אפילו אינה גבוהה ג' אלא שרחבה ד', שאין רבים פוסעים ומדלגים עליה אלא מקיפין אותה[91]).

אבל לפי מה שנתבאר בסי' שמ"ה[92] שהעיקר כהאומרים שאין מקום פטור בכרמלית, אין להקל בזה[93].

ולפי מה שנתבאר שם שלדברי הכל אין מקום פטור ברשות היחיד, אם כן בית הכסא העומד בין ב' בתים, אם לא עירבו יחד אסורים ליפנות שם לדברי הכל, אפילו היתה שם צואה מבעוד יום[94]. אם לא על

---

[83] שו"ת מהר"ם (פראג) סי' צו (על בית הכסא העומדות בקיר חומת העיר, והצואה נופלת בתוך החפירה המקפת את העיר, שהיא יתירה [מבית] סאתים שלא הוקף לדירה ... יש דף או מידי אחרינא נגד פי הנקב בסמוך לו מתחתיו ... כחו בכרמלית לא גזור בי' רבנן. אבל מטעם מחיצה תלויה אין להתיר, כגון שיש מחיצה עשרה סביב הנקב בין בלמעלה בין בלמטה, דאין מחיצה תלוי' מתרת אלא במים, קל הוא שהקילו חכמים במים משום דבקיעת דגים לא שמיה בקיעה). הובא במרדכי שבת רמז שעו. טור ושו"ע ס"ג (אם בית הכסא בולט חוץ לחומת העיר, וצואה נופלת בחפירה שסביב העיר שיש בה יותר מבית סאתים, שהוא כרמלית, אינו מותר על ידי מחיצה תלויה, שלא התירו אותה אלא במים. אבל על ידי דף שרי, דכחו שרי בכל כרמלית).

[84] כדלעיל (הערות 73. 78).

[85] לעיל סי' שמו ס"ד (אם מושיט או זורק דרך מקום פטור בלי הנחה בינתיים, לדברי הכל אסור ... ויש מי שמתיר גם בזה, ואין לסמוך על דבריו).

[86] שו"ת מהר"ם שם (אם הבית הכסא [עומדת] למעלה מעשרה, הרי הצואה נופלת מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור ... [ואי] הלכתא כרב דימי דשרי להחליף ברשיות דרבנן ... ואם כן הכא נמי שרי). הובא במרדכי שם. רמ"א ס"ג (ויש אומרים דאם בית הכסא למעלה מעשרה, שרי בכל ענין, דהא מוציא מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור. (ועי' לעיל סימן שמ"ו דיש חולקים)).

[87] מרדכי שם רמז שעז (והיה ה"ר יעקב מקינון מתירן, דיש למצוא להם היתר, משום דצואה מקום פטור היא ... ודעת הרב נוטה שכך שמע מפי רבו ריב"א). רמ"א שם (ויש אומרים דאם היה שם צואה מבעוד יום שרי בכל ענין, דהא הצואה הוא מקום פטור, דלא דרסי בה רבים).

[88] מ"א ס"ק יד (ומיירי שמפנה ממש על הצואה, ואף על פי שנופלת אחר כך לכרמלית שרי).

ואף שאין להתיר בזה מטעם הנחה במקום פטור, מכל מקום יש להתיר בזה מטעם כחו שמותר בכרמלית, וכמבואר במחצית השקל על המ"א שם (מטעם דכחו ככרמלית, רוצה לומר דלא בא מידו מיד לכרמלית, אלא למקום פטור, אלא מכחו נופלת אחר כך לכרמלית מותר).

[89] מ"א שם (דאינה רחבה ד').

[90] כדלעיל סי' שמה סי"ג (כל דבר שהוא ברשות הרבים, אם אינו גבוה ג' טפחים, אפילו הם קוצים או צואה שאין רבים דורסים עליהם חשובים כקרקע, והרי הם רשות הרבים), ושם נסמן (הערה 96). וכן כאן הוי כרמלית.

[91] מרדכי שם ([וההיא] דפליג עליה, משום דמיפסע פסע ליה, אבל הכא לא שייך למימר הכי). והיינו שצואה שברשות הרבים שרחבה מד' ואינה גבוהה ג', אינה רשות הרבים (כיון שאין מדלגים עליה אלא מקיפין אותה), ואינה כרמלית (כיון שאינה גבוהה ג'), ואם כן דינה כמקום פטור.

וראה מראי מקומות וציונים.

[92] סעיף כה (ויש אומרים שאין מקום פטור בכרמלית, אלא ברשות הרבים, אבל בכרמלית אנו אומרים מצא מין את מינו וניעור ... וכן עיקר).

[93] תשובת רבינו שמשון בהגהות מיימוניות פט"ו אות ד (ואע"פ שיש שם צואה אסור ... דקיי"ל כרב דאמר בפ"ק דעירובין מצא מין את מינו וניעור). רמ"א שם (ועיין לעיל סי' שמ"ה דיש חולקין וסבירא להו דאין מקום פטור בכרמלית).

[94] תשובה הנ"ל בהגהות מיימוניות שם (ובית הכסא שבין שני בתים, אם יש פתח קטן ביניהם שיכולים לערב, מערבין ומותרין בו, ואם לאו, רשות שניהם שולטת בו ואסור ... אם תמצי לומר דצואה ברשות הרבים מקום פטור, הכא ברשויות דרבנן לא אשכחן בשום מקום שיהא בו דין מקום פטור, כדאמרינן פ"ק דשבת דאפילו קנה בן מאה אמה חשיב רשות היחיד). רמ"א שם (בית הכסא העומד בין שני בתים אסור לפנות שם, אם לא עירבו יחד).

ידי דף וקנה, שאז מותר אף על פי שהיא בתוך העיר, לפי שבחצר שאינה מעורבת לא גזרו על כחו[95], אע"פ שהיא בתוך העיר, כמ"ש בסי' שנ"ז[96]:

יג וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד ששכחו ולא עירבו, מותר משום כבוד הבריות[97]:

יד הולכי ספינות נהגו לעשות צרכיהם מן המשיטה לים, הואיל והמשיטה אינה גבוהה עשרה מהמים, אע"פ שרחבה ד', אינה אלא כרמלית ומוציא מכרמלית לכרמלית[98]:

מחיצה תלויה

טו (לא התירו במים מחיצה תלויה, אלא כשאין (ג) דריסת הרגל עוברת שם בהם מחמת עמקם[99], אע"פ שאינם עמוקים עשרה[100], אבל) מים שהרבים בוקעים בהן, אין מחיצה תלויה מתרת בהם (אפילו אם הם עמוקים עשרה[101], ואפילו הם בכרמלית[102]), לפי שבקיעת הרבים מעכבת מלומר גוד אחית[103].

וכן אם יבשו המים אין מחיצה תלויה מתרת שם מעכשיו[104], שאין מחיצה תלויה מתרת ביבשה, אפילו בחריץ עמוק כמ"ש[105]:

---

[95] רמ"א שם (אם לא ... עשו לו תקון מבעוד יום, כמו שנתבאר סעיף ב', דאז שרי, דלא הוי אלא כמו חצר שאינה מעורבת, כדלקמן סי' שנ"ז). והוא האמור בשו"ע שם (ואם עשה דף או קנה פחות מג' שתפול הצואה עליו קודם שתפול למים, אין צריך מחיצות, דהוה ליה כחו בכרמלית ושרי). לבוש ס"ג (דאז שרי, דלא הוי אלא כחו בחצר שאינה מעורבת כדלקמן סימן שנ"ז).

[96] סעיף ז (ולדברי הכל בחצר שאינה מעורבת לא גזרו על כחו, ומותר לשפוך בחצר זו במתכוין שיצאו ממנה לחצר זו, אף על פי שלא עירבו יחד).

[97] רמ"א שם (וכל זה דוקא לכתחלה, אבל בדיעבד ששכחו ולא עירבו, מותר, דגדול כבוד הבריות). וכדלעיל סי"א.

[98] עבודת הקדש שער ד ס"ח (נהגו הולכי ימים לעשות צרכיהן מן המשוטות לים. ואם אותו מקום אינו גבוה עשרה טפחים מעל המים, אף על פי שרחב ארבעה מותר, שכל שאינו גבוה עשרה טפחים אף על פי שהוא רחב ארבעה הרי הוא ככרמלית, והרי זה מוציא מכרמלית לכרמלית, ואין אומרים אלו היתה הספינה ביבשה היה מקום המשוטות למעלה מעשרה טפחים או יותר והרי הוא כחורי רשות היחיד. אלא אין לך בזה אלא מקומו ושעתו, ועכשיו אין אותו המקום למעלה מעשרה, אלא תוך אויר הכרמלית, והרי הוא ככרמלית). ארחות חיים הל' שבת סת"ל (נהגו הולכי ימים לעשות צרכיהן מן המשוטות לים. ואם אותו מקום אינו גבוה מעל הים י' טפחים, אעפ"י שרחב, מותר, והרי זה מוציא מכרמלית לכרמלית, ואין לך בזה אלא מקומו ושעתו, אע"פ שאם היה ביבשה היה למעלה מי' מותר. עד כאן מלשון הרשב"א ז"ל). רמ"א ס"ג (הולכי ספינות נהגו לעשות צרכיהן מן המשוטה לים, דהואיל והמשוטה אינו גבוה עשרה, אף על פי שרחבה ארבעה, אינה אלא כרמלית, ומוציא מכרמלית לכרמלית).

והיינו כדלעיל ס"ה (אם אינן גבוהים עשרה, כרמלית היא ... ומותר למלאות לשפוך ממנה לים בכל ענין בלא דף ובלא זיז, שהרי מותר לטלטל מכרמלית לכרמלית).

הכוונה כנראה לסיפון התחתון של הספינה, ששם ישבו החותרים שהניעו את הספינה במשוטים.

[99] משא"כ אם אין רבים בוקעים שם מסיבות אחרות. ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג (דלא גרע מבקיעת גדיים ... כל שהגדיים יכולים לבקוע במקום זה, אלא שהמניעה היא מצד אחר, ולא מחמת זה המקום, אסור ... ולא הקילו במים אלא משום שהמקום גורם שאין גדיים ואדם בוקעים שם).

[100] תוס' שבת ק, ב ד"ה עושה (דמוקי התם כשאין המים עמוקים י'). עירובין פז, ב ד"ה אלא (והכא מיירי בשאין המים עמוקים י'). ב"ח ד"ה כתב ב"י (דהתוספות בפרק הזורק (דף ק ב) בדיבור המתחיל עושה מקום ארבעה, וכן בתוספות פרק כיצד משתתפין (דף פ"ז ב) בדיבור המתחיל אלא אם כן (עושה) עשו, מבואר שכתבו להדיא דמחיצה תלויה אף במים שאינן עמוקים עשרה). מ"א ס"ק טז (וב"ח הביא תוס' שבת דף ק' ועירובין דף פ"ז, דשרי במחיצה תלויה אפילו אין עמוקים י').

[101] היינו אף בעמוקים עשרה ורבים בוקעים בה (כגון שהוא מקום שרוחצים ושוחים בו, או ששטים בו בסירות), לא התירו בו מחיצה תלויה.

[102] נתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג (ואפילו בחורבה שבכרמלית אסרו מחיצה תלויה), ושם נסמן (הערה 162).

[103] כדלעיל ס"י (קל הוא שהקילו חכמים במים לומר גוד אחית, הואיל ואין בקיעת הדגים נראית). משא"כ כשגם גדיים או אנשים בוקעים בו.

[104] תשובת רבינו שמשון, בהגהות מיימוניות הל' שבת פט"ו אות ד (וששאלת על בתי כסאות שלכם על המים, והמים רגילין להתייבש, ובאותה שעה בקעי בהם, אם יש היכר מחיצה בין למעלה בין למטה. בשעה שיש שם מים מותר, דמחיצה תלויה מתרת במים כדאמרינן פ' כיצד משתתפין, ובשעה שאין מים אסור, דאין מחיצה תלויה מתרת בחרבה). רמ"א ס"ד ([אין להם דין מים להתיר לשפוך בהם במחיצה תלויה] ... אם יבשו המים).

[105] ראה לעיל ס"י וסי"ב.

מתי הגזוזטראות אוסרות זו על זו

טז היו[106] ב׳ גזוזטראות זו למעלה מזו[107], בין אם עומדות תוך י׳ טפחים זו לזו, בין יש ביניהן גובה יותר מעשר אמות[108], ועשו לעליונה המחיצה והנקב ולא עשו לתחתונה, ובשבת זורקין בני התחתונה דלי שלהם על מחיצות העליונה, ויורד לנקב ומשלשל ומושך ועולה, כגון שזו משוכה מכנגד זו מעט ואינה תחתיה ממש[109], הרי שתיהם אסורות למלאות עד שיערבו, מפני שרשות שתיהן שולטת שם[110].

וכגון שעשו אותה מחיצה בשותפות[111]. אבל אם העליונה עשתה המחיצה לבדה, אין התחתונה אוסרת עליה, אפילו היא רגילה להשתמש בה גם בחול, כיון שמשתמשת בה שלא כדין[112].

וכן אם עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה, אין העליונה אוסרת עליה אלא אם כן עשתה עמה בשותפות[113].

ואם עשו בשתיהן, אפילו עשו בכל אחד בשותפות (ומכל מקום כל אחת משתמשת בשלה) (וצריך עיון טעמא דגילוי דעת) אין אחת אוסרת על חברתה[114]. ומה שעשאוה בשותפות הוא מאיזה טעם אחר[115]:

יז וכל זה כשזו אינה משוכה מכנגד זו אלא מעט, דהיינו פחות מד׳ טפחים, אבל אם משוכה מכנגדה ד׳ טפחים, בין שעשו לעליונה ולא לתחתונה בין שעשו לתחתונה ולא לעליונה, מותרות שניהם למלאות

---

[106] דיני עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בו, יתבארו לקמן סי׳ שסו ואילך.
ודין ראש הכותל שבין שתי חצרות, ששתיהן שולטות בו, ולכן אוסרות זו על זו, יתבאר לקמן סי׳ שעב ס״ח.
ודין הבור שבין שתי חצרות, ששתיהן שולטות בו ואוסרות זו על זו, יתבאר לקמן סי׳ שעו ס״א.
ודין שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ברוחב, יתבאר לקמן סי׳ שעו ס״ג.
וכאן עדיין לא התחילו הלכות עירוב כלל (אלא דיני רשויות ומחיצות).
אמנם כיון שנתבאר בסימן שלפנינו דין הגזוזטרא שעל גבי המים, מבאר כאן גם דין ב׳ גזוזטראות, שרשות שתיהן שולטות באחת מהן, ולכן הן אוסרות זו על זו, עד שיערבו ביניהם, או עד שיהיו ביניהם ד׳ טפחים ברוחב.
וכן נתבארו כמה פרטים בזה לעיל סי׳ שנג ס״ג-ד.

[107] משנה עירובין פז, ב (שתי גזוזטראות זו למעלה מזו, עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה, שתיהן אסורות עד שיערבו). טור ושו״ע ס״ה (היו שתי גזוזטראות זו למעלה מזו ... עשו לעליונה מחיצה ... ולא עשו לתחתונה כלל, שתיהן אסורות בה עד שיערבו).

[108] גמרא שם פח, א (מר רב הונא אמר רב לא שנו אלא בסמוכה, אבל במופלגת, עליונה מותרת), ופרש״י (אני שמעתי שאינה גבוהה ממנה עשרה, ולא מצינו לשון הפלגה בהש״ס בגובה אלא במשך ... ועוד לרב מה לי גבוהה או נמוכה). טור ושו״ע שם (בין אם עומדת תוך עשרה זו לזו, בין יש ביניהם יותר מגובה עשרה אמות).

[109] רש״י שם פד, ב ד״ה ב׳ גזוזטראות (ואין מכוונות זו על זו, אלא משוכות זו מכנגד זו בתוך ד׳, ועשו לעליונה הנקב והמחיצה, ולא עשו לתחתונה, ובשבת זורקין בני תחתונה דלי שלהן על מחיצות העליונה ויורד לנקב, ומשלשל ומושך ועולה). טור ושו״ע שם (משוכה זו מכנגד זו מעט, ואינה רחוקה מכנגדה ארבעה טפחים).

[110] שבעלי שתי הגזוזטראות אסורים להשתמש בגזוזטרא העליונה (שדרכה שואבין בשבת), כיון ששתיהם שולטים בה, עד שיערבו ביניהם בעלי שתי הגזוזטראות.

[111] רב ששת שם פח, א (הכא במאי עסקינן כגון שעשו מחיצה (אותה מחיצה של עליונה, רש״י) בשותפות). טור ושו״ע שם (עשו לעליונה מחיצה בשותפות משל שניהם, ולא עשו לתחתונה כלל, שתיהן אסורות בה עד שיערבו).

[112] גמרא שם (יש דין גזל בשבת, אמאי אסורות), ופרש״י (הא רשותא דעליונה היא, ותחתונה זו שלא כדין משתמשת בה). מ״א ס״ק יח (אם כן האחרת משמשת שלא כדין).

[113] גמרא שם פד, ב (ולא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה דאסירי ... אלא אפילו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה, סלקא דעתך אמינא כיון דלזה בנחת ולזה בקשה ליתביה לזה שתשמישו בנחת (דהוי לזה בשלשול ולזה במקצת זריקה ושלשול, רש״י), קא משמע לן). טור ושו״ע שם (וכל שכן אם עשו שתיהן לתחתונה, ששתיהן אסורות עד שיערבו, אבל כל אחת מהן שעשתה לבדה, בשלה, אין האחרת אוסרת עליה).

[114] גמרא שם פח, א (אי הכי כי עשו (בני תחתונה, רש״י) לתחתונה (אם יש להם שותפות בעליונה, רש״י) נמי (אסרי עלה, רש״י). כיון דעשו לתחתונה גלוי גלי דעתה (תחתונה לעליונה דסלקה נפשה בשבת מינה, דהא מחיצה זו אינה נעשית אלא להיתר שבת, רש״י), דאנא בהדך לא ניחא לי). טור ושו״ע שם (וכן אם עשו בשתיהן בשותפות משל שניהם, אין אחת אוסרת על חברתה). מ״א ס״ק יט (ומכל מקום כל אחד משמש בשלו).

[115] ב״י ד״ה ומ״ש וכן אם עשו (ומשמע ליה דבעשו לשתיהן בשותפות נמי שייך האי טעמא, דכיון דעשו לתחתונה וכו׳, ומה שעשו בשותפות אפשר שהוא כדי להקל בהוצאה, דיותר בזול עושין האומנים שנים ממה שעושים אחד, או מטעם אחר).

בלי עירוב, ואין אותה שאין בה אוסרת על אותה שיש בה[116], לפי שכיון שהיא משוכה מכנגדה ד׳ טפחים ברוחב הרי אינה יכולה להשתמש בה אלא על ידי זריקת הדלי לאויר ברוחב ד׳ טפחים[117], ואין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ברוחב כמ״ש בסי׳ שע״ו[118] לפי שתשמיש שעל ידי זריקה באויר ד׳ טפחים ברוחב אינו חשוב תשמיש כלל:

קונטרס אחרון

(א) וכן ספינות קטנות כו׳. משום[119] דרב הונא גדול מרב נחמן[120], ואביי דיחויי בעלמא קמדחי, ורב אשי מפרש דיחוייו[121]. אבל לדינא קיי״ל כת״ק דרבי יהודה[122] דבעי מחיצות להתיר. ולא מהני גובה י׳ טפחים אף לטלטל, כמ״ש התוס׳ סוף ד״ה וזרק כו׳, לרב נחמן ואביי[123].

ולדידהו, אי סבירא להו כת״ק, צריך לומר כתירוץ הראשון[124], עיי״ש ובמהרש״א[125]. ואנן לא קיי״ל

---

[116] רב הונא אמר רב שם פח, א (לא שנו אלא בסמוכה (שאינה רחוקה מתחתונה במשך הכותל ארבעה טפחים, רש״י), אבל במופלגת עליונה מותרת ... אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר). ורש״י פה, א ד״ה אלא בסמוכה (אבל במופלגת מכנגדה ד׳, כיון דאין לתחתונה כאן אלא תשמיש מופלג במשך, זהו אויר, ולאו תשמיש הוא). טור ושו״ע שם (משוכה זו מכנגד זו מעט, ואינה רחוקה מכנגדה ארבעה טפחים).

[117] רש״י פה, סע״א (ואע״פ שמשתמש בה בחול בזריקה ... אינו אוסר על חבירו דרך אויר, שאין לו עליו תשמיש אלא על ידי אויר). מ״א ס״ק יז (דברחוקה ד׳ טפחים לא אסרי אהדדי, שאין יכולה להשתמש אלא בזריקה).

[118] סעיף ג (כיון שלחבירו אין לו בה אלא על ידי זריקה באויר ברוחב ד׳ טפחים ויותר, אינו יכול לאוסרה עליו, ונותנים אותה לו, שיש לו בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלונו).

[119] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ז נתבאר שספינות קטנות שאין להם קרקעית ד׳ טפחים, אינן רשות היחיד, ואין אומרים בהם גוד אחית, כיון שבקיעת דגים שמיה בקיעה, כדעת רב הונא קא, א (כמועתק לעיל הערה 48).

ואף שרב נחמן חולק עליו שם, ואביי ורב אשי מפרשים דבריו, מכל מקום קיי״ל כרב הונא.

מה גם שרב הונא סובר כת״ק בעירובין (שלא התירו במים אלא כשעשו מחיצה כדי להתיר הטלטול בה), וקיי״ל כוותייהו.

אמנם אף אם תמצי לומר שגם רב נחמן סובר כת״ק (שאין להתיר הטלטול מהמים בלא מחיצות שעשו להתיר), ואין אומרים גוד אחית אלא להתיר הטלטול על גבה.

מכל מקום לא קיי״ל הכי, שהרי לא התירו הטלטול בגזוזטרא אלא כשהחלון פתוח לה, והוי חורי רשות היחיד.

[120] וכן הוא לעיל סי׳ רמח קונטרס אחרון ס״ק ב (הילכתא כרב הונא לגבי רב נחמן, שהיה גדול ממנו הרבה).

וראה מה שדנו בזה בכללי הפוסקים וההוראה כלל ה (ובנספחים שם נספח 3-2). כנישתא דבי רב ע׳ קפז הערה ח.

[121] והיינו שקיי״ל כרב הונא שאין אומרים בספינה זו גוד אחית להתיר הטלטול בה. ואף שאביי ורב אשי מבארים דברי רב נחמן שסובר שאומרים בספינה גוד אחית, שבקיעת דגים לא שמיה בקיעה. אין זו אלא דחי׳, לומר שאין להקשות על רב נחמן מברייתא זו. אבל למעשה מודים גם הם דקיי״ל כרב הונא.

[122] קיי״ל כרב הונא, שהוא כדעת ת״ק דרבי יהודה בעירובין פז, א (אמת המים שהיא עוברת בחצר, אין ממלאין הימנה בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה י׳ טפחים בכניסה וביציאה. ר׳ יהודה אומר כותל שעל גבה תידון משום מחיצה).

והכי קיי״ל כת״ק, כדלקמן סי׳ שנו ס״א (אמת המים העוברת בחצר, עמוקה י׳ טפחים ורחבה ד׳, אין ממלאים הימנה אלא אם כן עשה עליה לרחבה מחיצה גבוה י׳ בכניסתה וביציאתה), והיינו דאין מתירים מטעם גוד אחית במים, אלא כשמחיצות נעשו כדי להתיר הטלטול במים.

וכבר נתבארה הלכה זו לענין בית הכסא שעל פני המים, בפנים ס״י (במחיצות בית הכסא עצמן, הואיל ואינן עשויות להתיר אלא לצניעות, אין אומרים בהם גוד אחית).

אמנם כאן בא להוכיח, שאין מחיצה זו מועלת אף כדי לטלטל בתוך הספינה (אף שיש סברה לחלק בינם), וכדלקמן בהמשך הקונטרס אחרון.

[123] שלפי דעתם כתבו התוס׳ שם (בספינה שיש שם מחיצה י׳, אית לן למימר גוד אחית אף לטלטל). שהוא דלא כדקיי״ל כת״ק באמת המים.

[124] כלומר, ואף אם נרצה לומר, דבאמת גם רב נחמן (שמתיר הטלטול בספינה אף שלא נעשו המחיצות כדי להתיר הטלטול), סובר כת״ק (שאין להתיר הטלטול מהמים אלא כשהמחיצות נעשו כדי להתיר הטלטול), אלא שהוא מחלק בין היתר הטלטול על גבה (שמועיל בכל אופן), לבין היתר הטלטול מהמים (שהוא דוקא כשהמחיצות נעשו כדי להתיר הטלטול).

שהוא כתירוץ הראשון שבתוס׳ שם (דדוקא על גביו חשיב ליה ... רשות היחיד, אבל למטה לא, דלהכי לא אהני גוד אחית).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

כתירוץ ההוא לחלק בין על גבה למלמטה, גבי טלטול, מדהוצרכו התוס'[126] ורא"ש[127] לאוקמי מתניתין כשחלון פתוח לה, ועיי"ש שב' האוקימתות הם על פי חילוקי דיעות שבסוגיא זו בבקיעת דגים[128]. וכיון דקי"ל כאוקימתא ב'[129], שמע מינה דהלכה כרב הונא ודו"ק[130]:

(ב) לפי שמן כו'. עי'[131] תוס' בשבת דף ק"א ד"ה וזרק כו'[132], שכתבו ב' טעמים לפי הסלקא דעתא, למה

דברי שלום

מכל מקום לא קיי"ל כתירוץ הזה (שהוא כתירוץ הראשון שבתוס' ורא"ש עירובין שם), אלא כתירוץ השני בתוס' ובראי"ש שם, שגם על גביו לא הוי רשות היחיד, אלא כשהחלון פתוח לו, מטעם חורי רשות היחיד (וכדלעיל ריש ס"א).

[125] שם בד"ה וזרק (דלפי האמת נמי ... תקשי להו בגזוזטרא אמאי בעי מחיצה גבוה י'), והיינו שאם כן יוקשה על רב נחמן, כקושיית התוס' שם (הא תנן בפ' כיצד משתתפין, גזוזטרא שהיא למעלה מן המים אין ממלאין הימנה אלא אם כן עשו לה מחיצה י', מה צריך מחיצה י', בלא מחיצה י' תסגי).

[126] עירובין פט, ב ד"ה במחיצות (וגזוזטרא דלא הויא כרמלית אלא רשות היחיד, היינו משום דגוד אחית דבקיעת דגים לא הויא בקיעה ... או בפתוח לרשות [היחיד], דהוי כי חורי רשות היחיד).

[127] עירובין פ"ט ס"ב (וגזוזטרא שהיא למעלה מן המים, דמשמע שהיא כרשות היחיד, דלא מצרכינן לה לעשות מחיצה אלא לדלות מן המים, אבל לטלטל על גבה משמע דהויא רשות היחיד אפילו בלא מחיצה. יש לומר כיון דליכא אלא בקיעת דגים תחתיה הוי רשות היחיד ... אי נמי כגון דחלון פתוח לגזוזטראות דהוי ליה חורי רשות היחיד).

[128] שתירוץ הראשון שבתוס' ורא"ש שם (דבקיעת דגים לא הויא בקיעה) הוא כדעת רב נחמן, ותירוץ השני שם (שהחלון פתוח לגזוזטרא) הוא כדעת רב הונא.

[129] כדלעיל בפנים ס"א, דגזוזטרא לא הוי רשות היחיד אלא כשהחלון פתוח לה (ולא כבאוקימתא א' שבתוס' ורא"ש שם, מטעם דבקיעת דגים לא הוי בקיעה).

וכן הוכיח לקמן ס"ק ב, ולעיל סי' רמח ס"ק ב.

[130] ואף שנתבאר בתחלת הקונטרס אחרון הבא (דלפי המסקנא שם ... אף דמסקינן דהקילו במים, משום דבקיעת דגים לאו שמה בקיעה, מכל מקום לא רצו להקל בשביל כך אלא בעשיית מחיצה דוקא ... דעל גבי הגזוזטרא אינה רשות היחיד, אלא אם כן חלון פתוח לה).

ולפי זה אין לנו לכאורה הוכחה ברורה דלא קיי"ל כרב נחמן, שהרי אפשר שהתיר רק לטלטל בספינה שיש לה מחיצה עשרה; אבל לא התיר למלאות מים, אלא במחיצה שנעשתה כדי להתיר (כת"ק דרבי יהודה), וכן לא התיר לטלטל על הגזוזטרא, אלא כשחלון פתוח לה (כמובא לעיל מהתוס').

אמנם לא נראה לרבינו לחלק לרב נחמן, את כל החילוקים האלו. וגם בלאו הכי קיי"ל כרב הונא שהוא גדול מרבי נחמן.

[131] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"י נתבאר, שלא הקילו במחיצה התלויה על גבי המים, לומר בה גוד אחית:

(א) אלא במחיצה התלויה, ולא בגזוזטרא שעל פני המים.

(ב) אלא כשנעשתה לשם היתר הטלטול מהמים.

והכי קיי"ל; אף שיש מחלוקת בפרטים אלה במשנה ובברייתא ובגמרא.

ההוכחות לפרט השני כבר נתבארו בקונטרס אחרון הקודם, דקיי"ל בזה כרב הונא האוסר בספינה, כיון שהמחיצות שלה לא נעשו כדי להתיר הטלטול, ולא כרב נחמן המתיר.

וכאן בא להוכיח את הפרט הראשון, שלמסקנא דגמרא, גזוזטרא שעל פני המים אינה רשות היחיד (אלא כשחלון הבית פתוח לה), וגם רב נחמן עצמו מודה בזה.

[132] "למאי דסלקא דעתא השתא דאין חילוק בין מחיצה דמים לשאר מחיצות, וסלקא דעתא נמי דלא פליגי רבנן עליה דרבי יוסי ברבי יהודה, לא מצי לאקשויי אמאי, הא תנן בפ' כיצד משתתפין (עירובין פז, ב) גזוזטרא שהיא למעלה מן המים אין ממלאין הימנה אלא אם כן עשו לה מחיצה י', מה צריך מחיצה י', בלא מחיצה י' תסגי כמו בטרסקל. דדוקא על גביו חשיב ליה ר' יוסי ברבי יהודה רשות היחיד, אבל למטה לא, דלהכי לא אהני גוד אחית. אי נמי הא דבעינן גבי גזוזטרא מחיצה י' היינו לטלטל, אבל לזרוק לא בעי מחיצה י' כמו בטרסקל. והכא הכי פריך לימא גוד אחית, דכי היכי דא"ר יוסי בר' יהודה גוד אחית כשאין שם מחיצה י' למיהוי רשות היחיד להתחייב, הכי נמי בספינה שיש שם מחיצה י', אית לן למימר גוד אחית אף לטלטל".

והיינו שלפי הסלקא דעתא, סובר רב נחמן שאומרים גוד אחית גם בטרסקל, ואם כן קשה ממשנה בעירובין, שגזוזטרא שעל המים אין ממלאין הימנה, וכי מה בין טרסקל לגזוזטרא (ששניהם אין להם מחיצות עשרה). ועל זה תירצו התוס' ב' תירוצים.

משא"כ לפי המסקנא, שאין אומרים גוד אחית בטרסקל, רק בספינה (שיש לה מחיצות עשרה), אם כן אתי שפיר המשנה דגזוזטרא שעל המים, שהרי אין לה מחיצות עשרה, ובזה אין אומרים גוד אחית לדברי הכל.

*

לא אמרינן גוד אחית בלי עשיית מחיצה. מכלל דלפי המסקנא שם אתי שפיר, דהיינו דאף דמסקינן דהקילו במים, משום דבקיעת דגים לאו שמה בקיעה, מכל מקום לא רצו להקל בשביל כך אלא בעשיית מחיצה דוקא.

וכ"מ מדקדוק לשון הרא"ש בפ"ח דעירובין[133], דכתב דלא שרי רב נחמן אלא משום דליכא אלא בקיעת דגים, משמע דבקיעת דגים מיקרי בקיעה, עכ"פ לענין דבעינן קורה ד', או מחיצה לשם מים, כדמסיק הרא"ש שם[134].

וכ"מ בהדיא ממ"ש בפרק כל גגות[135], והכי קיי"ל[136], דעל גבי הגזוזטרא אינה רשות היחיד אלא אם כן חלון פתוח לה, ואי בקיעת דגים לא שמה בקיעה לגמרי, אין צריך חלון, כמבואר שם בהדיא לתירוץ

דברי שלום

ואף שגם לפי המסקנא אפשר לומר שרב נחמן אינו מחלק בין מחיצת עשרה לבין גזוזטרא, ומה שאסרו במשנה עירובין להעלות מים בגזוזטרא, היינו כתירוץ הראשון של תוס', "דדוקא על גביו חשיב ליה רשות היחיד, אבל למטה לא, דלהכי לא אהני גוד אחית".

וכן הוא באמת התירוץ הראשון שבתוס' עירובין פו, ב (יש לומר דבקיעת דגים לא הויא בקיעה, ואמרינן גוד אחית, אבל בטרסקל איכא בקיעת גדיים), ושם פט, ב (וגזוזטרא דלא הויא כרמלית, אלא רשות היחיד, היינו משום דגוד אחית דבקיעת דגים לא הויא בקיעה, כדפירשתי לעיל).

מכל מקום נראה מדברי התוס' כאן, דלפי המסקנא אתי שפיר, ואין אנו זקוקים לחילוק הנ"ל. והיינו כיון שבאמת גם בקיעת הדגים מקרי בקיעה, ולא הקילו אלה במחיצה עשרה, ולא בגזוזטרא.

והוא כתירוץ השני שבתוס' עירובין שם (וגזוזטרא דלא הויא כרמלית אלא רשות היחיד, היינו ... בפתוח לרשות [היחיד], דהוי כי חורי רשות היחיד).

וכן נפסק גם בפנים ס"א (גזוזטרא שהיא למעלה מן המים, וחלון פתוח לה מן הבית, שאז היא רשות היחיד אף על פי שאין לה מחיצות).

[133] סימן ז (ואמר רב נחמן [פו, א-ב] קורה ארבעה מתרת במים ... רב נחמן לא שרי אלא במים, דליכא אלא בקיעת דגים, אבל בחורבה לא ... קל הוא שהקילו חכמים במים בקורה ד' דמותר ... משום דפי תקרה יורד וסותם).

הרי שגם רב נחמן לא התיר בבקיעת דגים, אלא בקורה ד' טפחים (משום פי תקרה יורד וסותם), או במחיצה תלויה (משום גוד אחית). אבל לא בגזוזטרא.

והיינו שאף שמעיקר הדין אין הקורה ד' טפחים מועלת לומר בה פי תקרה יורד וסותם (לפי כל הדעות דלקמן סי' שסא ס"ה), מכל מקום הקילו במים, כדלקמן סי' שעו ס"א (וכן אם הניחו על פני הבור קורה רחבה ד' טפחים ... שהקילו במים לומר פי תקרה יורד וסותם משתי רוחותיה, וכאילו פי התקרה הוא מחיצה יורדת עד קרקעית הבור).

וכמו כן במחיצה תלויה, שאף שמעיקר הדין אין אומרים בה גוד אחית, מכל מקום הקילו במים, כדלקמן סי' שעו ס"א (אלא אם כן עשו לו מחיצה עשרה טפחים למעלה מן המים, להיכר הפרשה בין רשות זו לזו, שבמחיצה זו אומרים גוד אחית למטה ... שבמים בלבד הקילו לומר גוד אחית).

משא"כ בגזוזטרא, לא רצו להקל בה אף במים, אף לרב נחמן, לא משום פי תקרה יורד וסותם, ולא משום גוד אחית.

[134] "ומיהו מחיצה שאינה עשויה לשם המים, אלא לשם צניעות בית הכסא, לא מהניא, דמחיצה לשם מים בעינן".

שכן נפסק לקמן שם (אבל כותל החצר שמהלך על גבי הבור, אינו נידון משום מחיצה, לפי שאין בו היכר כלל, הואיל ולא נעשה בשביל כך).

וכאן מבאר שגם רב נחמן מודה בזה, וכסברה שהובאה לעיל בקונטרס אחרון הקודם (כת"ק דרבי יהודה דבעי מחיצות להתיר ... לרב נחמן ואביי ... אי סבירא להו כת"ק), ושם (הערה 124).

[135] תירוץ השני שבראי"ש עירובין פ"ט ס"ב ב (וגזוזטרא שהיא למעלה מן המים, דמשמע שהיא כרשות היחיד ... כגון דחלון פתוח לגזוזטראות דהוי ליה חורי רשות היחיד).

[136] לעיל בפנים ס"א (גזוזטרא שהיא למעלה מן המים, וחלון פתוח לה מן הבית, שאז היא רשות היחיד אף על פי שאין לה מחיצות).

וכן הוכיח בקונטרס אחרון לעיל ס"ק א (ואנן לא קיי"ל כתירוץ ההוא לחלק בין על גבה למלמטה, גבי טלטול, מדהוצרכו התוס' וראי"ש לאוקמי מתניתין כשחלון פתוח לה).

וכן הוא לעיל סי' רמח בקונטרס אחרון ס"ק ב (כמבואר בטור וש"ע בסי' שנ"ה שהקילו בגזוזטרא ... חלון פתוח לה, עיי"ש במ"א ובתוס' וראי"ש ריש פרק כל גגות ודו"ק).

אלא שלעיל שם הוכיח מזה רק דהכי קיי"ל (שאין להתיר הטלטול בגזוזטרא אלא כשחלון פתוח לה), וכאן מוסיף ומבאר שגם רב נחמן מודה בזה, כיון שאין כאן מחיצה עשרה.

הראשון[137]. אלא ודאי דלתירוץ הב׳ סבירא להו דלא אמרינן בגמרא דלא שמה בקיעה אלא לענין שתתיר מחיצה תלויה, אבל לא להתיר בלא מחיצה כלל[138].

דאין לומר דלתירוץ הב׳ סבירא להו דבלא מחיצות לא אמרינן גוד אחית משום דלא הדרן מחיצתא[139], כמ״ש התוס׳ בדף פ״ו בקושייתם[140]. דהא בדברי הרא״ש לא הוזכרה קושיא זו וסברא זו כלל[141]. וגם התוס׳ דשבת דף ק״א[142] לא סבירא להו סברא זו, דאם לא כן לא הקשו כלום להסלקא דעתא, ואין צריך כלל לתירוץ. דהא דהדרן מחיצתא, תלמוד ערוך הוא בפ״ג דעירובין, ובודאי לא נעלמה זאת מלפניהם שם. אלא[143] סבירא להו כפירש״י שם בעירובין[144], דהדרן מחיצתא היינו שיהא ד׳ על ד׳ בלי שיצטרך חקיקה להשלים, דתרתי לא אמרינן גוד וחוקקין עיי״ש.

ומזה מבואר דלדידן אי אפשר לומר כב׳ התירוצים שבתוס׳ דשבת[145], לפי הסלקא דעתא שם. דתירוץ הראשון[146] אינו מועיל לעל גבי גזוזטרא, שהוא כרמלית לדידן בלא חלון. ותירוץ השני[147] גם כן לא משמע הכי מלשון הטור ושו״ע סי׳ שמ״ה, שעל גבי הזיזין יהיה רשות היחיד מן התורה אלא מדברי סופרים אסור, דהא וכן קתני[148] התם, דומיא דגג שהוא כרמלית גמורה מדאורייתא, משום דלא אמרינן

---

[137] בתוס׳ שם פו, ב (יש לומר דבקיעת דגים לא הויא בקיעה, ואמרינן גוד אחית, אבל בטרסקל איכא בקיעת גדיים), ושם פט, ב (וגזוזטרא דלא הויא כרמלית, אלא רשות היחיד, היינו משום דגוד אחית דבקיעת דגים לא הויא בקיעה, כדפירשתי לעיל), ובראי״ש שם (יש לומר כיון דליכא אלא בקיעת דגים תחתיה, הוי רשות היחיד).

[138] ורק בספינה אומרים גוד אחית אף בלא מחיצות, כמבואר בפנים ס״ב (יעשה דף ד׳ על ד׳. ועושה בו נקב וממלא דרך שם, ואינו צריך לעשות מחיצה סביבו, אלא אנו אומרים גוד אחית, דהיינו שאנו רואים צדדי הדף כאלו נמשכו וירדו למטה עד התהום, ונמצאו המים שתחתיו מוקפים מחיצה. שהקילו בספינה יותר מבגזוזטרא שבבית, מפני שאינו יכול לעשות בספינה מה שיכול לעשות בבית).

והיינו שבגזוזטרא אין אומרים גוד אחית בלא מחיצה, אפילו כדי לטלטל ממנה לבית. ואילו בספינה אמרינן גוד אחית בלא מחיצה, אפילו כדי למלאות דרך שם מים מהים.

[139] היינו שלכאורה הי׳ מקום לומר, שגם לפי התירוץ הב׳ של התוס׳ (שהגזוזטרא אינה רשות היחיד אלא כשהחלון פתוח לו), סובר רב נחמן שאומרים גוד אחית אף בלא מחיצות, ומה שהגזוזטרא אינה רשות היחיד, הוא משום דלא הדרן מחיצתא.

[140] ד״ה גזוזטרא (ותימה כיון דאין לה מחיצות אמאי הויא רשות היחיד, והא טרסקל לא הוי רשות היחיד אפילו לר׳ יוסי בר יהודה, אלא משום דהדרא מחיצתא, כדאמרינן בפרק בכל מערבין).

והוא כדאמרינן בגמרא שם לג, ב (אפילו תימא רבי יוסי ברבי יהודה, התם (הטרסקל סובבת את הקנה שהרי תחוב באמצעיתו, רש״י) הדרן מחיצתא, הכא (דכלכלה אינה מקפת את עביו של אילן, רש״י) לא הדרן מחיצתא).

וכמו שבכלכלה התלויה וסמוכה לאילן, לא סגי בגוד אחית, כיון שהכלכלה אינה מקפת את האילן, כך גם הגזוזטרא הסמוכה לכותל, לא סגי בגוד אחית, כיון שאינה מקפת את הכותל.

ולפי זה הי׳ אפשר לומר, דבמקום שהגזוזטרא שעל פני המים אינה בולטת מהכותל, היינו אומרים בה גוד אחית.

[141] ומכל מקום כתוב בתירוץ השני, שהיתר הטלטול על הגזוזטרא הוא כשהחלון פתוח לה.

יוצא אם כן שהטעם לזה הוא כנ״ל, שכל זמן שהגזוזטרא אין לה מחיצות, אין אומרים בה גוד אחית.

[142] ע״א ד״ה וזרק (שהועתק לעיל הערה 132), שהקשה אמאי צריך בגזוזטרא מחיצה י׳.

ולפי הנ״ל לא הקשו כלום, אם נאמר שהגזוזטרא אינה רשות היחיד משום דלא הדרן מחיצתא.

[143] ודאי צריך לומר שהגזוזטרא לא מקרי ״לא הדרן מחיצתא״, כיון שיש בה ד׳ על ד׳.

[144] לג, ב ד״ה התם הדרן (הטרסקל סובבת את הקנה ... נמצא קנה מוקף מחיצות שחללו ארבעה), וד״ה התם לא הדרן מחיצות (וכי אמרינן גוד אחית, אכתי אית לן למימר חוקקין להשלים לאיצטרופי כלכלה בהדי אילן, ותרתי לא אמרינן).

[145] שהועתקו לעיל (הערה 132), כי שני תירוצים אלו הם רק לפי הסלקא דעתא, משא״כ לפי המסקנא, גם רב נחמן לא התיר אלא במחיצה, ולא בגזוזטרא שאין לה מחיצה, וכמבואר לעיל.

[146] ״דדוקא על גביו חשיב ליה ר׳ יוסי ברבי יהודה רשות היחיד, אבל למטה לא, דלהכי לא אהני גוד אחית״.

לפי המסקנא לא קיי״ל כן, אלא שגם על גביו לא הוי רשות היחיד (אלא כשהחלון פתוח לו).

[147] ״הא דבעינן גבי גזוזטרא מחיצה י׳ היינו לטלטל, אבל לזרוק לא בעי מחיצה י׳, כמו בטרסקל״. היינו שהגזוזטרא היא רשות היחיד מן התורה (לחייב את הזורק לשם מרשות הרבים), וכרמלית רק מדברי סופרים (שאסור לטלטל בו).

שהרי לפי המסקנא קיי״ל שהגזוזטרא אינה רשות היחיד אף מן התורה, כמשמעות הטור ושו״ע סי׳ שמה.

[148] סט״ז (גג הבולט על מחיצות הבית ... הוי כרמלית ... וכן זיזין הבולטים מן הכותל).

התם גוד אסיק[149]. וגם לא היה מותר לטלטל מתוכו לים ולהפך בלא חלון, עיין מג"א ריש סי' זה[150]. דלא דמי לשאר כרמלית דרבנן[151], שהיא גדולה ושייך למיגזר דלמא אתי לטלטולי בכוליה יותר מד' אמות, דהא שכיחא טפי מטלטול מתוכו לים, כדאיתא בפרק הדר[152], ונתבאר בסי' שמ"ו[153]. משא"כ הכא בגזוזטרא מנא לן לגזור בקטנה אטו גדולה, שאין מוסיפין בגזרת חכמים מדעתינו כנודע[154]. ועוד שאין טלטול בגזוזטרא גדולה כל כך יותר מד' אמות ואלכסונן[155], שכיחא טפי מכל גזוזטראות דעלמא לכרמלית שתחתיהם[156], בין בים בין ביבשה. וגם טלטול מרשות היחיד לתוכה אינו שכיח טפי מטלטול מתוכה לכרמלית[157]. ולהכי לא הזכירו בפרק הדר, אלא חששא דטלטול בתוכה בלבד[158] ודו"ק:

---

[149] כדלעיל סי' שמה סכ"ג (גג הבולט על מחיצות הבית, בענין שאין מחיצות הבית ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם, כגון גגין שלנו, אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק, ולכן על גבי הגג אינו רשות היחיד אפילו הוא גבוה ורחב הרבה, אלא כרמלית הוא).

[150] ס"ק א (וחלון פתוח – דאם לא כן הוי כרמלית, ומותר לטלטל מכרמלית). והיינו שבלא חלון הוי כרמלית ומותר למלאות מכרמלית לכרמלית, כדלעיל סי' שמו ס"ה (ומותר לטלטל מכרמלית זו לכרמלית אחרת תוך ד' אמות).

ואם נאמר שעל גבי הזיזין היא רשות היחיד מן התורה, הי' אסור לטלטל מכרמלית לרשות היחיד שמן התורה (גזוזטרא).

וכעין זה הוכיח לעיל סי' רמח קונטרס אחרון ס"ק ב (ואפילו להחמיר לא אמרינן, כמבואר בטור ושו"ע בסי' שנ"ה, שהקילו בגזוזטרא, אלא אם כן חלון פתוח לה, עיי"ש במ"א), ושם (הערות קסט-קעא).

[151] כלומר, שלפום ריהטא אין הוכחה זו מובנת, שהרי נתבאר לעיל סי' שמו ס"ו (אפילו מקום שהוא רשות היחיד גמורה מן התורה, אלא שחכמים אסרו לטלטל בו אלא תוך ד' אמות כמו שאסרו בכרמלית גמורה ... אעפ"כ מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה תוך ד' אמות, כגון לבקעה העוברת לפניו. ולא גזרו כאן כמו שגזרו על טלטול משאר רשות היחיד לכרמלית).

וכך הי' מקום לומר כאן בגזוזטרא, שיש לי דין רשות היחיד מן התורה, וכרמלית מדברי סופרים, ומכל מקום מותר לטלטל המים מכרמלית לגזוזטרא.

ועל זה בא לבאר, שדין גזוזטרא (אילו היינו אומר שהיא רשות היחיד מן התורה וכרמלית מדברי סופרים) לא דמי לשאר כרמלית (שהן רשות היחיד מן התורה וכרמלית מדברי סופרים).

שדוקא בשאר כרמלית דרבנן התירו לטלטל ממנה לכרמלית גמורה, מהטעם האמור לעיל שם ס"ו-ז (שחששו כאן אם יהיה אסור לטלטל ממנו לכרמלית יטעו לומר שהוא אין לו דין כרמלית כלל, ויבואו להתיר הטלטול בתוכו יותר מד' אמות. ולמה חששו יותר לאיסור הטלטול בתוכו מלאיסור הטלטול ממנו לכרמלית גמורה, לפי שהטלטול בתוכו מצוי יותר מהטלטול ממנו לכרמלית גמורה, ולכן בטלו זה מפני זה, שהם אמרו והם אמרו).

משא"כ בגזוזטרא שלא שייך לגזור דלמא אתי לטלטולי בכולהי יותר מד' אמות. ואם כן מובן, שאילו היתה הגזוזטרא רשות היחיד מן התורה, הי' אסור לטלטל מהכרמלית גמורה לתוכה.

אלא ודאי הגזוזטרא היא כרמלית גמורה, שגם מן התורה אין אומרים בה גוד אחית, כיון שאין לה מחיצות, וכמבואר לעיל.

[152] עירובין סז, ב (ומאי שנא, תוכו שכיח, מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח), ופרש"י (דהם אמרו זאת והם אמרו עוד איסור אחר, וראו שאין שניהם עומדים כאן, וביטלו זה מפני זה).

[153] ס"ז (ולמה חששו יותר לאיסור הטלטול בתוכו מלאיסור הטלטול ממנו לכרמלית גמורה, לפי שהטלטול בתוכו מצוי יותר מהטלטול ממנו לכרמלית גמורה, ולכן בטלו זה, מפני זה שהם אמרו והם אמרו).

[154] כעין זה לקמן סי' תמ בקונטרס אחרון ס"ק א (ואין לומר דמדרבנן אסור, דמנא לן לחדש מדעתנו גזירה שלא נמצאת בתלמוד).

וראה כללי הפוסקים וההוראה כללים קו-ז.

[155] שיהי' גודל הגזוזטרא ד' על ד' אמות, עד שיהי' חשש שיעביר ד' אמות ואלכסונן, כדלעיל סי' שמט ס"ב (ארבע אמות שאמרו הן ואלכסונן, דהיינו אלכסון של ד' על ד' שהוא ה' אמות וג' חומשי אמה).

[156] כלומר, שיהי' חשש שכיחא טפי שיטלטלו ד' אמות על גבי הגזוזטרא, מאשר החשש שיטלטל מהגזוזטרא לכרמלית שתחתיהם.

[157] וגם אין לומר שעיקר החשש הוא שיטלטלו מהבית (רשות היחיד) לגזוזטרא (שמדרבנן הוא כרמלית), ונאמר שחשש זה שכיח יותר מאשר החשש שיטלטל מהגזוזטרא לכרמלית.

[158] דאמרינן התם "תוכו שכיח", ופרש"י (כי שרי ליה לטלטולי בגווה), היינו שהזכירו רק את חשש הטלטול ד' אמות בתוכה (ולא הזכירו חשש הטלטול מהבית לכרמלית זו).

משא"כ בגזוזטרא, שאין לחוש לטלטול ד' אמות ואלכסונן בתוכה, רק החשש מרשות היחיד לתוכה (היינו מהבית לגזוזטרא, כשאין חלון פתוח לה), שהוא אינו שכיח יותר מהטלטול מתוכה לכרמלית, ולא הי' לנו להתיר זה מפני זה.

אלא ודאי על כרחך צריכים אנו לומר שהגזוזטרא היא כרמלית גמורה (כשאין חלון פתוח לה), ולכן מותר לטלטל לה מהכרמלית.

(ג) דריסת כו׳. לכאורה[159] אפשר שכל שאין המים רשות הרבים גמורה הקילו בהם במחיצה תלויה[160], ורבים בוקעים בהם היינו ששים ריבוא כמ״ש המג״א סי׳ שס״ג[161].

אבל זה אינו, שכל שבוקעים תחת המחיצה, אף שאינם ששים ריבוא, אי אפשר לומר גוד אחית, דלא גרע מבקיעת גדיים שאינם ששים ריבוא. ואפילו בחורבה שבכרמלית אסרו מחיצה תלויה[162]. ואפילו בארץ ישראל שאין מגדלין בה בהמה דקה כלל[163]. אלא כל שהגדיים יכולים לבקוע במקום זה, אלא שהמניעה היא מצד אחר, ולא מחמת זה המקום, אסור (וכמו שאסרו מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אפילו בבית. עיין סי׳ תר״ל[164]). וכל שכן אדם. שלא הזכירו גדיים אלא להחמיר אפילו בג׳ טפחים[165]. ולא הקילו במים אלא משום שהמקום גורם שאין גדיים ואדם בוקעים שם[166]. אבל כשבוקעים, פשיטא דבקיעה מבטלת גוד אחית.

דאף אי הוה בעינן ששים ריבוא לבטל גוד אחית, הרי אין המניעה מחמת זה המקום, אלא מחמת שאין ששים ריבוא בעיר[167]. אבל באמת אין צריך ששים ריבוא אלא לרשות הרבים, אבל מכל מקום רשות היחיד אין כאן, לפי שאין אומרים גוד אחית, ואין כאן מחיצות.

דגוד אחית לא דמי לגוד אסיק[168], דהתם אפילו ששים ריבוא בוקעים לא מבטלי מחיצה מדאורייתא[169],

---

[159] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סט״ו נתבאר, שלא התירו מחיצה תלויה, אלא במים שאין דריסת הרגל עוברת שם מחמת עומקם.
ועל זה בא להוכיח כאן, שאין הפרש אם ששים רבוא בוקעים שם או פחות, וכמו בבקיעת גדיים, שאין אומרים גוד אחית אף אם אין שם גדיים, אלא באופן ״שהמקום גורם שאין גדיים ואדם בוקעים שם״.
ואף שלענין גוד אסיק במחיצה הנדרסת, אין המחיצה מתבטלת מדרבנן אלא בס׳ רבוא.
מכל מקום ״גוד אחית לא דמי לגוד אסיק ... דאפילו גדיים מעכבי מדאורייתא״.

[160] כמשמעות ב״ח ד״ה כתב ב״י (נחלים ונהרות שהם כרמלית, מחיצה תלויה מתרת בהם דליהוי רשות היחיד), ומ״א ס״ק טז (דשרי במחיצה תלויה אפילו אין עמוקים י׳, דלא מקרי רשות הרבים אלא אם כן רבים בוקעים בו).

[161] ס״ק מ (צריך לומר דלא בקעי בו רבים, שאם לא כן אתי רבים ומבטלי מחיצתא ... ואפשר דלא מקרי רבים פחותים מס׳ רבוא).
וכן הוא לקמן שם סמ״ב (לא אסרו חכמים אלא בבקיעת רבים כעין רשות הרבים, אבל כשאין רבים בוקעים כל כך בתל זה מותר ... ולהאומרים שאין בקיעת הרבים חשובה לעשות רשות הרבים אלא אם כן הם ששים רבוא כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה, אף כאן אין בקיעת הרבים מבטל ממנו שם מחיצה (מדברי סופרים) אלא אם כן בוקעים בו ששים רבוא בכל יום).

[162] שבת קא, סע״א (דבעא מיניה רבי טבלא מרבין, מחיצה תלויה מהו שתתיר בחורבה, ואמר ליה אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים).

[163] כדתנן ב״ק עט, ב (אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל). טור ושו״ע חו״מ סי׳ תט ס״א (אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל). ומכל מקום אין מחיצה תלויה מתרת שם.

[164] סעיף י (העושה סוכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה; אם היו חזקים, או שקשר אותם וחיזק אותם עד שלא תהא הרוח מצויה מנידה אותם תמיד ... הרי זו כשרה), ומ״א שם ס״ק טז (אפילו עומדת בבית, שאין שם רוח, אינה מחיצה).

[165] כדלעיל סי׳ שמה ס״ד (כל מחיצה שאינו מגעת ג׳ טפחים לארץ, אינו מחיצה לחלוק רשות בפני עצמה, לפי שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה, אבל פחות מג׳ טפחים שאינן יכולין לעבור שם ... כאילו הגיע לארץ), ושם נסמן (הערות 33-34).

[166] כמבואר בפנים ס״י (שאין הגדיים יכולים לבקוע שם ... דגים יכולים לבקוע שם ... קל הוא שהקילו חכמים במים לומר גוד אחית, הואיל ואין בקיעת הדגים נראית).

[167] והיינו שכדי לעשותו רשות הרבים, סגי במה שיש ששים רבוא בעיר (כדלעיל סי׳ שמה סי״א הערה 86).

[168] שבזה אין הרבים מבטלים המחיצה אלא בששים רבוא, כנסמן לעיל (הערה 161).

[169] כדלקמן סי׳ שסג סמ״ב (ואף על פי שמן התורה אין בקיעת רבים מבטלת ממנו שם המחיצה ואלו היה [ברחבו] ד׳ על ד׳ גבוהים [י׳] טפחים מן הארץ מכל צדדיהם היתה שם רשות היחיד גמורה מן התורה והזורק לשם מרשות הרבים חייב, מכל מקום מדברי סופרים אסור לטלטל כשרבים בוקעים שם), ושם נסמן.

ואפילו עשויה בידי שמים כדאיתא בעירובין דף כ"ב[170], הילכך גם מדרבנן לא מתסיר בפחות משש ריבוא, לפי מ"ש המג"א בסי' שס"ג[171] (ואין ראיה כלל לכאן. עיין במ"ש בסימן שמ"ה[172]), מה שאין כן הכא דאפילו גדיים מעכבי מדאורייתא, כדאיתא בדף ק"א[173].

ועיין גמרא ריש פרק ט' דעירובין[174], דאפילו גוד אסיק לא אמרינן, עכ"פ מדרבנן, במחיצה נדרסת. בעירובין דף כ"ב ע"ב סוף ד"ה ואיזהו כו'[175], דהיינו דוקא בדניחא תשמישתיה, היינו לאפוקי כשאין העבד כו', דאפילו ששים ריבוא בוקעים לא הוה רשות הרבים[176]. משא"כ ברקק פחות מעשרה[177] ודוק היטב:

---

[170] כב, ב (מעלות בית מרון (זקופין מאד, רש"י) ... שבילי בית גילגול (מעלה גבוהה וזקופה היא בארץ ישראל, רש"י) ... אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא).

ונתבאר לעיל סי' שמה בקונטרס אחרון ס"ק ב (ואפילו אינה עשויה בידי אדם, שהרי גובה מעלת בית מרון, וגובה שבילי בית גלגול, אינו עשוי בידי אדם).

[171] כמועתק לעיל (הערה 161).

[172] בקונטרס אחרון ס"ק ב ד"ה ועל כרחך (שעכ"פ מדרבנן אתו רבים ומבטלי מחיצתא, בין בים דעכ"פ הוי כרמלית דרבנן, ובין בתל דלא אמרינן אלא שאין חייבים עליו כו', אבל איסורא מיהא איכא, עיי"ש בפרש"י ד"ה ומחתנא כו' ובתוס' ד"ה מני כו'), ושם נסמן (הערות 287-289), שרק מדרבנן אתי רבים ומבטלי מחיצות.

[173] "התם הויא ליה מחיצה שהגדיים בוקעין בה".

משא"כ לגבי גוד אסיק, אין בקיעת גדיים מבטלת המחיצה, אלא בני אדם רבים הבוקעים בו.

[174] פט, ב (גג גדול הסמוך לקטן, הגדול מותר והקטן אסור ... לא שנו אלא שיש דיורין על זה ודיורין על זה, דהויא לה הא דקטן מחיצה נדרסת).

אף דהתם מיירי בגגין דלא בקעי בה רבים, ובודאי לא ששים רבוא, ואם כן מדוע המחיצה הנדרסת מבטלת אפילו גוד אסיק.

[175] על זה מתרץ, שאם ניחא תשמישתיה, גם מועטים הדורסים שם מבטלים את הגוד אסיק. ואם לא ניחא תשמישתיה אין הדורסים מבטלים את הגוד אסיק אלא כשיש ששים רבוא.

דתניא התם כב, ב (שבילי בית גילגול וכיוצא בהן, רשות היחיד לשבת ... כל שאין העבד יכול ליטול סאה של חיטין וירוץ לפני סרדיוט).

ובתוס' שם (ואם תאמר ולמה לי אין העבד יכול לרוץ, אפילו יכול נמי הוי רשות היחיד, כיון שמתלקט עשרה מתוך ארבע. ויש לומר דבעינן שלא יהא ניחא תשמישתיה, שלא יהא עשוי כעין מדרגה, דלא תהוי מחיצתא נדרסת, דאמר בפרק כל גגות (לקמן ד' פט:) דלא הויא מחיצתא).

[176] מן התורה; ואילו מדברי סופרים ששים רבוא מבטלים המחיצה אף אם לא ניחא תשמישתיה, כמובא לעיל (הערה 169).

[177] שאם רבים בוקעים הוה רשות הרבים אף דלא ניחא תשמישתיה, כדלעיל סי' שמה סט"ז (רקק מים שברשות הרבים שאינו עמוק עשרה, בטל הוא לגבי רשות הרבים, אם רגילים הרבים להלך בו, אף על פי שהוא הילוך שעל ידי הדחק).

ועל זה מבאר שהטעם הוא, כיון שהוא פחות מעשרה ואין שם גוד אסיק.

שנו דין אמת המים העוברת בחצר

ובו ד' סעיפים:

א אמת המים העוברת בחצר[1], עמוקה י' טפחים ורחבה ד'[2], אין ממלאים הימנה, אלא אם כן עשה עליה לרחבה מחיצה גבוה י' בכניסתה וביציאתה.

ויהיה טפח ממנה משוקע במים, ואם היתה המחיצה כולה יורדת בתוך המים, צריך שיהא טפח ממנה

---

[1] **משנה** עירובין **שם** פז, א (אמת המים שהיא עוברת בחצר אין ממלאין הימנה בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים בכניסה וביציאה). טור ושו"ע ס"א (אמת המים העוברת בחצר ... אין ממלאין ממנה בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה עשרה בכניסתה וביציאתה).

[2] משנה שם (מעשה באמה של אבל שהיו ממלאין ממנה על פי זקנים בשבת ... מפני שלא היה בה כשיעור), ובריתא שם (מפני שלא היתה עמוקה י' טפחים ורוחבה ד'). טור ושו"ע שם (עמוקה עשרה ורחבה ארבעה).

והטעם לכך יתבאר לקמן (הערה 5).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

יוצא למעלה מן המים, כדי לחלוק בין המים שבחוץ שהם כרמלית למים שבפנים[3].

לפי[4] שכיון שהאמה אינה מתעכבת בחצר, אלא עוברת מצד לצד, אינה בטלה לגבי החצר, וחולקת רשות לעצמה, הואיל והיא עמוקה עשרה ורחבה ד׳, שזהו שיעור חילוק רשויות זו מזו[5], וכיון שאינה בטילה

---

[3] כמו בבור שבין שתי חצרות, דתניא עירובין פו, א (צריך שיראו ראשון של קנים למעלה מן המים טפח ... צריך שישקע ראשי קנים במים טפח).

וכן הוא לקמן סי׳ שעו ס״א (בור שבין ב׳ חצירות ... אין ממלאין ממנו בשבת ... אלא אם כן עשו לו מחיצה עשרה טפחים למעלה מן המים ... ואם המחיצה היא כולה בתוך המים צריך שיהא טפח יוצא ממנה למעלה מן המים, כדי שתהא ההפרשה ביניהן ניכרת. ואם היא כולה למעלה מן המים, צריך שיהא טפח ממנה משוקע במים).

ומזה למדו אף לענין אמת המים העוברת בחצר. רי״ף שם כט, א (אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בכניסה וביציאה ... פירוש מחיצה של אמת המים צריכה להיות משוקעת בתוך אמת המים, כדי שתחלוק בין המים שברשות הרבים למים שברשות היחיד, כמחיצה של בור, שצריכה להיות משוקעת בתוכו לחלוק בין רשותו לרשות חבירו). רא״ש עירובין פ״ח ס״ח. **רמב״ם** הל׳ שבת פט״ו הי״ג (והיאך מעמידין את המחיצה במים, אם היתה למעלה מן המים, צריך שיהיה טפח מן המחיצה יורד בתוך המים, ואם היתה המחיצה כולה יורדת בתוך המים, צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים, כדי שיהיו המים שבחצר מובדלין). טור ושו״ע שם (ויהיה טפח ממנה משוקע במים, ואם היתה המחיצה כולה יורדת בתוך המים, צריך שיהי׳ טפח ממנה יוצא למעלה מן המים). ט״ז ס״ק א (להבדיל בין המים שבתוך המקום הזה למים שחוצה לה בכניסת המים וביציאתן). מ״א ס״ק ג (לחלוק בין המים שבחוץ שהם כרמלית למים שבפנים).

[4] עתה בא לבאר טעם החילוק בין אמת המים העוברת בחצר, שנתבאר כאן שאין ממלאים הימנה אלא אם כן עשה מחיצה בכניסתה וביציאתה, ולא סגי בכותל החצר, לבין לשון ים הנכנס לחצר, שנתבאר לקמן ס״ד דסגי בכותל החצר (אם לא נפרצה במילואה ואין בפרצה יותר מעשר אמות).

ראב״ד הל׳ שבת פט״ו הי״ב (הטעם מפני שהאמה נכנסת ויוצאה וחולקת רשות לעצמה, ואפילו כותל שעל גבה אינו מתירה למלאות, לפי שהיא בעצמה נפרצת במלואה למקום האסור לה, והכותל שעל גבה אינו נחשב לה. והלשון נכנס לחצר ואינו יוצא, והוא כבור שבחצר, ומחיצות החצר מתירות אותו, וכיון שאין פרצתו יותר מעשר הכל מותר).

מ״מ שם הי״א (ודעת האחרונים כדעת ההשגות).

ריטב״א עירובין יב, ב ד״ה והא דפרקין (דהא אמרינן בפרק בכל משתתפין, כי אמת המים שעוברת דרך נקב החצר צריך לעשות לה מחיצה עשרה בכניסה ויציאה, שתהא ניכרת לכל שנעשית לכך כדי למלאות ממנה, וכותלי החצר שלא [נעשו לכך לא] יתירוה אף על פי שהם שלימות ... ויש מתרצין דשאני התם שאין האמה מתעכבת בחצר אלא שעוברת מצד לצד, וכיון שכן והיא גבוהה עשרה, חלקה רשות לעצמה, ואינה בטלה לגבי החצר עד שיעשה מחיצות הניכרות לשמה, אבל הכא שהמים מתעכבין ועומדין בחצר, נתבטלו לחצר כאילו היו (ה)מים שנשפכו שם ... וזה נכון מאד).

ב״ח ד״ה חצר (והחילוק בין לשון ים ובין אמת המים דלעיל הוא, לפי שהאמה נכנסת בחצר מצד זה ויוצאת כנגדה מצד אחר, הילכך חולקת רשות לעצמה כשהיא עמוקה עשרה ורחבה ארבעה שנעשית כרמלית ... אבל לשון ים מיירי שנכנס לחצר מצד זה במקום שנפרץ החצר, ונשארו המים בתוכה ואינן יוצאים ממנה בצד אחר. וכיוצא בזה פירש הראב״ד בהשגות, ומביאו בית יוסף, והכי מסתברא).

מ״א ס״ק ד (מותר למלאות ממנו, אף על פי שהיא עמוקה י׳ ורחבה ד׳, דכיון שנכנס לחצר ואינו יוצא ממנו, הוא כבור שבחצר, ומחיצות החצר מתירות אותה. משא״כ באמת המים שנכנסת ויוצאת וחולקת רשות לעצמה, והוי כרמלית (ראב״ד וריטב״א ומ״מ וב״ח)).

ט״ז ס״ק ד (וקשה מ״ש מלשון ים שבסעיף שאחר זה דמותר אפילו בפירצה עד י׳. תירץ על זה ב״י בשם הריטב״א, דאמה שאני שהיא עוברת מצד לצד, על כן אינה בטלה לגבי חצר ונחשבת רשות בפני עצמה, משא״כ בלשון ים שנכנס ומתע[כ]ב בחצר, על כן בטל לגביה כל שאין בפירצה עשר. ושיטה זו אי׳ בהשגת הראב״ד, מביאה ב״י, שיש חילוק בזה בין אמת המים דכאן ובין לשון הים דאחר זה).

ב״י סוף הסימן (שהביא את דברי הראב״ד והריטב״א).

*

והיינו שכיון:

(א) שהיא עמוקה י׳ ורחבה ד׳ וחולקת רשות לעצמה.

(ב) המים שבה עוברים מצד לצד.

לכן:

(א) לא סגי במחיצות החצר שמכאן ומכאן (כמו שמועיל בלשון הים).

(ב) לא סגי במחיצה תלויה שאינה משוקעת במים (כמו שמועיל בגזוזטרא ובית הכסא).

סיכום פרטי הלכות אלו, לעיל סי׳ שנה (הערה 9).

[5] רש״י שם פז, א ד״ה שלא היתה (שאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק י׳ ברוחב ד׳ ... וכי הוו נמי בחצר הוו להו רשות היחיד). מ״א ס״ק א (אבל אינה עמוקה עשרה, או שאינה רחבה ד׳, אינה כרמלית, והוי כרשות שעומדת

לחצר, הרי היא כרמלית בחצר, כמו שהיא כרמלית קודם כניסתה לחצר ואחר יציאתה ממנה[6], ולכן צריך לעשות לה מחיצות המפסיקות בין המים שבחצר להמים שבחוץ.

ואע"פ שאעפ"כ הם מחוברים תחת המחיצה או על גבה[7], אין בכך כלום, שהקילו חכמים במים להיות מחיצה תלויה מועלת בהם משום גוד אחית[8], כמו שנתבאר בסימן שנ"ה[9].

ומכל מקום כותל החצר שעובר שם עליהם, אינו מועיל כלום, אף אם היה משוקע במים טפח, לפי שלא הקילו במים אלא במחיצה הנעשית לשם המים כדי להתיר הטלטול בהם[10], כמו שנתבאר שם[11]:

ב אבל בחצר עצמה מותר לטלטל, אפילו לא עשה מחיצות לאמה שבתוכה, והרי האמה היא כרמלית, אף על פי כן אינה אוסרת את החצר, אע"פ שהן פרוצות זו לזו במילואן ואין ביניהן מחיצה. לפי שחפירת האמה עצמה נעשית מחיצה בין המים שבה ובין החצר, שהרי היא עמוקה עשרה, וכל חריץ שהוא עמוק עשרה נדון משום מחיצה[12]. ואפילו אם אינה עמוקה עשרה בשפתה אלא בשיפוע, אם השיפוע מתלקט עומק עשרה מתוך ד' אמות, נידון משום מחיצה. אבל אם מתלקט כן מתוך יותר מד'

דברי שלום

שם, וכי עומדת ברשות היחיד הוי רשות היחיד (רש"י). ט"ז ס"ק א (דאם אינו כן אין נעשה רשות לעצמה, ואין צריך תיקון ... ואם היא ברשות היחיד הוה גם כן רשות היחיד).

והיינו שכיון שאין האמה נעשית רשות לעצמה, לכן סגי לה בכתלי החצר לעשותה רשות היחיד, כמו בדין לשון הים שנכנס לחצר, דלקמן ס"ד (אם לא נפרצה במילואה, ואין בפרצה יותר מעשר אמות, שפרצה זו אינה אוסרת החצר מלטלטל בה מפני שהיא לה כפתח ... הרי הוא כבור שבחצר ומחיצות החצר מתירות אותו).

6 ראה לעיל סי' שמה קונטרס אחרון ס"ק ב (אפילו אמת המים העוברת בבקעה, אם עמוקה י' היא כרמלית, כדתנן בעירובין שם עיי"ש בפרש"י במתניתין ... ומחיצות עצמן שבבקעה חוץ לחצר אין מועילות, עיי"ש בט"ז, ואע"פ שאין רבים עוברים עליהם), והיינו שאף אם מחוץ לחצר מחיצותיה גבוהות י', היא נשארת כרמלית.

7 יש לעיין מהי כוונת "או על גבה", בשעה ש"טפח ממנה יוצא למעלה מן המים". וראה נתיבות שבת פ"י הערה קיד.

8 רש"י פו, א ד"ה בין מתוך אוגנו (קל הוא שהקילו חכמים במים, דאמר ביה גוד אחית למחיצה, ובלבד שתהא בתוך אוגן הבור שתראה כהפסק). ומדין בור למדנו גם לדין אמת המים שעוברת בחצר, כדלעיל (הערה 3). רא"ש עירובין פ"ח סוף ס"ז (ור"ח ז"ל פירש ... מצריך שיהו ראשי הקנים בולטין למעלה מן המים טפח ... קל הוא שהקילו חכמים במים, דאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים ... ואף על גב דעריבי מיא תותי קורה לא חיישינן).

והיינו שעצם המחיצה התלויה מועלת במים לומר גוד אחית, ולא איכפת לנו במה שהמים מחוברים תחת המחיצה. אלא שכאן צריך שהמחיצה תהי' שקועה טפח במים ויוצאת טפח מהמים, כדי שתהא ההפרשה ביניהן ניכרת.

וכן הוא לקמן סי' שעו ס"א (שבמחיצה זו אומרים גוד אחית למטה עד קרקעית הבור ... אם המחיצה היא כולה בתוך המים, צריך שיהא טפח יוצא ממנה למעלה מן המים, כדי שתהא ההפרשה ביניהן ניכרת, ואם היא כולה למעלה מן המים צריך שיהא טפח ממנה משוקע במים ... ולא חששו מה שהמים מתערבים והולכים מצד זה של המחיצה או הקורה לצד הב').

9 סעיף א (גזוזטרא שהיא למעלה מן המים ... אסור למלאות ממנה מים, לפי שהמים הם כרמלית, אלא אם כן עשה לה מחיצה גבוהה י' טפחים כל סביבה, והוא ממלא בנקב החקוק באמצעיתה, שאז מותר משום גוד אחית), וסעיף י (בית הכסא שעל פני המים, מותר ליפנות בו על ידי מחיצה תלויה שיעשנה למטה סביבו, על דרך שנתבאר בגזוזטרא, שבמחיצה זו אומרים בה גוד אחית).

10 **רש"י** שם פז, א ד"ה עשו לה (ומחיצת החצר התלויה ועוברת על גבה אינה מועלת לה, ואע"ג דמחיצה תלויה מתרת במים, הני מילי היכא דנראית מחיצה שנעשית בשביל המים). ט"ז ס"ק א (אבל מחיצות החצר שהיא תלויה ועוברת על גבה, אינה מועלת לה, כ"כ רש"י במשנה דף פ"ז). מ"א ס"ק ב (ומכל מקום לא מהני מחיצות החצר למלאות, כיון שלא נעשו לשם מים, כמ"ש סי' שע"ו (רש"י)). פרמ"ג אשל אברהם שם (משמע אף שמחיצת החצר נכנסה ונוגעת במים טפח, לא הוה היכרא, דלא נעשה לשם מים).

11 ס"א (ובלבד שיעשנה בשביל כך כדי להתיר מילוי המים, אבל אם עשאה לצורך אחר, אין אומרים בה גוד אחית), וס"ז (ואין אומרים בהן גוד אחית אלא אם כן נעשו להתיר טלטול במים), וס"י (ולא הקילו אלא כשעשה המחיצה לשם המים כדי להתיר בהם הטלטול).

12 **ראב"ד** הל' שבת פט"ו הי"ב (לא דקדקו בה על טלטול החצר עצמו בין פרצת י' ליתר על י', הכל מותר, מפני שיש כותל על גבה שמתיר החצר, והיא עצמה נעשית מחיצה בינה ובין החצר, שהרי עמוקה עשרה, ואין החצר נאסר מפני האמה). **מ"א** ס"ק ב (ואם תאמר הרי האמה אוסרת החצר, שהוא פרוץ במילואו לכרמלית. יש לומר דהיא עצמה נעשית מחיצה בינה ובין החצר, שהרי עמוקה עשרה, ואין החצר נאסר מפני האמה (ראב"ד)).

אמות, אינה נידון כמחיצה[13], כמ"ש בסימן שמ"ה[14].

וכשהוא נדון משום מחיצה לחצר מותר לטלטל בה אפילו נפרץ כותל החצר ברוחב האמה בכניסתה וביציאתה, ופרצה זו היא יותר מי' אמות, שהיא אוסרת את החצר, אם לא חפירת האמה שבה, שנידונה לה כמחיצה, והרי יש לה ד' מחיצות מצד האמה מכאן וד' מחיצות מצד האמה מכאן[15]:

ג אם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה מכל צד לרוחב האמה, ולא חיבר אותה באמצע רחבה, והניח מקום פנוי באמצעית המחיצה של כניסה ויציאה כדי שיהיו המים נכנסים ויוצאים דרך שם, אם אין שם ביניהם ג' טפחים מותר משום לבוד, ואם יש ביניהם ג' טפחים אסור[16].

ואם הנקבים שהאמה נכנסת ויוצאת בהם אינם רחבים ג' טפחים, אפילו מחיצה אין צריך, שהרי הם כסתומים לגמרי משום לבוד[17]:

ד חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה, אם לא נפרצה במילואה, ואין בפרצה יותר מעשר אמות, שפרצה זו אינה אוסרת החצר מלטלטל בה מפני שהיא לה כפתח כמ"ש בסי' שס"ב[18], מותר למלאת מהלשון שנכנס בה ולהכניס המים לבית[19].

ואע"פ שעמקו עשרה ורחבו ד', אינו חולק רשות לעצמו, שכיון שנכנס לחצר ואינו יוצא ממנו, הרי הוא כבור שבחצר ומחיצות החצר מתירות אותו, ואינו נאסר מחמת שפרוץ לים שהוא כרמלית[20].

אבל אם נפרצה במילואה, או שיש בפירצה יותר מעשרה, אסור למלאת ממנו לחצר, כיון שאין מחיצה על גביו בינו לבין המים שבחוץ, שהרי שם נפרצה החצר במילואה או יותר מעשר[21]. וצריך להזהיר

---

[13] **מ"[א]** שם (ועמ"ש סי' שמ"ה סי"ח דאם אין עמוקה עשרה בשפתה, רק בשיפוע, אם תתלקט עשרה מתוך ארבע אמות הוי מחיצה, אבל אם משופע ביותר, שמתלקט עשרה מתוך חמשה אמות, לא הוי כמחיצה).

וכמו שהוא בלשון הים, דלקמן ס"ד (בחצר עצמה מותר לטלטל, אם הלשון הוא עמוק עשרה מתוך ד' אמות, שהוא נחשב למחיצה), ושם נסמן (הערה 23).

[14] סעיפים ב; טו; יט.

[15] מ"א שם (ומשמע בראב"ד שכשהיא עמוקה עשרה, אפילו נפרץ כותל החצר ביתר מעשרה, שרי לטלטל בחצר, שהרי החצר מוקף מארבע רוחותיו, עיין שם).

[16] רבינא עירובין פז, ב (כגון דעבד לה ניפקי אפומה), ופרש"י (בכניסה וביציאה, והתחיל המחיצה סמוך לאגפיה בתוך אוגניה מכאן ומכאן, ולא חיברה באמצע, שיהו המים נכנסין ויוצאין דרך שם, ואמרי רבנן דפחות מג' אמרינן לבוד, אבל ג' לא אמרינן לבוד ואסור, דפירצה היא). טור ושו"ע ס"א (ואם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה מכל צד, ולא חיבר אותה באמצע, כדי שיהיו המים נכנסים ויוצאים דרך שם, אם אין ביניהם ג' טפחים, שרי, דאמרינן לבוד. יש ביניהם ג' טפחים, אסור). ט"ז ס"ק ג (פירוש שבצד הכניסה ובצד היציאה עשה מחיצה לרחב האמה, אלא שלא עשה מחיצה בצד הכניסה כולה בחתיכה אחת, אלא בב' חתיכות, דבאמצע המחיצה הניח מקום פנוי, וכן במחיצה של צד היציאה, ועשה כן כדי שבאותו מקום הפנוי ילכו המים, אם אותו מקום הפנוי אינו ג' על ג' הוה כלבוד).

[17] ריטב"א עירובין פז, א ד"ה אמת (אם אין הנקבים שנכנסת ויוצאה בהם רחבים ג' טפחים, דכל פחות מג' כלבוד דמי, ומותר למלאות ממנה בלא עשיית מחיצה). רמ"א ס"א (ואם הנקבים שהאמה נכנס ויוצא בהם אינם רחבים ג', אפילו מחיצה אינו צריך).

וראה גם לקמן סי' שסב ס"י (וכל אויר שהוא פחות מג' טפחים נחשב כסתום לגמרי), ושם נסמן (הערה 56).

[18] סעיף יח (ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות, אבל עד עשר ועד בכלל מותר, מפני שהוא כפתח), ושם נסמן (הערה 104).

וכך גם כאן בלשון ים, כמבואר בלבוש ס"ב (הוי כמו פתח, ונחשב מחיצה שלימה).

[19] **ברייתא שם יב**, א (לשון ים הנכנס לחצר (דרך פירצת הכותל, וכשלא נפרץ במלואו עסקינן, רש"י), אין ממלאין הימנו בשבת ... במה דברים אמורים שפירצתו ביותר מעשרה, אבל עשרה אין צריך כלום). טור ושו"ע ס"ב (חצר שנפרצה, ולשון ים עובר על הפרצה, אם אינו במילואו, ואין בפרצה יותר מי', מותר למלאות ממנו ולהכניס לבית).

[20] נסמן ונתבאר לעיל (הערה 4).

[21] ראב"ד שם (אם יש פרצתו יתר על עשר, היאך הוא מותר, והלא הפרצה אוסרתה, והלשון עצמו אוסרה שהרי נפרצה לו במילואה). רא"ש פ"א סוף סט"ז (למלאות מן המים לחצר אסור, דמקום המים נפרץ במלואו לים). מ"א ס"ק ו (אסור למלאות ממנו, כיון שאין מחיצה על גבו בינו לבין המים שבחוץ, שהרי נפרץ במילואו, והים הוי כרמלית).

לרבים שנכשלים בזה במקומות שנהר מהלך סמוך לחצרות[22].

אבל בחצר עצמה מותר לטלטל, אם הלשון הוא עמוק עשרה מתוך ד׳ אמות, שהוא נחשב למחיצה[23]. וכגון שהוא רחוק משפת הים, או שגידודיו גבוהים ביותר, בענין שאין לחוש בו שמא יעלה הים שירטון ויתמעט עמקו מעשרה ויטלטלו בחצר כבתחלה[24], כמ״ש בסי׳ שס״ג[25].

ואם במקום שנפרץ כותל החצר נשארו שם למטה גידודין גבוהים עשרה, והמים מכסים אותם, מותר למלאת ממנו מים לחצר. אבל אסור להכניסם לבית[26], אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוהה עשרה על המים[27]. מפני שהגידודים המכוסים במים חשובים מחיצה לגבי החצר, אבל לא לגבי הבית, לפי שבחצר פעמים שהם ניכרים ונראים כשהמים שוקעים, אבל בבית אין ניכרים ונראים לעולם[28].

---

[22] ט״ז סוף ס״ק ד (ובאותן מקומות שיש נהר סמוך לחצירות, פשוט שאסור לשאוב מים שם, כי הוא ממלא מים מכרמלית לחצר שהוא רשות היחיד, ולזה לא מהני עירוב, ורבים נכשלים בזה).

[23] **ר״ת בתוס׳** עירובין יב, ב ד״ה הכא (ורשב״ם ור״ת פירשו דאית ליה גידודי [שיש גדודים] גבוהים עשרה לים [עצמו] בתוך החצר, ולכך מטלטלין בחצר. אבל למלאות מן המים אסור, דמקום המים נפרץ במלואו לים, והים הוי כרמלית). **רא״ש** עירובין פ״א סט״ז (ורשב״ם ז״ל פירש דאית ליה גידודי, שלשון הים הפיל הקרקע ונשארו גידודים גבוהים עשרה בשפת המים, ואותן הגידודים מתירין לטלטל בחצר. אבל למלאות מן המים לחצר אסור, דמקום המים נפרץ במלואו לים). **מ״א** שם (ואם הלשון עמוק י׳, הוא נחשב למחיצה ומותר לטלטל בחצר, אבל אסור למלאות ממנו, כיון שאין מחיצה על גביו בינו לבין המים שבחוץ).

וכמו באמת המים, דלעיל ס״ב (אבל בחצר עצמה מותר לטלטל ... לפי שחפירת האמה עצמה נעשית מחיצה בין המים שבה ובין החצר, שהרי היא עמוקה עשרה, וכל חריץ שהוא עמוק עשרה נדון משום מחיצה), ושם נסמן (הערות 13-14).

ואף שהאמה מלאה מים. נתבאר לעיל סי׳ שמה סט״ו (היתה הגומא מליאה מים, אין המים מבטלים המחיצות, והוא הדין שאר דברים צלולים שאדם מסתכל בהם ורואה בתוכם ונראים המחיצות).

ואף שנתבאר לעיל שם (הימים והנחלים שאינן רשות היחיד מדברי סופרים אפילו עמוקים עשרה מתוך הילוך ד׳ אמות, הואיל ועוברים עליהם), וסי״ט (הימים והנחלים, שאף שהם עמוקים עשרה והמים אינם מבטלים המחיצות ... מכל מקום מדברי סופרים אינה רשות היחיד אלא כרמלית (הואיל ועוברים על מחיצותיה מלמעלה, כאילו לא היו שם מחיצות כלל)).

נתבאר לעיל שם בקונטרס אחרון ס״ק ב (והא דהים נדון משום מחיצה ... היינו ברוח רביעית למבוי, דבלאו הכי נמי לא הוה המבוי רשות הרבים).

ואף שמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מועלת להתירה, כדלקמן סי׳ שסג סמ״ד (מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל שאינו עשוי בידי אדם, אינן מועילות להתירו בלא תיקון בשום אחד מראשיו).

מכל מקום גם זה מועיל במחיצה רביעית, כדלקמן שם (אבל מחיצה רביעית של מבוי הקילו בה חכמים להיות דיה בנהר ותל).

[24] תוס׳ שם (ואין לחוש שמא יעלה הים שרטון, שגדודים גבוהים יותר, או שהם רחוקים משפת הים ביותר הרבה). מ״א שם (ואין לחוש שמא יעלה הים שרטון כמ״ש סי׳ שס״ג סכ״ט, דמיירי שהגדודין גבוהים ביותר, או שהוא רחוק הרבה משפת הים (תוס׳)).

[25] סעיף לה (ויש אומרים שהים אינו עולה משום מחיצה למבוי, גזרה שמא יעלה הים שרטון, שכן דרך הים שמתקצר ונעשה קרקע ומעלה שם חול ואבנים ובטלה מחיצתו, שנתמעט שיפועו שם ואינו מתלקט י׳ טפחים מתוך ד׳ אמות, ויטלטלו במבוי כמתחלה, וכן עיקר. אבל בשאר נהרות אין חוששין שיעלו שירטון, אלא אם כן אותן נהרות שדרכן להתייבש בקיץ ולהעלות שם חול ואבנים).

ולכן אין חוששים לשמא תעלה אמת המים שרטון (לעיל ס״ב), שאין חוששים לזה בנהר. משא״כ כאן בלשון ים, חוששים שיעלה שרטון (אלא אם כן רחוק משפת הים או גידודיו גבוהים).

[26] **גמרא שם** יב, א (ממלא הוא דלא ממלאינן, הא טלטולי מטלטלינן, והא נפרצה חצר במלואה למקום האסור לה. הכא במאי עסקינן דאית ליה גידודי). **לפירוש רש״י** שם (מה שנשאר מן הפרצה בגובה עשרה אבל הים כיסהו). **ולפי דעת התוס׳ והרא״ש** שם (שביארו את פרש״י שם). טור ושו״ע שם (נפרצה במילואה, או שיש בפרצה יותר מי׳, אם נשאר במקום שנפרץ גידודים גבוהים י׳, והמים מכסים אותו, מותר למלאות ממנו בחצר, אבל אסור להכניסן לבית).

[27] ברייתא שם (אלא אם כן יש לו מחיצה (עשו מחיצה לגדור פירצת כותל החצר, רש״י) גבוה י׳ טפחים). טור ושו״ע שם (אלא אם כן עשו מחיצה גבוה עשרה על המים).

[28] **תוס׳** שם (דאית ליה גידודי וניכרת מחיצה לבני חצר, ולבני בית שהם רחוקים אינה ניכרת ועריבי מיא, ומשום הכי אסור). **רא״ש** שם (הלכך בחצר המחיצה ניכרת, דפעמים המים שוקעין והמחיצה נראית, ולכך מותר להשתמש בחצר. אבל מהחצר לבית אסור, הואיל ואין המחיצה ניכרת בבית). לבוש ס״ב (דלגבי בית לא נחשבו הגידודין מחיצה, כיון שאין המחיצה הזאת ניכרת בבית). מ״א ס״ק ה (דפעמים שהמים שוקעים והמחיצות ניכרת, אבל בבית אין המחיצות ניכרת).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ולכן אסור לטלטל שום דבר מחצר לבית[29], אם אין הלשון עמוק עשרה[30]:

---

[29] כי אף שלשון הטור ושו"ע הוא "מותר למלאות ממנו בחצר, אבל אסור להכניסן לבית". מכל מקום מובן ש"אסור לטלטל שום דבר מחצר לבית", שהרי לגבי הבית נחשבת החצר כרמלית (שהיא פרוצה לים).

[30] שבזה כבר נתבאר לעיל שנחשבת מחיצה רביעית (בין לשון הים לבין החצר), ואם כן מותר לטלטל הן בחצר עצמה והן ממנה לבית (כיון שהחצר היא רשות היחיד), ומותר למלאות מלשון הים לחצר (כיון דמיירי שנשארו שם גידודין, ולגבי החצר גם לשון הים הוא רשות היחיד). וראה נתיבות שבת פ"י הערה קכא.

ואפשר שבאופן זה מיירו הטור ושו"ע במה שכתבו "מותר למלאות ממנו בחצר, אבל אסור להכניסן לבית" (כיון שלגבי הבית נחשב לשון הים ככרמלית). משא"כ שאר דברים מותר להכניס מחצר לבית (כיון שהחצר הוא בכל אופן רשות היחיד).

ואפשר שזו גם כוונת הלבוש (ולכן מותר למלאות ממנה בחצר, אבל להכניסן לבית אסור, דלגבי בית לא נחשבו הגידודין מחיצה, כיון שאין המחיצה הזאת ניכרת בבית, והוי ליה מטלטל מכרמלית, שהוא לשון ים, לרשות היחיד גמור).

שנז דיני חצר פחות מארבע אמות וביב

ובו ח' סעיפים:

שפיכת מים לחצר הסמוכה לרשות הרבים

א חצר[1] שהיא פחותה מד' אמות על ד' אמות[2], וסמוכה לרשות הרבים[3], אין שופכין לתוכה מים בשבת, בימות החמה[4]. שכיון שאין בה ד' אמות, אין סאתים מים שאדם רגיל להשתמש בכל יום[5] ראוים ליבלע בה[6], והרי זה כאלו שופכן לרשות הרבים.

ואף על פי שאין בשפיכה זו שמחצר לרשות הרבים איסור של תורה[7] (אם[8] אינו שופכן סמוך לרשות

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) שפיכת מים לחצר הסמוכה לרשות הרבים (ס"א-ו).
(ב) שפיכת מים בחצר הסמוכה לכרמלית (ס"ז).
(ג) שפיכת מים לביב שבחצר (ס"ח).

[2] **משנה שם** עירובין **פח**, א (חצר שהיא פחותה מארבע אמות, אין שופכין בתוכה מים). ופרש"י שם ע"ב ד"ה דאריך (ד' אמות דמתניתין באורך וברוחב משמע, דאי לא יהיב שיעורא נמי לפותיא אין כאן שיעור מפורש כלום). רא"ש שם פ"ח ס"ט (וסברא דרש"י נראה לי עיקר. דעל כרחך צריך ליתן שיעור ברוחב, דלא מסתבר דבאורך ד' אמות ברוחב טפח תיימי סאתים מים). טור ושו"ע ס"א (חצר שפחותה מד' אמות על ד' אמות, שהיא סמוכה לרשות הרבים, אין שופכין לתוכה מים בשבת).

וכן הוא לקמן סי' שעז (הפתוחים לחצר קטנה שאין בה ד' אמות על ד' אמות, שאין שופכין לה מים בשבת ... כמו שנתבאר בסימן שנ"ז).

[3] ואם היא סמוכה לכרמלית, יתבאר לקמן ס"ז.

[4] ובימות הגשמים, יתבאר לקמן ס"ג.

[5] גמרא שם (מאי טעמא, אמר רבה מפני שאדם עשוי להסתפק סאתים מים בכל יום).

[6] **רב זירא שם** ע"ב (ד' אמות תיימי, פחות מד' אמות לא תיימי). ופרש"י (בד' אמות ראוין ליבלע סאתים).

והיינו שאם ישפכו סאתיים מים (מעט יותר מ-16 ליטר), בקרקע ד' אמות על ד' אמות (לערך ריבוע של 2 מטר), המים ראוים ליבלע בקרקע במשך היום.

ולכן לא גזרו בזה, כדלקמן ס"ה (מפני שהסאתים שאדם רגיל להשתמש בכל יום אין לגזור בהם בחצר זו, שהרי ראויים ליבלע בה, ואם כן כששופכן אינו שופכן כדי שיצאו לחוץ, ואף אם אירע שיוצאין, אין כוונתו לכך, ולא נתקיימה מחשבתו ביציאה זו, ואין לגזור בה שמא ישפכם הוא עצמו ברשות הרבים).

אבל אם הוא פחות מד' אמות, שאין סאתיים ראוין ליבלע בה במשך היום, הוי כאילו שופכן כדי שיצאו לרשות הרבים. ולכן גזרו בזה שמא ישפכנו לרשות הרבים ממש, או סמוך לו.

[7] רש"י שם ד"ה התם תיימי (דאפילו איכוון איסור ממש ליכא, דהא ברשות היחיד שפיך), וד"ה שופכין (דאפילו מתכוין לאו איסורא דאורייתא איכא הכא, דהא לאו ברשות הרבים זריק להו איהו גופיה, אלא מאיליהן יוצאין).

[8] תוכן האמור במוסגר שלפנינו (ובהמשך לזה, בכמה מוסגרים לקמן ס"א-ה):

דברי שלום

השופך מים סמוך לרשות הרבים ממש, ומשם יוצאים לרשות הרבים, הרי יציאתן לרשות הרבים היא בכח שפיכתו ממש, וחייב עליה, וכדלקמן ס"ב במוסגר (שיציאתן לרשות הרבים היא כח שפיכתו ממש, שיש בזה איסור של תורה, כמו במגלגל חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים).

משא"כ אם אינו שופכן סמוך לרשות הרבים ממש, אין יציאתן לרשות הרבים בכח שפיכתו ממש, אלא שכחו הוא הגורם לשפיכה זו, שמה שהוא נשפך לרשות הרבים הוא בכח שני (טבע המים להתגלגל במדרון) שנגרם על ידי כח ראשון (כח שפיכתו של האדם). וכיון שאינו אלא כח שני, אינו חייב על הוצאה זו מהתורה (ראה אנציקלופדיה תלמודית כרך כח, ערך כחו, טור עג).

ונתבאר באגרות קודש חי"ט אגרת ז'רמב הערה 2 (בשו"ע אדה"ז חאו"ח ר"ס שנ"ז בהמוסגרים (לשון **רבים**) כותב דין **שאינו** מובא לא בשו"ע המחבר ולא בש"ס עירובין על אתר. והיינו שיש בשפיכת מים **בחצר** – אופן האסור **מה"ת.** ואדרבה – דין זה הוא **היפך** מסתימת לשון שו"ע המחבר – **בכל** הדינים שהביאם אדה"ז בסעיפים א'-ה' (וגם מסתימת לשון הש"ס בכל הסוגיא). ועד כדי כך – **שבכאו"א מחמשת הסעיפים** מדייק אדה"ז להוסיף, וגם כן במוסגר, הנפקא מינה מחידושו בנוגע לסעיף זה. מזה פשוט, שכדרכו, יציין המקור **לחידושו – לאופן האסור מן התורה** (ולא שממקומות שמציין מוכיח דהאיסור מדברי סופרים...)).

(והיינו דלא כפי שרצה השואל לפרש, שהציונים דלקמן הם להוכיח, שאם אינו שופך סמוך לרשות הרבים, אינו אסור אלא מדברי סופרים).

עי' סי' קנט ס"[ז] (צנור שדולה מים מן היאור, ושופך בו, ונמשכים ממנו המים להשקות השדה, אינו יכול ליתן ידיו לתוכו כדי שיקלחו המים עליהם, מפני שאינם באים מכח אדם, שכבר פסק כח השופך. ואם משים ידיו קרוב למקום השפיכה, אף על פי שאינו משים אותה תחת השפיכה ממש, עלתה לו נטילה, דכל זמן שהם קרובים למקום השפיכה עדיין מכחו הם באים), וכן הוא לעיל שם סי"ד (צינור שדולין מים מן היאור, ושופכין בו, ונמשכין ממנו המים להשקות השדה, אינו יכול ליתן ידיו לתוכו או תחתיו כדי שיקלחו המים עליהן כשיגיעו להן, מפני שאינן באים על ידו מכח אדם, שכבר פסק כח השופך. ואם משים ידו קרוב למקום השפיכה, אף על פי שאינו משים תחת השפיכה ממש, עלתה לו נטילה, שכל זמן שהמים קרובים למקום השפיכה, עדיין מכח אדם הם באים).

ובמ"א סי' שכח ס"ק נג – על מה שנפסק בשו"ע שם סמ"ח (אסור להניח בגד על מכה שיוצא ממנו דם), כתב המ"א שם (רש"י פירש סוף עירובין [קג, ב ד"ה כאן] דהוה ליה חובל, והוי אב מלאכה. וכן כתב הגהות מיימוניות פכ"א [הכ"ו אות א] דהמניח דבר המושך דם וליחה הוי מפרק ... בזבחים דף י"ט [רש"י ד"ה ואם להוציא דם] משמע דכשנתכוין להוציא דם, אפילו אין מהדקו, הוי מלאכה). וכן נפסק לעיל שם סנ"ד (ואסור להניח על המכה דבר המושך דם וליחה, משום מפרק. ואף על פי שמושך מעצמו, מכל מקום כיון שהוא מניחו שם כדי למשוך, הרי זה כחובל ומפרק בידיו). הרי שאף שאינו מושך הדם בידיו, אלא הבגד מושכו, נחשב כאילו מושכו בידיו ממש.

ובסנהדרין ס"ז ע"ב ודו"ק.

השואל באגרות קודש שם כתב על זה (ולפי דעתי הוא טעות הדפוס, וצ"ל דף ע"ז ע"ב, דאמרינן התם גבי אשקיל אחברי' בידקא דמיא, דמחלקינן בין כח ראשון לכח שני, ופירש"י בפירוש דיש חילוק בין קרוב לרחוק עיי"ש).

והיינו הא דאמרינן התם (האי מאן דכפתיה לחבריה (קשר ידיו ורגליו על שפת הים, רש"י), ואשקיל עליה בידקא דמיא (הפנה את מרוצת המים עליו), גירי דידיה הוא ומיחייב (שהמים באים בכח ראשון עליו מיד, כגון שהניחו סמוך לשפת הים, והשפה מדרון). הני מילי בכח ראשון (שפינה להם דרך לצד זה, מיד נפלו עליו, דהוי כחו), אבל בכח שני (שהניחו רחוק קצת, ולא נפלו המים מיד בצאתו מגדרותיהן עליו, אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם) גרמא בעלמא הוא (ולא מכחו)).

הובאה גמרא זו גם במהדורא בתרא לסי' רנט סד"ה והנה ברמב"ן (וחילוק זה מצינו בהדיא בסנהדרין דף ע"ז דכפתו בחמה חייב, דסוף חמה לבא, ובבידקא דמיא, בכח שני, גרמא בעלמא הוא, עיין שם).

וראה גם שו"ת ארץ צבי סי' ה ד"ה אמנם י"ל. שם סי' קכה ד"ה עוד ראיה לזה. שיח השדה שער הכללים ריש כלל ה.

והשיב לדבריו באגרות קודש שם הערות 3-4:

(בהקדים: 1) שבציון זה דוקא הוסיף אדה"ז **ודו"ק.** 2) ביחוד בהל' שבת שרבו גזירות חז"ל – לכאורה לא מצינו דבשינוי קל ביותר מאופן האסור **מה"ת** - יהי' מותר **לכתחילה,** וכמו שהוא ע"פ חידוש אדה"ז הנ"ל.

והנה בסנהדרין (סז, ב): הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה כו' פטור אבל אסור כו' מותר לכתחילה. ולכאורה מאי קמ"ל – הרי כו"כ איסורין שיש בהם כנ"ל. וכמו בע"ז: דמותר לקרות בספריהם לכתחילה – באם להתלמד, ואדרבה תנאי הוא בסנהדרין.

ועכצ"ל דהרבותא היא דאותה מעשה ממש יש שהוא בסקילה כו' או מותר לכתחילה. ומביא מהלכות כשפים דמיברו להו עגלא תלתא ממש – לכתחילה. ומתורץ ב' דיוקים הנ"ל. כן מובן מה שהוזקק אדה"ז לכל המקורות: סי' קנט ס"ז (ודלא כנדפס ס"ו) – ענין דשפיכת מים כנדו"ד חשיב כחו ממש. מג"א כו' – דאפשר להיות בשבת אב מלאכה, אף דלכאורה הוא לא עביד מידי בעת המלאכת איסור. סנהדרין – לתרץ דיוק השני הנ"ל.

אם תמצי לומר שצריך להיות סנהדרין עז, ב, לא נראה לי שכוונתו לאשקיל אחברי' כו': א) דאם כן הי' מציין לרש"י שם, וכרגיל במ"מ השו"ע שלו. ב) הרי ברש"י מדייק שהשפה מדרון משא"כ בנדו"ד. ולפענ"ד – באם הגירסא עז, ב הכוונה ל"הכא במאי עסקינן בשותת" – דמוכח מזה דבניתז בכח – מקודש. ומיושב קצת מש"כ ע"ז ודו"ק).

וכן משמע בריטב"א (עירובין שם ד"ה אלא שמבחוץ) **שבבית יוסף** (וכי זריק התם (בחצר) הרי הוא שופך מרשות היחיד לכרמלית או לרשות הרבים).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

הרבים ממש[9], אלא ברחוק מעט[10], בענין שיציאתן לרשות הרבים היא מאליהן, ואיננה כח שפיכתו ממש, אלא כחו הוא גורם בלבד), ומכל מקום מדברי סופרים אסור (בכל ענין), גזרה שמא ישפכנו לרשות הרבים[11] (או בחצר סמוך לרשות הרבים) ממש.

לכך צריך לעשות גומא שתהא חללה מחזקת סאתים[12], שיוכלו מי תשמישו לירד לתוכה[13], ולא יהיה

דברי שלום

ובאגרות קודש שם הערה 5 (ז"ל הריטב"א שבב"י: וכי זריק התם (**בחצר**) הרי הוא שופך **מרשות היחיד** לכרמלית או **לר"ה** (באם נפחת מג') – דמחלקם לשנים – משמע דחלוקין באיסורם. ובנפחת מג' – הרי זו הוצאה מרשות היחיד לר"ה ממש).

ויש לעיין בדברי הריטב"א שם ד"ה בד' אמות, שהובאו בב"י (הילכך אפילו בשנותנן שם דרך שפיכה, וסמוך לרשות הרבים, אנן סהדי שאין דעתו אלא שיתפשטו בחצר וימנעו האבק).

*

ולעצם החידוש האמור כאן, ראה כעין זה גם לעיל סי' שטז ס"ו (הפורש מצודה ובשעת פרישתו נכנסה חיה לתוכה חייב, אבל אם נכנסה אחר כך לתוכה פטור).

וכן הוא לעיל סי' רעז ס"א (נר דולק שהוא מונח קרוב אל הדלת (נגד פתיחת הדלת ממש), בענין שכשיפתחו הדלת יוכל לכבות אם ינשב הרוח מבחוץ, אסור לפתוח הדלת כנגדו ... כיון שאם ינשב הרוח אי אפשר שלא יכבה ופסיק רישיה ולא ימות הוא ... שמא יתחיל לנשב מיד שיתחיל לפתוח). והיינו שאף שהרוח מכבה את הנר, ואינו בכח האדם, מכל מקום, אם הרוח "יתחיל לנשב מיד שיתחיל לפתוח", הוא עובר על מלאכת כיבוי.

וראה נתיבות שבת פ"ו הערה ז.

[9] נתפרש לקמן ס"ב (בענין שיציאתן לרשות הרבים היא כח שפיכתו ממש, שיש בזה איסור של תורה), וס"ג (פסיק רישיה שיצאו לרשות הרבים מיד, מכח שפיכתו ממש).

[10] **רש"י** במשנה שם ד"ה שופכין (דאפילו מתכוין, לאו איסורא דאורייתא איכא הכא, דהא לאו ברשות הרבים זריק להו איהו גופיה, אלא מאיליהן יוצאין). **ועי' שם עוד בד"ה לא ישפוך** על פי הביב (כיון דבגופיה קא שפיך, מקלחי להדיא ובכח לרשות הרבים, והרואה אומר ששופכן סמוך ליציאתו).

לפום ריהטא נראית הכוונה, שברש"י הראשון הנ"ל נראה, שכל זמן ד"לא ברשות הרבים זריק להו", "לאו איסורא דאורייתא איכא הכא", אף אם שופך סמוך לרשות הרבים. ואילו ברש"י השני הנ"ל נראה, שאם "שופכן סמוך ליציאתו" עובר מן התורה.

ובחידושי צמח צדק לה, ג (ולכאורה יש לומר עוד בענין אחר, על פי מ"ש רש"י ספ"ח דעירובין (דף פ"ח סע"א), דהא לאו ברשות הרבים זריק להו איהו גופיה, אלא מאיליהן יוצאין כו' ... מיהו אדמו"ר נ"ע סי' שנ"ז פירש, דהתם היינו גם כן אם אין שופכן סמוך לרשות הרבים ממש כו' עיי"ש).

ובאגרות קודש שם הערה 2 (מוכיח דהאיסור מדברי סופרים – דעל זה מציין לאחר זה לרש"י (פ"ח סע"א ד"ה שופכין. הובא בצמח צדק משניות (לה, ע"ג) כמצויין עה"ג. דמזה גם כן קשה על חידוש אדמו"ר הזקן הנ"ל. וכמרומז בסגנון הצמח צדק שם: יש לומר עוד בענין אחר עפמש"כ **רש"י** כו' **מיהו** אדמ"ו נ"ע כו')).

ואפשר שמטעם זה הכניס רבינו חידוש זה במוסגר (וכן כמה פעמים לקמן ס"א-ה), כהכלל המובא בשארית יהודה או"ח סי' ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

[11] **הרב רבינו יהונתן** עירובין כט, א (גזרינן שמא ישפכם לרשות הרבים). **רש"י** פח, **רע"ב ד"ה פחות כו'** (וגזור רבנן עליה, דילמא אתי למישרי זריקה בהדיא לרשות הרבים). משא"כ במקום שאין לגזור שמא ישפכם לרשות הרבים, לא אסרו בכח שני שאינו מתכוין לו.

ואם מתכוין לזה, יתבאר לקמן (הערה 28).

[12] משנה שם (אלא אם כן עשו לה עוקה מחזקת סאתים מן הנקב ולמטה (שמחזיק סאתים החלל שלה, רש"י), בין מבחוץ בין מבפנים (בין שעשה לעוקה בתוך החצר, בין שעשאה ברשות הרבים סמוך לחצר, רש"י), אלא שמבחוץ צריך לקמור (לכסות פיה בנסרים, רש"י), מבפנים אין צריך לקמור). טור ושו"ע שם (לכך צריך לעשות גומא שתהא חללה מחזקת סאתים, בין אם יעשנה בפנים בחצר או בחוץ, אלא שאם יעשנה בחוץ צריך לכסותה בנסרים).

*

בסעיפים א-ה שלפנינו נתבארו ג' אופני היתר שפיכת המים בחצר:

(א) שיש בה גומא מחזקת סאתיים. וטעם ההיתר נתבאר לקמן ס"ב (דכיון שתקנו לו חכמים זכר לשבת שלא ישכח וישפכם ברשות הרבים הוא בעצמו, שוב אין לחוש אם הם יוצאים מאליהם לרשות הרבים).

(ב) שיש ארבע על ארבע אמות בחצר. וטעם ההיתר נתבאר לקמן ס"ה (מפני שהסאתים ... ראויים ליבלע בה ... אף אם אירע שיוצאין, אין כוונתו לכך, ולא נתקיימה מחשבתו ביציאה זו, ואין לגזור בה שמא ישפכם הוא עצמו ברשות הרבים).

(ג) בימות הגשמים. וטעם ההיתר נתבאר לקמן ס"ג (שאין אדם מקפיד על לכלוך חצרו, ואינו מתכוין שיצאו המים ממנה לחוץ, אין לחוש לכך).

כאלו שופכן לרשות הרבים, בין אם יעשנה בחצר, בין אם יעשנה ברשות הרבים סמוך לחצר ממש. אלא שאם יעשנה בחוץ צריך לכסות בנסרים, שאם תהא מגולה, פעמים שיהיה רפש וטיט בתוכה ולא תהא עמוקה עשרה, ותהיה כרמלית, אבל כשהיא מכוסה ופיה לרשות היחיד, הרי זה חורי רשות היחיד שהם כרשות היחיד[14]:

ב וכיון שיעשה גומא סאתים, מותר לשפוך בה ובחצר[15] כל מה שירצה, אפילו כור ואפילו כוריים[16]. ואפילו נתמלאה הגומא מערב שבת[17], דכיון שתקנו לו חכמים זכר לשבת, שלא ישכח וישפכם ברשות הרבים הוא בעצמו[18], שוב אין לחוש אם הם יוצאים מאליהם לרשות הרבים[19] (רק שיזהר שלא ישפכם סמוך לרשות הרבים ממש, שלא אצל הגומא[20], בענין שיציאתן לרשות הרבים היא כח שפיכתו ממש שיש בזה איסור של תורה[21], כמו במגלגל חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים[22]).

אבל אם אינה מחזקת סאתים, לא ישפוך בה אפילו מעט, גזרה שמא ישפוך הרבה יותר ממה שהיא מחזקת[23]:

דברי שלום

[13] **תוס׳ דף פ[ט]** ד״ה לא שנו (דאינם שופכין ממש בתוך העוקה שבחצר, אלא שופכין על הדיוטא, והן יורדין על העוקה הסמוכה לה), **ובראש״ש שם** סוף ס״ט (דמיירי בשאינן שופכין ממש לתוך העוקה בחצר, אלא שופכין על הדיוטא, והן יורדין לעוקה). לבוש ס״א (ואז מותר לשפוך מימיו לחצר אפילו בשבת, שיזובו תוך אותה הגומא).

וראה גם לקמן ריש ס״ב (וכיון שיעשה גומא סאתים מותר לשפוך בה ובחצר), ושם (הערה 15).

[14] רשב״א שם ד״ה אלא שמבחוץ (ופירש הראב״ד ז״ל דמבחוץ צריך לקמור, שאם לא יכסנה הרי היא ככרמלית לעצמה, בזמן שיש בה ד׳ על ד׳, ואם ישפוך לפיה הרי הוא שופך מרשות היחיד לכרמלית, ואם אין עמוקה שלשה הרי הוא רשות הרבים עצמה, ועכשיו שהיא מכוסה ופתוחה אל החצר, הרי היא כחורי רשות היחיד, בין שיש בה ארבעה על ארבעה בין שאין בה, בין שהיא עמוקה שלשה בין שאינה עמוקה שלשה). **ריטב״א** שם (כשהוא ברשות הרבים, אם הוא מגולה, פעמים שיעלה בקרקעית העוקה טיט ורפש וכיוצא בו, ויתמעט גובהו מעשרה, ונמצא שהוא כרמלית, ואולי יפחת עד פחות משלשה, שהוא רשות הרבים, וכי זריק התם, הרי הוא שופך מרשות היחיד לכרמלית או לרשות הרבים. אבל כשהוא מכוסה כולו מבחוץ, ויעשה פיו ברשות היחיד, לעולם דינו כרשות היחיד, דחורי רשות היחיד הוא, וכי שפיך מרשות היחיד לרשות היחיד שפיך. וזה הטעם בעצמו פירש הראב״ד ז״ל). הובא **בב״י** בריש הסימן. **מ״א** ס״ק א (דאם היא מגולה, פעמים שיהיה טיט ורפש בתוכה ולא תהיה עמוקה י׳, ותהיה כרמלית, אבל כשהיא מכוסה ופיה ברשות היחיד, הוי חורי רשות היחיד (ב״י ריטב״א)).

וכן הוא לקמן ס״ח (שהם כחורי רשות היחיד).

[15] **עי׳ תוס׳ דף פט**, א ד״ה לא שנו (דאינם שופכין ממש בתוך העוקה שבחצר, אלא שופכין על הדיוטא והן יורדין על העוקה הסמוכה לה).

וראה גם לעיל ס״א (גומא שתהא חללה מחזקת סאתים, שיוכלו מי תשמישו לירד לתוכה), ושם (הערה 13).

[16] גמרא פח, סע״ב (בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע ... מאי ניחוש לה ... אמר אביי הלכך אפילו כור ואפילו כוריים).

וכן לענין גומא סאתים (בימות הקיץ), כמבואר בתוס׳ שם ד״ה מחזיק (לאו דוקא סאתים, אלא אפילו כוריים). רא״ש שם (דהא דקאמר רב נחמן עוקה מחזקת סאתים נותנים בה סאתים, על כרחך בית סאתים לאו דוקא, והוא הדין טובא). **טור ושו״ע** שם (וכיון שיעשה גומא יכול לשפוך בה כל מה שירצה).

[17] **ברייתא שם** סע״ב (אף על פי שנתמלאו מים מערב שבת, שופכין לתוכן מים בשבת). מ״א ס״ק ב (ואפילו נתמלאה מערב שבת שופך לתוכה).

[18] כדלעיל ס״א (גזרה שמא ישפכנו לרשות הרבים), ושם (הערה 11).

[19] **הרב רבינו יהונתן** ד״ה מקצתן עשו (דכיון שתקנו לו חכמים זכר לשבת, שלא ישכח והוא בעצמו ישפכם לרשות הרבים, תו לא גזרינן). **ב״י. מ״א** שם (דכיון דתקנו לו חכמים זכר לשבת, שלא ישכח וישליכם ברשות הרבים, שרי).

[20] משא״כ ״אם יעשנה ברשות הרבים סמוך לחצר ממש״ (כדלעיל ס״א), יכול לשפכם לתוך הגומא שסמוך לרשות הרבים ממש.

[21] כדלעיל ס״א (במוסגרים, והערות 8-10).

[22] **עי׳ תוס׳ ורא״ש פ״ק דשבת דף ח**, ב סד״ה לא מחייב (ואומר ר״י דאם מגלגל חבית ד׳ אמות ברשות הרבים, או מרשות היחיד לרשות הרבים, חייב). וראש״ש שם סוס״י טז (הלכך המגלגל דבר עגול כגון חבית, אם גללו חוץ לארבע אמות, או מרשות היחיד לרשות הרבים, חייב ... ואפילו בדחיפה אחת דוחפו והיה הולך ומגלגל עד חוץ לד׳ אמות, או לרשות הרבים, חייב). וכן הוא ברמב״ם הל׳ שבת פי״ג הי״א (שהמגלגל עוקר הוא). וראה לעיל רס״י שמו (והערה 5).

[23] **גמרא שם** (מחזיק ... סאה אין נותנין לו כל עיקר ... ניתיב ליה סאה, גזרה דלמא אתי ליתן ליה סאתים). טור ושו״ע שם (ואם אינה מחזקת סאתים לא ישפוך בה כלל). ט״ז ס״ק ב (גזירה דלמא אתי למשפך סאתים דהוא שיעור האדם). מ״א ס״ק ג (דגזרינן דלמא אתי למשפך סאתים).

ג וכל זה בימות החמה, שאדם מקפיד על לכלוך חצירו, וחפץ הוא שיצאו המים ממנה לחוץ[24], וכשהם יוצאים הרי נתקיימה מחשבתו, ויש לגזור שמא ישפכם בעצמו החוצה[25]. אבל בימות הגשמים[26] שאין אדם מקפיד על לכלוך חצרו[27], ואינו מתכוין שיצאו המים ממנה לחוץ[28], אין לחוש לכך, ומותר לשפוך בה כל מה שירצה[29], אפילו היא קטנה מאד (ואפילו שופכן סמוך לרשות הרבים ממש, אם הוא בענין שאינו פסיק רישיה[30] שיצאו לרשות הרבים מיד מכח שפיכתו ממש[31]):

ד ולמה אין חוששים למראית העין, שהרואה שהצנור שבקרקעות חצירו מקלח מים בשבת יאמר שהוא עצמו שפכן לרשות הרבים[32] (או בחצר סמוך ממש ליציאתן לרשות הרבים[33], במתכוין כדי שיצאו

---

[24] רש"י פח, א ד"ה אפילו לשפוך (ניחא ליה דליפוק לבר, שלא ילכלך את חצרו). רבנו יהונתן שם ד"ה בימות החמה (שאין חצרו מטונפת, ומתרצה שיצאו לחוץ).

[25] **מ"א. רש"י ע"ב בד"ה פחות כו'**. (וגזור רבנן עליה, דילמא אתי למישרי זריקה בהדיא לרשות הרבים).

וכדלעיל ס"א (גזרה שמא ישפכנו לרשות הרבים), ושם (הערה 11).

[26] **ברייתא שם** (תנא במה דברים אמורים בימות החמה, אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע), **לפרש"י** (במה דברים אמורים, דצריך עוקה). והיינו שבימות הגשמים מותר אפילו היא קטנה מאד, ואין בה עוקה.

[27] **גמרא** (מאי טעמא אמר רבא אדם רוצה שיבלעו מים במקומן ... למאי ניחוש לה אי משום קלקול חצירו הא מיקלקלא וקיימא). **רש"י** שם (ולא איכפת ליה דליפקו, דבלאו הכי חצרו מטונפת ועומדת מפני הגשמים ... ולא ניחא ליה דליפקו מיא). **מ"א** ס"ק ה (שאין אדם מקפיד על לכלוך חצירו).

[28] רש"י שם ע"א ד"ה התם תיימי, לענין גומא סאתיים (ואי נפקי לבר, לאו מחשבתו להכי הוא, ולא נתקיימה מחשבתו ושרי), וד"ה שופכין, לענין ביב (לאו להכי איכוון וכיון דלא נתקיימה מחשבתו, שרי), וד"ה אדם רוצה (אי נמי שפיך להו ונפקי, לא מתקיימא מחשבתו), ושם רע"ב ד"ה תיימי, לענין חצר ד' על ד' (אי נמי נפקי לבר, לא מקיימא מחשבתו). לבוש ס"א (ואף אז אם יצאו לא מקיימא מחשבתו, וליכא איסור בדבר). מ"א שם (ואינו מתכוין שיצאו לחוץ).

*

והיינו שכיון שאינו מתכוין לזה, וגם אינו כחו ממש, אלא כח שני שנגרם על ידי שפיכתו, לכן לא נאסר מדינא, אלא במקום שיש לגזור "שמא ישפכנו לרשות הרבים", וכדלעיל (הערה 11). משא"כ אם מתכוין שהמים יצאו לרשות הרבים, אזי אפילו אינו שופכן סמוך לרשות הרבים ממש, אסור מדברי סופרים, אף "שיציאתן לרשות הרבים היא מאליהן, ואיננה כח שפיכתו ממש, אלא כחו הוא גורם בלבד", וכדלעיל סי' שטז ס"ו (הפורש מצודה ובשעת פרישתו נכנסה חיה לתוכה חייב, אבל אם נכנסה אחר כך לתוכה פטור, מפני שבשעת פרישתו אינו ידוע אם יצוד אם לאו, אבל אסור מדברי סופרים, ולפיכך אסור להעמיד בשבת המצודה לצוד בה עכברים). והיינו שאף שהוא רק גרם מלאכה, ואף שאינו ניצוד בשעת פרישתו, ואף שאינו ידוע אם יצוד, מכל מקום אסור מדברי סופרים, כיון שכוונתו לזה.

ויתירה מזו נתבאר לעיל סי' רנג סכ"ז (לסמוך אצל תנור בית החורף ... אם אין היד סולדת שם אצל התנור ... יודע שהנכרי יסיק אחר כך את התנור לחמם את הבית, שזהו מותר בשבת ... וכשיתחמם התנור מאד, יתחמם גם כן התבשיל שאצלו עד שהיד סולדת בו, אסור להניחו שם, אלא יטלנו משם קודם שיסיק הנכרי, לפי שזהו כאחד מניח את הקדרה ואחד נותן את האור שתחתיה, שהראשון פטור אבל אסור מדברי סופרים). וכן הוא לעיל סי' שיח ס"ט (ואפילו ליתנו על תנור בית החורף קודם שמסיקו הנכרי כדי שיתחמם כשיסיקנו, אסור).

ולא התירו בכיוצא בזה אלא בשני תנאים: (א) בדליקה והפסד מרובה. (ב) כשיש דבר המפסיק בינם, וכדלעיל סי' שלד סכ"ב (ומותר לעשות מחיצה ... להפסיק הדליקה, ואפילו בכלי חרס חדשים מלאים מים, אף על פי שהם אינם יכולים לקבל את האור ומתבקעים ומכבים את הדליקה, לא גזרו במקום הפסד על גרם כיבוי כזה, שבשעה שנותן המים יש דבר המפסיק בינם לאור, דהיינו דופני הכלי שנותנם בתוכו, והאור הוא שמבקע את הכלי ומכבה את עצמו, והאדם הנותן מים אינו אלא גורם בעלמא).

[29] **אביי שם** (הלכך אפילו כור ואפילו כוריים). טור ושו"ע שם (בימות הגשמים בחצר כל שהוא, מותר לשפוך בה כל מה שירצה). וכדלעיל (הערה 16).

[30] כדלעיל סי' רעח ס"ד (והכל מודים בפסיק רישיה ולא ימות שחייב עליו מן התורה), ושם נסמן (הערה כט).

[31] כדלעיל ס"א (במוסגרים), והערות (8-10).

[32] גמרא שם (אי משום גזירה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים (אתי למימר שרי לזרוק בהדיא לרשות הרבים, רש"י), סתם צנורות מקלחים הם (ואמרו מי גשמים נינהו, רש"י). לבוש ס"א (ואי משום גזירה דלא לימרו הרואים בחוץ שרי לזרוק בהדיא לרשות הרבים, דמה לי בצינור מה לי ברשות הרבים ממש ... ליכא למיחש להכי, דסתם צינורות בימות הגשמים מקלחים הם, ואמרי מי גשמים נינהו). מ"א ס"ק ה (ואי משום שיראו צנור מקלח ... אמרינן מי גשמים הם).

ולהעיר מהאמור לעיל סי' רמג ס"ח (ולא אמרו שבשכירות שדה אין לאסור מפני מראית העין, לפי שדרך רוב העולם ליתן השדה באריסות, אלא כשהאמת כן הוא), וסי' רמו ס"ה (שיש לחוש שמא יודע להרואה אותו ... כיון שכן הוא האמת, ויחשדהו), ושם (הערה מ).

[33] כדלעיל ס"א (במוסגרים), והערות (8-10).

לרשות הרבים). לפי שבימות הגשמים סתם צנורות מקלחים הם מי גשמים, ויאמר הרואה שמי גשמים הם. ואפילו שלא בשעת הגשם יאמרו מי גשמים הם שמתמצים והולכים מן הגשמים שעברו[34]:

ה ואם יש בחצר ד׳ על ד׳, אפילו אינה מרובעת אלא ארוכה וקצרה[35], כגון שארכה שמנה אמות ורחבה ב׳[36], מותר לשפוך בה כל מה שירצה[37], אפילו בימות החמה. מפני שהסאתים שאדם רגיל להשתמש בכל יום אין לגזור בהם בחצר זו, שהרי ראויים ליבלע בה[38], ואם כן כששופכן אינו שופכן כדי שיצאו לחוץ, ואף אם אירע שיוצאין אין כוונתו לכך, ולא נתקיימה מחשבתו ביציאה זו[39], ואין לגזור בה שמא ישפכם הוא עצמו ברשות הרבים.

לפיכך אף אם רוצה להשתמש בה יותר מסאתים לא גזרו, שדבר שאינו מצוי הוא[40]. וכן אף אם היא מליאה מים מערב שבת[41], שזהו גם כן דבר שאינו מצוי, ולא רצו לגזור בשביל זה בלבד, כיון שבסאתים שרגילים להבלע בה אין לגזור בהם (ומכל מקום צריך ליזהר שלא לשפוך סמוך לרשות הרבים ממש כמו שנתבאר[42]):

ו וחצר ואכסדרה[43] שאין בכל אחת מהן לבדה ד׳ אמות, אלא בהצטרפות שתיהן, הרי אלו מצטרפות לד׳ אמות להתיר לשפוך בהן[44].

והוא הדין שתי דיוטאות שלפני ב׳ עליות[45], ועליהן מעזיבה רבה שראוים המים ליבלע בה[46], ואין בכל

---

[34] **ר[יט]ב״א** שם ד״ה הא דאמרינן (שאפילו שלא בשעת הגשמים מתמצין והולכין אחר הגשמים). הובא **בב״י. מ״א** שם (ואפילו שלא בשעת הגשמים מתמצים הם והולכים אחר הגשמים).

[35] כדעת **ר׳ זירא שם** פח, רע״ב (ר׳ זירא אמר ד׳ אמות תיימי (בד׳ אמות ראוין ליבלע סאתים, רש״י) ... מאי בינייהו אמר אביי אריך וקטין איכא בינייהו). היינו שלדעת ר׳ זירא גם זה מותר. טור ושו״ע שם (ואם יש בחצר ארבע על ארבע, אפילו הוא אריך וקטין).

[36] **רש״י** שם (כגון שישנה ח׳ אמות על שתים, דאיכא קרקע כשיעור ד׳ מרובעות). **רא״ש** שם פ״ח ס״ט (נראה לי דהלכה כר׳ זירא דמתני׳ דייק כוותיה ... הלכך אפילו אריך וקטין, ובלבד שיחזיק בריבוע ד׳ אמות על ד׳ אמות ... לישנא דאריך וקטין משמע ששיעור הקרקע שוה לשניהם, אלא למר בעינן מרובע ולמר אפילו אריך וקטין). מ״א ס״ק ד (כגון שהוא ארוך ח׳ אמות ורחב ב׳).

[37] עבודת הקדש שער ג ס״ו (יש בה ארבע אמות על ארבע אמות, שופך לתוכה כמה שירצה). טור ושו״ע שם (ואם יש בחצר ארבע על ארבע, אפילו הוא אריך וקטין ... מותר לשפוך בה כל מה שירצה). והטעם יתבאר בסמוך (והערה 40).
וכדלעיל ס״ב, לענין גומא סאתיים (לשפוך בה ובחצר כל מה שירצה, אפילו כור ואפילו כוריים), ושם (הערה 16).

[38] רש״י שם ד״ה דאריך (ויש מקום להבלע סאתים). ט״ז ס״ק ג (דמכל מקום יש כאן שיעור לבלוע סאתים).

[39] **רש״י ע״א בד״ה הני [התם] תיימי** כו׳ (ואי נפקי לבר, לאו מחשבתו להכי הוא ולא נתקיימה מחשבתו ושרי). וכנסמן לעיל (הערה 28).

[40] עבודת הקדש שער ג ס״ו (יש בה ארבע אמות על ארבע אמות, שופך לתוכה כמה שירצה, לפי שאינו רגיל להסתפק יותר מסאתיים מים ביום, ולמה שאינו מצוי ורגיל לא חששו). **ריטב״א** שם ד״ה גמרא מ״ט (וכי מסתפק טפי, מילתא דלא שכיחא הוא, ולא גזרינן בה). הובא **בב״י**.

[41] ברייתא פח, סע״ב (אף על פי שנתמלאו מים מערב שבת, שופכין לתוכן מים בשבת). **רש״י** פח, א ד״ה מה בין זה (ותני עלה אע״פ שנתמלאה העוקה מבעוד יום, שופכין לה מים בשבת, ואף על פי שהמים יוצאין הימנה לרשות הרבים). וכדלעיל (הערה 17).

[42] לעיל ס״א (במוסגרים), והערות (8-10).

[43] אכסדרה היא כדלקמן סי׳ תלג ס״ב (ג׳ מחיצות, אע״פ שהוא מקורה, והוא הנקרא אכסדרה), וקונטרס אחרון שם ס״ק א (עיין המחלוקת שבין המג״א להחק יעקב, ובזה נחלקו גם כן רש״י ותוס׳ ... אבל סתם אכסדרה היינו שיש לה שלש מחיצות).

[44] **שם במשנה** (החצר והאכסדרה מצטרפין לארבע אמות) טור ושו״ע ס״א (וחצר ואכסדרה שאין באחד מהם לבד ד׳ אמות, מצטרפין לד׳ אמות להתיר לשפוך בהם).

[45] **הרב רבינו יהונתן, לגירסא דיליה במשנה** (וכן שני דיוטות זו כנגד זו. למי שגורס וכן, מתפרש הכי, כי על ענין צירוף קאי, דקאמר לעיל מיניה החצר והאכסדרה מצטרפין זה עם זה, וקאמר כמו כן דשתי דיוטות שלפני עלייה, ופתח אחד של עלייה [פתוחה] אל הדיוטא האחת ופתחה השני פתוחה אל הדיוטא השניה, ובשתיהן ד׳ אמות, נמצא שיש לעלייה ההיא ד׳ אמות ריוח מלמטה, אף על פי שאינן במקום אחד, אלא בשני מקומות, קמ״ל מתניתין זו דמצטרפין, כיון שהן זו כנגד זו, ואינן זו למעלה מזו, והן סמוכות זו לזו, הרי הן כדיוטא אחת ושופכין בהן בשבת). רמ״א ס״א (הוא הדין ב׳ דיוטאות שלפני ב׳ עליות ... אם הם סמוכות זו לזו, מצטרפות).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אחת מהן לבדה ד׳ אמות מצטרפות זו עם זו, אם הן סמוכות זו לזו בתוך ד׳ טפחים, שתשמישן נוח מזו לזו, והרי הן כדיוטא אחת[47]:

שפיכת מים לחצר הסמוכה לכרמלית

ז וכל זה בחצר הסמוכה לרשות הרבים, אבל הסמוכה לכרמלית, אפילו היא קטנה מאד, אין צריך גומא ומותר לשפוך בה כל מה שירצה אפילו בימות החמה[48], אף על פי שמתכוין שיצאו לחוץ[49]. שכיון שאינו

דברי שלום

[46] רבינו יהונתן שם (והדיוטאות הללו יש על התקרה מעזיבה רכה שמתבלע בה המים כמו בחצר). רמ״א שם (ועליהם מעזיבה שראוי המים לבלוע בהם). מ״א ס״ק ו (מעזיבה רכה).

אמנם כאן בנוסח הדפוסים ״רבה״, וכן הוא בפרי מגדים משב״ז ס״ק ד (ומלת רכה במ״א, אפשר בבי״ת). וכן הוא במחצית השקל (בבי״ת, ולא רכה בכ״ף ... בא למעט כשהמעזיבה קלושה ודקה ואין המים יכולים לבלוע בה). אבל באא״א ס״ק ו (מעזיבה רכה בכ״ף, שיהא המים נוחים לבלוע שם).

[47] גמרא שם (לא שנו אלא בסמוכה). ופרש״י (שאינה רחוקה מתחתונה במשך הכותל ארבעה טפחים). רבינו יהונתן שם (אבל אם ... שתיהן רחוקות ד׳ טפחים זו מזו, אינם מצטרפות, אף על פי שיש בין שתיהן ריוח ד׳ אמות, לפי שאין תשמישתן נוחין מזו לזו). מ״א ס״ק ז (סמוכות, בתוך ד׳ טפחים).

[48] **רמב״ם** הל׳ שבת פט״ו הי״ט (היה שופך על פי הביב, והמים יוצאין לכרמלית, הרי זה מותר, ואפילו בימות החמה, שלא גזרו על כחו בכרמלית). מ״מ שם (הוא הדין לחצר, שאם היא סמוכה לכרמלית, אפילו היא קטנה, אינה צריכה עוקה, אפילו בימות החמה, ולזה הסכים הרשב״א ז״ל). **רשב״א** שם פח, א ד״ה הני תיימי (אמרינן התם סתם כחו בכרמלית לא גזרו ביה רבנן, וכן דעת הרמב״ם והראב״ד ז״ל), ובעבודת הקדש שער ג ס״ו (דברים אלו שאמרנו, בשהיו המים יוצאין לרשות הרבים, אבל אם יוצאין לכרמלית, אפילו בחצר פחותה מארבע אמות, וכן ביב היוצא לכרמלית, שופך לתוכן, ושופך ושונה כמה שירצה, שלא גזרו על כחו בכרמלית). שו״ע סוף ס״א (במה דברים אמורים, בחצר הסמוכה לרשות הרבים. אבל אם היא סמוכה לכרמלית, אפילו היא קטנה הרבה, אינה צריכה גומא, אפילו בימות החמה), וס״ג (במה דברים אמורים כשהמים יוצאים לרשות הרבים, אבל אם היו יוצאים לכרמלית מותר). ט״ז ס״ק ה (והטעם שהקילו בכרמלית, לפי שאין כאן אלא כחו, וכחו בכרמלית לא גזרו, כדלעיל גבי ספינה ששופך על דופני הספינה, בסי׳ שנ״ה).

והיינו כדלעיל סי׳ שנה ס״ד (לשפוך שופכין מהספינה לים, או לזרוק ממנה עצמות וקליפין ... שופכן או זורקן על חודי דופני הספינה ... יורדים דרך דפנותיה לים).

[49] וכמו בשופך מהספינה לדופן ומכחו הם באים לים, שנתבאר לעיל סי׳ שנה ס״ד (ואף על פי שאין נחים כלל על הדופן, אלא יורדים מיד לים, ולכך הוא מתכוין, מכל מקום כיון שאינו שופכן וזורקן בידיו לים, אלא לדופן, ומכחו הם באים לים, וכחו בכרמלית לא גזרו).

ורק בסמוכה לרשות הרבים, לא התירו אלא כשאינו מתכוין לכך (כדלעיל הערה 28).

ולפי זה יהי׳ הדין כן גם בגזוזטרא שעל המים, שמותר לשפוך ממנה למים, אע״פ שמתכוין שיצאו לחוץ, כיון שמכחו הם באים לכרמלית, וכחו בכרמלית לא גזרו.

ומה שנתבאר לעיל סי׳ שנה ס״א (מותר גם לשפוך ממנה דרך הנקב שבה, אף על פי שהשופכין הולכים לחוץ להלאה מכנגד המחיצה, כיון שאינו מתכוין לכך).

היינו לפי הדעה השנית שלפנינו, שאוסרת אף בכרמלית שבעיר, כדלקמן בסוף הסעיף (ומה שהתירו בגזוזטרא שעל פני המים לשפוך דרך הנקב, אף על פי שהשופכין הולכין מכחו להלאה מכנגד מחיצת הגזוזטרא, כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ה, הוא משום שאינו מתכוין לכך).

ותלוי בב׳ הפירושים בעירובין פח, א (לשפוך נמי שרי (דאיהו לא איכפת ליה דליפקו לבראי, אבל חצר הפחותה מארבע אמות ניחא ליה דליפוק לבר שלא ילכלך את חצרו, הלכך בעי עוקה, דבעוקה ניחא ליה דליבלעו, רש״י). אמר רב שיזבי פשיטא, היינו עוקה (דתנן במתניתין חצר שפחותה מארבע אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת, אלא אם כן עשו לה עוקה גומא מחזקת סאתים, רש״י), מהו דתימא הני תיימי (המים עשויין לכלות ולהבלע בקרקע, הלכך כי שפיך אדעתא דליבלעו בדוכתייהו קא שפיך, ואי נפקי לבר לאו מחשבתו להכי הוא, ולא נתקיימה מחשבתו ושרי, רש״י), והני לא תיימי (אבל הכא מידע ידיע דודאי נפקי ולא תיימי, רש״י), קמ״ל).

והיינו שלפי פרש״י קמ״ל להיתר, היינו כיון שאינו מתכוין, כי דין הגזוזטרא (שהמים ששופך נפקי לכרמלית) דומה לדין עוקה שבחצר (שהמים ששופך נפקי לרשות הרבים).

ואילו הרמב״ם פירש בפט״ו הט״ו (וכשם שממלאין מזו שעשו לה מחיצה כך שופכין ממנה על הים. שהרי על הכרמלית הן שופכין). והיינו שקמ״ל להיתר אף אם לכך מתכוין, כיון שהמים הם כרמלית.

*

וכל זה הוא בחצר שבעיר, וכן בגזוזטרא שעל המים שבתוך העיר. משא״כ בספינה שבים ונהר, ובית הכסא שמחוץ לעיר, בזה כולם מודים שלא גזרו כחו בכרמלית, אף אם לכך מתכוין, כדלקמן בסמוך, וכדלעיל סי׳ שנה ס״ד (ואף על פי שאין נחים כלל על הדופן, אלא יורדים מיד לים, ולכך הוא מתכוין, מכל מקום כיון שאינו שופכן וזורקן בידיו לים אלא לדופן ומכחו הם באים לים וכחו בכרמלית לא גזרו).

שופכן בידיו לכרמלית, או סמוך לכרמלית ממש[50], אלא מכחו הם באים לכרמלית, וכחו בכרמלית לא גזרו כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ה[51].

ויש אומרים[52] שאין חילוק כאן בין רשות הרבים לכרמלית, ולא אמרו שכחו בכרמלית לא גזרו אלא בימים ונהרות[53] שאינם מתחלפים ברשות הרבים, או אפילו כרמלית שביבשה אלא שהיא חוץ לעיר[54], שגם כן אינה מתחלפת ברשות הרבים גמורה, שאין דרך להיות רבים מצויים כל כך חוץ לעיר כשיעור בקיעת הרבים ברשות הרבים גמורה. אבל כרמלית שבתוך העיר מתחלפת ברשות הרבים גמורה. ואפילו בזמן הזה שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה, מפני שאין ששים רבוא בוקעים בה[55], מכל מקום מתחלפת היא בעיר גדולה שיש בה ס׳ רבוא[56].

ומה שהתירו בגזוזטרא שעל פני המים לשפוך דרך הנקב, אף על פי שהשופכין הולכין מכחו להלאה מכנגד מחיצת הגזוזטרא כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ה[57]. הוא משום שאינו מתכוין לכך, כמו שנתבאר שם. אבל כאן כששופך לחצר שאין בה ד׳ אמות בימות החמה, מתכוין שיצאו לחוץ משום לכלוך חצרו[58].

---

[50] שאז יוצא בכח שפיכתו ממש, כדלעיל ס״א (במוסגרים), והערות (8-10).

וראה לעיל סי׳ שנה ס״ד וסי״א, שבספינה התירו אף כששופך על הדופן או על הדף.

[51] סעיף ד (כמועתק לעיל סוף הערה 48).

[52] **תוס׳** שם פח, א ד״ה הני תיימי (דבמס׳ שבת בפרק הזורק (ק, ב) אמרינן דשופכין דספינה שדי להו אדופני דספינה, משום דכחו בכרמלית לא גזרו, ואע״ג דנפלו מיד לכרמלית, ומהאי טעמא נמי לישתרי הכא ... ספינה לא שכיחא לגמרי שתהלך סמוך לרקק [שהוא רשות הרבים, כדלעיל סי׳ שמה סט״ז]). שבת ק, ב ד״ה כחו (גזרו כחו בכרמלית, משום כחו ברשות הרבים, אבל בספינה, דלעולם הוי כחו בכרמלית, לא גזרו). **רא״ש** שם פ״ח סוף ס״ט (לא אסרו חכמים אלא כחו בכרמלית). רמ״א ס״ג (ויש אומרים דאין חילוק בין כרמלית לרשות הרבים. ודוקא כרמלית שהיא תוך העיר, דמיחלף ברשות הרבים עצמה).

אלא שהתוס׳ והרא״ש לא מיירו בנידון דידן (השופך מים לחצר הסמוכה לכרמלית), אלא בנידון דלקמן בסמוך (השופך מהחלון דרך הנקב שבגזוזטרא שעל פני המים). ויתבאר לקמן בסמוך שדין שניהם שוה, שלא התירו בהם אלא כשאינו מתכוין שהמים ילכו מהחצר אל הכרמלית; או ״מכנגד מחיצת הגזוזטרא״ אל אמת המים, שהיא ככרמלית. משא״כ בספינה שבים, התירו אף אם כוונתו שישפכו המים מהספינה אל הים, שהיא כרמלית.

ובנידון דידן (השופך מים לחצר הסמוכה לכרמלית), נתפרש יותר בתשובת **מהר״ם** מרוטנבורג (פראג) סי׳ לא, שהועתקה בשו״ת הרשב״א ח״א סי׳ תתנ, ו**במרדכי** רמז שעה, ו**בב״י** (על אבן אחת שוקעת שקורין ורשי״ר שטיי״ן, ששופכין ברשות היחיד, והשופכין מקלחין לרשות הרבים. אם אינו קמור, פירוש מכוסה, ד׳ אמות ברשות הרבים, אסור ... אף על גב דאין לנו עתה רשות הרבים, וכל הרחובות שלנו כרמלית הן ... כחו בכרמלית לא גזור ... התם בספינה בים או בנהר דלא אתי למיחלף ברשות הרבים, דליכא התם רשות הרבים, אבל בעיר, אפילו כרמלית גזור, דגזרו אטו רשות הרבים).

[53] כדלעיל סי׳ שנה ס״ד (כמועתק לעיל סוף הערה 48).

[54] כדלעיל שם סי״ב (אם בית הכסא בולט חוץ לחומת העיר, וצואה נופלת בחפירה שסביב העיר ... כרמלית ... על ידי דף או קנה מותר, שכוחו מותר בכל כרמלית שאינה בתוך העיר).

[55] כדלעיל סי׳ שמה סי״א (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים, אלא כרמלית. ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה).

[56] תשובת מהר״ם שם, שהועתקה בשו״ת הרשב״א ו**במרדכי** שם (ואף על גב דאין לנו רשות הרבים, וכל רחובות שלנו כרמלית הן ... דגזרו אטו רשות הרבים). רמ״א שם (אפילו בזמן הזה דלית לן רשות הרבים). **מ״א** ס״ק יא (וטעמא דמכל מקום שייך למיגזר בעיר גדולה שיש ס׳ רבוא).

והיינו לומר שאף שבתקופה זו היו רוב בני ישראל דרים בעיירות הקטנות, שאין דרים בהן ס׳ רבוא. מכל מקום יש בודאי גם עיירות גדולות שיש בהן ס׳ רבוא (כדלעיל שם הערות 86-87), ולכן גזרו גם בעיירות הקטנות, שמתחלפות בעיירות הגדולות.

[57] סוף ס״א (מותר גם לשפוך ממנה דרך הנקב שבה, אע״פ שהשופכין הולכים לחוץ להלאה מכנגד המחיצה, כיון שאינו מתכוין לכך).

[58] מ״א ס״ק יג (ואף על גב דבגזוזטרא שרי לשפוך, דהתם אינו מתכוין שיצאו לחוץ, משא״כ הכא).

והיינו כדאמרינן בעירובין פח, א (אמר רבה בר רב הונא לא שנו אלא למלאות, אבל לשפוך אסור (מפני שהנהר מוליך השופכין חוץ למחיצת הגזוזטרא, רש״י) ... איכא דאמרי אמר רבה בר רב הונא לא תימא למלאות הוא דשרי, לשפוך אסור, אלא לשפוך נמי שרי. אמר רב שיזבי פשיטא, היינו עוקה (דתנן במתניתין חצר שפחותה מארבע אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת, אלא אם כן עשו לה עוקה גומא מחזקת סאתים, רש״י), מהו דתימא הני תיימי (המים עשויין לכלות ולהבלע בקרקע, הלכך כי שפיך אדעתא דליבלעו בדוכתייהו קא שפיך, ואי נפקי לבר לאו מחשבתו להכי הוא, ולא נתקיימה מחשבתו ושרי, רש״י), והני לא תיימי (אבל הכא מידע ידיע דודאי נפקי ולא תיימי, רש״י), קמ״ל

וכן עיקר[59].

ולדברי הכל בחצר שאינה מעורבת לא גזרו על כחו, ומותר לשפוך בחצר זו במתכוין שיצאו ממנה לחצר זו, אף על פי שלא עירבו יחד[60]. ועיר המוקפת חומה ולא עירבו בה, כחצר שאינה מעורבת היא, כיון שיש לה מחיצות אלא שמחוסרת עירוב[61]:

שפיכת מים לביב שבחצר

ח ביב, והוא חריץ העשוי לקלח שופכין שבחצר לרשות הרבים, ומושך והולך במשך רשות הרבים הרבה, אם הוא מכוסה ברשות הרבים ד׳ אמות הסמוכים לחצר[62], ויש ברחבו גם כן ד׳ אמות[63], מותר

דברי שלום

(אפילו לשפוך נמי שרי, דאיהו לא איכפת ליה דליפקו לבראי, אבל חצר הפחותה מארבע אמות ניחא ליה דליפוק לבר שלא ילכלך את חצרו, הלכך בעי עוקה, דבעוקה ניחא ליה דליבלעו, רש״י)). תוס׳ שם (אפילו לישנא בתרא לא שריא לשפוך, אלא משום שאינו חושש שיצאו לכרמלית, כדפירש בקונטרס). תשובת מהר״ם מרוטנבורג שם (ואפילו לאיכא דאמרי התם, דאפילו לשפוך שרי, והלכתא כאיכא דאמרי, דבשל סופרים הלך אחר המיקל ... שאני התם שאינו מתכוין שיצא לחוץ). מ״א ס״ק ד (כיון דאין כוונתו להוציאה לרשות הרבים שרי).

*

וכל זה לפי דעת היש אומרים (התוס׳ וסיעתו). משא״כ לפי דעה הראשונה (הרמב״ם וסיעתו), נתבאר לעיל ״אבל הסמוכה לכרמלית ... מותר לשפוך בה .. אף על פי שמתכוין שיצאו לחוץ״. ומכל שכן שמותר בגזוזטרא אף אם ״לכך הוא מתכוין״, שלא גזרו על כחו בכרמלית, כמבואר ברמב״ם פט״ו הט״ו (שופכין ממנה על הים, שהרי על הכרמלית הן שופכין). וכך מפרש את ״קמ״ל״ האמור בגמרא שם – שבזה מותר בכל אופן, מטעם ״שהרי על הכרמלית הן שופכין״. ונתבאר לעיל (הערה 49).

והיינו לסיכום:

(א) לשפוך מים לחצר שאין בה ד׳ אמות בימות החמה, בודאי אסור, כיון שכוונתו שיצאו לחוץ, משום לכלוך חצרו.

(ב) לשפוך לחצר שיש בה עוקה, בודאי מותר, כיון שאינו מתכוין שיצאו המים ממנה לחוץ.

(ג) לשפוך בגזוזטרא שעל פני המים, שהמים יוצאים לאמת המים, יש ב׳ דעות בגמרא, כי מצד אחד ״מידע ידיע דודאי נפקי״, ומצד שני ״לא איכפת ליה דליפקו לבראי״. והמסקנא שמותר, לדעה הראשונה כאן – אף אם לכך מתכוין, ולדעה השנית כאן – כיון שאינו מתכוין שיצאו להלאה מכנגד מחיצת הגזוזטרא.

[59] **רמ״א** שם (וכן עיקר).

[60] **תוס׳** עירובין פט, א ד״ה לא שנו (אבל בחצר שאינה מעורבת לא אסרו כלל. וכן פסק רבינו שמואל, דמותר לשפוך מים אע״פ שהולכין לרשות אחרת שאינה מעורבת). **רא״ש** שם (לא אסרו חכמים אלא כחו בכרמלית, אבל כחו בחצר שאינה מעורבת לא אסרו כלל, וכן פסק רשב״ם, דמותר לשפוך מים בחצירו אף על פי שהולכין לרשות אחרת שאינה מעורבת). רמ״א שם (חצר שאינה מעורבת, שרי).

[61] **תרומת הדשן** סוף סי׳ עג (פסק אשירי בשם רשב״ם, דכוחו בכרמלית גזור רבנן, אבל כוחו בחצר שאינה מעורבת לא גזור. אם כן לדעת אחד מהגדולים דמתיר לעיל, דמשוה עיר המוקפת מחיצות לחצר שאינה מעורבת, שרי לשפוך מים בצנור שבחצר, אף על פי שמקלח מן החצר לחוץ למקום שאינו מעורב, דכוחו בחצר שאינו מעורב לא גזור). רמ״א שם (ועיר המוקפת חומה ולא עירבו בה, כחצר שאינה מעורבת דמי).

וכדלקמן סי׳ שסד ס״ד (הדלתות עושה אותה כחצר אחת של רבים ומערבין את כולה), ושם נסמן (הערה 36).

[62] **במשנה שם, כרבי אליעזר בן יעקב** (רבי אליעזר בן יעקב אומר, ביב (חריץ העשוי לקלח שופכין שבחצר לרשות הרבים, רש״י) שהוא קמור ארבע אמות ברשות הרבים, שופכים לתוכו מים בשבת). **תוס׳** שם ד״ה ביב (דקי״ל משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי). **רא״ש** שם פ״ח ס״ט. והיא דעה הא׳ שבטור ושו״ע ס״ב (ביב שמכוסה ד׳ אמות במשך ברשות הרבים (פירוש חריץ העשוי לקלח שופכין שבחצר לרשות הרבים, ט״ז), ויש בו ארבע על ארבע, מותר לשפוך אפילו על פי הביב, אפילו בימות החמה, אף על פי שהמים יוצאים מיד מידו לחוץ). ואף שהובאה אחר כך דעת הרמב״ם, שפסק כחכמים החולקים על רבי אליעזר בן יעקב, מכל מקום קיי״ל כרבי אליעזר בין יעקב.

וכ״פ בטור ושו״ע ס״א (ואם יש בחצר ארבע על ארבע, אפילו הוא אריך וקטין), **כר׳ זירא** שם פח, רע״א (ר׳ זירא אמר ד׳ אמות תיימי פחות מד׳ אמות לא תיימי ... אריך וקטין). ופרש״י (כגון שישנה ח׳ אמות על שתים דאיכא קרקע כשיעור ד׳ מרובעות ויש מקום להבלע סאתים, רש״י), והיינו **אליבא דרבי אליעזר בן יעקב**, כדאמרינן התם (אמר לך ר׳ זירא ... מתניתין רבי אליעזר בן יעקב היא (דאמר טעמא משום שיעור מקום לבליעה, כדתנן ביב שהוא קמור ד׳ אמות, רש״י) ... וחסורי מיחסרא והכי קתני, חצר שהיא פחותה מד׳ אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת, הא ד׳ אמות שופכין, שר״א בן יעקב אומר ביב הקמור ד׳ אמות ברשות הרבים שופכין לתוכו מים בשבת), **ודו״ק.**

עי׳ תוס׳ יום טוב ד״ה וחכמים אומרים (דלפום האי פירושא ... במתניתין דלעיל, דשריותא תליא במקום שהוא שיעור לבלוע המים, לא אתיא מתניתין דלעיל כרבנן דהכא ... והכי מוקים בהדיא בגמרא, דלהאי פירושא כולה מתניתין רבי אליעזר בן יעקב היא, וחסורי מחסרא, והכי קאמר חצר שהיא פחותה כו׳, הא ד׳ אמות שופכין, שרבי אליעזר בן יעקב אומר ביב הקמור כו׳).

לשפוך אפילו על פי הביב שבחצר, סמוך ממש לרשות הרבים, אפילו בימות החמה, אף על פי שהמים יוצאים מיד מידו לרשות הרבים לחוץ מד׳ אמות המכוסים[64]. מפני שד׳ על ד׳ אלו של ביב המכוסים ברשות הרבים, שהם כחורי רשות היחיד[65], דינם כחצר שיש בה ד׳ על ד׳, שמותר לשפוך בה אפילו בימות החמה, לפי שבד׳ על ד׳ של ביב ראוי גם כן ליבלע סאתים כמו בחצר[66].

ובלבד שלא יהא סילון של עץ שאין המים ראויים ליבלע בו. אבל אם עשוי כעין רצפה של אבנים ראוי ליבלע בו ומותר[67].

וכל זה לרשות הרבים, אבל לכרמלית, אפילו בסילון של עץ מותר[68], לפי סברא הראשונה[69]. ואף שאין זה עיקר, מכל מקום יש לסמוך על דבריהם להקל בצנור המקלח למעלה מי׳ בכרמלית, שמותר לשפוך בו אפילו במתכוין שירדו המים לכרמלית, כיון שהם עוברים דרך אויר מקום פטור[70], שיש מתירים בזה

דברי שלום

יוצא מכל זה שמה שפסק הטור ושו״ע בס״א הוא כדעת רבי אליעזר בן יעקב (ולא הובאה שם דעת הרמב״ם שפוסק דלא כרבי אליעזר בן יעקב), דהכי קיי״ל.

[63] **רש״י** במשנה שם ד״ה שהוא קמור במשך ארבע אמות ברשות הרבים (קים לן, בארבע אמות יש שיעור ליבלע בהם סאתים מים שאדם עשוי להסתפק בכל יום), לפירוש התוס׳ שם (ולפירושו נראה דאיירי בביב שיש לו ארבע על ארבע). **רא״ש שם** (וצריך לומר דאיירי בביב שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות). טור ושו״ע ס״ב (ביב שמכוסה ד׳ אמות במשך ברשות הרבים ויש בו ארבע על ארבע).

[64] רש״י שם ד״ה לא ישפוך על פי הביב (כיון דבגופיה קא שפיך, מקלחי להדיא ובכח לרשות הרבים). טור ושו״ע שם (אף על פי שהמים יוצאים מיד מידו לחוץ).

[65] כדלעיל סוף ס״א (כשהיא מכוסה ופיה לרשות היחיד, הרי זה חורי רשות היחיד שהם כרשות היחיד), ושם נסמן (הערה 14).

[66] **גמרא** שם (ר׳ זירא אמר ד׳ אמות תיימי (ד׳ אמות ראוין ליבלע סאתים, רש״י) ... שרבי אליעזר בן יעקב אומר ביב הקמור ד׳ אמות ברשות הרבים שופכין לתוכו מים בשבת). והיינו שביב ד׳ על ד׳ תחת רשות הרבים, דינו כחצר שיש בה ד׳ על ד׳.

וכדלעיל ס״ה (ואם יש בחצר ד׳ על ד׳ ... מותר לשפוך בה כל מה שירצה, אפילו בימות החמה. מפני שהסאתים שאדם רגיל להשתמש בכל יום אין לגזור בהם בחצר זו, שהרי ראויים ליבלע בה).

[67] **תוס׳** שם (לפירוש הקונטרס דהטעם משום דמיבלעי אסור, דבשל עץ לא מיבלעי. ומיהו אומר ר״י דאפילו עשוי כעין רצפה של אבנים, מיבלעי ושרי). **רא״ש** שם (סילון של עץ ... לפרש״י אפילו הוא ד׳ אמות על ד׳ אמות אסור, משום דלא מיבלעי [בעץ]. מיהו אם הוא מרוצף באבנים מותר, דאיבלעו מיא). טור ושו״ע שם (ובלבד שלא יהא סילון של עץ, שאין המים ראוים לבלוע. אבל אם עשוי כעין רצפה של אבנים, מבליעים ושרי).

ונתבאר בקרבן נתנאל על הרא״ש שם אות ח (ויש לחלק בין רצפת אבנים חלקים קטנים, כמו שמרוצף הרחובות וחצרות, ויש הרבה עפר בין אבן לאבן לבלוע, ובין רצפת אבנים רחבים, כמו שמרוצף חדרים ועליות).

והנוגע למעשה מהלכה זו, בסוכות הבנויות על חצר שרצפתה בטון, שאין ליטול בה ידים על הרצפה אם המים נשפכים משם לרחוב.

ואם הסוכה בנויה על גבי דשא שבחצר, אסור ליטול ידים על הרצפה מהטעם האמור לעיל סי׳ שלו ס״ט (ולפיכך מי שאוכל בגינה צריך ליזהר שלא ליטול ידיו על העשבים, מפני שמשקה אותם), ונתבאר בהערות שם מהי הדרך הכי נכונה בזה.

[68] רמב״ם שם פט״ו הי״ט (היה שופך על פי הביב והמים יוצאין לכרמלית, הרי זה מותר, ואפילו בימות החמה, שלא גזרו על כחו בכרמלית). **שו״ע** ס״ב-ג (ובלבד שלא יהא סילון של עץ, שאין המים ראוים לבלוע ... במה דברים אמורים, כשהמים יוצאים לרשות הרבים, אבל אם היו יוצאים לכרמלית, מותר לשפוך על פי הביב אפילו בימות החמה).

[69] דלעיל ס״ז (מכחו הם באים לכרמלית, וכחו בכרמלית לא גזרו). **עי׳ מ״א** ס״ק ח (עי׳ סוס״י זה דיש חולקין).

והיינו שדעת הרמב״ם הובאה בשו״ע פעמים, בס״א (אבל אם היא סמוכה לכרמלית, אפילו היא קטנה הרבה), וס״ג (אבל אם היו יוצאים לכרמלית, מותר לשפוך פי הביב). ובפעם השנית (לענין ביב) הגיה הרמ״א (ויש אומרים דאין חילוק בין כרמלית לרשות הרבים). והעיר המ״א לענין חצר קטנה, שגם זה תלוי במחלוקת הנ״ל.

[70] מהרי״ל הל׳ עירובי חצרות סי״ב (שמא מה שהתיר הרב הנזכר בכה״ג, אז היו האנטלין למעלה מעשרה, והיו שופכין מימיהן מרשות היחיד אל כרמלית דרך מקום פטור, דזה מותר). רמ״א ס״ג (ואם הצנור למעלה מעשרה, שעוברים המים דרך מקום פטור לכרמלית, יש להקל).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

בכרמלית כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו[71] :

[71] דעה הב׳ שם סעיף ד (אם מושיט או זורק דרך מקום פטור, בלי הנחה בינתיים, לדברי הכל אסור, שהרי כיוצא בזה ברשויות של תורה חייב חטאת, לכן ברשויות של דבריהם אסור מדבריהם ... ויש מי שמתיר גם בזה, ואין לסמוך על דבריו), ושם נסמן (הערה 26).

שנח דין איזה מקומות נקראים מוקפים לדירה

ובו כ״ב סעיפים:

מחיצות שלא הוקפו לדירה

א כל[1] היקף מחיצות שלא הוקף לדירת[2] אדם, לכניסה ויציאה תמיד[3], כגון רחבה שאחורי הבתים[4],

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) מחיצות שלא הוקפו לדירה (ס״א-ד).
(ב) מחיצות שהוקפו לדירה (ס״ה-ו).
(ג) תיקון מחיצות שלא הוקפו לדירה (ס״ז-טז).
(ד) הוקף לדירה שנטע או זרע בו, או נכנסו בו מים (סי״ז-ט).
(ה) בית ג׳ סאין שקירה חלקו (ס״כ).
(ו) בית סאתים שנפרץ לחצר (סכ״א).
(ז) לא הוקף לדירה שהכשיר במחיצה ונפלה (סכ״ב).
*
סיכום גדרי הוקף לדירה שנתבארו בסימן זה וריש סימן שסב:
(א) סוגים שלא הוקף לדירה: (א) רחבה שאחורי הבתים. (ב) קרפף. (ג) גינה. (ד) פרדס (שנח, א).
(ב) סוגים שהוקף לדירה: (א) דיר. (ב) סהר. (ג) חצר. (ד) גג (שנח, ה).
(ג) סוגי הוקף לדירה שבה: (א) סוכת שומרים ביום ובלילה. (ב) בית דירה. (ג) פתח מביתו (שנח, ו).
(ד) סוכת שומרים אינה מועלת אם היא: (א) להגן מהחמה ביום בלבד. (ב) לצניעות בעלמא (שסב, א).

[2] **משנה** עירובין **יח**, א (לא אמרו בית סאתים אלא לגנה ולקרפף), ופרש״י (שאין הקיפן לדירה). גמרא כה, רע״א (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה). טור ושו״ע ס״א (כל היקף שלא הוקף לדירה).

[3] **רש״י דף כב**, א ד״ה כל אויר (אם תשמישו לדירת אדם, לכניסה וליציאה תמיד).

וכן הוא לקמן ס״ה (כל מקום שהוקף לדירה דהיינו לכניסה ויציאה תמיד). סי׳ שסב ס״א (כל מחיצות שלא נעשו כדי לדור בתוכן, דהיינו לכניסה ויציאה תמיד).

ומה שכתבו ״תמיד״, אין הכוונה שצריך שידור בה בקביעות, וכדלקמן ס״ו (אף על פי שאינו דר בה בקביעות). אלא שעכ״פ עשוי לכך מזמן לזמן, או לשבת זו בלבד, וכדלקמן סי׳ שסב ס״א (להתלונן בצלה אפילו יום ולילה אחד בקביעות ... מחיצה העשויה ליום ולילה אחד, דירה מעולה היא), ושם נסמן (הערות 12-13).

והכוונה במה שכתבו ״תמיד״, היינו דלא סגי מה שמשתמש בו ביום, אלא דוקא כשמשתמש בו גם בלילה, כדלקמן ס״ו (שעשה בו תחלה סוכת שומרים, שדר בה השומר ביום ובלילה), ושם נסמן (הערה 47), ולקמן סי שסב ס״א (שאינו דר בה יומם ולילה, אלא מסתופף בצלה בלבד כשהחמה עומדת עליו ... סוכה שדר בה השומר יומם ולילה דירה מעולה היא), ושם נסמן (הערה 7).

ומה שכתבו ״לכניסה ויציאה״, היינו שאין צריך שדוקא ילון בו בלילה, אלא סגי במה שנכנסים ויוצאים בו גם בלילה. וזהו עיקר החילוק בין רחבה וקרפף וגינה ופרדס, שנכנסים בהם רק ביום, לבין דיר וסהר וחצר וגג, שנכנסים בהם גם בלילה. ויתפרש לקמן בכל אחד מהם.

ומטעם זה נחשבות מחיצות של הגשר כהוקף לדירה, אף שאין לנים בהם, כמבואר בשו״ת צמח צדק חאו״ח סי׳ לט אות ג (הגשר עשוי לעבור עליו תמיד, כי הוא בתוך העיר, ויש הרבה בתים משני צדדיו, היינו שגם בצד השני יש הרבה בתים, ועוברים עליו תמיד מצד זה לצד זה, חשוב דירת אדם כמ״ש אאזמו״ר ז״ל בשו״ע שלו רסי׳ שנ״ח וז״ל כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם (רש״י דכ״ב ע״א) לכניסה ויציאה תמיד עכ״ל. מובן דאם עשוי לכניסה ויציאה תמיד, אעפ״י שאין שם תשמיש אחר, חשוב מוקף לדירה. וכ״כ בשו״ת חתם סופר חלק או״ח סי׳ צ״ה בד״ה יקרתו הגיעני וז״ל, ואפילו הכי קי״ל מסתימת כל הפוסקים וסתם מתניתין דעושין פסין, דדיר וסהר מועיל להתיר טלטול, אפילו אין בהם שום דירה לאדם, כי אם לבהמה, ובני אדם נכנסין ויוצאין תמיד. וכן מבואר מלשון רש״י (דכ״ב ע״א) דאמר רשב״א כל אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר כו׳. ופרש״י אויר אע״פ שאינו מקורה, אם תשמישו לדירת אדם לכניסה ויציאה. מבואר להדיא שאין תשמיש אדם בדיר אלא כניסה ויציאה כו׳ עכ״ל. והאריך. ואם כן גשר זה שעוברים עליו תמיד מצד עיר שבעבר הנהר לצד השני, חשוב עשוי לדירה).

והקרפף, והוא היקף גדול להכניס בו עצים לאוצר[5], והגינה[6], והפרדס[7], המוקפים גדר גבוה י׳ טפחים, וכל כיוצא בהן מהמקומות שיתבאר בסי׳ שס״ב[8], אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד׳ אמות[9], כמו ברשות הרבים[10].

ואף על פי שהן רשות היחיד גמורה מן התורה והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, שהרי מחיצות גמורות הן, אלא שמחוסרין דיורין, הרי הן ככרמלית מדברי סופרים[11]. שכיון שאינן עשויין לדירה, מתחלפין הן ברשות הרבים, אם הן היקף גדול[12]. אבל היקף קטן, אינו מתחלף ברשות הרבים, ומותר לטלטל בתוכו,

דברי שלום

[4] רב כהנא כד, א (רחבה שאחורי הבתים, אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות), ופרש״י (אין פתח הבית פתוח לה, הויא מוקפת שלא לדירה, ואי יותר מבית סאתים היה, אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות). ריטב״א כג, ב (רחבה שאחורי הבתים, שעשה כל אחד ביתו סביב, ונשארה רחבה בינתים). טור ושו״ע סי׳ שנט (רחבה שאחורי הבתים, יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה, אין מטלטלין בה אלא בד׳ אמות). והיינו כיון שאינה עשויה לכניסה ויציאה תמיד, אלא לפעמים במשך היום, להניח או להוציא משם איזה דברים.

עי׳ סי׳ שנט ס״א (רחבה שאחורי הבתים ... אם אין בה אלא בית סאתים, אין לה דין קרפף). היינו שיש חילוקים בין קרקף לבין רחבה; אלא שכאן נזכרת בכללות בין ארבעת סוגי ״היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם״.

[5] משנה שם (ולקרפף), ופרש״י (קרפף, היקף גדול חוץ לעיר, להכניס שם עצים לאוצר).

והיינו כיון שאינה עשויה לכניסה ויציאה תמיד, אלא לפעמים במשך היום, להניח או לקחת משם העצים.

[6] משנה שם (לגינה). טור ושו״ע שם (כל היקף שלא הוקף לדירה, כגון גנות).

[7] גמרא כה, ב (ההוא בוסתנא (פרדס דהוי נטוע אילנות, רש״י) דהוה סמיך לגודא דאפדנא (והיא היתה לו היקף לדירה, אההוא גודא שהיה בו פתח פתוח לצד פרדס, סמכו היקף הפרדס, דהוי מוקף לדירה, ויותר מבית סאתים הוה, רש״י)). הרי שפרדס שאינו פתוח לבית אינו מוקף לדירה. רמב״ם הל׳ שבת פט״ז ה״א (מקום שלא הוקף לדירה, אלא שיהיה תשמישו לאויר, כגון גנות ופרדסים). טור ושו״ע שם (שלא הוקף לדירה, כגון גנות ופרדסים).

והיינו כיון שאינו עשוי לכניסה ויציאה תמיד, אלא לפעמים במשך היום, לעבד הגינה והפרדס, או לקצור משם הפירות.

*

ומכל מקום יש הפרש בין גנות לפרדסים, כדלקמן סי״ז (קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, ונטע רובו אילנות ... אינם מבטלים הדירה, שדרך הוא להסתופף בצל האילנות תמיד. אבל אם נזרע רובו, הזרעים מבטלים הדירה ... לפי שאין דרך לדור בזרעים).

והיינו שאף שמה שמסתופף לפעמים בצל האילנות במשך היום (ולא בלילה), אינו חשוב מוקף לדירה (ודינו כקרפף). מכל מקום מועיל מה שמסתופף בצל האילנות, שאם הוקף הקרפף לדירה, לא יבטלו האילנות את ההיקף לדירה (כמו בקרפף). ויתבאר לקמן שם (הערה 103).

[8] סעיף א (כל מחיצות שלא נעשו כדי לדור בתוכן ... אלא ... לישב בתוכן לשמור השדות, שאינו דר בה יומם ולילה אלא מסתופף בצלה בלבד כשהחמה עומדת עליו ... וכן מחיצות העשויין לצניעות בעלמא, כגון הבנאים שבונים בחמה ועושין מחיצה להגן עליהם מפני החמה. וכן האכסדרה שבונים בתוך הפרדס ... כשהחמה קודרת בלבד).

ונתבאר לעיל (בסיכום שבהערה 1), ההפרש בין מה שנתבאר כאן בסעיף שלפנינו (גדרי המחיצות למקומות שלא הוקפו לדירה), לבין מה שנתבאר לקמן שם (גדרי הסוכה והאכסדרה לשומרים ולפועלים, שבתוך הקרפף שלא הוקף לדירה), שכיון שהסוכה והאכסדרה אינם נחשבים הוקף לדירה, לכן גם הקרפף אינו חשוב הוקף לדירה.

[9] משנה שם כג, א (הגינה והקרפף ... רבי עקיבא אומר ... מטלטלין בתוכה, ובלבד שיהא בה שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים), וגמרא שם כג, ב (הלכה כרבי עקיבא). גמרא שם צ, א (אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות ... התם לא הוי יותר מבית סאתים הכא הוי יותר מבית סאתים). טור ושו״ע שם (אסרו חכמים לטלטל בתוכה יותר מד׳ אמות, אם הוא יותר מסאתים).

וכן הוא לקמן סי׳ שסב ס״א (מדברי סופרים אין מטלטלין בתוכן אלא בד׳ אמות, אם יש בתוכן יותר מבית סאתים, מפני שהן אינן חשובות מוקפות לדירה).

[10] לבוש ס״א (ואסרו לטלטל בתוכם יותר מד׳ אמות, כמו ברשות הרבים).

[11] **ר׳ יוחנן** שם **סז**, ב (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ואפילו כור ואפילו כורים, הזורק לתוכו חייב (דלענין איסור טלטול שויוה רבנן כרמלית, שאסרו לטלטל בתוכו אלא בד', רש״י), מאי טעמא, מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין). טור ולבוש שם (אף על פי שמן התורה הוא רשות היחיד גמור והזורק מרשות הרבים לתוכן חייב).

וכן הוא לעיל סי׳ שמו ס״ו (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ע״ד שיתבאר בסי׳ שנ״ח, שמן התורה הוא רשות היחיד גמורה אפילו ארוך ורחב כמה מילין, כיון שיש לו מחיצות, אלא שמחוסר דיורין, והזורק מתוכו לרשות הרבים חייב). לקמן סי׳ שסב ס״א (וכל מחיצות אלו, אף על פי שהן מחיצות גמורות מן התורה, והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, אפילו יש בתוכן כמה מילין, מכל מקום מדברי סופרים אין מטלטלין בתוכן אלא בד׳ אמות, אם יש בתוכן יותר מבית סאתים, מפני שהן אינן חשובות מוקפות לדירה).

[12] **רש״י שם** ד״ה לעולם ארישא (דשויוה רבנן ככרמלית לענין טלטול, משום דמחוסר דירה, ומיחלף ברשות הרבים), וד״ה הם אמרו (דשויוה כרמלית לענין טלטול, משום דמיחלף ברשות הרבים). לבוש שם (כיון שלא הוקף לדירה, אם

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אף על פי שלא הוקף לדירה[13]:

ב וכמה הוא היקף קטן, עד בית סאתים ועד בכלל, כחצר המשכן, שהיה מאה אורך ונ׳ רוחב[14], שהן ב׳ פעמים נ׳ על נ׳, ונ׳ על נ׳ הוא בית סאה, שהוא ב׳ אלפים ות״ק פעמים אמה על אמה, וסאתים הן ה׳ אלפים אמה על אמה[15].

וכל מקום שיש בו כשיעור זה, בין שהוא עגול בין שהוא מרובע ממש[16], כגון שארכו ע׳ אמה וב׳ שלישי אמה[17] ועוד משהו[18], ולא חשו חכמים לדקדק בו[19], וכן רחבו, בין שהוא ארוך וקצר, כגון שארכו מאה ורחבו חמשים, מותר לטלטל בכולו[20].

ובלבד שלא יהא ארכו יתר על פי שנים ברחבו אמה אחת, כמו שחצר המשכן לא היה ארכו יתר על פי

דברי שלום

הם גדולות יותר מבית סאתים, הרי הם דומים לכרמלית או לרשות הרבים, ואסרו לטלטל בתוכם יותר מד׳ אמות, כמו ברשות הרבים, גזירה משום רשות הרבים).

[13] רשב״א עירובין כו, א (דמחיצות הויין, אבל מחיצות לדירה לא הויין ... ולפיכך אינו מותר ליחידים אלא בית סאתים בלבד, דומיא דקרפף), ובעבודת הקדש שער ג ס״ג (שכל דירה שאינה עשויה אלא לאויר או לצניעות או להניח שם כלים, אינה מחיצה גמורה, ואם אינה יתירה על בית סאתיים מטלטלין בכולה. יתירה על בית סאתיים אין מטלטלין אלא בארבע אמות). מ״מ הל׳ שבת פט״ז הט״ו (ודע שכשאמרו אינה מחיצה, רצו לומר מענין מוקפת לדירה, וביותר מבית סאתים, וכך פירש הרשב״א ז״ל, דודאי בפחות מבית סאתים מחיצה היא). טור ושו״ע שם (אבל אם היא סאתים, שהוא שיעור ע׳ אמה וד׳ טפחים על ע׳ אמה וד׳ טפחים, מותר לטלטל בכולו).

וכן הוא לקמן סי׳ שסב ס״א (אבל עד בית סאתים ועד בכלל, מותר לטלטל בכל המוקף).

[14] תרומה כז, ט-יח (ועשית את חצר המשכן ... מאה באמה אורך ... מאה אורך ... ורוחב החצר ... חמשים אמה ... חמשים אמה ... אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים). **ברייתא** עירובין **כג**, ב (שיעור סאתים כחצר המשכן ... דאמר קרא ארך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים). טור (כמו חצר המשכן שהיה בו סאתים), ולבוש ס״א (שהמשכן והחצר, אשר תוך היקף הקלעים היה אורך מאה אמה ברוחב חמשים אמה). ט״ז ס״ק ב (כחצר המשכן שהיה אורך מאה אמה ורוחב חמשים).

[15] רמב״ם הל׳ שבת פט״ז ה״ג (כמה היא בית סאה, חמשים אמה על חמשים אמה, נמצא בית סאתים, מקום שיש בתשבורתו חמשת אלפים אמה).

[16] משנה שם כג, א (שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים). רמב״ם שם (וכל מקום שיש בו כמדה הזאת, בין שהיה מרובע שהוא שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים, בין שהיה עגול, בין שאר הצורות, הרי זה נקרא בית סאתים). טור ושו״ע ס״א (בין שהוא מרובע בין שהוא עגול או אריך וקטין).

[17] ירושלמי עירובין פ״ב ה״ה (תנינן שבעים ושיריים. ותני שמואל אמה ושני שלישי אמה שנו). רש״י שם סוף ד״ה אלא אמרה תורה (וד׳ טפחים). טור ושו״ע שם (שהוא שיעור ע׳ אמה וד׳ טפחים על ע׳ אמה וד׳ טפחים).

אמנם אין הכוונה שאם הוא מעט יותר מזה אסור לטלטל בו, אלא שכל זמן שאינו יותר מבית סאתים מותר לטלטל בו. וכדלקמן בסמוך.

[18] **רמב״ם בפירוש המשנה** עירובין פ״ב מ״ה (אם תעשה השירים שני שלישים, כמו שנראה מן הירושלמי, יהיה מדת אותו השטח ארבעת אלפים ותשע מאות ותשעים ושלשה ושבע תשיעיות ... וזה הוא ההבדל שבין דברי רבי יהודה בן בבא שאמר שבעים ושירים על שבעים ושירים, ובין דברי רבי עקיבא שאמר ובלבד שתהא שבעים ושירים על שבעים ושירים ... שרבי יהודה בן בבא מדקדק מאד בחשבון עד שיהא מדת המרובע בית סאתים שלמים ... ורבי עקיבא היה עושה החשבון בקירוב יותר, ועושה השירים שני שלישים או משהו קרוב לזה, עד שיהא מדת המרובע קרוב לבית סאתים ... והלכה כרבי עקיבא באמרו אפילו אין בה אחת מכל אלו, אבל לא באמרו שהן שבעים ושירים על שבעים ושירים). **לבוש** ס״א (וכשתרבע מאה אמות ברוחב חמשים יהיה המרובע שבעים אמה וד׳ טפחים על שבעים אמה וד׳ טפחים, ועוד דבר מועט, והוא רוחב אצבע, ולא חשו לו חכמים להזכיר מפני שהוא מועט, אבל לעולם צריכינן ליה בשיעורא). **אליה זוטא** ס״ק א (דהלכה כרבי יהודה בן בבא בזה, דמותר לטלטל באותו מיעוט ... וכן בתוס׳ ד״ה רבי עקיבא וכו׳ שם, דפירשו דכולי תנאי אית להו דבר מועט).

וראה גם לקמן סי׳ שצח ס״ו (ע׳ אמה ושירים, שהם ב׳ שלישי אמה, ועוד משהו), וסי״א (היו ב׳ עיירות זו סמוכה לזו קמ״א אמה ושליש (ועוד דבר מועט)).

[19] **תוס׳** שם ד״ה רבי עקיבא (איכא בינייהו דבר מועט, דלרבי עקיבא לית ליה, לר׳ יהודה אית ליה ... שלא חשו לצמצם, ולעולם אית ליה, דכולהו תנאי שהוזכרו לפני רבי עקיבא נראה דאית להו דבר מועט).

[20] **במשנה שם** כג, א **וכרבי יוסי** (רבי יוסי אומר אפילו ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה), ובגמרא שם כג, ב (הלכה כרבי יוסי). טור ושו״ע שם (בין שהוא מרובע בין שהוא עגול או אריך וקטין). מ״א ס״ק ב (כגון שהוא ארוך ק׳ אמה ורחב נ׳ אמה).

שנים ברחבו אפילו אמה אחת[21]. אבל פחות מאמה אינו כלום ואינו אוסר[22]:

ג וסמכו חכמים שיעורים אלו לשיעורי חצר המשכן, לפי שכל מלאכת שבת והלכותיה אנו למדין ממשכן[23]. וחצר המשכן גם כן לא היה מוקף לדירה[24], והיו מטלטלין בכולו, לפיכך לא רצו חכמים לאסור עד שיעור זה ועד בכלל.

אבל יותר משיעור זה, אפילו משהו, אסור לטלטל בו אלא בד׳ אמות[25], וכן להוציא מחצר לתוכו ומתוכו לחצר[26]:

ד ואפילו[27] בפחות משיעור זה, אינו מותר לטלטל מתוכו לחצר או מחצר לתוכו אלא כלים ששבתו

---

[21] ברייתא כג, ב (אם היתה ארכה יתר על פי שנים ברחבה, אפילו אמה אחת, אין מטלטלין בתוכה), ופרש״י (חצר המשכן הוא דשרי, ואע״ג דלא מרבעה, והיינו אורך כשנים ברוחב, אבל טפי משנים ברוחב לא מישתרי). רמב״ם שם ה״ד (אבל אם היה ארכו יתר על שנים כרחבו, אפילו אמה, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, שלא עשו בית סאתים שתשמישו לאויר כשאר החצרות, אלא מחצר המשכן). טור ושו״ע שם (ובלבד שלא יהא ארכו יותר משנים ברחבו אמה אחת). ט״ז ס״ק ב (כחצר המשכן שהיה אורך מאה אמה ורוחב חמשים).

ואם הוא פחות מבית סאתיים וארכו יותר על פי שנים ברחבו, ראה שו״ת צמח צדק חאו״ח סי׳ לט אות ג ד״ה אך מה.

[22] רבינו ירוחם נתיב יב ח״ד עא, ד (אבל פחות מאמה מטלטלין, כי אין חשוב יותר מפי שנים אם לא היה לשם אמה יותר, כך פשוט בערובין). ב״י ד״ה ומ״ש ובלבד. מ״א ס״ק ג (אבל פחות מאמה שרי).

[23] רי״ף עירובין ד, ב (שבעים אמה ושירים על ע׳ אמה ושירים כחצר המשכן ... וכל מילי דשבת ממשכן ילפינן להו). תוס׳ עירובין כג, א ד״ה שהוא ע׳ אמה ושיריים (דכל מילי דשבת ממשכן גמרינן להו). רא״ש שם פ״א סכ״ג (ע׳ אמה ושיריים על ע׳ אמה ושיריים, כחצר המשכן ... וכל מילי דשבת ממשכן ילפינן להו). **טור** (כל מלאכות שבת והלכותיו אנו למדין ממלאכת המשכן, הלכך כל היקף שלא הוקף לדירה ... כמו חצר המשכן), ולבוש ס״א (כבר ידעת פעמים, שכל מלאכת שבת והלכותיו אנו למדין ממלאכת המשכן, וגם הוא דבר ידוע שהמשכן והחצר אשר תוך היקף הקלעים היה אורך מאה אמה ברוחב חמשים אמה).

וזה שכל מלאכת שבת למדין ממשכן, נתבאר לעיל סי׳ שא ס״א (ממה שסמכה תורה פרשת שבת למלאכת המשכן, ללמוד שאין מלאכת המשכן דוחה את השבת, מכאן אנו לומדים שכל מלאכה שהיתה חשובה במשכן נקראת מלאכה לענין שבת).

[24] טור (כמו חצר המשכן, שהיה בו סאתים, ולא היה בו בית דירה, אלא היקף של קלעים), **ולבוש** ס״א (שהרי המשכן לא הוקף לדירה).

[25] כנסמן לעיל (הערה 9).

[26] רש״י שם כד, א ד״ה לקולא (יותר מבית סאתים נעשה כרמלית ... אין מטלטלין מחצר לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה). רמב״ם הל׳ עירובין פ״ג הי״ח (כל החצרות ועם כל הקרפיפות שהוקפו שלא לשם דירה שאין בכל אחד מהן יתר על בית סאתים ... רשות אחת הן ומטלטלין בכולן בלא עירוב). משא״כ אם יש בהם יתר על בית סאתים, אסור לטלטל מחצר לקרפף. טור ושו״ע סי׳ שעב ס״א (חצרות וקרפיפות, כולן רשות אחת הם ... שמותר לטלטלם מזה לזה ... לקרפף שאינו יותר מסאתים). הרי שאסור לטלטל מחצר לקרפף יותר מבית סאתים.

והיינו אפילו בתוך ד׳ אמות, כדלקמן סי״ח (אם הזרוע הוא יותר מבית סאתים, אסור לטלטל מחצר לתוכו, אפילו בתוך ד׳ אמות).

וכל זה בחצר המתוקן, משא״כ בחצר הנפרץ במילואו לכרמלית, מותר לטלטל מהחצר לקרפף, ואפילו לכרמלית, כדלקמן סי׳ שסא ס״ד (ואם נפרצה לכרמלית הרי הוא כרמלית מדברי סופרים (ואף על פי כן, אף שהוא רשות היחיד מן התורה, מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, מטעם שנתבאר בסי׳ שמ״ו)).

[27] סיכום הלכות טלטול בתוך הקרפף, בין קרפף לקרפף, לכרמלית, לחצר ולבית, שנתבארו בסעיפים שלפנינו, ובכמה מקומות:

(א) קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, אסור לטלטל בו יותר מד׳ אמות, ודינו ככרמלית (שנח, א-ג).

(ב) אבל תוך ד׳ אמות מותר לטלטל, אף ממנו לקרפף אחר (שעב, ב), כמו מכרמלית לכרמלית תוך ד׳ אמות (שמו, ה).

(ג) וכן מותר לטלטל מקרפף לכרמלית תוך ד׳ אמות (שמו, ו), או מחצר שנפרצה במילואה לכרמלית (שסא, ד).

(ד) אבל אסור לטלטל מחצר מתוקן לקרפף, אפילו תוך ד׳ אמות (שנח, ג; יח).

(ה) קרפף בית סאתים או פחות, שלא הוקף לדירה, מותר לטלטל בו (שנח, א-ג).

(ו) אבל אין העירוב מועיל בו, ודינו כמו חצר שלא עירבו בו. ולכן מותר לטלטל בינו לחצר, אבל לא כלים ששבתו בבית (שנח, ד. שעב, א).

(ז) קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, ועירבו בינם לחצר, או שהם של חד גברא, או שאין בו דיורין, מותר לטלטל בינו לבין החצר והבית (שנח, ה-ו. והערה 39. שסה, ה).

(ח) קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, ולא עירבו בינו לחצר, והקרפף עם החצר הם של בעלים מחולקים, מותר לטלטל בין הקרפף לבין החצר אבל לא כלים ששבתו בבית, ודינו כמו חצר שלא עירבו בו (שעב, א).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

בתוכו, או בחצר. אבל כלים ששבתו בבית והוציאם לחצר, אסור לטלטל לתוכו[28]. וכן כלים ששבתו בתוכו והכניסן לחצר, אסור לטלטלן לבית[29] (ואפילו כלים ששבתו בחצר, והכניסם לבית, או לתוכו, אסור לטלטלם מזה לזה, אלא אם כן יניחם בחצר בינתיים[30]). לפי שמקום זה שלא הוקף לדירה הוא רשות בפני עצמה, מוחלקת מהבית שהוא מקום דירה ממש[31].

אבל עם החצר הוא רשות אחת, אף על פי שהחצר נקראת מוקף לדירה[32]. ואפילו החצר הוא של אדם אחד, והקרפף וכיוצא בו ממקומות שלא הוקפו לדירה הוא של אחר, ולא עירבו יחד, מותר לטלטל מזה לזה, כמו שיתבאר בסי׳ שע״ב[33].

אבל לטלטל מהבית לקרפף וכיוצא בו, או ממנו לבית, אין עירוב מועיל, ואפילו הם של אדם אחד[34] אסור מדברי סופרים, מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות.

חוץ מן הרחבה שאחורי הבתים שהוא רשות אחת עם הבתים[35], כמו שיתבאר בסי׳ שנ״ט[36]:

---

[28] רבי שמעון במשנה עירובין פט, א (אחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית). ומיירי הן בקרפף פחות מבית סאתים שלא הוקף לדירה, שאין העירוב מועיל בו (כמבואר כאן), והן בקרפף יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה, שלא עירבו (ראה סוף הערה הקודמת).

רש״י שם כג, סע״ב (דבית וקרפף שתי רשויות הן, ואפילו דחד גברא). **תוס׳** שם **דף ע[ו]**, ב ד״ה ובלבד (דאין עירוב מועיל לקרפף, ואפילו מקרפף שלו אסור). רא״ש פ״ב ס״ב (צ״ע אם קרפף פחות מבית סאתים שלא הוקף לדירה, אם דינו כבית סאתים, ויהא אסור לטלטל ממנו ... לבית ... כולן רשות אחת לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. ולכאורה משמע שדינם שוה), והיינו שבשניהם אסור לטלטל בינם לבין הבית (כמבואר בהערה הקודמת סעיף ו). **ר[יט]ב״א** שם כג, ב ד״ה ולא לכלים (ויש אומרים דוקא שהבית והקרפף הם של שני בני אדם, אבל אם הם של אדם אחד מותר, מידי דהוה אבית וחצר דחד גברא שהוא מותר לדברי הכל ... אבל יש אומרים ... דאסרי אפילו בחד גברא. הילכך רחבה שיש לחצרות אחורי הבתים ... אסור להוציא שם בשבת כלים ששבתו בתוך הבית, ואף על פי שהם כולם דחד גברא), הובא **בב״י** סוף הסימן ד״ה קרפף. **מ״א** סי׳ שעב ס״ק א (וכלים ששבתו בבית אסור לטלטל מחצר לקרפף שלא הוקף לדירה, אפילו הם של אדם אחד (רש״י סוף דף כ״ג, ותוס׳ סוף דף ע״ו)).

וכן הוא לקמן סי׳ שעב ס״א (לקרפף שלא הוקף לדירה, אפילו הוא פחות מבית סאתים, אין עירוב מועיל, שאפילו הוא שלו אסור להוציא לתוכו כלים ששבתו בבית, כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ח).

וראה שו״ת צמח צדק תאו״ח סי׳ לט אות ג (האריך בזה בשב יעקב, והוא בשב״י סי׳ י״ח, ושם מסיק דכשיש עוד צד להקל אפשר להקל).

[29] עירובין צב, א (ובלבד שלא יורידו למטה, מאי למטה, למטה לבתים). תוס׳ שם צא, א ד״ה ושמואל (דכמו שאסור לטלטל כלים ששבתו בבית לחצר ולגג שלא עירבו ... כן אסור מגג וחצר לבית). רמב״ם הל׳ עירובין פ״ג הי״ט (ובלבד שלא יכנס בכלי זה לבית מן הבתים).

וכן הוא לקמן שם ס״א (ובלבד שלא יטלטל מתוכם לבית בלי עירוב, אם הם של בעלים מחולקים, לפי שהבית חלוק מהם ואינו רשות אחת עמהם).

והיינו שבחצרות מועיל העירוב עם הבתים, להתיר הטלטול מחצר לבית. משא״כ בקרפף פחות מסאתים שלא הוקף לדירה, אין העירוב מועיל להתיר הטלטול מקרפף לבית, ודינו כחצר שלא עירבו.

ולכן כמו בחצירות שלא עירבו בהן, מותר לטלטל מחצר לחצר, אבל לא מתוכם לבית, כך גם בקרפף, מותר לטלטל בינו לבין החצרות, אבל לא מתוכם לבית.

[30] והיינו שאף שבחצר שבין הבית לקרפף, מותר לטלטל ממנה הן לבית (שעירבו בינם) והן לקרפף. מכל מקום, אחרי שטלטלו מהחצר לבית או לקרפף, אסור לטלטלו מזה לזה, אלא אם כן יניחם בחצר שבינתיים, המותרת לשניהם.

וכן לענין חצרות שלא עירבו, נתבאר לקמן סי׳ שעב ס״א (ואפילו שבתו ברשות המעורבת עם הבית, והוציאם ממנה לרשות אחרת שאינה מעורבת עם הבית, אסור להכניסם מאותה רשות לבית, או להיפך, אם לא שיניחם תחלה ברשות המעורבת עמו, ומשם יכניסם לבית, וכן להיפך).

[31] רש״י עירובין כג, סע״ב (דבית וקרפף שתי רשויות הן ואפילו דחד גברא).

[32] והיינו אף שהחצר מוקפת לדירה, והקרפף אינו מוקף לדירה, מכל מקום נחשבים שניהם רשות אחת, שמותר לטלטל מזה לזה. וכמו שמותר לטלטל מחצר שעירבו בה לחצר שלא עירבו בה.

[33] סעיף א. וכנסמן לעיל (הערה 28).

[34] כנסמן לעיל שם.

[35] ריטב״א שם (יש למצוא היתר לרחבות שלנו ... שלא אמרו דרחבה חשיבא כקרפף לגבי בית, אלא כשהיא יותר מבית סאתים, אבל בית סאתים לא הוי כקרפף ... תשמישי בית נינהו). הובא בב״י סוף הסימן. מ״א סי׳ שנט ס״ק א (אבל [רחבה] בית סאתים, אין לה דין קרפף, ומותר לטלטל ממנה לבית (ב״י סי׳ שנ״ח. רי״ט)).

מחיצות שהוקפו לדירה

ה כל מקום שהוקף לדירה, דהיינו לכניסה ויציאה תמיד, כגון דיר וסהר וחצר[37], אפילו יש בו כמה מילין[38], מותר לטלטל בכולו, ומתוכו לבית ומבית לתוכו[39].

וכן גג הבית שהוא רשות היחיד, ע"ד שנתבאר בסי' שמ"ה[40], מותר לטלטל בכולו אפילו יש בו יותר מבית סאתים[41], ומגג לבית שתחתיו או להפך[42].

דברי שלום

[36] סעיף א (רחבה שאחורי הבתים ... אם אין בה אלא בית סאתים, אין לה דין קרפף, ומותר לטלטל מתוכה לבית ומבית לתוכה, לפי שאינה רשות מחולקת מן הבית כמו קרפף, אף על פי שלא הוקפה לדירה), וכנסמן לעיל (הערה 4).

ועוד נתבאר לקמן שם ס"ב (ומה שאין אנו נזהרים מלטלטל בחצרות שאחורי הבתים, משום שבזמן הזה סתמן מוקפת לדירה, כמ"ש בסימן שנ"ח גבי קרפף). והיינו שמטעם זה מקילין אף ביותר מבית סאתים, כדלקמן שם (הערות 6-8).

[37] **משנה** שם **יח**, א (אבל אם היה דיר (של בהמות, שעושין בשדות היום כאן והיום כאן כדי לזבלן בגללי הבהמות, רש"י), או סהר (לבהמות של עיר, רש"י), או מוקצה (רחבה שאחורי הבתים, רש"י), או חצר (שלפני הבתים, דכל הני הקיפן לדירה הוא, רש"י) ... מותר). ברייתא שם כב, א (אי אתה מודה בדיר וסהר מוקצה וחצר ... כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר כל אויר שתשמישו לדירה (אף על פי שאינו מקורה, אם תשמישו לדירת אדם, לכניסה וליציאה תמיד, רש"י), כגון דיר וסהר מוקצה וחצר ... מותר). רמב"ם הל' שבת פי"ד ה"א (אם הוקף לדירה כגון ... חצר ודיר וסהר שהוקפו לדירה, כולן רשות היחיד גמורה הן).

ואף שלא נתפרש ברש"י טעם החילוק בין קרפף לדיר וסהר. ובתוס' כג, ב סד"ה איכא (לרש"י צריך לחלק בין דיר וסהר ומוקצה וחצר לקרפף).

כבר נתבאר לעיל ס"א (והערה 3), דהיינו אף שאין בדיר וסהר שום דירה לאדם, כי אם לבהמה, מכל מקום כיון שבני אדם נכנסין ויוצאין תמיד, ביום ובלילה (להאכיל הבהמות), נחשב מוקף לדירה. ומטעם זה, גם מחיצות הגשר נחשבות מוקפות לדירה, כיון שעוברים עליו תמיד מצד עיר שבעבר הנהר לצד השני (כדלעיל שם).

אמנם נשמט (כאן, וברמב"ם שם) האמור במשנה וברייתא שם "או מוקצה", ופירש"י "רחבה שאחורי הבתים". ובמרדכי רמז תפה (פירש"י מוקצה היינו רחבה שאחורי הבתים, ועדיף יותר מקרפף... ברחבה שמא מותר, וצ"ע).

והיינו כיון שאם הפירוש הוא כאמור ברש"י (רחבה שאחורי הבתים); הרי לא קיי"ל כן, כדלקמן סי' שנט ס"א (והערה 2). ואם פירושו אחר, לא נתברר לנו תוכנו.

[38] משנה וברייתא שם (אפילו בית חמשת כורין אפילו בית עשרה כורין מותר), רמב"ם שם (אפילו יש בו כמה מילין). תוס' כב, ב ד"ה דילמא (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אפילו כור ואפילו כוריים ... והוא הדין אפילו לאלף כורים, דמה שיעור יהיה).

וכן הוא לעיל סי' שמו ס"ו (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ... רשות היחיד גמורה אפילו ארוך ורחב כמה מילין, כיון שיש לו מחיצות). לקמן סי' שצו ס"א (אפילו יש בו כמה מילין. והוא שיהא מוקף לדירתו).

[39] כי דוקא לענין פחות מבית סאתים, שלא הוקף לדירה, נתבאר לעיל ס"ד (לטלטל מהבית לקרפף וכיוצא בו, או ממנו לבית, אין עירוב מועיל, ואפילו הם של אדם אחד אסור מדברי סופרים), והובא לעיל (הערה 28) מדברי **רא"ש** ו**תוס'**, וכמה פוסקים, שאין העירוב מועיל אלא בחצר, ולא במקום שלא הוקף לדירה, אפילו פחות מבית סאתים (ראה מראי מקומות וציונים).

משא"כ הקרפף שהוקף לדירה, מועיל בו העירוב להתיר הטלטול ממנו לבית, כמבואר ברמב"ם הל' עירובין פ"ג ה"כ (וכן אם שבת הכלי בבית והוציאו לחצר, לא יעבירנו לחצר אחרת, או לגג אחר, או לראש הכותל, או לקרפף, אלא אם כן עירבו אנשי כל המקומות שמעבירין בהן כלי זה עירוב אחד).

וכן נתבאר בסעיף הבא (קרפף וכיוצא בו, אם הקיפו מחיצותיו לדירה, דינו כחצר לכל דבר, בין להתיר הטלטול בתוכו יותר מד' אמות אפילו הוא יותר מבית סאתים, ובין מתוכו לבית ומבית לתוכו). וכן הוא בגג, כדלקמן בסמוך (ומגג לבית שתחתיו או להפך).

והיינו כשעירבו בינם, או שאין בו דיורין, ופתחוהו למבוי שהשתתפו בו, כדלקמן סי' ששה ס"ה (ומותר לטלטל גם כן מתוכה למבוי וממבוי לתוכה, שאין הרחבה אוסרת על המבוי בלי עירוב, לפי שאין בה דיורין).

משא"כ כשהם בעלים מחולקים ולא עירבו בינם, כדלקמן סי' שעב ס"א (כלים ששבתו בבית ... אסור לטלטלם לחצר אחרת, או לגג של אחר, או לקרפף המוקף לדירה של אחר).

[40] סעיף כג (גג הבולט על מחיצות הבית ... חלון פתוח לו מן הבית, נעשה כולו כחורי רשות היחיד, ורשות היחיד הוא).

[41] **רב דף צ**, א (גגין ... רב אמר מותר לטלטל בכולו, ושמואל אמר אין מטלטלין בו אלא בד' ... הכא מינכרא מחיצתא, ושמואל אמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמות ... הוי יותר מבית סאתים ... איתמר, ספינה, רב אמר מותר לטלטל בכולה ... הילכתא כרב ... אם כפאה על פיה ... לדור תחתיה). הרי שהן גג הבית, והן גג ספינה שכפאה על פיה לדור תחתיה, מותר לטלטל על גגה אף אם היא יותר מבית סאתים. טור ושו"ע סי' שסב ס"ד (ספינה, מותר לטלטל בכולה, אפילו היא יותר מבית סאתים, דחשיבא מוקפת לדירה. כפאה לדור תחתיה, הוי רשות היחיד אף עליה). וכן הוא לקמן שם ס"ט (ספינה מותר לטלטל בכולה, אפילו היא יותר מבית סאתים, מפני שחשובה למוקפת דירה ... ואין

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ומותר לטלטל מהגג לקרפף וכיוצא בו, כמו מהחצר וכיוצא בה לקרפף[43] :

ו ואפילו קרפף וכיוצא בו, אם הקיפו מחיצותיו לדירה, דינו כחצר לכל דבר[44], בין להתיר הטלטול בתוכו יותר מד׳ אמות אפילו הוא יותר מבית סאתים, ובין מתוכו לבית ומבית לתוכו[45].

ומהו הוקף לדירה זו, שעשה בו תחלה סוכת שומרים[46], שדר בה השומר ביום ובלילה[47]. או שבנה בו תחלה בית דירה[48], אף על פי שאינו דר בה בקביעות[49], ואחר כך הקיפו מחיצות[50]. או אפילו פתח תחלה

דברי שלום

צריך לומר אם כפאה לדור תחתיה, שכפייתה זו היא עשיית מחיצתה לדירת מטה, ונעשה על ידי כן מוקפת לדירה גם על גבה, מלמעלה משום גוד אסיק).

(ומ״ש התוס׳ דף פט, א סוף ד״ה רב. על הא דאמרינן בגמרא שם (איתמר רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו. במחיצות הניכרות דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות, רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות, לא אמר גוד אסיק מחיצתא, ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו, דאמר גוד אסיק מחיצתא), כתבו התוס׳ (נפקא מינה כשהגגין יחד יתירים מבית סאתים, דאי לא אמר גוד אסיק [שבין הגגין] אסור). הרי שאסור לטלטל בגג שהוא יותר מבית סאתים.

היינו כשאין מחיצות החיצונות ניכרות. וכדלעיל סי׳ שמה סכ״ג (גג הבולט על מחיצות הבית, בענין שאין מחיצות הבית ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם, כגון גגין שלנו, אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק, ולכן על גבי הגג אינו רשות היחיד, אפילו הוא גבוה ורחב הרבה, אלא כרמלית הוא).

ואף שאם כן הי׳ אסור לטלטל בו אפילו כשהגג הוא פחות מבית סאתים. יש לומר שכתב כן **לפי דעת הירושלמי** [עירובין פ״ז ה״ב] **שבתוס׳ שם סוף ד״ה במחיצות** (מיהו בירושלמי משמע דלא חשיב כרמלית, והכי איתא [התם] אמר ר׳ יוחנן זיזין וכתלים שהיו גבוהים י׳ ורחבין ד׳ מותרין כאן וכאן, ובלבד שלא יחליף, משמע דחשיב להו מקום פטור). ולכן כל האיסור הוא דוקא כשהוא יותר מבית סאתים. **ודו״ק)**.

וראה מראי מקומות וציונים, שכעין זה הוא בעבודת הקודש שער ג סוס״י א (גג יתר מבית סאתיים שאין מחיצותיו ניכרות, נידון משום קרפף. היה פחות מבית סאתיים, אף על פי שאין מחיצותיו ניכרות, או יתר מבית סאתיים ומחיצותיו ניכרות, אינו נידון משום קרפף, והרי הוא כרשות היחיד גמורה).

[42] כדלעיל בשאר מקומות שהוקפו לדירה (מותר לטלטל בכולו, ומתוכו לבית ומבית לתוכו), ושם נסמן (הערה 39). וכן הוא לקמן ריש סעיף הבא (ובין מתוכו לבית ומבית לתוכו), ושם נסמן (הערה 45).

[43] כדלעיל סעיף הקודם (ואפילו בפחות משיעור זה, אינו מותר לטלטל מתוכו לחצר או מחצר לתוכו, אלא כלים ששבתו בתוכו, או בחצר).

אלא ששם מיירי בקרפף פחות מסאתים שלא הוקף לדירה, שאין העירוב מועיל בו. ולכן לא הותר לטלטל מחצר לתוכו, אלא כלים ששבתו בחצר.

משא״כ כאן מיירי בקרפף יותר מסאתים, שהוקף לדירה, שהעירוב מועיל בו. ולכן הותר לטלטל מחצר לתוכו, אפילו כלים ששבתו בבית.

ואם הגג או הקרפף שייך לאחר, ולא עירבו ביחד, **עי׳ סי׳ שעב** ס״א (כלים ששבתו בבית ... אסור לטלטלם לחצר אחרת, או לגג של אחר, או לקרפף המוקף לדירה של אחר).

ראה סיכום הדברים לעיל (הערה 27).

[44] **גמרא כג**, ב (קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ... הרי הוא כחצר, ומותר).

והיינו דוקא בקרפף (או פרדס), משא״כ בגינה, גם אם הוקפה לדירה אינו מועיל, כדלקמן סי״ז (והערה 103).

[45] שהרי הוא כחצר. וכדלעיל ס״ה, בשאר מקומות שהוקפו לדירה (מותר לטלטל בכולו, ומתוכו לבית ומבית לתוכו ... ומגג לבית שתחתיו או להפך).

[46] רבי יהודה בן בבא במשנה כג, א (ובלבד שיהא בה שומירה). אלא שהוא סובר שמועיל רק בפחות מבית סאתים. ולדידן מועיל אף ביותר מבית סאתים, כמבואר ב**הגהות [אשרי]** עירובין פ״ב ס״ב (גינה וקרפף שהקיפום בגדר גבוה עשרה טפחים ויש שם שומירה, דהיינו סוכת שומרים ... כהוקף לדירה דמי, אפילו גדולים הרבה שרי. מאור זרוע). **מ״א** ס״ק ד (אם יש סוכת שומרים).

[47] משמעות התוס׳ שם כג, א ד״ה שהוא (העזרות חשיבי מוקפין לדירה שהיו שומרים בה כל הלילה). רבינו יהונתן במשנה שם ו, ב ד״ה ובלבד שיש שם שומירה (כעין סוכה של שומרי הצאן או השדות או הכרמים, בקביעות יומם ולילה). ב״ח בריש הסימן (אפילו בורגנין שבשדות, שהשומר יושב בתוכו ביום, ואוכל שם את פתו, גם כן אינו הוקף לדירה, שהרי בלילה הוא לן בביתו ... שהעזרה חשיבא מוקפת לדירה, שהיו שומרים בה כל הלילה). מ״א שם (שדר שם ביום ובלילה). תוספת שבת ס״ק א (אם הוא שומר ביום ובלילה מקרי דירה, והוא ע״פ התוס׳ דף כ״ג ע״א). ונתבאר לעיל (והערה 3).

[48] רבי יהודה בן בבא במשנה כג, א (או בית דירה). **הגהות [אשרי]** שם פ״ב ס״ב (או בית דירה). **מ״א** ס״ק ד (או בית דירה).

[49] רבינו יהונתן במשנה שם ד״ה או בית דירה (לבעל הבית, אף על פי שאינה תדירה, אלא לפרקים). מ״א שם (אף על פי שאין דר שם בקביעות). והיינו שאין צריך להיות בקביעות, אבל צריך להיות עשוי גם בשביל הלילה.

פתח בלבד מביתו[51] (או שהיה הפתח פתוח מכבר), ואחר כך הקיף עוד ג׳ מחיצות סמוך לכותל הבית שבו הפתח[52], הרי זה מוקף לדירה, שכיון שהוא פתוח לבית דירה, חשוב כבית דירה, כמו חצר הבית, רק שצריך שבשעת עשיית מחיצותיו תהא עשייתן לדירה[53]:

תיקון מחיצות שלא הוקפו לדירה

ז לפיכך אם הקיפו מחיצות ואחר כך בנה בו דירה[54], או שפתח לו אחר כך פתח מביתו[55], לא הועיל כלום. ואפילו אם בשעת עשיית המחיצות היה בדעתו שעושה לשם כך, לבנות בו ולפתוח לו אחר כך, אין זה מועיל כלום[56].

ומכל מקום אין צריך שכל מחיצותיו תהא עשייתן לדירה, אלא אפילו הקיפו ג׳ מחיצות שלימות, רק שברביעית היה פרוץ יותר מעשר אמות, שפרצה זו מבטלת המחיצות כמו שיתבאר בסי׳ שס״ב[57], וקודם שגדר היתר מעשר עשה בו סוכה או בית דירה או פתח מבית דירה, הרי זה מוקף לדירה. ואם בנה דירה אצל פרצה זו וגודר היתר על עשר, ומניח העשר, שהן פתח מדירה זו, הרי זה גם כן מוקף לדירה[58].

דברי שלום

וכן הוא לקמן סי׳ שסב ס״א (שאינו דר בה יומם ולילה אלא מסתופף בצלה בלבד כשהחמה עומדת עליו (אבל סוכה שדר בה השומר יומם ולילה, דירה מעולה היא, כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ח)), ושם נסמן (הערה 7).

[50] משא״כ ״אם הקיפו מחיצות ואחר כך בנה בו דירה״, יתבאר דינו לקמן סעיף הבא.

[51] רב נחמן שם כד, א (אם פתח לו פתח (מן הבית, רש״י), מותר לטלטל בכולו, פתח מתירו). טור ושו״ע ס״ב (או שפתח לו פתח מביתו).

וכן הוא לקמן סי׳ שנט ס״ב (ואם פתח בה פתח מביתו ואחר כך הקיפה ... הרי הוא מוקפת לדירה, ומותר לטלטל בכולה אפילו היא יותר מבית סאתים).

והחילוק בין שני אופנים אלו הוא, שאופן הראשון הוא ״שבנה בו תחלה בית דירה״, ומסביב לה בנה קרפף (היינו ד׳ מחיצות של הקרפף הוקפו לדירה שבאמצעה). ואופן השני הוא ש״פתח תחלה פתח בלבד בביתו״ לצד הקרפף, ״ואחר כך הקיף עוד ג׳ מחיצות סמוך לכותל הבית שבו הפתח״.

והחידוש באופן השני הוא, כדלקמן סי׳ שנט ס״ב (אפילו אם יש שם גורן בינה לבית, אין אומרים שבשביל הגורן הוא שנפתח פתח זה ואין כאן פתח לרחבה, אלא סתמא נפתח לרחבה, והרי הוא מוקפת לדירה), ושם נסמן (הערה 4).

[52] **רש״י גבי בוסתנא** שם כה, ב ד״ה דהוי סמוך (אההוא גודא שהיה בו פתח פתוח לצד פרדס, סמכו היקף הפרדס, דהוי מוקף לדירה, ויותר מבית סאתים הוה), **עיי״ש ברש״ל** (והיא היתה לו אחת ממחיצותיו, ועל שם ההוא גודא כו׳ פרדס, הוקף הפרדס כו׳, כצ״ל).

[53] רמב״ם פט״ז ה״ה (וגדר בה לשם דירה). מ״מ שם (נראה מדבריו שהכל תלוי בכונת הגדרים, אם נעשו על דעת דירה). דרכי משה ריש ס״ק ב (משמע עוד שם דבעינן שיגדור לשם דירה).

וראה קובץ דברי תורה חוב׳ ג עמ׳ נ ואילך.

[54] **מ״א** ס״ק ד (דהגהות אשרי [פ״ב ס״ב: ויש שם שומירה] מיירי שהיה הבית בנוי בו מקודם, דהא כתב הוא עצמו ספ״ב [ס״ו]] פרדס שלא הוקף לדירה סמוך לבית, ובנה בו בית, יעשה שביל וכו׳, משמע דלא מהני שבנאו אחר כך. ולכן כתב יש שם שומירה וכו׳), וס״ק ה (שבנה בו בית, קודם שהוקף, כמ״ש ס״א [ס״ק ד]).

[55] **גמרא כד**, א (ולא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף, אבל הוקף ולבסוף פתח, לא). טור ושו״ע ס״ב (שפתח לו פתח מביתו, ואחר כך הקיפו). מ״א ס״ק ה (ודוקא שפתח ולבסוף הוקף).

[56] מ״מ פט״ז ה״ה (ונראה שאי אפשר שתועיל כוונתו, אלא אם כן היה בדעתו לעשות ממנו בית ראוי לדור, אבל אם היה דעתו לקרפף ואינו סמוך לבית דירה, היאך יאמר רבינו שגדרתו לשם דירה יועיל, והוא מכוין לדבר שאי אפשר). הובא **בב״י** ד״ה ומ״ש ואם היה מוקף. ונתבאר בפסקי דינים צמח צדק שמה, ד (מ״ש הרמב״ם וגדר בה לשם דירה, לא מהני אלא אם כן בנה בו תחלה בית דירה, או שפתח לו פתח מביתו ואחר כך גדר בה לשם דירה). והיינו שמה שביאר המ״מ בדעת הרמב״ם ״שהכל תלוי בכוונת הגדרים, אם נעשו על דעת דירה״, היינו לומר (כדלעיל סוף סעיף הקודם), שאף כשפתח תחלה ואחר כך הקיף, צריך שתהא עשייתו לשם דירה. משא״כ אם עדיין לא פתח הפתח מביתו, לא הועילה דעתו שמקיף על מנת לפתוח בו אחר כך. **מ״א** שם (ודוקא שפתח ולבסוף הוקף).

[57] סעיף יח (ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות).

[58] פרי מגדים א״א ס״ק ה (עיקר הרבותא, אע״פ שמחיצת הבתים נעשים לתוכן, לא לקרפף, אפילו הכי מחיצה עכ״פ הוה ... ונראה, אם הוקף ג׳ מחיצות פרדס, ומחיצה ד׳ בנה לבית, והניח שם פתח, נמי שרי, כיון דהיה יותר מי׳ פרוץ קודם בנין הפתח, ודאי הוה פתח ולסוף הוקף).

ואף שגדר את הפירצה על ידי בית שמחיצותיו עשויות לפנים, ולא לצורך הקרפף, ונתבאר לקמן סי׳ שסג סמ״ג (וכתלי החצרות שנעשו אחר בנין הבתים, אינם מועילים, אלא לעשות מה שבתוכם מוקף לדירה, דהיינו החצרות עצמן, אבל

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

וכן אם היה מוקף כבר כולו שלא לדירה, פורץ בו יותר מעשר וגודרו לדירה, או יגדור היתר על עשר בלבד והעשר אמות הן פתח[59]:

ח ואם פורץ אמה וגדרה לדירה, וחזר ופרץ אמה וגדרה, וחזר ועשה כן עד שהשלימו[60] ליתר מעשר[61], מותר, כאילו פרץ בבת אחת, מפני שפנים חדשות באו לכאן, כמו בפורץ בבת אחת וגודר אחר כך.

ואם פרץ יותר מעשר ועשה שם צורת הפתח לדירה, מועיל כמו הגודר לדירה[62]:

ט ואם קשה עליו לפרוץ הכותל, יש אומרים[63] שיש תקנה על ידי שיניח עפר אצל הכותל משני צדדיו, בגובה פחות מי' טפחים, ורוחב העפר ד' טפחים[64] או יותר, באורך יותר מעשר אמות באורך הכותל. ואם אין הכותל גבוה כ' טפחים, שנמצא אין י' טפחים בגובה הכותל שמגובה העפר ולמעלה, הרי הוא נחשב

דברי שלום

המבואות שבהן אינם נקראים מוקפים לדירה על ידי כתלי החצרות, שהם כתלי המבוי ... כתלי החצרות לא נעשו בשביל שיהיו המבואות מוקפים לדירה, ויתבטל מהם היקף הראשון של התל שלא היה לדירה)).

על זה נתבאר כאן דהכא שאני, שהרי "בנה דירה אצל פרצה זו וגודר היתר על עשר ... הרי זה גם כן מוקף לדירה". והיינו שכאן בבניית הדירה היתה כוונתו לגדור את פרצת הקרפף ולהקיפו לדירה.

וראה קובץ דברי תורה ג' ע' נ.

[59] **שמואל שם** (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, כיצד הוא עושה, פורץ בו פירצה יותר מעשר (דהוי כמי שאין בו מחיצות, רש"י), וגודרו (וסותם אותה פירצה, רש"י), ומעמידו על עשר (והוי כפתח, רש"י) ומותר). רבינו יהונתן שם ז, א ד"ה קרפף (וסותם אותה פרצה לשם דירה, אם ירצה כולה, או אם ירצה אמה אחת היתרה על עשר, והוי כפתוח ולבסוף הוקף, ואותן י' אמות הנשארות פתח הן). טור ושו"ע שם (ואם היה מוקף שלא לשם דירה ורוצה להקיפו לדירה, אין צריך לפרוץ כולו, אלא יפרוץ בו פרצה ביותר מעשרה, ונמצא בית פתוח בו בלא היקף, ויחזור ויגדור הפרצה כולה, או אמה היתירה על עשר אמות, והעשר אמות פתח הן, והרי הוא פתוח ולבסוף הוקף).

[60] **גמרא** שם (איבעיא להו פרץ אמה וגדר אמה [ופרץ אמה וגדרה] עד שהשלימו ליותר מעשר מהו ... פנים חדשות באו לכאן). טור ושו"ע שם (ואם פרץ אמה, וגדרה, וחזר ופרץ אמה אצל מה שגדר, וחזר ועשה כן עד שהשלימו לעשרה, מותר). מ"א ס"ק ו (דפנים חדשות באו לכאן).

[61] **גמרא** שם (עד שהשלימו ליותר מעשר). רמב"ם פט"ז ה"ה (עד שהשלימה ליתר מעשר). **רא"ש** שם פ"ב ס"ג (עד שהעמידה על יותר מעשר). תוספת שבת ס"ק י (עד שהשלימו לעשרה, כן הוא בטור, והוא מגומגם, דהא עשרה לא מקרה פירצה, אלא דוקא ביותר מעשרה, וכן הוא בש"ס וברמב"ם).

[62] תוס' שם כד, ב ד"ה לעביד (נראה דהיה שם רוחב יותר מעשר, ולכך על ידי המחיצה נחשב מוקף לדירה, דאי בעשר, בלאו הכי הוי סתום ועומד ... לא היה מהני אפילו צורת הפתח). מ"א סוף ס"ק ה (ומשמע בתוס' דף כ"ד, דצורת הפתח מהני כמו מחיצה).

וכן הוא לקמן סי' שסב סי"ט (מועיל בהם כשהיקף דירתם הוא על ידי צורת פתח). סי' שסג סמ"ג (צריך לבטלו על ידי צורת פתח, שהיא מועלת לעשות על ידה מוקף לדירה, כמו על ידי מחיצה גמורה כמ"ש שם, וכמו שיתבאר בסי' ת"א). סי' תא ס"ב (מבואות שלנו המתוקנים בצורת פתח, נקראים מוקפים לדירה, שהרי בונים בתים תחלה ואחר כך עושים צורת פתח).

ולפעמים סגי בלחי, ואפילו אינו פרוץ יותר מעשר, כלדקמן סי' שסה ס"ה (יעשו לחי ... ועל ידי לחי זה נעשית הרחבה מוקפת לדירה, שהלחי נידון משום מחיצה, וכאלו עשה מחיצה להרחבה להקיפה לדירה ... ואף על פי שלחי אינו מועיל להקיף לדירה ... מכל מקום כאן, מתוך שהלחי הזה מועיל להמבוי להכשירו, מועיל גם כן להרחבה להקיפה לדירה ולהתיר לטלטל בה).

[63] **תרומת הדשן** סי' עה (יראה דיש למצא תקנה קלה לדבר ... אם החומה אינה גבוה רק י' טפחים, יש כאן תקנה שיעשה בית דירה בפרדס, ואחר כך ישפוך עפר לצד החומה מבחוץ ומבפנים, יותר מי' אמות לאורך החומה, ברוחב ד' טפחים לפחות, ובגובה פחות מי' טפחים מעט, ונמצא החומה שלמעלה מן העפר גם כן פחות מי' טפחים, ואז החומה נחשבת כפרצה כנגד כל אותה העפר לאורך. שהרי יש דריסת הרגל מקרקע העולם על עפר הנשפך, שהוא פחות מגובה עשרה. ומהחומה נמי יש דריסת הרגל, שגם הוא פחות מי', וכל פחות מגובה עשרה לא מחיצה איקרי, וכפתוח וכפרוץ דמי, והכי איתא ומוכח בכמה דוכתין במס' עירובין. ויניח כך העפר בצד החומה שבת אחת לפחות, ואחר כך יפנה כל העפר שם, ונמצאת המחיצה חזרה למקומה. והרי מחיצה זו נעשית לאחר שנעשה בו בית דירה, וחשיב שפיר מוקף לדירה בכהאי גוונא). רמ"א ס"ב (יש אומרים דיכול להניח עפר אצל הכותל משני צדדיה, עד שיתמעט הכותל מגובה עשר, ורוחב העפר רחב מארבע, באורך עשר אמות באורך הכותל. ואם אין בגובה העפר עשר, אם כן הוי כאילו פרץ שם הכותל, שלא נשאר שם גבוה עשר למעלה מן העפר דהוי כקרקעית הקרפף. ואף אם חוזר ולוקח משם אחר כך העפר, הואיל ובטלו שם שבת אחת).

[64] הטעם שצריך ד' טפחים רוחב, נתבאר לקמן סי' שעב סי"ג (בנה אצטבא למטה אצל הכותל למעטו מגובה עשרה ... אם יש בה ד' על ד' מועלת ... שהרי נוח לעלות דרך עליה על ראש הכותל ... ואם אין בה ד' על ד' אינה מועלת ... לפי שאין נוח לעמוד עליה ולהשתמש כשאין בה ד' על ד').

כפרוץ שם במקום העפר, שהרי יש שם דריסת הרגל מקרקע עולם על גבי העפר, הואיל ואין בגבהו י׳ טפחים, וכל פחות מי׳ טפחים הוא כפרוץ ופתוח לגמרי, ומן העפר יש דריסת הרגל על גבי הכותל, ששם אינו גבוה עשרה והרי הוא כפרוץ שם לגמרי[65]. ויהא העפר מונח כך לפחות שבת אחת[66]. וקודם שיחזור ויפנהו משם יעשה בתוכו בית דירה, או יפתח לו פתח מבית דירה, ואחר כך כשמפנהו משם ונעשה הכותל גבוה עשרה, הרי זה כבונהו מחדש לדירה. ואף על פי שזו היא מחיצה הנעשית מאליה על ידי פינוי העפר שחוצה לה, אין בכך כלום[67], כמו שיתבאר בסי׳ שס״ב[68].

ויש חולקין על זה[69] ואומרים, שזה שביטל העפר להיות מונח שם שבת אחת, אין זה מועיל כלום לבטל הכותל שיהא נחשב כפרוץ, הואיל ודעתו לחזור ולפנותו מכאן לאחר זמן. ואין העפר יכול לבטל הכותל אלא אם כן ביטלו שם להיות מונח שם לעולם, ואם כן במה יגדרנו לדירה. לפיכך אין העפר מועיל אלא אם כן יש בגבהו י׳ טפחים, והרחיקו מן הכותל ג׳ טפחים[70], שאז הוא נעשה מחיצה חדשה, ומבטל מחיצה הראשונה שאצלו באורך יותר מי׳ אמות כמו שיתבאר[71]. ואז אין צריך להיות ברחבו ד׳ טפחים. וגם אין צריך להניחו מב׳ צדדי הכותל, אלא מצדו שבפנים בלבד, אבל בצד החוץ אין מועיל כלום.

ולענין הלכה, בדברי סופרים הלך אחר המיקל[72]:

---

[65] כדלקמן סי׳ שעב ס״י (וכל מקום מהכותל שאינו גבוה י׳ טפחים כפרוץ הוא).

ומכאן מוכח לכאורה, שמדרגות אינן מצטרפות למחיצה גבוהה י׳ טפחים, ״והרי הוא כפרוץ שם לגמרי״. וראה גם לעיל סי׳ שמה סכ״ב (ושם הערה 183). ונתבאר בדובר שלום ע׳ קכו-ח.

[66] תרומת הדשן שם (ורש״י פירש שם [סוכה ד, א ד״ה תבן ובטלו] דלא בעינן אלא שיבטל בפיו לכל ז׳ ימי החג. ומסיק אשירי כרש״י ... ביטול לאותו שבת), **לפי דעת הרא״ש** סוכה פ״א ס״ב (כל ביטול דשמעתין פרש״י לז׳ הימים. ור״ח ורבינו אבי העזרי פירשו עד עולם. ונראה כפירוש רש״י ... לא בעי ביטול אלא באותה שבת), **ור״ן פ״ק דסוכה** א, ב ד״ה תבן ובטלו (איכא מאן דאמר דבטול לעולם בעינן, ולדידי מסתברא דבבטול לשבעת סגי).

*

והיינו מדברי סופרים, אבל מן התורה סגי אפילו דעתו לפנותם בשבת, כדלעיל סי׳ שמה סט״ו (שהפירות מבטלים המחיצות מן התורה, אפילו דעתו לפנותם היום, הואיל ועכשיו אין המחיצות ניכרות), ושם נסמן (הערה 116). וכן הוא לקמן סי׳ שסג סל״ה (ואם נקרש הנהר ונגלד בימות החורף בטלה מחיצתו, ואסור לטלטל במבוי כל ימי קרישתו), ובהג״ה (שבהערה 231) שם (כיון דמדאורייתא אף פירי מבטלי).

[67] תרומת הדשן שם (ואף על גב דמחיצה זו נעשית מאליה על ידי שפרץ משם, מה בכך, הא מסקינן התם בפ״ב [ערובין כה, א], גבי נ[בלע]ו מחיצות התחתונות, דמחיצה הנעשית מאליה, אף על גב דלגבי נכסי הגר לא מהני, לגבי שבת בכהאי גוונא מהני). מ״א ס״ק ח (אף על גב דנעשית מחיצה מאיליה, שרי).

[68] סעיף ד (מחיצה העומדת מאליה, דהיינו שלא נעשית לשם מחיצה כשרה לכל דבר).

ואף שמחיצה העומדת מאליה אינה מקפת לדירה, כדלקמן סי״א (תל גבוה י׳ טפחים ... יותר מבית סאתים אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות, שהרי לא הוקף לדירה), ושם נסמן (הערה 79).

מכל מקום כאן מיירי ש״נעשית מאליה, על ידי פינוי העפר שחוצה לה״ – בכוונה להקיפה לדירה, ובכעין זה נתבאר לקמן סט״ז (בנה מחיצות לדירה על גבי מחיצות הראשונות מלמעלה, אינו מועיל כלום, כיון שמחיצות הראשונות מלמטה קיימות אלא שמגביהן. ואם נבלעו התחתונות ונשארו העליונות, ניתר על ידן, אף על פי שמחיצה העשויה מאליה היא), ושם נסמן (הערה 97).

[69] תרומת הדשן שם (דראבי״ה ור״ח סברי, בעינן שיבטל בפיו לעולם), **לפי דעת ר״ח** סוכה שם (עפר וביטלו, כגון שהסכים שלא ליטלו משם לעולם), **וראבי״ה** הל׳ סוכה סי׳ תקצט (וכל הני ביטולים נראה לי שמבטל בפיו עד עולם. וכן פירש רבינו חננאל), הובאו בראי״ש **שם** (ור״ח ורבינו אבי העזרי פירשו עד עולם). רמ״א שם (ויש חולקים דעפר לא הוי בטול, אלא אם כן אין עתיד לפנותו לעולם).

[70] **מ״א** ס״ק ז (דאם יש בגובהו י׳ שרי בלאו הכי, כמ״ש ס״ו, אם הרחיקה ג׳ טפחים).

[71] לקמן סי״ד (בנה מחיצה באורך יותר מעשר לפני מחיצה הראשונה לבטלה, שתהיה כמו שאינה, ויהיה מוקף לדירה על ידי מחיצה זו ... אם הרחיקה מהראשונה ג׳ טפחים מותר, ואם לאו לא עשה ולא כלום, שכל פחות מג׳ טפחים כלבוד דמי).

[72] אליה רבה ס״ק יג (ולדינא נראה מתרומת הדשן להקל כסברא ראשונה).

והיינו שיש להקל בזה, הן כאן – כשהקולא היא כדעת האומרים דסגי בביטול לשבת אחת, והן במקום שהקולא היא כדעת האומרים שצריך דוקא ביטול לעולם, כדלקמן סי׳ שעב סי״ט (אם עתיד לפנותם ממנו לאחר זמן, אף על פי שביטלם לאיזה זמן, אינם מבטלים מחיצות החריץ, ויכולים לערב כל אחת בפני עצמה (ואף שיש אומרים שאפילו ביטול לשבת אחת מועיל לבטל מחיצה, כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ח, מכל מקום בדברי סופרים הלך אחר המיקל, ויש לסמוך על דברי האומרים שאין מחיצה מתבטלת אלא בדבר שמבטלו שם לעולם, כמו שנתבאר שם)).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

י יש אומרים[73] **שסתם קרפיפיות שלנו מוקפין לדירה הם, כי רגילין לפתוח פתח תחלה ואחר כך להקיף.**

ויש אומרים עוד, שכל קרפף שהוא בתוך התחום נקרא מוקף לדירה, כי דעתו עליו בשבת[74]**. ואין זה עיקר**[75]**, כמו שנתבאר למעלה**[76] **ברחבה שאחורי הבתים, שכשהיא יתירה מבית סאתים כרמלית היא, וכמו שיתבאר בסי׳ שנ״ט**[77]**:**

יא תל גבוה י׳ טפחים, דינו כקרפף שעד סאתים מותר לטלטל בכולו, משום שאומרים גוד אסיק מחיצתו למעלה י׳ טפחים, והרי הוא מוקף[78]**. ויותר מבית סאתים אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות, שהרי לא**

דברי שלום

וראה שו״ת צמח צדק חיו״ד סי׳ קנח ס״ז (ועיין מדין זה דתרומת הדשן בשו״ע או״ח סי׳ שנ״ח ס״ב בהג״ה, ובדברי אאזמו״ר שם סעיף ט׳, ובשו״ע סי׳ שע״ב ... ובדברי אאזמ״ו שם סעיף י״ט, שפסק שבדברי סופרים הלך אחר המיקל).

[73] **מרדכי** רמז תפה (ועכשיו כל הקרפיפות שלנו הוויין מוקפין לדירה, ורגילות הוא לעשות פתח קודם להיקף, ואם כן ... מותר לטלטל גם ממנו לבית). רמ״א ס״א (ויש אומרים דסתם קרפיפות שלנו מקרי מוקפות לדירה, דרגילים לפתוח פתח תחלה ואחר כך להקיף).

וכן הובאה דעה זו לקמן סי׳ שנט ס״ב (שאין אנו נזהרים מלטלטל בחצרות שאחורי הבתים, משום שבזמן הזה סתמן מוקפת לדירה, כמ״ש בסימן שנ״ח גבי קרפף), ושם נסמן (הערה 8).

[74] רבי יהודה בן בבא במשנה כג, א (עוד אמר רבי יהודה בן בבא, הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושיריים על ע׳ אמה ושיריים המוקפות גדר גבוה עשרה טפחים, מטלטלין בתוכה, ובלבד ... שתהא סמוכה לעיר), ופרש״י (דהואיל וקרובה לביתו דעתו להשתמש בה תמיד, וכהוקף לדירה דמי), ורבינו יהונתן ו, ב (בתוך אלפים אמה, כגון דיכול בעל הבית ללכת ולטייל בה). **הגהות אשרי** עירובין פ״ב ס״ב (אבל גינה וקרפף שהקיפום בגדר גבוה עשרה טפחים ... סמוכה לעיר, דהואיל וקרובה לביתו דעתו עליה להשתמש בה תדיר, וכהוקף לדירה דמי, אפילו גדולים הרבה שרי. מאור זרוע). והיינו שאף שרבי יהודה בן בבא התיר בזה רק בבית סאתים, למד מכך האור זרוע לדידן, אף ביותר מבית סאתים. רמ״א שם (ויש אומרים עוד, דכל קרפף שהוא סמוך לביתו מקרי הוקף לדירה, כי דעתיה עלויה). מ״א ס״ק ד (היינו בתוך אלפים אמה, שיוכל לטייל בה (הר״ר יונתן)).

[75] ב״י ד״ה כתוב בהגהות אשיר״י (אבל אין כן דעת התוספות). רמ״א שם (ויש חולקין בזה).

[76] סעיף א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם, לכניסה ויציאה תמיד, כגון רחבה שאחורי הבתים ... אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד׳ אמות).

וכן הוא לקמן רס״י שנט (רחבה שאחורי הבתים יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה, אין מטלטלין בה אלא בד׳ אמות, כדין קרפף שלא הוקף לדירה).

והיינו אף שרחבה שאחורי הבתים היא בודאי תוך התחום, מכל מקום אין מטלטלין בה אלא בד׳ אמות. ומזה מוכח דלא קיי״ל כדעה זו.

[77] **עי׳ מ״א** סי׳ שנט (אבל [רחבה] בית סאתים, אין לה דין קרפף, ומותר לטלטל ממנה לבית).

וכן הוא לקמן שם ס״א (אבל אם אין בה אלא בית סאתים, אין לה דין קרפף, ומותר לטלטל מתוכה לבית ומבית לתוכה, לפי שאינה רשות מחולקת מן הבית כמו קרפף, אף על פי שלא הוקפה לדירה).

משא״כ ביותר מבית סאתים אסור.

*

אלא שמכל מקום נתבאר לקמן שם ס״ב (ומה שאין אנו נזהרים מלטלטל בחצרות שאחורי הבתים, משום שבזמן הזה סתמן מוקפת לדירה, כמ״ש בסימן שנ״ח גבי קרפף).

והיינו דלא קיי״ל כ״יש אומרים״ השני שבסעיף שלפנינו (ויש אומרים עוד), כי אם כ״יש אומרים״ הראשון (יש אומרים שסתם קרפיפיות שלנו מוקפין לדירה הם, כי רגילין לפתוח פתח תחלה ואחר כך להקיף). וראה לקמן שם (הערה 73).

[78] שבת ק, א (תל המתלקט עשרה מתוך ארבע וזרק ונח על גביו חייב). טור ושו״ע ס״ב (וכן תל גבוה עשרה ורחב ארבעה על ארבעה). סוכה ד, ב (גוד אסיק מחיצתא), ופרש״י (של עמוד שמבחוץ סביב, הגביהם עשרה סביבות ראשו, והרי יש בהן גובה י׳ ... ודופני העמוד דופנותיה על ידי גוד אסיק). רש״י שבת ו, ב ד״ה קמ״ל גמורה (גוד אסיק פני המחיצה על ראשו, ונמצא ראשו מוקף מד׳ צדדין, וחללו ד׳). לבוש ס״ב (דבתל גבוה י׳ אמרינן מכל ארבע צדדיו גוד אסיק פני המחיצה על ראשו, ונמצא ראשו מוקף מד׳ צדדין וחללו ד׳, וזה הוא דבר שהוא הלכה למשה מסיני).

*

דין גוד אסיק בתל גבוה עשרה ורחב ד׳ על ד׳, נתבאר לעיל סי׳ שמה ס״א (תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד׳ על ד׳, הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק, דהיינו שאנו רואים את ד׳ צדדי העמוד הגבוהים י׳ טפחים, כאלו נמשכו והועלו למעלה על ראשו ועומדים כמחיצות סביב לו, ונמצא ראשו מוקף מד׳ צדדים וחללו ד׳ על ד׳), ושם נסמן (הערות 11-14).

ודין גוד אסיק בתל גבוה חמשה וגידוד חמשה, יתבאר לקמן סי׳ שסב ס״ד (תל שגבוה ה׳ טפחים, ועשה עליו מחיצה ה׳ טפחים, הרי זה על גביו רשות היחיד גמורה לכל דבר, שהרי יש כאן מחיצה י׳ טפחים, היינו ה׳ טפחים מן גובה עצמו,

הוקף לדירה[79]:

יב קרפף יותר מבית סאתים שנטע בו אילנות למעט אוירו, אין זה מיעוט[80], שכן דרך הקרפיפות להיות בהם אילנות[81]. לפיכך אפילו היו האילנות גבוהים עשרה ורחבים ד׳ שחולקין רשות לעצמן, אין ממעטין[82]. וכן הבורות שבגינות, אפילו עמוקים עשרה ורחבים ד׳, תשמיש הגינה הם להשקותה, ואין ממעטין[83].

אבל דבר אחר שאינו צורך הגינה[84] (ואין דרכו להיות בתוכה[85]) ממעטת:

יג בנה עמוד בקרפף ונתמעט בכך, אם הוא רחב ג׳ טפחים הרי זה מיעוט, פחות מכן בטל במיעוטו[86]:

דברי שלום

שאומרים בו גוד אסיק מחיצה למעלה, כמ״ש בסי׳ שמ״ה, וה׳ טפחים מן המחיצה, שהמחיצה וגוד מצטרפין), ושם נסמן (הערות 26-27).

וכאן נתבאר שמכל מקום נחשב לא הוקף לדירה, כיון שנעשה בידי שמים.

ולקמן סט״ז יתבאר, שאם ״עשה עליו מחיצות לדירה הועיל ... הואיל והוא דר באויר מחיצות אלו שלמעלה שעשאן עתה לדירה).

[79] עירובין כה, א (הרחיק מן התל ד׳ ועשה מחיצה הועיל). והיינו שהתל עצמו אסור לטלטל בו כיון שלא הוקף לדירה. שם טו, א (שבת בתל שהוא גבוה עשרה, והוא מארבע אמות ועד בית סאתים), ופרש״י (אבל אי הוה טפי מבית סאתים אין מחיצותיו מועילות לו, שהיקף שאינו עשוי לדירה אינו מועיל אלא לבית סאתים). טור ושו״ע ס״ג (תל גבוה עשרה דינו כקרפף).

וכן הוא לקמן סי׳ שסג סמ״ג (אין תל זה עולה למחיצה למבואות העיר, לפי שהיקף התל לא הוקף לדירה). סי׳ שצו ס״ד (שבת בתל גבוה י׳ טפחים, אם אין בו אלא בית סאתים הרי כולו נחשב לו כד׳ אמות). משא״כ אם יש בו יותר מסאתים, אינו נחשב כד׳ אמות).

*

באמת יש עוד חסרון במחיצות תל, והוא מה שלא נעשו בידי אדם, כמבואר בתוס׳ עירובין כב, ב ד״ה דילמא (מחיצה שאינה עשויה בידי אדם, לא חשיבא מחיצה כולי האי, ואפילו רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצה). ונתפרש לעיל סי׳ שמה בקונטרס אחרון ס״ק ב (וכוונתם שאף שבמקומה היא מחיצה גמורה, והזורק עליה חייב ... אף אם היו רבים בוקעים עליה ממש, כמבואר בגמרא, מכל מקום לא חשיבה כולי האי לבטל בקיעת הרבים במקום שלהלאה ממנו, שלא יהיה שם רשות הרבים מחמת שהים מקיפתו, אלא אדרבה בקיעת הרבים שם מבטלתה שם). וכן הוא לקמן סי׳ שסג סמ״ד (שהואיל ואינן עשויות בידי אדם אינן חשובות מחיצה כל כך שלא תבטל אותן בקיעת הרבים שבמבוי. שאף שבמקומן הן מחיצה גמורה, ואין עליהם דין רשות הרבים ... מכל מקום אינן חשובות כל כך לבטל המבוי שרבים בוקעים בו מדין רשות הרבים). והיינו שמחיצות התל אינן חשובות מחיצה לרשות הסמוכה לו שרבים בוקעים בו.

וכאן נתבאר שאם התל הוא יותר מבית סאתים, אסור לטלטל גם בעצמו של תל, שהרי היא מחיצה שלא הוקפה לדירה.

[80] **גמרא כה**, א (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ובא למעטו מיעטו באילנות, לא הוי מיעוט). טור ושו״ע ס״ד (קרפף יותר מסאתים שנטע בו אילנות למעט אוירו, לא הוי מיעוט).

[81] רש״י שם ד״ה באילנות (דדרך קרפף להיות בו אילנות ולא בטיל ליה היקף קמא). ט״ז ס״ק ג (שכן דרך הקרפף להיות בו אילנות). מ״א ס״ק ט (לפי שדרך ליטע בו אילנות).

*

משא״כ אם לא הי׳ דרך הקרפף להיות בו אילנות, הי׳ ממעט, כדלקמן בסמוך.

ואף שגם האילנות אינן מוקפות לדירה, כדלעיל ס״א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם, לכניסה ויציאה תמיד, כגון ... והפרדס), ושם נסמן (הערה 7).

מכל מקום היינו מחשיבים אותם לשני מקומות נפרדים, שאין בכל אחד מהם בית סאתים, כעין האמור לקמן ס״ה (קרפף בית ג׳ סאין שלא הוקף לדירה, וקירה בית סאה, מותר לטלטל בכולו (שאנו רואין את פי התקרה כאילו היא מחיצה יורדת וסותמת ומפסקת בין הב׳ בית סאין לשלישית)).

[82] **רשב״א** בעבודת הקדש שער ג ס״ג (ואפילו היו באילנות גבוהין עשרה, ואפילו רחבין ארבעה, וחולקין רשות לעצמן, ונעשו רשות היחיד, אין ממעטין את הקרפף). הובא במ״מ הל׳ שבת פט״ז ה״ח. רמ״א ס״ד (אפילו יש בהן גבוה עשרה ורחב ארבעה).

[83] עבודת הקדש שם (ולפיכך יראה לי שהבורות שבגינה, אפילו עמוקין עשרה ורחבין ארבעה, תשמישי הגינה הן, ואין ממעטין). מ״מ שם. שו״ע שם (והוא הדין לחופר בו בור). מ״א שם (הוא הדין בור, דתשמיש הגינה הוא להשקותו).

[84] **מ״א** שם (משמע דבר אחר שאינו צורך הגינה ממעטו).

[85] עבודת הקודש שם (אם מיעטו בדברים שדרכן לעשות כן בקרפיפות, אין זה מיעוט, מיעטו בדברים שאין דרך הקרפיפות בכך, הרי זה מיעוט), וכדלעיל (והערה 81), שתלוי אם דרכו להיות שם.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

יד בנה מחיצה[87] באורך יותר מעשר[88] לפני מחיצה הראשונה לבטלה, שתהיה כמו שאינה, ויהיה מוקף לדירה על ידי מחיצה זו, כגון שעשה בו בית דירה או פתח בו פתח מבית דירה קודם שעשה מחיצה זו[89]. אם הרחיקה מהראשונה ג׳ טפחים, מותר, ואם לאו, לא עשה ולא כלום, שכל פחות מג׳ טפחים כלבוד דמי[90], ואינו אלא מוסיף על עובי הראשונה, ואין זה מועיל אלא אם כן נתמעט אוירו מבית סאתים[91] כמו שיתבאר לקמן[92]:

טו טח טיט על מחיצות הראשונות למעט אוירו, ונתמעט מבית סאתים. אם הטיט עב שאם תינטל המחיצה ראוי הוא לעמוד בפני עצמו, ממעט, ואם לאו, אינו ממעט[93]:

טז בנה מחיצות לדירה על גבי מחיצות הראשונות מלמעלה, אינו מועיל כלום[94], כיון שמחיצות הראשונות מלמטה קיימות, אלא שמגביהן[95].

ואם נבלעו התחתונות, ונשארו העליונות, ניתר על ידן[96], אף על פי שמחיצה העשויה מאליה היא[97].

אבל תל יותר מבית סאתים שעשה עליו מחיצות לדירה, הועיל[98], אפילו לא הרחיקן ג׳ טפחים משפתו[99],

דברי שלום

[86] **רבה שם** כה, א (בנה בו עמוד (ואפילו באמצע, ובכך נתמעט מבית סאתים, רש״י), גבוה עשרה ורחב ד׳, הוי מיעוט, פחות מג׳ (אפילו נתמעט מבית סאתים, כמאן דליתיה דמי, רש״י) לא הוי מיעוט. מג׳ ... רבה אמר הוי מיעוט ... דהא נפיק ליה מתורת לבוד (כלומר, דהא חשיב ליה ג׳ בעלמא למיפק מתורת לבוד, הלכך הכא נמי חשיבי ולא בטיל). טור ושו״ע ס״ה (בנה בו עמוד ונתמעט בכך, אם הוא רחב ג׳ טפחים הוי מיעוט).

[87] עירובין כה, א (הרחיק מן הכותל ... ועשה מחיצה (למיהוי פתח, ולבסוף הוקף מיירי, רש״י) הועיל). טור ושו״ע ס״ו (בנה מחיצה ... לפני מחיצה הראשונה לבטלה, שתהיה כמו שאינה, ויהיה מוקף לדירה על ידי השנייה ... מותר).

[88] **רא״ש** עירובין פ״ב ס״ד (נראה לי דאין צריך לעשות מחיצה אלא ביותר מעשר). **וכן הוא ב**טור **ושו״ע סי״ד** (ועשה מחיצה לפניו יותר מעשרה). ואם כן מובן, שגם מה שכתבו בטור ושו״ע כאן ס״ו ״באורך עשר״, כוונתם ״יותר מעשר״.

[89] ב״ח ד״ה בנה מחיצה (נראה דדוקא כשפתח תחלה פתח מביתו לשם דירה, ואחר כך בנה מחיצה חדשה לבטל הראשונה, ויהא מוקף לדירה על ידי השנייה). מ״א ס״ק י (כלומר שפתח לו בית קודם שעשה השניה).

[90] **רבה שם** (פחות מג׳ לא הועיל, מג׳ ועד ד׳ ... רבה אמר הועיל, דהא נפיק ליה מתורת לבוד). טור ושו״ע שם (אם הרחיקה מהראשונה שלשה טפחים מותר).

[91] **רש״י שם** ד״ה פחות מג׳ (לא בנתמעט מבית סאתים מיירי ... דאי נתמעט ודאי הוי מיעוט, שאפילו הוסיף על עובי הכתלים עד שנתמעט, שפיר דמי כדלקמן).

[92] סט״ו (טח טיט על מחיצות הראשונות למעט אוירו, ונתמעט מבית סאתים ... ממעט).

[93] **רבא שם** (טח בו טיט, ויכול לעמוד בפני עצמו, הוי מיעוט). מהר״מ מרוטנבורג בפסקי עירובין סמ״ה (והלכתא כרבא). רא״ש פ״ב ס״ד (ר״מ והראב״ד והר״ז הלוי ז״ל פסקו כרבא). טור ושו״ע ס״ז (טח טיט על מחיצות הראשונות למעט אוירו, ונתמעט, אם הטיט עבה שאם תנטל מחיצה הראשונה ראויה לעמוד בפני עצמה, הוי מיעוט, ואם לאו, לא הוי מיעוט).

[94] **רב [ששת] שם** כה, א (אתמר העושה מחיצה על גבי מחיצה, אמר רב חסדא בשבת הועיל ... ורב ששת אמר אף בשבת נמי לא הועיל). רא״ש פ״ב ס״ד (והלכתא כרב ששת, דאתמר עשה מחיצה על גבי מחיצה ... רב ששת אמר בשבת נמי אין מועיל). טור ושו״ע ס״ח (בנה מחיצות על הראשונה להקיפו על ידם לדירה, אינו מועיל).

[95] רש״י שם כד, ב ד״ה אין עושין (כיון דגודא גבוהה עשרה, כל מה שמוסיפין עליה, הגבהת אותה מחיצה עצמה הויא).

[96] **גמרא שם** כה, א (בעי רבה בר בר חנה נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות מהו ... לענין שבת הוי מחיצה). טור ושו״ע שם (ואם נבלעו התחתונות ונשארו העליונות מאליהם, ניתר על ידם).

[97] כדלקמן סי׳ שסב ס״ד (מחיצה העומדת מאליה, דהיינו שלא נעשית לשם מחיצה כשרה לכל דבר).

ואף שמחיצה העומדת מאליה אינה מקפת לדירה, כדלעיל סי״א (תל גבוה י׳ טפחים ... יותר מבית סאתים, אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות, שהרי לא הוקף לדירה), ושם נסמן (הערה 79).

מכל מקום כאן מיירי ש״בנה מחיצות לדירה על גבי מחיצות הראשונות מלמעלה״ – בכוונה להקיפה לדירה, ובכעין זה נתבאר לעיל ס״ט (ואף על פי שזו היא מחיצה הנעשית מאליה על ידי פינוי העפר שחוצה לה, אין בכך כלום), ושם נסמן (הערות 67-68).

[98] **רב חסדא שם** (ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל). טור ושו״ע שם (אבל תל יותר מסאתים ועשה מחיצות ... לדירה, מועיל).

[99] **תוס׳** שם ד״ה שאם (צריך לפרש דמיירי על שפת התל, שאם הרחיקו ד׳ מן השפה, אין שם חידוש, דהכי נמי למטה אם הרחיק הועיל). טור ושו״ע שם (אפילו על שפתו).

ושם אנו אומרים גוד אסיק ממחיצותיו למעלה על שפתו סביב[100], והרי מחיצות על גבי מחיצות. מכל מקום הואיל והוא דר באויר מחיצות אלו שלמעלה, שעשאן עתה לדירה, הרי זה מוקף לדירה[101]. ואפילו לא עשה אלא מחיצה אחת, ביותר מעשרה[102]:

הוקף לדירה שנטע או זרע בו, או נכנסו בו מים

יז קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, ונטע רובו אילנות[103], אפילו אינם עשויות שורות שורות[104], אינם מבטלים הדירה, שדרך הוא להסתופף בצל האילנות תמיד[105]. אבל אם נזרע רובו, הזרעים מבטלים הדירה, אפילו אין בהם בית סאתים[106], לפי שאין דרך לדור בזרעים[107], והמיעוט שלא נזרע בטל לגבי

---

[100] כדלעיל סי׳ שמה ס״א (תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד׳ על ד׳, הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק). וראה מראי מקומות וציונים.

[101] רב חסדא שם (מאי טעמא, הואיל ובאויר מחיצות העליונות הוא דר). טור ושו״ע שם (שהרי דר באויר מחיצות שעשה עתה).

וכן מועיל מטעם זה בנהר המקיף את העיר, כדלקמן סי׳ שסג סוף סל״ה (הנהר מקיף כל העיר ... מסביב אינו מועיל לה כלום, אלא אם כן ישבה ולבסוף הוקפה ממנו), ושם (הערה 238).

[102] **רא״ש** שם פ״ב ס״ד (נראה לי דאין צריך לעשות מחיצה אלא ביותר מעשר).

[103] **(מימרא דרב)** ברייתא עירובין כג, ב (קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור, נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר). טור ושו״ע ס״ט (קרפף יותר מסאתים שהוקף לדירה ונטע רובו אילנות ... אינם מבטלים הדירה. אבל אם נזרע רובו, הזרעים מבטלים הדירה).

והיינו שכשם שהקרפף עצמו, אף שהוא עצמו אינו חשוב הוקף לדירה, כדלעיל ס״א (שלא הוקף לדירת אדם ... כגון ... והקרפף), מכל מקום מועיל מה שמקיפים אותו לדירה, כדלעיל ס״ו (קרפף וכיוצא בו, אם הקיפו מחיצותיו לדירה דינו כחצר).

כך גם אילנות, שאף שהפרדס עצמו אינו חשוב הוקף לדירה, כדלעיל ס״א (היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם, לכניסה ויציאה תמיד, כגון ... והפרדס). מכל מקום כיון ״שדרך הוא להסתופף בצל האילנות תמיד״, לכן מועיל היקף לדירה באילנות (פרדס). ולכן גם ״אינם מבטלים הדירה״ של הקרפף שהוקף לדירה. ולכן גם מועיל מה שדר תחת האילן, כדלקמן סי׳ שסב ס״ב-ג (אילן שענפיו יורדין למטה כל סביבו ... יותר מבית סאתים ... אם הוא עשוי לדור בו ... עשוי לדירה, ומטלטלין שם אפילו ביותר מסאתים).

ולכאורה נראה דהיינו לא רק כשלנים תחת העץ בלילה, אלא אף אם נכנסים ויוצאים בין האילנות ביום ובלילה להסתופף בהם וליהנות מהם, כמו גנים עירוניים (המוקפים מחיצות גבוהות י׳ טפחים והם יותר מבית סאתיים), ומגרשי משחקים, שנכנסים בהם תמיד לבילוי ומשחק ביום ובלילה (וכמו שנתבאר לעיל (הערה 3), לענין דיר וסהר, ולענין מחיצות גשרים שבעיר). משא״כ בגנים עירוניים ומגרשי משחקים שהם סגורים בלילות, אינם נחשבים הוקף לדירה.

וכל זה באילנות (פרדס), משא״כ בזרעים ״שאין דרך לדור בזרעים״, אינו מועיל בו מה שמקיפים אותו לדירה, כדלקמן סי״ח (והיקף לדירה אינו מועיל בגינה, שהזרעים מבטלים הדירה). ולכן גם ״הזרעים מבטלים הדירה״ של הקרפף שהוקף לדירה.

ומלשון הברייתא (נזרע רובו הרי הוא כגינה) נראה, שכל ההלכות שיתבארו כאן בזרעים, כן הוא גם בכל גינה. וכדלקמן בהמשך הסעיף (מי שיש לו גינה זרוע), וסי״ח (והיקף לדירה אינו מועיל בגינה).

וכל זה בקרפף, משא״כ בחצר יתבאר לקמן (בהמשך הסעיף) שיש להסתפק אם דינו כמו קרפף, ומסיק שיש להחמיר, ואשר ״לפיכך כל מי שיש לו גינה זרוע בחצירו״, יהיו אצלו כל ההלכות שנתבארו בזרוע בקרפף.

[104] **רב נחמן** שם **כד**, א (אמר רב יהודה אמר אבימי והוא שעשויין אצטבלאות (נטועין שורות שורות ונאה לשבת שם, רש״י). ורב נחמן אמר אע״פ שאין עשויין אצטבלאות ... אמר ליה אנא כרב נחמן סבירא לי). טור ושו״ע שם (אפילו אינם נטועים שורות שורות).

[105] רש״י שם כג, ב ד״ה נזרע רובו (בנוטע אילנות לא ביטל דירתו, דאורחא להסתופף בצל אילנות תמיד).

[106] בגמרא שם (בית סאתים ... כיון דנזרע רובו, הוי ההוא מעוטא בטיל ליה לגבי רובה, והוה ליה קרפף יותר מבית סאתים ואסור). ועל פי זה נפסק בשו״ע שם (אם נזרע רובו, הזרעים מבטלים הדירה, אפילו אין בהם אלא סאתים).

אמנם בתוס׳ שם ד״ה לא אמרן (ובנזרע רובו, אפילו לא הוי בית סאתים אסור, דבטיל לגבי רובו, והוה כנזרע כולו). ב״ח (דמשמע דוקא בדיש בהם סאתיים, אבל אין בהם סאתיים אין מבטלין דירתן, הוא טעות סופר). מ״א ס״ק יא (סאתים, והוא הדין פחות, דהמיעוט בטל לגבי הרוב, והוה ליה נזרע כולו ואסור). ט״ז ס״ק ד (ומבואר בדברי הטור דסאתים ופחות מסאתים שוין הן, על כן מ״ש כאן בשו״ע אפילו אין בהם אלא סאתים, הכוונה, הוא הדין פחות מסאתים). אליה רבה ס״ק כא (והוא הדין פחות, דמיעוט בטל גבי רוב (ב״ח ס״ד, ואחרונים, מג״א ס״ק יא). וכן מצאתי בתוס׳ דף כ״ד).

[107] רש״י שם ד״ה נזרע רובו (זרעונים ביטל דירתו, דבזרעונים לא דיירי אינשי, והוה ליה גינה, ואסור לטלטל אף בשאינו נזרע, דבטיל ליה לגבי רובא), וד״ה והוה לי קרפף (אע״ג דהוקף לדירה, חשוב כלא הוקף לדירה, דהא הוי כולו גינה, ובגינה לא מהני הוקף לדירה).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

רוב הנזרע ונאסר כולו, כאילו לא הוקף כלל לדירה[108].

נזרע מיעוטו, אם אין בזרוע אלא בית סאתים, מותר לטלטל[109] בכולו[110], שאף שבמקום הזרוע נתבטלה הדירה, הרי אין בו יותר מבית סאתים, והשאר שלא נזרע אינו מתבטל אצל הזרוע להצטרף עמו להשלים ליותר מבית סאתים, כיון שהזרוע הוא המועט. אבל אסור לטלטל מקרפף זה לבית ומבית לתוכו, שהרי במקום הזרוע שבו נתבטלה הדירה, ודינו כקרפף שלא הוקף לדירה, שאין מטלטלין ממנו לבית כמו שנתבאר למעלה[111]. ואם כן גם בהמותר שלא נזרע אסור, שהרי אין מחיצה מפסקת ביניהם, והם פרוצים זה לזה במילואם[112]. ויש מתירין[113] בהמותר שלא נזרע, שלא אמרו פרצה במילואה אוסרת אלא כשנפרצה למקום האסור מצד עצמו, כגון כרמלית גמורה, אבל כאן שמקום הזרוע האסור אין איסורו אלא מחמת הבית, אינו אוסר על השאר שלא נזרע, אף על פי שהוא פרוץ לו במילואו. ויש להחמיר כסברא הראשונה[114].

---

[108] גמרא שם (כיון דנזרע רובו, הוי ההוא מעוטא בטיל ליה לגבי רובה, והוה ליה קרפף יותר מבית סאתים ואסור). ופרש"י (והוי כאילו נזרע כולו).

[109] **רב הונא** בריה דרב יהושע **שם** כד, א – כלישנא בתרא (רב ירמיה מדיפתי מתני לקולא, הא מיעוטא שרי, אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא בית סאתים, אבל יותר מבית סאתים אסור), ופרש"י (דאפילו המיעוט בית סאתים דמיקרי קרפף, כיון דבאנפי נפשיה שרי, השתא נמי שרי, ולא אסרי אהדדי).

[110] רמב"ם הל' שבת פט"ז ה"ו (נזרע מיעוטו, אם נזרע ממנו בית סאתים, מותר לטלטל בכולו). עבודת הקדש שער ג ס"ג (נזרע מיעוטו, הכל מותר). אליה רבה ס"ק כב (אבל הט"ז כתב דעכ"פ מקום הזרוע אסור. ודבריו תמוהין ... שכ"כ הרמב"ם פט"ז, ובעבודת הקודש דף י"ד, דכולו מותר). והיינו מ"ש בט"ז ס"ק ד (ומשמע דבנזרע מיעוטו עכ"פ מקום הזרוע אסור, דאין שם דירה עליו).

[111] סעיף ד (ואפילו בפחות משיעור זה, אינו מותר לטלטל מתוכו לחצר או מחצר לתוכו, אלא כלים ששבתו בתוכו, או בחצר. אבל כלים ששבתו בבית והוציאם לחצר, אסור לטלטל לתוכו. וכן כלים ששבתו בתוכו והכניסן לחצר, אסור לטלטלן לבית).

[112] **מרדכי** רמז תפה (אם יש באותו מיעוט בית סאתים, דהשתא אותו מקום שנזרע הוי קרפף ... דמותר לטלטל בכולן ... מכל מקום גם מאותו מקום שלא נזרע אסור לטלטל ממנו לבית, משום דלגבי הבית הוי אותו מקום שלא נזרע נפרץ במילואו למקום האסור לו, דאותו מקום שנזרע הוי אסור לו לגבי כלי הבית, דאמרינן דאסור לטלטלן מן הבית לקרפף). **מ"א** ס"ק יד (וכ"כ המרדכי דאע"ג דמותר לטלטל מחצר לקרפף, כמ"ש רסי' שע"ב, מכל מקום לענין כלי הבית, הוה ליה החצר נפרץ במילואו למקום האסור לו, ואסור להכניס מחצר לבית).

[113] טור ושו"ע ס"י (ואם יש בה סאתים, או פחות, אסור להוציא ממנו לבית). דרכי משה ס"ק ד (ומדברי הטור נתבאר שחולק עליו ... שאינו אסור לטלטל אלא ממנו לבית, משמע אבל מן החצר שרי, וזה שלא כדברי המרדכי). **ט"ז** ס"ק ו (אף על גב דהגינה אסור בו בעצמו ממנו לבית, מכל מקום אינו אוסר את החצר לאוסרו על הבית, ולא אמרינן דנפרץ במילואו למקום האסור, אלא באסור מצד עצמו).

ואף שנתבאר לקמן סי' שעד ס"ג (חצר קטנה שנפרצה מבעוד יום במילואה לגדולה ... הקטנה אסורה להוציא כלים ששבתו בבית לחצרה, הואיל ונפרצה במילואה להגדולה, אלא אם כן עירבה עם הגדולה).

נתבאר בדברי נחמי' נט, ד (התם הטעם משום עירוב דיורין בלבד, דמאחר שנפרצה אי אפשר לחלק דיורין, והוי כחצר אחד של רבים כו').

[114] **עי' תוס' דף מב**, ב ד"ה לא (דלענין זה נפרצה במלואה למקום האסור לה) **ודף פט**, א ד"ה רב (חשיב שפיר נפרץ במילואו למקום האסור, לכלים ששבתו בתוך הבית). **ורמ"א סי' תג** (על מ"ש בשו"ע שם: שבת בבקעה והקיפוה נכרים בשבת מחיצות לדירה, אינו הולך בה אלא אלפים אמה), כתב ברמ"א (לטלטל ממש חוץ לארבע אמות, אסור אפילו תוך אלפים). ובמ"א שם (דכיון דאי אפשר לו לטלטל חוץ לאלפים, בתוך אלפים נמי אסור, דנפרצה במילואה למקום האסור).

הרי שגם כשלא נפרצה למקום האסור מצד עצמו אסרינן. ולכן גם בנידון דידן יש להחמיר כדעת המרדכי והמ"א, ואין אומרים, כדלקמן בסמוך (ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל).

*

והנה הט"ז שחלק כאן (ולא אמרינן דנפרץ במילואו למקום האסור, אלא באסור מצד עצמו), חולק גם לקמן שם ס"ק ב (דלא מקרי למקום האסור לה, אלא אם אסור שם מצד עצמו של זה הדבר). הובא לקמן שם (ודעת הט"ז שאין זה דומה לנפרצה למקום האסור, כיון שאין איסור בטלטול חוץ לאלפים אלא מחמת שאינו יכול לילך לשם ולטלטל, אבל הטלטול בעצמו אין בו איסור, שהרי רשות היחיד גמורה היא, ולכן אינו אוסר את מקום הפרוץ לו שיכול לילך בו, ולכן מותר גם לטלטל, כיון שאם היה יכול לילך חוץ לאלפים היה גם כן מותר לטלטל משם), ומסיק לקמן שם (ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים).

אבל אם מיעוט הנזרע הוא פחות מבית סאתים, מותר לטלטל אף מתוכו לבית ומבית לתוכו. ואף על פי שכל קרפף בית סאתים ופחות מבית סאתים שוים הם, שאם לא הוקפו לדירה אין מטלטלים מהם לבית. מכל מקום כאן שהרוב אינו זרוע ומוקף לדירה הוא, הרי המיעוט בטל אצלו, אלא אם כן יש בו סאתים כחצר המשכן[115], שאז הוא מקום חשוב ולא בטל[116]. ויש אוסרים[117] לטלטל לבית ממקום הזרוע, ומתירים ממקום שאינו זרוע. ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל[118].

ואם המיעוט הזרוע הוא יותר מבית סאתים, אסור לטלטל בכל הקרפף, כי אם בד׳ אמות, שהרי הזרוע הוא כרמלית, כדין קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, והשאר שלא נזרע הוא פרוץ לו במילואו[119].

וכל זה[120] בקרפף יותר מבית סאתים שנזרע, אבל אם אין בו אלא בית סאתים ונזרע, אפילו כולו, יש להסתפק אם הזרעים מבטלים הדירה[121]. וכן יש להסתפק בחצר או רחבה שאחורי הבתים[122] שנזרע

דברי שלום

אך מכל מקום מחמיר כאן (ויש להחמיר כסברא הראשונה). וטעם החילוק נתבאר בדברי נחמיה נט, ד (דבאמת לא דמו כל כך, דהתם אין האיסור מצד הטלטול כלל, כי אם מצד הילוך האדם כו׳, משא״כ כאן). וראה עוד מה שביאר בדברי נחמיה שם.

[115] כדלעיל ס״ב (וכמה הוא היקף קטן, עד בית סאתים ועד בכלל, כחצר המשכן).

[116] **מרדכי** שם (אם אותו מיעוט לא הוי בית סאתים, אז הוא מותר לטלטל מבית לתוכו וממנו לבית, דאינו חשוב, ומתבטל לגבי השאר והוי חצר). **מ״א** שם (ומיהו אם הגינה פחות מבית סאתים, שרי לטלטל מגינה לבית, דבטיל לגבי חצר, דאינו חשוב להיות לה שם בפני עצמה. מרדכי, ותוס׳, וכן משמע בגמרא עיי״ש).

והיינו הא דאמרינן בגמרא שם, לדעת רבנן (הא מיעוטא שרי, אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא דלא הוי בית סאתים, אבל בית סאתים אסור, כמאן כרבנן). והיינו שאף שרבנן שאוסרים לטלטל מחצר לקרפף, מכל מקום התירו בנזרע מיעוטו שהוא פחות מבית סאתים. ונתבאר הטעם בתוס׳ שם ד״ה לא אמרן (הכא לא אסר מיעוט הנזרע, לרוב שאינו נזרע, במה שפרוץ לו במלואו, דכיון שהוא פחות מבית סאתים לא חשיב, ובטל לגבי רוב שאינו נזרע. אבל בית סאתים חשיב טפי ולא בטיל).

ומזה למדים שכן הוא גם לדידן, דזה שמותר לטלטל מחצר לקרפף, אבל אסור לטלטל מתוכו לבית ומבית לתוכו, היינו דוקא כשהזרוע הוא בית סאתים, והוא חשוב להיות שם בפני עצמו. משא״כ פחות מבית סאתים, הזרוע אינו חשוב ובטל אצלו, ומותר לטלטל מתוכו לבית ומבית לתוכו.

[117] **טור ושו״ע** ס״י (ואם יש בה סאתים, או פחות, אסור להוציא ממנו לבית). דרכי משה ס״ק ד (ומדברי הטור נתבאר שחולק עליו בתרתי, שהרי אף בפחות מסאתיים אוסר להוציא ממנו לבית, ולא אמרינן דבטל לגבי חצר, ואם הוא בית סאתיים כתב גם כן שאינו אסור לטלטל אלא ממנו לבית, משמע אבל מן החצר שרי, וזה שלא כדברי המרדכי).

ולפי דעה זו, לא אמרו בגמרא חילוק זה בין זרוע בית סאתים לפחות מבית סאתים, אלא לרבנן, משא״כ לדידן אין חילוק בינם, שבכל אופן אסור לטלטל מהזרוע לבית, ומותר לטלטל מהקרפף לבית.

[118] והיינו שיש לנהוג כדעת המרדכי והמ״א בשניהם – בבית סאתים ״ויש להחמיר כסברא הראשונה״, ובפחות מבית סאתים ״הלך אחר המיקל״.

[119] **רב הונא** בריה דרב יהושע **שם** – כלישנא בתרא (רב ירמיה מדיפתי מתני לקולא, הא מיעוטא שרי, אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא בית סאתים, אבל יותר מבית סאתים אסור), ופרש״י (יותר מבית סאתים נעשה כרמלית ... והכא דנפרצו זה לזה, הרי כל אחד נפרץ למקום האסור לו). טור ושו״ע ס״ט (נזרע מיעוטו, אם ... יותר מסאתים, אסור). מ״א סוף ס״ק יא (יותר מסאתים אסור, דהוה ליה כרמלית ... ומה שלא נזרע הוי קרפף, ואסור לטלטלן, דנפרץ במלואה למקום האיסור)

[120] בקטע זה נתבארו שני ספקות:

(א) בקרפף בית סאתים או פחות, אם הזרוע (ברובו או בכולו) אוסר להכניס מהקרפף לבית.

(ב) בחצר ורחבה שאחורי הבתים, יותר מבית סאתים, שהוקפו לדירה, אם הזרוע אוסר לטלטל בהם יותר מד׳ אמות.

ומסיק ״ויש להחמיר בכל זה״, והיינו שיש להחמיר בשניהם – אפילו אם הזרוע הוא: (א) בחצר. (ב) שאין בה סאתים.

ועל זה ממשיך: ״לפיכך מי שיש לו גינה זרוע בחצירו, ואין ביניהן מחיצה כהלכתה, אם הזרוע הוא רוב החצר, אפילו אין בית סאתים בכל החצר עם הזרוע״, והולך ומבאר את כל ההלכות שנתבארו לעיל בזרוע בקרפף, שכן הוא גם בגינה שבחצר.

[121] **רא״ש** פ״ב ס״ב (מתוך פירש״י יש להביא ראיה דלא מבטלי זרעים לדירה אלא לקרפף יותר מבית סאתים. דרש״י פירש במתניתין דשומירה ובית דירה חשיב היקף לדירה, משמע דאיירי בפתח ולבסוף הוקף כדין הוקף לדירה. וסתם גינה זרועה היא. ומאי אהני היקף לדירה הא אתו זרעים ומבטלי לה. אלא שמעת מינה דלא מבטלי דירת בית סאתים ואפילו לר׳ יהודה בן בבא דמחמיר טפי. כל שכן דמאן דמיקל דסבר דלא מבטלי זרעים בית סאתים), **לפי דעת רש״י** שם במשנה ד״ה שומירה (סוכת שומרין, ואע״ג דהוקף לדירה, בית סאתים הוא דשרי, טפי לא). והיינו דמיירי בביאור

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

רובה, אם הזרעים מבטלים דירתן, כי שמא אינם מבטלים אלא דירת קרפף יותר מבית סאתים שאינו חשוב דירה כל כך, אף על פי שהקיפו לדירה[123]. ויש להחמיר בכל זה[124].

לפיכך מי שיש לו גינה זרוע בחצירו[125], ואין ביניהן מחיצה כהלכתה[126], אם הזרוע הוא רוב החצר, אפילו אין בית סאתים בכל החצר עם הזרוע, לא יטלטל מהזרוע ומהחצר לבית ומבית להם, כי שמא הזרעים מבטלים דירת החצר, והמיעוט בטל לגבי הרוב, והרי כל החצר כקרפף שלא הוקף לדירה, שאפילו הוא פחות מבית סאתים אין מטלטלין ממנו לבית[127].

דברי שלום

דברי רבי יהודה בן בבא במשנה (הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושיריים על ע׳ אמה ושיריים, המוקפות גדר גבוה עשרה טפחים, מטלטלין בתוכה, ובלבד שיהא בה שומירה או בית דירה). הרי שגם בגינה זרועה סגי בשומירה בבית סאתיים. וכל שכן לדידן, שבבית סאתים סגי בשומירה אפילו בגינה.

וכן הוא בתוס׳ ישנים שם כג, ב ד״ה נזרע (נראה לר״ח דדוקא קרקע יותר מבית סאתים, אבל בבית סאתים, אפילו נזרע כולו לא בטלי דירתו), **ומרדכי** רמז תפה (אם היקפו אינו אלא בית סאתים ... אם נזרע רובו או כולו, ודאי מותר לטלטל בכולו, כיון דאינו אלא בית סאתים, אבל אסור לטלטל ממנו לבית, דהוי כולו קרפף, ואסור לטלטל מקרפף לבית), **להקל.**

טור ולבוש ס״י (נסתפק לפוסקים ... אם אינו אלא סאתים או פחות, והוא רובו הזרוע, מיהא שם קרפף עליו, דלא ניחא תשמישתיה כמו חצר... שאסור להוציא ממנו לבית ... וטוב להחמיר).

[122] אשר אע״פ שאין לה דין חצר מצד עצמה, כדלעיל ס״א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם, לכניסה ויציאה תמיד, כגון רחבה שאחורי הבתים).

מכל מקום מיירי כאן כשהוקפה לדירה, כדלקמן סי׳ שנט ס״ב ([רחבה שאחורה הבתים] אם פתח בה פתח מביתו ואחר כך הקיפה ... הרי הוא מוקפת לדירה, ומותר לטלטל בכולה אפילו היא יותר מבית סאתים)

[123] פסקי עירובין למהר״ם סמ״ב (ואפילו תימצי לומר דדירת חצר חשיבא ולא מבטלי לה זרעים, מכל מקום ברחבה נראה דזרעים מבטלי היקף דירה שלה. ובחצר נמי הזרוע מיהא יפסיד דירה שלו, ונפקא מינה שיהא אסור לבית. וגם אם הוא יתר מבית סאתים יאסר גם החצר דנפרץ במלואו למקום האסור לו. מכל מקום מסברא אין ללמוד ביטול היקף דירה ברחבה וחצר, מקרפף, כיון דלא אשכחן ליה אלא בקרפף, וצ״ע).

תוספות ישנים שם (מיבעיא ליה ביתר מבית סאתים, אם ביטל דירתו אף בדיר וסהר ומוקצה, דשמא לפי שתשמישו רב אינו מתבטל משום זריעה. כי גם לרש״י צריך לחלק בין דיר וסהר ומוקצה וחצר לקרפף), ופסקי התוס׳ סל״ט (וצ״ע בדיר וסהר וחצר יתר מבית סאתים אם בטל דירתו).

רא״ש שם (רחבה שאחורי הבתים שלנו שנזרע רובה, אפילו אין בכל הרחבה סאתים אסור להכניס ולהוציא ממנה לבית לרבי שמעון. ואפילו בחצר שלפני הבית נראה לומר דזריעת רוב מבטל ממנה הדירה. כמו בקרפף. ואף אם תמצא לומר דדירת חצר חשיבא ולא מבטלי לה זרעים, מכל מקום ברחבה נראה דזרעים מבטלי היקף דירה. ובחצר נמי הזרוע מיהת יפסיד דירה שלו. ונפקא מינה שאסור להכניס ממנו לבית. וגם אם הזרוע יותר מבית סאתים יאסר כל החצר ... מסתבר כיון דלא אשכחן ליה אלא בקרפף דאין ללמוד ביטול היקף דירה דרחבה וחצר מקרפף, וצ״ע).

טור (בחצר ורחבה שאחרי הבתים מספקא ליה לר״מ, אם זרעים מבטלין דירתן לענין זה ... או שמא אין זרעים מבטלין אלא דירת קרפף, ולא דירת חצר ורחבה. וטוב להחמיר).

לבוש ס״י (אבל חצר ורחבה שאחורי הבתים, שדירתן חשוב יותר דירה מדירת קרפף, נסתפק לפוסקים אם הזרעים מבטלים דירתן לעניין זה שאם רובן זרועים שיבטלו כל הדירה אם לא ... או שמא אין הזרעים מבטלין אלא דירת קרפף, ולא דירת חצר ורחבה, שדירתן חשובה יותר, וטוב להחמיר).

[124] טור ולבוש שם.

ואף שבשו״ע לא הובאו ב׳ הספקות הנ״ל, ואשר יש להחמיר בהם. מכל מקום נתבארו בשו״ע ס״י כל ההלכות האלו בגינה שבחצרו, אשר דינם כמו בזרוע שבקרפף.

[125] **טור** (הלכך מי שיש לו גינה בחצרו...), **ושו״ע** ס״י (מי שיש לו גינה בחצירו, אם הוא רוב החצר, אפילו אין בה אלא בית סאתים, לא יטלטל ממנו ומן החצר לבית). מ״א ס״ק יב (דשמא זרעים מבטלין דירת חצר, והוה ליה כולו קרפף ... אסור לטלטל לבית).

והיינו שיש להחמיר בשני הספיקות: (א) גינה בחצר. (ב) אין בה אלא בית סאתים.

[126] ט״ז ס״ק ה (פירוש ואין גדר בין החצר ובין הגינה).

ואם יש ביניהם מחיצה, יתבאר לקמן סעיף הבא.

[127] כדלעיל ס״ד (ואפילו בפחות משיעור זה, אינו מותר לטלטל מתוכו לחצר או מחצר לתוכו, אלא כלים ששבתו בתוכו או בחצר, אבל כלים ששבתו בבית, והוציאם לחצר, אסור לטלטל לתוכו, וכן כלים ששבתו בתוכו והכניסן לחצר, אסור לטלטלן לבית).

ואם כל החצר עם הזרוע[128] הוא יותר מבית סאתים, אין מטלטלין בכל החצר כי אם בד׳ אמות, כדין קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה. ואף שהחצר היא מוקפת לדירה, מצטרפת היא עם הזרוע שבה להשלימו ליותר מבית סאתים[129], הואיל והיא בטלה אצלו במיעוטה.

ואם הזרוע הוא מיעוט החצר, אם יש בו לבדו יותר מבית סאתים, אוסר כל החצר שלא לטלטל בה אלא בד׳ אמות, הואיל והיא נפרצה לו במילואה[130].

ואם יש בו בית סאתים בלבד, יש להחמיר שלא לטלטל מכל החצר לבית.

ואם אין בו בית סאתים, יש להקל אפילו לטלטל מהזרוע לבית או להפך[131]:

יח אבל אם יש ביניהם מחיצה כהלכתה, אין הזרוע אוסר על החצר כלל, אלא אם הזרוע הוא יותר מבית סאתים, אסור לטלטל מחצר לתוכו, אפילו בתוך ד׳ אמות[132], ואם הוא בית סאתים או פחות מותר בכלים ששבתו בו או בחצר, אבל לא בכלים ששבתו בבית. על כן ראוי שלא לאכול או לשתות בגינה בשבת, כי

---

[128] טור ושו״ע שם (ואם הוא יותר מסאתים, לא יטלטל בה ובחצר אלא בד׳ אמות). ובלבוש ס״י (ואם הוא יותר מסאתים, לא יטלטל בה ובחצר אלא בד׳ אמות, דהזריעה מיהא אין שם דירה עליו ואוסר כל החצר).

עי׳ אליה זוטא ס״ק יג (כן כתבו טור ושו״ע. וכתב מלבושי יום טוב זה לשונו, על כרחינו הוא טעות סופר דהא כל שנזרע רובו אוסר כולו, אלא לא גרסינן ואם הוא יותר מסאתיים וגרס לא יטלטל וכו׳ עכ״ל). **דלא כמלבושי יום טוב, ודו״ק**.

והיינו שמלבושי יום טוב ואליה זוטא פירשו בטור ושו״ע ולבוש, שהכוונה היא ״אם [הזרוע] הוא יותר מסאתים, לא יטלטל בה ובחצר אלא בד׳ אמות״.

ועל זה הקשו, שאפילו אם הזרוע בית סאתים או פחות, והוא רובו של החצר, אסור לטלטל בחצר אלא בד׳ אמות. ועל כן אין גורסים כאן ״ואם הוא יותר מסאתים״.

אמנם באמת הפירוש הוא ״אם [כל החצר עם הזרוע] הוא יותר מסאתים״, והיינו אף שהזרוע עצמו הוא פחות מבית סאתים, מכל מקום נאסר כולו.

וכן פירשו בתוספת שבת ס״ק לא (היינו נמי בין הכל, דמקרי קרפף יותר מב׳ סאתים שלא הוקף לדירה, ואין מטלטלין בה אלא ב׳ אמות). בגדי ישע ס״ק י״ג (ואין למחוק הספרים, אלא בדקדוק כתב בשו״ע, דהשו״ע מיירי דתרווייהו, המקום הזרוע והמקום שנשאר הכל ... יותר מבית סאתים, אין לטלטל בה, מאחר שהזרעים מבטלים הדירה, והוי כולה יותר מבית סאתים ... אין מטלטלין אפילו בתוכה אלא בד׳ אמות).

[129] **מרדכי** שם (כשהיקפו הוי יותר מבית סאתיים, אם נזרע רובו, אפילו אם אותו רוב לא הוי בית סאתיים, מכל מקום אסור לטלטל גם בו אלא בארבע אמות, משום דכיון דנזרע רובו, אם כן מיעוטא בטל לגבי רובא, והוה ליה קרפף יותר מבית סאתיים). **מ״א** שם ס״ק יב (והגנה והחצר מצטרפין).

וכמו בזרוע בקרפף, שנתבאר לעיל בתחלת הסעיף (אבל אם נזרע רובו, הזרעים מבטלים הדירה, אפילו אין בהם בית סאתים ... והמיעוט שלא נזרע בטל לגבי רוב הנזרע ונאסר כולו, כאילו לא הוקף כלל לדירה).

[130] טור ושו״ע שם (ואם היא מיעוט החצר, מה שיש בה יותר מסאתים אוסר כל החצר). מ״א ס״ק יג (דהוה ליה כרמלית, וחצר נפרץ במילואה).

וכמו בזרוע בקרפף, שנתבאר לעיל (ואם המיעוט הזרוע הוא יותר מבית סאתים, אסור לטלטל בכל הקרפף, כי אם בד׳ אמות, שהרי הזרוע הוא כרמלית, כדין קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, והשאר שלא נזרע הוא פרוץ לו במילואו).

[131] כפי ההכרעה דלעיל בזרוע בקרפף (נזרע מיעוטו, אם אין בזרוע אלא בית סאתים ... אסור לטלטל מקרפף זה לבית ומבית לתוכו, שהרי במקום הזרוע שבו נתבטלה הדירה, ודינו כקרפף שלא הוקף לדירה, שאין מטלטלין ממנו לבית כמו שנתבאר למעלה. ואם כן גם בהמותר שלא נזרע אסור, שהרי אין מחיצה מפסקת ביניהם, והם פרוצים זה לזה במילואם. ויש מתירין בהמותר שלא נזרע ... ויש להחמיר כסברא הראשונה. אבל אם מיעוט הנזרע הוא פחות מבית סאתים, מותר לטלטל אף מתוכו לבית ומבית לתוכו ... ויש אוסרים לטלטל לבית ממקום הזרוע, ומתירים ממקום שאינו זרוע. ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל).

[132] כדלעיל ס״ג (אבל יותר משיעור זה [בית סאתים], אפילו משהו, אסור ... להוציא מחצר לתוכו ומתוכו לחצר), ושם נסמן (הערה 26).

כי אף שמותר לטלטל מקרפף לקרפף בתוך ד׳ אמות, כדלקמן סי׳ שעב ס״ב (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, כרמלית הוא, ואסור לטלטל ממנו לקרפף אחר כמוהו להכניס ולהוציא מזה לזה, כי אם ב׳ אמות בזה וב׳ אמות בזה). וכן מותר לטלטל ממנו לכרמלית ממש, כדלעיל סי׳ שמו ס״ו (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ... מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, תוך ד׳ אמות).

מכל מקום אסור לטלטל מחצר לקרפף יותר מבית סאתים ״אפילו בתוך ד׳ אמות״.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אי אפשר ליזהר בזה, והיקף לדירה אינו מועיל בגינה, שהזרעים מבטלים הדירה[133], כמו שנתבאר[134]:

יט קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונכנסו בו מים[135], אם ראוים לשתיה[136] אין מבטלים הדירה, שאין לך דירה מעולה מזו[137]. ואפילו אם המקום שנתפשטו שם הוא יותר מבית סאתים, אפילו הם עמוקים הרבה[138].

ואם אינם ראויים לשתיה, דינם כזרעים. והוא שיש בעמקם י׳ טפחים. אבל אם אין בעמקם עשרה טפחים, הרי הם כטיט ורקק שאין חולקין רשות לעצמם[139].

וכשיש בעמקם י׳ טפחים, אם מתלקט י׳ טפחים בתוך הילוך ד׳ אמות, הם עצמם נחשב למחיצה בינם לשאר הקרפף, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״[ה][140] וסי׳ שנ״ו[141], ואין שאר הקרפף נאסר מחמת שפרוץ לו במילואו[142]:

בית ג׳ סאין שקירה חלקו

כ קרפף בית ג׳ סאין שלא הוקף לדירה, וקירה בית סאה, מותר לטלטל בכולו[143] (שאנו רואין את פי התקרה כאילו היא מחיצה יורדת וסותמת, ומפסקת בין הב׳ בית סאין לשלישית[144]).

---

[133] **ט״ז** ס״ק ה (ואם יש גדר ביניהם, החילוק הוא בזה בגינה עצמה, דאם הגינה יותר מסאתים, אסור לטלטל מחצר לתוכו בכל גווני, ואם הוא סאתים או פחות, מותר לטלטל בתוכה אפילו כולה, ומן החצר לתוכה, בכלים ששבתו בחצר, אבל לא לכלים ששבתו בבית. על כן ראוי שלא לאכול או לשתות בגינה בשבת, דאי אפשר ליזהר בזה. וכבר זכר רמ״א זה בסימן של״ו מטעם אחר. ואפילו לטלטל סכינים או מפתח בחגורו מחצר לגינה אסור, דהוה כלים ששבתו בבית. וכאן לא שייך הוקף לדירה, דזרעים מבטלים הדירה. והרבה נכשלים בזה).

והיינו מה שהובא לקמן סי׳ שלו ס״ט (וטוב שלא לאכול כלל בגינה, אם ישתמש שם עם מים, מפני שבקושי יוכל ליזהר שלא יפול שם מעט מים).

אבל מטעם האמור כאן, ראוי שלא לאכול כלל בגינה בשבת, אפילו אינו משתמש עם מים, שהרי רגילים להוציא את הסכינים מהבית לחצר, ואם כן אסור להכניסם לגינה.

[134] בתחלת הסעיף הקודם (הזרעים מבטלים הדירה, אפילו אין בהם בית סאתים, לפי שאין דרך לדור בזרעים).

[135] **רבא שם** כד, סע״א (קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים, סבור רבנן למימר כזרעים דמו ואסיר, אמר להו רב אבא (אבוה) דרב בריה דרב משרשיא הכי אמרינן משמיה דרבא, מים כנטעים דמו ושרי). טור ושו״ע סי״א (קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונכנסו בו מים, אם ראוים לשתייה אין מבטלין הדירה).

[136] **אמימר שם** כד, רע״ב (והוא דחזיין לתשמישתא, אבל לא חזיין לתשמישתא לא).

[137] **רש״י** שם ד״ה דחזו לתשמישתא (לשתיה, דאין לך דירה מעולה מזו). טור ושו״ע שם (אם ראוים לשתייה).

[138] גמרא שם (אמר רב אשי ודחזיין לתשמישתא, נמי לא אמרן, אלא שאין בעומקו יותר מבית סאתים, אבל אם יש בעומקו יותר מבית סאתים אסור. ולאו מילתא היא). טור ושו״ע שם (אפילו אם המקום שנתפשטו שם יותר מסאתים, ואפילו הם עמוקים הרבה).

[139] רש״י שם ד״ה שאין בעמקו (ועומקו של סתם מים לבטל מקומו מדין קרקע. י׳ טפחים). עבודת הקדש שער ג ס״ג (במה דברים אמורים בשיש בעמקן עשרה טפחים, פחות מכאן אינו אלא כטיט שבחצר, רקק הוא זה, ורקק אינו חולק רשות לעצמו בשום מקום). הובא במ״מ הל׳ שבת פט״ז ה״ו. שו״ע שם (ואם אינם ראוים לשתיה דינם כזרעים, והוא שיהא בעמקם עשרה טפחים). מ״א ס״ק טו (דפחות מי׳ טפחים הוה ליה כטיט ורפש שאין חולקין רשות לעצמן (מ״מ)).

וכדלעיל סי׳ שמה סט״ז (רקק מים שברשות הרבים, שאינו עמוק עשרה, בטל הוא לגבי רשות הרבים).

[140] סעיף ב (אם מתלקט גובה עשרה מתוך הילוך ה׳ אמות הרי ההילוך בו נוח וקל).

[141] סעיף ב (אם מתלקט כן מתוך יותר מד׳ אמות אינה נידון כמחיצה כמ״ש בסימן שמ״ה).

[142] **מ״א** שם (ודע דבעמקן י׳ לא אסר החצר משום נפרץ במלואו, דהם עצמן נעשו מחיצה בינם לחצר כמ״ש רסי׳ שנ״ו). **ובתוס׳** שם ד״ה לא אמרן (גבי בור אפילו רבי יהודה לא אסר ביתר מבית סאתים במחיצות גמורות ... היינו דווקא בבור המתוקן כהלכתו, אבל שוחה לא), **מיירי שאינו מתלקט, וצ״ע**.

[143] **רבא שם** כה, א (קרפף בית שלש וקירה בו בית סאה, רבא אמר אויר קירויו (מייתרו) [מתירו] ... אמרינן פי תקרה יורד וסותם), **לגירסת הרמב״ם** הל׳ שבת פט״ז ה״ז (מקום שהוקף שלא לשם דירה שיש בו בית שלש סאין וקירו בו בית סאה קירויו מתירו, שפי תקרה יורד וסותם), כמבואר בב״י ד״ה קרפף בית ג׳ (וצריך לומר שהוא גורס אויר קירויו מתירו, כלומר שהוא ניתר על ידי הקירוי, וכן גורס הרמב״ם בפי״ו מהלכות שבת). טור ושו״ע סי״ב (קרפף בית שלשה סאין, וקירה ממנו בית סאה, מותר).

[144] **טור** ולבוש סי״ב (דחשבינן כאילו הוי מחיצה בסוף הקירוי, ולא נשאר אלא קרפף בית סאתים). **רמב״ם** שם (קירויו מתירו שפי תקרה יורד וסותם).

ואפילו אם הקירוי הוא משופע[145] (שאין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם כמ"ש בסימן ש[ס]"א[146], כאן הקילו[147]) מכל מקום רואין כאילו היתה מחיצה גמורה בסוף הקירוי:

בית סאתים שנפרץ לחצר

כא קרפף בית סאתים מצומצמים שלא הוקף לדירה[148], שנפרץ במילואו לחצר, הקרפף אסור[149], מפני שמקום המחיצה שנפרצה מייתרו, ונעשה יותר על בית סאתים[150].

והחצר מותרת[151] אם פרצה זו אינה לה במילואה[152], ואינה יותר מי' אמות[153] (וכגון שהקרפף הוא קצר כאן ולהלאה הוא מתרחב והולך, שאם לא כן, הרי יהא ארכו יתר על פי שנים ברחבו, ואין מטלטלין בו אלא בד' אמות, אפילו לא נפרצה כלל[154]).

אבל אם לא נפרץ במילואו[155], אלא נשארו בו גיפופין מכאן ומכאן, אין מקום הפרצה מייתרו[156], לפי שחודן הפנימי של הגיפופין יורד וסותם, ומחודן הפנימית ולחוץ הוא רשות בפני עצמו. שמטעם זה אסור לטלטל מבית לאסקופה אם אין עליה משקוף רוחב ד' כמו שנתבאר בסי' שמ"ו[157].

---

[145] גמרא שם רע"ב (הכא במאי עסקינן דעבדה כי אורזילא), ופרש"י (יציע גג משופע דליכא פה). טור ושו"ע שם (אפילו אם הקירוי משופע).

[146] סעיף ו (ויש אומרים שצריך גם כן שלא יהא פי התקרה משופע, כגגין שלנו, שאז אין בהם פה, ולא אמרינן אלא פי תקרה יורד וסותם).

[147] פרישה ס"ק ה (כיון שהקרפף הוא רשות היחיד מן התורה, ורבנן דהחמירו לטלטל בה משום גזירת רשות הרבים, לכך בכהאי גוונא הקילו).

[148] שמותר לטלטל בו, כדלעיל ס"ב (וכמה הוא היקף קטן, עד בית סאתים, ועד בכלל).

[149] רב זירא שם כה, רע"ב (ומודינא בקרפף שנפרץ במלואו לחצר, שאסור). טור ושו"ע סי"ג (קרפף בית סאתים מצומצם וחצר, שנפרצו במילואם זה לזה, הקרפף אסור).

[150] **אביי שם** (איכא אויר מקום מחיצות ... אויר מחיצות מייתרו), ופרש"י (מיתסר קרפף משום מקום מחיצות שניטלו, וניתוסף על האויר, ועושהו יותר מבית סאתים, שבתחילה היתה בית סאתים מצומצם). טור ושו"ע שם (מפני שמקום המחיצה מייתרו, ונעשה יותר על סאתים).

[151] רב חסדא שם (קרפף שנפרץ במלואו לחצר, חצר מותרת, וקרפף אסור).

[152] והיינו שאינה במילואה של חצר, אבל היא במילואו של קרפף.

[153] תוס' שם ד"ה קרפף (ושלא נפרץ ביתר מעשר, דביתר מעשר חצר נמי אסורה). הגהות אשרי שם פ"ב ס"ד (ולחצר איכא גיפופי, ואין הפרצה יותר מעשרה). מ"א ס"ק טז (ומיירי כשיש להחצר גיפופים, ונפרץ פחות מי', דאם לא כן אף החצר אסור, דנפרץ במלואו).

והיינו שנפרץ במילואו למקום האסור, שהרי הקרפף אסור לטלטל בו יותר מד' אמות, כיון שהוא עתה יותר מבית סאתים.

[154] תוס' שם (וקשה למהר"י, דעל כרחך בקרפף בית סאתים איירי, מדקאמרינן הואיל ואויר מחיצה מייתרו, אם כן הוה ליה ארכה יותר הרבה על פי שנים ברחבה, וזה לא מצינו שום תנא דמתיר. ויש לומר דבמקום שנפרצה לא הוי יותר מעשר, אבל מכאן ואילך מתרחבת והולכת). כזה:

וכדלעיל ס"ב (ובלבד שלא יהא ארכו יתר על פי שנים ברחבו אמה אחת, כמו שחצר המשכן לא היה ארכו יתר על פי שנים ברחבו אפילו אמה אחת).

[155] היינו שאינו במילואו של קרפף, כיון שנשארו גיפופין מכאן ומכאן.

וראה נתיבות שבת פי"ב הערה סד, דהיינו דוקא שנפרץ פחות מעשר, משא"כ אם נפרץ יותר מעשר אין שייך לומר שחודן הפנימי יורד וסותם.

[156] רב חסדא שם (קרפף שנפרץ במלואו לחצר חצר מותרת, וקרפף אסור, חצר מאי טעמא דאית ליה גיפופי ... זמנין דמשכחת לה איפכא), ופרש"י (כגון שקרפף גדול מן החצר דהוי לחצר מילואה ובקרפף איכא גיפופי). ב"ח ד"ה קרפף בית סאתיים מצומצם (ואי הוה איפכא, דחצר נפרץ במילואו וקרפף אית ליה גיפופי, שניהם מותרים, קרפף מותר דכיון דאינו נפרץ במילואו הוה ליה פתח, ואין אויר המחיצה מייתרו, וחצר נמי מותר דלא נפרץ למקום האסור לו).

[157] סעיף י (ולכן יש ליזהר בבית שפתחו פתוח לכרמלית, שלא לטלטל מן הבית ולחוץ, רק עד מקום שקיפת הדלת, ולא יותר, אפילו משהו, כי שמא לא יהיה במשקוף רוחב ד', ומשקיפת הדלת ואילך הוא כרמלית).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

(ואפילו נפרץ במילואו[158], אינו אסור אלא אם כן כתלי ארכו בולטים ונכנסים לתוך חלל החצר[159], והם מופלגים שם ג׳ טפחים מכתלי אורך החצר, שאם לא כן ניתר הוא בגיפופי החצר, כמו שיתבאר בסי׳ ש״ס[160]):

לא הוקף לדירה שהכשיר במחיצה ונפלה

כב קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ואחר כך פתח בו פתח מבית דירה, שפתח זה אינו מועיל כלום[161], ואחר כך עשה מחיצה שניה יותר מעשר, והותר על ידי מחיצה זו שנעשית אחר פתיחת הפתח, שעל ידיה בטלה המחיצה הראשונה, שלא היתה עשייתה לדירה[162], ואחר כך נפלה מחיצה זו השניה, חזר לאיסורו[163]. ואין אומרים בו הואיל והותר הותר[164], ותועיל לו עכשיו מחיצה הראשונה:

דברי שלום

והיינו שאם יש עליה משקוף רוחב ד׳, אמרינן פי תקרה יורד וסותם, וגם האסקופה היא רשות היחיד. משא״כ אם אין עליה משקוף רוחב ד׳, אין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם, ואזי אמרינן שחודן הפנימי (שקיפת הדלת) סותם, ומחודן הפנימי ואילך הוא כרמלית.

וכן הוא לקמן סי׳ שסה ס״ו (שחודו הפנימי הוא שסותם כמחיצה), ושם נסמן (הערה 55).

*

אלא דלעיל שם מיירי שפתח זה יש לו דלת, ולכן האסקופה היא כלחוץ, וכמבואר שם ס״ט (ואף אסקופה זו בטלה אצלה [אצל הכרמלית שבחוץ], ולא אצל רשות היחיד שבפנים, הואיל ויש דלת מפסקת ביניהן).

משא״כ אם אין לה דלת, נתבאר בקונטרס אחרון שם (שאם היתה כפרצה ממש, היה מותר לטלטל על אסקופת כל הבתים משום חורי רשות היחיד. ועוד שפי תקרה העליונה הוא פי המשקוף ... שהיא כתקרה עבה שמגעת עד כאן ... אלא ודאי משום שהדלת סותמת).

משא״כ כאן, אין להתיר משום תקרת הבית, שהרי מיירי בקרפף שאינו מקורה. ואין להתיר משום חורי רשות היחיד, דהא מיירי שהוא פתוח לגמרי (כדלעיל שם הערה 115). ואם כן הוא מכל מקום כלחוץ.

[158] היינו שנפרץ במילואו של קרפף, ולא במילואה של חצר, כגון שהחצר גדולה מהקרפף.

[159] **רשב״א** בעבודת הקדש שער ג ס״ג (במה דברים אמורים בשנפרץ הקרפף במלואו, וכותליו נכנסין בתוך חלל החצר ... ואם לאו אין זה נפרץ במלואו, דכל שנראה מבחוץ אף על פי ששוה מבפנים נדון משום לחי). הובא ב**מ״מ** שם פט״ז ה״ז, ובב״י סד״ה קרפף בית סאתים וחצר.

(ואפשר דבכהאי גוונא חודו החיצון כו׳). והיינו שלכאורה דברי הרשב״א אינם מובנים, שהרי אף אם הכתלים אינם נכנסים בתוך חלל החצר, ואינו נחשב נפרץ במילואו, ונדון משום לחי; הרי כל זה ב״חודו החיצון״ של הכותל, שלצד החצר. ואם כן עדיין ״מקום המחיצה שנפרצה מייתרו, ונעשה יותר על בית סאתים״. ואולי מטעם זה לא הובא תנאי זה בשו״ע ונו״כ.

ומה שצריך לעיין בזה הוא, מדוע כתב זאת רק בתור ״ואפשר״? ומדוע נשארה הלכה זו בפנים? ויש לעיין איך לבאר את דברי הרשב״א.

[160] סעיף ז (וכל זה כששני כותלי אורך הקרפף הקצר הפרוץ במילואו הם בולטים ונכנסים לתוך חלל הרחב, שאם לא כן אין זו פירצה במילואה ... הואיל ונשתיירו גיפופים קטנים מהכותל הנפרץ, ואף שגיפופים אלו אינן נראין למי שעומד בפנים בתוך הקרפף או החצר או הבית הנפרץ במילואו, כיון שהם נראים למי שעומד בחוץ ... והוא שראשי כתלים אלו הבולטים שמה הם מופלגים שם ג׳ טפחים ברוחב ... אבל אם אינם מופלגים מהם ג׳ טפחים ... האויר שביניהם הוא כסתום), ושם נסמן (הערה 40).

[161] כדלעיל ס״ז (אם הקיפו מחיצות ואחר כך בנה בו דירה, או שפתח לו אחר כך פתח מביתו, לא הועיל כלום).

[162] כדלעיל סי״ד (בנה מחיצה באורך יותר מעשר לפני מחיצה הראשונה, לבטלה שתהיה כמו שאינה, ויהיה מוקף לדירה על ידי מחיצה זו, כגון שעשה בו בית דירה או פתח בו פתח מבית דירה קודם שעשה מחיצה זו, אם הרחיקה מהראשונה ג׳ טפחים מותר).

[163] **רב פפ[י] שם** כה, ב (ההוא בוסתנא דהוה סמיך לגודא דאפדנא, נפל אשיתא ברייתא דאפדנא, סבר רב ביבי למימר ליסמוך אגודא גוויאתא, אמר ליה רב פפי ... הנך מחיצות לגואי עבידן, לבראי לא עבידן), לפירוש ר״ח, שבראי״ש שם פ״ב ס״ה (פירש ר״ח ז״ל הבוסתנא היתה יתירה מבית סאתים, שהוקף ולבסוף פתח האפדנא, ועשו גודא להקיפה לדירה ברחוק ד׳ טפחים מגודא דאפדנא, וגם היה באותה גודא פתח ללכת מאפדנא לבוסתנא, ונפל ההיא גודא. וסבר רב ביבי למיסמך אגודא גווייתא דאפדנא, הואיל והותרה על ידי מחיצה שעשו להקיפה לדירה, ואף על גב דנפלה ההיא מחיצה, רצה לסמוך אגודא גווייתא, דהואיל והותרה הותרה, ותועיל ההיא גודא דאפדנא, אף על גב שנעשית קודם שפתח האפדנא לבוסתנא. ומסיק דכיון דלדירה גוואי נעשית המחיצה, ולא לדירת בראי, דבשעה שנעשית לא היה פתח בין אפדנא לבוסתנא, ולא הוקף בוסתנא לדירה באותה אשיתא, לא תועיל כאילו עכשיו הקיפה לדירה). תוס׳ שם ד״ה ההוא בוסתנא (והוקף ולבסוף פתח, והרחיקו ד׳ ועשו אשיתא, והיה בה נמי פתח לבוסתנא, נפל אשיתא, וסבר רב ביבי דכיון דפעם אחת היתה מוקפת לדירה, אע״פ שנפלה, שרי, הואיל ופתוחה נמי לאפדנא, ואע״ג דפתח דאפדנא הוי לאחר שהוקף, דלא יצא מהיתרו. ומסיק דגודא דאפדנא אינו מועיל). טור ושו״ע סי״ד (קרפף יותר

דברי שלום

מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ופתח בו פתח, ועשה מחיצה לפניו יותר מעשרה, והותר על ידי מחיצה זו שעל ידה בטלה מחיצה ראשונה שלא היתה לשם דירה, ואחר כך נפלה מחיצה אחרונה, חוזר לאיסורו).

[164] יש לעיין אם הכוונה, שאף אם נפלה המחיצה השניה באמצע השבת, אין אומרים בו הואיל והותר הותר.

וראה לקמן סי׳ שס ס״ד (היו שלשה והקיפו כל צרכם יותר מבית סאתים, ומת אחד מהן בשבת, מותרים כל השבת כולה, כיון שנכנסה שבת בהיתר, והואיל והותרה הותרה).

שנט דין רחבה שאחורי הבתים

ובו ב׳ סעיפים:

א רחבה שאחורי הבתים יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה, אין מטלטלין בה אלא בד׳ אמות[1], כדין קרפף שלא הוקף לדירה.

אבל אם אין בה אלא בית סאתים, אין לה דין קרפף, ומותר לטלטל מתוכה לבית ומבית לתוכה, לפי שאינה רשות מחולקת מן הבית כמו קרפף, אף על פי שלא הוקפה לדירה[2]:

ב ואם פתח בה פתח מביתו ואחר כך הקיפה[3], אפילו אם יש שם גורן בינה לבית, אין אומרים שבשביל הגורן הוא שנפתח פתח זה[4], ואין כאן פתח לרחבה, אלא סתמא נפתח לרחבה[5], והרי היא מוקפת לדירה, ומותר לטלטל בכולה אפילו היא יותר מבית סאתים.

ומה שאין אנו נזהרים מלטלטל בחצרות שאחורי הבתים[6], משום שבזמן הזה סתמן מוקפת לדירה[7],

---

[1] **רב כהנא** עירובין **כד**, א (רחבה שאחורי הבתים, אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות), ופרש״י (ואין פתח הבית פתוח לה, הויא מוקפת שלא לדירה, ואי יותר מבית סאתים היה, אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות). ריטב״א כג, ב (רחבה שאחורי הבתים, שעשה כל אחד ביתו סביב, ונשארה רחבה בנתים). טור ושו״ע (רחבה שאחורי הבתים, יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה, אין מטלטלין בה אלא בד׳ אמות).

וכן הוא לעיל סי׳ שנח ס״א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם, לכניסה ויציאה תמיד, כגון רחבה שאחורי הבתים ... אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד׳ אמות, כמו ברשות הרבים).

וכן נזכרת הרחבה לעיל סי׳ שיג ס״ח (רחבה שאחורי הבתים שאין נכנסין ויוצאין בה תדיר).

*

ואף דמיירי הכא ברחבה שאחורי הבתים שהיא בתוך תחום שבת של הבתים. לא קיי״ל כדעת המתירים בזה לעיל סי׳ שנח ס״י (ויש אומרים עוד, שכל קרפף שהוא בתוך התחום נקרא מוקף לדירה, כי דעתו עליו בשבת. ואין זה עיקר, כמו שנתבאר למעלה ברחבה שאחורי הבתים, שכשהיא יתירה מבית סאתים כרמלית היא, וכמו שיתבאר בסי׳ שנ״ט). והיינו שמכאן מוכח דלא קיי״ל כדעה ההיא.

ואף דתנן יח, א (אבל אם היה דיר או סהר או מוקצה או חצר, אפילו בית חמשת כורין, אפילו בית עשרה כורין), ופירש״י (מוקצה, רחבה שאחורי הבתים). ובמרדכי רמז תפה (פירש״י מוקצה היינו רחבה שאחורי הבתים, ועדיף יותר מקרפף... ברחבה שמא מותר, וצ״ע).

מכל מקום לא קיי״ל כן, אלא כדלעיל סי׳ שנח ס״ה (כל מקום שהוקף לדירה, דהיינו לכניסה ויציאה תמיד, כגון דיר וסהר וחצר, אפילו יש בו כמה מילין מותר לטלטל בכולו), והשמיט את המוקצה. וראה לעיל שם (הערה 37).

[2] **ריטב״א** שם כג, ב ד״ה ולא לכלים (יש למצוא היתר לרחבות שלנו ... שלא אמרו דרחבה חשיבא כקרפף לגבי בית, אלא כשהיא יותר מבית סאתים, אבל בית סאתים לא הוי כקרפף ... תשמישי בית נינהו). הובא **בב״י** סוף סי׳ שנח ד״ה קרפף. **מ״א** ס״ק א (אבל [רחבה] בית סאתים, אין לה דין קרפף, ומותר לטלטל ממנה לבית (ב״י סי׳ שנ״ח. רי״ט)).

[3] **רב נחמן שם** (ואמר רב נחמן אם פתח לו פתח (מן הבית, רש״י), מותר לטלטל בכולו, פתח מתירו. ולא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף, אבל הוקף ולבסוף פתח לא).

[4] **גמרא שם** (לא צריכא דאית ביה בי דרי, מהו דתימא אדעתא דבי דרי עבדיה (ולאו אדעתא להקיף שם רחבה, רש״י), קמ״ל). טור ושו״ע (ואם פתח לה פתח מביתו ואחר כך הקיפה, אפילו אם יש גורן בינה לבית, הוי היקף לדירה).

[5] לבוש (אלא חשבינן הך פתח לרחבה, דלקולא אזלינן בעירובין, שהוא דרבנן).

[6] אף שהיא רחבה שאחורי הבתים יותר מבית סאתים, שנתבאר לעיל לאיסור.

[7] **[ר]מ״א** (ומה שאין אנו נזהרין לטלטל בחצירות שאחורי הבתים, משום דבזמן הזה סתמן מוקפין לדירה, כמו שנתבאר לעיל גבי קרפף).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

כמ"ש בסימן שנ"ח[8] גבי קרפף:

דברי שלום

והיינו כמו שנתבאר ברמ"א סי' שנח ס"א (ויש אומרים דסתם קרפיפות שלנו מקרי מוקפות לדירה, דרגילים לפתוח פתח תחלה ואחר כך להקיף).

ובד"מ (ולי נראה דסמכינן אדברי המרדכי דלעיל (סי' תפה), דכתב דבזמן הזה סתם קרפף מוקף לדירה וכל שכן סתם חצר ולכן אפילו יותר מבית סאתיים שרי).

והוא במרדכי רמז תפה (ועכשיו כל הקרפיפות שלנו הוויין מוקפין לדירה, ורגילות הוא לעשות פתח קודם להיקף, ואם כן ... מותר לטלטל גם ממנו לבית).

[8] סעיף י (יש אומרים שסתם קרפיפיות שלנו מוקפין לדירה הם, כי רגילין לפתוח פתח תחלה ואחר כך להקיף).

*

עוד הובאה לעיל שם שיטה נוספת (ויש אומרים עוד, שכל קרפף שהוא בתוך התחום נקרא מוקף לדירה, כי דעתו עליו בשבת. ואין זה עיקר, כמו שנתבאר למעלה ברחבה שאחורי הבתים שכשהיא יתירה מבית סאתים כרמלית היא, וכמו שיתבאר בסי' שנ"ט).

והיינו ש"אין זה עיקר" כדעה השנית, להתיר כל קרפף או רחבה שם בתוך התחום, כדלעיל ס"א (והערה 1). אבל עכ"פ מקילים כדעה הראשונה דלעיל שם, להתיר בקרפיפות ובחצירות שאחורי הבתים, שבזמן הזה סתמן מוקפות לדירה.

שס דין היקף מחיצות לשבת

ובו ח' סעיפים:

מחיצות שתי או ערב ביחיד ובשיירה

א יחיד[1] ששבת בבקעה, והקיף מחיצות גרועות, כגון שתי בלא ערב או ערב בלא שתי, על דרך שיתבאר בסי' שס"ב[2], שהן מועילות לעשותה רשות היחיד גמורה מן התורה, אפילו יש בו כמה מילין, והזורק לתוכו מרשות הרבים חייב, אף על פי כן מדברי סופרים אין מועילות להתיר הטלטול בתוכן ומתוכן לרשות היחיד גמורה, אלא כשאין בתוכן רק בית סאתים[3]. ואז מותר אפילו עשה כן בישוב, אף על פי שאפשר לו לעשות מחיצות גמורות[4]. אבל אם יש בתוכן יותר מבית סאתים, אין מטלטלין בתוכן אלא

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) מחיצות שתי או ערב ביחיד ובשיירה (ס"א-ד).
(ב) שלשה שהקיפו כל אחד לעצמו (ס"ה-ח).

[2] סעיף י (ואפילו מחיצות של ערב בלא שתי, כגון של חבלים המתוחים על גבי יתידות סביב, חבל על גבי חבל בגובה י' טפחים, או של שתי בלא ערב, כגון קנים הגבוהים עשרה הנעוצים בארץ זה אצל זה, הרי זה מועלת).

[3] **ברייתא** עירובין **[טז]**, ב (כל מחיצות שבת לא התירו ליחיד יותר מבית סאתים (בהנך מחיצות רעועות, שהן דשתי או דערב, רש"י) ... אחד יחיד ואחד שיירא לחבלים, ומה בין יחיד לשיירא, יחיד נותנין לו בית סאתים). טור ושו"ע ס"א (יחיד ששבת בבקעה והקיף מחיצות גרועות, כגון שתי בלא ערב, או ערב בלא שתי, עד סאתים מותר לטלטל בכולו, מסאתים ואילך, אין מטלטלין בו אלא בארבע).

וכמו במחיצות שלא הוקפו לדירה, שלא התירו בהם אלא עד בית סאתים, כדלעיל סי' שנח ס"א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם ... אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד' אמות כמו ברשות הרבים, ואף על פי שהן רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, שהרי מחיצות גמורות הן אלא שמחוסרין דיורין, הרי הן ככרמלית מדברי סופרים, שכיון שאינן עשויין לדירה מתחלפין הן ברשות הרבים אם הן היקף גדול ... עד בית סאתים ועד בכלל כחצר המשכן), ולקמן סי' שסב ס"א (כל מחיצות שלא נעשו כדי לדור בתוכן ... אף על פי שהן מחיצות גמורות מן התורה, והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב אפילו יש בתוכן כמה מילין, מכל מקום מדברי סופרים אין מטלטלין בתוכן אלא בד' אמות, אם יש בתוכן יותר מבית סאתים).

כן הוא גם כאן במחיצת שתי או ערב יותר מבית סאתים, שמן התורה הם רשות היחיד, ומדברי סופרים הם ככרמלית.

[4] גמרא שם יז, א (חכמים אומרים אחד משני דברים. היינו תנא קמא. איכא בינייהו יחיד ביישוב), ופרש"י (דתנא קמא ... יחיד דומיא דשיירא, דבדרך ולא ביישוב, הואיל ויכול לעשות מחיצה הוגנת. ורבנן בתראי ... אחד משני דברים או שתי או ערב מחיצה היא, אחד יחיד ואחד רבים, בין בדרך בין ביישוב). **רי"ף** ה, א (דרבנן בתראי סברי יחיד בישוב שרי לטלטולי בתוך מחיצה של שתי או של ערב, כדין המדבר. והלכתא כוותיהו). **רא"ש** פ"א סוף סכ"ג (כנ"ל). טור ושו"ע סי' שסב ס"ה (ומותרים עד סאתים, אפילו ליחיד בישוב).

וכן הוא לקמן שם ס"י (הרי זה מועלת עד בית סאתים, אפילו ליחיד בישוב, כמו שנתבאר בסי' ש"ס).

בד׳ אמות, כמו בכרמלית.

אבל המקיף במחיצות גמורות מותר לטלטל בתוכן, אפילו יש בתוכן יותר מבית סאתים, ואינן כקרפף שלא הוקף לדירה שהרי הקיפן לדור בהן בשבת[5]:

ב אבל שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה מחיצות גרועות, אפילו הוא היקף גדול מאד מטלטלים בכולו[6], שמתוך שהם רבים התירו להם[7] לטלטל כל צרכם. ואין רבים פחותים משלש[8].

ובלבד שלא יקיפו יותר מדאי מכדי צרכם, שלא ישאר בית סאתים פנוי[9] שאין צריך להם לתשמיש כליהם[10] ובהמתם[11]. אבל אם נשאר בית סאתים פנוי, אין מטלטלין בכל המוקף[12] אלא בד׳ אמות, שהרי הוא פרוץ במילואו למקום האסור, דהיינו לבית סאתים הפנוי[13].

במה דברים אמורים כשהקיפו יותר על שש סאין. אבל אם לא הקיפו יתר על שש, אף על פי שנשאר בית סאתים להם פנוי, שאין צריך להם אלא ד׳ סאין, מותר, כיון שהם שלשה ולכל אחד יש לו סאתים[14]. ויש חולקין[15]. ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל[16]:

ג אבל שנים שחנו בבקעה, דינם כיחיד[17], ואין לשניהם יחד אלא בית סאתים בלבד[18], אף על פי שהן צריכים ליותר.

---

[5] **רש״י** שם טז, ב ד״ה נותנים (אבל במחיצה מעלייתא כמה דבעי), וד״ה לא התירום (שהוקף לדירה, שהרי לדור בהן בלילי שבת הקיפום מערב שבת). מ״א ס״ק א (אבל מחיצות גמורות מותר אפילו יותר מסאתים, דהוקפו לדירה, שהרי הקיפום לדור בהם בשבת (רש״י)).

ונתבאר לקמן סי׳ שסב ס״א (מחיצה העשויה ליום ולילה אחד, דירה מעולה היא, כמו שנתבאר בסי׳ ש״ס).

[6] **רב נחמן שם**, לאחר שחזר בו (דרש רב נחמן משום רבינו שמואל ... שלשה נעשו שיירא ונותנין להן כל צרכן). טור ושו״ע שם (ואם הם שלשה ישראלים, חשובים כשיירא, ומותר לטלטל בכולו, אפילו הוא גדול הרבה).

[7] רש״י שם ד״ה כל מחיצות (שהתירום לרבים על ידי הדחק).

[8] גיטין מו, א (וכמה רבים, רב נחמן אמר ג׳).

[9] **ברייתא שם** (ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי), ופרש״י (שלא יקיפו יותר מכדי צרכן בית סאתים). טור ושו״ע שם (ובלבד שלא יקיפו יותר מכדי צרכם, שלא ישאר בית סאתים פנוי שאין צריכים לו לתשמיש).

[10] **גמרא** שם **יז**, א (מאי לאו פנוי מאדם, לא פנוי מכלים).

[11] שלטי הגבורים שם ד, ב בשם ריא״ז (ורשאי להקיף לפי רוב בהמותיהם ולפי רוב כליהם).

[12] **רב שם** (אמר רב גידל אמר רב, שלשה ... לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו בשבע, אפילו בחמש אסורין). טור ושו״ע שם (אבל אם נשאר בית סאתים פנוי, אין מטלטלין בכל המוקף אלא בד׳ אמות).

[13] ברש״י פירש הטעם שאפילו בחמש אסורין (דהשתא לא מהני מחיצות, הואיל והוקפו לבית סאתים יותר מכדי צרכן).

ומבאר כאן, שאף אם המחיצות יועילו לחמש, עדיין אסור לטלטל בהן, ״שהרי הוא פרוץ במילואו למקום האסור״.

[14] **מרדכי** עירובין רמז תפג (פסק ר״י דליחיד בית סאתים ולשיירא בית שש, שאפילו אם יש בית סאתים פנוי מכלים). **שו״ע** שם (במה דברים אמורים, כשהקיפו יותר על שש סאין, אבל אם לא הקיפו יותר על שש סאין, אף על פי שיש סאתים פנוי, כיון שהם שלשה, מותר).

[15] **רש״י** שם ד״ה לא פנוי (כלומר שיש בין המחיצות בית סאתים פנוי שלא היו צריכין לו. ואע״ג דאינהו שלשה, אם אין צריכין אלא לבית סאתים והקיפו ד׳ סאין, נמי בטלי מחיצות). ב״ח ד״ה ואם הם ג׳ (ואיכא לתמוה שפסק להקל דלא כפרש״י ... וכך הוא משמעות כל הפוסקים שכתבו בסתם שלא יהא בית סאתים פנוי מכלים, ולא כתבו חילוק בין שש לשבע ... ולכן נראה לפי ענ״ד דאין להקל, ודלא כשו״ע). ט״ז ס״ק ב (ולא מצינו חולק על רש״י, ולכל הפחות היה לו להביא דברי רש״י, ולגלות שיש פלוגתא בזה).

[16] עולת שבת ד״ה ומ״ש במה דברים אמורים (כן כתב המרדכי. אע״פ דרש״י שם בגמרא בהדיא לא פירש כן ... מכל מקום נקטינן כדברי המיקל, כיון דמלתא דרבנן הוא).

[17] רב נחמן שם טז, ב (דרש רב נחמן משום רבינו שמואל, יחיד נותנין לו בית סאתים, ב׳ נותנין להו בית סאתים, ג׳ נעשו שיירא). טור ושו״ע שם (וכן הדין אם הם שנים).

[18] **ב״ח** ד״ה יחיד ששבת (דאף על פי דאית ביה תרי, אין נותנין להם אלא בית סאתיים אחד). **ט״ז** ס״ק א (מדאמרינן בפ״ק דרש רב נחמן, יחיד נותנים לו בית סאתים, ב׳ נותנין להם בית סאתים, ג׳ נעשו שיירא ונותנין להם שש. ואי סלקא דעתך דלב׳ נותנין להם ד׳ סאים, מאי רבותא דג׳ דנותנים להם שש, ולמה לנו מעלה דנעשים שיירא, אם נותנין לפי ערך. אלא על כרחך דעד ג׳ אין נותנין להם לפי ערך). **מ״א** ס״ק ג (אין נותנין לשניהם אלא סאתים).

ואם יש עמהם נכרי אינו מצטרף עמהם להיות שיירא[19]. ויש אומרים[20] שהוא הדין לקטן:

ד היו שלשה והקיפו כל צרכם יותר מבית סאתים, ומת אחד מהן בשבת, מותרים כל השבת כולה, כיון שנכנסה שבת בהיתר, והואיל והותרה הותרה[21].

היו שנים והקיפוה יותר מבית סאתים, וניתוספו עליהם בשבת, אסורים, כיון שנכנסה שבת באיסור, שהשבת גורמת[22]:

שלשה שהקיפו כל אחד לעצמו

ה היו שלשה, והקיפו כל אחד לעצמו זה בצד זה לדור בהם בשבת, ועירבו יחד. אם החיצונים רחבים והאמצעי קצר, שנמצא האמצעי פרוץ במילואו להחיצונים, והחיצונים אינם פרוצים במילואם לאמצעי, אלא יש להם גיפופים עודפים עליו מכאן ומכאן[23], הרי דיורי החיצונים מושלים באמצעי, דהיינו שאנו רואים כאילו הם גם כן דרים בתוכו[24], והרי יש שלשה ביחד, שהרי אין מחיצה לחצוץ בינו לבינם כיון שנפרץ להם במילואו, והרי הוא כקרן זויות להם שאינו חולק רשות לעצמו. ולפיכך מותרים לטלטל באמצעי אפילו הוא גדול הרבה, כיון שנעשו בו שיירא. ואף בחיצונים מותרים לטלטל, לפי שהם נחשבים כחצר להאמצעי, שהוא בית דירה להם, שנעשו בו שיירא[25].

---

[19] **ירושלמי** עירובין פ״א ה״י (אין העכו״ם משלים בשיירה). עבודת הקדש שער ג ס״ג (ואין הגוי משלים לשיירה). רמ״א ס״א (גוי אינו מצטרף לשיירא).

[20] בעיא בירושלמי שם (קטן מהו שישלים בשיירא). **רמב״ם** הל׳ שבת פט״ז הי״ב (ואין הקטן משלים לשיירא). עבודת הקדש שם (קטן יראה לי שהוא משלים, ויש מי שהורה שאינו משלים, וראוי לחוש לדבריו). רמ״א שם (ויש אומרים דהוא הדין קטן אינו מצטרף).

[21] **רב הונא שם** יז, א (איתמר, שלשה ומת אחד מהן (ביום השבת, רש״י) ... רב הונא ... אמר שבת גורמת (הואיל וגורמת שבת להתיר, מותרין השנים, רש״י) ... שבת הואיל והותרה הותרה). טור ושו״ע ס״ב (היו שלשה והקיפו כל צרכם, ומת אחד בשבת, מותרים בכל השבת, כיון שנכנס השבת בהיתר).

*

הלכה זו של ״שבת כיון שהותרה הותרה״, נתבארה בכמה סימנים (כנסמן לקמן סי׳ שסב ס״ו, הערה 34). והכלל הוא, שכל מקום שנפלו המחיצות בענין שהוא פרוץ לרשות הרבים או כרמלית, אין אומרים בו ״שבת כיון שהותרה הותרה״. אבל במקום שאין חסרון במחיצות החצרות, ובתחלת השבת הי׳ גם עירוב חצרות או שיתוף מבואות, ונפסל במשך השבת; או שנפסל מטעם יותר מבית סאתים, אמרינן ״שבת כיון שהותרה הותרה״.

[22] גמרא שם (שנים ונתוספו עליהן (בשבת, רש״י) ... שבת גורמת), ופרש״י (אע״פ שניתוספו עליהן דיורין, אסורין ... הואיל וכשנכנסה שבת גרמה לאיסור). טור ושו״ע שם (היו שנים והקיפו יותר מסאתים, ונתוספו עליהם בשבת, אסורים, כיון שנכנס שבת באיסור).

[23] רב יהודה עירובין צג, א (ג׳ קרפיפות זה בצד זה, ושנים החיצונים מגופפים, והאמצעי אינו מגופף (שהחיצונים רחבים מן האמצעי, והוא פרוץ לשניהם במלואו, וגיפופיהן עודפין עליו, רש״י), ויחיד בזה ויחיד בזה, נעשה כשיירא (דאמרינן דיורי גדולים בקטן, ונמצאו שלשתן באמצעי, האמצעי מצרפן ומותר ... כל שהוא גדול, היקף במחיצה של שתי או של ערב, רש״י), ונותנין להן כל צורכן (וכגון שעירבו, רש״י)). טור ושו״ע ס״ג (היו ג׳, והקיפו כל אחד לעצמו זה בצד זה, ועירבו יחד, אם החיצונים רחבים והאמצעי קצר, שנמצא האמצעי פרוץ במילואו לחיצונים, והחיצונים שיש להם גיפופים עודפים עליו מכל צד, נותנים להם כל צרכם באמצעי, אפילו הוא גדול הרבה, שאנו רואים כאילו כולם דרים בתוכו, והרי יש שלשה ביחד).

ומה שכתבו ״ועירבו יחד״, ראה לקמן סי׳ שסו ס״ב (במה דברים אמורים במחנה הקבוע ועומד שם ימים, אבל שיירא ההולכת לדרכה ונחו שם מפני השבת, פטורים מלערב, מפני שאין אותם אהלים קבועים להם שם וכמעורבים הם). ובהערות שם (עי׳ סי׳ שס [ס]״ג. וצע״ג).

[24] ראה רש״י שם ד״ה אי להכא (הואיל ושניהם שולטין לכאן ולכאן, שדי תרוייהו להכא), וד״ה ואחד באמצעי (והוא שליט על החיצונים). שם צב, א ד״ה דיורי גדולה מושלין בקטנה (ומושכין אותה אצלן).

[25] עבודת הקדש שער ג ס״ג (וכשנותנין להם, נותנין להם באיזה מקום שירצו, בין באמצעי בין בחיצוני). הובא בריטב״א צג, א ד״ה אמר רב יהודה (ואחרים פירשו דכיון דקאמר סתמא נותנין להם כל צרכם, אף בחיצונים נותנין להם כל צרכם, דכיון דנעשו שיירא באמצעי, הוה להו אידך כחצר לאמצעי, ונותנין להם כל צרכם, וכן דעת מורי הרשב״א נר״ו), ובמ״מ הל׳ שבת פט״ז הי״ד. דעה הא׳ בשו״ע שם (ואף בחיצונים נותנים להם כל צרכם, דכיון שנעשו שיירא באמצע, הוה ליה אינך כחצר לאמצעי).

ויש אומרים[26] שהחיצונים אינם מותרים אלא עד סאתים, שהרי הם אינם רשות אחת זה עם זה, מפני גיפופיהם המפסיקין ביניהם. ואם היקף אחד מהם יותר מסאתים, גם האמצעי אסור, שהרי הוא פרוץ במילואו למקום האסור. אבל החיצון השני שאין בו אלא סאתים מותר[27].

ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל[28]:

ו ואם האמצעי רחב מהחיצונים, שנמצאו החיצונים פרוצים במילואם לאמצעי, והאמצעי יש לו גיפופים עודפים עליהם מכאן ומכאן, אם יחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה, אין נותנין לכל אחד אלא בית סאתים, שהרי דיורי החיצונים אינם באמצעי כיון שהוא אינו פרוץ במילואו, אלא האמצעי הוא בכל אחד מהם שהם פרוצים לו במילואם, ונמצא שאין בכל אחד מהם אלא שנים, הוא והאמצעי, שהחיצונים אינם מצטרפין זה עם זה מפני גיפופים האמצעי המפסיקין ביניהם[29].

ואם אחד מהחיצונים יותר מבית סאתים, הוא לבדו אסור, והאמצעי אינו נאסר, כיון שיש לו גיפופין המפסיקין[30]. ואין צריך לומר החיצון השני[31]. ובלבד שלא תהא הפרצה שבין אמצעי לחיצונים יתירה מעשר אמות, שהיא פרצה אוסרת[32], כמ"ש בסי' שס"ב[33]. אבל אם האמצעי יותר מבית סאתים, גם החיצונים אסורים, כיון שהם פרוצים לו במילואם[34].

אבל אם יחיד בכל אחד מהחיצונים ושנים באמצעי, או שנים בכל אחד מהחיצונים ויחיד באמצעי, נותנים לשנים החיצונים כל צרכן, שאנו רואים כאלו דיורי האמצעי הם בכל אחד מהם, והרי הם שלשה ביחד בכל אחד מהם[35].

וגם באמצעי מותרים כל צרכן, לפי שהוא נחשב כחצר לחיצונים[36] לפי סברא הראשונה שנתבאר[37]:

---

[26] רש"י שם ד"ה ויחיד בזה (ומותר אמצעי זה, כל שהוא גדול, היקף במחיצה של שתי או של ערב). טור (מותרין באמצעי אפילו הוא הגדול הרבה, שאנו רואין כאילו כולן דרין בתוכו, והרי יש ג' ביחד, והחיצונים אינן מותרין אלא עד סאתים, ואם אחד מהם יותר מסאתים, גם האמצעי אסור, שהרי הוא פרוץ במילואו). דעה הב' בשו"ע שם (ויש אומרים שהחיצונים אינם מותרים אלא עד סאתים, ואם אחד מהם יותר מסאתים, גם האמצעי אסור, שהרי הוא פרוץ במילואו).

[27] מ"א ס"ק ד (אבל החיצון השני שרי).

[28] כדעה הראשונה שכתב בשו"ע בסתם, וכדלעיל סי' שמח בקונטרס אחרון ס"ק א (משמעות השו"ע, שהעיקר כסברא הראשונה שהביא בסתם כנודע), ושם נסמן (הערה 17). וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל עג.

[29] **רב יהודה שם** (אמצעי מגופף, ושנים החיצונים אינן מגופפין (שהוא רחב מהן, והן פתוחין לו במלואו, ולדידיה לא הוי מילואו, רש"י), ויחיד בזה ויחיד זה [ויחיד בזה], אין נותנין להם אלא בית שש (בית סאתים לכל קרפף, שהרי אין שלשה דיורין באחד, דדיורי אמצעי בחיצונים, וזיל להכי תרי הוא דאיכא, ובאמצעי ליכא אלא חד, רש"י)). טור ושו"ע שם (ואם החיצונים פרוצים במילואם לאמצעי, והאמצעי מגופף (כגון שהוא רחב מהחיצונים, מ"א), ויחיד בכל אחד, אין נותנין לכל אחד אלא בית סאתים).

[30] רש"י שם (ואם אחד מהן יותר מבית סאתים הוא אסור). **טור ושו"ע** שם (ואם אחד מהחיצונים יותר מבית סאתים, הוא לבדו אסור).

[31] שהגיפופין של האמצעי מתירין אף אותו.

[32] **ריטב"א** שם ד"ה אמר רב יהודה (ואין הפרצה אלא בעשר), וד"ה אמצעי (פתח עד עשר). שו"ע שם (במה דברים אמורים, כשאינם פתוחים זה לזה יותר מעשרה, דאם כן הוה ליה פרצה, וגם המגופפים אסורים).

[33] סעיף יח (ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות. אבל עד עשר ועד בכלל מותר, מפני שהוא כפתח), ושם נסמן (הערה 104).

[34] רש"י שם (ואם אמצעי יותר מבית סאתים, כולן אסורין, שהרי הן פרוצין לרשות האסורה). טור ושו"ע שם (ואם האמצעי יותר מבית סאתים, גם החיצונים אסורים, שהרי הם פרוצים למקום האסור להם).

[35] **גמרא שם** (איבעיא להו, אחד בזה ואחד בזה ושנים באמצעי מהו, אי להכא נפקי תלתא הוו ואי להכא נפקי תלתא הוו, או דילמא חד להכא נפיק וחד להכא נפיק. ואם תימצי לומר חד להכא נפיק וחד להכא נפיק, שנים בזה ושנים בזה ואחד באמצעי מהו, הכא ודאי אי להכא נפיק תלתא הוו ואי להכא נפיק תלתא הוו, או דילמא אימר להכא נפיק ואימר להכא נפיק. והלכתא בעיין לקולא). טור ושו"ע שם (אם אחד בכל אחד מהחיצונים ושנים באמצעי, או שנים בכל אחד מהחיצונים ואחד באמצעי, נותנין לשני החיצונים כל צרכם, דחשיבי כל מה שבאמצעי כאילו הוא בחיצונים).

[36] **מ"א** ס"ק ו (נראה לי דלדעה הראשונה דלעיל גם האמצעי מותר, דנחשב כחצר לחיצונות).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ז וכל זה כששני כותלי אורך הקרפף הקצר, הפרוץ במילואו, הם בולטים ונכנסים לתוך חלל הרחב. שאם לא כן אין זו פירצה במילואה, שאינו נקראת פרצה במילואה אלא אם כן נפרץ כל כותל רחבו של קרפף או חצר או בית, אבל אם היה כותל הרוחב ארוך מחלל הרוחב, ובולט טפח לכאן וטפח לכאן, ונפרץ כמדת החלל, ונשתייר ממנו הפס טפח שמכאן ופס טפח שמכאן[38], אף שאין הפסין בולטין לצד הפנים, לתוך החלל שבין כתלי אורך, אלא לצד חוץ, אין זו פרצה במילואה, הואיל ונשתיירו גיפופים קטנים מהכותל הנפרץ. ואף שגיפופים אלו אינן נראין למי שעומד בפנים בתוך הקרפף או החצר או הבית הנפרץ במילואו, כיון שהם נראים למי שעומד בחוץ, נדונין משום פסין לפרצה, כמו שהלחי הנראה מבחוץ ולא מבפנים נידון משום לחי למבוי, כמו שיתבאר בסי׳ שס״ג[39], ואם כן גם כן כאן הרי העומד חוץ לקרפף הקצר, דהיינו בתוך קרפף הרחב, נראין לו אלו גיפופים הרחבים העודפים מכאן ומכאן לפרצה, כאלו הם שיורין וגיפופין מכותל הרוחב של הקצר, ולא נפרץ אלא באמצעו בלבד. מה שאין כן כשכתלי ארכו של הקצר בולטים ונכנסים לתוך החלל הרחב, אזי ניכר ונראה שהגיפופים הללו אינם מכותל רחבו של הקצר[40].

והוא שראשי כתלים אלו הבולטים שמה הם מופלגים שם ג׳ טפחים ברוחב מן כתלי אורך קרפף הרחב שבצדם, כגון שגיפופים אלו יש באורך כל אחד מהם ג׳ טפחים, אבל אם אינם מופלגים מהם ג׳ טפחים, הרי הם כלבדים וסניפים שם לצד כתלי אורך הרחב, והאויר שביניהם הוא כסתום, ונמצא שיש שם גיפופים לקרפף הקצר, דהיינו מראשי כתלי ארכו עד כתלי אורך הרחב, שהם פחות מג׳ טפחים מכאן ופחות מג׳ טפחים מכאן, ואין כאן פרצה במילואה[41]:

דברי שלום

[37] לעיל סעיף ה (ואף בחיצונים מותרים לטלטל, לפי שהם נחשבים כחצר להאמצעי, שהוא בית דירה להם, שנעשו בו שייראה).

[38] ולא סגי במשהו מכאן ומשהו מכאן, וכדלקמן סי׳ שסג ס״ב (חצר שהיא פרוצה במילואה ברוח רביעית ... די בשני פסין שרחבן משהו ... והוא הדין אם נשתייר מכותל רביעית עצמו בנוי ... משני הצדדים טפח מכאן וטפח מכאן. אבל בפחות מטפח אין כל כך היכר בהמשוייר מהכותל, כמו בפס גמור שמעמידו לשם כך). וכך גם כאן, שנחשבים גידודים שנשתיירו, וצריך שיהיו טפח מכאן וטפח מכאן.

[39] סעיף יא (בין שנראית בליטתו לעומדים בחוץ, ולא לעומדים בפנים ... כשר).

[40] **ריטב״א** שם ד״ה והלכתא (וכולה שמעתין בשכותלי קטנה נכנסין לגדולה, דאי לא, קיי״ל נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי, וכולם חשובין מ[ג]ופפין, וכאילו אין אחד מהם נפרץ לחבירו). **שו״ע** שם (וכל זה כשכותלי קטנה נכנסין לגדולה ... דאז אוסרת הגדולה על הקטנה, דאם לא כן הוה ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ונידון משום לחי, וכולם חשובין מגופפין, וכאילו אין אחד מהם נפרץ לחבירו).

ולמדים הלכה זו מהא דאמר **רבה ט**, ב (חצר קטנה שנפרצה לגדולה, גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה ... תשתרי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים (מבחוץ בתוך הגדולה נראין לה שיורין, וכותל זה מכאן ומכאן, אותו עודף שהגדולה עודפת על הקטנה, רש״י). אמר ר׳ זירא בנכנסין כותלי קטנה לגדולה (ובולטין לתוך הגדולה בשתים וג׳ אמות, דהנך גיפופי דפשו להו מגדולה, שעומדין מאחרי פירצת הקטנה, נראין שלא מאותו כותל היה, רש״י)).

וכן נפסק לקמן סי׳ שעד ס״ג (חצר קטנה שנפרצה מבעוד יום במילואה לגדולה, ואין בפרצה יותר מעשר אמות, גדולה מותרת ... נשתיירו בה גיפופים עודפים על פרצת הקטנה מכאן ומכאן, והקטנה אסורה ... הואיל ונפרצה במילואה להגדולה ... במה דברים אמורים כשנכנסין כתלי אורך הקטנה לתוך הגדולה ומופלגין שם ג׳ טפחים מכתלי אורך הגדולה, שאם לא כן אף הקטנה ניתרת על ידי גיפופי הגדולה, משום נראה מבחוץ ושוה מבפנים).

והיינו שכשם שנתבאר לקמן סי׳ שסג סי״א (בין שנראה בליטת הלחי לעומדים בתוך המבוי ואינה נראית לעומדים חוץ למבוי ... ובין שנראית בליטתו לעומדים בחוץ ולא לעומדים בפנים ... כשר).

כך גם כאן, שכיון שלהעומד בתוך הקרפף הרחב נראים הגיפופים העודפים על הקרפף הקצר מכאן ומכאן, לכן מועילים גיפופים אלו גם להעומד בקרפף הקצר, שלא יחשב אצלו כפרוץ במילואו.

הלכה זו הובאה גם לעיל סי׳ נה ס״כ. סי׳ עט ס״ז. סי׳ שנח סכ״א. לקמן סי׳ שסה ס״ג.

[41] **גמרא שם** (ולימא לבוד ותשתרי (ליהוי כאלו ראשי כניסה של כותלי קטנה סנופים לצד כותלי אורך הגדולה, דהדר הוה להו הכניסה ליה גיפופי, נראין מבחוץ. דקס״ד אין הגדולה רחבה מן הקטנה אלא מעט פחות מג׳ לכאן ופחות מג׳ לכאן, דהשתא אין ריוח שבין הכניסות לכותלי אורכה של גדולה ג׳ טפחים, וכלבוד דמי, רש״י) ... דמפלגי טובא (טפי משלשה, רש״י)). שו״ע שם (וכשכותלי קטנה מופלגים ג׳ טפחים מכותלי אורך הגדולה).

וכן הוא לעיל סי׳ שנח סכ״א (והם מופלגים שם ג׳ טפחים מכתלי אורך החצר, שאם לא כן ניתר הוא בגיפופי החצר, כמו שיתבאר בסי׳ ש״ס), ולקמן סי׳ שסה ס״ג (ומופלגין שם מכתלי אורך החצר ג׳ טפחים).

ח וכל שאין שם פרצה במילואה, הרי כל אחד ואחד רשות לעצמו, ואין נותנים להם בכל אחד מהם אלא בית סאתים[42]. ואם יש באחד מהם יותר מבית סאתים, הוא לבדו אסור והשאר מותרים, כיון שאינם פרוצים זה לזה במילואם ואין בפרצה יותר מעשר[43]:

---

[42] ריטב"א שם (ואין נותנין להם באחד מהם אלא בית סאתיים). שו"ע שם (ואין נותנין להם באחד מהם אלא בית סאתים).

[43] וכדלעיל ס"ו (ואם אחד מהחיצונים יותר מבית סאתים, הוא לבדו אסור, והאמצעי אינו נאסר, כיון שיש לו גיפופין המפסיקין).

שסא דין גג הסמוך לרשות הרבים

ובו ו' סעיפים:

גג הסמוך לרשות הרבים

א גג[1] הסמוך לרשות הרבים[2], ואינו גבוה י' טפחים[3] בצדו שברשות הרבים, ובשאר צדדין שבחצר הוא גבוה עשרה[4], רשות היחיד גמורה היא מן התורה[5].

ואף על פי כן, הואיל והוא בתוך עשרה לרשות הרבים ורבים משתמשים בו, שמניחים בו כובעים וכלים קטנים[6], הרי זה כרשות הרבים, ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצר[7], עד שיעשה לו סולם קבוע

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) גג הסמוך לרשות הרבים (ס"א-ג).
(ב) חצר שנפרצה במילואה לרשות הרבים (ס"ד).
(ג) פי תקרה יותר וסותם (ס"ה-ו).

[2] רב נחמן אמר **שמואל** עירובין **פד**, ב (גג הסמוך לרשות הרבים (שאינו מוקף חצר לכל צידיו, אלא צידו אחד רשות הרבים, רש"י), צריך סולם קבוע להתירו). טור ושו"ע ס"א (גג הסמוך לרשות הרבים ... הרי זה כרשות הרבים, ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצרו, עד שיעשה לו סולם קבוע מחצרו).

[3] **גמרא** שם (דבתוך עשרה דהדדי קיימי). טור ושו"ע שם (בתוך י' טפחים).

[4] **רשב"א** בעבודת הקדש שער ג ריש ס"א (והוא בתוך עשרה לרשות הרבים, ולמעלה מעשרה לחצר). הובא **במ"מ** הל' שבת פי"ד ה"ט. שו"ע שם (ולמעלה מעשרה לחצר).

[5] כיון שהגג מקום המוקף ג' מחיצות, וכבר נתבאר לעיל סי' שמה ס"ו (מקום המוקף ג' מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה).

ואף שנתבאר לעיל שם (במה דברים אמורים כשמקום זה הוא פרוץ ופתוח לכרמלית, אבל אם הוא פתוח לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה, מפני שלפעמים נדחקים רבים לתוכו כשיש דוחק רב ברשות הרבים). וכאן הרי מיירי שהוא סמוך לרשות הרבים.

אפשר הטעם לזה, כיון שהוא גג הגבוה יותר מג' טפחים, אין הרבים נדחקים לתוכו כשיש דוחק ברשות הרבים, ולכן הוא רשות היחיד גמורה "מן התורה".

ולענין היתר הטלטול בו (ובחצר) אף מדברי סופרים (לולי השתמשות בני רשות הרבים ועשיית סולם קבוע דלקמן), יתבאר לקמן (הערה 14).

[6] **רב פפא שם** (כשרבים מכתפין עליו בכומתא וסודרא). עבודת הקדש שם (ורבים משתמשין בו ומורגלין להניח שם כלים קטנים, כובעין וסודרין וכיוצא בזה), ומ"מ שם. שו"ע שם (הואיל ורבים משתמשים בו). מ"א ס"ק ב (שמניחין כובעים וכלים קטנים עליהם).

[7] עבודת הקדש שם (ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצרו), ומ"מ וטור ושו"ע שם.

ואין זה מחסרון מחיצות לגג זה (שהוא רשות היחיד כנ"ל); אלא שכיון שבני רשות הרבים משתמשים בו, זכו בו רבים, ואוסרים הם על בני החצר להשתמש בו מהחצר, וכעין המבואר לעיל סי' שנג ס"ב (זיז דהיינו דף הבולט מן הכותל לרשות הרבים, אם ... הזיז הוא למטה מעשרה מן הארץ, כיון שהוא באויר רשות הרבים, זכו בו רבים, ואוסרים הם על בעל הבית להשתמש בו). ובקונטרס אחרון שם ס"ק ב (דדמי למ"ש בסי' שס"א ס"א).

[ולכן לא אסרו אלא להעלות מחצר לגג, משא"כ בגג עצמו מותר לטלטל בו ד' אמות, כמבואר בדרכי משה ס"ק א (ומשמע מדברי הרמב"ם שם (שבת פי"ד ה"ט), דכשאין סולם קבוע אסור לטלטל על הגג רק תוך ד' אמות. אבל המגיד משנה כתב בשם הרשב"א (עבודת הקודש ש"ג סי' א) כדברי הטור, דדוקא מן הבית אסור לטלטל עליו)].

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

מחצירו[8], שאז גילה דעתו שסילק לגג זה מכח רשות הרבים, אלא נוח לו להשתמש בעצמו עליו[9]. אבל סולם עראי אין כאן סילוק, שכיון שסופו ליטול הסולם, כמו שאינו הוא[10]:

ב ואיזהו סולם קבוע, כל שקבע[ו] שם בין לשבת בין לחול, אבל אם קבעו לשבת ולא לחול[11], או להפך[12], אין זה קבוע:

ג אבל אם מצדו שברשות הרבים הוא גבוה, אפילו סולם אין צריך[13].

אבל אם אינו גבוה עשרה בין מצד רשות הרבים בין מצד החצר[14], אף על פי שהבית שבתוכו יש בו י׳

דברי שלום

ומכל מקום יש חילוק בין גג הסמוך לרשות הרבים דהכא, שהתירו על ידי סולם קבוע לסלק ממנו את בני רשות הרבים. לבין זיז הבולט מן החלון לרשות הרבים, שאין פתיחת החלון מועיל, כדלעיל שם בקונטרס אחרון (דדוקא עשיית סולם הוה גילוי דעת ... אבל לא פתיחת החלון, דבלאו תשמיש הזיז פותחין חלונות להאיר).

ומה שבני רשות הרבים אינם אוסרים על חורי רשות היחיד המפולשים לרשות הרבים, כדלעיל סי׳ שמה ס״ח (חורים שבכתלי רשות היחיד שכלפי רשות היחיד הם רשות היחיד, ואפילו הם מפולשים כלפי חוץ לרשות הרבים, והם למטה מי׳ טפחים ששם הוא אויר רשות הרבים, ובני רשות הרבים משתמשים בהם, אעפ״כ כיון שאפשר להשתמש בהם מרשות היחיד הרי הם בטלים אצלה ונחשבים כמוה), נתבאר בקונטרס אחרון לעיל סי׳ שנג ס״ק ב (אסרי בני רשות הרבים כל דבר שהוא באויר רשות הרבים. משא״כ חורין דבסי׳ שמ״ה, שאינן באויר רשות הרבים).

[8] רב נחמן אמר שמואל שם (צריך סולם קבוע להתירו). טור ושו״ע שם (עד שיעשה לו סולם קבוע מחצרו).

[9] רש״י שם ד״ה סולם קבוע (דאי עביד ליה סולם גלי דעתיה דסלקיה לגג מכח רשות הרבים, ואיהו ניחא ליה לאשתמושי ביה). ט״ז ס״ק א (דגלי דעתיה דסלקיה לגג מן רשות הרבים, ואיהו ניחא ליה לאשתמושי ביה). מ״א ס״ק ג (דבזה סלקיה לגג מן רשות הרבים).

הובא גם לעיל סי׳ שנג בקונטרס אחרון ס״ק ב (דדוקא עשיית סולם הוה גילוי דעת).

[10] רש״י שם ד״ה סולם ארעי (כיון דמסליק ליה, כמאן דליתיה הוא). ט״ז שם (בסולם עראי אין כאן סילוק, כיון דמסלק ליה לסולם).

[11] עבודת הקודש שם (איזהו סולם קבוע, כל שקבעו שם בין לחול בין לשבת, קבעו שם לשבתות ולא לחול אין זה קבוע), ומ״מ ושו״ע שם.

ולפעמים סגי במה שאינו ניטל בשבת מחמת כובדו, כדלקמן סי׳ שעב סי״א (באיזה סולם אמרו, בסולם שיש בו ד׳ שליבות שאינו ניטל בשבת מחמת כובדו, אע״פ שעתיד ליטלו אחר השבת, אבל פחות מכאן, הואיל וקטן הוא ונוח ליטלו כנטול הוא).

[12] לבוש ס״א (קבעו לשבת ולא לחול, וכל שכן איפכא אין זה קבוע).

[13] **הגהות אשרי** עירובין פ״ח ס״ו (אם היה גבוה עשרה, אפילו סולם לא היה צריך). הובא בב״י ד״ה גג הסמוך. לבוש ס״א (שאם הוא גבוה עשרה, גם סמוך לרשות הרבים, הרי הוא רשות היחיד גמור, ומותר לטלטל עליו מן החצר וסולם אינו צריך). תוספת שבת ס״ק א (ואילו היה גבוה י׳ גם לצד רשות הרבים, אז אע״פ שלצד החצר לא הוה גבוה י׳, לא היה צריך סולם כלל). פרי מגדים א״א ס״ק א (ואם מצד רשות הרבים לחוד גבוה י׳ טפחים, אין צריך סולם. וזה פשוט).

(ובמ״א ס״ק א (ואם תוכו עשרה, אף על פי שמצד החצר אין בו עשרה, אין צריך סולם (ב״י הגהות אשרי מ״מ), **יש טעות סופר)**. וכעין זה כתבו תוספת שבת, מחצית השקל, מקור חיים ועוד, שהוא טעות סופר, וצריך להיות כעין המובא לעיל מהגהות אשרי (ואם גבוה עשרה מצד רשות הרבים, אף על פי שמצד החצר אין בו עשרה, אין צריך סולם).

[14] **תוס׳** שם, בשם **רש״י** שם ד״ה לאו משום (כיון דלא גביהה עשרה כרמלית היא, וסולם לא מהני לה, דקא מטלטל מכרמלית לרשות היחיד). **ב״י**, שהביא דברי הרשב״א והמ״מ דלעיל (הערה 4), שדוקא אם גבוה עשרה לשאר הצדדין שבחצר מועיל סולם, משא״כ בלאו הכי אין סולם מועיל. מ״א ס״ק א (דאלו כולו אינו גבוה י׳ לא מהני סולם).

(וצ״ע למה אינו ניתר במחיצות החצר סביב; שהרי בהכרח לומר דמיירי הכא שהחצר רחבה יותר מהגג, והגג הוא פחות מעשר אמות, דאי לאו הכי, גם אם ״בשאר צדדין שבחצר הוא גבוה עשרה״, עדיין אסור לטלטל על הגג, שהרי אין לו אלא ג׳ מחיצות, והוא פרוץ לרשות הרבים (כדלעיל הערה 4). אלא ודאי מיירי שהחצר רחבה יותר מהגג, ויש שם מחיצות גבוהות עשרה לרשות הרבים, ואם כן יוקשה, מדוע לא יועילו מחיצות אלו גם ״אם אינו גבוה עשרה בין מצד רשות הרבים בין מצד החצר״.

עי׳ תוס׳ שם (ואור״י דמיירי ... אינו נפרץ במלואו, וכגון שצידי הגג גבוה עשרה, או כל הגג למטה מעשרה, ויש לו מעקה, ופתוח לרשות הרבים בעשרה או בפחות). יוצא מדבריו, שאם הי׳ נפרץ במלואו לרשות הרבים, או בעשר אמות, לא הי׳ מועיל הסולם. ולפי מה שהובא לעיל מהרשב״א והמ״מ, על כרחך לומר דמיירי הכא שאינו נפרץ במילואו, כיון שהחצר רחבה יותר מהגג, והגג הוא פחות מעשר אמות (ראה שו״ת שערי ציון ס״ד ענף ד סי״ג).

וסוס״י שנ״[ו] (חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה, אם לא נפרצה במילואה, ואין בפרצה יותר מעשר אמות, שפרצה זו אינה אוסרת החצר מלטלטל בה מפני שהיא לה כפתח ... מותר למלאת מהלשון שנכנס בה ולהכניס המים

טפחים, אינו נקראת על הגג רשות היחיד, אלא כרמלית הוא, ואין סולם מועיל לו כלל[15]:

חצר שנפרצה במילואה לרשות הרבים

ד חצר שנפרצה במילואה, או ביתר מעשר אמות, לרשות הרבים, מקום מחיצה נידון כצדי רשות הרבים, שהן כרמלית[16]. ומותר לטלטל מתוך החצר למקום המחיצה, אבל לא לרשות הרבים, ולא לרשות היחיד, ולא לחוץ לד׳ אמות, מפני שתוך החצר שנפרצה לרשות הרבים נעשה גם כן כרמלית[17], שהרי הוא כקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים[18] שנתבאר בסי׳ שמ״ה[19].

ואם נפרצה לכרמלית, הרי הוא כרמלית מדברי סופרים[20] (ואף על פי כן, אף שהוא רשות היחיד מן התורה, מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה[21], מטעם שנתבאר בסי׳ שמ״ו[22]).

דברי שלום

לבית, ואע״פ שעמקו עשרה ורחבו ד׳, אינו חולק רשות לעצמו), הרי שבמחיצות החצר סביב, ניתר גם לשון הים שעמקו עשרה ורחבו ד׳. ואם כן גם כאן ״למה אינו ניתר במחיצות החצר סביב״?

[15] בתוס׳ שם בשם ר״ת (דכיון דתוכו רשות היחיד היא, ולא דמי לשאר כרמלית, וסולם קבוע שבחצר ממעט כח כרמלית שבחצר, דלא הוי כרמלית מעליא). ופירש במהרש״א שם (רוצה לומר הא דתקשי לן היאך מהני סולם בכרמלית, וקאמרי כיון דתוכו רשות היחיד, לא דמי לשאר כרמלית, ומהני בה סולם קבוע למעט כח כרמלית זה, דבלאו הכי לא הוי כרמלית מעליא כו׳ וק״ל). וכן פסק עולת שבת ס״א (ונראה דהוא הדין אם גם מצד החצר אינו גבוה עשרה, אלא שתוך הבית עמוק י׳ טפחים, גם כן מהני סולם). פרי מגדים א״א ס״ק א (ואם תוכו הבית י׳ טפחים, אף על פי שמכל צד פחות מי׳ טפחים, מהני סולם קבוע, עי׳ תוס׳ פ״ד ב׳ ד״ה גג בשם ר״ת, ומאן נימא לן דהרשב״א ז״ל והגהות אשרי ומ״מ חולקין על זה. ועיין מהרש״א ז״ל שם דכרמלית גרוע יעו״ש).

ומה שכתב המ״א ס״ק א (ואם תוכו עשרה, אף על פי שמצד החצר אין בו עשרה, אין צריך סולם). כבר נתבאר לעיל (הערה הקודמת) שהוא טעות סופר.

ומה שנפסק כאן שאין הסולם מועיל בו כלל, הוא כמבואר בפרי מגדים שם (והנה במכתפים יש לומר דהוי רשות הרבים גמור, אף על פי שתוכו י׳ טפחים, והתוס׳ מיירי באין מכתפים, דהוה כרמלית גרוע, והמחבר העתיק משתמשים בו ... ומכל מקום יש לחלק קצת, דאפשר תוכו י׳ טפחים, על גגו הוה רק כרמלית, אף שרבים מכתפים). ולפי זה, כיון דהכא מיירי שרבים משתמשים על גביו, הוי כרמלית גמורה, ואין הסולם מועיל לו כלל. וכן פירש בכף החיים ס״ק ה את דברי רבינו.

גם נתבאר לעיל סי׳ שמה סכ״ג (גג הבולט על מחיצות הבית, בענין שאין מחיצות הבית ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם, כגון גגין שלנו, אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק, ולכן על גבי הגג אינו רשות היחיד אפילו הוא גבוה ורחב הרבה, אלא כרמלית הוא ... ויש מי שאומר שגג הבולט אינו ככרמלית ... כיון שהבית שתחתיו רשות היחיד, הרי רשות היחיד עולה עד לרקיע ... ויש לסמוך על דבריו להקל בדברי סופרים). ואפשר חושש כאן לדעה הראשונה שם, שעל הגג הוא כרמלית גמורה, ואין הסולם מועיל לו כלל.

[16] משנה עירובין צד, א (חצר שנפרצה לרשות הרבים (במלואה או יותר מעשר, רש״י) ... חכמים אומרים מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה פטור (והוא הדין נמי מתוכה לרשות היחיד, רש״י), מפני שהיא ככרמלית). **גמרא** שם (על מקום מחיצה מחלוקת). טור ושו״ע ס״ב (חצר שנפרצה במילואה, או ביותר מי׳, לרשות הרבים, מקום המחיצה נידון כצדי רשות הרבים, שהוא כרמלית, (כמו) שהוא החצר).

[17] כדלעיל סי׳ שמה ס״ו (מקום המוקף ג׳ מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה).

[18] גמרא שם (הכי קאמרי ליה רבנן לרבי אליעזר מי לא קא מודית לן היכא דטילטל מתוכה לרשות הרבים ומרשות הרבים לתוכה דפטור, מפני שהיא כרמלית, צידי נמי לא שנא).

[19] סעיף כ (וכן קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים, כגון מבואות שיש להם ג׳ מחיצות ... הן כרמלית).

ב״י סי׳ שעד (וכיון שחצר זו היא כרמלית אסור לטלטל יותר מארבע אמות אפילו בתוכה, וכל שכן חוצה לה).

[20] כדלעיל סי׳ שמה ס״ו (מקום המוקף ג׳ מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב, אבל חכמים אסרו לטלטל בו יותר מד׳ אמות ושלא להוציא ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולא לרשות הרבים ... כשמקום זה הוא פרוץ ופתוח לכרמלית).

[21] **תוס׳ שבת דף ט**, א ד״ה אע״ג (כנפרץ במלואו למקום האסור ... רשות היחיד גמורה היא מדאורייתא, כיון שיש לה ג׳ מחיצות ... כלחוץ, כגון שפתוח לכרמלית). **ב״י סי׳ שעד** (בנפרצה לכרמלית, מותר לטלטל מהחצר לכרמלית, תוך ארבע אמות). **דלא כמ״א שם** ס״ק ג (ואפשר דאע״פ שנפרץ שם חצר עליו, ואסור לטלטל ממנו לכרמלית).

והיינו שהמ״א סובר, שמה שנתבאר לעיל סי׳ שמו ס״ו (שחכמים אסרו לטלטל בו אלא תוך ד׳ אמות ... כגון קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ... מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה תוך ד׳ אמות), היינו דוקא מקרפף, משא״כ מחצר שנפרץ לכרמלית, וכמבואר בפרי מגדים א״א שם (מקרפף לכרמלית מותר, לא מחצר לכרמלית).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אבל אם הפרצה היא פחות מעשר ואינה במילואה, אינה אוסרת, מפני שהיא כפתח[23]:

פי תקרה יותר וסותם

ה אם נפרצה בקרן זוית ממש, דהיינו שהפרצה תופסת משתי רוחותיה אצל הזויות, אפילו בפחות מעשר אסור, לפי שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית[24].

וכן בית שנפרץ בקרן זוית ממש[25], לרשות הרבים או לכרמלית[26], אפילו בפחות מעשר, אסור, אם גם הקירוי נפרץ מעל הזוית, עד שהנשאר הוא באלכסון מכותל זה לכותל שאצלו, שאז אין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם[27], לפי שהטעם שאומרים פי תקרה יורד וסותם הוא משום שדומה לפתח, ובקרן זוית אין דרך לעשות שם פתח כלל[28].

דברי שלום

ועל זה מוכיח כאן כדברי הב"י שהתיר גם מחצר לכרמלית, מדברי התוס' שהתיר גם מהחצר שנפרץ לכרמלית. וכן הוכיח בהגהות רעק"א על המ"א שם (לענ"ד מבואר כן להדיא בתוספות, שבת דף ט' א', במה שכתבו אי נמי וכו' כגון שפתוח לכרמלית).

וכ"מ בסי' שסה ס"ד (בפתוח לכרמלית ... מצטרף לכרמלית שאצלו שמצא מין את מינו וניעור). וכן הוא לקמן שם ס"ו (לפי שמקום זה שאין בו ד' מצטרף הוא להכרמלית ונעשה כמוה, שמצא מין את מינו וניעור).

ונתבאר שם (הערה 61), דאף שמן התורה מקום זה הוא רשות היחיד, מכל מקום מצטרף הוא לכרמלית להיות כמוה. וכיון שנעשה כמו הכרמלית, אם כן מובן שמותר לטלטל ממקום זה לכרמלית תוך ד' אמות, **ודו"ק**.

[22] סעיף ו (ולא גזרו כאן כמו שגזרו על טלטול משאר רשות היחיד לכרמלית, לפי שחששו כאן אם יהיה אסור לטלטל ממנו לכרמלית, יטעו לומר שהוא אין לו דין כרמלית כלל, ויבואו להתיר הטלטול בתוכו יותר מד' אמות).

סיכום פרטי הלכה זו – לעיל סי' שנח ס"ד (הערה 27).

[23] כדלקמן סי' שסב סי"ח (עד עשר, ועד בכלל, מותר, מפני שהוא כפתח).

ולענין מקום מחיצה נתבאר לעיל סי' שנח סכ"א (אם לא נפרץ במילואו אלא נשארו בו גיפופין מכאן ומכאן ... חודן הפנימי של הגיפופין יורד וסותם). ואם כן דינו כדלקמן סי' שסה ס"ו (מותר להשתמש בפתח המבוי כנגד הלחי, לפי שאף שחודו הפנימי הוא שסותם כמחיצה, מכל מקום כיון שאין ברוחב מקום זה ד' טפחים, מקום פטור הוא ... במה דברים אמורים במבוי הפתוח לרשות הרבים, אבל בפתוח לכרמלית אסור להשתמש ... לפי שמקום זה שאין בו ד' מצטרף הוא להכרמלית ונעשה כמוה, שמצא מין את מינו וניעור).

[24] משנה עירובין צד, א (חצר שנפרצה לרשות הרבים משתי רוחותיה), כפירוש רב שם רע"ב (כגון שנפרצה בקרן זוית (פרצה אחת שתופסת בשתי רוחותיה, דהיינו בקרן זוית, רש"י), דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי (דלאו אורחיה הוא)). טור ושו"ע ס"ב (חצר שנפרצה ... בקרן זוית, אפילו בפחות מי' אסור). מ"א ס"ק ד (דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי).

וכן הוא לקמן סי' שעג (שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית).

[25] **משנה שם** (בית שנפרץ משתי רוחותיו), כפירוש רב שם ע"ב (כגון שנפרץ בקרן זוית, וקירויו באלכסון, דליכא למימר פי תקרה יורד וסותם). טור ושו"ע שם (וכן בית שנפרץ בקרן זוית, אפילו בפחות מי', ונפרץ גם הקירוי, עד שנשאר באלכסון, אסור).

[26] גמרא שם צה, א (אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל, כאן שנפרצה לכרמלית), והיינו שמשנה הנ"ל מיירי שנפרצה לכרמלית.

[27] **תוס'** שם צד, ב ד"ה בשתי (דכשנפרץ שם רגיל להיות נופל מן הקירוי עמו), וד"ה וקירויו (ואומר ר"י דמיירי שנפרץ הקירוי באלכסון עם המחיצות בקרן זוית, וכי האי גוונא לא אמרינן פי תקרה). **רא"ש** שם פ"ט ס"ג (דמיירי כגון שנפרץ הקירוי באלכסון עם המחיצות בקרן זוית ... ובכהאי גונא לא אמרינן פי תקרה). טור ושו"ע שם (ונפרץ גם הקירוי, עד שנשאר באלכסון).

[28] תוס' שם ד"ה בשתי (דטעמא דפי תקרה משום דדמי לפתח ... ובקרן זוית לא דמי לפתח, משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי). רא"ש שם (דטעמא דפי תקרה משום דדמי לפתח ... ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי). ב"י ד"ה ואם נפרץ. לבוש ס"ב (דטעמא כל היכא דאמרינן פי תקרה יורד וסותם הוא משום דדמי לפתח, וכיון דפתחא בקרן זויות לא עבדי אינשי, הוא הדין פי תקרה יורד וסותם נמי לא אמרינן).

*

ולענין צורת הפתח באלכסון נתבאר לקמן סי' שסג סל"ו (אבל אם ירצה יעשה שם צורת הפתח באלכסון), ושם נסמן (הערה 241), שמועיל אף בקרן זוית.

והטעם הוא כדלקמן סי' שסב סי"ט (אם עשה צורת פתח אפילו לפרצה יתירה מעשר מותר, מפני שאין כאן פרוץ כלל), ושם נסמן (הערה 106). ומלשון זה נראה דהא בהא תליא, דכיון שבצורת הפתח אין כאן פרוץ כלל, והוא "כסתום", ו"כמחיצה גמורה", לכן מועיל "אפילו לפרצה יתירה מעשר".

אבל פתח שאינה בקרן זוית, אומרים בה פי תקרה יורד וסותם[29], אפילו היא יתירה מעשר, רק שאינה במילואה[30].

ויש אומרים[31] שאפילו היא במילואה, אפילו נפרצו ב׳ מחיצות זו אצל זו במילואם ונשאר קירוי עליהם, אומרים בו פי תקרה יורד וסותם, אם נשאר שם ב׳ מחיצות דבוקות זו בזו. אבל אם נפרצו ב׳ מחיצות זו כנגד זו במילואה, או ביותר מעשרה, ונשאר ב׳ מחיצות שלימות זו כנגד זו, כיון שיש ביניהם פילוש וקפנדריא מפרצה זו לפרצה שכנגדה, אין אומרים בהן פי תקרה יורד וסותם[32].

דברי שלום

אבל כאן לענין פי תקרה יורד וסותם, מחלק בינם, שמועיל ביתירה מעשר, ולא בקרן זוית (שדומה לפתח, ובקרן זוית אין דרך לעשות שם פתח כלל. אבל פתח שאינה בקרן זוית, אומרים בה פי תקרה יורד וסותם, אפילו היא יתירה מעשר).

וכל זה לדעה הראשונה שלפנינו, משא״כ לפי דעה השנית מועיל גם כאן בקרן זוית, ואם כן דינו לגמרי כצורת הפתח.

[29] **גמרא שם לרב** (מאי שנא מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, משתי רוחות נמי לימא פי תקרה יורד וסותם, אמרי דבי רב משמיה דרב כגון שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון, דליכא למימר פי תקרה יורד וסותם).

[30] **גמרא** שם (אתמר, אכסדרה בבקעה, רב אמר מותר לטלטל בכולה, ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד׳ אמות), **לשמואל**, כפירוש וגירסת **תוס׳** שם ד״ה בשתי, בשם ר״י, **ר״ח** ור״ת (נראה לר״י דסתם אכסדרה יש לה ג׳ מחיצות ... ולית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם, אלא אם כן יש שֵם ארבע מחיצות ... וכן גרסי רבינו חננאל ורבינו תם, והכי פירושו, בשלש, שיש שלש מחיצות והרביעית פרוצה במלואה, אבל בארבע, שיש ברביעית לחי או פס, דאיכא שֵם מחיצה, אע״פ שפרוצה מרובה, או שפרוצה יתר מעשר, אמרינן פי תקרה). **רא״ש** שם פ״ט ס״ג (דסתם אכסדרה יש לה שלש מחיצות ... וכן פירש ר״ח ז״ל דדוקא ברוח רביעית אמרינן פי תקרה יורד וסותם ... אבל בארבע, פירוש שיש שֵם ארבע מחיצות, כגון שיש ברביעית שני לחיין, דאיכא שֵם מחיצה, אף על פי שפרוצה יותר מעשר, אמרינן פי תקרה יורד וסותם).

ואף דהלכתא כרב באיסורי, והי׳ לנו להתיר אף כשפרוץ במילואו. מכל מקום אמרינן בגמרא שם (בעשר כולי עלמא לא פליגי כי פליגי ביתר מעשר, ואיכא דאמרי ביתר כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בעשר). וכלישנא בתרא פסק בעל המאור שם לא, א-ב (ואליבא דהדין לישנא איכא למימר, במאי דפליגי רב ושמואל, בפירושא דמתניתין בלחוד, אבל לענין איסור והיתר לא פליגי ... נקטינן כהדין לישנא הלכה למעשה, דביתר מעשר, במלואו ... לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ... אבל בעשר, אפילו נפרץ במלואו אמרינן פי תקרה יורד וסותם). הובא בראי״ש שם (הר״ז הלוי ז״ל פסק כלישנא בתרא). עבודת הקודש סוף שער א (בית שנפרץ כותלו כולו במלואו, אם אין הפרצה יתירה על עשר אינו צריך כלום, רואין פי תקרה כאילו יורד וסותם. היתה הפרצה יתירה על עשר, צריכה פס ארבעה או שני לחיים, שאין אומרים פי תקרה סותם כל שנפרץ במלואו ביותר על עשר). מ״מ פי״ז הל״ה (יש מי שפוסק כלשון אחרון, דכל שנפרץ מלואו ברוח אחת, והוא יתר מעשר, אין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם, וכן פסק הרשב״א ז״ל בספרו). שו״ת מהרי״ל סי׳ קח (לגרסת ר״ח לא אמרינן פי תקרה אם הרביעית [פרוצה] במילואה, אלא אם כן יש גיפופים). הובא במ״א סי׳ שמו ס״ק ג, ובט״ז סי׳ שסה ס״ק ו.

[31] רמב״ם פי״ז הל״ה (אכסדרה בבקעה מותר לטלטל בכולה, ואע״פ שהיא בת שלש מחיצות ותקרה, שאנו רואין כאילו פי תקרה יורד וסותם רוח רביעית), ומ״מ שם (ומן ההלכות נראה שפוסקין כלשון הראשון, וכרב דהלכתא כותיה באיסורי, והביאו הא דרב בלבד בסתם, משמע דאפילו יתר מעשר, וזה דעת רבינו). ראי״ש שם (ולכאורה נראה דבשל סופרים הלך אחר המיקל). טור ושו״ע שם (אבל פרצה שאינה בקרן זוית, אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם אפילו ביותר מי׳).

[32] תוס׳ שם ד״ה בשתי (ומיהו לרב, אפילו פרוץ משתי רוחות אית ליה פי תקרה, ובלבד שלא יהא מפולש ... דאפילו אין לה אלא שתי מחיצות ופרוצה משני צדדין, אית ליה לרב פי תקרה ... שתי רוחות דמתניתין, שנפרץ זה כנגד זה, דהוי מפולש ולא אמרינן פי תקרה). ראי״ש שם (נראה כדברי רבינו תם, דבשתי מחיצות נמי מהני פי תקרה, מההיא דקאמר בפ׳ קמא דסוכה (יח, ב) בההיא מודינא לך דהוי כמבוי מפולש, פירוש דלא מהני פי תקרה גבי שבת במפולש ... משמע הא בלא פילוש מהני פי תקרה בשתי מחיצות). טור ורמ״א ס״ב (ואמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו בב׳ מחיצות, אם יש כאן ב׳ מחיצות שלימות דבוקות זו בזו, אבל זו כנגד זו לא).

סוכה יח, ב (אמר ליה רבא לאביי, לדידך דאמרת פי תקרה יורד וסותם, אפילו הפחית דופן אמצעי (שנים מכאן ומכאן קיימין, רש״י). אמר ליה מודינא לך בההיא, דהוה ליה כמבוי המפולש (דכיון דאויר פתוח לנגדו, דומיא דמבוי מפולש ועשוי לקפנדריא לבקיעת רבים, רש״י)).

*

עי׳ מ״א.

כנראה הכוונה למ״ש ברמ״א סי׳ שמו ס״ג (אסקופה שהיא רשות היחיד, כגון ... שיש לה שני מחיצות מן הצדדין שהם רחבים ארבע, ומשקוף עליה רחבה ארבע, דאז הוי רשות היחיד).

וכן נפסק לעיל שם ס״ח (מותר ליקח מפתח מכרמלית שלפני גינה לפתוח ולנעול הגינה ... ובלבד שלא תהא מפסקת ביניהן אסקופה שהיא רשות היחיד, כגון ... שיש לה מחיצותא מן הצדדים הרחבות ד׳ טפחים, דהיינו מזוזות הפתח

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

וכן עיקר, ואף על פי כן טוב לחוש לסברא הראשונה[33], כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ו[34]:

ו יש אומרים[35] שאין פי תקרה יורד וסותם, אפילו לפרצה שמרוח אחד, אלא אם כן יש ברוחב הקירוי ד׳ טפחים.

ויש אומרים[36] שצריך גם כן שלא יהא פי התקרה משופע כגגין שלנו[37], שאז אין בהם פה, ולא אמרינן

דברי שלום

מכאן ומכאן, אם יש בהן ד׳, וגם יש עליה משקוף מלמעלה הרחב ד׳, שיש תורת תקרה עליו, ואומרים בו פי תקרה יורד וסותם).

והקשה על זה במ״א שם ס״ק ג (צ״ע דהא בסס׳ שס״א פסק דבעינן דבוקות זו בזו). והיינו דכיון דמיירי באסקופה שבין כרמלית לגינה, הרי יש ביניהם פילוש, ואין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם.

ותירץ רבינו לעיל שם בקונטרס אחרון ס״ק א (דהא באמת אפילו בב׳ רוחות אמרינן פי תקרה, ובזה כנגד זה, היינו טעמא דלא אמרינן, משום דהוי מפולש, כמ״ש התוספות וראי״ש מהגמרא סוף פ״ק דסוכה, והתם פירש״י דאיסור הפילוש משום קפנדריא ובקיעת רבים. אם כן כשיש מחיצה ג׳ באמצע, אף על פי שהיא מחיצת כרמלית, מכל מקום כיון שחוסמת היא את העוברים, שוב אין כאן פילוש. ואף שרחוקה היא, אין בכך כלום לענין שבת). והיינו שכיון שהמחיצה האמצעית של הגינה חוסמת את העוברים באסקופה זו, שוב אין כאן פילוש, ואומרים בה פי תקרה יורד וסותם, אף ששני המחיצות של האסקופה אינן דבוקות זו בזו.

[33] **מהרי״ל** שם (ואף על גב דמילתא דרבנן היא, וגם ר״ת נתעצם בראיותיו דאפילו בב׳ רוחות אמרינן פי תקרה יורד וסותם, מכל מקום טוב להחמיר).

[34] סעיף יב (ואף שמן הדין אין צריך אלא ג׳ מחיצות, וברביעית אומרים פי תקרה יורד וסותם, כמו שיתבאר בסי׳ שס״א. מכל מקום טוב להחמיר). ושם (הערה 84).

[35] **תוס׳** שם פו, א ד״ה קורה (משום היכר ולא משום מחיצה, היינו משום דבקורה שאינה רחבה כי אם טפח, לא אמר פי תקרה יורד וסותם, עד שיהא רחבה ארבעה). **רא״ש** שם **פ״ח** ס״ז (דקורה רחבה ד׳ ... משום פי תקרה ... בקורה טפח לא יאמר פי תקרה יורד וסותם). רשב״א בעבודת הקדש שער א סי״א (היתה רחבה ארבעה ובריאה אפילו פתוח לכרמלית, יראה לי שמותר להשתמש תחתיה, לפי שפי התקרה יורד וסותם, וחודה החיצון סותם). הובא במ״מ פי״ז הי״א. טור (וכגון שפי התקרה חלק ורחבה ד׳ טפחים), רמ״א ס״ב (ויש אומרים דבעינן גם כן ברוחב הקירוי ארבעה טפחים).

וכן הוא לעיל סי׳ שמו ס״ח (יש עליה משקוף מלמעלה הרחב ד׳, שיש תורת תקרה עליו, ואומרים בו פי תקרה יורד וסותם). סי׳ שנב ס״א (שהאסקופה היא רשות היחיד, שיש עליה משקוף רחב ד׳). לקמן סי׳ שסג ס״א (שבקורה זו אין אומרים בה מן התורה פי תקרה יורד וסותם, הואיל ואין ברחבה ד׳ טפחים אין שם תקרה עליה, כמ״ש בסי׳ שמ״ו). סי׳ שסה ס״ו (ואם הקורה רחבה ד׳ טפחים, ובריאה לקבל מעזיבה, הרי שם תקרה עליה, ואומרים פי תקרה החיצון יורד וסותם).

[36] **רש״י** שם צד, ב ד״ה אמרי בי רב (משום פי תקרה נמי לא, כגון שקירויו באלכסון בשפוע, כגון גגין שלנו דליכא פה, דהיינו כעין ארזילא דאמרינן בעושין פסין), **לפירושו בגמרא** שם (כגון שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון, דליכא למימר פי תקרה יורד וסותם), ובדף כה, סע״א (אכסדרה בבקעה, רב אמר מותר לטלטל בכולה ... אמרינן פי תקרה יורד וסותם ... אי דעבידא כי אכסדרה הכי נמי, הכא במאי אסקינן דעבדה כי אורזילא), ופרש״י (דעביד קירוי כי אורזילא, יציע גג משופע, דליכא פה). טור (אבל אם הוא משופע, ואין בו ד׳ טפחים, לא אמרינן יורד וסותם), ושו״ע ס״ב (והוא שלא יהא פי תקרה משופע, דליכא פה).

(ומ״ש הט״ז ס״ק ב (פירוש דבריו הוא, וכגון שפי התקרה חלק ורחבה ד׳ טפחים, פירוש שהפה הוא חלק ורחב ד׳ טפחים באותו רוחב, אבל אם הוא משופע, ואין באותו שיפוע שהוא לצד הפה של התקרה ד׳ טפחים, לא אמרינן ביה פי תקרה). והיינו דקיי״ל שגם בגג משופע אמרינן פי תקרה יורד וסותם, אלא שצריך שישארו בו ד׳ טפחים ביושר.

אינו עולה כלל לפי דעת רש״י (שהוא מקור סברא זו, שהובאה גם בתוס׳ וראי״ש שם, ובפשטות התכוין לזה גם הטור).

אלא ודאי סבירא ליה להטור כפירוש רש״י, שגג משופע אין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם. ומה שהקשה על זה הט״ז (ומאוד מאוד תמוהין דבריו, דאם תאמר שבמשופע לא הוה אמרינן פי תקרה לכו״ע, למה כתב הטור בסי׳ שנ״ח בסופו, קרפף בג׳ סאין, וקורה ממנו בית סאה, מותר אפילו אם הקרוי משופע, דחשבינן כאלו מחיצה בסוף הקירוי כו׳ עכ״ל, משמע בהדיא דאמרינן פי תקרה).

יש לומר ד**סבירא ליה בהא דסי׳ שנח דלא כט״ז**, אלא כדלעיל שם ס״כ (קרפף בית ג׳ סאין שלא הוקף לדירה, וקירה בית סאה, מותר לטלטל בכולו (שאנו רואין את פי התקרה כאילו היא מחיצה יורדת וסותמת ומפסקת בין הב׳ בית סאין לשלישית). ואפילו אם הקירוי הוא משופע (שאין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם כמ״ש בסימן ש[ס]״א, כאן הקילו), מכל מקום רואין כאילו היתה מחיצה גמורה בסוף הקירוי).

ותוס׳ ורא״ש שם **סבירא להו גם כן הכי, מדלא הקשו זה** על רש״י, מהא דקיי״ל בקרפף להתיר גם במשופע).

*

ולענין אם אומרים פי תקרה יורד וסותם למעלה מכ׳ אמה, ראה שו״ת צמח צדק סוס״י קטו (במהדורה החדשה סוס״י צז), שהביא ב׳ דעות.

אלא פי תקרה יורד וסותם:

דברי שלום

[37] ראה גם לעיל סי׳ שמה סכ״ג (גג הבולט על מחיצות הבית ... כגון גגין שלנו). סי׳ שמו סי״ב (בגגין שלנו הבולטים לפני הבתים). הלכות שמירת גוף ונפש ה״א (שאין רגילות כלל להשתמש על גגיהם ... גגין שלנו).

והיינו שגגין שלנו שונים מהגגים שבזמן השי״ס בשני פרטים: (א) שהם בשיפוע. (ב) שבולטים ממחיצות הבית. ושני פרטים אלו, כדי שלא יזל מהגשם לתוך הבית.

שסב איזה מחיצה קרויה מחיצה לטלטל

ובו כ״ב סעיפים:

מחיצות שלא הוקפו לדירה

א כל[1] מחיצות שלא נעשו כדי לדור בתוכן[2], דהיינו לכניסה ויציאה תמיד[3] (עיין סי׳ שנ״ח[4] גבי קרפף), אלא לשמור מה שיניחו בתוכן[5], או לישב בתוכן לשמור השדות[6], שאינו דר בה יומם ולילה אלא מסתופף בצלה בלבד כשהחמה עומדת עליו[7] (אבל סוכה שדר בה השומר יומם ולילה, דירה מעולה היא, כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ח[8]). וכן מחיצות העשויין לצניעות בעלמא, כגון הבנאים שבונים בחמה ועושין מחיצה להגן עליהם מפני החמה[9]. וכן האכסדרה שבונים בתוך הפרדס[10] (שתשמיש מחיצה זו גם כן אינו קבוע[11] להתלונן בצלה אפילו יום ולילה אחד בקביעות, אלא כשהחמה קודרת בלבד. אבל מחיצה

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) מחיצות שלא הוקפו לדירה (ס״א-ד).
(ב) מחיצה שנעשתה או נפלה בשבת (ס״ה-ז).
(ג) ספינות (ס״ח-ט).
(ד) מחיצת שתי או ערב (ס״י-יא).
(ה) מחיצת בעל חיים ואנשים (סי״ב-יז).
(ו) פרוץ כעומד (סי״ח).
(ז) צורת הפתח (סי״ט-כב).

[2] **רב הונא** עירובין **כ[ו]**, א (מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה), ופרש״י (שלא לדור שם, אלא להשתמר מה שיניחו שם). טור ושו״ע ס״א (כל מחיצה שלא נעשית לדור בתוכה, אלא ... לשמור מה שיתנו בתוכה ... אינה מחיצה לעשות מה שבתוכה מוקף לדירה).

[3] **רש״י** שם **כב**, א ד״ה כל אויר (אם תשמישו לדירת אדם, לכניסה וליציאה תמיד).

[4] סעיף א (והקרפף, והוא היקף גדול להכניס בו עצים לאוצר), וס״ו (קרפף וכיוצא בו, אם הקיפו מחיצותיו לדירה ... שעשה בו תחלה סוכת שומרים שדר בה השומר ביום ובלילה ... הרי זה מוקף לדירה).

[5] גמרא ורש״י כו, א שם (להשתמר מה שיניחו שם). טור ושו״ע שם (לשמור מה שיתנו בתוכה).

[6] ברייתא שם כב, א (וכל דירה שתשמישה לאויר, כגון בורגנין שבשדות), ופרש״י שם (עשויה לשמירת אויר שחוצה לה). טור ושו״ע שם (או לישב בה כדי לשמור השדות), וסי׳ שנח ס״א (ובורגנים שאינם עשוים אלא לשמור בתוכן), ומ״א שם ס״ק א (אף על פי שהשומר דר בתוכו, מכל מקום אין עשוי לדור אלא לשמור).

[7] ב״ח (בורגנין שאינן שומרים לשם אלא ביום, ולנין בלילה בביתם). **מ״א** ס״ק א (ואין עשוי לדור בה יום ולילה). תוספות שבת ס״ק א (לשמור השדות, ואינה עשויה לדור בו יום ולילה).

[8] סעיף ו (קרפף ... שעשה בו תחלה סוכת שומרים, שדר בה השומר ביום ובלילה), ושם נסמן (הערה 47).

[9] **רב א[ס]י** שם **כו**, א (מחיצת אדריכלין (בנאים שעושים מחיצה לצל סביבותיהם כשבונים בחמה, רש״י) ... כיון דלצניעותא עבידא לה (ולמחר סתרי לה, רש״י), לא הויא מחיצה). טור ושו״ע ס״א (שלא נעשית לדור בתוכה, אלא לצניעות).

[10] רש״י שם כו, א ד״ה להרע (ובתשובת הגאונים מצאתיה בלשון אחר וישר בעיני מאד ... ואבוורנקא כמין אכסדרה או קובה שבונין המלכים בתוך פרדס שלהן ... מחיצה דאבוורנקא נמי לצניעות עבידא). תוס׳ שם כה, ב ד״ה ההוא בוסתנא (פירש רש״י לשון שני שמצא בהלכות גדולות ונראה לו עיקר, דאבוורנקא כמין אכסדרה או קובה שעושין למלכים בתוך הפרדס ... דהויא מחיצה העשויה לנחת ולצניעות).

[11] ראה רש״י שם ק, א ד״ה משום (אינה לדור בה תמיד אלא להסתופף בה שומרי השדה).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

העשויה ליום ולילה אחד, דירה מעולה היא[12], כמו שנתבאר בסי׳ ש״ס[13]).

וכל מחיצות אלו, אף על פי שהן מחיצות גמורות מן התורה, והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, אפילו יש בתוכן כמה מילין, מכל מקום מדברי סופרים אין מטלטלין בתוכן אלא בד׳ אמות, אם יש בתוכן יותר מבית סאתים, מפני שהן אינן חשובות מוקפות לדירה[14].

אבל עד בית סאתים ועד בכלל, מותר לטלטל בכל המוקף[15]:

ב לפיכך אילן שענפיו יורדין למטה כל סביבו, אם אינם גבוהים ג׳ טפחים מן הארץ[16], ועיקרן במקום שמחוברים לאילן הוא גבוה י׳ טפחים[17], הרי הם חשובים מחיצה, ומותר לטלטל בתוכן, אף על פי שלא נעשו לדירה.

והוא שימלא האויר שבין הענפים בעצים או בקש, ויקשרם שם[18], כדי שלא ינידם הרוח. שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה[19].

---

[12] רש״י עירובין טז, ב ד״ה לא התירום (שהוקף לדירה, שהרי לדור בהן בלילי שבת הקיפום מערב שבת).

[13] סעיף א (יחיד ששבת בבקעה והקיף ... במחיצות גמורות, מותר לטלטל בתוכן אפילו יש בתוכן יותר מבית סאתים, ואינן כקרפף שלא הוקף לדירה, שהרי הקיפן לדור בהן בשבת).

וראה גם לעיל סי׳ שנח ס״א (סוף הערה 7), שאפשר כן הוא גם בגשר שהולכים בו ביום ובלילה, וכן בגינה עירונית ומגרש משחקים שנכנסים בהם ביום ובלילה.

[14] ר׳ יוחנן שם סז, ב (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ואפילו כור ואפילו כורים, הזורק לתוכו חייב (דלענין איסור טלטול שויוה רבנן כרמלית, שאסרו לטלטל בתוכו אלא בד׳, רש״י), מאי טעמא, מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין). תוס׳ שם כב, ב ד״ה דילמא (והוא הדין אפילו לאלף כורים, דמה שיעור יהיה).

וכן הוא לעיל סי׳ שנח ס״א (ואף על פי שהן רשות היחיד גמורה מן התורה והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, שהרי מחיצות גמורות הן, אלא שמחוסרין דיורין, הרי הן ככרמלית מדברי סופרים). סי׳ שמו ס״ו (קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ע״ד שיתבאר בסי׳ שנ״ח, שמן התורה הוא רשות היחיד גמורה אפילו ארוך ורחב כמה מילין, כיון שיש לו מחיצות, אלא שמחוסר דיורין, והזורק מתוכו לרשות הרבים חייב).

[15] **רשב״א** עירובין כו, א (דמחיצה העשויה לנחת, כלומר להניח שם כלים לפי שעה ושלא לדור שם ממש, לאו מחיצה היא, להיות כמוקף לדירה ולעשות היקף הקרפף כמוקף לדירה מחמתן ... דמחיצות הויין, אבל מחיצות לדירה לא הויין ... ולפיכך אינו מותר ... אלא בית סאתים בלבד, דומיא דקרפף), ובעבודת הקדש שער ג ס״ג (שכל דירה שאינה עשויה אלא לאויר או לצניעות או להניח שם כלים, אינה מחיצה גמורה, ואם אינה יתירה על בית סאתיים מטלטלין בכולה. יתירה על בית סאתיים אין מטלטלין אלא בארבע אמות). מ״מ הל׳ שבת פט״ז הט״ו (ודע שכשאמרו אינה מחיצה, רצו לומר מענין מוקפת לדירה, וביותר מבית סאתים, וכך פירש הרשב״א ז״ל, דודאי בפחות מבית סאתים מחיצה היא). **טור ושו״ע** ס״א (מחיצה לטלטל מה שבתוכה, אבל אינה מחיצה לעשות מה שבתוכה מוקף לדירה, אם הוא יותר מב׳ סאתים), וסי׳ שנח ס״א (אבל אם היא סאתים ... מותר לטלטל בכולו).

וכן הוא לעיל סי׳ שנח ס״א (אבל היקף קטן, אינו מתחלף ברשות הרבים, ומותר לטלטל בתוכו, אף על פי שלא הוקף לדירה).

[16] **משנה** עירובין **צט**, ב (אילן שהיה מיסך על הארץ (שנופו נוטה למטה מכל צדדיו סביב, רש״י), אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלים תחתיו). טור ושו״ע ס״א (הילכך אילן שענפיו יורדים למטה, אם אינם גבוהים שלשה מן הארץ ... חשוב מחיצה, ומותר לטלטל בכולו).

[17] רש״י שם טו, א ד״ה המסיך (ועיקרו במקום שמחובר לאילן גבוה עשרה), וסוכה כד, ב ד״ה מטלטלין (ומחיצה זו גבוהה עשרה מבפנים, שהנוף ארוך הוא, ובגובה האילן הוא). **טור ושו״ע** שם (ועיקרן במקום שמחוברין לאילן הוא גבוה עשרה).

[18] **סוכה כד**, ב (אמאי, הא קא אזיל ואתי. התם נמי דעביד ליה בהוצא ודפנא). ופרש״י (אורג הנוף כמין מחיצה. שלא יניענו הרוח). טור ושו״ע שם (והוא שימלא האויר שבין הענפים בעצים או בקש, ויקשור הענפים שלא ינידם הרוח).

עי׳ סי׳ תרל בשו״ע שם ס״י (העושה סוכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה, אם היו חזקים, או שקשר אותם וחיזק אותם עד שלא תהא הרוח מצויה מנידה אותם תמיד, ומילא בין האוירים בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם, הרי זו כשרה), **ובתוספות יום טוב** עירובין פ״י מ״ח (ובפרק ט״ז מהלכות שבת [כתב הרמב״ם] ממלא בין בדיו ועליו, וכתב וקושרן בארץ עד שיעמוד ברוח מצויה. ולא הבינותי היאך קושרן בארץ ... נראה לי כי מלת בארץ שכתב הוא טעות סופר, וצריך להיות כאחת).

[19] רב אחא בר יעקב שם (כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה), ופרש״י (שהרוח מוליכה ומביאה). טור ושו״ע שם (שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אינה מחיצה).

וראה גם לקמן סי׳ שסג ס״ז (לחי שרוח מצוייה יכול להנידו, אף על פי שאינה יכולה להפילו, אינו חשוב משום לחי, שהלחי הוא כמחיצה, וכל מחיצה שרוח מצויה מנידתה אינה מחיצה, כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב).

והוא הדין אם אין גבוהים י׳ טפחים במקום שמחוברים לאילן, אלא שבאמצע הם גבוהים עשרה, שעשויים כקשת. וצריך שיהא ביניהם ד׳ על ד׳ בכל גובה עשרה, שאם אין ביניהם ד׳ אלא מלמטה מעשרה ואילך, הרי הן ככרמלית[20]:

ג וכל זה עד בית סאתים. אבל יותר מבית סאתים אסור[21]. ואפילו נטע האילן מתחלה לשם כך[22], כדי שיהיו ענפיו מחיצות סביבו להתיר שם הטלטול, אין זה מועיל כלום, כיון שאינו עשוי לדור בו אלא להסתופף בצלו לשמור השדות.

אבל אם הוא עשוי לדור בו, ואפילו לא נטעו מתחלה כדי לדור בו, אלא שמילא קש בין הענפים כדי לדור בו, אם רוב הדופן מן הקש הממלא שם לדירה, הרי זה כאלו כל הדופן עשוי לדירה, ומטלטלין שם אפילו ביותר מסאתים[23] (ואפילו שאין ברוחב הקש יותר מעשר, מותר. ואם יש ברחבו יותר מעשר, אף על פי שאינו רוב הדופן גם כן מותר[24], כמ״ש בסי׳ שנ״ח[25]):

ד תל שגבוה ה׳ טפחים, ועשה עליו מחיצה ה׳ טפחים, הרי זה על גביו רשות היחיד גמורה לכל דבר[26], שהרי יש כאן מחיצה י׳ טפחים, היינו ה׳ טפחים מן גובה עצמו, שאומרים בו גוד אסיק מחיצה למעלה[27], כמ״ש בסי׳ שמ״ה[28], וה׳ טפחים מן המחיצה, שהמחיצה וגוד מצטרפין.

---

[20] מ״א ס״ק ב (והוא הדין אם אין גבוהין י׳ במקום שמחוברין לאילן, אלא שבאמצע גבוהין י׳, שעשויים כקשת. ונראה לי דבמקום שגבוהין י׳ צריך להיות רחבים ד׳, דאם לא כן הוה ליה כרמלית).

[21] רב הונא בריה דרב יהושע עירובין צט, סע״ב (אין מטלטלין בו יתר מבית סאתים. מאי טעמא, משום דהוי דירה שתשמישה לאויר (אינה לדור בה תמיד, אלא להסתופף בה שומרי השדה, רש״י), וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה יתר מבית סאתים). טור ושו״ע שם (ודוקא עד בית סאתים, אבל יותר מבית סאתים לא ... כיון שאינו עשוי לדור בתוכו, אלא להסתופף בצלו לשמור השדות).

[22] שם טו, א (שנטעו מתחילה לכך ... אין מטלטלין בו אלא בית סאתים, משום דהוי דירה שתשמישה לאויר, וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה אלא בית סאתים). טור ושו״ע שם (אפילו נטעו לכך).

[23] מ״א ס״ק ג (נראה לי שאם מילא הקש לשם דירה ... אפילו לא נטע האילן לכך, אם רוב הדופן מן הקש, הוי מוקף לדירה).

והיינו שכיון שבלעדי הקש, הוו הענפים פרוץ מרובה על העומד, אין זו מחיצה עדיין, עד שימלא הקש כדי לדור בו.

ואף שגם כשענפים הם רוב לא הוו הענפים מחיצה, שהרי אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה. נתבאר בתוספות שבת ס״ק ג (וצריך לומר דמיירי שקשר את הענפים מתחלה באופן שלא ינודו ברוח מצוייה, ואחר כך מילא את האויר בקש). ולכן דוקא אם רוב דופן הוא מן הקש הוי כאילו כל הדופן עשוי לדירה.

וראה כף החיים ס״ק יח (מדברי הר״ז שם משמע, דהאילן עצמו רוצה לתקנו להיות בית דירה).

[24] פרי מגדים א״א ס״ק ג (כל שיש בו רוחב עשר אמות, וגדר שם, הוה מוקף לדירה, ואין צריך הרוב מהם, כבסי׳ שנ״ח ס״ב).

[25] סעיף ז (אם היה מוקף כבר כולו שלא לדירה, פורץ בו יותר מעשר, וגודרו לדירה).

[26] עירובין צג, ב (הלכתא גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין), ופרש״י (חצר שקרקעיתה גבוה חמשה טפחים, והוסיפו על אותו גובה מחיצה ה׳). טור ושו״ע ס״ב (תל שגבוה חמשה והשלימו לעשרה, שעשה עליו מחיצה גבוה חמשה, חשובה מחיצה לטלטל ולכל דבר).

וראה תוספת שבת ס״ק ו (ומ״ש ולכל דבר, היינו להפסיק בין ב׳ חצירות, כמ״ש סי׳ שע״ב ס״ו). והיינו כדלקמן שם ס״ח (היה קרקעה של אחת מהחצרות גבוה מחבירו ה׳ טפחים, ועשה עליו מחיצה ה׳ טפחים להשלימו לעשרה ... אין יכולים לערב יחד). סי׳ תה סוף ס״ז (חצר שקרקעיתה גבוה מחצר אחרת ה׳ טפחים, וכותל גבוה ה׳ טפחים מפסיק ביניהם, ואין כותל זה גבוה י׳ טפחים אלא לחצר הנמוכה, אבל להגבוהה אינו גבוה י׳, ואעפ״כ היא מחיצה גמורה לשתיהן, כמו שנתבאר בסי׳ שע״ב).

וראה גם לעיל סי׳ שנד ס״א (והערה 3).

[27] תוספת שבת שם (דאמרינן גוד אסיק מחיצתא, והרי הוא כמו שיש לו מחיצות עד לרקיע).

ולכאורה הי׳ מקום לפרש בדבריו, שכיון שבצד החיצון הוא גבוה עשרה, אמרינן ביה גוד אסיק. משא״כ בתל שאינו גבוה עשרה אין אומרים בו גוד אסיק.

אמנם כאן נתבאר שאין אומרים גוד אסיק בחלק המחיצה שבו, אלא בחלק התל שבו. ואומרים גוד אסיק גם בתל גבוה חמשה, כאילו נמשכו למעלה על ראשו. ומצטרפין חמשה אלו של גוד אסיק עם חמשה של המחיצה.

וכן נראה בשו״ת חכם צבי סי׳ ה (גידוד ה׳ ומחיצה ה׳ ... תרי מילי נינהו, דהגידוד הוא משום גוד אסיק, ומחיצה היא כפשוטה).

וראה מראי מקומות וציונים. רשימות שיעורים שבת סי׳ לה.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

מחיצה העומדת מאליה, דהיינו שלא נעשית לשם מחיצה, כשרה לכל דבר[29]:

מחיצה שנעשתה או נפלה בשבת

ה מחיצה שנעשית בשבת בשוגג, כשרה לכל דבר. במזיד, מחיצה היא[30] להחמיר לחייב הזורק מתוכה לרשות הרבים, אבל לא להקל להתיר הטלטול בתוכה, משום קנס[31].

במה דברים אמורים כשלא היתה שם מחיצה כלל בתחלת השבת, אבל אם היתה שם והסירה וחזר ועשאה, אפילו במזיד חזרה להתירה הראשון[32]:

ו וכל זה כשהמחיצה היא ברשות הרבים, או בכרמלית, ועל ידה נעשה שם רשות היחיד. אבל אם גם בלא מחיצה זו יש שם עוד מחיצות שעל ידן נעשה שם רשות היחיד גמורה מן התורה, אלא שהיה אסור לטלטל שם מדברי סופרים, מועלת מחיצה זו להתיר לטלטל שם, ואפילו לא היתה בתחלת השבת ונעשית בשבת במזיד[33].

דברי שלום

[28] סעיף א (עמוד או תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד׳ על ד׳, הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק, דהיינו שאנו רואים את ד׳ צדדי העמוד הגבוהים י׳ טפחים כאלו נמשכו והועלו למעלה על ראשו ועומדים כמחיצות סביב לו, ונמצא ראשו מוקף מד׳ צדדים, וחללו ד׳ על ד׳).

אלא ששם (ולעיל סי׳ שנח סי״א) נתבאר דין גוד אסיק בתל גבוה עשרה, ואילו כאן נתבאר דין גוד אסיק בתל גבוה חמשה וגידוד חמשה.

[29] **גמרא** עירובין **טו**, א (מחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה). טור ושו״ע ס״ג (מחיצה העומדת מאליה, דהיינו שלא נעשית לשם מחיצה, כשרה).

וכן הוא לעיל סי׳ שנח ס״ט (ואף על פי שזו היא מחיצה הנעשית מאליה ... אין בכך כלום, כמו שיתבאר בסי׳ שס״ב), וסט״ז (ניתר על ידן, אף על פי שמחיצה העשויה מאליה היא). לקמן סי׳ שסג סי״ג (אפילו לא העמידו שם לשם לחי, אלא שנזדמן לו שם מאליו, כשר, שהלחי הוא משום מחיצה, ומחיצה העומדת מאליה כשרה).

[30] **ברייתא שבת קא**, ב (שכל מחיצה שנעשה בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה). טור ושו״ע ס״ג (מחיצה שנעשית בשבת, כשרה).

[31] **רב נחמן שם** (לא שנו אלא לזרוק, אבל לטלטל אסור. כי איתמר דרב נחמן אמזיד איתמר), ופרש״י (ומשום קנסא). טור ושו״ע שם (והני מילי שנעשית בשבת בשוגג, אבל במזיד, הויא מחיצה להחמיר לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכה, אבל לא להתיר לטלטל בתוכה).

[32] ברייתא שם (מחצלות הפרוסות (לרשות הרבים) מערבין ומטלטלין מזו לזו, נגללו נאסרו, חזרו ונפרשו, בין שוגגין בין מזידין בין אנוסין ובין מוטעין, חזרו להיתרן הראשון), לפירוש **ר״ן** לו, סע״ב **בשם ר״ת** (עיקר של דברים כדברי ר״ת ז״ל שפירש, דהא דאמרינן כי איתמר דרב נחמן אמזיד איתמר, לאו אמזיד דברייתא קאמרינן, אלא אמזיד דעלמא, דהיינו אמחיצה הנעשית בשבת לכתחלה. **טור** (והני מילי שלא היה שם מחיצה תחלה, אבל היתה שם והוסרה וחזרה ונעשית אפילו במזיד, חזרה להיתירה הראשון. כגון ב׳ או ג׳ שהקיפו במחצלאות סביבותיהן ברשות הרבים, והבדילו גם ביניהם במחצלאות, ועירבו יחד ומתירין לטלטל מזה לזה, ונגללו המחצלאות בשבת נאסרו, חזרו ונפרשו אפילו במזיד חזרו להיתירן הראשון), כפירוש ב״י (ונראה מדבריו שאפילו נגללו מחיצות החיצונות, וחזרו ונפרסו במזיד, חזרו להיתרן, כיון שהיו עשויין מתחלה), **ושו״ע** שם (והני מילי שלא היה שם מחיצה תחלה, אבל היתה שם והסירה וחזרה ונעשית, אפילו במזיד, חזרה להתירה הראשון. כגון שנים או שלשה שהקיפו במחצלאות סביבותיהם ברשות הרבים, והבדילו גם ביניהם במחצלאות, ועירבו יחד, מותרים לטלטל מזה לזה. נגללו המחצלאות, נאסרו. חזרו ונתפרסו, אפילו במזיד, חזרו להיתרן הראשון).

[33] ברייתא הנ״ל, לפירוש **תוס׳** שם ד״ה כי **בשם ר״ת** (ר״ת מפרש דחזרו להיתרן הראשון אפילו אמזידין ... ומחצלות הפרוסות ברשות היחיד, איירי שיש מחצלות מפסיקות בין שתי חצרות, נתגלגלו נאסרו, שהרי הן כחצר אחת, והם עירבו שנים, חזרו ונפרשו חזרו להיתירן הראשון, ומטלטלי אלו לכאן ואלו לכאן). ורא״ש בשמו בפי״א ס״ב (והכי פירושא דברייתא מחצלאות הפרוסות לרשות הרבים, כעין בתים זו אצל זו, מערבין ומטלטלין מזו לזו, כמו כותל שבין שתי חצירות ויש ביניהן חלון או כותל, שאם רצו מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד, נגללו נאסרו, פירוש אם עירבו שנים וסמכו על פריסת מחצלאות שביניהם כשנגללו נאסרו, כמו שתי חצירות שנפרצו במלואן זו לתוך זו, חזרו ונפרסו וכו׳ חזרו להיתירן הראשון, דהוו כשתי חצירות ומטלטלין אלו בכאן ואלו בכאן ... הכא בלא הך מחיצה נעשית רשות היחיד, והמחיצה אינה באה אלא לחלק הדיורין ... חזרו להיתירן הראשון ואפילו במזיד), לפירוש **מ״א** ס״ק ד (מיירי שנפלה בחול, ואפילו הכי שרי, אפילו נעשית במזיד, וכן כתבו התוס׳ ורא״ש פ״ק דעירובין ... ובזה יהיו דברי הטור והרא״ש ור״ן בשם ר״ת והשו״ע שוין, כל היכא דנעשית על ידי המחיצה רשות היחיד, נפלה בחול וחזרה ונעשית בשבת, במזיד אסור, בשוגג שרי (והיינו הא דרב נחמן דאמר לא שנו כו׳, ומיירי במזיד). ואם היתה בלאו הכי רשות היחיד, כגון כותל בין ב׳ חצירות, אפילו נפלה בחול וחזרה ונעשית בשבת שרי, וחזר העירוב למקומו).

ואם היתה שם בתחלת השבת ונפלה אחר כך, מותר אפילו לא חזרה ונעשית כלל, שכיון שגם מבלעדיה יש שם עוד מחיצות, הרי אנו אומרים שבת כיון שהותרה הותרה[34]:

ז כיצד, כגון שנים או שלשה שהקיפו במחצלאות סביבותיהם ברשות הרבים או בכרמלית[35], והבדילו גם ביניהם, ולא עירבו יחד, והיה כל אחד מותר לטלטל בשלו, ובשבת נגללו המחצלאות שביניהם, אנו אומרים שבת כיון שהותרה הותרה[36], כיון שגם מבלעדי המחצלאות שביניהם היתה רשות היחיד גמורה על ידי מחצלאות הראשונות.

ואם קודם השבת לא היו מחצלאות פרוסות ביניהם, ונפרסו בשבת, אפילו במזיד מותר[37].

אבל מחצלאות החיצונות שנפרסו בשבת במזיד, אינן מועילות, אלא אם כן היו כבר פרוסות בתחלת השבת ונגללו וחזרו ונפרסו[38]. ואם לא חזרו ונפרסו, אין אומרים בהם שבת כיון שהותרה הותרה, הואיל ואין כאן מחיצות המפסיקות בין רשות הרבים או כרמלית גמורה[39].

דברי שלום

והיינו כמבואר בתוס׳ עירובין יז, א ד״ה עירב (ואפילו נסתם באמצע השבוע, ואחר כך נפתח בשבת שרי, דחזר העירוב למקומו), וראו״ש שם פ״א סכ״ג (אפילו נסתם באמצע השבוע ונפתח בשבת, דחזר העירוב למקומו).

[34] **עירובין יז**, א (אמר רבה בעאי מרב הונא ובעאי מרב יהודה, עירב דרך הפתח ונסתם הפתח, דרך החלון ונסתם החלון, מהו, ואמר לי שבת הואיל והותרה הותרה). תוס׳ שם ד״ה עירב (נראה לר״י דהלכה כרב הונא דשבת הואיל והותרה הותרה).

*

הלכה זו של ״שבת כיון שהותרה הותרה״, נתבארה בכמה סימנים (כנסמן לקמן). והכלל הוא, שכל מקום שנפלו המחיצות בענין שהוא פרוץ לרשות הרבים או כרמלית, אין אומרים בו ״שבת כיון שהותרה הותרה״. אבל במקום שאין חסרון במחיצות החצרות, ובתחלת השבת הי׳ גם עירוב חצרות או שיתוף מבואות, ונפסל במשך השבת; או שנפסל מטעם יותר מבית סאתים, אמרינן ״שבת כיון שהותרה הותרה״.

בנוסף להמבואר כאן ס״ו-ח, ראה גם לעיל סי׳ שנה ס״ח (ואם היו קשורות ונפסקו בשבת בטל העירוב. ואין אומרים בזה שבת כיון שהותרה הותרה).

סי׳ שנח סכ״ב (ואין אומרים בו הואיל והותר הותר), ושם (הערה 164).

סי׳ שס ס״ד (היו שלשה והקיפו כל צרכם יותר מבית סאתים, ומת אחד מהן בשבת, מותרים כל השבת כולה, כיון שנכנסה שבת בהיתר, והואיל והותרה הותרה).

לקמן סי׳ שסה ס״ט (מבוי שנפלו לחיו או קורתו בשבת, אף על פי שהותר כבר למקצת שבת, אסור משם ואילך, ואין אומרים בו שבת כיון שהותרה הותרה, כיון שהוא פתוח לרשות הרבים או לכרמלית כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב), וס״י (מבוי שעירבו בו כל חצרותיו ... ונשברה הקורה ונאסר המבוי ... חצרות שאינן פתוחות לחצר שהשיתוף מונח בה ... אם נשברה בשבת, אומרים שבת כיון שהותרה הותרה)

סי׳ שעא ס״א (אם אחר כך נמלך וחזר לביתו בשבת אינו אוסר ... שבת זו כיון שהותרה הותרה ושוב לא תאסר, כמ״ש בסי׳ שס״ב), וס״ד (אנו אומרים שבת כיון שהותרה הותרה).

סי׳ שעב סכ״ב (ואם נתמעט בשבת אינן אוסרות, ששבת כיון שהותרה הותרה, וכמו שיתבאר בסי׳ שע״ד).

סי׳ שעד ס״א (ב׳ בתים או ב׳ חצרות שעירבו יחד על ידי שהיה ביניהם חלון או פתח, ונסתם בשבת, מותרים להשתמש מזה לזה דרך גובה כותל וחוריו, ששבת כיון שהותרה הותרה), וס״ב (היה כותל בין [שתי] חצרות ועירבה כל אחת לעצמה ונפרץ הכותל בשבת, מותרים לטלטל כל אחד בחצירו עד מקום הכותל, אפילו כלים ששבתו בבית, ששבת כיון שהותרה הותרה. אבל חצר שנפרצה בשבת לרשות הרבים או לכרמלית פרצה האוסרתה, אין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה, כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב).

סי׳ שפא ס״א (ואין אומרים כאן שבת כיון שהותרה הותרה).

סי׳ שפג ס״א (ואין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה).

[35] שגם בכרמלית אין אומרים כיון שהותרה הותרה כדלקמן בסמוך.

[36] תוס׳ וראו״ש שם, לפירוש המ״א שם (לימא שבת כיון דהותרה הותרה, כמ״ש סי׳ שע״ד ס״ב), וכדלעיל סעיף הקודם.

[37] תוס׳ וראו״ש שם, לפירוש המ״א שם (אלא על כרחך מיירי שנפלה בחול, ואפילו הכי שרי, אפילו נעשית במזיד), וכדלעיל סעיף הקודם.

[38] שבזה מיירי הברייתא לפירוש הר״ן שם, וטור ושו״ע שם, ומ״א שם, וכדלעיל ס״ה.

[39] כדלקמן שעד ס״ב (אבל חצר שנפרצה בשבת לרשות הרבים או לכרמלית פרצה האוסרתה, אין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה, כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב).

וכן הוא לקמן סי׳ שסה ס״ט (מבוי שנפלו לחיו או קורתו בשבת, אף על פי שהותר כבר למקצת שבת, אסור משם ואילך, ואין אומרים בו שבת כיון שהותרה הותרה, כיון שהוא פתוח לרשות הרבים או לכרמלית כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב),

(אבל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, אף על פי שהוא ככרמלית מדברי סופרים, כיון שמן התורה הוא רשות היחיד גמורה, אומרים בו שבת כיון שהותרה הותרה כמ"ש בסי' ש"ס[40]):

ספינות

ח וכן שתי ספינות שבים שהן קשורות זו בזו ועירבו יחד[41], ובשבת נפסקו, אין אומרים בהן שבת כיון שהותרה הותרה, לפי שכשנפסקו הרי זה כאלו הים מפסיק ביניהן[42] כמ"ש בסי' שנ"ה[43], והים הוא כרמלית גמורה[44]. אבל אם חזרו ונקשרו, אפילו במזיד, חזרו להתירן הראשון, כיון שמבלעדי זה היו שתיהן רשות היחיד[45]:

ט ספינה מותר לטלטל בכולה, אפילו היא יותר מבית סאתים, מפני שחשובה למוקפת דירה, ואין אומרים מחיצותיה להבריח מים נעשו שלא לדירה[46].

ואין צריך לומר אם כפאה לדור תחתיה, שכפייתה זו היא עשיית מחיצתה לדירת מטה, ונעשה על ידי כן מוקפת לדירה גם על גבה מלמעלה משום גוד אסיק[47].

אבל אם כפאה לזופתה, אין מטלטלין בה, בין תחתיה בין עליה, אלא בד' אמות, אם היא יותר מסאתים,

דברי שלום

וס"י (מבוי שעירבו בו כל חצרותיו ... ונשברה הקורה ונאסר המבוי ... חצרות שאינן פתוחות לחצר שהשיתוף מונח בה ... אם נשברה בשבת, אומרים שבת כיון שהותרה הותרה), ושם נסמן (הערה 71).

[40] סעיף ד (היו שלשה והקיפו כל צרכם יותר מבית סאתים, ומת אחד מהן בשבת, מותרים כל השבת כולה, כיון שנכנסה שבת בהיתר, והואיל והותרה הותרה).

[41] ברייתא שבת קא, ב (ספינות קשורות זו בזו, מערבין ומטלטלין מזו לזו. נפסקו, נאסרו. חזרו ונקשרו, בין שוגגין ובין מזידין בין אנוסין בין מוטעין חזרו להיתרן הראשון).

[42] תוס' שם ד"ה נפסקו (דהכא כיון דנפסקו, הוי כאילו הוי רשות הרבים ביניהם, ואם עירבו ג' בתים (ביניהם) ונפל האמצעי ונעשה רשות הרבים, פשיטא דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה).

[43] סעיף ח (ואם היו קשורות ונפסקו בשבת, בטל העירוב, ואין אומרים בזה שבת כיון שהותרה הותרה).

[44] כדלעיל סי' שמה סי"ט (איזו היא כרמלית ... וכן הימים והנחלים).

[45] ברייתא שם (חזרו ונקשרו, בין שוגגין ובין מזידין בין אנוסין בין מוטעין, חזרו להיתרן הראשון), ותוס' שם ד"ה כי אתמר (ור"ת מפרש דחזרו להיתרן הראשון אפילו אמזידין, ורב נחמן דאמר דבמזיד לא הוי מחיצה אלא לזרוק ולא לטלטל, היינו שעל ידי המחיצה נעשה רשות היחיד, אבל ספינות דבלאו הכי הוו רשות היחיד, כי קשרו אפילו מזיד שרי לטלטל).

ואף שלענין המחצלאות נתבאר לעיל (הערה 33) שלפי דעת התוס' "מיירי שנפלה בחול, ואפילו הכי שרי, אפילו נעשית במזיד".

מכל מקום כאן לענין ספינות, בודאי לא יועיל אם נפסקו בחול, שהרי אם כן לא עירבו ביניהם כלל, שהרי היתה בינם כרמלית, אלא מיירי בודאי שנפסקו בשבת, ונאסרו כיון שאין אומרים בזה כיון שהותרה הותרה (כדלעיל הערה 42). וכשחזרו ונקשרו חזרו להתירן הראשון.

ואף שהעירוב כבר נתבטל, מכל מקום חוזר העירוב וניעור, כדלקמן סי' שפג ס"א-ב (העירוב אינו חוזר וניעור ... הואיל וכבר נתבטל ... ואינו דומה לספינות שהיו קשורות זו בזו מבעוד יום ועירבו יחד, ונפסקו בשבת ונתבטל עירובן, וחזרו ונקשרו, שחזרו להיתרן הראשון, כמו שנתבאר בסימן שס"ב ... לפי שבשעה שעירבו הספינות הקשורות לא היו עומדות ליפסק בשבת ולהתבטל עירובו).

[46] עירובין צ, סע"א (איתמר, ספינה, רב אמר מותר לטלטל בכולה (ואפילו ישנה יותר מבית סאתים, דהוקף לדירה הוא, רש"י), ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד'. רב אמר מותר לטלטל בכולה דהא איכא מחיצתא (ביתירה מבית סאתים איירי, כדפירש בקונטרס, ופליגי אי חשיבי מחיצה דספינה כמוקפת לדירה אי לא , תוס'), ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות, מחיצות להבריח מים עשויות (ולא לדירה, רש"י). אמר ליה רב חייא בר יוסף לשמואל, הילכתא כוותך או הילכתא כרב, אמר ליה הילכתא כרב). טור ושו"ע ס"ד (ספינה, מותר לטלטל בכולה, אפילו היא יותר מבית סאתים, דחשיבא מוקפת לדירה).

[47] גמרא שם (אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף, ומודה רב שאם כפאה על פיה שאין מטלטלין בה אלא בארבע אמות, כפאה למאי, אילימא לדור תחתיה, מאי שנא מגג יחידי), ופרש"י (דאמר רב אפילו לרבנן מותר לטלטל בכולו, ואפילו יותר מבית סאתים, דכיון דמחיצות לדירה נעשו, אע"פ שלא לדירת מעלה עשאום, כי אמרינן בהו גוד אסיק הוי כהיקף לדירה, הכא נמי כיון דכפאה לדור כפייתה זו היא עשיית מחיצתה לדירת מטן, כי אמרת בהו גוד אסיק הוי היקף לדירה). טור ושו"ע שם (כפאה לדור תחתיה, הוי רשות היחיד אף עליה). מ"א ס"ק ו (דאמרינן גוד אסיק מחיצתא).

וכדלעיל סי' שנח ס"ה (וכן גג הבית שהוא רשות היחיד ... מותר לטלטל בכולו, אפילו יש בו יותר מבית סאתים).

מפני שבטל מחיצותה מתורת דירה בכפייתן זו, שאינן עומדות כל זמן כפייתן, לא לדירת מטה ולא לדירת מעלה[48]:

מחיצת שתי או ערב

י בכל עושין מחיצה[49] מבעוד יום, אפילו בכלים ואוכפות הגבוהים י׳ טפחים[50], אף על פי שסופן להנטל אחר השבת[51].

ואפילו מחיצות של ערב בלא שתי, כגון של חבלים המתוחים על גבי יתידות סביב, חבל על גבי חבל בגובה י׳ טפחים[52]. או של שתי בלא ערב, כגון קנים הגבוהים עשרה הנעוצים בארץ זה אצל זה[53]. הרי זה מועלת עד בית סאתים, אפילו ליחיד בישוב, כמו שנתבאר בסי׳ ש״ס[54].

ובלבד שלא יהיה בין חבל לחבירו, או בין קנה לחבירו, ג׳ טפחים[55]. וכל אויר שהוא פחות מג׳ טפחים נחשב כסתום לגמרי[56].

---

[48] גמרא שם (אלא שכפאה לזופתה) ופרש״י (שבטל מחיצותיה מתורת דירה ... לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן). טור ושו״ע שם (כפאה לזופתה, אין מטלטלין בה אלא בד׳ אמות, אם הוא יותר מסאתים). מ״א ס״ק ז (ומשמע דאף תחתיה אין מטלטלין, שבטל מחיצותיה מתורת דירה).

[49] כמה סוגי מחיצות שאינן מלאות, ומועילות בשבת, נתבארו לפנינו (סימנים שסא-ג):
(א) לבוד בשתי או בערב (שסב י).
(ב) עומד כפרוץ (שסב, יח).
(ג) צורת הפתח (שסב, יט-כב).
(ד) קורה (שסג, א).
(ה) לחי (שסג, א).
(ו) פס (שסג, ב).
(ז) פי תקרה יורד וסותם (שסא, ה-ו).

[50] משנה עירובין טו, א (בכל עושין לחיין). שם טו, ב (שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה, מטלטלין בתוכה, ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים) ברייתא שם (שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה בגמלין באוכפות ... מטלטלין בתוכה). טור ושו״ע ס״ה (בכל עושים מחיצה, בכלים ובאוכפות).
וכן לענין לחי נתבאר לקמן סי׳ שסג ס״ה (בכל עושין לחיים).

[51] רש״י שם עח, ב ד״ה לענין מחיצה (אע״ג דעתיד ליטלו, כל כמה דהוי התם מחיצה היא, דהא מפסיק, מידי דהוה אעביטין ואוכפות וכלי בהמה דתנן בפרק קמא דמקיפין בהן).
וראה לעיל ס״א (מחיצה העשויה ליום ולילה אחד, דירה מעולה היא).

[52] משנה שם טז, ב (מקיפין שלשה חבלים (על גבי יתדות סביב, רש״י) זה למעלה מזה וזה למעלה מזה (הויא מחיצה של ערב, רש״י) ... שיהא הכל עשרה טפחים). טור ושו״ע שם (בין של ערב לבד, כגון של חבלים).

[53] משנה שם (מקיפין בקנים). ופרש״י (נעוצים ועומדים, זו היא מחיצה של שתי). טור ושו״ע שם (או של שתי לבד, כגון קנים נעוצים בארץ).
ונתבאר בשו״ת צמח צדק יו״ד סי׳ קסו אות א.

[54] סעיף א (יחיד ששבת בבקעה והקיף מחיצות גרועות, כגון שתי בלא ערב או ערב בלא שתי, על דרך שיתבאר בסי׳ שס״ב, שהן מועילות לעשותה רשות היחיד גמורה מן התורה אפילו יש בו כמה מילין, והזורק לתוכו מרשות הרבים חייב, אף על פי כן מדברי סופרים אין מועילות להתיר הטלטול בתוכן ומתוכן לרשות היחיד גמורה, אלא כשאין בתוכן רק בית סאתים).

[55] משנה שם (ובלבד שלא יהו בין חבל לחבירו שלשה טפחים ... ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים). טור ושו״ע שם (ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ובין קנה לחבירו ג׳ טפחים).
וכן הוא לקמן סי׳ שסג סמ״א (קנה קנה פחות מג׳ טפחים). סי׳ תב ס״א (של קנים סמוכים זה לזה פחות מג׳ טפחים).

[56] רש״י שם ד״ה זה למעלה (פחות מג׳, והוי כולו עומד דכלבוד דמי), וד״ה בערב מאי (דהתם כולו עומד הוא, דכלבוד דמי). ריטב״א שם ד״ה ואם איתא (דחשבינן לבוד כאלו הוא סתום). מ״א ס״ק טז (וכל אויר שהוא פחות מג׳ נחשב כסתום).
וכן הוא לעיל סי׳ שנו ס״ג (הם כסתומים לגמרי משום לבוד). לקמן סי׳ שסג סל״ד (שהוא כסתום מתורת לבוד), ושם (הערה 215), וסמ״א (פחות מג׳ טפחים שכסתום ושלם הוא מתורת לבוד).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אבל[57] אם יש אפילו בין חבל אחד לחבירו ג׳ טפחים, אינו מחיצה כלל (אלא אם כן האויר של ג׳ טפחים הוא באמצע) ויש מחבל העליון של ג׳ טפחים הללו עד חבל העליון שבראש גובה המחיצה יותר מג׳ טפחים סתום בחבלים[58]. ומחבל התחתון של ג׳ טפחים אויר הללו סתום גם כן בחבלים עד פחות משלשה סמוך לארץ. שאם אין מחבל העליון של ג׳ טפחים הללו עד חבל העליון שבראש גובה המחיצה אלא ג׳ טפחים סתומים בחבלים[59], הרי האויר שמצד זה ומצד זה לג׳ טפחים הללו הסתומים, דהיינו האויר העליון שעד חבל שבראשי גובה המחיצה, עם האויר של ג׳ טפחים הללו, באים ומבטלים הג׳ טפחים סתומים שביניהם. אבל אם הסתום יותר מג׳ טפחים, אזי אין אויר זה מבטל הסתום שעליו, הואיל והוא מרובה ממנו[60].

וכל זה בין חבל לחבל. אבל אם יש אויר ג׳ טפחים מהארץ עד חבל התחתון, אפילו משם ואילך סתום לגמרי יותר ממאה אמה, אין זו מחיצה, הואיל והגדיים יכולים לבקוע תחתיה[61] כמ״ש בסי׳ שנ״ה[62]:

יא וכל זה בחבלים. אבל בקנים, אם יש בין קנה אחד לחבירו ג׳ טפחים או יותר, עד עשר אמות, אין

---

[57] עתה בא לבאר, שאפילו במקום שאין להתיר בחבלים מטעם לבוד, אפשר לפעמים להתירם משום שהעומד מרובה על הפרוץ.

דיני עומד מרובה על הפרוץ (או עומד כפרוץ) יתבארו לקמן סי״ח. וכאן יתבאר שמועיל גם בחבלים של ערב.

[58] היינו שהחבלים העליונים הם רחבים יותר, או שיש שם חבל נוסף באמצע ג׳ טפחים העליונים, ולבוד חשוב כסתום.

יוצא אם כן שגובה עשרה טפחים של החבלים הם כך:

(א) חבל הראשון הוא בג׳ טפחים התחתונים, שהם כסתום משום לבוד.

(ב) בין חבל ראשון לשני ג׳ טפחים, שאין אומרים בהם לבוד, והוא פרוץ.

(ג) החבלים העליונים הם ד׳ טפחים (שביניהם פחות מג׳ טפחים, ואומרים בהם לבוד).

כך שהעומד הוא שבע טפחים והפרוץ ג׳ טפחים, וניתר בעומד מרובה על הפרוץ, או עכ״פ עומד כפרוץ, וכדלקמן סי״ח (אם הפרוץ כעומד שוה בשוה מותר (בין במחיצות של שתי בין במחיצות של ערב)).

[59] והיינו שאם יהי׳ גובה עשרה טפחים באופן זה:

(א) חבל הראשון הוא בג׳ טפחים התחתונים, שהם כסתום משום לבוד.

(ב) בין חבל ראשון לשני ד׳ טפחים, שאין אומרים בהם לבוד, והוא פרוץ.

(ג) החבלים העליונים הם בתוך ג׳ טפחים, שאומרים בהם לבוד, והוא כסתום.

גם אז יהי׳ העומד (ששה טפחים) מרובה על הפרוץ (ארבעה טפחים). אלא שאז יבוא האויר העליון שלמעלה מג׳ טפחים העליונים, עם האויר של ד׳ טפחים האמצעיים, ויבטלו את מחיצת ג׳ הטפחים העליונים שביניהם.

וכהכלל האמור לקמן סי׳ שסג ס״מ (שהאויר ... שמצד זה ומצד זה מבטלים את הפס שבאמצעם), ושם נסמן (הערה 269).

[60] גמרא שם (אמר רב המנונא אמר רב הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד, בעי רב המנונא בערב מאי. אמר אביי תא שמע שיעור חבלים ועוביין יתר על טפח, שיהו הכל עשרה טפחים, ואי איתא, למה לי יתר על טפח, ליעביד פחות משלשה וחבל משהו, פחות משלשה וחבל משהו, פחות מארבעה וחבל משהו. ותיסברא, האי פחות מארבעה היכא מוקים ליה, אי מוקים ליה תתאי, הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעין בה, אי מוקים ליה עילאי, אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה (ולא הוה ליה עומד, משום דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לעילאי, תוס׳), אי מוקים ליה במיצעי, הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות, שמעת מינה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות הוי עומד. אלא רב המנונא הכי קא מיבעיא ליה, כגון דאייתי מחצלת דהוי ז׳ ומשהו, וחקק בה ג׳, ושבק בה ד׳ (שלימין למעלה, רש״י) ומשהו (למטה) ואוקמיה (להך גיסא דמשהו) בפחות מג׳ (סמוך לקרקע, דהשתא הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ מרוח אחת, ואוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא נמי ליכא למימר, הואיל ועומד מרובה על האויר דתותיה מיניה). רב אשי אמר מחיצה תלויה איבעיא ליה). הובא כל זה במ״א שם.

רא״ש שם פ״א סכ״ב (והראב״ד ז״ל כתב, כיון דרב אשי אוקי בעיא דרב המנונא בענין אחר, אלמא פשיטא דערב כשתי לענין עומד מרובה על הפרוץ, ולא איצטריך ליה למיבעי. וכן מסתבר).

וכן הוא גם אם הפרוץ כעומד, כדלקמן סי״ח (אם הפרוץ כעומד שוה בשוה מותר (בין במחיצות של שתי, בין במחיצות של ערב)). וראה מראי מקומות וציונים.

[61] גמרא שם (אי מוקים ליה תתאי, הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעין בה). מ״א שם (ואם מניח למטה יותר מג׳, אף על פי שעומד מרובה, אסור, דהוה ליה מחיצה תלויה).

וכדאמרינן שבת צז, א (משום דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה). קא, א (הויא ליה מחיצה שהגדיים בוקעין בה).

[62] סעיף י (במחיצות התלויות ביבשה הגבוהות ג׳ טפחים מן הארץ, אין אומרים בהם גוד אחית, לפי שהגדיים יכולים לבקוע תחתיהם, כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה). ובסי׳ שמה ס״ד (כל מחיצה שאינו מגעת ג׳ טפחים לארץ אינו מחיצה לחלוק רשות בפני עצמה, לפי שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה).

המחיצה נפסלת בשביל זה[63]. אלא אם כן הפרוץ מרובה על העומד כמו שיתבאר[64].

ואפילו אם יש אויר סמוך לקצה המחיצה, ולא נשאר שם עומד יותר מעשר עד הקצה, אין אומרים שיבא אויר זה עם אויר העולם שחוץ לקצה ויבטלו עומד הנשאר מאויר זה עד הקצה. לפי שאין אומרים שהאויר מבטל העומד אלא באויר שהוא נחשב כסתום על ידי העומד, כגון האויר שבתוך המחיצה, והאויר שלמעלה עד לרקיע, שהוא נחשב גם כן כסתום כשיש תחתיו עומד גבוה עשרה. אבל אויר העולם שחוץ לקצה המחיצה, אין נחשב כסתום כלל על ידי העומד, ולכן אינו מבטלו כלל[65]:

מחיצת בעל חיים ואנשים

יב אפילו מבעלי חיים עושים מחיצה[66], שיעמיד שם בהמה לדופן מבעוד יום[67], ומותר לטלטל שם בשבת, ובלבד שתהא קשורה שם[68] ע"ד שיתבאר בסי' שס"ג[69]. ואם החלל שבין הרגלים גבוה ג' טפחים, צריך לגדור שם בקנים[70]:

יג ואפילו בשבת מותר לעשות מחיצה מהאנשים[71] העומדים זה אצל זה בפחות מג' טפחים[72], לפי שאין דרך בנין בכך[73] (שהרי האדם הוא בן דעת ועומד לדעת עצמו[74], מה שאין כן בהמה שהיא כעץ בעלמא

---

[63] משנה טו, ב (כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת, מפני שהיא כפתח, יתר מכאן אסור). טור ושו"ע ס"ט (ובלבד שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מעשר. אבל עד עשר אמות מותר, מפני שהיא כפתח).

[64] לקמן סי"ח (כל היקף מחיצות שהפרוץ שבו מרובה על העומד אסור).

[65] תוס' שם י, ב ד"ה ואצבעיים (וריצב"א מפרש דאוירא דעלמא לא אמר דאתי ומבטל ליה, אלא באויר שאני חושבו כסתום ... אבל האויר שאינו מן המחיצה אינו מבטל). הובא במ"א ס"ק טז (כמ"ש התוס' סוף דף י', דאוירא דעלמא לא אמרינן אתי ומבטל למחיצתא, אלא באויר שאני חשבו כסתום).

ומיירי כגון שבקצה אחד יש מחיצה 8 אמות, ובקצה השני מחיצה 2 אמות, וביניהם פרוץ 9 אמות, שהעומד (10 אמות) מרובה על הפרוץ (9 אמות). ואי אפשר לומר שהאויר שמכאן (9 אמות פרוץ) ושמכאן (שמחוץ למחיצה) באים ומבטלים את המחיצה שביניהם (8 אמות).

ואם רוחב המבוי הוא 20 אמה, ואין העומד מרובה על הפרוץ, יתבאר לקמן סי' שסג ס"מ, איך לעשות המחיצות באופן שלא יבוא האויר שמכאן ומכאן ויבטלו את הפס שביניהם.

[66] משנה עירובין טו, א (בכל עושין לחיין אפילו בדבר שיש בו רוח חיים). טור ושו"ע ס"ה (ואפילו בבעלי חיים).

[67] מטעם שיתבאר לקמן סי"ג (העמדתה למחיצה דומה לבנין).

*

והיינו דוקא בשבת, משא"כ בחול מותר לעשות מחיצה גם מבעלי חיים ומבני אדם, שמועיל לענין סוכה וכיו"ב, כמבואר בטור ושו"ע סי' תרל סי"א-ב (עושים מחיצה מבעלי חיים, שיקשור שם בהמה לדופן. יכול לעשות מחבירו דופן לסוכה להכשירה, ואפילו ביום טוב, ובלבד שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם, אבל בחול, אפילו אם הוא יודע, שפיר דמי).

וכן נהגו במחיצות בני אדם לענין כהן שצריך לעבור בבית הקברות, או בשאר דברים שזקוקים למחיצה בימות החול, שמועיל אף שיודעים האנשים שהועמדו שם, כמבואר בחיי אדם כלל מח ס"ג (ולכן כשעומד במקום מטונף וצריך לברך, אם הוא בחול מותר לעשות מחיצות בני אדם, אע"פ שיודעין שהועמדו לשם מחיצה). הובא במשנ"ב ס"ק לח, ושו"ת הר צבי, או"ח ח"א סימן פו.

[68] רמב"ם הל' שבת פט"ז הכ"א (והוא שיהיו כפותים כדי שלא ינודו). טור ושו"ע שם (ובלבד שיהו כפותים).

[69] סעיף ה (בכל עושין לחיים אפלו מבעלי חיים. ובלבד שיקשרנו שם בחבלים ... בענין שאינו יכול לרבוץ, כדי שלא יתמעט גבהן מי' טפחים ויטלטלו במבוי באיסור על סמך לחי זה), ושם נסמן (הערה 33).

[70] סוכה כג, א (והאיכא רווחא דביני ביני, דעביד ליה בהוצא ודפנא). מ"א ס"ק ט (והכי איתא בסוכה דף כ"ג דצריך לעשות מחיצה בין הרגלים של בהמה, לפי שיש ביניהם יותר מג').

[71] עירובין מג, ב (עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס). שם מד, ב (במחיצה של בני אדם). טור ושו"ע ס"ה (ואפילו באנשים שעומדים זה אצל זה).

[72] ס' התרומה סי' רטו (שלא יהיה שלשה טפחים בין איש לאיש). שבלי הלקט סי' קד (שלא יהא ג' טפחים בין זה לזה). טור ושו"ע שם (בפחות מג').

[73] רש"י שם מד, ב ד"ה שלא לדעת (דמשום עשיית אהל ליכא למימר, דאין דרך בנין בכך).

[74] שהקשה הט"ז ס"ק ג (מה מועיל כאן שאותו אדם שהוא עומד במקום מחיצה אינו יודע דבר זה, מכל מקום העושה את המחיצה ההיא הוא יודע, ובמזיד הוא עושה).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

והעמדתה למחיצה דומה לבנין[75]).

ואפילו כשהם מהלכים חשובים מחיצה[76], וביניהם רשות היחיד גמורה[77] (אם הוא בענין שיש מהם כד׳ מחיצות מקיפות לחלל שביניהם[78]):

יד במה דברים אמורים שמותר להעמידם בשבת, אלא כשהם אינם יודעים שלשם מחיצה הוא מעמידם שם[79] (שכיון שהם אינם מתכוונים למחיצה, והם בני דעת ועומדים לדעת עצמן[80], אין בזה משום עשיית מחיצה בשבת). אבל אם אפילו אחד מהם יודע, אסור להעמידם[81]. ואם עבר והעמידם במזיד, דינם כמחיצה הנעשית במזיד בשבת[82] שנתבאר למעלה[83].

ואפילו אם לא הודיעם עתה שעושה מהם מחיצות, אם קרוב הדבר שידעו, כגון שעשה מהם מחיצה פעם אחת ונודע להם כבר, לא יעשה הוא מהם מחיצה עוד[84], שמא ירגישו בדבר טרם שיספיקו לגמור עשיית

דברי שלום

ועל זה מבאר כאן, שאותו אדם אינו מעמיד את בני האדם, שהרי הם בני דעת ועומדים מעצמם, כמבואר ברבינו יהונתן שם יב, א ד״ה רב חסדא (שהרי רב חסדא לא היה מסדר האנשים בידיו, אלא מאליהן נעשין, שנתקבצו לו שם). וכן הוא לקמן סי״ד במוסגר (והם בני דעת ועומדים לדעת עצמן).

ולכן מותר להעמיד אותם אפילו אם העמידם כדי שיוכל לטלטל במחיצה זו; ולא הובאה כאן הדעה האוסרת בשו״ע ס״ז (יש מי שאומר שלא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו, אלא יעמיד אותם אחר שלא לדעתו).

ונתבאר לעיל סי׳ רעו בקונטרס אחרון ס״ק ג (דעת הרשב״א שחולק על ס״ז). והיינו מ״ש הרשב״א בעבודת הקודש שער ג ס״ה (ויש מי שהורה שלא יעמיד אותם אדם שרוצה להשתמש במחיצה זו, אלא יעמיד אותם אחר. ולא יראה לי כן, ואיני יודע עיקר לדברים אלו). הובא במ״מ פט״ז הכ״ב (אבל הרשב״א ז״ל כתב שכל שנעשית בשגגה, אפילו נתכוין העושה לטלטל בה, הרי זה מותר לטלטל בה). ובמ״א שם ס״ק יד (דהא אמרינן בגמרא עושה אדם את חבירו דופן כדי שיאכל וישתה וישן שם כו׳, משמע שעושה על דעת לטלטל, ואפילו הכי שרו, וצ״ע. ואפשר דמשום הכי כתב שהרשב״א חולק).

[75] שאף שכתב רבינו ירוחם נתיב ח סוף ח״א (אם נפל דופן הסוכה, אם היא דופן שלישית שמתיר בה הסוכה, לא יעמיד בה אדם ובהמה או כלים, מאחר שהיא מחיצה המתרת ואין עושין אהל עראי ביום טוב, וכל שכן בשבת), ולא חילק בין אדם לבהמה. מכל מקום המ״א שם חילק בינם (אבל בהמה הוי כעץ בעלמא, ואסור להעמידה ביום טוב לדופן ג׳, וכ״כ רבינו ירוחם).

[76] שו״ת הרא״ש כלל ב סי״ט (מחיצת בני אדם, אם מועלת דרך הלוכם. יש לדקדק דמועלת, מדאמר (עירובין מד, ב) הנהו זיקי דהוו שדיין בריסתקא דמחוזא, בהדי דאתא רבא מפרקיה עיילינהו, וסתמא דמלתא הם היו מהלכין, כי מה להם לעמוד ברשות הרבים. והלשון מוכיח כך, בהדי דאתא רבא מפרקיה, משמע דרך הילוכן הוליכם בתוך הבאים). טור ושו״ע ס״ה (ואפילו כשהם מהלכים חשובים מחיצה וביניהם רשות היחיד).

[77] ב״י ד״ה ואפילו באנשים, בשם שו״ת הרשב״א (וכתב הרשב״א בתשובה, דאפילו ברשות הרבים מהניא האי מחיצה, דמחיצת בני אדם מחיצה גמורה היא).

[78] משא״כ בג׳ מחיצות לא הוי רשות היחיד גמורה בין המחיצות אפילו במחיצות גמורות, כדלעיל סי׳ שמה ס״ו (מקום המוקף ג׳ מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה, מפני שלפעמים נדחקים רבים לתוכו כשיש דוחק רב ברשות הרבים), וכל שכן במחיצת אנשים, שאסור לטלטל בינם.

[79] עירובין מד, ב (אם אמרו שלא מדעת, יאמרו לדעת), ופרש״י (שהעומד שם יודע שלשם מחיצה העמידוהו שם, אסור). טור ושו״ע ס״ה (והוא שלא ידעו שהועמדו לשם מחיצה).

וכן הוא לקמן סי׳ תה ס״ד (והוא שלא ידעו אותם שנעשית מהם המחיצה, שלשם כך נקראו, כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב).

והיינו דוקא בשבת, משא״כ בחול (כדלעיל הערה 67).

[80] כדלעיל סעיף הקודם (והערה 74).

[81] שבלי הלקט סי׳ קד (וצריך לדקדק ולהביא שם אנשים שלא יבין אחד מהן שנאספו לשם מחיצה, שאם ידע אחד מהם שנאספו לשם מחיצה, אסור). ארחות חיים הל׳ שבת סי׳ רסו בשם הרשב״א (וכן דעת הרשב״א ז״ל, וביאר שאפילו יודע מהן, אסור). שו״ע שם (ואפילו אחד מהם יודע, אסור).

[82] רבינו יהונתן עירובין יב, א ד״ה והנהו דעבדינן (שאם ירגישו בדבר, הויא נעשית במזיד, ולא הוי מחיצה אלא להחמיר, שמי שזורק מרשות הרבים לתוכו חייב, ולא לדבר אחר כלל). מ״א ס״ק יא (דאסור לעשות מחיצה בשבת, ואם עשו במזיד, עי׳ ס״ג).

[83] סעיפים ה-ח.

[84] גמרא שם מד, ב (לשבתא אחריתי בעי עיילינהו, ואסר להו, דהוה ליה כלדעת, ואסור). תוס׳ שם מג, ב ד״ה אילימא (כיון שכבר עשו פעם אחת, ידעו שלדעת כן עשו, ואסור מכאן ואילך, כדמסיק בסמוך בשמעתין). טור ושו״ע שם

המחיצה, ואחר כך יגמרוה, ונמצא נעשית באיסור[85]. אבל יש להסתפק אם אדם אחר רשאי לעשות מהם מחיצה עוד[86] (וספק דברי סופרים להקל):

טו ואפילו כשעושה מהם מחיצה פעם ראשונה, אם מעמידם תחלה כמחיצות, ואחר כך מוליכם כך כדי לטלטל ביניהם כשהם מהלכים, קרוב הדבר שירגישו בדבר קודם שיגמור הולכתם אותם כמחיצות, כיון שהעמידם תחלה ואחר כך מוליכם, והוא הולך ביניהם. ולא התירו לטלטל ביניהם דרך הילוכם אלא כשהם מהלכים מעצמם[87]:

טז אם באו תחלה שלא לדעת, אף על פי שאחר כך הרגישו בדבר, לאחר שנעשה מהם המחיצות, קודם שהספיק לטלטל ביניהם, אין בכך כלום, כיון שבשעת עשיית המחיצה היתה שלא לדעת[88]:

יז אין לעשות מחיצה של בני אדם אלא בשעת הצורך ובשעת הדחק[89].

ואם שכח חפץ ברשות הרבים, יותר טוב להוליך שם תינוקות, והם יגביהו החפץ מאליהם ויביאוהו לבית, משיעשה מחיצות של בני אדם ויביאנו גדול[90].

והוא שאין התינוק יודע שחפץ זה הוא של אביו, ולהנאת עצמו הוא מתכוין בהבאתו אותו, שסבור שמצא חפץ ברשות הרבים. אבל אם יודע שחפץ זה של אביו, הרי הוא מתכוין מן הסתם בהבאתו בשביל אביו[91], וצריך כל אדם למחות בתינוק זה שלא יביאנו[92] כמו שנתבאר בסי׳ של״ד[93]. וכל שכן שלא

דברי שלום

(ואפילו אם לא הודיעם שעושה מחיצה עתה, אם קרוב הדבר שידעו, כגון שעשה מהם מחיצה פעם אחת, לא יעשה מהם מחיצה עוד).

[85] פסקי עירובין למהר״ם מרוטנבורג סי׳ פט (שמא ירגישו קודם שיפסיקו לגמור הדבר). הובא במרדכי רמז תצח (מכאן מדקדק רבינו מאיר ... שמא ירגישו בדבר קודם שיספיקו לגמור הדבר). הובא בב״י.

ומ״ש הריטב״א שם ד״ה אמר ליה רבא (ומיהו אם באו בתחלה שלא לדעת, ואחר כך הבינו, אין לחוש לכך). וכן נפסק בשו״ע ס״ו (אם באו מתחלה שלא לדעת, אף על פי שאחר כך הרגישו, אין לחוש). וכתב על זה במאמר מרדכי ס״ק ה (ונלפק״ד שהוא חולק על מ״ש לפני זה בשם המרדכי בשם הר״ם).

מבאר רבינו, דהכא חיישינן שמא ירגישו טרם שיספיקו לגמור עשיית המחיצה, והתם מיירי כשהרגישו אחר שנגמרה עשיית המחיצה [ואולי זוהי כוונת מהר״ם ״קודם שיפסיקו״, כלומר קודם שיסיימו].

וכן נתבאר לקמן סט״ז (אם באו תחלה שלא לדעת, אף על פי שאחר כך הרגישו בדבר, לאחר שנעשה מהם המחיצות, קודם שהספיק לטלטל ביניהם, אין בכך כלום).

[86] פסקי עירובין שם. מרדכי שם (אבל אם נעשו מחיצה בלא מתכוין לאדם אחד, יכולים להיות מחיצה לאדם אחר שלא לדעת, ורפיא ביד מורי). מ״א ס״ק יב (ואם אדם אחר רשאי לעשות מהם מחיצה, הוי ספק).

[87] מ״א ס״ק יג (אפילו הולכים בפעם אחת, והוא מהלך ביניהם, מבינים שעושה לשם מחיצה).

[88] ריטב״א שם ד״ה אמר ליה רבא (ומיהו אם באו בתחלה שלא לדעת, ואחר כך הבינו, אין לחוש לכך). שו״ע ס״ו (אם באו מתחלה שלא לדעת, אף על פי שאחר כך הרגישו, אין לחוש).

ומבאר דהיינו ש״הרגישו בדבר לאחר שנעשה מהם המחיצות, קודם שהספיק לטלטל ביניהם״, וכדלעיל סי״ד (והערה 85).

[89] שבלי הלקט סי׳ קד (צריך אדם ליזהר בזה שאין להתיר אלא בשעת הדחק). רמ״א ס״ז (ואין לעשות מחיצה של בני אדם רק בשעת הצורך ובשעת הדחק).

וכנראה גם זה רק בשבת, מחשש שירגישו בדבר. משא״כ כשעושה בימות החול (כדלעיל הערה 67).

[90] יבמות קיד, רע״א (זיל דבר טלי וטליא (הנהג תינוקות זכרים ונקבות, רש״י) וליטיילו התם (ישחקו שם, רש״י), דאי משכחי להו מייתי להו). ס׳ התרומה סי׳ רטו (אם אדם שכח חפץ ברשות הרבים ... יוליך שם תנוקות ושמא יקחו ויביאו כדאמרינן פרק חרש ... לידבר טליא וטלייתא ... ואם אינו יכול להביאן בעניין זה, יעשה מחיצה של בני אדם). שבלי הלקט שם (יוליך תינוקת שם, אם יקחוהו מאליהם ויביאוהו טוב הדבר, כדאמרינן בפרק חרש ביבמות ... לידבר טליא וטליתא וליעלו התם. ואם לא יבחנו להביא, יעשה מחיצה של בני אדם). רמ״א שם (ואם שכח דבר אחד ברשות הרבים, יותר עדיף להוליך שם תינוקות שיביאו הדבר בלא מחיצה, מלעשות מחיצה של בני אדם ושיביאנו גדול).

[91] יבמות שם (בעושה על דעת אביו), ופרש״י (שהתינוק צופה באביו ורואה שנוח לו בכך, ואביו עומד עליו, דהוה כאילו הוא מצוהו לעשות. אבל הנך מפתחות דרב יצחק לא הודיען שנאבדו שם, ולא הכירו בדעתו שנוח לו). מ״א ס״ק טו (והם מגביהין מאליהן הדבר, דמתכוונים להנאת עצמן, שאינן יודעים שנאבד לאביו).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

יוליכנו שמה כדי שיביאנו (והוא הדין אם החפץ הוא של אחר, והתינוק יודעו ומכירו ויביאנו אליו[94]).

וכל זה באחרים. אבל אביו[95] מצווה לחנכו ולגעור בו ולהפרישו כשרואהו מחלל שבת, אפילו להנאת עצמו, ואפילו באיסורי דברי סופרים כמ"ש בסימן שמ"ג[96], וכל שכן שלא יוליכנו שמה כדי שיביאנו אפילו אין החפץ שלו:

פרוץ כעומד

יח כל היקף מחיצות שהפרוץ שבו מרובה על העומד, אסור[97], וכאלו כולו פרוץ. אלא אם כן כל פרצה מהם פחותה מג' טפחים[98]. אבל אם הפרוץ כעומד שוה בשוה מותר[99] (בין במחיצות של שתי[100] בין

דברי שלום

[92] משנה שבת קכא, א (קטן שבא לכבות, אין שומעין לו). רבינו ירוחם נתיב א ח"א (אם מוכחא מילתא שעושה על דעת גדול, שמבין הקטן שגדול נחת רוח לו בכך, אסור, ומצווין עליו להפרישו). טור ושו"ע סי' שלד סכ"ה (קטן שבא לכבות, צריך למחות בידו).

[93] סעיף כו (קטן שבא לכבות צריך למחות בידו, אפילו לא הגיע לחינוך, ואפילו אין אביו שם, לפי שהקטן אין לו שקול הדעת שיתכוין להנאת עצמו, אלא כיון שיודע שדליקה זו היא הפסד לאביו (או לישראל אחר), הרי הוא מכבה מן הסתם בשבילו, כדי לעשות לו נחת רוח).

וכן הוא לעיל סי' שמג ס"א (אבל אם עושה בשביל גדול, צריך למחות בידו מדברי סופרים, כמ"ש בסי' של"ד).

*

והיינו שדינו כמו נכרי העושה מלאכה בשביל ישראל, שצריך למחות בו, כדלעיל סי' רמג ס"ג (והערה כז). והטעמים וההוכחות לזה נתבארו לעיל סי' רנב בקונטרס אחרון ס"ק ז.

אלא שמכל מקום תנן קכא, א (נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה, מפני שאין שביתתו עליהן, אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו). וטעם החילוק בינם מבואר בגמרא שם (בקטן העושה לדעת אביו, דכוותה גבי נכרי דקא עביד לדעתיה דישראל מי שרי, נכרי לדעתיה דנפשיה עביד), ופרש"י (נכרי אדעתיה דנפשיה עביד, ואפילו יודע שנוח לו לישראל, הוא להנאת עצמו מתכוין, שיודע שלא יפסיד). משא"כ הקטן שעושה על דעת אביו.

*

וכל זה הוא באיסור של תורה, אבל בדבר האסור מדברי סופרים, יש המתירין לתת לתינוק שיעשהו לו, כדלעיל סי' שמג ס"ו (ויש אומרים שכל שהוא לצרכו של תינוק ... ואף אם אין התינוק צריך לכך, אלא שהגדול צריך לכך שיעשה לו תינוק איזה דבר האסור מדברי סופרים, אין איסור לפי סברא זו ליתנו לו שיעשהו לו).

[94] רבינו ירוחם נתיב א ח"א (אם מוכחא מילתא שעושה על דעת גדול, שמבין הקטן שגדול נחת רוח לו בכך, אסור). ב"י סי' שלד (ומשמע מדבריו דבעושה על דעת גדול, אף על פי שאינו אביו, אסור).

וכן הוא לעיל סי' שלד סכ"ו במוסגר (או לישראל אחר).

[95] מ"א שם (ועיין סי' של"ד סכ"ה, וסי' שמ"ג, דאם אביו שם דצריך למחות בידו).

[96] סעיף ב (וכל זה באחרים, אבל אביו, כיון שהוא מצווה מדברי סופרים לחנך את בנו או בתו אפילו במצוות עשה, משהגיעו לחינוך, כל שכן שמחוייב מדברי סופרים לגעור בהם ולהפרישם מלעבור על לא תעשה, ואפילו על איסור של דברי סופרים).

וכן הוא לעיל סי' שלד סכ"ו (אין צריך למחות בו, אלא אביו בלבד, אם הגיע לחינוך, כמ"ש בסי' שמ"ג).

וגם כאן מיירי בקטן שהגיע לחינוך.

[97] משנה עירובין טו, ב (ולא יהו פירצות יתרות על הבנין). טור ושו"ע ס"ח (פרוץ מרובה על העומד, אסור).

*

אלא שכל ההלכה למשה מסיני של פרוץ שאינו מרובה על העומד, היינו דוקא במקום שאין בו צורת הפתח או פסין או לחי, דהיינו בג' המחיצות הראשונות, שנחשבות למחיצות כשהפרוץ אינו מרובה על העומד, או גם במחיצה הרביעית של מבוי, אם אין בה צורת הפתח או פסין או לחי, וכדלקמן סי' שסג סי"ד (ועומד כפרוץ מתיר ברוח רביעית של מבוי, כמו שמתיר בד' רוחות של חצר, כמ"ש בסי' שס"ב).

ואפילו בג' המחיצות הראשונות סגי לפעמים בפסין, אף שהפרוץ בהם מרובה על העומד, כדלעיל סי' שמה ס"ה (כל מקום שיש לו שם ד' מחיצות, אף על פי שאינן שלימות אלא פרוצות באמצען, ואין בהן אלא אמה לכאן ואמה לכאן בכל זוית ... הרי זה רשות היחיד מן התורה והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב, אבל מדברי סופרים אינן חשובות מחיצות להתיר הטלטול בתוכו אפילו הן בכרמלית, הואיל והפרוץ מרובה על העומד, אלא לעולי רגלים בלבד התירו לעשות כן סביב הביראות).

[98] משנה שם טז, ב (ובלבד שלא יהו בין חבל לחבירו שלשה טפחים ... ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים). רש"י שם ד"ה בערב מאי (דהתם כולו עומד הוא, דכלבוד דמי). רמב"ם הל' שבת פט"ז הי"ז (אבל אם היו הפרצות כל פרצה מהן פחותה משלשה, הרי זו מותרת, ואף על פי שהפרוץ מרובה על העומד, שכל פחות משלשה הרי הוא כלבוד). שו"ע שם (אלא אם כן כל פרצה מהם פחותה מג' טפחים).

במחיצות של ערב[101]), שכך היא הלכה למשה מסיני[102] שלא יהיה הרוב פרוץ, ולא שיהא צריך הרוב עומד[103]. ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות, אבל עד עשר ועד בכלל מותר מפני שהוא כפתח[104]:

צורת הפתח

יט אם עשה צורת פתח, אפילו לפרצה יתירה מעשר מותר[105], מפני שאין כאן פרוץ כלל[106].

במה דברים אמורים בחצר ומבוי שיש בהם דיורים ומקיפים אותם לדירה, ולא בשביל היתר טלטול בלבד, לכן מועיל בהם כשהיקף דירתם הוא על ידי צורת פתח מד' רוחות[107].

דברי שלום

[99] גמרא שם טו, ב (פרוץ כעומד, רב פפא אמר מותר), ופרש"י (כל ההיקף כולו עשוי כן). גמרא שם טז, ב (והילכתא כוותיה דרב פפא). טור ושו"ע ס"ט (פרוץ כעומד, מותר).

ומועיל אף אם החצר פרוץ לד' רוחותיו, כדלקמן סי' שסג סי"ד (ועומד כפרוץ מתיר ... בד' רוחות של חצר).

[100] משנה טו, ב (והקיפוה כלי בהמה, מטלטלין בתוכה, ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים, ולא יהו פירצות יתרות על הבנין). רב המנונא אמר רב שם טז, ב (הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד), ופרש"י (כדתנן לעיל ולא יהו פרצות יתירות על הבנין, וסתם כלי בהמה של שתי הוא, שעומד על גבי קרקע). טור ושו"ע שם (בין בשתי).

[101] בעי רב המנונא שם טז, ב (בעי רב המנונא בערב מאי). רא"ש שם פ"א סכ"ב (יש אומרים כיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא, ועומד מרובה על הפרוץ בערב לא הוי עומד. והראב"ד ז"ל כתב, כיון דרב אשי אוקי בעיא דרב המנונא בענין אחר, אלמא פשיטא דערב כשתי לענין עומד מרובה על הפרוץ, ולא איצטריך ליה למיבעי. וכן מסתבר). טור ושו"ע שם (בין בשתי בין בערב).

והיינו שאף אם יש ג' טפחים בין החבלים האמצעיים, מכל מקום ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, באופן שנתבאר לעיל ס"י (אם יש אפילו בין חבל אחד לחבירו ג' טפחים אינו מחיצה כלל (אלא אם כן האויר של ג' טפחים הוא באמצע), ויש מחבל העליון של ג' טפחים הללו עד חבל העליון שבראש גובה המחיצה יותר מג' טפחים סתום בחבלים), ושם (הערות 57-60).

[102] רב פפא שם טו, ב (פרוץ כעומד, רב פפא אמר מותר ... הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה).

[103] נתבאר לקמן סי' תרמח ס"כ (ואין מחצה הכשר נחשב כרוב, אלא לענין מחיצות של שבת ושל סוכה, ולענין סכך הסוכה, שבהן נאמרה הלכה למשה מסיני שהמחצה הוא כרוב, אבל בכל התורה כולה צריך להיות הרוב בהכשר).

וכדלקמן סי' תרכו ס"ח (אין צריך שיהיה בכשר רוב כנגד הפסול, אלא אפילו אם הם מחצה על מחצה, גם כן הסוכה היא כשרה, שכך היא הלכה למשה מסיני, כמו שיתבאר בסימן תרל"א עי"ש). ובסי' תרלא ס"י (אינו צריך שיהיה בסכך הכשר רוב כנגד הפסול, אלא אפילו אם הן מחצה על מחצה, גם כן הסוכה כשרה, שכך הוא הלכה למשה מסיני, שהסכך הצריך להסוכה אינו צריך להיות רוב מן הכשר לסיכוך, אלא חצי הסכך בלבד).

[104] משנה שם טו, ב (כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת, מפני שהיא כפתח (ושיהא בעומד רב עליהן, רש"י), יתר מכאן אסור (פרצה אחת אוסרת כל ההיקף אפילו כולו עומד, רש"י)). טור ושו"ע שם (ובלבד שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מעשר. אבל עד עשר אמות מותר, מפני שהיא כפתח).

וכן הוא לעיל סי"א (עד עשר אמות, אין המחיצה נפסלת). סי' שנו ס"ד (ואין בפרצה יותר מעשר אמות, שפרצה זו אינה אוסרת החצר מלטלטל בה, מפני שהיא לה כפתח, כמ"ש בסי' שס"ב). סי' שס ס"ו (ובלבד שלא תהא הפרצה שבין אמצעי לחיצונים יתירה מעשר אמות, שהיא פרצה אוסרת כמ"ש בסי' שס"ב). לקמן סי' שעב ס"י (נפרץ הכותל שביניהן עד עשר אמות, ועד בכלל, הרי הוא כפתח).

[105] משנה עירובין ב, א (ואם יש לו צורת הפתח, אע"פ שהוא רחב מעשר אמות, אין צריך למעט). טור ושו"ע ס"י (אם עשה צורת פתח, אפילו לפרצה יתירה מעשר, מותר).

[106] לבוש סי' שסד ס"א (דמשוי לה בה כסתומה). ט"ז שם ס"ק א (צריך צורת הפתח מכאן, כי היכי דליהוי כסתום במחיצה).

וכן הוא לקמן סי' שסד ס"א (לפי שצורת פתח היא כמחיצה גמורה), וס"ד (שצורת פתח היא כמחיצה גמורה).

וראה גם שו"ת צמח צדק סי' מ אות ז (צורת הפתח שחשוב מחיצה גמורה מצד עצמו). חידושי צמח צדק סג, א.

וכיון שאין כאן פרוץ כלל, לכן מועיל אפילו לפרצה יתירה מעשר אמות.

ולענין פי תקרה יורד וסותם, ראה לעיל סי' שסא ס"ה (משום שדומה לפתח ... אומרים בה פי תקרה יורד וסותם, אפילו היא יתירה מעשר", ושם (הערה 28).

[107] גמרא שם יא, א (מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב אינו צריך למעט, אמר ליה אתנייה צריך למעט (אפילו יש לו צורת פתח, רש"י). אמר רב יוסף מדברי רבינו נלמד ... מה יותר מעשר האוסר במבוי אינו ניתר בצורת הפתח, אף פרוץ מרובה על העומד האוסר בחצר, אינו ניתר בצורת הפתח). וביאר הב"י (וכיון דלא קיימא לן כרב, אלא כסתם מתניתין ... ממילא משמע דהוא הדין דלפרוץ מרובה על העומד מהני צורת פתח ... וכיון דמהני צורת פתח בפרוץ מרובה על העומד, לא שנא לן בין י' ליותר מי'). תוס' שם ד"ה אילימא (הואיל ומהני צורת הפתח מכל ד' רוחות ...

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אבל בבקעה שבא לעשות בה היקף כדי להתיר לטלטל בתוכו, אינו מועיל[108] מדברי סופרים[109], כשכל הד׳ רוחות מוקפות על ידי צורת פתח בלבד. אבל אם ההיקף הוא כתיקונו, אלא שיש בו פרצות יתירות על עשר, מועיל בהן צורת פתח, אפילו אם הפרוץ מרובה על העומד[110].

ויש אומרים[111] שאין צורת פתח מועיל לפרצה יתירה מעשר אפילו בחצר, אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ, או ברוח שלישית של מבוי[112], כמ״ש בסי׳ שס״[ד][113]. אבל לפרצת עשר מועיל צורת פתח אפילו פרוץ מרובה על העומד, ואפילו כל הד׳ רוחות הן על ידי צורת פתח, ואין בהן אלא עשר על עשר מותר, אפילו בבקעה[114].

וטוב לחוש לדבריהם, אף על פי שהעיקר כסברא ראשונה[115]:

כ מהו צורת פתח, קנה מכאן וקנה מכאן[116], אפילו אחד רחוק מחבירו[117], וקנה על גביהם, אפילו אינו

דברי שלום

יעשו צורת הפתח מד׳ רוחות). מ״מ הל׳ שבת פט״ז הט״ז (התוספות והרשב״א ז״ל סבורים דכל שיש שם צורת פתח עשוי כתקונו, אפילו פרוץ מרובה על העומד בארבע מחיצות, ובכולן צורת פתח, הרי הן כעומדים). טור ושו״ע שם (ואפילו לא נעץ אלא ארבע קונדיסין בארבע רוחות, ועשה צורת פתח על גביהן, מותר).

[108] ר״י בתוס׳ שם ד״ה אילימא (ואם תאמר הואיל ומהני צורת הפתח מכל ד׳ רוחות, אם כן ... גבי שייראה נמי ... יעשו צורת הפתח מד׳ רוחות. ואומר ר״י ... ועוד דבשייראה אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה). רא״ש שם פ״א סי״ג (אי נמי ... בבקעה דלית בה דיורין לא שריא). טור ושו״ע שם (והני מילי בחצר ומבוי שיש בהם דיורין, אבל בבקעה לא מהני כשכל הרוחות על ידי צורת פתח).

[109] אבל מן התורה מועיל אפילו ברשות הרבים, כדלקמן סי׳ שסד ס״ד (אם עשה צורת פתח על גבי ד׳ קונדסין, רשות היחיד גמורה היא מן התורה, אפילו עשה כן באמצע רשות הרבים גמורה, כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב).

[110] טור ולבוש ס״י (ודוקא בשכל הד׳ רוחות על ידי צורת הפתח, בהא אמרינן דלא מהני בבקעה, אבל אם היה ההיקף כתקונו, אלא שיש בה פרצות יותר מעשר, מהני ביה צורת הפתח, אפילו בבקעה, אפילו אם הפרוץ מרובה על העומד).

[111] רמב״ם פט״ז הט״ז (אם היה לפרצה זו צורת פתח, אף על פי שיש בה יותר מעשר אינה מפסדת המחיצה, והוא שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד). הובא בטור ושו״ע שם (ולהרמב״ם אין צורת הפתח מועיל לפרצה יותר מעשר, אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ).

[112] רמב״ם פי״ז ה״ג (והיאך מתירין מבוי מפולש. עושה לו צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן), והי״ד (אם היה לו צורת פתח, אפילו היה ... רחב מאה אמה הרי זה מותר). מ״מ פט״ז שם (שאף לדעת רבינו יש צורת פתח מועילה אפילו בפרוץ מרובה על העומד, כגון ברוח שלישית, כמבואר פי״ז, בדין הכשר המבוי המפולש). מ״א ס״ק יז (אבל ברוח ג׳ של מבוי מהני).

ואם יש מחיצה אחת של בתים, ומשני צדיה – צורת הפתח פחות מעשר אמות, וברוח הרביעית – צורת הפתח יותר מעשר אמות, ראה לעיל סי׳ שמו סי״ב (והערה 86).

[113] סעיף א (מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים ... צריך צורת פתח מכאן, ולחי או קורה מכאן).

[114] מ״מ בדעת הרמב״ם שם (ובפרצה עשר, ויש לה צורת פתח, אפשר שהוא ז״ל יודה שאפילו פרוץ מרובה על העומד כשר הוא). סמ״ג הל׳ עירובין (צורת הפתח שאינו רחב יותר מעשר, מתיר אפילו מארבע רוחות). סמ״ק סי׳ רפב (צורת הפתח שאינו יותר מעשר מתיר אפילו בארבע רוחות, אפילו פרוץ מרובה). שו״ע שם (ולהרמב״ם אין צורת הפתח מועיל לפרצה יותר מעשר, אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ).

[115] וכן הוא לעיל סי׳ שמו סוף סי״ב (ויש מי שאומר שאין צורת הפתח מועלת להתיר הטלטול בבליטה זו שלפני הבתים, הואיל והפרוץ שבה מרובה על העומד. אבל העיקר כסברא הראשונה, כמו שיתבאר בסי׳ שס״ב).

אלא שלעיל שם נראה שאפשר לסמוך על סברא ראשונה אף לכתחלה, וכאן מבואר ש״טוב לחוש לדבריהם״. וראה לעיל שם (הערה 86).

[116] ברייתא עירובין יא, ב (צורת הפתח שאמרו, קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן). טור ושו״ע סי״א (מהו צורת פתח, קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן).

עיקר הלכות צורת הפתח נתבארו כאן. ועוד כמה פרטים נתבארו לקמן סי׳ שסג סל״ב (בסופו) וסל״ג.

[117] אוצ״ל: גבוה מחבירו.

שו״ת מהר״א מזרחי במים עמוקים סי׳ כה-ו (שהקנה הצד האחד היתה גדולה עד מאד, ומגעת עד הקורה, וקנה הצד השני היתה קטנה עד מאד, אעפ״י שהיא בת י׳ טפחים ... דפתחא זו הויא כתיקונה, מאתר שהקורה הא׳ שבצד הפתח הוא נוגע בקורה העליונה, והקנה הקצר שמהצד הב׳ של הפתח, אנו משערים אותו עולה ונוגע בקורה העליונה). כנסת הגדולה הגהות הטור (הרא״ם ז״ל בתשובה ח״ב סי׳ כ״ה כתב, דאפילו דהאחת גבוהה מחברתה הרבה מהני). מ״א ס״ק יח (אפילו אחד ג[בו]ה מחבירו (רא״ם ח״ב כ״ה)). אליה רבה ס״ק טו (אפילו אחת גבוה מחברתה הרבה (רא״ם במים עמוקים סי׳ כ״ה, מג״א ס״ק יח)).

נוגע בהם אלא יש ביניהם כמה אמות[118]. ובלבד שיהא גובה הקנים שמכאן ומכאן י׳ טפחים[119], ויהיו מכוונים כנגד קנה העליון[120], שאז דומה לפתח שהמשקוף ניתן על המזוזות[121], אבל אם הם מרוחקים מכנגדו אפילו כל שהוא פסול[122], שאינו דומה לפתח. וכן אם חיבר קנה עליון לשני הקנים[123], או לאחד מהם[124], מן הצד, ואינו נתון על גבו מלמעלה, שאינו דומה לפתח שהמשקוף ניתן על גבי המזוזות מלמעלה, גם כן פסול.

ואם עשה גם קנה אחר מכוון תחת העליון, מכל מקום יש לשלוף קנה הפסול, מפני מראית העין[125].

ואם עשה חבל על הקנים, יש אומרים[126] שאם הוא כרוך בראשי הקנים ממש, שאינו בולט כלום מהקנים למעלה מהחבל, כשר, אף על פי שאין החבל נתון על גבי ראשי הקנים ממש, אלא כרוך שם על צדיהם. וטוב להחמיר לכרכו על גבי ראשי הקנה ממש[127]:

כא הקנים שמכאן ומכאן, צריכים שיהיו חזקים לקבל דלת כל שהוא, אפילו של קש או של קנים[128]. אבל

---

[118] גמרא שם (רב נחמן אמר אין צריכין ליגע). רא״ש שם פ״א סי״ד (והלכה כרב נחמן דתניא כוותיה). רמב״ם פט״ז הי״ט (אף על פי שאינו נוגע בשני הלחיים, אלא יש ביניהן כמה אמות). טור ושו״ע שם (אפילו אינו נוגע בהן אלא שיש ביניהם כמה אמות).

[119] רמב״ם שם (הואיל וגובה הלחיים עשרה, הרי זו צורת פתח). טור ושו״ע שם (ובלבד שיהא גובה הקנים שמכאן ומכאן י׳ טפחים).

ולמדים זאת מההלכה דלקמן סכ״ב (אם יש גובה י׳ טפחים ברגליו), ושם נסמן (130).

[120] ברייתא שם (וקנה על גביהן). רא״ש שם (שמכוונין כנגדו). טור ושו״ע שם (ויהיו מכוונים כנגד קנה העליון).

וכן הוא לקמן סי׳ שסג סוף סל״ב (צריך ליזהר להעמיד ב׳ קנים גבוהים י׳ טפחים מכוונים ממש תחת החבל, וזה מועיל בכל מקום שצורת פתח מועלת).

[121] רא״ש שם (דומה לפתח, שהמשקוף נתון על שתי המזוזות). לבוש סי״א (שכן הוא דומה לשתי מזוזות ומשקוף על גביהן, אבל ... מן הצד לא מהני, שאין זה דומה לפתח שיש לה שתי מזוזות ומשקוף עליהם).

[122] ב״י ד״ה ומ״ש ויהיו מכוונין (והוא הדין לפחות מטפח, עד שיהו מכוונין ממש). מ״א ס״ק יט (אבל מרוחקים ממנו, אפילו כל שהוא, פסול).

[123] רב חסדא שם יא, א (צורת הפתח שעשאה מן הצד (מזה לזה באמצעיתו ולא על ראשיהן, רש״י) לא עשה ולא כלום). רא״ש שם (כפירוש רש״י שפירש מן הצד, שלא נתן העליון על שני הקנים העומדים, אלא חברו להם מן הצד). טור ושו״ע שם (ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים, או לאחד מהן, מן הצד, לא מהני). ט״ז ס״ק ד (פירש״י שלא נתן העליון על שני הקנים העומדים, אלא חברו להם מן הצד ... ברש״י פ״ק ד׳ י״א לעיל מיניה וז״ל מן הצד, כלומר שמתח זמורה מזה לזה באמצעיתן, ולא על ראשיהן).

[124] שו״ת מהר״ם מרוטנבורג לבוב סי׳ שלו (צריך מזה ומזה שהלחיים יהיו תחת הקורה, דצורת הפתח היא במקום פתח, ופתח בכהאי גוונא לא עבדי אינשי). הובא במרדכי עירובין רמז תעח. שו״ע שם (או לאחד מהן).

[125] תשובת רבי אליהו מזרחי שם (אחר שהקנה הפסול הוא סמוך לזה, וכל העם העוברים ושבים אינם מביטים בקנה הקטן לקוטנו, ומביטים בקנה הפסול לגודלו ... נראה שכל זמן שהקנה הפסול שם, הערוב אינו כשר ... שלא יטעו הרואים ויחשבו שהכשר המבוי ההוא הוא כצורת פתח מן הצד, ויוציאו לעז על הערוב ההוא). מ״א ס״ק כ (ואם עשה גם קנה אחר תחתיו כשר, מכל מקום יש לשלוף קנה הפסול מפני הרואים (רא״ם ח״ב כ״ה).

[126] ט״ז ס״ק ד (פירש״י שלא נתן העליון על שני הקנים העומדים אלא חברו להם מן הצד, לפי שאינו דומה לפתח שהמשקוף ניתן על ב׳ המזוזות עכ״ל. ונראה פשוט דהך מן הצד לפירש״י אין האיסור אלא אם החבל שלמעלה קשור שלא בקצה העליון של הקנה, אלא בולט קצת מן הקנה למעלה מן החבל, אבל אם הוא כרוך בקצה עליון מצדו ואין בולט מהקנה למעלה מהחבל כשר. וכן הוא ברש״י פ״ק ד׳ י״א לעיל מיניה וז״ל, מן הצד, כלומר שמתח זמורה מזה לזה באמצעיתן, ולא על ראשיהן עכ״ל). והיינו שכן נראה לפרש גם בלשון רש״י שבראי״ש שם, אבל יותר מפורש כן ברש״י שבגמרא שלנו, שלא אסרו מן הצד אלא כשמתח ״מזה לזה באמצעיתן״, ולא בקצה העליון. אליה רבה ס״ק טז (דוקא כשבולט קצת מן הקנה למעלה מן החבל, אבל אם כרוך בקצה העליון מצדו ואין בולט מהקנה למעלה מהחבל, כשר (ט״ז סק״ד)).

[127] שיש פוסקים החולקים בזה על הט״ז, ראה אבן העוזר (ולשון באמצעיתו דרש״י אין סובל פירושו כלל ... סוף דבר נתברר מדברי רש״י ומרדכי הנ״ל, דאפילו אם הוא בגובה יותר מעל שני הקנים, לא מהני). תוספת שבת ס״ק כט (ומשמעות הפוסקים אינו כן, דהא כולם פה אחד ענו ואמרו דבעינן שיהיה מונח על גביו, כמו משקוף שמונח על מזוזות).

ובאמת קשה הדבר לקשור חבל בקצה העליון ממש של הקנה, ולא על גביו. ונפקא מינה מפלוגתא זו, באופן רגיל יותר, כשמחבר את הקורה העליונה (על ידי מסמרים), אל צדי הקנים, בראשם ממש.

[128] רב חסדא שם יא, ב (צורת הפתח שאמרו, צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת, ואפילו דלת של קשין). טור ושו״ע סי״א (וצריך שיהיו הקנים שבצדדים חזקים לקבל דלת כל שהוא, אפילו של קש או של קנים).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

קנה העליון די בכל שהוא, ואפילו הוא של גמי[129] :

כב שער העשוי בעיגול ככיפה, אם יש גובה י׳ טפחים ברגליו, דהיינו קודם שיתחיל להתעגל, מתיר משום צורת פתח[130] :

---

[129] ירושלמי עירובין פ״א ה״א (צורת פתח שאמרו, קנה מיכן וקנה מיכן, וגמייא על גביהן). שו״ת ריב״ש סי׳ תה (אמנם הקורה של מעלה, סגי בכל שהוא, כמו שאמרו בירושלמי אפילו קנה מכאן, וקנה מכאן, וגמי על גביהן). שו״ע שם (אבל קנה שעל גבן סגי בכל שהוא, ואפילו גמי מהני).

וכן הוא לקמן סי׳ שסג סל״ב (והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן כל המבואות על ידי חבל ... משום צורת פתח, שדיה אפילו בגמי, כמ״ש בסי׳ שס״ב).

[130] עירובין יא, ב (כיפה (שער העשוי ככיפה, רש״י), רבי מאיר מחייב במזוזה, וחכמים פוטרין. ושוין שאם יש ברגליה עשרה (גובה, קודם שיתחיל לעגל, רש״י), שהיא חייבת), וכחכמים. טור ושו״ע סי״ב (כיפה, אם יש ברגליה, דהיינו קודם שהתחיל להתעגל, י׳ טפחים, מותרת משום צורת פתח).

והיינו דקיי״ל כחכמים שאין אומרים חוקקים להשלים גובה י׳ טפחים. ורק לענין תחומין מקילין בזה, כדלקמן סי׳ תה סוף ס״ז (שכיון שבקרקעיתה יש כדי לחקוק להשלימה לעשרה, אנו רואים כאלו הוא חקוק, כי יש מי שאומר שבכל מקום אומרים חוקקים להשלים, ויש לסמוך על דבריהם לענין תחומין, שהלכה כדברי המיקל בהם).

שסג דיני מבוי ולחי

ובו מ״ד סעיפים:

הכשר לחי וקורה במבוי

א כבר[1] נתבאר בסי׳ שמ״ה[2] שמן התורה כל מקום שיש לו ג׳ מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית הוא רשות היחיד גמורה, אם פרוץ לכרמלית שאין רבים בוקעים שם, ואף אם פרוץ לרשות הרבים שדינו ככרמלית, הרי מותר לטלטל בכרמלית מן התורה כמו ברשות היחיד. אלא שחכמים אסרו הטלטול בו

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) הכשר לחי וקורה במבוי (ס״א).
(ב) הכשר פסין בחצר (ס״ב-ד).
(ג) דיני לחי (ס״ה-טו).
(ד) דיני קורה (סט״ז-כו).
(ה) מבוי שמועילים בו לחי וקורה (סכ״ז-ט).
(ו) גדרי המבוי והחצר (ס״ל-לד).
(ז) מחיצת אשפה וים (סל״ה).
(ח) קורה ולחי וצורת הפתח שבאלכסון (סל״ו-ז).
(ט) לחי ופסין וצורת הפתח שבאמצע המבוי (סל״ח).
(י) הכשר מבוי רחב כ׳ אמות (סל״ט-מא).
(יא) מחיצת תל ונהר (סמ״ב-ד).

[2] סעיף ו (מקום המוקף ג׳ מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב ... במה דברים אמורים, כשמקום זה הוא פרוץ ופתוח לכרמלית, אבל אם הוא פתוח לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה, מפני שלפעמים נדחקים רבים לתוכו כשיש דוחק רב ברשות הרבים).

ומקור חילוק זה הוא במ״מ הל׳ שבת פי״ז ה״ט (שדעת רבינו ז״ל הוא שדין תורה הוא שכל שיש בו שלש מחיצות הוא ככרמלית ... ובעלי התוס׳ והרשב״א ז״ל סבורים דכל שיש לו ג׳ מחיצות רשות היחיד גמורה דבר תורה ... ויש מחלקים בין פתוח לרשות הרבים לפתוח לכרמלית). כ״מ שם (ועל כרחך משוינן חילוק בין פתוח לרשות היחיד לפתוח לכרמלית). ט״ז ס״ק א (בטור כתוב כאן שהוא רשות היחיד גמור מן התורה, והקשה ב״י דהא בסי׳ שמ״ה כתב הטור דמבואות שיש לשם ג׳ מחיצות ואין לחי וקורה ברוח רביעית דהוה כרמלית ... ולענ״ד נראה לתרץ דבסי׳ שמ״ה מיירי שהרוח הרביעית הוא לרשות הרבים ... משא״כ כאן דלא מיירי בענין זה שדוחקין שם רבים לפעמים, ממילא נשאר עליו שם רשות היחיד גמור מן התורה ... חילוק זה מצאתי במ״מ פי״ז).

בין שפרוץ לרשות הרבים בין שפרוץ לכרמלית[3], מפני שדומה קצת לרשות הרבים, כיון שפרוץ במילואו. לפיכך התירו כשעשה איזה תיקון במקום הפרצה[4].

אפילו תיקון שאינו מועיל מן התורה, כגון להניח קורה[5] רחבה טפח[6] על פתח המבוי הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית, שבקורה זו אין אומרים בה מן התורה פי תקרה יורד וסותם[7], הואיל ואין ברחבה ד׳ טפחים אין שם תקרה עליה[8] כמ״ש בסי׳ שמ״ו[9], ואף על פי כן מועלת במבוי מדברי סופרים, הואיל וגם איסור הטלטול בו אינו אלא מדברי סופרים, מפני שדומה קצת לרשות הרבים, וכיון שיש קורה על פתחו יש בזה היכר[10] וזכרון לרואים, שיכירו וידעו שתקנת חכמים היא קורה זו במבוי זה, ולא יתחלף להם ברשות הרבים[11].

וכן הקילו במבוי להתירו בלחי[12] שעביו ורחבו כל שהוא וגבהו י׳ טפחים[13], שיעמידנו בפתח המבוי[14]

---

[3] כדלעיל סי׳ שמה ס״ו (חכמים אסרו לטלטל בו יותר מד׳ אמות, ושלא להוציא ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולא לרשות הרבים, כדין הכרמלית), וסי״ט (כרמלית ... מקום זה הוא מקום פטור מן התורה ... אלא שחכמים ... עשאוהו רשות בפני עצמו וקראוהו כרמלית).

[4] רש״י ריש עירובין (וכיון דלאו רשות הרבים הוא, שרי לטלטולי ביה מן התורה בלי שום תיקון, ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברשות הרבים, ושריוה בתקנתא דלחי או קורה, דליהוי היכירא דלא ליתי למישרי רשות הרבים גמורה). רבינו יהונתן ריש עירובין (חכמים חששו, כיון שראשו אחד פתוח לרשות הרבים או לכרמלית, דילמא אתי למיטעי ולמשרי רשות הרבים גמורה, אי נמי כי היכי דלא ליתו לטלטולי מרשות הרבים לתוכו, דכיון שנפרץ במילואו לרשות הרבים ושוה הוא לרשות הרבים, אמרי דין רשות הרבים יש לו, לפיכך הצריכו לעשות היכרא לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד שלא יטלטלו מזה לזה). **טור** (שחכמים אסרו אותו עד שיעשה לו שום תיקון ברביעית, וכיון שאין צריך אלא תיקון דרבנן, התירוהו בתיקון כל דהו), ושו״ע ס״א (מקום שיש לו ג׳ מחיצות, אסרו חכמים לטלטל בו, עד שיעשה שום תיקון ברביעית). לבוש ס״א (שחכמים אסרו לטלטל בו יותר מארבע אמות, גזירה משום רשות הרבים דדמיא לה, עד שיעשה שום תיקון ברוח רביעית).

[5] משנה שם יא, ב (הכשר מבוי ... או קורה). טור ושו״ע סי״ד (עוד יש הכשר אחר למבוי הפרוץ ברוח רביעית, בקורה שיניחנה על ראש המבוי).

[6] משנה שם יג, ב (הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח ... דייה לקורה שתהא רחבה טפח).

ויתבאר לקמן סי״ט (שיעור הקורה כדי לקבל קירוי של אריחים ... דיה לקורה שתהא רחבה טפח).

[7] **רב יהודה** שם **יב**, ב (הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור). רמב״ם הל׳ שבת פי״ז ה״ט (מבוי שהכשירו בקורה, אף על פי שמותר לטלטל בכולו כרשות היחיד, הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו פטור, שהקורה משום היכר היא עשויה. אבל אם הכשירו בלחי, הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו חייב, שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית).

[8] תוס׳ שם פו, א ד״ה קורה (דקורה משום היכר ולא משום מחיצה, היינו משום דבקורה שאינה רחבה כי אם טפח לא אמר פי תקרה יורד וסותם, עד שיהא רחבה ארבעה). רא״ש שם פ״ח ס״ז (דקורה רחבה ד׳ ... משום פי תקרה ... בקורה טפח לא יאמר פי תקרה יורד וסותם). **רשב״א** בעבודת הקדש שער א סי״א (היתה רחבה ארבעה ובריאה, אפילו פתוח לכרמלית, יראה לי שמותר להשתמש תחתיה, לפי שפי התקרה יורד וסותם, וחודה החיצון סותם). הובא במ״מ פי״ז הי״א, ו**בב״י סי׳ ש[ס]ה** ד״ה מותר להשתמש.

[9] סעיף ח (יש עליה משקוף מלמעלה הרחב ד׳, שיש תורת תקרה עליו, ואומרים בו פי תקרה יורד וסותם).

וכן הוא לעיל סי׳ שסא ס״ו (יש אומרים שאין פי תקרה יורד וסותם אפילו לפרצה שמרוח אחד, אלא אם כן יש ברוחב הקירוי ד׳ טפחים), ושם נסמן (הערה 35).

[10] עירובין ג, א (קורה טעמא מאי, משום היכרא). ה, א (קורה משום היכר). ח, ב (קורה טעמא מאי, משום היכר). יב, ב (קורה משום היכר). רמב״ם פי״ז ה״ט (שהקורה משום היכר היא עשויה).

וכן הוא לקמן סכ״ח (שהקורה היא משום היכר). סי׳ שסה ס״ו (שהקורה היא משום היכר). סי׳ שפו ס״א (המתוקן בקורה, שאינה כמחיצה אלא משום היכר בעלמא).

והנפקא מינה מזה שאינה אלא משום היכר, ראה לקמן סט״ז-יז, וסכ״ח-ט, וסל״ו. סי׳ שסד ס״א. סי׳ שסה ס״ה-ו.

[11] **רש״י דף ג**, א ד״ה משום היכר (דליחזו אינשי ולידעו דתקנתא עבוד, ולא ליתי לאיחלופי ברשות הרבים).

[12] **משנה** שם **יא**, ב (הכשר מבוי ... או לחי). טור ושו״ע ס״ג (מבוי שיש לו ג׳ מחיצות ופרוץ בצד רביעי, התירו בלחי).

ומ״ש ״הקילו במבוי״, הוא כדלקמן סעיף הבא (לא התירו ... אלא במבוי, אבל חצר ... אינה ניתרת אלא בפס). וכמבואר בתוס׳ ה, ב ד״ה אינו דין (במבוי שהקילו חכמים בלחי).

[13] **משנה** שם **יד**, ב (לחיין שאמרו, גובהן עשרה טפחים, ורחבן ועוביין כל שהוא). טור ושו״ע שם (שעביו ורחבו כל שהוא, שיעמידנו בפתח המבוי, ויהיה גבהו י׳ טפחים).

[14] משא״כ אם ״העמיד לחי באמצע מבוי״, שיתבאר דינו לקמן סל״ח.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

אצל אחד מהכתלים[15], שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה[16] בכל מקום שיש לו ב׳ מחיצות שלימות ולחי זה, כמ״ש בסי׳ ש[מ]״ה[17]. אלא שחכמים אסרו בב׳ מחיצות ולחי, והתירו בג׳ מחיצות ולחי:

הכשר פסין בחצר

ב לא התירו בג׳ מחיצות ולחי אחד, או קורה רחבה טפח, אלא במבוי, אבל חצר שהיא פרוצה במילואה ברוח רביעית, אינה ניתרת אלא בפס רחב ד׳ טפחים, שיעמידנו בצד אחד במקום הפרוץ[18].

ואם ירצה לתקנה בשני צדדי הפרצה די בשני פסין שרחבן משהו[19], רק שיהיה גבהם י׳ טפחים[20].

והוא הדין אם נשתייר מכותל רביעית עצמו בנוי כשיעור ד׳ טפחים מצד אחד, או אם נשתייר משני הצדדים טפח מכאן וטפח מכאן[21]. אבל בפחות מטפח אין כל כך היכר בהמשוייר מהכותל, כמו בפס גמור שמעמידו לשם כך[22]:

ג ולמה החמירו בחצר יותר מבמבוי, מפני שכל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע צריך מחיצות יותר גמורות, ולפיכך החצירות שדרכן של בעלי בתים להשתמש בהן יותר בתשמישי הצנע ולאכול בהן, צריכות מחיצותיהן להיות יותר גמורות שיהיה שם רשות היחיד עליהן, מהמבואות שאין משתמשין בהם בתשמישי הצנע[23]:

---

[15] משא״כ אם הרחיק הלחי מהכותל, שיתבאר דינו לקמן ס״ח (אם הרחיק הלחי מן הכותל ג׳ טפחים ... לא עשה ולא כלום).

[16] אביי שם טו, א (אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה), ורש״י שם ד״ה ואפליגו (והלכתא כאביי בהא, דזו היא אחת מיע״ל קג״ם שהלכה כאביי). רמב״ם שם (שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית). מ״א ס״ק ח (דלחי משום מחיצה). וכנסמן לעיל (הערה 7).

וכן הוא לקמן ס״ה (שהרי לחי נידון משום מחיצה), וסי״ג (שהלחי הוא משום מחיצה). סי׳ שפו ס״א (מבוי המתוקן בלחי ... רשות היחיד גמורה היא מן התורה).

והנפקא מינה מזה שהוא משום מחיצה, נסמן לעיל (הערה 10).

[17] סעיף ו (מקום המוקף ג׳ מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית, או אפילו אין בו אלא ב׳ מחיצות ולחי, שלחי זה נדון כמחיצה ג׳, ע״ד שיתבאר בסי׳ שס״ג, הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב), ושם נסמן (הערה 44).

[18] **ר׳ יוחנן** שם **יב**, א (פסי חצר צריכין שיהא בהן ד׳). טור ושו״ע ס״ב (חצר שנפרץ במילואו עד עשר אמות, ניתר בפס רחב ד׳ טפחים, שיעמידנו מצד אחד במקום הפרוץ).

[19] **ר׳ זירא שם** (ברוח אחת בארבעה, משתי רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן). טור ושו״ע שם (ואם ירצה לתקנו בשני צדי הפרצה, די בשני פסין של שני משהוייין).

[20] גמרא שם יד, ב (אותן לחיין ... גובהן עשרה טפחים ורוחבן ועוביין כל שהוא). שו״ע שם (וכל זה בגובה עשרה טפחים).

[21] **הרב רבינו יהונתן** שם ג, א ד״ה חצר צריכה (נשתייר מכותל רביעית בנוי כשיעור ארבעה טפחים במקום אחד, ניתרת בכך, אבל לא בפחות, או אפילו בפחות שיעור זה, אם מכל צד אותו כותל נשאר טפח מכאן וטפח מכאן, בגובהו של כותל, או עד עשרה טפחים). שו״ע שם (והוא הדין לנשתייר מהם כותל רביעי בנוי כשיעור ארבעה טפחים במקום אחד, או אם נשתייר מהשני צדדים טפח מכאן וטפח מכאן).

[22] **תוס׳** שם **י**, א ד״ה ושני (בפס גמור סגי בשני משהוייין, אבל כותל עצמו לא חשיב פס אם לא ברוחב טפח, דאין היכר כל כך בכותל כמו בפס גמור). הגהות מיימוניות הל׳ שבת פי״ז אות מ (אבל לחי שהוא מן הכותל עצמו, צריך טפח, ולא סגי במשהו, וכן דקדקו התוס׳). דרכי משה ס״ק א (דאם נשאר מן הכותל בעינן טפח, אף על גב דבעלמא סגי במשהו). ט״ז ס״ק ג (דיש חילוק בין עושה פס, דאז סגי בב׳ משהוייין, כמו דזכר ברישא, אבל בנשתייר צריך טפח).

וכן הדין בלחי שבמבוי, כדלקמן ס״ו (אם יש קצת כותל ברוח רביעית, עולה משום לחי, ובלבד שיהא בו רוחב טפח, משום היכר).

אמנם לענין מחיצה שבין ב׳ חצרות, נתבאר לקמן סי׳ שעב ס״י (ואם רצו מערבין כל אחת לעצמה, והוא שאינו פרוץ במילואו (אלא נשתיירו פס משהו מכאן ומשהו מכאן, או פס ד׳ טפחים מצד אחד)), ושם נסמן.

[23] שו״ת **רשב״א** ח״ה סי׳ רג (מסתברא כל שהוא עשוי יותר לדירה, ולתשמישי הצנע, ולאכול בהם, צריך יותר מחיצות גמורות). הובא **בב״י** ד״ה ואינו ניתר בלחי. מ״א ס״ק כה (ריבוי דיורין בו משתמשין בו בהצנע, וצריך מחיצות יותר (ב״י רשב״א)).

ד ואפילו חצר שאין בפרצת מלואה ד׳ טפחים צריכה תיקון זה, אלא אם כן אין בה ג׳ טפחים[24], שכל פחות מג׳ טפחים הוא כסתום, ואין צריך תיקון כלל[25].

אבל מבוי שאין ברוחב פתחו ד׳ טפחים יש מתירין[26] כמו שיתבאר[27].

דברי שלום

ומטעם זה הצריכו במבוי שיהיו שתי חצרות פתוחים לתוכו, כדלקמן ס״ל (אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו פתוחים לתוכו שתי חצירות, ולכל חצר שני בתים, אבל פחות מכן דינו כחצר שאינה ניתרת אלא בפס ד׳ או בב׳ פסין של ב׳ משהויין. לפי שכל שדיורין מועטים הם משתמשים בו יותר בתשמישי הצנע, שאינן בושים כל כך לאכול בו או שאר תשמישי הצנע, וכל שמשתמשין בו יותר צריכין מחיצותיו להיותן יותר גמורות, כמו שנתבאר למעלה).

*

ולפעמים, מטעם זה עצמו, מקילים בחצר יותר ממבוי, כדלקמן סל״ב (וחצר שארכה יתר על רחבה, אפילו משהו, דינה כמבוי וניתרת בלחי או קורה, ואע״פ שאין חצירות ובתים פתוחין לתוכה. שלא הצריכו כן אלא במבוי שהוא פתוח וקרוב לרשות הרבים או לכרמלית, אבל לא בחצר שהיא רחוקה מרשות הרבים או הכרמלית, שהיא פתוחה למבוי והמבוי פתוח להן), ונתבאר שם (הערה 194).

[24] עירובין יב, א (אמר ליה שמואל לרב חנניה בר שילא, את לא תעביד עובדא, אלא או ברוב דופן ... בדופן שבעה, דבארבעה הוה ליה רוב דופן. למה לי ארבעה, בשלשה ומשהו סגי, דהא אמר רב אחלי ואיתימא רב יחיאל עד ארבעה (טפחים, אפילו אינו רחב אלא אמה או חמשה או ארבעה טפחים צריך לחי, אבל בפחות מארבעה אינו צריך כלום). איבעית אימא כאן בחצר (אע״ג דאימעיט מארבעה לא סגי בהכי, רש״י) כאן במבוי. ואיבעית אימא דרב אחלי גופיה תנאי היא (הילכך בעינן רוב הדופן עומד, רש״י)).

הרי שבחצר לכו״ע לא סגי בפחות מארבעה, אלא אם כן אין בה ג׳ טפחים. ואילו במבוי תלוי בין לישנא קמא לאיבעית אימא. טור ושו״ע ס״ב (ואפילו אין בפרצה ד׳ טפחים, כיון שהוא במילואו צריך תיקון, עד שיהא בה פחות מג׳).

[25] עירובין ה, א (פחות משלשה מתיר), ופרש״י (אם הפירצה פחותה מג׳, מתיר תיקון המבוי את המבוי, שהרי כלבוד דמי, ואין כאן פירצה). רמב״ם פי״ז ה״ט (שאין ברחבו שלשה טפחים, אינו צריך לא לחי ולא קורה ומותר לטלטל בכולו. שכל פחות משלשה הרי הוא כלבוד); אלא שהוא פסק כן גם לענין מבוי, דלא כיש מתירין דלקמן.

וכן הוא לקמן סי׳ שסה ס״א (מבוי שנפרץ אחד מצדדיו ... והיא יתירה מג׳ טפחים שאינה כלבוד, אסור).

[26] פסקי עירובין למהר״ם מרוטנבורג סכ״ב (מיהו נראה לי דהלכה כרב אחלי, דמבוי שאינו רחב ד׳ אפילו נפרץ במלואו אינו צריך כלום, אבל חצר שמלואו פחות מד׳ צריך תיקון). **רא״ש** שם פ״א סט״ו (איבעית אימא כאן בחצר כאן במבוי, ואיבעית אימא דרב אחלי תנאי היא, ושמואל לית ליה דרב אחלי, ופסק ר״מ ז״ל במבוי פחות מארבעה אין צריך תיקון, כיון דללישנא קמא סבר שמואל כרב אחלי, ומפליג בין מבוי לחצר, הלכה כההוא לישנא, דבשל סופרים הלך אחר המיקל), הובא **בב״י** ד״ה ומ״ש ואפילו אין. עבודת הקודש שער א סי״ב (יש מי שהורה שכל שיש ברחבו שלושה טפחים צריך להתירו בלחי וקורה. ויש מגדולי המורים שהורו, דכל שאין ברחבו ארבעה, או שאין בפתחו ארבעה, אינו צריך כלום. ולזה דעתי נוטה), הובא במ״מ פי״ז ה״ט. **טור ושו״ע** שם, שלענין חצר נפסק בס״ב (ואפילו אין בפרצה ד׳ טפחים, כיון שהוא במילואו צריך תיקון, עד שיהא בה פחות מג׳), ואילו לענין מבוי, הובאו ב׳ דעות בסכ״ח (מבוי שאין ברחבו ג׳ טפחים אינו צריך שום תיקון, שהוא כסתום. ויש אומרים דכל שאין בו ד׳ טפחים אין צריך שום תיקון).

*

והנה מדברי הרשב״א הנ״ל (דכל שאין ברחבו ארבעה, או שאין בפתחו ארבעה), נראה שהמחלוקת לענין מבוי היא בשניהם, הן כשהמבוי ״אין ברחבו ארבעה״, והן אם הוא רחב יותר מארבעה, אלא ״שאין בפתחו ארבעה״. ולכן הובאו ב׳ הדעות בשו״ע סכ״ח ב״מבוי שאין ברחבו ג׳ טפחים ... שאין בו ד׳ טפחים״, דהיינו אף אם כל המבוי ״אין ברחבו ארבעה״.

(ומ״ש המ״א ס״ק א (אפשר דמיירי שהחצר רחב באמצעי, ובקצה הוא קצר, שאין במילואו רוחב ד׳ טפחים, אבל אם כל החצר פחות מד׳ טפחים אין צריך תיקון, כמ״ש סעיף כ״ח), והוא מ״ש המ״א בסעיף כח, ס״ק כט (שאין ברחבו כו׳, כלומר שאין פתחו רחב ג׳, אף על פי שתוכו רחב הרבה). והיינו שגם מ״ש בשו״ע סכ״ח ״מבוי שאין ברחבו ג׳ טפחים ... ד׳ טפחים״, פירושו שהמבוי רחב, אלא ״שאין פתחו רחב ג״״, ודוקא בזה ישנה המחלוקת. משא״כ אם כל המבוי (או החצר) אין בו ארבעה, מודים כולם שאין צריך תיקון. כל זה **צע״ג)**. וראה אבן העוזר. אליה רבה ס״ק ג. תוספת שבת ס״ק ה. פרי מגדים ומחצית השקל על המ״א.

אלא שמכל מקום נראה לכאורה מדברי רבינו בפנים, שפוסק כמ״א בזה, שהרי הן כאן והן לקמן סל״ד, הן לענין חצר והן לענין מבוי, נתפרשה כל ההלכה הזאת בחצר (או מבוי) רחבים יותר מד׳ טפחים, ״שאין בפרצת מלואה ד׳ טפחים ... ברוחב פתחו ד׳ טפחים ... ומתקצר והולך עד שאין בפתחו ג׳ טפחים ... שאין בפתחו ד׳ טפחים״. משא״כ אם כל המבוי (או החצר) אין בו ארבעה, אפשר שכולם יודו שאין צריך תיקון. וכן צויין לקמן שם למ״א (הערה 214).

וכן נראה לכאורה לעיל סי׳ שמה סכ״ז (איזהו מקום פטור ... חריץ שאין בו ד׳ טפחים רוחב, ועמוק משלשה ועד התהום, אפילו הוא ארוך אלף אמה, וכן מחיצות הגבוהות משלשה ועד לרקיע, ואין ביניהם ד׳ על ד׳, הרי ביניהם מקום פטור); אלא אם כן נאמר דלעיל שם מיירי כשיש לו ד׳ מחיצות, משא״כ הכא מיירי שהוא פרוץ לגמרי לרשות הרבים].

ואם יש בפרצה יותר מעשר אמות[28], אפילו אינו במילואה, אלא נשתיירו או העמיד לו גיפופין מכאן ומכאן, ואפילו הגיפופים יתירים על הפרצה[29], צריך לתקנה בצורת פתח כמ"ש בסי' שס"ב[30], בין בחצר בין במבוי כמו שיתבאר[31]:

דיני לחי

ה בכל עושין לחיים אפילו מבעלי חיים[32]. ובלבד שיקשרנו שם בחבלים לכתלי המבוי, ביתידות שיוצאין מן הכתלים, בענין שאינו יכול לרבוץ, כדי שלא יתמעט גבהן מי' טפחים[33], ויטלטלו במבוי באיסור על סמך לחי זה[34].

דברי שלום

וגם בלאו הכי נראה, שכל ההפרש בין חצר ומבוי, שייך דוקא כשיש ברחבם יותר מד' טפחים, משא"כ כשרחבם ד' טפחים או פחות, מהו ההפרש בינם, שלזה אנו קוראים מבוי ולזה אנו קוראים חצר, והרי בשניהם אין עוברים בני אדם (שבני אדם הם רחבים יותר מד' טפחים). אלא ודאי החילוק בינם הוא רק בחצר ומבוי רחבים יותר.

וראה גם דברי נחמי' סוף או"ח לסי' זה ס"ד (סח, ג), שכן נתפרש בריטב"א שם יג, א (וכתב הראב"ד ז"ל שלא נחלקו אלא כשהמבוי בעצמו רחב ד', אלא שפתחו קצר, אבל אם המבוי גם כן אינו רחב ד' כשיעור משך מבוי, דכו"ע אינו מבוי ואינו צריך כלום, ונראין דבריו ז"ל).

וכן נראה לכאורה בגמרא, דמיירי באופן זה (בדופן שבעה ... למה לי ארבעה, בשלשה ומשהו סגי, דהא אמר רב אחלי ואיתימא רב יחיאל עד ארבעה), והיינו שרוחב החצר (או המבוי) הם שבעה טפחים, ויש להם פס של שלשה ומשהו, ונשאר רוחב הפתח פחות מארבעה.

ומה שכתב כאן שדברי המ"א צע"ג, אפשר שכתב כן על מה שרצה המ"א לפרש כן גם בדברי השו"ע, אף שנפסק בו כדברי הרשב"א הנ"ל (ולא כדברי הראב"ד והריטב"א הנ"ל).

[27] סעיף לד (מבוי שתוכו רחב הרבה ומתקצר והולך עד שאין בפתחו ג' טפחים אין צריך תיקון כלל, מפני שהוא כסתום מתורת לבוד. ויש אומרים שכל שאין בפתחו ד' טפחים, שהוא שיעור מקום, אין צריך שום תיקון כלל).

[28] משנה ב, א (והרחב מעשר אמות ימעט, ואם יש לו צורת הפתח, אע"פ שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט). טו, ב (כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת, מפני שהיא כפתח, יתר מכאן אסור). טור ושו"ע שם (ואם יש בפרצה יותר מעשר אמות, אפילו אינה במילואו, צריך לתקנה בצורת פתח).

[29] ברייתא שם טז, א (היה עומד מרובה על הפרוץ ... מותר, נפרצה ביותר מעשר אסור), ופרש"י (ואפילו כולו עומד). **הרב רבינו יהונתן** ג, א ד"ה חצר צריכה (אבל ביותר מעשר, אף על פי שנשאר מן הכותל בנוי כעשר, [ואפילו] ביותר מעשר, אינו מועיל כלום, וכאילו נפל כל הכותל דמי, ונאסרה החצר לטלטל בתוכה, עד שיעשה לאותה פרצה צורת פתח). עבודת הקדש שער א ס"ט (שכל פרצה יתירה על עשר, אין הלחיים והקורה ולא עומד מרובה מתירין אותה, עד שימעטנה ויעמידנה על עשר, או שיעשה לה צורת פתח). **רא"ש** פ"ה סוס"י ט (בשני פסין כשאין ביניהם יותר מעשר, או בפס ארבעה והפירצה בעשר, או בצורת הפתח אפילו ביותר מעשר, מהני בכל דוכתא). טור ושו"ע שם (אפילו אינה במילואה).

[30] סי"ח-ט (אבל אם הפרוץ כעומד ... ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות ... אם עשה צורת פתח אפילו לפרצה יתירה מעשר מותר).

[31] לקמן סכ"ז (מבוי הרחב בפתחו יותר מעשר אמות אינו ניתר בלחי וקורה, אלא בצורת פתח), וסל"ב (בעיר המוקפת חומה, שיש להעיר דין חצר ... מבואות הרחבות יותר מעשר, אין פסין מועילין בהם כמ"ש למעלה גבי חצר, אלא צריך לתקנם בצורת פתח).

[32] **משנה** עירובין **טו**, א (בכל עושין לחיין אפילו בדבר שיש בו רוח חיים, ורבי מאיר אוסר), וכת"ק. טור ושו"ע ס"ג (ומכל דבר שיעשנו כשר, אפילו מבעלי חיים).

וכמו במחיצה עצמה, שנתבאר לעיל סי' שסב סי"ב (אפילו מבעלי חיים עושים מחיצה, שיעמיד שם בהמה לדופן מבעוד יום, ומותר לטלטל שם בשבת, ובלבד שתהא קשורה שם ע"ד שיתבאר בסי' שס"ג).

ובודאי גם כאן מיירי שהעמידו וקשרו מבעוד יום.

[33] **הרב רבינו יהונתן** שם ד, א ד"ה בכל עושין (ולשמא תרבץ תחתיה וליכא מחיצה עשרה נמי ליכא למיחש, דמיירי דמתוחה באשלי מלעיל, כלומר שקשורה בחבלים לכותלי המבוי, ביתדות שיוצאות מן הכתלים, או מן התקרה, ואינה יכולה לרבוץ תחתיה. והכי מפרשינן בסוכה), **מגמרא סוכה כג**, א (עשאה לבהמה דופן לסוכה, רבי מאיר פוסל ור' יהודה מכשיר ... לחי למבוי ... ודלמא רבעה (רובצת, רש"י), דמתיחה באשלי (חבלים, רש"י) מלעיל), וכרבי יהודה. שו"ע שם (ובלבד שיקשרנו שם בחבלים לכותלי המבוי, ביתדות שיוצאים מן הכתלים, בענין שאינו יכול לרבוץ, כדי שלא יתמעט גבהו מי' טפחים).

וכן הדין בסוכה, כמבואר בשו"ע סי' תרל סי"א (עושים מחיצה מבעלי חיים, שיקשור שם בהמה לדופן).

[34] ולכן גם לפני שרבץ, אין לסמוך על לחי זה.

ואפילו אדם העומד שם נידון משום לחי. והוא שקשרו שם[35], אם לא הודיעו שהעמידו לשם לחי, שהרי בודאי ילך לו, שלא יעמוד שם כל היום[36], ויטלטלו במבוי באיסור. אבל אם הודיעו שמעמידו לשם לחי, אין חוששין שילך לו (אלא שאז צריך להעמידו מערב שבת, שהרי לחי נדון משום מחיצה[37], ואסור לעשות מחיצה מאדם בשבת, אלא אם כן שלא לדעתו כמ"ש בסימן שס"ב[38]()]:

ו אם יש קצת כותל ברוח רביעית, עולה משום לחי. ובלבד שיהא בו רוחב טפח משום היכר[39], כמו שנתבאר למעלה[40].

ואפילו אבנים היוצאים מן הכותל זו למעלה מזו פחות מג' טפחים עולין משום לחי[41], אם רחבן טפח:

ז לחי שרוח מצוייה יכול להנידו[42], אף על פי שאינה יכולה להפילו[43], אינו חשוב משום לחי, שהלחי הוא כמחיצה[44], וכל מחיצה שרוח מצויה מנידתה אינה מחיצה, כמו שנתבאר בסי' שס"ב[45]:

ח אם הרחיק הלחי מן הכותל ג' טפחים[46], בין לתוך חלל רוחב המבוי, בין להלאה לצד חוץ[47], לא עשה

---

[35] **אור זרוע** הלכות עירובין סוס"י קכב (ולמאי דפרישית דהלכתא דעושין בהמה קשורה לחי למבוי, נראה בעיני דאילו קשר את האדם לדופן במקום לחי דכשר). **רמ"א** ס"ג (ואפילו קשר שם אדם נמי הוי לחי).

[36] **מ"א** ס"ק ג (וצ"ע דבסי' שס"ב ס"ה איתא דבאדם אין צריך שיהיה קשור. וצריך לומר דמיירי שלא הודיעו שהעמידו לשם לחי, אם כן בודאי ילך לו, שלא יעמוד שם כל היום, לכן בעינן קשור).

ונתבאר במחצית השקל על המ"א שם (דוקא לעיל בסי' שס"ב, דאין צריך לאדם ההוא כי אם לפי שעה, אין צריך קישור, אפילו לא הודיעו כנ"ל, דאין אדם הולך בשעה מועטת ממקומו אלא לצורך. משא"כ כאן שצריך שיעמוד שם כל השבת, לכן בעינן קישור).

[37] כדלעיל ס"א (שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה).

[38] סעיף יד (במה דברים אמורים שמותר להעמידם בשבת, אלא כשהם אינם יודעים שלשם מחיצה הוא מעמידם שם).

מלשון זה נראה לכאורה, שבאופן זה שלא הודיעו וקשרו, יכול להעמידו שם בשבת; אף שהטעם להיתר זה הוא כדלעיל שם סי"ג (ואפילו בשבת מותר לעשות מחיצה מהאנשים ... שהרי האדם הוא בן דעת ועומד לדעת עצמו), משא"כ כאן כשקושרו. וכן נתבאר בפרי מגדים א"א ס"ק ג (וכאן בקשרו מערב שבת מיירי, ומשום הכי שרי).

[39] **תוס'** עירובין **י**, א ד"ה ושני (בפס גמור סגי בשני משהויין, אבל כותל עצמו לא חשיב פס אם לא ברוחב טפח, דאין היכר כל כך בכותל כמו בפס גמור). הגהות מיימוניות הל' שבת פי"ז אות מ (אבל לחי שהוא מן הכותל עצמו צריך טפח ולא סגי במשהו, וכן דקדקו התוס'). שו"ע ס"ד (אם יש קצת כותל ברוח רביעי עולה משום לחי, ובלבד שיהא בו רוחב טפח).

[40] סעיף ב (אם נשתייר מכותל רביעית עצמו בנוי ... טפח מכאן וטפח מכאן. אבל בפחות מטפח אין כל כך היכר בהמשוייר מהכותל, כמו בפס גמור שמעמידו לשם כך).

[41] **ברייתא** שם טו, א (אבני גדר היוצאות מן הגדר (זו למעלה מזו, רש"י), מובדלות זו מזו פחות משלשה, אין צריך לחי אחר). **[מ"א]** ס"ק ו (אבנים היוצאים מן הגדר זו למעלה מזו פחות מג' הוי לחי (גמ' ד' ט"ו)).

וכן הוא לקמן סל"ג (אם ... יוצאים ממנו חיפופים פחות פחות מג' טפחים עד פחות מג' טפחים סמוך לארץ, יש לסמוך עליהם).

[42] **רב חסדא** עירובין **ח**, א (הני מילי לחי מעליא, אבל האי כיון דנשיב ביה זיקא ושדי ליה, לא כלום הוא). הגהות אשרי שם פ"א סי' ט (לחי או מחיצה דאי נשיב ביה זיקא לא מצי קאי, לא חשיב לחי, והוא הדין מחיצה). שו"ע ס"ה (לחי דאי נשיב ביה זיקא לא מצי קאי, לא חשיב לחי).

[43] **מ"א** ס"ק ד (ואפילו אין הרוח מפילו אלא מנידו, כמ"ש רס"י שסב). והיינו כדלעיל שם ס"ב (כדי שלא ינידם הרוח).

[44] כדלעיל ס"א (שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה).

[45] סעיף ב (שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה).

[46] **רבא** עירובין **יד**, ב (הפליגו מן הכותל שלשה, לא עשה ולא כלום). טור ושו"ע ס"ו (צריך שלא יהא הלחי רחוק מן הכותל ג' טפחים), וס"י (הרחיקו מהכותל שלש ... פסול).

וטעם פסול זה נתבאר בשו"ת רבינו סי' ג (משום דלחי אינו נידון משום מחיצה אלא בצירוף מחיצות גמורות ... הלכך לא מהני אלא בסמוך למחיצה גמורה, ולא במופלג ממנה, שאינו מצטרף עמה), ושם נסמן (הערה 13).

טעם נוסף נתבאר ברבינו יהונתן ג, א (שאם היו מרוחקים מן הכותל שלשה, אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי להו). וכדאמרינן שם י, ב. טז, ב (דאתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה).

אמנם לא קיי"ל כן, כדלקמן ס"מ (ירחיק שני אמות מכותל זה, ויעמיד שם פס רחב שלשה אמות ... שאז אין האויר שבין הפסים עם האויר שבין פסים לכתלים באים ומבטלים הפסים שביניהם, הואיל וכל פס מרובה על האויר שבינו לכותל שאצלו ... ולבד מפסים אלו צריך לעשות גם כן לחי למבוי, שהפסים אינם נחשבים ללחי הואיל והם רחוקים מהכתלים ג' טפחים). הרי שגם במקום דלא "אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי להו", מכל מקום אין הלחי מועיל כשהוא רחוק מהכתלים ג' טפחים. ונתבאר במ"א ס"ק ה, דהיינו דלא כדעת רבינו יהונתן שם.

ולא כלום. אבל פחות מג׳ טפחים, כלבוד הוא[48]:

ט לחי, אפילו שברים ושברי שברים[49] מדובקים כשרים בו, כל שיכולים לעמוד ברוח מצויה[50]. ולכן עושים לחי מסיד (תחוח) טחוי בכותל[51], שעל ידי הכותל הוא ראוי לעמוד[52]. ובלבד שיזהר שלא יתמחה ג׳ טפחים סמוך לארץ[53], שלחי הגבוה ג׳ טפחים מן הארץ פסול כמו שיתבאר[54]. ואף שלאחר שנתמחה נשאר שם מראיהו ניכר על פני הכותל, אין זה מועיל כלום, כי צריך שיהא הלחי קצת דבר ממש ועב קצת בולט מן הכותל[55]:

י לחי שעשאו מעצי אשרה כשר[56]. ואף על פי שהלחי צריך שיהא בו שיעור, דהיינו גובה י׳ טפחים ורוחב ועובי כל שהוא, וכל דבר הצריך שיעור אין עושין אותו מעצי אשרה, מפני שעומדים לשריפה וכאלו נשרפו ונעשו אפר ונכתת שיעורם. מכל מקום אילו היה מדבק כתיתותם, דהיינו שהיה מגבל

דברי שלום

טעם שלישי נתבאר בבכור שור עירובין יא, ב. וחלק עליו רבינו בשו״ת סי׳ ג, לקמן הוספה א (מובן מדבריו שהבין, דהא דאמרינן בגמרא דהוי לי׳ מחיצה שגדיים כו׳, קאי גם אהפליגו מן הכותל ג׳ טפחים. ושגגה היא ... אלא בלמטה דוקא מודה משום שהגדיים כו׳, אבל בהפליגו מן הכותל, לא איכפת לן בגדיים בוקעים), ושם יתבאר (הערה 8).

וגם לפי דעת הבכור שור, מסיק בהערות שבדברי נחמיה לסעיף שלפנינו (דאע״פ שבגמרא קאי נמי אהפליגו, לא הוצרכו לכך אלא לרשב״ג [שסובר דאמרינן לבוד עד ד׳ טפחים], אבל לדידן דגם למעלה שיעור לבוד בג׳, לא נצרך להאי טעמא בהפליגו ... לדידן דקיי״ל כרבנן גם למעלה בקורה שיעורו בג׳, לכן גם למטה אין צריך להאי טעמא, ובגמרא לא הוצרכו לכך אלא לומר, דרשב״ג מודה בכהאי גוונא). והיינו שלכן לא הובא טעם זה לענין לחי שהרחיק מהכותל, לא בגמרא שם, ולא בשוע״ר כאן.

[47] עבודת הקדש שער א סוף ס״ז (נתנו חוץ מאויר המבוי, סמוך למבוי תוך שלושה, יראה לי שהוא מתיר). תוספת שבת ס״ק טז (מה שכתב הב״ח שיש לספק אם העמיד לחי חוץ למבוי פחות מג׳ טפחים אי מהני ... פשיטא ליה להמחבר דמהני גבי לחי ... דהלחי עצמה מחוברת לכותל על ידי לבוד ... הרי הוא כמו לחי המושך עם דפנו של מבוי דכשר).

וכן הוא לקמן סט״ז (שהלחי ... עיקרו משום מחיצה ... ולכן מועיל כשהוא בתוך ג׳ טפחים לכותל המבוי, אפילו מבחוץ).

וראה דברי נחמיה שם. פתחא זוטא ס״ק יב, ובכלל א ס״ו. מראי מקומות וציונים.

[48] רבינו יהונתן ג, א (אבל בפחות משלשה אמרינן לבוד, וכמאן דמיחבר דמי). עבודת הקדש שער א סוס״י ז (אבל פחות משלושה מותר, שכל פחות משלושה כלבוד לכותל וכמונח על הקרקע).

[49] **ר״[מ]** מרוטנבורג בפסקי עירובין סל״ד (עשה לחי משברים ושברי שברים וחיברן בכותל ... נראה לי דכשר). הובא ב**הגהות מיימוניות** פי״ז הי״ב אות ה (פירש רבינו, אפילו משברים ושברי שברים). שו״ע ס״ז (לחי, אפילו שברים ושברי שברים כשרים בו).

[50] לבוש ס״ז (ובלבד שיוכל לעמוד ברוח מצויה).

[51] **מרדכי** עירובין רמז תפב (וכתב רבינו מאיר דמה שעושין לחיים מסיד מחוי ... יפה עושין, וממני יצאו בכולם בתחילה בעיר וירצבור״ג, לפי שהנכרים היו באים לעקור אותם, אמרתי לעשות כן, דהא [אמרינן] בכל עושין לחיים, וסיד מחוי או גיפסים שמדבקין אותן אצל החומה כעובי אצבע הוא הרבה חזק יותר מחוט הסרבל או קנה). תרומת הדשן סי׳ עד (מה שנוהגין בכל המקומות לעשות הלחיים מסיד מחוי בעובי ולא כלום, ובמרדכי משום מהר״ם משמע דבעי כעובי אצבע. תשובה, יראה דאין למחות ולבטל מנהג זה, שכבר נתפשט בכל המקומות. וכן שמעתי מאחד מהגדולים, שפעם אחת בא חד מרבוותא לניאוש״ט, ורצה לשנות הלחיים שהיו שם מקדם, ולעשות כעובי אצבע, על פי המרדכי. ולא רצו המנהיגים שהיו בעיר להניחו לעשות). **רמ״א** ס״ז (ולכן עושין לחי מסיד טחוי בכותל).

[52] **לבוש** שם (שעל ידי הכותל הוא ראוי לעמוד).

[53] מהר״ם מרוטנבורג שם (ובלבד שלא יגביה התחתונה מן הקרקע ג׳). הובא בהגהות מיימוניות שם. **תרומת הדשן** שם (הכלבים ודבר אחר רגילים להתחכך בכתלים, ומוחקין מן הכתלים כל מחוי הסיד למטה סמוך לארץ, יותר משלשה טפחים מן הקרקע ולמעלה, ותו לא חזי). רמ״א שם (ובלבד שיזהר שלא יתמחה יותר משלש לארץ).

[54] לקמן סי״ב.

[55] **ט״ז** ס״ק ד (משמע דעכ״פ בעי דליהוי בהאי מיחוי קצת דבר ממש ועב קצת, ולא סגי במראה הסיד שניכר על הכותל לחוד).

[56] **רב חייא** בר אשי עירובין פ, ב (עושין לחי אשירה), ופרש״י (דאין לו שיעור לרחבו ועוביו). טור ושו״ע ס״ח (לחי שעשאו מעצי אשירה, כשר).

ולענין קורה ראה לקמן סי״ח. ולענין סולם ראה לקמן סי׳ שעב סי״ח. ולענין שופר ראה לקמן סי׳ תקפו ס״ו. ולענין ד׳ מינים ראה לקמן סי׳ תרמט סי״א.

האפר, היה יכול לעשות ממנו גובה י׳ טפחים ועובי משהו, לפיכך הוא כשר[57]:

יא בין שנראה בליטת הלחי לעומדים בתוך המבוי ואינה נראית לעומדים חוץ למבוי[58], כגון שהעמיד הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי, ולא משך קצה רחבו קימעא כלפי חוץ, אלא השוה חודו החיצון לעובי כותל המבוי, ודומה כמי שמוסיף על עובי הכותל ואינו נראה מבחוץ כלחי, אבל חודו הפנימי נראה לעומדים שם בפנים[59] כזה[60].

ובין שנראית בליטתו לעומדים בחוץ ולא לעומדים בפנים[61], כגון שמשך כל הלחי לחוץ, וחודו הפנימית נכנס בעובי הכותל, ואינו נראה מבפנים כלחי, אלא דומה כמוסיפו על אורך הכותל, אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי, שהרי נמשך להלאה מעובי הכותל[62] כזה[63] כשר.

ויש אומרים[64] שהלחי הנראה מבחוץ ולא מבפנים אינו כשר, אלא אם כן נראה לעומדים בחוץ נגד חלל המבוי בסמוך לו, כגון שהלחי שמשכו לחוץ וחודו הפנימי נכנס בעובי הכותל לא העמידו לשפת עובי של צד המבוי בענין שלהעומדים בפנים נראה כמוסיף על אורך הכותל, שאז גם להעומדים בחוץ נגד

---

[57] **תוס׳** שם ד״ה אבל (אע״ג דלחי נמי בעי שיעור גובה, וגם רוחב משהו מיהא בעי ... וה״ר אברהם פירש, לחי אם היה מדבק הכתיתים בכותל הוי לחי, ובלבד שלא יהו ניטלות ברוח).

ואף שעכ״פ נהנה מעצי אשרה האסורים בהנאה, ואף אחר שנשרפו ודיבקם אסורים בהנאה, כדתניא פסחים כז, ב (כל הנשרפין אפרן מותר, חוץ מעצי אשירה).

אפשר שהלחי נחשב כמצוה, שבזה נתבאר לקמן סי׳ תמה ס״ח (מותר לכסות דם חיה ועוף באפר שריפת החמץ, שמצות לאו ליהנות ניתנו, כלומר שלא נתנו המצות לישראל להיות קיומם הנאה להם, אלא לעול על צוארם ניתנו), וסי׳ תרמט סי״ב (אין זו חשובה הנאה מה שיוצא בה ידי חובתו, דמצות לאו ליהנות נתנו כמו שנתבאר בסי׳ תקפ״ו עיי״ש).

וראה בית מאיר (הכא דאינו אלא לצורך מחיצה, ובה גופא לא משתמש במידי, לכו״ע לא חשוב הנאה מה שנהנה על ידה היתר טלטול). הובא במשנ״ב ס״ק כט.

[58] **ברייתא ט**, ב (תני רבי חייא כותל שצידו אחד כנוס מחבירו, בין שנראה ... מבפנים ושוה מבחוץ, נידון משום לחי). טור ושו״ע ס״ט (בין שנראית בליטת הלחי לעומדים בתוך המבוי ואינה נראית לעומדים בחוץ ... כשר).

[59] **רש״י** שם ד״ה נראה מבפנים (שהעמיד הלחי רחבו לצד אורכו של מבוי, ולא משך קצת רחבו קימעא כלפי חוץ, אלא השוה חודו החיצון לעובי כותלי המבוי, ודומה כמי שמוסיף על רוחב הכתלים ואינו נראה מבחוץ כלחי, אבל חודו הפנימי נראה מבפנים, שעביו בולט לתוך רוחב המבוי).

[60] בדפוס ראשון: כזה (ונשאר מקום חלק). וצ״ל: כזה ב

[61] מסקנת הגמרא שם י, א (והלכתא, נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי). טור ושו״ע שם (בין שנראית לעומדים בחוץ ... ואינה נראית לעומדים בפנים, כשר).

וראה גם לעיל סי׳ שס ס״ז (ואף שגיפופים אלו אינן נראין למי שעומד בפנים, בתוך הקרפף או החצר או הבית הנפרץ במילואו, כיון שהם נראים למי שעומד בחוץ, נדונין משום פסין לפרצה, כמו שהלחי הנראה מבחוץ ולא מבפנים נידון משום לחי למבוי, כמו שיתבאר בסי׳ שס״ג).

[62] רש״י שם ט, ב ד״ה נראה מבחוץ (שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי נכנס בכותלי המבוי, ואינו נראה מבפנים, אלא דומה כמוסיף על אורך הכותל, אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי, שהרי נמשך להלאה מרוחב הכותל).

[63] בדפוס ראשון: כזה (ונשאר מקום חלק). וצ״ל: כזה ב

[64] אופן השני בפרש״י שם ד״ה בין שנראה (כגון ששקוע הכותל מלפניו, שאין הכניסה נראית לעומדים בפנים, אלא לבני רשות הרבים). **תוס׳** שם ד״ה כותל (כאן פירש הקונטרס ששקע הכותל מלפניו ... ומה שפירש כאן ניחא טפי). **רא״ש** שם פ״א סי״א (כמו שפירש רש״י בברייתא דר׳ חייא, כותל שצדו אחד כנוס מחבירו, בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים, כגון ששקוע הכותל מלפניו, שאין הכניסה נראה לעומדים במבוי, אלא לעומדים ברשות הרבים, ואותה שקיעה חשיב לחי). **לפי׳ הט״ז** ס״ק ו (ועל כן נראה דהחילוק הוא בין הפירושים בזה ... לפירוש השני ... ונראה בחוץ הוה כשיש פגם בפני הכותל, שהוא ראש העליון כזה, זהו מהני דוקא, כיון שהלחי אינו לצד חלל המבוי, דאז אין היכר כל כך אלא נראה ככותל ארוך ... ראיתי עוד דרכים אחרים והנלע״ד כתבתי). **ומלבושי יום טוב** על הלבוש סי״ג (אבל התוספות והרא״ש ... הכריחו דבכהאי גוונא לא הוי לחי, דלא נקרא נראה מבחוץ, אלא לעומדים לאחורי המבוי). **ואליה זוטא** ס״ק ב (בתוס׳ והרא״ש בעירובין דף ט׳ ע״ב משמע דבכה״ג לא הוי לחי, דלא נקרא נראה מבחוץ אלא לעומדים לאחורי מבוי).

שתי דעות אלו הובאו גם לקמן סט״ו (לחי המושך ברחבו עם אורך דפנו של מבוי, שהעמיד חודו כנגד עובי הכותל מבחוץ, שאין חודו מכסה את כל עובי הכותל, אלא מקצת עביו של צד החלל המבוי, לפי סברא הראשונה שנתבאר למעלה (סעיף יא). או מקצת עביו של צד אחורי המבוי, לפי סברא האחרונה שנתבאר שם).

חלל המבוי בסמוך לו נראה להם כן, אלא העמידו לשפת עובי של צד אחורי המבוי כזה[65] (וכן עיקר[66]):

יב הגביהו מהארץ ג׳ טפחים פסול[67], שהלחי הוא כמחיצה[68], ומחיצה הגבוה ג׳ טפחים מן הארץ אינה מחיצה, מפני שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה[69] ואם הגביהו פחות משלשה, אף על פי שאין בו אלא ז׳ ומשהו, כשר, לפי שכל לבוד רואין אותו כמלא[70]:

יג אפילו לא העמידו שם לשם לחי, אלא שנזדמן לו שם מאליו, כשר[71], שהלחי הוא משום מחיצה, ומחיצה העומדת מאליה כשרה[72].

ובלבד שיסמכו עליו מערב שבת. אבל לא סמכו עליו מערב שבת, כגון שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת, ובאים עכשיו לסמוך על זה, אינו מועיל[73].

אבל לא היה שם לחי אחר מערב שבת, אף על פי שלא סמכו על זה בפירוש, הרי זה כאלו סמכו עליו מן הסתם[74].

---

[65] בדפוס ראשון: כזה (ונשאר מקום חלק). וצ״ל: כזה ב

[66] **מלבושי יום טוב** שם. **אליה זוטא** שם **(עי׳ ט״ז, וצ״ע, דלא קשה מידי)**. בט״ז שם הביא בתחילה פירוש הב״י, והקשה עליו, ולכן פירש בדברי רש״י ותוס׳ באופן המובא כאן בפנים.

[67] רבא עירובין יד, ב (עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה ... לא עשה ולא כלום). טור ושו״ע ס״י (הגביהו מהארץ שלש, פסול).

[68] כדלעיל סעיף א (שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה). וראה מראי מקומות וציונים.

[69] כדלעיל סי׳ שמה ס״ד (כל מחיצה שאינו מגעת ג׳ טפחים לארץ אינו מחיצה לחלוק רשות בפני עצמה, לפי שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה).

[70] **רשב״א** בעבודת הקדש שער א ס״ה (הגביהו מן הקרקע פחות משלושה טפחים, אף על פי שאין באורכו אלא שבעה ומשהו, כשר, שכל לבוד רואין אותו כמלא). **מ״מ** פי״ז הי״ב (וכתב הרשב״א ז״ל, הגביהו למעלה מן הקרקע פחות מג׳ טפחים, שאין בארכו אלא ז׳ טפחים ומשהו, כשר, שכל לבוד רואין אותו כמלא). שו״ע שם (ואם הגביהו פחות משלש, אף על פי שאין בו אלא שבע ומשהו, כשר).

והיינו שאף שהתחיל כאן בטעם בקיעת גדיים (ומחיצה הגבוה ג׳ טפחים מן הארץ אינה מחיצה, מפני שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה), משא״כ פחות מג׳ טפחים אין כאן בקיעת גדיים, והוי לחי כמחיצה.

מכל מקום מסיים בטעם לבוד (הגביהו פחות משלשה ... לפי שכל לבוד רואין אותו כמלא).

כי טעם זה שאין בו בקיעת גדיים והוי כמחיצה, אינו מועיל אלא כשהלחי עצמו יש בו שיעור עשרה טפחים, משא״כ כאן בא להתיר ״אף על פי שאין בו אלא ז׳ ומשהו״, מטעם לבוד (לפי שכל לבוד רואין אותו כמלא).

וכן לענין מחיצה, נתבאר לעיל סי׳ שמה ס״ד (כל מחיצה שאינו מגעת ג׳ טפחים לארץ אינו מחיצה ... לפי שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה. אבל פחות מג׳ טפחים, שאינן יכולין לעבור שם, אפילו אין בה אלא ז׳ טפחים ומשהו, אנו אומרים לבוד, וכאלו הגיע לארץ), ושם נסמן (הערה 35).

[71] **אביי** עירובין **טו**, א (לחי העומד מאליו (שלא הוקבע שם לשם תיקון מבוי, דלא הזמינוהו לכך, רש״י) אביי אמר הוי לחי, רבא אמר לא הוי לחי), וכדאמרינן בקידושין נב, א (והלכתא כוותיה דאביי ביע״ל קג״ם), ופרש״י (סימני הלכות הן שנחלקו בהם אביי ורבא, ובכל מקום הלכה כרבא חוץ מאלו ... לחי העומד מאיליו בפ״ק דעירובין). טור ושו״ע סי״א (אפילו לא עשאו לשם לחי, אלא שנזדמן לו שם מאליו, כשר).

[72] גמרא שם (אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה, ומחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה). מ״א ס״ק ח (דלחי משום מחיצה, ומחיצה העומדת מאלי׳ כשרה).

וכדלעיל סעיף א (שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה), וסי׳ שסב ס״ד (מחיצה העומדת מאליה, דהיינו שלא נעשית לשם מחיצה, כשרה לכל דבר).

משא״כ קורה, כדלקמן סי״ז.

[73] **גמרא שם** (היכא דלא סמכינן עליה מאתמול (שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת, רש״י), כולי עלמא לא פליגי דלא הוי לחי, כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול, אביי אמר הוי לחי דהא סמכינן עליה מאתמול). טור ושו״ע שם (ובלבד שיסמכו עליו מערב שבת, אבל לא סמכו עליו מערב שבת, כגון שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת, ובאים עכשיו לסמוך על זה, לא).

[74] ב״י ד״ה ומ״ש ובלבד (ופירש רש״י היכא דלא סמכינן עליה מאתמול, שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת ... שאין צריך שיתכוין לסמוך עליו מערב שבת, אלא כל שלא היה שם לחי אחר בערב שבת זה, מיקרי סמך עליו מערב שבת. וכן כתב בהגהות אשיר״י (פ״א ס״כ) וכך הם דברי הרב המגיד בפי״ז (הכ״ב) בשם הרשב״א (עבודת הקודש שער א ס״ח) שכתב וזה לשונו, כיצד, העמידו לחי במבוי וניטל בשבת, אפילו היה שם אילן וכיוצא בו, ואפילו נטעו בידים, אינו מועיל, כיון שלא סמך עליו מערב שבת. לא העמיד שם לחי אחר, או שהיה שם ונפל מערב שבת, אילן זה מתיר משום

אבל אם בפירוש לא סמכו עליו, כגון שלא היה שם לחי אחר, ולא טלטלו בשבת שעברה על ידי לחי זה, אינו מועיל לשבת הבאה[75], עד שיסמכו עליו מערב שבת בפירוש:

יד לחי העומד מאליו, ובולט ד׳ אמות לתוך המבוי ברוחב[76], אע״פ שסמכו עליו מערב שבת[77] אינו נידון משום לחי, מפני שד׳ אמות הוא שיעור מבוי, ואין כאן היכר שהוא לחי[78]. ואע״פ שהלחי כמחיצה גמורה, מכל מקום צריך שיהא בו גם כן היכר קצת[79], וצריך לחי אחר להתיר מבוי זה.

ויעמידנו ברוח שכנגד לחי זה[80]. ואם ירצה להעמידו אצלו, יעשנו מעט עב או דק ממנו, כדי שיהא ניכר שהוא משום לחי, ולא יהיה כמוסיף על הראשון[81].

במה דברים אמורים במבוי הרחב יותר מח׳ אמות. אבל מבוי שאינו רחב אלא ח׳ אמות, אין צריך לחי אחר להתירו, אע״פ שלא סמכו עליו מערב שבת, אלא ניתר בעומד כפרוץ, דהיינו לחי העומד מאליו שיש בו ד׳ אמות כמו שיש בהפרוץ שממנו לכותל שכנגדו, ועומד כפרוץ מתיר ברוח רביעית של מבוי[82],

דברי שלום

לחי, וכן כל כיוצא בזה). רמ״א סי״א (אבל לא היה שם לחי אחר מערב שבת, כאלו סמכו עליו דמי). מ״א ס״ק ט (אף על פי שלא סמכו עליו בפירוש).

[75] **מ״א** שם (משמע דאם בפירוש לא סמכו עליו, כגון שלא טלטלו בשבת שעברה על ידי לחי זו, לא הוי לחי).

[76] רמי בר חמא אמר רב הונא עירובין ה, א (לחי הבולט מדופנו של מבוי (לתוך רוחב המבוי, רש״י), פחות מארבע אמות נידון משום לחי, ואינו צריך לחי אחר להתירו. ד׳ אמות (אם היה בולט לתוך רוחב המבוי ד׳ אמות, רש״י), נידון משום מבוי (כלומר כיון דאורך הכשר מבוי ניתר בכך בעלמא ומיקרי מבוי, הכא נמי נפיק מתורת לחי דלא סמכינן עליה, רש״י), וצריך לחי אחר להתירו). טור ושו״ע סי״ב (לחי העומד מאליו ... אם הלחי בולט לתוכו ד׳ אמות, אינו נידון משום לחי, וצריך לחי אחר להתירו).

[77] טור ושו״ע שם (אפילו סמכו עליו מערב שבת). משמעות רש״י שם ע״ב ד״ה ד׳ אמות (אע״ג דאי עבדיה משום לחי הוי כשר ... כיון דלאו להכי איקבע, אנן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל ולשווייה לחי), ותוס׳ שם ד״ה פחות (דאילו עבדיה לשם לחי הוי כשר בכל ענין), וד״ה ארבע (דהיכא דהעמידהו לשם לחי לפירוש הקונטרס מועיל), ונתבאר בדרכי משה ד (דלחי המתוקן לכך, אפילו רחב ד׳ מהני ... אם לא תקנו לשם כך, וסמכו עליו, סבירא ליה דלא מהני. וכן נראה מדברי רש״י). מ״א ס״ק יא (העמידו, אבל סמכו עליו לא מהני).

יוצא אם כן סיכום הדברים (האמורים בסעיפים אלה):

(א) העומד מאליו ולא סמכו עליו מערב שבת, אינו מועיל אפילו בפחות מד׳ אמות (סי״ג).

(ב) העומד מאליו וסמכו עליו מערב שבת, מועיל בפחות מד׳ אמות (סי״ג), ואינו מועיל כשהוא ד׳ אמות (סי״ד).

(ג) העמידו לשם לחי, מועיל אפילו כשהוא ד׳ אמות (סוף סי״ד).

(ד) לחי המושך מחוץ למבוי באורך ד׳ אמות, אינו מועיל אף אם העמידו לשם לחי (סט״ו).

[78] מ״א ס״ק י (דד׳ אמות הוי שיעור מבוי, וליכא הכירא). וכדלקמן סכ״ז (מבוי שאין בארכו ד׳ אמות אין שם מבוי עליו), ושם נסמן (הערה 148).

וממילא מובן שאינו מועיל אף מטעם פס, ששיעורו ד׳ טפחים, כדלעיל ס״ב (בפס רחב ד׳ טפחים), ועד רוחב ד׳ אמות, כדלקמן ס״מ (ויעמיד שם פס רחב שלשה אמות).

[79] **תוס׳** שם ד״ה ארבע אמות (אפילו למאן דאמר לחי משום מחיצה, דהיה לו להועיל יותר אם סותמו, מכל מקום היכר קצת בעינן). **מ״א** שם (אף על גב דלחי משום מחיצה, מכל מקום הכירא קצת בעינן).

[80] **רב פפא** שם (אותו לחי היכן מעמידו, אי דמוקי ליה בהדיה (אצלו ברוחב המבוי, רש״י), אוספי הוא דקא מוסיף עליה. אמר רב פפא דמוקי ליה לאידך גיסא (אצל כותל האחר כנגדו, רש״י)). טור ושו״ע שם (ויעמידנו ברוח שכנגדו).

[81] **רב הונא** בריה דרב יהושע **שם** (אפילו תימא דמוקי לה בהדיה, דמטפי ביה או דמבצר ביה (או עב ממנו או דק ממנו, רש״י)). טור ושו״ע שם (ואם ירצה להעמידו אצלו, יעשנו מעט עב או דק יותר מהבליטה, כדי שיהא ניכר שהוא לשם לחי).

[82] **רב אשי שם** (במבוי שמונה נמי לא צריך לחי, מה נפשך, אי עומד נפיש, ניתר בעומד מרובה על הפרוץ. ואי פרוץ נפיש (נמצא שאין ד׳ שלימות בלחי, רש״י), נידון משום לחי. מאי אמרת דשוו תרוייהו כי הדדי). תוס׳ שם ד״ה וספק דבריהם (דקיימא לן בפירקין (ד׳ טז:) דפרוץ כעומד מותר). עבודת הקדש שער א ס״ח (היה רחב שמונה מותר, לפי שיש כאן עומד כפרוץ, וכל שהעומד כפרוץ הרי הוא כעומד). הובא במ״מ פי״ז הכ״ב. טור ושו״ע שם (אם המבוי רחב יותר משמונה אמות). מ״א ס״ק י (אבל אם המבוי רחב ח׳ אמות, ניתר בעומד כפרוץ).

*

ומטעם זה מותר לטלטל מבית למרפסת שלפני הבית, גם כאשר המדרגות יורדות מהמרפסת לרחוב, והמדרגות אינן נחשבות למחיצה (ראה לעיל סי׳ שנח ס״ט, והערה 65), כזה:

כמו שמתיר בד׳ רוחות של חצר[83], כמ״ש בסי׳ שס״ב[84].

וכל זה בלחי העומד מאליו. אבל אם העמידו לשם לחי, אפילו יש בו יותר מד׳ אמות נידון משום לחי[85], מפני שיש לו קול שתקנוהו לחי למבוי זה, ויש בו היכר אף שרחב הרבה[86]:

טו לחי המושך ברחבו עם אורך דפנו של מבוי, שהעמיד חודו כנגד עובי הכותל מבחוץ, שאין חודו מכסה את כל עובי הכותל, אלא מקצת עביו[87], של צד החלל המבוי, לפי סברא הראשונה שנתבאר למעלה (סעיף יא), או מקצת עביו של צד אחורי המבוי לפי סברא האחרונה שנתבאר שם, דהיינו שאין הלחי נראה וניכר אלא להעומדים בחוץ, אבל להעומדים בפנים נראה הוא כאלו הוא מכותל המבוי לפי סברא הראשונה, או שנראה כן לעומדים אחורי המבוי לפי סברא האחרונה[88]. אם יש ברוחב לחי זה ד׳

דברי שלום

כי אף שאין למחיצה זו דין פס או לחי, שהיא רחבה יותר מד׳ אמות, מכל מקום נכשרת המרפסת מדין עומד מרובה על הפרוץ.

ואף שמחיצה זו אינה נראית לעומד על המדרגות, שהרי הבליטה שלצד המדרגות מסתרת על המחיצה, ולכן אסור לטלטל על גבי המדרגות.

מכל מקום, גם זה מועיל, כעין המבואר לקמן סי׳ שסה ס״ג (מבוי שנפרץ במילואו לחצר ... חצר מותרת ... והמבוי אסור ... כיון שנפרץ במילואו למקום האסור לו בלי עירוב, נאסר כולו. מה שאין כן החצר אינה פרוצה לו במילואה, אלא נשארו בו גיפופין מכאן ומכאן עודפים על המבוי, שהיא רחבה ממנו. וכגון שכתלי אורך המבוי נכנסין בתוך החצר). הרי שגם במקום שכתלי אורך המבוי נכנסים לחצר, ומסתירים על הגיפופים, מכל מקום מתירים על ידי הגיפופים שאחורי בליטת אורך הכתלים.

[83] והיינו שבמבוי מועיל עומד כפרוץ רק ברוח רביעית, במבוי שאינו מפולש, משא״כ במבוי המפולש אינו מועיל אלא צורת הפתח, כדלקמן סי׳ שסד ס״א (מבוי המפולש ... צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן ... לפי שצורת פתח היא כמחיצה גמורה, ונמצא שאינו פתוח אלא מצד אחד, ואינו נקרא מפולש).

אבל בחצר סגי בעומד כפרוץ אף במפולש, ואף בד׳ רוחות, כדלקמן שם ס״ב (וכל זה במבוי. אבל חצר ... אין פילוש אוסר בהם ... די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן).

ואם אין רבים בוקעים בפרצות אלו, ולא נעשה בהם מבוי מפולש, סגי אף במבוי פרוץ מד׳ רוחות, כדלקמן סי׳ שסה ס״א (ואין המבוי נפסל בפתחים הרבה, והוא שאין רבים בוקעים בפרצה זו), ושם נסמן (הערה 10).

[84] סעיף יח (אם הפרוץ כעומד שוה בשוה מותר).

[85] רש״י שם ד״ה ד׳ אמות (דאי עבדיה משום לחי הוי כשר). תוס׳ שם ד״ה פחות (דאילו עבדיה לשם לחי הוי כשר בכל ענין), וד״ה ארבע (דהיכא דהעמידהו לשם לחי לפירוש הקונטרס מועיל).

[86] **תוס׳** שם ד״ה ארבע (יש לומר כשהועמד לשם לחי יש קול, ואיכא היכירא). רמ״א סי״ב (ואם העמידו לשם לחי, דאית ליה קלא שתקנו לחי למבוי זה, אפילו רחב ארבע אמות הוי לחי).

[87] רמי בן אבא אמר **רב הונא** עירובין **י**, א (לחי המושך עם דפנו של מבוי), ופרש״י (לחוץ, שנראה כמאריך את דופן המבוי, שמעמיד חודו כנגד עובי הדופן, דמיכסי חודו בעוביו של דופן, דשוה מבפנים ונראה מבחוץ, שאין חודו של לחי מכסה כל עובי הדופן שרחב ממנו), ותוס׳ שם ה, א ד״ה לחי (מושך חוץ למבוי לארכו של מבוי). שו״ע סי״ג (לחי המושך עם דפנו של מבוי (פירוש לאורך המבוי, ט״ז), שהעמיד חודו כנגד עובי הכותל, דשוה מבפנים ונראה מבחוץ, שאין חודו של לחי מכסה כל עובי הדופן).

[88] **עי׳ ט״ז** שם (כאן משמע דלא קי״ל כדברי התוס׳ שזכרנו בס״ט, דלא אמרינן בכזה נראה מבחוץ ושוה מבפנים דהוה לחי). **וצ״ע**.

והיינו שכאן נתבאר, שמה שאמרו כאן ״דשוה מבפנים ונראה מבחוץ, שאין חודו של לחי מכסה כל עובי הדופן״, אפשר לפרש או כסברא הראשונה דלעיל סי״א (שהלחי מכסה את צד חלל המבוי), או כסברא האחרונה דלעיל שם (שהלחי מכסה את צד האחורי של המבוי). ומה שכתב הט״ז שמכאן נראה כסברא האחרונה דלעיל שם, צ״ע.

וכן הקשה עליו בתוספת שבת ס״ק כז (ותימה על הט״ז שכתב דמשמע מכאן כפירוש הרא״ש. ובאמת אין כאן שום משמעות. ונעלם ממנו דברי הרא״ש). והוא מ״ש הרא״ש פ״א סי״א (ולחי המושך מדופנו של מבוי, בין אי גרס מדופנו בין אי גרס עם דופנו, יש לפרש שנמשך עם עובי רוחב הכותל של מבוי, ורוחב [הכותל עודף] לצד מבוי, או מאחריו), דהיינו שאפשר לפרש גמרא זו לפי ב׳ הדעות, ופרי מגדים משב״ז על ט״ז זה (ומ״ש דכאן משמע דלא קי״ל כתוס׳. עיין תוספת שבת אות כ״ז, הביא דברי הרא״ש, יעו״ש שהניח בצ״ע).

אמות, נעשה כמבוי ויצא מתורת לחי[89], אע"פ שהועמד לשם לחי[90]. פחות מד' אמות, נידון משום לחי, ואין משתמשין אלא עד חודו הפנימי[91], שהרי משם ואילך אין כנגדו כותל בצד השני[92]:

דיני קורה

טז (אעפ"י שהלחי צריך שיהא בו היכר[93], מכל מקום עיקרו משום מחיצה, ואין צריך אלא קצת היכר[94], ולכן מועיל כשהוא בתוך ג' טפחים לכותל המבוי אפילו מבחוץ[95]. אבל) קורה המתרת במבוי (אין התירה אלא משום היכר[96], לפיכך) צריך שיניחנה על כתלי המבוי, אבל אם נעץ ב' יתידות בכותלי המבוי בחוץ, אפילו בסמוך לו ממש, והניח הקורה עליהן, פסולה[97]:

יז וצריך שיניחנה כדי להתיר המבוי. אבל אם לא הונחה שם בשביל כך, אפילו סמכו עליה מערב שבת, פסולה[98]. ואינו דומה ללחי, שהלחי הוא משום מחיצה[99], אבל הקורה הוא משום היכר בלבד, ואם לא

---

[89] גמרא שם (פחות מד' אמות נידון משום לחי, ומשתמש עם חודו הפנימי, ד' אמות נידון משום מבוי, ואסור להשתמש בכולו), ופרש"י (בכל המבוי, שהרי אין כאן לחי). שו"ע שם (פחות מד' אמות נידון משום לחי, ומשתמש עם חודו הפנימי. ד' אמות, נידון משום מבוי, ואסור להשתמש בכל המבוי, שהרי אין כאן לחי).

וכדלקמן סכ"ז (מבוי שאין בארכו ד' אמות אין שם מבוי עליו), ושם נסמן (הערה 148).

[90] **תוס'** שם **ה**, ב ד"ה פחות (ההיא דלקמן (דף י.) דלחי המושך, הואיל והוי לאורך המבוי, ואינו סותמו, דנידון משום מבוי, אפילו הוקבע לשם לחי ... משמע דרוצה לומר אע"ג דהוקבע לשם לחי נידון משום מבוי). **מ"א** ס"ק יד (ואסור להשתמש, אפילו הועמד לשם לחי (תוס')).

[91] מ"א ס"ק יג (עם חודו, דהא הצד השני קצר מזה).

[92] והיינו דאף שנתבאר לקמן סי' שסה ס"ו (מותר להשתמש בפתח המבוי כנגד הלחי, לפי שאף שחודו הפנימי הוא שסותם כמחיצה, מכל מקום כיון שאין ברוחב מקום זה ד' טפחים, מקום פטור הוא).

מכל מקום כאן אסור להשתמש כנגד הלחי הזה, שהרי משם ואילך אין כנגדו כותל בצד השני, וכמבואר בתוס' ט, רע"ב (דסתם מבוי אורך כותליו שוין), ואם כן אין בצד השני כותל, כנגד הלחי שנמשך לחוץ.

וכן הוא לקמן סוף סל"ו (לחי ... אינו מועיל להתיר להשתמש אצלו, הואיל ואין שם מחיצה כנגדו).

והיינו אף בפתוח לרשות הרבים, משא"כ בפתוח לכרמלית, בכל אופן אסור להשתמש אלא עד חודו הפנימי, כדלקמן סי' שסה ס"ו (בפתוח לכרמלית אסור להשתמש, בין כנגד הלחי, בין תחת הקורה, לפי שמקום זה שאין בו ד' מצטרף הוא להכרמלית ונעשה כמוה שמצא מין את מינו וניעור).

[93] **צ"ע בגמרא**. ראה מראי מקומות וציונים.

[94] כדלעיל סי"ד (ואע"פ שהלחי כמחיצה גמורה, מכל מקום צריך שיהא בו גם כן היכר קצת).

[95] **עי' תוס' דף ט ע"א סד"ה שאין כו'** (דהכא בעינן קורה ... היכר, תדע דהא משוכה מבחוץ אפילו בפחות מג' לא אמרינן לבוד).

הרי שזהו טעם החילוק בין לחי, שהוא משום מחיצה, ולכן סגי בלבוד, כדלעיל ס"ח (אם הרחיק הלחי מן הכותל ... להלאה לצד חוץ ... פחות מג' טפחים, כלבוד הוא). משא"כ קורה הוא משום היכר, ולכן אין מועיל בה לבוד.

[96] לבוש סט"ו (אבל קורה אינו אלא משום היכר).

וכדלעיל ס"א (וכיון שיש קורה על פתחו יש בזה היכר וזכרון לרואים, שיכירו וידעו שתקנת חכמים היא קורה זו במבוי זה).

[97] **רבא** עירובין **ח**, סע"ב (נעץ שתי יתידות בשני כותלי מבוי מבחוץ (נעוצות בכותל בעוביו שלצד רשות הרבים, רש"י) והניח קורה על גביהן (ונמצאת קורה שעליהן בולטת ונמשכת לחוץ יותר מן הכתלים, וחודה הפנימי דבוק וסמוך לכותל, רש"י) ... בעינן קורה על גבי מבוי וליכא). טור ושו"ע סי"ד (וצריך שיניחנה על כותלי המבוי, אבל אם נעץ שתי יתדות אצל המבוי בחוץ, אפילו בסמוך לו, והניחם עליהם, פסול).

[98] **רא"ש** עירובין פ"א ס"כ (קורה העומדת מאליה, יראה דלא הוי קורה, דקיימא לן דקורה משום היכר, וטעמא דאביי בלחי משום מחיצה). והיינו כדאמרינן שם טו, א (לחי העומד מאליו, אביי אמר הוי לחי, רבא אמר לא הוי לחי ... אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה, ומחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה, ורבא לטעמיה דאמר לחי משום היכר, אי עבידא בידים הויא היכר ואי לא לא הוי היכר). הרי שבקורה שהוא משום היכר, כו"ע מודו שאם עמד מאליו לא הוי היכר.

רשב"א בעבודת הקדש שער א ס"ח (ויראה לי שהקורה העומדת מאליה, כאותן שנותנין קורה מכותל לכותל לחזק את הכתלים, אינה קורה, שהקורה משום היכר, וכל שהוא משום היכר אם עמד מאליו אין כאן היכר). הובא במ"מ הל' שבת פי"ז הכ"ב. טור ושו"ע סט"ו (וצריך שיניחנה כדי להתיר המבוי, אבל אם לא נעשית לשם כך, אפילו סמכו עליה מערב שבת, פסולה).

מ"א ס"ק טו (דקורה משום היכר, וכשלא עשאה לשם כך לא הוי היכר). ט"ז ס"ק ט (דקורה משום היכר, ואין כאן היכר, אבל לחי הוא משום מחיצה, משום הכי מהני לעיל בעומד מאליו).

הונחה בשביל כך אין בה היכר כל כך:

יח קורה זו שאמרו צריכה שיעור[100]. ולפיכך אם עשאה מעצי אשרה פסולה, שכיון שלשריפה עומדת, הרי היא כאלו כבר נשרפה ונכתת שיעורה[101]:

יט שיעור הקורה, כדי לקבל קירוי של אריחים, ואריח הוא חצי לבנה של ג׳ טפחים על ג׳ טפחים, נמצא אורך אריח ג׳ טפחים ורחבו טפח ומחצה, דיה לקורה שתהא רחבה טפח, שאז היא ראויה לקבל אריח לרחבו טפח[102]. וחצי טפח הנשאר יוכל לחבר כאצבע ממנו בטיט מכאן וכאצבע ממנו בטיט מכאן[103].

ועובי הקורה די בכל שהוא, רק שתהא חזקה לקבל[104] אריחים[105] שוכבים עליה בכל ארכה, כשיעור רוחב פתח המבוי, מודבקים שם בטיט כפי מה שצריך להם. שאם לא כן לא יהיה בה היכר, כי סבורים בני רשות הרבים שלפי שעה ניתנה שם. אבל כשהיא בריאה ועבה לקבל בנין כזה, ניכר ומפורסם לכל שלקביעות הונחה שם[106].

מכל מקום אין צריך שתהא ראויה לקבל אריחים שוכבים בכל ארכה ממש, אלא כפחות מאמה משיעור רוחב פתח המבוי, כגון אם רחבו עשר אמות דיה אם תקבל אריחים באורך ט׳ אמות וב׳ משהויין, שהן י״ח אריחים לארכן[107]. לפי שקורת ט׳ אמות וב׳ משהויין מתרת במבוי עשר אמות [מ]דין לבוד, דהיינו שלא תגיע פחות מג׳ טפחים[108] לכותל זה ופחות מג׳ טפחים לכותל זה כמו שיתבאר[109].

דברי שלום

[99] דכשר אף בעומד מאליו, וסמכו עליו מערב שבת, כדלעיל סי״ג (אפילו לא העמידו שם לשם לחי, אלא שנזדמן לו שם מאליו, כשר, שהלחי הוא משום מחיצה, ומחיצה העומדת מאליה כשרה. ובלבד שיסמכו עליו מערב שבת).

[100] כדלקמן סעיף הבא, ושם נסמן.

[101] **גמרא** שם **פ**, ב (עושין לחי אשירה ... אבל קורה לא, כתותי מכתת שיעוריה), ופרש״י (האי אשירה, כיון דבעי שריפה דכתיב (דברים יב) ואשריהם תשרפון באש, שיעורה לאו שיעורא היא, דכשרופה דמיא). טור ושו״ע סט״ז (קורה זו שאמרנו, צריכה שיעור. ולפיכך אם עשאה מעצי אשירה, פסולה, דכיון דלשריפה קיימא כתותי מכתת שיעורה).

ולענין לחי ראה לעיל ס״י.

[102] **משנה** עירובין **יג**, ב (הקורה שאמרו, רחבה כדי לקבל אריח, ואריח חצי לבנה של שלשה טפחים (נמצא אריח טפח ומחצה רוחב, רש״י), דייה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרחבו). **ירושלמי** עירובין פ״א ריש ה״ג (כדי לקבל עליו דימוס של ארחין). רבינו יהונתן במשנה שם ג, ב ד״ה ובריאה (כלומר אריחין הרבה, כשיעור רוחב פתח המבוי מדובקים שם בטיט, כפי מה שצריך להם). עבודת הקדש שער א ס״ה (וצריכה שתהא בריאה לקבל דימוס של אריחין כשיעור ארכה). **מ״[מ]** פי״ז הי״ג (ובירושלמי נראה שצריך שתהא בריאה כדי לקבל דימוס של אריחין שוכבין ארכו לאורך הקורה ... ואין בגמרא שלנו מכל זה כלל, ולזה לא כתב רבינו רק לשון המשנה). טור ושו״ע סי״ז (שיעור הקורה, רחבה טפח ... כדי לקבל אריח שהיא חצי לבנה של ג׳ טפחים).

וראה חידושי צמח צדק סב, א (אם כן עכ״פ אין להחמיר כל כך כהירושלמי).

[103] **גמרא** שם **יד**, א (טפח, טפח ומחצה בעי. כיון דרחב לקבל טפח, אידך חצי טפח מלבין ליה בטינא משהו מהאי גיסא ומשהו מהאי גיסא וקיימא), ופרש״י (מלבין לה לקורה בטינא, ממרח בטיט בשיפוע מלא אצבע מכאן וכנגדו מכאן, ומשוה אותה לקורה. מלבין לשון לבנים).

[104] **במשנה** שם יג, ב (רחבה כדי לקבל אריח ובריאה כדי לקבל אריח. רבי יהודה אומר רחבה אף על פי שאין בריאה), וכחכמים. טור ושו״ע שם (רק שתהא חזקה כדי לקבל אריח).

[105] **ירושלמי** שם (כדי לקבל עליו דימוס של ארחין).

[106] רש״י במשנה שם ד״ה רחבה לקבל אריח (שתהא דומה לקביעות לבנות עליה בנין), ובגמרא שם ד״ה ומעמידי (בקורה הוא דבעינן קביעות, כי היכי דתיהוי היכר מעליא). **הרב רבינו יהונתן** שם (שאם לא כן לא תהא בה היכרא, דסבורים בני רשות הרבים דלפי שעה נתנה שם. אבל כשהיא בריאה ועבה וראויה לקבל בנין כזה, ניכר ומפורסם לכל שלקביעות הושמה שמה, ואית בה היכרא). הובא **בב״י** ד״ה ושיעור הקורה.

[107] **רשב״א** שם ד״ה ר׳ יהודה אומר בשם הראב״ד (שאני מסתפק מעט, והלא אמרינן לבוד בקורה, ואפילו משתי רוחות, ואם כן אם היא חלושה באמצעה ואינה יכולה לקבל אריח בכל חלקיה למה תפסל בכך, ומי גרע מאויר גמור). עבודת הקדש שם (ויראה לי דדי אם יכולה לקבל שמונה עשר אריחין, שקורת תשע אמות ושני משהויין מתרת מבוי רחב עשר אמות). הובא **במ״מ** שם. **מ״א** ס״ק טז (ואם המבוי רחבה י׳ אמות צריך לקבל י״ח אריחים, דהוא ט׳ אמות, דבט׳ אמות וב׳ משהויין סגי אורך הקורה, ומב׳ קצותיו אמרינן לבוד).

[108] כלומר שאף שהקורה ״לא תגיע״ לכותל, מכל מקום כיון שאין בהפסק זה אלא פחות מג׳ טפחים, אמרין לבוד.

ואוצ״ל: שתגיע פחות מג׳ טפחים לכותל.

[109] לקמן סעיף כו (אם אין בנטיית עקמימותן ג׳ טפחים, שיש לומר לבוד מראשי הקורה ולכתלים).

ואם הקורה רחבה ד׳ טפחים, אין צריך להיות חזקה לקבל אריחים[110]:

כ מעמידי הקורה, דהיינו אם היא נסמכת על היתידות היוצאים מן הכותל לתוך רוחב המבוי[111], ואין ברחבן טפח, שאם לא כן הרי הן עצמן תורת קורה עליהן, ואין בארכן ג׳ טפחים, שאם לא כן אין הקורה שעליהן מתרת המבוי[112] כמו שיתבאר[113], יש אומרים[114] שמעמידים אלו צריכין שיהיו חזקים כדי לקבל הקורה עם האריחים. ויש אומרים[115] שאינן צריכים להיות חזקים אלא כדי לקבל הקורה בלבדה, שהרי אין נותנים עליה כלל אריחים, ובקורה בלבדה הוא שצריך קביעות כדי שתהא היכר מעולה, אבל מעמידיה אין היכר תלוי בהם כלל[116] (ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל[117]):

כא היתה הקורה עגולה, צריך שיהיה בהקיפה ג׳ טפחים, שאז יש בה רוחב טפח[118]:

כב היתה עקומה ועקמימותה נוטה לחוץ למבוי, ששם אין מקום הנחת קורה כמו שנתבאר למעלה[119], או שנוטה למטה מי׳ טפחים, או למעלה מכ׳ אמה, ששם גם כן אין מקום הנחת קורה כמו שיתבאר[120], רואין כל שאלו ינטל העקמומית ואין בין זה לזה ג׳ טפחים כשרה[121] משום לבוד[122], ואם לאו פסולה:

---

[110] ר׳ אילעי אמר **רב שם** יד, א (רחבה ארבעה אע״פ שאינה בריאה. רחבה ארבעה שאני). טור ושו״ע שם (ואם היא רחבה ד׳ טפחים אינה צריכה להיות חזקה לקבל אריח).

ואז היא מתרת, לא רק מטעם קורה, אלא אף מטעם פי תקרה יורד וסותם, כדלעיל ס״א (שבקורה זו אין אומרים בה מן התורה פי תקרה יורד וסותם, הואיל ואין ברחבה ד׳ טפחים, אין שם תקרה עליה).

[111] גמרא שם יד, א (אמר רבה בר רב הונא ... מעמידי קורה אינן צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח (אם הניחה על גבי יתידות, אין צריכין שיהו בריאין לקבל קורה ואריח, אלא לקבל קורה לבד, דהא לא יהבי אריח עלה, ובקורה הוא דבעינן קביעות כי היכי דתיהוי היכר מעליא, אבל מעמידיה לא תלי היכירא בדידהו, רש״י), ורב חסדא אמר אחד זה ואחד זה צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח). טור ושו״ע סי״ח (מעמידים, דהיינו אם היא נסמכת על יתדות היוצאים מן הכותל ... יש אומרים שצריך שיהיו חזקים לקבלה ולקבל חצי לבנה. ויש אומרים שאין צריך שיהיו חזקים אלא כדי לקבלה בלבד).

[112] מ״מ פי״ז הי״ג (יש מי שפירש, יתדות היוצאות מן הכותל שאין ברחבן טפח ולא בארכן שלשה, והקורה קצרה ונשענת עליהם. וזה עיקר). שו״ע שם (שאין ברחבן טפח ולא בארכן שלש). ט״ז ס״ק י (שאין ברחבן טפח, דאם לא כן היו המעמידים עצמם תורת קורה עליהם, ולא בארכן ג׳, כדי שתהיה הקורה לבוד להכותל).

[113] לקמן סעיף כו.

[114] **רמב״ם** פי״ז הי״ג (ומעמידי קורה צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה וחצי לבינה), ומ״מ שם (ופסק כרב חסדא דאמר מעמידי קורה צריכין שיהיו בריאין לקבל קורה ואריח). דעה הא׳ בשו״ע שם (יש אומרים שצריך שיהיו חזקים לקבלה ולקבל חצי לבנה).

[115] פסקי עירובין למהר״ם מרוטנבורג סכ״ו (ומעמידי קורה אינם צריכין שיהו בריאים לקבל קורה ואריח, דהלכתא כרבה בר רב הונא, דבשל סופרים הלך אחר המיקל). **רא״ש** פ״א סי״ח (ור״מ ז״ל פסק כרבה בר רב הונא, דבשל סופרים הלך אחר המיקל, וכן מסתבר), **כרבה** בר רב הונא **שם**. טור ודעה הב׳ בשו״ע שם.

[116] **רש״י** שם ד״ה ומעמידי (ובקורה הוא דבעינן קביעות, כי היכי דתיהוי היכר מעליא, אבל מעמידיה לא תלי היכירא בדידהו).

[117] פסקי עירובין ורא״ש שם.

עי׳ ב״י סי׳ שע ד״ה מי שיש לו, **גבי נשים ועבדים** (ובעירוב נקטינן כדברי המיקל) **ודו״ק**. וראה פתחא זוטא ס״ק לח. מראי מקומות וציונים.

[118] **במשנה שם** יג, ב (עגולה, רואין אותה כאילו היא מרובעת, כל שיש בהיקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח), ופרש״י (שצריכה חוט ארוך ג׳ טפחים להקיפה סביב, בידוע שיש בה רוחב טפח אם תחלק). פסקי עירובין סל״א (נראה לי דבהא אפילו רבנן מודו בעקומה ובעגולה, והלכתא הכי). רא״ש שם (בהא דעגולה ועקומה מודו רבנן דאמרינן רואין ... אלמא דהכי הלכתא). טור ושו״ע סי״ט (אם היתה הקורה עגולה, צריך שיהיה בהקיפה ג׳ טפחים, שאז יש ברחבה טפח).

אמנם חשבון זה הוא בקירוב, כעין האמור לקמן סי׳ שצט סי״ג (לפי החשבון של חכמי התלמוד, שהוא בקירוב ולא בצמצום). ואילו לפי ״חשבון חכמי המדות שדקדקו וצמצמו החשבון״, שטח העיגול הוא: מרובע הרדיוס כפול פאי (לערך 3.14).

[119] סעיף טז (אם נעץ ב׳ יתידות בכותלי המבוי בחוץ, אפילו בסמוך לו ממש, והניח הקורה עליהן, פסולה).

[120] סעיף כה (קורה שמקצתה בתוך עשרה פסולה), וסעיף כח (מבוי שיש בגובה חללו יותר מעשרים אמה מצומצמות אינו ניתר בקורה).

[121] **ר׳ זירא שם** יד, א (היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי, היא בתוך עשרים ועקמומיתה למעלה מעשרים, היא למעלה מעשרה ועקמומיתה למטה מעשרה, רואין כל שאילו ינטל עקמומיתה ואין בין זה לזה שלשה, אין צריך

כג היתה יוצאת מכותל זה ואינה מגעת לכותל שכנגדה[123], או אפילו אינה מגעת לשניהם[124], כגון שהניחם על עמודים סמוך לכתלים[125] פחות מג׳ טפחים, וכן ב׳ קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ופגעו זו בזו באמצע המבוי, ואין ביניהם ג׳ טפחים, כשרה. יש ביניהן ג׳ טפחים פסולה:

כד הניח ב׳ קורות זו אצל זו, לא בזו רוחב טפח ולא בזו רוחב טפח[126], אם יש בשתיהן רוחב טפח, ואין בין זו לזו שלשה טפחים[127], אין צריך להביא קורה אחרת.

ואפילו היתה אחת למעלה ואחת למטה, רואין את העליונה כאלו היא למטה ואת התחתונה כאלו היא למעלה. ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מעשרים אמה, ולא התחתונה למטה מעשרה טפחים מן הארץ, ולא יהיה ביניהן ג׳ טפחים לא בגובה ולא במשך, דהיינו כשרואין אותן שירדה זו ועלתה זו עד שנעשו זו בצד זו לא יהיה מזו לזו ג׳ טפחים, אבל יש ביניהם ג׳ טפחים בגובה, אין רואין אותן כאלו ירדה זו ועלתה זו[128], לפי שאין רואין כן אלא בדבר שיש בו רוחב טפח[129] כמו שיתבאר סי׳ תרל״א[130],

דברי שלום

להביא קורה אחרת, ואם לאו צריך להביא קורה אחרת). טור ושו״ע ס״כ (היתה עקומה, ועקמימותה נוטה חוץ למבוי, או למעלה מעשרים או למטה מעשרה, רואין כל שאלו ינטל העקמימות ואין בין זה לזה שלשה, כשרה. ואם לאו, פסולה).

[122] תוספת שבת ס״ק מא (ואין בין זה לזה שלשה, דאמרינן לבוד).

[123] **ברייתא שם** יד, א (קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה, וכן שתי קורות, אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו, פחות משלשה אין צריך להביא קורה אחרת, שלשה צריך להביא קורה אחרת). טור ושו״ע סכ״א (היתה יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה, כגון שסמכה על עמודים, וכן שתי קורות, אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה, ופגעו זו בזו באמצע המבוי, אם אין ביניהם שלשה, כשרה. יש ביניהם שלשה, פסולה).

[124] מ״מ פי״ז הכ״ד (שיש דין לבוד אפילו משני צדדים וזה פשוט). **מ״א** ס״ק יז (ואפילו מרוחקת משני הכותלים, אמרינן לבוד). **גמרא שם** ט, א (משוכה או תלויה פחות מג׳ אין צריך להביא קורה אחרת ... משוכה מרוח אחת ותלויה משתי רוחות, מהו דתימא מרוח אחת אמרינן לבוד, משתי רוחות לא אמרינן לבוד, קמ״ל).

[125] טור ושו״ע שם (כגון שסמכה על עמודים).

ומיירי שחיבר הקורה בצדי העמודים; משא״כ אם הניחה על גביהם, יש להתיר משום צורת הפתח, כדלעיל סי׳ שסב ס״כ (צורת פתח ... אם חיבר קנה עליון לשני הקנים, או לאחד מהם, מן הצד, ואינו נתון על גבו מלמעלה ... פסול). וראה שער הציון ס״ק מו.

[126] **ברייתא שם** יד, א (ב׳ קורות המתאימות (שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים, רש״י), לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח, אם מקבלות אריח לרחבו טפח, אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו צריך להביא קורה אחרת). טור ושו״ע סכ״ב (הניח שתי קורות זו בצד זו, ולא בזו לקבל אריח ולא בזו לקבל אריח, אם יש בשתיהן כדי לקבל אריח לרחבו, דהיינו טפח ... אינו צריך להביא קורה אחרת. ואם לאו, צריך להביא קורה אחרת).

[127] **רמב״ם** פי״ז הכ״ה (ולא יהיה ביניהן שלשה טפחים). מ״מ שם (פירש רבינו, אם יש בין שתיהן רחב טפח, ובשאין בין זו לזו ג׳ טפחים). דעה האי׳ בשו״ע שם (אם יש בשתיהן כדי לקבל אריח לרחבו, דהיינו טפח, ואין בין זו לזו שלשה טפחים). והיינו שלפי פירוש זה מיירי שיש בכל קורה כחצי טפח, ועל ידי לבוד מצטרפים יחד להיות קורה רוחב טפח.

[128] ברייתא שם (היו אחת למעלה ואחת למטה ר׳ יוסי ברבי יהודה אומר רואין את העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה (עד שיהא זו אצל זו בשוה, רש״י), ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ׳ אמה (מן הקרקע דאין שם הכשר קורה, רש״י), ותחתונה למטה מעשרה סמוך לקרקע, רש״י)). רמב״ם שם (היתה אחת למטה ואחת למעלה רואין את העליונה כאילו היא למטה והתחתונה כאילו היא למעלה. ובלבד שלא תהיה עליונה למעלה מעשרים ולא תחתונה למטה מעשרה. ולא יהיה ביניהן שלשה טפחים. כשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכונה עד שיעשו זו בצד זו). לפירוש ב״י (ואפשר לדחוק שבכלל מה שכתב ולא יהיה ביניהם שלשה טפחים, הוא שגם במרחק הגובה לא יהא יותר משלשה, ואם זאת היתה כוונתו יפה עשה שפסקה). שו״ע שם סכ״ג (היתה אחת למעלה ואחת למטה, רואים את העליונה כאלו היא למטה ואת התחתונה כאלו היא למעלה, ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מעשרים ולא תחתונה למטה מעשרה. ולא יהי׳ ביניהם ג׳ טפחים לא בגובה ולא במשך כשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכוונה עד שיעשו זו בצד זו).

והיינו שאם יש יותר מג׳ טפחים בגובה, אין אומרים בו חבוט רמי. ואם יש יותר מג׳ טפחים ברוחב, אין אומרים בהם לבוד, לצרף את שתי הקורות יחד, כנ״ל.

[129] **סוכה כב**, ב (כיון דלית ביה טפח, לא אמרינן חבוט רמי).

[130] סעיף ז (ואם יש ברוחב הסיכוך העולה כשיעור גג דהיינו טפח על טפח או יותר, והוא מכוון כנגד האויר שבין התחתון, אף על פי שיש ביניהם יותר מג׳ טפחים כשרה, לפי שאנו רואים את העולה כאלו ירד למטה ומונח באויר שכנגדו).

מה שאין כן פחות מג׳ טפחים כלבוד הוא.

יש אומרים[131] שאפילו הן זו בצד זו ובשוה, אינן מצטרפין לרוחב טפח, אלא אם כן הן קרובות זו לזו בתוך טפח, שאף שכל פחות מג׳ טפחים כלבוד הוא, מכל מקום הרי אינן ראויות לקבל אריח לרחבו אלא אם כן הן בתוך טפח זו לזו, שאז יכול להניח רוחב האריח על שתיהן[132], כאצבע ממנו על זו וכאצבע ממנו על זו וטפח באמצע[133], ואם הן זו למעלה מזו פסולות בכל ענין, כיון שאינן ראויות לקבל אריח[134], ואין כאן היכר כלל שלקביעות הונחו שם. ויש להחמיר כדבריהם[135]:

כה פירש על הקורה מחצלת ואינה מגעת עד הקרקע, אלא היא גבוה ג׳ טפחים, פסולה, שהרי כיסה את הקורה ואינה נראית, ובטלה מהיות קורה[136], כיון שאין בה היכר לרואים[137]. והמחצלת אינה כמחיצה, אף אם חיברה שם בענין שאין הרוח מנידה[138], כיון שגבוה ג׳ טפחים מן הארץ.

אבל אם הניח הקורה עבה ביותר, שיש בעוביה י׳ טפחים מלמעלה למטה, לא בטלה מתורת קורה, אף על פי שגובה עצמה הוא כשיעור גובה מחיצה שהוא י׳ טפחים. ואין אומרים שהיא כמחיצה גבוה מן הארץ שלשה[139]. רק שתהא כולה למעלה מי׳ טפחים מן הארץ. אבל קורה שמקצתה בתוך עשרה פסולה, שכיון שהחלל שתחתיו אין בו עשרה, אין שם מבוי עליו, והקורה צריכה להיות על גבי מבוי[140]:

---

[131] ראב״ד שם (לשון הגמרא אם מקבלות אריח לרחבו. פירוש, דבעינן שיהיו סמוכות בתוך טפח ומחצה). פסקי עירובין למהר״ם מרוטנבורג סכ״ח (נראה לי דוקא כשנוגעות, אבל אם אין נוגעות ויש ביניהן פחות מג׳, אינן מצטרפות). טור ודעה הב׳ בשו״ע סכ״ב (ויש אומרים שצריך שיהיו קרובות זו לזו בתוך טפח), וסכ״ג (ולא יהי׳ ביניהם ג׳ טפחים ... ויש פוסלים). מ״א ס״ק יט (דסבירא להו כהיש אומרים בסכ״ב).

[132] **תוס׳** שם ד״ה ובלבד (רבנן דלית להו רואין ... משום דבעי קורה ראויה לקבל אריח).

[133] **הרב רבינו יהונתן** במשנה שם ג, ב ד״ה שתי קורות (שאם ינתן האריח שרחבו טפח ומחצה בין תוך שני הקורות ולא יפול לארץ, שיסמוך באצבע מכאן ובאצבע מכאן, נמצא שאין ביניהם אלא טפח מצטרפין, ואם לאו אין מצטרפין). לבוש סכ״ב (שאם ינתן עליהם האריח שרחבו טפח ומחצה בין שתי הקורות לא יפול לארץ, שיסמוך באצבע מכאן ובאצבע מכאן לפיכך מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין).

[134] כת״ק בברייתא שם (אם מקבלות אריח לרחבו טפח אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו צריך להביא קורה אחרת), ולא קיי״ל כרבי יוסי ברבי יהודה שם (היו אחת למעלה ואחת למטה, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, רואין את העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה). רי״ף שם ג, ב (הא דאמר רבי יוסי ברבי יהודה רואין את העליונה כאלו היא למטה, ליתא). רא״ש פ״א סי״ח (כתב ר״מ ז״ל דלית הלכתא כרבי יוסי ברבי יהודה).

[135] ב״ח סד״ה ומ״ש רבינו שהוא טפח (והכי נקטינן במתאימות שיהיו נוגעות זו בזו), וסד״ה היתה אחת (ולענין הלכה נקטינן לחומרא. גם בשולחן ערוך (סכ״ג) כתב ויש פוסלין). **אליה זוטא** ס״ק ה (וכן הסכים הב״ח). אליה רבה ס״ק כה (ונקטינן לחומרא).

[136] **רב ששת שם** יד, א (הניח קורה על גבי מבוי, ופרס עליה מחצלת, והגביה מן הקרקע שלשה, קורה אין כאן מחיצה אין כאן, קורה אין כאן דהא מיכסיא, מחיצה אין כאן דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה). טור ושו״ע סכ״ד (פירס על הקורה מחצלת ואינה נוגעת עד הקרקע, אם גבוהה מהארץ ג׳ טפחים, פסולה, שהרי כיסה הקורה ואינה נראית, ובטלה מהיות קורה, ומחיצה גם כן אינה, כיון שגבוה מהארץ שלשה).

[137] עבודת הקדש שער א ס״ה (שהמחצלת בטלה כח הקורה, שאינה נראית ואינה ניכרת, וקורה משום היכר, ומחצלת אינה ראויה לקורת מבוי, וקורה אין כאן).

[138] **גמרא ח**, א (כיון דנשיב ביה זיקא ושדי ליה, לא כלום הוא, ואי נעיץ ביה סיכתא וחבריה חבריה).

וכדעיל ס״ז (לחי שרוח מצוייה יכול להנידו, אף על פי שאינה יכולה להפילו, אינו חשוב משום לחי, שהלחי הוא כמחיצה, וכל מחיצה שרוח מצויה מנידתה אינה מחיצה). וכדלעיל סי׳ שסב ס״ב (ויקשרם שם כדי שלא ינידם הרוח, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה).

[139] **רא״ש** פ״א סי״ח (אבל כשהקורה נראית, בשביל גודלה לא נפקא מתורת קורה). טור ושו״ע שם (אבל אם הניח קורה רחבה, ונמשכת קצת למטה מי׳, כשרה). לפירוש המ״א ס״ק כ (כלומר שהיא נמשכת למטה קצת יותר מי׳ ממקום שמתחלת, ואם כן הוה אמינא דהיא מחיצה ופסולה משום קורה, ומשום מחיצה נמי לא דהא מחיצה תלויה היא, דהא הוא גבוה י׳ טפחים מהקרקע, קמ״ל דכשירה). ופירש במחצית השקל (ואם כן גובה הקורה עשרה טפחים, אבל אינו מגיע עד סמוך לקרקע). וכן פירש אבן העוזר (הא דכתב בשו״ע ונמשכת קצת למטה מעשרה, על כרחך רוצה לומר משפתה שלמעלה עד שפתה שלמטה איכא יתר מעשרה).

[140] **גמרא ג, ע״ב** (הא קמ״ל דלמטה כלמעלה, מה למעלה חללה עשרים, אף למטה חללה עשרה), ופרש״י (דשיעור שנתנו חכמים למטה מי׳ טפחים אחלל קאי, כשיעור שאמרו בכ׳ למעלה, והכי קאמר מתניתין, מניח את הקורה משפת כ׳ ולמעלה וכן למטה, אם בא לעשותו נמוך, מניחה משפת עשרה טפחים ולמעלה, דבפחות מעשרה לא הוי מבוי). עבודת הקדש שער א ס״ג (הניח את הקורה למטה מעשרה טפחים אינה מתרת, שהקורה צריך שלא יהא חלל שתחתיה יתר

כו נעץ ב׳ יתידות עקומות על כתלי המבוי, ועקמימותם נוטה לתוך המבוי, להיותן סניף להאריך הקורה מב׳ צדיה כשתנתן עליהן, והן עצמן אינן ראויות להכשר קורה שאין בהן רוחב טפח. אם אין בנטיית עקמימותן ג׳ טפחים, שיש לומר לבוד מראשי הקורה ולכתלים, ואין בגובהן של יתידות ממעל לכתלים ג׳ טפחים, כשרה, שאנו רואים כאלו היא מונחת על כתלי המבוי. אבל אם יש בנטייתן ג׳, או שיש בגובהן ג׳, אין רואין אותה כאלו היא על הכתלים[141].

אף על פי שכל דבר שיש בו רוחב טפח אומרים בו שאנו רואים כאלו ירד למטה אפילו ביותר מג׳ טפחים, כמו שיתבאר בסי׳ תרל״א[142]. מכל מקום כאן בקורה שצריך להיות על גבי המבוי ממש, אין אומרים כן אלא בפחות מג׳ טפחים שהוא כלבוד[143]:

מבוי שמועילים בו לחי וקורה

כז מבוי הרחב בפתחו יותר מעשר אמות, אינו ניתר בלחי וקורה, אלא בצורת פתח[144].

וכן מבוי שאין כתליו גבוהים י׳ טפחים[145] (אף על פי שהוא רשות היחיד על ידי כתלי הבתים

דברי שלום

מעשרים, ולא פחות מעשרה). **ב״י** ד״ה ומ״ש אבל אם עשה (ונראה דבשהקורה מונחת למעלה מעשרה איירי, דאי במונחת למטה מעשרה, אפילו אינה רחבה יותר מהראוי פסולה).

עי׳ **ב״ח** ד״ה ומ״ש אבל עם עשה (מכל זה מבואר דמיירי כשגובה הקורה משפתה התחתון סמוך לקרקע עד שפתה העליון הוא עשרה טפחים שיעור מחיצה, ואין חילוק בין כולה למעלה מעשרה ובין מקצתה תוך עשרה), **ומ״ש הט״ז** ס״ק יג (וכשהיא למעלה מי׳ ורוחב שלה הולך עד למטה מי׳, פשיטא דכשרה, דכאן אין צריך ליטול שום דבר כמו בעקמומית, אלא רואין מה שיש תחתיו כאלו אינו), **צע״ג**. וכן הקשה על דבריהם באבן העוזר (סבר הב״ח דאם קורה מקצתה מגיע למטה מעשרה באמת כשירה, וכן מפורש יותר בדברי הט״ז. אבל באמת שגגה היא בידם, דש״ס ערוך הוא דף ג׳ בעירובין למטה כלמעלה, דחלל עשרה תחת הקורה בענין).

והיינו שמ״ש לעיל סכ״ב (היתה עקומה ועקמימותה נוטה ... למטה מי׳ טפחים ... רואין כל שאלו ינטל העקמומית ואין בין זה לזה ג׳ טפחים כשרה). היינו שהעקמימות נוטה למטה מי׳ טפחים. משא״כ כאן שכל הקורה יורדת קצת למטה מי׳ טפחים, פסולה.

[141] ברייתא ח, סע״ב (היתה קורתו משוכה או תלויה, פחות מג׳ אין צריך להביא קורה אחרת, ג׳ צריך להביא קורה אחרת), לפירוש **רב אשי** עירובין **ט**, א (משוכה והיא תלויה, והיכי דמי כגון שנעץ שתי יתידות עקומות על שני כותלי מבוי (ועקמימותיהן נוטות זו כלפי זו להיותן סניף להאריך הקורה משני צידיה כשתנתן עליהם, והם עצמם אינם ראויות להכשר קורה, שאין בהן רוחב טפח כשיעור הכשר קורה דמתניתין, רש״י) שאין בגובהן ג׳ ואין בעקמומיתן ג׳ (ואיכא למימר לבוד מראשי הקורה ולכתלים, ואין בגובהן של יתידות ממעל לכתלים שלשה טפחים, דאי הוה בגובהן שלשה טפחים הוה מיפסלא, דקורה על גבי כתלים בעינן, אבל השתא בפחות משלשה אמרינן חבוט – השפל, כאילו מונחת על הכותל, רש״י). מהו דתימא או לבוד אמרינן, או חבוט אמרינן, לבוד וחבוט לא אמרינן, קמ״ל). טור ושו״ע סכ״ה (נעץ שתי יתדות עקומות על שני כותלי המבוי, ועקמימותה נוטה לתוך המבוי, ונתן הקורה עליהם, ואין ביתדות טפח שהוא שיעור קורה להיות נחשבים כקורה, אם אינם גבוהים מכותלי המבוי שלשה ואין בנטייתן שלשה, כשרה, שאנו רואים כאלו הם על כתלי המבוי וכאלו הקורה נוגעת במבוי. ואם יש בגובהן או בנטייתן שלשה, פסולה).

[142] סעיף ז, וכדלעיל סכ״ד, ושם נסמן (הערה 130).

[143] **תוס׳** שם ד״ה שאין (ואם תאמר והא אמר בסוף פרק הישן (סוכה כב, א) דכי יש ברחבו טפח אמר חבוט ורמי אפילו ביתר מג׳, וקורה דרחבה טפח נימא נמי חבוט ורמי אפילו גבוה מג׳ ... ויש לומר דהכא בעינן קורה על גבי מבוי, וביתר מג׳ לא הוי היכר). **מ״א** ס״ק כא (אף על גב דבקורה טפח אפילו גבוה יותר מג׳ אמרינן חבוט, שאני הכא דבעינן קורה על גבי מבוי (תוס׳)).

וכן הוא לקמן סל״ט (והקורה שהיא מופלגת ג׳ טפחים מכותלי המבוי פסולה).

[144] **משנה ב**, א (והרחב מעשר אמות ימעט, ואם יש לו צורת הפתח, אע״פ שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט). טו, ב (כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת, מפני שהיא כפתח, יתר מכאן אסור). טור ושו״ע סכ״ו (הא דמבוי ניתר בלחי או קורה ... לא יהא רחבו יותר מעשר אמות ... אבל אם חסר אחד מכל אלו, אין לו תקנה אלא בצורת פתח).

ולא רק שאינו ניתר בלחי וקורה, אלא אף לא בפסין, ואף לא בעומד מרובה על הפרוץ, כדלעיל ס״ד (ואם יש בפרצה יותר מעשר אמות, אפילו אינו במילואה, אלא נשתיירו או העמיד לו גיפופין מכאן ומכאן, ואפילו הגיפופים יתירים על הפרצה, צריך לתקנה בצורת פתח כמ״ש בסי׳ שס״ב, בין בחצר בין במבוי), ובסי׳ שסב סי״ח (אם הפרוץ כעומד ... ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות).

[145] **גמרא שם** ה, א (היה פחות מעשרה טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה ... בארבע אמות), הרי שפחות מגובה י׳ טפחים אינו ניתן בלחי וקורה. רמב״ם פי״ז הי״ד (כמה יהיה פתח המבוי ויהיה די להכשירו בלחי או קורה. גבהו אין פחות מעשרה טפחים ... במה דברים אמורים שלא היה לו צורת פתח, אבל אם היה לו צורת פתח, אפילו היה ... פחות

והחצירות[146]), אין שם מבוי עליו, ואינו ניתר בלחי וקורה[147] (אלא בצורת פתח).

וכן מבוי שאין בארכו ד׳ אמות, אין שם מבוי עליו[148], אלא דינו כחצר שאינה ניתרת בלחי וקורה אלא בפס ד׳, או בב׳ פסין של ב׳ משהויין[149].

ואלו י׳ טפחים של גובה וד׳ אמות של אורך צריכין להיות מרווחות ולא מצומצמות, והעשר אמות של רוחב מודדים אותן מצומצמות, הכל להחמיר[150]. ושיעור העודף של המרווחות על המצומצמות הוא חצי אצבע לאמה[151]:

דברי שלום

מעשרה ... הרי זה מותר). טור ושו״ע שם (הא דמבוי ניתר בלחי או קורה, דוקא כשאינו נמוך פחות מי׳ טפחים ... אין לו תקנה, אלא בצורת פתח).

146 אבן העוזר (וקשה דאם כן כיון שאין מחיצה עשרה בינו לרשות הרבים ליתסר, שהוא נפרצה במלואו לרשות הרבים או לכרמלית ... אלא על כרחך צריך לומר דהש״ס ופוסקים מיירי שחוץ למבוי סביב למבוי, המחיצות של המבוי גבוהין עשרה, אך תוך המבוי קרקעו של המבוי גבוה יותר מרשות הרבים, באופן שתוך המבוי אין מחיצות המבוי גובהן עשרה. על כן לא מבעיא קורה דלא מהני ... ואפילו לחי גם כן אינו מתיר). וראה מה שהאריך בדבריו בפתחא זוטא ס״ק ס.

וכאן מיישב דמיירי ״שהוא רשות היחיד על ידי כתלי הבתים והחצירות״. והטעם דלא סגי בכתלי הבתים והחצירות, יתבאר לקמן סמ״ג (וכתלי החצרות, שנעשו אחר בנין הבתים אינם מועילים אלא לעשות מה שבתוכם מוקף לדירה, דהיינו החצרות עצמן, אבל המבואות שבהן אינם נקראים מוקפים לדירה על ידי כתלי החצרות, שהם כתלי המבוי ... ולכן צריך לבטלו על ידי צורת פתח, שהיא מועלת לעשות על ידה מוקף לדירה כמו על ידי מחיצה גמורה). וראה אבני דרך (יעקובוביץ) עירובין ח״א ע׳ כא.

ואף שלפעמים סגי בלחי לעשותה מוקף לדירה, כלדקמן סי׳ שסה ס״ה (יעשו לחי ... ועל ידי לחי זה נעשית הרחבה מוקפת לדירה, שהלחי נידון משום מחיצה, וכאלו עשה מחיצה להרחבה להקיפה לדירה).

היינו דוקא באופן שיש להתירו מטעם מגו, כדלקמן שם (ואף על פי שלחי אינו מועיל להקיף לדירה ... מכל מקום כאן, מתוך שהלחי הזה מועיל להמבוי להכשירו, מועיל גם כן להרחבה להקיפה לדירה ולהתיר לטלטל בה).

147 רש״י שם ג, ב ד״ה הא קמ״ל (דבפחות מעשרה לא הוי מבוי).

ובאמת אפילו הי׳ לו דין מבוי, לא הי׳ מועיל הלחי, כיון שאינו סמוך לכותל, וכדלקמן בשו״ת סי׳ ג (לא מהני אלא בסמוך למחיצה גמורה, ולא במופלג ממנה, שאינו מצטרף עמה. משא״כ בצורת הפתח שאין צריך לצירוף מחיצות כלל).

וראה גם לקמן סל״ה (אלא אם כן יתקן שם בצורת הפתח), ושם (הערה 236).

148 **אביי שם** ה, א (כמה חוקק ... אביי אמר בארבע אמות), ופרש״י (אביי סבירא ליה שיעור משך מבוי בד׳ אמות). ב״י ד״ה ומ״ש ושיהא ארכו (ומשמע שם בגמרא דבתחלת מבוי [נמי] פליגי, דלאביי הוי ארבע אמות).

וכן הוא לעיל סי״ד (שד׳ אמות הוא שיעור מבוי), וסט״ו (אם יש ברוחב לחי זה ד׳ אמות, נעשה כמבוי), ולקמן סכ״ט (כשיעור אורך מבוי שהוא ד׳ אמות), וסל״ט (שארכו ד׳ אמות כשיעור מבוי).

ונתבאר לקמן סי׳ שסה ס״א (שלא אמרו שיעור מבוי ד׳ אמות אלא הבא לעשות הכשר מבוי בתחלה, אבל מבוי שהיה כשר מתחלתו, אינו נפסל ומתבטל מתורת מבוי עד שלא נשתייר בו ד׳ טפחים).

149 **רמב״ם** פי״ז ה״ח (מבוי שאין בארכו ארבע אמות, אינו ניתר אלא בשני לחיים או בפס ארבעה ומשהו). טור ושו״ע שם (הא דמבוי ניתר בלחי או קורה, דוקא ... שיהא ארכו ד׳ אמות מרווחות או יותר, אבל אם חסר אחד מכל אלו אין לו תקנה אלא בצורת פתח). **מ״א** ס״ק כג (והרמב״ם כתב דפחות מד׳ אמות דינה כחצר. ואפשר דלאו דוקא נקט צורת הפתח).

וכדלעיל ס״ב (חצר שהיא פרוצה במילואה ברוח רביעית, אינה ניתרת אלא בפס רחב ד׳ טפחים ... ואם ירצה לתקנה בשני צדדי הפרצה, די בשני פסין שרחבן משהו).

150 **רבא** משמיה דרב נחמן **שם** ג, סע״ב (כל אמות באמה בת ששה, אלא הללו שוחקות והללו עצבות), לפירוש הרמב״ם פי״ז הל״ו (פעמים משערין באמה בת ששה טפחים דחוקות זו לזו, ופעמים משערין באמה בת ששה שוחקות ורווחות, וזה וזה להחמיר. כיצד, משך מבוי בארבע אמות שוחקות, וגובהו עשרים אמה עציבות, רוחב הפרצה עשר אמות עציבות). **טור ושו״ע** שם (כשאינו נמוך פחות מי׳ טפחים מרווחים, ולא יהא רחבו יותר מעשר אמות מצומצמות, ושיהא ארכו ד׳ אמות מרווחות). ט״ז ס״ק יד (ובסיפא מצומצמות, ובתרוייהו אזלינן לחומרא).

151 **רשב״א** בעבודת הקדש שער א סוף ס״ג (וכמה שיעור אמה שוחקת יתרה על העצבה, הדחוקה, יראה לי חצי אצבע). מ״מ פי״ז סל״ו (וכתב הרשב״א ז״ל ושיעור יתרון השוחק על העצב יראה לי שהוא חצי אצבע לאמה, והביא סמך לדבריו מפ׳ כיצד צולין בפסח שני, והאריך בזה בספר). **מ״א** ס״ק כב (שיעור המרווח יותר על מצומצמות הוא חצי אצבע לאמה).

כח מבוי שיש בגובה[152] חללו[153] יותר מעשרים אמה מצומצמות[154], אינו ניתר בקורה, שהקורה היא משום היכר[155], וביותר מכ׳ אמה אין בה היכר, מפני שאין העין שולטת שם[156], אבל ניתר הוא בלחי[157].

ואם רוצה להכשירו בקורה, צריך שיעשה בה[158] ציור וכיור[159], שעל ידי כן הכל מסתכלים בה[160].

אבל אם גובה חללה אינו אלא כ׳ מצומצמות, אף על פי שהקורה היא למעלה מעשרים, כשירה[161]:

כט מבוי הגבוה יותר מכ׳, ובנה בנין תחת הקורה בקרקעית המבוי למעט חללו שם, די בבנין רחב טפח, כרוחב הקורה[162]. והוא הדין אם יתן שם עפר ברוחב טפח. רק שצריך ליזהר כשנדרס ברגלים שלא יתמעט שיעור הצריך למעט גובה חלל המבוי[163].

אבל מבוי שאינו גבוה י׳ טפחים וחוקק בו להשלימו, צריך לחוק ד׳ אמות לתוך אורך המבוי, על פני כל רחבו, שכיון שאין לו מחיצות עשרה ואין שם מבוי עליו כלל, ובא לעשות לו מחיצות, צריך לעשותן

---

[152] **משנה ב**, א (מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט). טור ושו״ע סכ״ו (ואם היה בגובה חללו יותר מעשרים אמה מצומצמות, אינו ניתר בקורה).

[153] **רבא** שם **ג**, סע״א (מקצת קורה בתוך עשרים ומקצת קורה למעלה מעשרים ... רבא אמר זה וזה כשר, חלל סוכה תנן, חלל מבוי תנן), ופרש״י (עשרים אמות שהוזכרו בין במבוי בין בסוכה אחללה קיימי). טור ושו״ע שם (בגובה חללו).

בהלכה זו שני פרטים:

(א) אם מקצת קורה בתוך עשרים ומקצת קורה למעלה מעשרים כשר.

(ב) אם גובה חללו כ׳ אמה מצומצמות כשר, כדלקמן בסמוך.

[154] כדלעיל סעיף הקודם (מודדים אותן מצומצמות).

[155] גמרא ג, א (קורה טעמא מאי משום היכרא), ופרש״י (דליחזו אינשי ולידעו דתקנתא עבוד ולא ליתי לאיחלופי ברשות הרבים).

וכן הוא לעיל סעיף א (וכיון שיש קורה על פתחו, יש בזה היכר וזכרון לרואים, שיכירו וידעו שתקנת חכמים היא קורה זו במבוי זה, ולא יתחלף להם ברשות הרבים), ושם נסמן (הערה 10).

[156] ב״י ד״ה ומ״ש אבל אם היה גבוה (וכל שהוא גבוה מעשרים לא שלטא ביה עינא). ט״ז ס״ק טו (ולמעלה מכ׳ אין היכר, דלא שלטא ביה עינא).

[157] **מ״מ** פי״ז הי״ד (דע שהמבוי שהכשרו בלחי אין גובה יתר על כ׳ אמה פוסלו, שהרי הלחי סמוך לקרקע הוא, ואין גבהו אלא י׳, ומה לנו אם המבוי גבוה כמה. וזה פשוט). **ב״י** ד״ה אבל אם היה גבוה (אבל אם בא להכשירו בלחי, כיון דקיימא לן (ה.) לחי משום מחיצה, אף על פי שהמבוי גבוה לית לן בה). שו״ע שם (אבל ניתר הוא בלחי).

[158] **רב ג**, א (אמר רבי אילעא אמר רב ... ואם יש לה אמלתרא, אפילו גבוהה יותר מעשרים אמה אינו צריך למעט).

[159] **רב דימי שם** (מאי אמלתרא ... כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא פסקי דארזא), לפירוש רבינו יהונתן שם ג, א (ופירוש אמלתרא, קורה של ארז ארוכה ורחבה תחובה בכותל, ומצויירת בציורין).

[160] רש״י שם ד״ה משום היכר (ומשום הכי מהניא אמלתרא, דכיון דמיסתכלי בה אינשי אפילו למעלה מכ׳ אמה איכא היכרא). רבינו יהונתן שם (ומתוך חשיבות הקורה עצמה שהיא מעץ חשוב, ומתוך שהיא מצויירת, מביטין בה כל בני אדם בעברם שם, ואיכא היכרא אפילו בגבוה מעשרים אמה). הגהות אשרי פ״א ס״א (או שיש ציור או כיור בקורה עד שיהיו הכל מסתכלין בה). שו״ע שם (ואם רוצה להכשירו בקורה צריך שיעשה בה ציור וכיור, שעל ידי כך מסתכלים בה).

[161] **רבא שם** ג, סע״א (מקצת קורה בתוך עשרים ומקצת קורה למעלה מעשרים ... רבא ... כשר), ונתבאר לעיל (הערה 153).

רבינו יהונתן עירובין א, א (שאם המבוי גבוה עשרים אמה לבד, כלומר החלל שיש מן הקרקע עד הקורה, כשר המבוי. ואם יש לחלל כ׳ אמה ומשהו, צריך להמעיט גבהו ולהעמידו על עשרים). טור (ומיהו עד כ׳ סגי בלחי וקורה, אפילו חלל המבוי כ׳, וכל הקורה למעלה מעשרים), ושו״ע שם (ואם היה בגובה חללו יותר מעשרים אמה מצומצמות, אינו ניתר בקורה).

[162] **רב יוסף** עירובין **[ד]**, ב (היה גבוה מעשרים אמה ובא למעטו, כמה ממעט, כמה דצריך ליה, אלא רחבו בכמה, רב יוסף אמר טפח), ופירש״י (כנגד רחבה של קורה ותחתיה). טור ושו״ע סכ״ו (ואם היה גבוה יותר מעשרים, ובנה בנין תחת הקורה למעטו מעשרים, די בבנין רחב טפח, כרוחב הקורה).

[163] רש״י שם ד״ה ובא למעטו (או עפר תחת הקורה בארץ למעט גובה החלל). רבינו יהונתן א, א ד״ה ממעטו (לפי ההלכה משמע דלא צריך למעט בקורה, כגון שישים למטה קורה שרחבה טפח ועוביה טפח או פחות למעט חללה, אלא די לו בעפר שיגביה בקרקע מה שתחת הקורה שהיא טפח, ולא חיישינן גזירה שמא יפחת אותו עפר על ידי דריסת הרגלים ולא יהיב דעתיה לתקוני). מ״א ס״ק כד (והוא הדין עפר. וצריך ליזהר כשנדרס ברגלים שלא יתמעט מכשיעור).

כשיעור אורך מבוי שהוא ד׳ אמות[164]. מה שאין כן בגבוה למעלה מכ׳, ששם מבוי עליו, אלא שצריך למעטו משום היכר בלבד, די שיתמעט תחת הקורה בלבד, שבמיעוט זה יהיה בה היכר כשנכנסים תחתיה למבוי[165]:

גדרי המבוי והחצר

ל אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו פתוחים לתוכו שתי חצירות[166], ולכל חצר שני בתים[167], אבל פחות מכן דינו כחצר, שאינה ניתרת אלא בפס ד׳ או בב׳ פסין של ב׳ משהויין[168].

לפי שכל שדיורין מועטים הם, משתמשים בו יותר בתשמישי הצנע, שאינן בושים כל כך לאכול בו או שאר תשמישי הצנע, וכל שמשתמשין בו יותר צריכין מחיצותיו להיותן יותר גמורות[169], כמו שנתבאר למעלה[170].

ואפילו אם הרבה בתים בלא חצירות פתוחים לתוכו, וגם הרבה חצירות שבית אחד בכל חצר, אין כל זה מועיל כלום, עד שיהיו ב׳ חצירות שיש בהן ב׳ בתים פתוחים לתוכו[171]. שלא רצו חכמים לתת דבריהם לשיעורים לחלק, בין ב׳ חצירות בלבד שאינן מועילות אלא אם כן ב׳ בתים בכל אחת מהן, ובין יותר מב׳ חצירות שיועילו בבית אחד בכל חצר, ואפילו אם הבתים עצמן פתוחים למבוי. ולכן כל מבואות

---

164 **אביי** שם **ה**, א (היה פחות מעשרה טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה, כמה חוקק ... אביי אמר בארבע אמות ... הכא תחלת מבוי (כגון גבי חקק דהשתא קאתי לשוייה מבוי, רש״י), אי איכא ארבע אמות אין, אי לא לא). טור ושו״ע שם (אבל אם אינו גבוה י׳, וחוקק בו להשלימו לי׳, צריך לחוק ד׳ אמות לתוך המבוי, על פני כל רחבו).

וכדלעיל סכ״ז (מבוי שאין בארכו ד׳ אמות אין שם מבוי עליו), ושם נסמן (הערה 148).

משא״כ בסוף מבוי סגי בד׳ טפחים, כדלקמן סי׳ שסה ס״א (שלא אמרו שיעור מבוי ד׳ אמות, אלא הבא לעשות הכשר מבוי בתחלה, אבל מבוי שהיה כשר מתחלתו, אינו נפסל ומתבטל מתורת מבוי עד שלא נשתייר בו ד׳ טפחים).

165 **רש״י** שם ד״ה רב יוסף (דהתם דאיתיה לדופן, ולמעוטי קאתי, בהיכר בעלמא סגי, הכא דהשתא הוא דמשוי ליה דופן ... בעינן דליתחזי האי דופן לשיעור הכשר אורך מבוי שלם). ט״ז ס״ק טז (הא דלא סגי בטפח כמו בפסול למעלה מכ׳, תירץ רש״י דהתם איתא לדופן, שכבר נקרא דופן, אלא שצריך למעט קצת, בהיכר מועט סגי. אבל הכא דהשתא הוא דמשוי ליה לדופן, דפחות מי׳ לא מקרי דופן, בעינן דליתחזי האי דופן לשיעור הכשר אורך מבוי).

166 **רב (דימי) [נחמן]** עירובין יב, ב (נקטינן איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה ... בתים וחצרות פתוחים לתוכו). טור ושו״ע סכ״ו (אין מבוי ניתר בלחי או קורה, עד שיהיו פתוחים לתוכו שני חצרות, ולכל חצר שני בתים).

167 ירושלמי שם פ״א ה״א (רב נחמן בר יעקב בשם רבי יוחנן, מבוי אין פחות משני חצירות, חצר אינה פחותה משני בתים). רש״י שם ה, א ד״ה בתים וחצרות (בתים פתוחין לחצירות וחצירות למבוי), ושם עד, א ד״ה בתים וחצירות (שני בתים לכל חצר ושתי חצירות למבוי). תוס׳ יב, ב ד״ה ובתים וחצרות (שתי חצירות למבוי ושתי בתים לכל חצר וחצר). טור ושו״ע סכ״ו (עד שיהיו פתוחים לתוכו שני חצרות, ולכל חצר שני בתים).

168 תוס׳ שם עד, ב ד״ה מבוי (פס ד׳, או בב׳ פסין משהו מכאן ומשהו מכאן). מרדכי שם רמז תפא (והיכא דלא פתוח ליה בתים וחצרות דינו כחצר, ובעי פס ד׳ או ב׳ פסין של שני משהויין). שו״ע שם (ואם חסר אחד מאלו, אינו ניתר אלא בפס ארבע או שני פסין שני משהויין).

169 שו״ת רשב״א ח״ה סי׳ רג (מסתברא כל שהוא עשוי יותר לדירה, ולתשמישי הצנע, ולאכול בהם, צריך יותר מחיצות גמורות. ולפיכך, החצרות של בעלי בתים שדרכן להשתמש בהן יותר בתשמיש הצנע, ולאכול בהם, צריכות המחיצות יותר גמורות. וכן הדין במבואות שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו, דיוריהן מועטין, והם משתמשין בהם יותר, דאינן בושין כל כך לאכול ולהשתמש בהן. לפיכך הרי הן כחצר). הובא בב״י ד״ה ואינו ניתר. לבוש סכ״ו (ועיקר הטעם הוא שכל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמיש הצנע צריך יותר מחיצות גמורות, ולפיכך החצרות שדרכן של בעלי בתים להשתמש בהן יותר בתשמישי הצנע ולאכול בהם, צריכות מחיצות יותר גמורות, וכן הדין במבואות שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכן, דיוריהן מועטין, והן משתמשין בהם יותר, שאינם בושים כל כך לאכול ולהשתמש בהם, ולפיכך הרי הם כחצר, כי לפי ריבוי הדיורין מתמעט תשמיש המבוי ובמחיצה כל דהו סגי). מ״א ס״ק כה (דכל שאין ריבוי דיורין בו, משתמשין בו בהצנע, וצריך מחיצה יותר (ב״י רשב״א)).

170 סעיף ג (ולמה החמירו בחצר יותר מבמבוי, מפני שכל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע צריך מחיצות יותר גמורות, ולפיכך החצירות שדרכן של בעלי בתים להשתמש בהן יותר בתשמישי הצנע ולאכול בהן, צריכות מחיצותיהן להיות יותר גמורות שיהיה שם רשות היחיד עליהן, מהמבואות שאין משתמשין בהם בתשמישי הצנע), ושם נסמן (הערה 23).

171 רבינו יהונתן שם ד״ה ובתים וחצרות (לא סגי בבעל הבית אחד בחצר אחת בצד אחד, ובשני בעלי בתים בחצר אחת מצד השני ... ואם היו בחצר אחד ארבעה בעלי בתים לא סגי בהכי להתיר המבוי).

שלנו יש להם דין חצר[172] כמו שיתבאר[173].

ומבוי שפתוחים לתוכו ב׳ חצירות שפתוחים להם ב׳ בתים, צריך שלא יהיה בכל פתח מאלו פחות מרוחב ד׳ טפחים, שאז אין עליו שם פתח כלל[174].

וגם צריך שיהיו דיורים אוכלים בכל בית, שמקום הפת גורם ולא מקום לינה[175].

ואפילו היה הבית האחד לאב והשני לבן, אף על פי שהבן מקבל פרס משולחן אביו ואוכל בבית שלו, הרי הם נידונים כשנים, וניתר המבוי בלחי או קורה[176]. ואע״פ שלענין עירובי חצירות הם כאחד, ואינם אוסרים זה על זה[177]. מכל מקום כיון שעירובן הוא מדברי סופרים, הולכין בהן כאן וכאן להקל[178].

וכן מבוי שצדו אחד חצר של נכרי וצדו אחד של ישראל, ניתר בלחי וקורה[179]. ואף על פי שדירת הנכרי לא שמה דירה להחמיר ולאסור על הישראל, כמו שיתבאר בסי׳ שפ״ב[180], מכל מקום להקל שמה דירה[181]:

לא יש אומרים[182] ששתי חצירות אלו שעל ידן ניתר המבוי בלחי וקורה, צריך שלא תהיינה פתוחות זו

---

[172] מ״א שם (ואם כן הוה אפשר להקל במבואות שלנו, כיון דיש בהן ריבוי דיורין. ואפשר דלא פלוג במבוי).

[173] לקמן סעיף לב (ולפיכך, כל מבואות שלנו שיש להן דין חצירות, הואיל ואין חצירות של ב׳ בתים פתוחים לתוכם).

[174] **גמרא ה**, א (ואי בד׳ היכי משכחת ליה). רש״י שם ד״ה ואי אמרת (ואין פתח פחות מד׳, ואיך יפתח פתח רוחבו ארבעה במשך המבוי שאינו אלא ד׳, איה מקום הפצימין), וד״ה ארכו (כיון דאמרת ארכו ד׳ כשר, הרי רחבו ד׳ חסר משהו, ואין שם שיעור פתח, דבכולי הך מסכתא אמרינן דאין פתח פחות מד׳). עבודת הקדש שער א ס״ד (וכל פתח ופתח צריך שיהא בו ברוחבו ארבע טפחים או יותר). מ״מ פי״ז ה״ח (ולזה הסכים הרשב״א ז״ל. עוד כתב, כל פתח ופתח מאלו צריך שיהא ברחבו ד׳ טפחים או יותר). שו״ע שם (ושלא יהא בכל פתח מאלו פחות מד׳ טפחים).

[175] **רשב״א** בעבודת הקדש שם (ושיהיו דיורין אוכלין בכל בית ובית מהן, שמקום הפת גורם ולא מקום לינה), ומ״מ שם (עוד כתב, צריך שיהיו דיורין אוכלין בכל בית ובית מהם, שמקום הפת גורם ולא מקום לינה), **וב״י** שם. שו״ע שם (ושיהיו דיורים אוכלים בכל בית שמקום הפת גורם).

והיינו כמו שלענין עירובי חצרות קיי״ל כרב שרק מקום אכילה אוסר ולא מקום לינה, וכדאמרינן עב, סע״ב (אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד ... מאי מקום דירה, רב אמר מקום פיתא (שהוא אוכל שם, רש״י), ושמואל אמר מקום לינה). וקיי״ל כרב, כדלקמן סי׳ שע ס״ו (עיקר דירת האדם היא מקום אכילת פת ולא מקום השינה ולינה, לפיכך אנשי החצר שהיו כולם אוכלים בבית אחד בשבת ... ויש לכל אחד חדר בפני עצמו בחצר שדר שם כל היום וכל הלילה, אינם צריכים עירוב מפני שהם כאנשי בית אחד ואינן אוסרים זה על זה).

כך גם לענין היתר לחי וקורה במבוי קיי״ל כרב שאינו מועיל עד שיהי׳ בו שתי חצרות שפתוחים להם ב׳ בתים שאוכלים בהם, שהרי דוקא לדעת **שמואל** אמרינן שם **עד**, סע״א (דההוא מבואה דהוה דייר ביה איבות בר איהי, עבד ליה לחייא, ושרא ליה שמואל ... חזנא הוא דהוה אכיל נהמא בביתיה (שהיה לו במקום אחר, רש״י), ואתי ביית בבי כנישתא (דהוה פתוח להההוא מבואה, רש״י) ... ושמואל לטעמיה דאמר מקום לינה גרים (והוו להו שתי חצירות, רש״י)). משא״כ לדידן קיי״ל כרב שאין הלחי וקורה מועילים עד שיהיו במבוי שתי חצרות שפתוחים להם ב׳ בתים שאוכלים בהם.

[176] שם עג, א (אב ובנו, הרב ותלמידו, בזמן שאין עמהן דיורין הרי הן כיחידים, ואין צריכין לערב, ומבוי שלהן ניתר בלחי וקורה), ופירש״י (ואע״ג דאין צריכין, מכל מקום פתוחות לו). טור ושו״ע שם (ואפילו היה הבית האי׳ לאב והב׳ לבן, אף על פי שהבן מקבל פרס משלחן אביו ואוכל בביתו, הרי הם נידונים כשנים).

[177] כדלקמן סי׳ שע ס״ז (האחים שיש להם בתים בחצר אביהם, ומקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם ... אם אין עמהם דיורין בחצר אין צריך עירוב כלל, שאינן אוסרים זה על זה, הואיל ואוכלים פרס אביהם נעשו כבני ביתו).

[178] ב״י ד״ה ואפילו אין דרין (ואף על גב דלענין לאסור זה על זה חשבינן להו כאחד, כמבואר בסימן ש״ע, משום דעירובין דרבנן אזלינן בהו הכא והכא לקולא).

[179] תוס׳ עד, ב ד״ה מבוי (דדירת נכרי שמה דירה, לענין ליחשב בתים וחצירות פתוחים לתוכו). **רא״ש שם** פ״ו סכ״א (דחשיבא דירת נכרי דירה לקולא, למישרייה למבוי בלחי על ידי חצירו של נכרי). הגהות מיימוניות הל׳ עירובין פ״ב אות ז (אבל לקולא כתבו התוספות דיש דירה לגוי, וחשובה דירה, כגון מבוי שצדו אחד חצר של ישראל ושני בתים פתוחים לתוכו, וצדו השני חצר של גוי ושני בתים פתוחים לתוכו, הרי הוא חשוב כשאר מבוי שבתים וחצירות פתוחים לתוכן, וניתר בלחי וקורה). טור ושו״ע שם (ואפילו צדו א׳ עכו״ם וא׳ ישראל, מהני).

[180] ס״א (דירת נכרי כדירת בהמה, לפיכך הדר עם הנכרי בחצר אינו אוסר עליו).

[181] לבוש שם (דחשיבא דירת הגוי דירה לקולא, למשרייה למבוי בלחי על ידי חצירו של גוי).

[182] תנן עג, א (חמש חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי, עירבו בחצירות ... נשתתפו במבוי מותרין כאן וכאן), ובגמרא שם עג, ב (רב לא תני פתוחות זו לזו ... טעמא דרב דקא סבר אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחים לתוכו). **רי״ף** שם כג, א (אמר רב יהודה, רב לא תני פתוחות זו לזו, מאי טעמא, דסבר רב אין המבוי

לזו, שאז אינן יכולות לערב יחד[183], אבל אם הן פתוחות זו לזו, כיון שהן יכולות לערב יחד ולטלטל מזו לזו שלא בדרך המבוי, הרי הן כחצר אחת. והוא הדין הבתים שבחצר, אם הם פתוחים זה לזה, שיכולים לערב יחד ולטלטל מזה לזה שלא בדרך החצר, הרי הם כבית אחד[184], ואין המבוי ניתר על ידן בלחי וקורה. ויש מתירין[185]. וכן עיקר[186]:

לב אין המבוי ניתר בלחי וקורה אלא אם כן ארכו יתר על רחבו[187], אפילו משהו[188]. אבל אם ארכו כרחבו[189], או רחבו יותר על ארכו[190], אין שם מבוי עליו, ודינו כחצר שאינה ניתרת אלא בפס ד'[191], או בב' פסין של ב' משהויין[192].

וחצר שארכה יתר על רחבה, אפילו משהו, דינה כמבוי וניתרת בלחי או קורה[193], ואע"פ שאין חצירות ובתים פתוחין לתוכה. שלא הצריכו כן אלא במבוי שהוא פתוח וקרוב לרשות הרבים או לכרמלית, אבל לא בחצר שהיא רחוקה מרשות הרבים או הכרמלית, שהיא פתוחה למבוי והמבוי פתוח להן[194].

דברי שלום

ניתר בלחי וקורה אלא עד שיהיו בתים וחצרות פתוחות לתוכו, וכיון שפתוחות זו לזו נעשו כחצר אחת). **רמב"ם** הל' עירובין פ"ה הי"ג (מבוי שעירבו כל חצירות שבו כל חצר וחצר בפני עצמה, ואחר כך נשתתפו כולן במבוי, שכח אחד מבני החצר ולא עירב עם בני חצירו לא הפסיד כלום, שהרי כולם נשתתפו ועל השתוף סומכין). הרי שאין השיתוף מועיל אלא אם "כל חצירות שבו כל חצר וחצר בפני עצמה", ולא כשפתוחות זו לזו. אור זרוע הל' עירובין סי' קעד (רב לא תני פתוחות זו לזו ... אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחין לתוכו שני בתים לכל חצר ושני חצירות למבוי, והנך כולן כיון דפתוחות זו לזו ומערבות יחד דרך פתחיהם, חדא חשיב להו). הובא בהגהות אשרי פ"ו ס"כ (ובאור זרוע פסק כרב). **כרב עג**, ב. דעה הב' ברמ"א סכ"ו (ואפילו כל החצרות פתוחות זו לזו. ויש חולקים בזה). ט"ז ס"ק יז (והם הרי"ף ורמב"ם דסבירא להו דכיון שהם פתוחות זו לזו הוה ליה כאלו כולם חצר אחד, ומבוי צריך שיהיו פתוחים לו ב' חצירות). מ"א ס"ק כו (דכיון דיכולין לערב יחד דרך הפתחים, נחשבו כחצר אחת).

[183] כדלקמן סי' שעב ס"ה (אין ב' חצרות יכולים לערב יחד, אלא אם כן יהיה ביניהם פתח רחב ד' טפחים).

[184] דרכי משה ס"ק יא (ומשמע עוד במרדכי דהוא הדין אם הבתים פתוחים זה לזה). **מ"א** ס"ק כו (והוא הדין בבתים הפתוחות זו לזו).

[185] פסקי עירובין למהר"ם מרוטנבורג סי' קעג (ולי נראה דאע"ג דקי"ל כרב בהא דאין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו ... מכל מקום במאי דסבירא ליה לרב היכא דפתיחי להדדי חשיבי כחד חצר, לא קי"ל כוותיה. תדע מדתנינן פתוחות דלא כוותיה. ועוד מדקאמר רב לא תני, אבל אנן תנינן). הובא **בראב"ש** שם פ"ו ס"כ. **מרדכי** רמז תקיח. טור, ודעה הא' ברמ"א שם (ואפילו כל החצרות פתוחות זו לזו).

[186] **דרכי משה** ס"ק ט (דכדאי הם אלו המתירין לסמוך עליהם אפילו באיסור דאורייתא, כל שכן באיסור דרבנן הקל כמו עירוב), וס"ק יא (ולא נראה לי, כמו שכתבתי לעיל). **וכ"מ בהג"ה** (שסתם בתחלה להתיר, ואחר כך הביא "ויש חולקים בזה"). **וכ"פ הב"ח** ד"ה ומ"ש ואפילו כל החצרות (במידי דרבנן נקטינן לקולא כדברי רבינו). אליה זוטא ס"ק ז (ולדינא נראה עיקר כסברא ראשונה, וכן פסק הב"ח).

[187] **רב נחמן** עירובין יב, ב (נקטינן, איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה, כל שארכו יתר על רחבו). טור ושו"ע סכ"ו (עוד צריך שיהא ארכו יותר על רחבו).

[188] גמרא שם (סבר שמואל למימר עד דאיכא פי שנים ברחבה, אמר ליה רב, הכי אמר חביבי (רב חייא, רש"י) אפילו משהו).

[189] גמרא שם (מבוי שארכו כרחבו אינו ניתר בלחי משהו ... אינו ניתר בקורה טפח).

[190] **רשב"א** בעבודת הקדש שער א סוף ס"ד (איזהו אורכו של מבוי, דרך כניסתו, ומה שאינו דרך כניסתו קרוי רחבו, ואף על פי שרחב יותר מאורכו). הובא **במ"מ** הל' שבת פי"ז ה"ז. עולת שבת שם (וצריך לומר דסבירא ליה להרשב"א ... דכל שרחבה יתר על ארכה אינו ניתרת בלחי או קורה, אלא בעינן פס ד').

[191] **ר' זירא שם** (הוה ליה חצר, וחצר אינה ניתרת בלחי וקורה, אלא בפס ארבעה).

[192] רש"י שם ה, א ד"ה ארכו (אבל מרובע דין חצר עליו, ואמרינן לקמן חצר צריכה פס ד', או פס משהו מכאן ופס משהו מכאן). רמב"ם פי"ז ה"ז (אבל מבוי שארכו כרחבו, הרי הוא כחצר, ואינו ניתר אלא בשני לחיים משני רוחותיו כל לחי במשהו, או בפס רחב ארבעה מרוח אחת). טור ושו"ע שם (ואם חסר אחד מאלו, אינו ניתר אלא בפס ארבע, או שני פסין שני משהויין).

[193] **רב נחמן שם** יב, ב (ואיזו היא חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה אלא בפס ארבעה ... אי ארכה יתר על רחבה הוה ליה מבוי, ומבוי בלחי וקורה סגיא ... ואפילו משהו). טור ושו"ע סכ"ז (חצר שארכו יותר על רחבו דינו כמבוי וניתר בלחי או קורה).

[194] **תוס'** שם סד"ה ובתים (ואם תאמר, חצר שאינה מרובעת היכי משתרי בלחי וקורה, הא אין בתים וחצירות פתוחים לתוכה ... ונראה לפרש משום דמבוי קרוב לרשות הרבים יותר מחצר, בעי בתים וחצירות). סמ"ק סי' רפב (חצר שארכה יותר על רחבה, הרי היא כמבוי וניתרת בלחי וקורה), ובהגהות שם אות יא (אף על גב דאין חצרות פתוחות

ולפיכך כל מבואות שלנו[195] שיש להן דין חצירות, הואיל ואין חצירות של ב׳ בתים פתוחים לתוכם, אע״פ שארכם יתר על רחבם, אינם ניתרים בלחי או קורה, הואיל והן פתוחים לרשות הרבים או לכרמלית, אלא צריכים פס ד׳ או ב׳ פסין משהויין[196], אם אינם רחבים מעשר אמות[197].

וכל שכן בעיר המוקפת חומה, שיש להעיר דין חצר[198], וצריך לתקן המבואות שבין ישראל לנכרים, כדין הבא לחלוק חצר אחת לב׳ רשויות שלא תאסור רשות זו על זו בלא עירוב, שלא די בלחי וקורה, אף אם ארכה יותר על רחבה[199]. שהרי אפילו לחי וקורה שבמבוי גמור אין מועילין לענין שלא יאסרו דיורין שמצד זה של הלחי על דיורין שמצד הב׳, אם הלחי הוא באמצע המבוי, ויש גם כן לחי אחר בפתחו[200], כמו שיתבאר[201]. ומבואות הרחבות יותר מעשר, אין פסין מועילין בהם כמ״ש למעלה[202] גבי חצר, אלא

דברי שלום

לתוכה, ואף על גב דלגבי מבוי לא סגי בארכו יותר על רחבו עד דאיכא נמי חצרות פתוחות לתוכו, מכל מקום גבי חצירות סגי בארכו יתר על רחבו לבד. וכי תימא מאי שנא, ויש לומר דמבוי שהוא קרוב לרשות הרבים לכך הצריכו בו תרתי, אבל חצר רחוקה היא מרשות הרבים שהרי מבוי מפסיק בנתיים, סגי בחדא). רמ״א סכ״ז (אף על פי שאין חצרות ובתים פתוחין לתוכו, הואיל ואינו קרוב לרשות הרבים אלא פתוח למבוי והמבוי פתוח לרשות הרבים).

והיינו שאף שנתבאר לעיל ס״ג (החמירו בחצר יותר מבמבוי, מפני שכל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע צריך מחיצות יותר גמורות). וראה לעיל שם (הערה 23).

הנה מטעם זה עצמו, במקום שהקילו בחצר דסגי בלחי או קורה (כשארכה יתר על רחבה), לא הצריכו שיהיו חצירות ובתים פתוחין לתוכה. שלא הצריכו כן אלא במבוי, שהוא קרוב לרשות הרבים או לכרמלית.

[195] הגהות **סמ״ק** שם (יש אומרים דמבואות שלנו יש להן דין חצר). **תו׳**. רמ״א סכ״ו (דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות). מ״א ס״ק כז (ואפילו אין מוקף חומה, כיון שאין בתים וחצירות פתוחות לתוכו יש בהם דין חצר). והיינו שלצד המבוי (הרחוב) יש חצרות, ובכל חצר בית אחד.

[196] **שם**. ט״ז ס״ק יח (לפי זה היה לנו לתקן פס ד׳ מצד אחד, או ב׳ משהויין אחד לכל צד, כדלעיל בחצר).

*

יוצא אם כן, שמבוי הארוך, שפתוחות לו חצרות ארוכות, שאין בכל אחת מהן שתי בתים, החצרות ניתרות בלחי או קורה, ואילו המבוי צריך פס או פסין.

וכל זה בחצרות שאינן פתוחות לרחוב. משא״כ בזמנינו, שרוב החצרות פתוחות לרחוב, אין הלחי וקורה מועילים בהן אף אם ארכה יתר על רחבה, אלא צריכים לחי מכל צד.

ואם הפתח רחב יותר מעשר אמות, גם הלחיים איסו מועילים, אלא צריך צורת הפתח להתירו.

[197] שאם רחבים עשר אמות צריכים צורת הפתח, כדלעיל סכ״ז (מבוי הרחב בפתחו יותר מעשר אמות, אינו ניתר בלחי וקורה, אלא בצורת פתח).

[198] **מ״א** שם (כיון דרוב עיירות מוקפות חומה, בישב ולבסוף הוקף, יש להעיר דין חצר), **מתרומת הדשן** סי׳ עד (כיון דרוב עיירות עתה מוקפין חומה, בישב ולבסוף הוקף, ואם כן כל העיר הרי היא כחצר של רבים שאינה מעורבת).

וכדלקמן סי׳ שסד ס״ד (הדלתות עושה אותה כחצר אחת של רבים ומערבין את כולה), ושם נסמן (הערה 36).

[199] **תרומת הדשן** שם (ואם כן, הבא לתקן המבואות שבתוכה, צריך לתקנה כדרך שמתקנין ומכשירין כשבאין לחלוק חצר אחת לשלשה וארבע רשויות, אם היו בחצר שבילים קטנים בין בית לבית, שהי׳ צריך לתקן צורת הפתח, או ב׳ פסין משהוין). מ״א שם (וצריך לתקן המבואות (שבין יהודים לעכו״ם) כדין הבא לחלוק חצר אחת לג׳ וד׳ רשויות, אם היו בחצר שבילים קטנים בין בית לבית, שצריך לתקן צורת הפתח, או ב׳ פסין ב׳ משהויין ... עכ״ל תרומת הדשן).

[200] **עי׳ הגהות מיימוניות** הל׳ עירובין פ״ה אות ד (ונראה לי דמותר לחלק אפילו מבוי אחד, ולערבו לחצאין, ובלבד שיתקן לו שני לחיים או צורת הפתח, דבהכי חשוב כסתום ומובדל מן הדיורין שחוצה להם. שהרי אפילו חצר אחד אם רוצים לחלקו באמצעיתו בשני פסין של שני משהויין משהו לכאן ומשהו לכאן, או בפס ארבעה, יכולים לחלקו, ויערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן), **שהביא תרומת הדשן** שם (ואם כן, הבא לתקן המבואות שבתוכה, צריך לתקנה כדרך שמתקנין ומכשירין כשבאין לחלוק חצר אחת לשלשה וארבע רשויות. אם היו בחצר שבילים קטנים בין בית לבית, שהי׳ צריך לתקן צורת הפתח או ב׳ פסין משהוין, כדאיתא בהגה״ה במיימון בשם מהר״ם), **ובראב״ש פ״ה** סי׳ ט (ונראה לי דדוקא בלחי וקורה הוא דאין מועיל לחלקם זה מזה, אבל בצורת הפתח, או משהו מכאן ומשהו מכאן, נחלקין זה מזה). טור ושו״ע סל״א (אבל אם עשו באמצע שני פסים, או פס ארבעה, אם אינו רחב יותר מעשרה, או שעשו צורת פתח אם הוא רחב יותר מי׳, אפילו אם יש חצר מהתיקון ולחוץ ועשו גם החיצונים תיקון לראש המבוי, כל אחד יכול לערב ויהיה מותר בחלקו).

[201] סעיף לח (ולא אמרו שלחי נידון משום מחיצה, אלא לענין להשלים החסרון מנין המחיצות הצריכות לרשות היחיד גמורה, אבל מכל מקום אינה מחיצה גמורה שיוכל לחלק רשות אחת לשתים, שלזה צריך מחיצה גמורה).

סי׳ שעב ס״י (נפרץ הכותל שביניהן עד עשר אמות ועד בכלל, הרי הוא כפתח, ואם רצו מערבין כל אחת לעצמה, והוא שאינו פרוץ במילואו (אלא נשתיירו פס משהו מכאן ומשהו מכאן, או פס ד׳ טפחים מצד אחד)).

צריך לתקנם בצורת פתח[203].

והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן כל המבואות על ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי מגג לגג. וחבל זה אינו משום קורה, שהרי אין בו רוחב טפח, אלא הוא משום צורת פתח שדיה אפילו בגמי כמ"ש בסי' שס"ב[204]. ואף שאין צריך צורת פתח בפחות מעשר. אעפ"כ נהגו בצורת פתח, כדי להתיר גם במבואות המפולשים שצריכים צורת פתח כמ"ש בסי' שס"ד[205]. ועל כן צריך ליזהר להעמיד ב' קנים גבוהים י' טפחים מכוונים ממש תחת החבל, וזה מועיל בכל מקום שצורת פתח מועלת[206]. ואע"פ שיש אויר הרבה בין קנים לחבל, אין בכך כלום, כל שהם מכוונים תחתיו כמו שנתבאר שם[207].

ויש מי שאומר[208] שצריך שלא יהיה ביניהם אלא הפסק אויר בלבד, אבל אם הקנים עומדים תחת הגג, והחבל קשור על גבי הגג, אין זו צורת פתח, שכל צורת פתח דרכו להיות המשקוף על המזוזות בלי הפסק דבר אחר בינתיים. לפיכך צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים, בענין שיהיו מכוונים תחת

דברי שלום

סי' שצב ס"ה (אם היא מוקפת חומה גבוה י' טפחים, ויש לה דלתות להתיר רשות הרבים שבתוכה ... יכולים לחלוק העיר לרוחב, דהיינו שב' הצדדים של רשות הרבים שאצל פתח זה מערבין לעצמן וב' הצדדים שאצל פתח השני מערבין לעצמן. ובלבד שיעשו צורת פתח באמצע רשות הרבים, או באמצע המבוי במקום שמתחלקים בעירובן, כדי לחלוק רשות זו מזו שלא תהא כל אחת פרוצה במילואה למקום האסור לה ... ואם אמצע המבוי או אמצע רשות הרבים במקום שמתחלקים שם אינו רחב יותר מעשר אמות, די בפס רחב ד' טפחים, או ב' פסין של ב' משהויין, שהם מועילים לחלק רשויות כמו שנתבאר בסי' שס"ג).

[202] סעיף ד (ואם יש בפרצה יותר מעשר אמות, אפילו אינו במילואה, אלא נשתיירו או העמיד לו גיפופין מכאן ומכאן, ואפילו הגיפופים יתירים על הפרצה, צריך לתקנה בצורת פתח ... בין בחצר בין במבוי).

[203] שו"ת מהרי"ל סי' רב (מה"ר זלמן ז"ל התיר בלחי אחד ... אם הוא סוף מבוי, אבל לחלק מבוי לחצאין היה קצת נראה להצריך ב' ... וכל זה אי לא הוה יותר מעשרה רוחב, אבל יותר מי' אין לו תקנה אלא בצורת הפתח), הובא בב"י.

[204] סעיף כא (קנה העליון די בכל שהוא ואפילו הוא של גמי).

[205] סעיף א (מבוי המפולש בשני ראשיו ... אינו ניתר בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן, אלא צריך צורת פתח).

[206] דרכי משה ס"ק יג (שנהגו האידנא שמערבין על ידי חבל הקשור בשני צידי המבוי או החצר ... בעינן קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן ... ואז נידון משום צורת הפתח ... ואין להקשות, תיפוק ליה משום דהקנים שבצדדים הוי שני לחיים, ואם כן החבל למה לי, דהרי לחיים וקורה אינם מועילים רק במבוי סתום, ולא במפולש ... ולכן הנהיגו גם כן בחבל אפילו במבוי סתום משום צורת הפתח, ולא מהני לחי וקורה). **רמ"א** שם (והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקנן על ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי, ודין חבל זו אינו קורה, שהרי אין רחבו טפח, ולא מהני אלא מטעם צורת הפתח, דמהני למעלה אפילו בגמי כדלעיל סוף סי' שס"ב. ועל כן יש ליזהר להעמיד תחת החבל, שני קנים גבוהים י' מכוונים תחת החבל, ואז מהני אפילו במבוי מפולש בתורת צורת פתח, או אפילו בחצר ובכל מקום שצורת הפתח מהני). ט"ז ס"ק יח (לפי זה היה לנו לתקן פס ד' מצד אחד, או ב' משהויין אחד לכל צד, כדלעיל בחצר. אלא דנראה דלא נהיגי לעשות כן משום מבוי מפולש, שצריך דוקא צורת הפתח).

ואף שעיר המוקפת חומה דינה כחצר, ובחצר המפולש סגי בפס או פסין, כדלקמן סי' שסד ס"ב (וכל זה במבוי. אבל חצר ... אין פילוש אוסר בהם, אלא אפילו הם מפולשים לרשות הרבים בשני ראשיהם, והרבים נכנסין מכאן ויוצאים מכאן, די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן).

מכל מקום מבואות מפולשים שלנו דינם כמבוי המפולש מטעם האמור לקמן שם ס"ג (ומבואות שלנו, אף על פי שדינם כחצר ... מכל מקום לענין פילוש אינם כחצר, אלא כמבוי המפולש ... ולא די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן, הואיל ולעולם הם קרובים לרשות הרבים או לכרמלית יותר מהחצר ... לפיכך החמירו בתיקונם יותר מתיקון החצר לענין פילוש).

ולכן תיקנו צורת הפתח גם במבוי שאינו מפולש, כאמור כאן.

[207] סימן שסב ס"כ (מהו צורת פתח, קנה מכאן וקנה מכאן אפילו אחד רחוק מחבירו, וקנה על גביהם, אפילו אינו נוגע בהם, אלא יש ביניהם כמה אמות).

[208] **ט"ז** ס"ק יט (ונראה לי עוד, דאם למעלה מן הקנים שמעמידין למטה יש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים, יש איסור בזה, דלא הוה צורת הפתח בזה, כיון שהגג מפסיק בין החבל להקנים, ואין עושין צורת הפתח בענין זה, אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק).

ומטעם זה הי' קשה להעמיד את הקנים של צורת הפתח תחת הגג הבולט מהבית, והיו מעמידים את הקנים בסיום בליטת הגג, רחוק מכותל הבית. ודנו בזה לקמן בהוספות (סי' א-ד).

החבל בלי הפסק דבר אחר בינתיים[209]:

לג אבל כשאין קנים תחת החבל, אין כתלי המבוי נחשבים במקום קנים להיות צורת פתח, שאם לא כן למה הצריכו קורה רחבה טפח, הלא בקנה כל שהוא שעל גבי כתלי המבוי יש צורת פתח[210].

ומכל מקום אם יש עמוד בולט בכותל[211], או שיוצאים ממנו חיפופים פחות פחות מג׳ טפחים עד פחות מג׳ טפחים סמוך לארץ[212], יש לסמוך עליהם (מערב שבת[213]) לשם קנים של צורת פתח. ובלבד שיהיו מגולים למעלה תחת החבל לדברי המצריכין כן:

לד מבוי שתוכו רחב הרבה ומתקצר והולך[214] עד שאין בפתחו ג׳ טפחים, אין צריך תיקון כלל, מפני שהוא כסתום מתורת לבוד[215]. ויש אומרים[216] שכל שאין בפתחו ד׳ טפחים שהוא שיעור מקום, אין צריך

---

[209] **צ״ע מכיפה דף י״א**, ב, היא ההלכה שהובאה לעיל סי׳ שסב סכ״ב (שער העשוי בעיגול ככיפה, אם יש גובה י׳ טפחים ברגליו, דהיינו קודם שיתחיל להתעגל, מתיר משום צורת פתח), הרי שמועיל אף שהכיפה מפסקת בין הקנים למשקוף. וכן הקשה בתוספת שבת ס״ק סד (ולא ידענא מנא ליה הא, דהא הך מלתא דאין צריך ליגע, הוא נלמד מהא דאיתא כיפה ... שאם יש ברגליה עשרה קודם שמתחיל להתעגל שחייב ... שמע מינה שאין צריך ליגע).

[210] **דרכי משה** ס״ק יג (ואין לומר גם כן מאחר שנקשר בשני בתים הבתים עולים משום קנה מכאן וקנה מכאן והחבל שעל גביהן הוא הקנה שעל גביהן ... דאי כהאי גוונא מיחשב צורת הפתח, אם כן אין לך קורה שאין בו צורת הפתח, ואם כן אמאי הצריכו בו רוחב טפח). **מ״א** ס״ק כח (אבל כותלי המבוי אין נחשבין במקום הקנים, דאי לא תימא הכי, למה הצריכו קורה רחבה טפח, הלא בכל שהוא איכא צורת הפתח, אלא על כרחך צריך להעמיד קנים).

[211] **מ״א** שם (ונראה לי דאי איכא עמוד בכותל בולט, נידון משום קנה, דלא גרע מלחי).

[212] **ט״ז** ס״ק יט (ונראה לי באם יש תחת החבל בכותל יוצאים חיפופים עד י׳ טפחים סמוך לקרקע, שפיר יש לסמוך עליהם מערב שבת במקום קנים של לחי).

וכדלעיל ס״ו לגבי לחי (ואפילו אבנים היוצאים מן הכותל זו למעלה מזו פחות מג׳ טפחים, עולין משום לחי).

ומ״ש הט״ז ״עד י׳ טפחים סמוך לקרקע״, **צריך עיון**.

ובמשב״ז (ומ״ש הט״ז חיפופים יוצאים עד י׳ טפחים סמוך לקרקע, לכאורה ראוי להגיה ג׳ טפחים סמוך לארץ).

וביד אפרים (אפשר שרוצה לומר שחפופין מתחיל סמוך לקרקע והולכים בגובה עד עשרה טפחים).

[213] ט״ז שם, וכדלעיל סי״ג לגבי לחי (ובלבד שיסמכו עליו מערב שבת, אבל לא סמכו עליו מערב שבת, כגון שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת ובאים עכשיו לסמוך על זה, אינו מועיל).

[214] משא״כ אם כל המבוי רחבו פחות מג׳ או ד׳ טפחים, יש לעיין בדברי הפוסקים:

ב״י ד״ה כתב הרמב״ם בפי״ז (וכן כתב הרב המגיד בפרק י״ז, בשם הרשב״א (עבודת הקודש שער א סי׳ יב) וזה לשונו, ויש מגדולי המורים שהורו, שכל שאינו רחב ארבעה, או שאין בפתחו ארבעה, אין צריך כלום, ולזה הדעת נוטה עכ״ל. ומשמע מדבריו שאם אין בפתחו ארבעה, אף על פי שבתוכו רחב ארבעה, אינו צריך כלום, וטעמא דמסתבר הוא, דכיון שאין בפתח שיעור מקום שהם ארבעה טפחים חשיב כסתום, אפילו רחב כמה בפנים לית לן בה. ומזה נלמוד דלהרמב״ם נמי אף על פי שבתוכו רחב כמה, אם אין בפתחו שלשה אין צריך כלום, דחשיב כסתום). והיינו שמפרש לכאורה שהמחלוקת לענין מבוי היא בשניהם, הן אם המבוי ״אין ברחבו ארבעה״, והן אם הוא רוחב יותר מארבעה, אלא ״שאין בפתוח ארבעה״. ולכן הובאו ב׳ הדעות בשו״ע סכ״ח ב״מבוי שאין ברחבו ג׳ טפחים ... שאין בו ד׳ טפחים״, דהיינו אף אם כל המבוי ״אין ברחבו ארבעה״.

אמנם פירש **מ״א** ס״ק כט (שאין ברחבו כו׳, כלומר שאין פתחו רחב ג׳, אף על פי שתוכו רחב הרבה). והיינו שגם מ״ש בשו״ע ״מבוי שאין ברחבו ג׳ טפחים ... ד׳ טפחים״, פירושו שהמבוי רחב, אלא ״שאין פתחו רחב ג׳״, שדוקא בזה ישנה המחלוקת. משא״כ אם כל המבוי (או החצר) אין בו ארבעה, כולם מודים שאין צריך תיקון.

אבל לעיל ס״ד (הערה 26), כתב רבינו ״ומ״ש המ״א צע״ג״. וראה מה שצויין ונתבאר לעיל שם (בהערה הנ״ל).

ולכן נתבארו כאן ב׳ הדעות דוקא באופן ש״מבוי שתוכו רחב הרבה ומתקצר והולך״.

[215] **רמב״ם** הל׳ שבת פי״ז ה״ט (מבוי שאין ברחבו שלשה טפחים, אינו צריך לא לחי ולא קורה ומותר לטלטל בכולו. שכל פחות משלשה הרי הוא כלבוד). דעה הא׳ בשו״ע סכ״ח (מבוי שאין ברחבו ג׳ טפחים אינו צריך שום תיקון, שהוא כסתום).

ואף שלבוד בדרך כלל הוא להשלים המחיצה, הנה כאן לא מיירי במחיצה, אלא כאמור כאן ״שהוא כסתום מתורת לבוד״. וראה גם לעיל סי׳ שסב ס״י (וכל אויר שהוא פחות מג׳ טפחים נחשב כסתום לגמרי), ושם נסמן (הערה 56).

[216] פסקי עירובין למהר״ם מרוטנבורג סכ״ב (מיהו נראה לי דהלכה כרב אחלי, דמבוי שאינו רחב ד׳ אפילו נפרץ במלואו אינו צריך כלום, אבל חצר שמלואו פחות מד׳ צריך תיקון). **רא״ש** שם פ״א סט״ו (איבעית אימא כאן בחצר כאן במבוי, ואיבעית אימא דרב אחלי תנאי היא, ושמואל לית ליה דרב אחלי, ופסק **ר״מ** ז״ל במבוי פחות מארבעה אין צריך תיקון, כיון דלישנא קמא סבר שמואל כרב אחלי, ומפליג בין מבוי לחצר, הלכה כההוא לישנא דבשל סופרים הלך אחר המיקל), הובא בב״י ד״ה ומ״ש ואפילו אין. עבודת הקודש שער א סי״ב (יש מי שהורה שכל שיש ברחבו שלושה טפחים צריך להתירו בלחי וקורה. ויש מגדולי המורים שהורו, דכל שאין ברחבו ארבעה, או שאין בפתחו

שום תיקון כלל. ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל[217]:

מחיצת אשפה וים

לה מבוי הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית, ומתוקן שם בלחי או קורה, ובראשו דהיינו ברוח שכנגד הפתח יש שם מחיצה מהחצרות הפתוחות לתוכו, ובצדו האחד יש מחיצה מאשפה הגבוה י׳ טפחים, ובצדו הב׳ יש מחיצה מהים[218] שעמקו י׳ טפחים סמוך לשפתו[219], מתלקט מתוך ד׳ אמות[220], הרי זה מותר[221].

ובלבד שתהא אשפה של רבים שאינה עשויה להתפנות, אבל באשפה של יחיד חוששין שמא יפנה אשפתו[222], ויטלטלו במבוי כמתחלה[223].

דברי שלום

ארבעה, אינו צריך כלום. ולזה דעתי נוטה), הובא במ״מ פי״ז ה״ט. **כרב יחיאל** עירובין **י״ב**, א (מר רב אחלי ואיתימא רב יחיאל עד ארבעה).

דעה הב׳ בשו״ע סכ״ח (ויש אומרים דכל שאין בו ד׳ טפחים אין צריך שום תיקון).

וכן הובאו ב׳ הדעות לעיל ס״ד (אבל מבוי שאין ברוחב פתחו ד׳ טפחים יש מתירין כמו שיתבאר).

[217] רא״ש שם (דבשל סופרים הלך אחר המיקל). **דרכי משה** ס״ק ט (דכדאי הם אלו המתירין לסמוך עליהם אפילו באיסור דאורייתא, כל שכן באיסור דרבנן הקל, כמו עירוב).

וראה **אליה זוטא** ס״ק ט (ודוקא במבוי אבל בחצר לעולם צריך תיקון), וכדלעיל ס״ד (חצר שאין בפרצת מלואה ד׳ טפחים צריכה תיקון זה, אלא אם כן אין בה ג׳ טפחים).

[218] עירובין ח, א (מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים, וצידו אחד כלה לאשפה (וראשו אחד סתום כשאר מבוי, וראשו אחר לרשות הרבים מתוקן בלחי וקורה, רש״י), ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בה לא היתר ולא איסור, איסור לא אמר בה, דהא קיימי מחיצות, היתר לא אמר בה, חיישינן שמא תינטל אשפה, ויעלה הים שרטון).

ובודאי מיירי הכא שהים והאשפה הם באמצע אורך המבוי. אבל בתחלת המבוי ״הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית״, יש המשך מחיצות המבוי. כי דוקא אז מועיל מה שהוא ״מתוקן שם בלחי או קורה״.

משא״כ אם הי׳ הים נמשך עד הפתח לרשות הרבים או הכרמלית, לא הי׳ מועיל שם לחי, שהרי הלחי אינו מועיל אלא כשהוא ליד הכותל, כדלעיל ס״ח (אם הרחיק הלחי מן הכותל ג׳ טפחים ... לא עשה ולא כלום), ולא כשהוא אצל הים.

ומכל שכן שהקורה אינה מועלת כשהיא אצל הים.

*

והנה בנוסף לריעותות שנתבארו כאן במחיצת הים (שמא יעלה הים שרטון), ובמחיצת הנהר (שמא יקרש הנהר בחורף), יש בהם עוד ריעותות, שיתבארו לקמן סמ״ד (והערה 301).

ועוד ריעותא נתבארה לעיל סי׳ שמה סט״ו (הימים והנחלים שאינן רשות היחיד מדברי סופרים, אפילו עמוקים עשרה מתוך הילוך ד׳ אמות, הואיל ועוברים עליהם), וסי״ט (הימים והנחלים, שאף שהם עמוקים עשרה והמים אינם מבטלים המחיצות ... מכל מקום מדברי סופרים אינה רשות היחיד אלא כרמלית (הואיל ועוברים על מחיצותיה מלמעלה, כאילו לא היו שם מחיצות כלל)).

אמנם כאן מיירי במבוי שיש לו מחיצות גמורות בתחלה ובסוף, מלבד באמצען, שמצד אחד ישנה שם מחיצת הים והנהר, שאינה אלא למחיצה רביעית. ובזה לא חששו לריעותות הנ״ל, כדלקמן שם, וכלעיל סי׳ שמה בקונטרס אחרון ס״ק ב (והא דהים נדון משום מחיצה ... היינו ברוח רביעית למבוי, דבלאו הכי נמי לא הוה המבוי רשות הרבים).

[219] **רש״י** שם ד״ה אשפה (גבוהה עשרה, וי[ם] שפתו גבוה עשרה).

[220] **מ״א** ס״ק ל (דוקא כששפת הנהר עמוק י׳ ... אבל אם שפת הנהר משופע והולך, אם כשהולך השפוע ד׳ אמות עדיין אינו גובה י׳, אינו מחיצה).

[221] **מרימר, לגירסת** רבינו חננאל שם (מרימר פסיק לה לסורא באיזלי, ולא חייש שמא יעלה הים שרטון), **והרי״ף**, כפירוש ב״י שם (וכן נראה שהיתה גירסת הרי״ף מדהשמיט כל זה, משום דממילא משמע היתרא, דמהי תיתי לן למיחש שמא יעלה הים שרטון), **ורמב״ם** הל׳ שבת פי״ז ה״ה (מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחד כלה לאשפה של רבים, אינו צריך כלום, שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות, ואין חוששין שמא יעלה הים שרטון), ומ״מ שם (מרימר פסק לה לסורא באיזלי, אמר לא חיישינן שמא יעלה הים שרטון. כך היא גירסת רבינו חננאל ז״ל, וגרסת רבינו). שו״ע סכ״ט (מבוי שצדו אחד כלה לים, וצדו אחר כלה לאשפה של רבים, אין צריך כלום).

[222] **גמרא שם** (ומי חיישינן שמא תינטל אשפה, והתנן אשפה ברשות הרבים גבוה י׳ טפחים, חלון שעל גבה זורקין לה בשבת, אלמא שני בין אשפה דרבים לאשפה דיחיד, הכא נמי שני בין רחבה דרבים לרחבה דיחיד). רמב״ם ושו״ע שם (שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות).

וכן הוא לעיל סי׳ שנד ס״ג (במה דברים אמורים באשפה של רבים, אבל בשל יחיד אסור לזרוק לה כלום מרשות היחיד, לפי שהיחיד עשוי לפנות אשפה שלו, ויבואו לזרוק שם כדרכן גם אחר שתינטל האשפה, ונמצאו זורקים לרשות הרבים).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

ויש אומרים[224] שהים אינו עולה משום מחיצה למבוי, גזרה שמא יעלה הים שרטון, שכן דרך הים שמתקצר ונעשה קרקע ומעלה שם חול ואבנים ובטלה מחיצתו, שנתמעט שיפועו שם ואינו מתלקט י׳ טפחים מתוך ד׳ אמות, ויטלטלו במבוי כמתחלה[225]. וכן עיקר[226].

אבל בשאר נהרות אין חוששין שיעלו שירטון[227]. אלא אם כן אותן נהרות שדרכן להתייבש בקיץ[228], ולהעלות שם חול ואבנים[229].

ואם נקרש הנהר ונגלד בימות החורף בטלה מחיצתו, ואסור לטלטל במבוי[230] כל ימי קרישתו[231].

דברי שלום

וכעין זה לקמן סי׳ שסה סוף ס״ד (אינו מותר אלא כשהחצר היא של רבים, אבל בחצר של יחיד, חוששין שמא ימלך ויבנה בתים בחצרו ברוחב העודף על המבוי, ותהא פרצת המבוי מצד החצר, ויטלטלו בו כבתחלה).

[223] ראה רש״י שם ד״ה אמר שמא (ומטלטלי נמי במבואות כדמעיקרא).

[224] מרימר, **לגירסת רש״י** שם ד״ה פסיק ליה לסורא באוזלי (הים היה סמוך לסורא מאחריה, וראשי המבואות מפולשין לים, והיה מרימר עושה רשתות ומכמורות לכל המבואות, ולא רצה לסמוך על מחיצת הים, רש״י), אמר חיישינן שמא יעלה הים שרטון). **רא״ש** שם פ״א ס״ט (ובים חיישינן שמא יעלה הים שרטון). **רשב״א** שם ד״ה ה״ג בכל הספרים (הכי גרסינן בכל הספרים שלנו, וכן בפירוש רש״י ז״ל, והראב״ד ז״ל, פסק לה לסורא באוזלי, חיישינן שמא יעלה הים סרטון), ובעבודת הקדש שער ב ס״א (חוששין שמא יעלה הים שרטון). רמ״א שם (ויש חולקים וסוברים דחיישינן שמא לא יעלה שירטון, ואין כאן מחיצה), **ואחרונים** (כנסמן לקמן הערה 226).

[225] **רש״י** שם ד״ה ויעלה הים שרטון (של חול ואבנים אצל שפתו, כי כן דרכו, ומתקצר רוחב הים ונעשה קרקע כרוחב פרסה או יותר) וד״ה אמר שמא יעלה הים שירטון (ומטלטלי נמי במבואות כדמעיקרא). הובא במ״א ס״ק לא.

[226] **דרכי משה** ס״ק יד (אינו נראה לי לדחות כל האחרונים מפני דברי הרי״ף ורמב״ם, ואף בדעת הרי״ף אין הכרח דסבר לא חיישינן, דהרי השמיט דין זה לגמרי). **ב״ח** ד״ה מבוא סתום (וכיון דדין זה תלוי בנוסחאות נקטינן לחומרא). ט״ז ס״ק כ (ופסק ב״י להקל, ורמ״א הביא דעת המחמירים, ואם כן ודאי ראוי לכם להחמיר בחששא זו). **מ״א** ס״ק לא (כמו שעשה אמימר שפסק לסורא ברשתות, והטור סבירא ליה כדעת רש״י). **אליה זוטא** ס״ק יא (ולדינא עיקר כיש אומרים שצריכה תיקון).

[227] **מ״א** ס״ק לא (ומשמע מלשון רש״י והרא״ש והטור, דבשאר נהרות לא חיישינן שמא יעלה שרטון. וכן משמע בתוס׳ דף כ״ד עיי״ש). והוא בתוד״ה כד, ב ד״ה אין עושין (לא חיישינן שמא יעלה הנהר שרטון, אפילו אם לא נחלק בין ים לשאר נהרות).

[228] מ״א שם (בנהרות שלנו שדרכן להתייבש בקיץ הרבה, יש לאסור).

[229] משא״כ בלאו הכי, הרי נשארה שם מחיצה גבוהה ע׳ טפחים.

[230] מ״א שם (דע דאם נקרשין בימות הגשמים בטלה המחיצה, ואסור לטלטל).

[231] אף שהקרישה לא תישאר שם תמיד, אלא תעבור בסוף החורף, **כיון דמדאורייתא אף פירי מבטלי**, אף שדעתו לפנותם, כמבואר בתוס׳ שבת ק, א ד״ה פירות (ואומר ר״י דמן התורה ממעט כל דבר, ואפילו הניטל). וכדלעיל סי׳ שמה סט״ו (אבל מליאה פירות אינה רשות היחיד, שהפירות מבטלים המחיצות מן התורה, אפילו דעתו לפנותם היום, הואיל ועכשיו אין המחיצות ניכרות), ושם נסמן (הערה 116).

וכיון שהמחיצה אינה מועלת אף מדאורייתא, לכן אינה מועלת אף במחיצה רביעית שבמבוי, שאינה אלא מדברי סופרים, כדלעיל ס״א (שמן התורה כל מקום שיש לו ג׳ מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית ... מותר לטלטל ... אלא שחכמים אסרו הטלטול בו ... כיון שפרוץ במילואו. לפיכך התירו כשעשה איזה תיקון במקום הפרצה), שמכל מקום **גזרינן משום רשות הרבים דאורייתא. עי׳ ט״ז** שם (כאן שהמים נקרשים ובני אדם הולכים שם כמו בשאר העיר, ולפעמים מכסה השלג עד שאין ניכר כלל שיש שם מים תחתיו, פשוט הוא דבזה גזרו רבנן טפי משום איחלופי ברשות הרבים דאין כאן היכר לגמרי).

משא״כ חצרות שבסי׳ שע״ב סוף סי״ט, **עי׳ במה שכתבתי שם** (מכל מקום בדברי סופרים הלך אחר המיקל, ויש לסמוך על דברי האומרים שאין מחיצה מתבטלת אלא בדבר שמבטלו שם לעולם), **דלא מחלפא כל כך אטו רשות הרבים כמו מבוי שאינו מתוקן, שהרי מותר לטלטל ביותר מד׳ אמות כמ״ש בסי׳ שפ״ח** ס״א (כלים ששבתו בתוכו או בחצירות מותר לטלטלם בו ביותר מד׳ אמות וממנו לחצירות, ובלבד שלא יכניסם לבית), **ולא גזרינן אטו רשות הרבים, אע״פ שעיקר העירוב הוא משום לתא דרשות הרבים**, כדלקמן סי׳ שסו ס״א (חכמים אסרו לטלטל מבתיהם לחצר עד שיערבו, מפני שהבתים הם רשויות מיוחדות לכל אחד שלו, והחצר היא רשות משותפת לכולם, ודומה קצת לרשות הרבים).

ועיין במ״ש בסי׳ שמ״ה בקונטרס אחרון ס״ק ב (והא דהים נדון משום מחיצה, וכן תל המתלקט, גבי מבוי ... היינו ברוח רביעית למבוי, דבלאו הכי נמי לא הוה המבוי רשות הרבים, אף אם כאן בהתל ושפת הים היו ס׳ ריבוא בוקעים, והוה ניחא תשמישתיה, וכיון שיש לו למבוי ג׳ מחיצות גמורות, דסגי מדאורייתא לכולי עלמא לאפוקי מרשות הרבים, הלכך כשאין שם ששים ריבוא ולא ניחא תשמישתיה לא גזרו כלל), **דאפילו אי הויא מחיצה דאורייתא לא מהניא במבוי מדרבנן להמ״א** ס״ק מ (צריך לומר דלא בקעי בו רבים, שאל״כ אתי רבים ומבטלי מחיצתא), וכמו גבי תל שרבים בוקעים בו, דלקמן סעיף מב (ואף על פי שמן התורה אין בקיעת רבים מבטלת ממנו שם המחיצה ... מכל

ויש מי שאוסר[232] כל השנה משום שמא יבואו לטלטל גם בחורף, כמו שאסרו בים כל השנה מחשש שמא יטלטלו כשיעלה הים שירטון, וכן בנהרות שדרכן בכך בקיץ[233]. וטוב לחוש לדבריו.

וכל זה כשאין מדרון בנהר אלא במקום המים בלבד. אבל אם יש על שפתו ביבשה מדרון המתלקט עשרה מתוך ד׳ אמות, הרי זה נחשב למחיצה בכל ענין[234].

וכל זה כשנהר או המדרון שעל שפתו הוא סמוך ממש למבוי, אבל אם רחוק ממנו ביותר מעשר אמות, אינו מועיל כלום[235] (אלא אם כן יתקן שם בצורת הפתח[236]), שהרי אותו מקום הוא כפרצה למבוי זה. ואפילו אינו רחוק ממנו אלא ד׳ טפחים, אם רבים בוקעים שם אסור, כמו שיתבאר בסימן שס״ה[237] בפרצת מבוי מצדו.

(וכל זה כשאין הנהר מקיף כל העיר. אבל אם הוא מקיף כל העיר מסביב אינו מועיל לה כלום, אלא אם כן ישבה ולבסוף הוקפה ממנו, כמו שיתבאר[238]):

דברי שלום

מקום מדברי סופרים אסור לטלטל כשרבים בוקעים שם, ולכן אין נידון גם כן משום מחיצה למבוי מדברי סופרים). **כל שכן להיפוך** (כשפירות או נהר הנקרש מבטלים המחיצה מדאורייתא, ורק מדרבנן אינם מבטלים) **ודו״ק**.

וראה הלכה למשה (קלוג) סי״ט.

[232] **ט״ז** שם בסוף תשובתו (נראה דכאן כו״ע סבירא להו לאיסור ... כיון שדרך המים כאן להתקרש ולהגליד בעת הקרירות הקשה, הרי באותן פעמים אין כאן מחיצות לגמרי ... ואין לומר דדוקא באותן שבתות שהמים נקרשים יהיה אסור לטלטל בכל העיר, אבל בשאר שבתות לא. זה אינו, דהא אמרינן בהההיא דחיישינן שמא יעלה הים שרטון שהבאתי לעיל, דרבי לא רצה לומר היתר, אף על גב דיש מחיצות, מטעם דשמא לפעמים לא יהיה שם מחיצה, כל שכן בזה שהוא ודאי ברוב השנים, ודאי יש לגזור אף בכל השנה משום שבתות אלו).

[233] אוצ״ל: בחורף.

[234] ט״ז שם בסוף דבריו (אכן אם יש על הנהר ביבשה מקום מדרון, נחשב אותו מדרון במקום מחיצה, והיינו אם יש במקום ההוא גובה י׳ במשך ד׳ אמות).

והוא כמבואר בתוד״ה הכא עירובין יב, ב (ואין לחוש שמא יעלה הים שרטון, שגדודים גבוהים יותר, או שהם רחוקים משפת הים ביותר הרבה).

וכן הוא לעיל סי׳ שנו ס״ד (וכגון שהוא רחוק משפת הים, או שגידודיו גבוהים ביותר, בענין שאין לחוש בו שמא יעלה הים שירטון ויתמעט עמקו מעשרה ויטלטלו בחצר כבתחלה, כמ״ש בסי׳ שס״ג), ושם נסמן (הערה 24).

[235] **מ״א** ס״ק לא (ודע דעכ״פ בעינן שיהא הנהר סמוך ממש לראש המבוי, אבל אם הוא רחוק מהבתים י׳ אמות, צריך תיקון דאותו מקום הוי פרוץ).

וכ״ה לקמן סי׳ שסה סוף ס״ה (במה דברים אמורים כשאין יותר מעשר אמות רוחב משפת המבוי עד מקום המתלקט או עד הגידודים, אבל אם יש שם יותר מעשר אמות, אין להסתפק כלל, שאינם מועילים כלום למבוי כמו שנתבאר בסי׳ שס״ג).

וכדלעיל (הערה 218) דמיירי הכא שהים והאשפה הם באמצע אורך המבוי. אבל בתחלת ובסוף המבוי יש המשך מחיצות המבוי והבתים. ועל זה נתבאר כאן, שלא יהא הנהר רחוק מהמחיצות והבתים י׳ אמות.

וראה שו״ת צמח צדק חאו״ח סוס״י לט.

[236] כאשר קנה אחד יהי׳ אצל המבוי, וקנה שני על שפת הנהר. וראה שו״ת רבינו סי׳ ג (לקמן הוספה א), שאין צורך שיהי׳ הקנה של צורת הפתח סמוך למחיצה. ובשו״ת שארית יהודה או״ח סי׳ ו (לקמן הוספה ב: וגם רבינו אחמו״ר ז״ל נ״ע כתב דמהני צורת פתח, ולא פירש שיעשה הצורת פתח סמוך לבתים דוקא. אלא דדין זה העמיד בתוך חצאי עיגול, משום דמספקא ליה, כמו ששמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו. ואפשר שהיה על זה איזה קונטרס אחרון).

וכן הוא לעיל סכ״ז (אלא בצורת פתח), ושם (הערה 147).

[237] סעיף א (אבל אם רבים בוקעים שם, אפילו אין שם בפרצה אלא ד׳ טפחים, צריך לתקנה (בצורת פתח כדין מבוי מפולש, שהרי מבוי זה מפולש הוא מפתח זה לפתח הגדול שבו הלחי או הקורה)).

[238] לקמן סמ״ג (אם כל העיר מוקפת תל, והיקף זה היה קודם בנין העיר, אין תל זה עולה למחיצה למבואות העיר, לפי שהיקף התל לא הוקף לדירה, כיון שהיה קודם בנין הבתים, ואם כן כל העיר היא יושבת בתוך היקף שאינה לדירה, שאסור לטלטל בו כשהוא יותר מבית סאתים), וריש סמ״ד (וכן הדין בנהר שמקיף כל העיר קודם שנבנית). וראה שם איך הדין כשמקיף את העיר רק משני צדדים.

ואף שמחיצה שהוקפה ולבסוף ישבה אינה מועלת, וגם מה ש״הנהר מקיף כל העיר״, היא מחיצה שהוקפה ולבסוף ישבה.

קורה ולחי וצורת הפתח שבאלכסון

לו מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר, אפילו אין צד הארוך עודף על הקצר ד׳ אמות כשיעור מבוי, אינו מניח את הקורה על צד הארוך אלא כנגד הקצר, אבל לא יניחנה באלכסון ולהשתמש בצד הארוך עד הקורה, לפי שהקורה היא משום היכר ובאלכסון אין כאן היכר[239], לפי שהרואה בני המבוי נמשכים ומשתמשים ברשות הרבים או בכרמלית חוץ מכנגד כותל הקצר, אומר מותר להשתמש ברשות הרבים או בכרמלית, לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי[240].

אבל אם ירצה יעשה שם צורת הפתח באלכסון, ויהא מותר להשתמש גם כן באלכסון בארוך כנגד הארוך ובקצר כנגד הקצר[241].

אבל אם יעמיד לחי אחד אצל הארוך ולחי אחד אצל הקצר, אינן מועילים להשתמש באלכסון, שאף שהלחי אינו משום היכר בלבד, אלא משום מחיצה[242], מכל מקום לחי שבצד הארוך אינו מועיל להתיר להשתמש אצלו, הואיל ואין שם מחיצה כנגדו[243]:

לז לא אמרו שהקורה המונחת באלכסון אין בה היכר, אלא כשהיא בקצה המבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר ומטעם שנתבאר, אבל תוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון, ולהשתמש בארוך כנגד הארוך ובקצר כנגד הקצר[244]:

דברי שלום

מכל מקום אפשר לבנות כותל ליד הנהר באורך יותר מעשר, ויועיל כמו בבונה כותל על התל, כדלעיל סי׳ שנח סט״ז (תל יותר מבית סאתים שעשה עליו מחיצות לדירה, הועיל ... הואיל והוא דר באויר מחיצות אלו שלמעלה, שעשאן עתה לדירה, הרי זה מוקף לדירה. ואפילו לא עשה אלא מחיצה אחת, ביותר מעשרה).

[239] **רבא** עירובין **ח**, ב (מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, פחות מארבע אמות (עודף זה על חבירו, רש״י) ... ארבע אמות ... אחד זה ואחד זה, אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר ... קורה טעמא מאי משום היכר, ובאלכסון לא הוי היכר). טור ושו״ע ס״ל (מבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר, אפילו אין צד הארוך עודף על הקצר ד׳ אמות, אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר).

[240] **רש״י** שם ד״ה ובאלכסון (שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברשות הרבים חוץ מכנגד כותל הקצר, אומר מותר להשתמש ברשות הרבים, לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי). ט״ז ס״ק כא (פירש״י שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברשות הרבים חוץ מכנגד כותל הקצר, אומר מותר להשתמש ברשות הרבים, לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי).

ומדברים אלו נראה, שמן התורה גם זה מותר, כדלעיל ס״א (שמן התורה כל מקום שיש לו ג׳ מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית ... מותר לטלטל ... כמו ברשות היחיד).

ואף ״מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר״ מותר מהתורה ״בארוך כנגד הארוך ובקצר כנגד הקצר״.

אלא ש״חכמים אסרו הטלטול בו״ עד שיתן ״קורה על פתחו ... משום היכר״, ״ובאלכסון אין כאן היכר״.

[241] **ראב״ד** הובא **בראש** שם פ״א ס״י (כתב הראב״ד ז״ל דבצורת הפתח מודה רבא דעביד באלכסון). רשב״א עירובין ו, א (כתב הראב״ד ז״ל דלא אמרו דפתחא דבקרן זוית לא הויא פתח, אלא בשאין לו צורת פתח ... אבל בשעשה לו צורת פתח, ודאי פתח הוי). עבודת הקדש שער א ס״ז (עשה לו צורת פתח אפילו באלכסון מותר). הובא במ״מ הל׳ שבת פי״ז ה״כ. טור ושו״ע שם (אבל אם ירצה יעשה שם צורת פתח באלכסון).

ואילו לענין פי תקרה יורד וסותם, הובאו ב׳ דעות לעיל סי׳ שסא ס״ה (שהטעם שאומרים פי תקרה יורד וסותם הוא משום שדומה לפתח, ובקרן זוית אין דרך לעשות שם פתח כלל ... ויש אומרים שאפילו ... נפרצו ב׳ מחיצות זו אצל זו), וראה שם (הערה 28).

[242] כדלעיל ס״א (שלחי זה נידון משום מחיצה).

[243] **ב״י** ד״ה ומ״ש אבל אם ירצה (דאע״ג דלחיים משום מחיצה הם, לא מהני כמו צורת פתח). **ט״ז** שם (ולי נראה דאפילו ספיקא אין כאן, כמו שעלה על דעת ב״י, אלא פשוט דלא מהני כלל ... ואותו לחי שעומד אצל הארוך לא מעלה ולא מוריד, דהוא אינו מתיר כנגדו, דהא אין כנגדו רק רשות הרבים). מ״א ס״ק לב (אפילו לחיים לא מהני נגד הארוך, כן משמע בב״י).

וכן הוא לעיל סוף סט״ו (לחי ... שהרי משם ואילך אין כנגדו כותל בצד השני).

[244] פסקי עירובין למה**ר״ם** מרוטנבורג סט״ו (אבל בתוך המבוי יכול להניח בקורה באלכסון, ואינו משתמש אלא עד הקורה, קצר כנגד הקצר ובצד הארוך כנגד הארוך). **רא״ש** שם (וכתב ר״מ ז״ל דבתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך). טור ושו״ע שם (ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך).

לחי ופסין וצורת הפתח שבאמצע המבוי

לח העמיד לחי באמצע מבוי. אם מן הלחי ולחוץ כלפי פתח המבוי יש שם חצירות פתוחות למבוי[245], ועשו גם לחי לפתח המבוי[246], אין לחי הפנימי מועיל לחלק המבוי שלא יצטרכו חצירות החיצונות והפנימיות לערב יחד, כמו בשאר מבואות שאין להם אלא לחי אחד לפתחם שצריכים כל בני המבוי לערב יחד כמו שיתבאר. ולא אמרו שלחי נידון משום מחיצה[247] אלא לענין להשלים החסרון מנין המחיצות הצריכות לרשות היחיד גמורה, אבל מכל מקום אינה מחיצה גמורה שיוכל לחלק רשות אחת לשתים, שלזה צריך מחיצה גמורה[248].

אבל אם לא עשו החיצונים לחי לפתח המבוי[249], כיון שהם אינם יכולים לטלטל מחצירותיהם למבוי אפילו אם יערבו, הרי [זה] כמו שאין להם חלק כלל במבוי בשבת, ואינם אוסרים על הפנימי אף על פי שלא עירבו עמהם, ומותרים הפנימים להשתמש[250] מן הלחי ולפנים[251] אם עירבו ביניהם.

והוא שיהא באותו החצי המבוי הפנימי תורת מבוי, שלא יהא ארכו פחות מד׳ אמות, ויהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו[252] ע״ד שנתבאר[253].

וכן הדין אם הניחו קורה על אמצע המבוי[254].

אבל אם העמידו באמצע המבוי שני פסין של ב׳ משהויין, אחד מצד זה ואחד מצד זה, או פס רחב ד׳

---

[245] **תוס׳** עירובין **דף נט**, ב ד״ה מבוי (וקשה לר״י, דאמר בפ״ק (יד, ב) עושה לחי לחצי מבוי, יש לו חצי מבוי, אלמא משתרי חצי מבוי בפני עצמו ... איכא לאוקמא להה״א בדליכא חצירות פתוחות למבוי מן הלחי).

[246] **רא״ש שם** פ״ה ס״ט (דגרסינן בירושלמי דפירקין, אמר ר׳ אסי הדא אמרה בני מבוי שנתנו קורתם באמצע המבוי אלו אסורים ואלו מותרין. נתנו אלו ואלו, אלו ואלו אסורים. והשתא ניחא הכל, דהא דאמר יש לו חצי מבוי מיירי שלא נתנו החיצונים קורה, וכיון שאין החיצונים יכולין לטלטל במבוי לא אסרי על הפנימים. אבל כשנתנו גם החיצונים, אסורין גם הפנימים, אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ולא עירבו יחד), **מהירושלמי** שם פ״ה ה״ה (תני בשם ר׳ יודה אין מערבין אותה חצין, אמר ר׳ יוסה הדא אמרה בני המבוי שנתנו קורתן על פתח המבוי אלו מותרין ואלו אסורין, נתנו אלו ואלו, אלו ואלו אסורין). טור ושו״ע סל״א (העמיד לחי באמצע המבוי, אם יש חצר מהלחי ולחוץ, ועשו גם החיצונים לחי לראש המבוי, אוסרים אלו על אלו, עד שיערבו יחד. ואם אין שם חצר, או שיש חצר ולא עשו החיצונים לחי לראש המבוי, שמן הלחי ולפנים, מותרים, ממנו ולחוץ, אסורים).

[247] כדלעיל ס״א (שלחי זה נידון משום מחיצה).

[248] **ט״ז** ס״ק כג (זה אינו לענין היתר טלטול לפנים, דאם כן בלחי אחד סגי, כמו בראש המבוי, אלא דבאו כאן לחלוק הרשויות שיסתלקו החיצונים מהפנימים ולא יאסרו עליהם, בזה צריך צורת הפתח, או ב׳ פסים, פירוש משהו מכאן ומשהו מכאן, ויהיה כאלו מחיצה ממש ביניהם).

וכן הוא לעיל סל״ב (לחי וקורה שבמבוי גמור, אין מועילין לענין שלא יאסרו דיורין שמצד זה של הלחי על דיורין שמצד הב׳, אם הלחי הוא באמצע המבוי, ויש גם כן לחי אחר בפתחו כמו שיתבאר), ושם נסמן (הערה 201).

[249] ברייתא עירובין יד, ב (תנא, עשה לחי לחצי מבוי ... יש לו חצי מבוי).

[250] רא״ש שם (וכיון שאין החיצונים יכולין לטלטל במבוי, לא אסרי על הפנימים). ט״ז ס״ק כב (ואם לא עשו החיצונים לחי או קורה לצד רשות הרבים, לא היו ראוים לערב כלל עם הפנימי, כיון שלא הוכשר המבוי מצדה, אינם יכולים לאסור על האחרים, דאין אוסרים זה על זה אלא אם כן כולם רשות אחד ויכולים לערב ביחד). מ״א ס״ק לג (דכיון שלא עשו ואין יכול לטלטל במבוי, לא אסרי על הפנימית).

וראה הערות וביאורים תשנ ע׳ 114.

[251] לכאורה היינו רק מחודו הפנימי של הלחי (ראה לקמן סי׳ שסה ס״ו, הערה 55).

[252] **רשב״א** בעבודת הקדש שער א ס״י (אימתי מתירין הקורה והלחי את המבוי לחצאין, בזמן שיש לפנים מהם ארבע אמות וכל תנאי מבוי. לא היה לפנים מהם ארבע אמות וכל תנאי המבוי, אינן מתירין, שאין כאן מבוי). **מ״מ** הל׳ שבת פי״ז ה״כ (ומיהו דוקא בשיש באותו חצי מבוי המוכשר תורת מבוי, שלא יהא ארכו פחות מארבע אמות, ושיהא ארכו יתר על רחבו, ושיהיו בתים וחצרות פתוחין לתוכן, הא לאו הכי, צריך לחי מכאן ולחי מכאן, אי נמי פס ארבע כחצר). שו״ע סל״ב (וכל זה ביש באותו חצר מבוי המוכשר תורת מבוי, שלא יהא ארכו פחות מד׳ אמות, ושיהא ארכו יתר על רחבו, ושיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו).

[253] לעיל סעיפים ל-לב.

[254] ירושלמי שם, רא״ש שם. עבודת הקדש שם (מתירין את המבוי לחצאין בין בלחי בין בקורה. כיצד, היה המבוי ארוך ונתן הקורה או הלחי באמצע המבוי, מה שלפנים מן הקורה ומן הלחי מותר, ומהם ולחוץ אסור). מ״מ **שם** (וכתב הרשב״א ז״ל והוא הדין לקורה, ובהדיא תנו בתוספתא העמיד לחי או קורה באמצע מבוי, אין לו אלא עד מקום לחי וקורה). שו״ע שם (זה שהכשרנו להעמיד לחי באמצע המבוי, הוא הדין להעמיד קורה באמצע המבוי).

טפחים מצד אחד, אם אין המבוי רחב יותר מעשר, או שעשו צורת פתח אף על פי שרחב יותר מעשר[255], הרי זו מחיצה גמורה[256], ומועלת לחלק המבוי שלא יצטרכו החיצונים והפנימים לערב יחד, אע"פ שגם החיצונים עשו תיקון לפתח המבוי, ומותרים לטלטל בו אם עירבו ביניהם.

ואפילו החצר שיש בה דיורין הרבה יכולים לחלקה בענין זה, שלא יצטרכו כולם לערב יחד, אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן[257].

וכן עיר המוקפת חומה שרוצים לחלקה, או להכשיר חציה ולהניח חציה, יתבאר בסי' שצ"ב[258]:

הכשר מבוי רחב כ' אמות

לט מבוי שהוא רחב כ' אמה, ורוצה להכשירו בלחי או קורה, כיצד יעשה, עושה פס רחב ד' אמות וגבוה י' טפחים, ומעמידו באמצע הפתח, רחבו לארכו של מבוי, ונחשב כל צד מצדי הפס כמבוי בפני עצמו[259], כיון שארכו ד' אמות כשיעור מבוי[260]. ויתן הקורה על ראש הפס או תוך ג' טפחים, שהרי פס זה הוא כותל המבואות, והקורה שהיא מופלגת ג' טפחים מכותלי המבוי פסולה[261].

וצריך שיהיה בכל מבוי משני (מבואות) אלו שהפס מפסיק ביניהם בתים וחצירות פתוחים לתוכו, וכל

---

[255] **רא"ש** שם (ונראה לי דדוקא בלחי וקורה הוא דאין מועיל לחלקם זה מזה, אבל בצורת הפתח, או משהו מכאן ומשהו מכאן, נחלקין זה מזה). **מרדכי** רמז תקה (דמותר לחלק אפילו מבוי אחד ולערבו לחצאים, ובלבד שיתקן לו שני לחיים או צורת פתח, דהוי חשוב כסתום ומובדל מן הדיורים שחוצה להם, שהרי אפילו חצר אחד אם רוצה לחלקו באמצעיתו בשני פסים של שני משהויין משהו לכאן ומשהו לכאן, או בפס ד', יכולין לחלקו, ויערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן, כיון דאין בין פס לפס יותר מי'. ואם יותר מי', יכולין לחלקו בצורת פתח דמהני ביותר מי'. והכי נמי יכולין לעשות במבוי), והגהות מיימוניות הל' עירובין פ"ה אות ד (ונראה לי דמותר לחלק אפילו מבוי אחד ולערבו לחצאין, ובלבד שיתקן לו שני לחיים, או צורת הפתח, דבהכי חשוב כסתום ומבדל מן הדיורין שחוצה להם). טור ושו"ע סל"א (אבל אם עשו באמצע שני פסים, או פס ארבעה אם אינו רחב יותר מעשרה, או שעשו צורת פתח אם הוא רחב יותר מי', אפילו אם יש חצר מהתיקון ולחוץ, ועשו גם החיצונים תיקון לראש המבוי, כל אחד יכול לערב ויהיה מותר בחלקו).

וראה גם לעיל סל"ב (שלא די בלחי וקורה ... שהרי אפילו לחי וקורה שבמבוי גמור אין מועילין ... ומבואות הרחבות יותר מעשר, אין פסין מועילין בהם כמ"ש למעלה גבי חצר, אלא צריך לתקנם בצורת פתח).

[256] ט"ז ס"ק כג (ויהיה כאלו מחיצה ממש ביניהם). וכדלקמן סי' שסד ס"א (שצורת פתח היא כמחיצה גמורה).

[257] רא"ש ומרדכי והגהות מיימוניות **שם**. מ"א ס"ק לד (דאפילו חצר אחת יכולין לחלק בכהאי גוונא (הרא"ש)).

וכן הוא לעיל סל"ב (בעיר המוקפת חומה, שיש להעיר דין חצר).

[258] סעיפים ה-ז (עיר ... מוקפת חומה ... יכולים לחלוק העיר לרוחב, דהיינו שב' הצדדים של רשות הרבים שאצל פתח זה מערבין לעצמן, וב' הצדדים שאצל פתח השני מערבין לעצמן. ובלבד שיעשו צורת פתח באמצע רשות הרבים או באמצע המבוי, במקום שמתחלקים בעירובן, כדי לחלוק רשות זו מזו ... ואם אמצע המבוי או אמצע רשות הרבים במקום שמתחלקים שם אינו רחב יותר מעשר אמות, די בפס רחב ד' טפחים, או ב' פסין של ב' משהויין, שהם מועילים לחלק רשויות כמו שנתבאר בסי' שס"ג).

וכן הוא לעיל סל"ב (בעיר המוקפת חומה, שיש להעיר דין חצר, וצריך לתקן המבואות שבין ישראל לנכרים, כדין הבא לחלוק חצר אחת לב' רשויות שלא תאסור רשות זו על זו בלא עירוב, שלא די בלחי וקורה ... ומבואות הרחבות יותר מעשר, אין פסין מועילין בהם כמ"ש למעלה גבי חצר, אלא צריך לתקנם בצורת פתח)

[259] שמואל משמיה ד**לוי** עירובין **דף י**, רע"ב (מבוי שהוא רחב עשרים אמה ... היכי עביד, אמר שמואל משמיה דלוי, עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות, ומעמידו לארכו של מבוי), ופרש"י (באמצע הפתח, דכיון דאיכא הכשר מבוי באורכו של פס, הוו להו כשתי מבואות, ונעשה הפתח האחד למבוי זה והפתח השני למבוי השני). טור ושו"ע סל"ג (מבוי שהוא רחב כ' אמות, עושה לה פס רחב ד' אמות, ומעמידו באמצע (פירוש באמצע הפתח, ט"ז), וחשוב כל צד מצדי הפס כמבוי בפני עצמו, כיון שאורך הפס ד' אמות).

[260] כדלעיל סכ"ז (מבוי שאין בארכו ד' אמות אין שם מבוי עליו), ושם נסמן (הערה 148).

[261] **רא"ש** שם פ"א סי"ב (וכתב הראב"ד ז"ל, וצריך שתהא הקורה נוגעת באותו פס, או בתוך ג', דבעי קורה על גבי מבוי). עבודת הקדש שער ב ס"ב (ונותן את הקורה עליו. והוא שהגיע הקורה מכותל חיצון של המבוי האחד ועד הכותל החיצון של המבוי השני, ולא תהא הקורה גבוהה מעל הפס שלושה, שכבר ביארנו שצריכה הקורה להיות על גב המבוי). הובא במ"מ הל' שבת פי"ז הכ"א. טור ושו"ע שם (ויתן קורה בראשו. וצריך ליזהר שתהא הקורה מונחת על הפס, או תוך ג' טפחים).

וכדלעיל סעיף כו (בקורה שצריך להיות על גבי המבוי ממש ... בפחות מג' טפחים, שהוא כלבוד).

תנאי מבוי[262] שנתבאר למעלה.

ומן הפס עד הכותל אמצעי של המבוי, צריך לעשות שם צורת הפתח[263], אפילו אין שם יותר מעשרה[264], לפי ששם מפולשים ב׳ מבואות אלו כל אחד לחבירו, ופילוש זה דינו כפילוש לרשות הרבים, כמו שיתבאר בסימן שס״ד[265] במבוי עקום. ויש אומרים[266] שאין צריך לעשות שם צורת הפתח אלא אם כן יש שם יותר מעשרה. ויש להחמיר כסברא הראשונה[267]:

מ אבל אם ירצה להעמיד רוחב הפס לרוחב המבוי[268], אף על פי שנשאר רוחב המבוי פחות מעשרה

---

[262] **רשב״א** בעבודת הקדש שם (אין הפס הזה מתיר להיות כל חלק מהן מוכשר בלחי וקורה, אלא אם כן יש בכל מבוי ומבוי מהם בתים וחצרות פתוחים לתוכו, שכל אחד ואחד מבוי בפני עצמו), הובא **במ״מ** שם. שו״ע שם (וצריך שיהא בכל מבוי משנים אלו שהפס מפסיק ביניהם בתים וחצרות פתוחים לתוכו, וכל תנאי [מבוי]).

[263] **תוס׳** שם ד״ה עושה (אי איכא מראש הפס של צד פנים עד הכותל אמצעי של מבוי יותר מעשר, צריך למבוי זה צורת הפתח, דהוי כמבוי עקום). **רא״ש** שם (ואם יש מן הפס עד הכותל של רחב המבוי יותר מעשר אמות, יש לו דין מבוי עקום כמין חי״ת).

[264] כדאמרינן עירובין ו, א (מבוי עקום, רב אמר תורתו כמפולש, ושמואל אמר תורתו כסתום. במאי עסקינן, אילימא ביותר מעשר, בהא לימא שמואל תורתו כסתום, אלא לאו בעשר, וקאמר רב תורתו כמפולש). ב״י ד״ה ומ״ש ואם יש מן הפס (ומ״ש ואם יש מן הפס עד הכותל האמצעי יותר מעשר אמות וכו׳ ... לא ידעתי למה כתב כן, דהא אפילו אין ביניהם יותר מעשר יש לו דין מבוי עקום שדינו כמפולש, לרב דקיימא לן כוותיה ... ומצאתי שהתוספות, כתבו וזה לשונם, אי איכא מראש הפס של צד פנים עד הכותל אמצעי של מבוי יותר מעשר, צריך למבוי זה צורת פתח, דהוי כמבוי עקום, ואף על גב דאליבא דשמואל קיימינן כדפרי[שית] לעיל גבי מבוי עקום, אי ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום עכ״ל. הרי בהדיא שלא אמרו כן אלא לדעת שמואל, שהוא בעל מימרא זו, וסובר דכל שאינו יותר מעשר תורתו כסתום, אבל לדידן דקיימא לן כרב דאמר תורתו כמפולש, אפילו אין בין הפס לכותל עשר דינו כמבוי עקום). והיינו שאף שלדעת שמואל, שהוא בעל מימרא זו, אין חוששים למבוי עקום אלא כשיש שם יותר מעשר. מכל מקום אנן קיי״ל כרב, שאף בפחות מזה יש לו דין מבוי עקום.

שו״ע שם (ומה שמן הפס עד כותל האמצעי של מבוי יש לו דין מבוי עקום, שהרי אלו שני המבואות מתעקמים ובאמצע פתוחים בשני ראשיהם לרשות הרבים). ולא נזכר דהיינו כשיש שם יותר מעשר.

[265] סעיף ה (מבוי עקום כמין ד׳, ומפולש בב׳ ראשיו לרשות הרבים או לכרמלית, דינו כאלו היה מפולש בעקמומיתו לרשות הרבים או לכרמלית, וצריך לעשות לו תיקון בעקמומיתו ... וצריך שיעשה צורת פתח בעקמומיתו, כדי שיהא הצורת פתח שהוא תיקון של מבוי מפולש נראית להדרים כאן ולהדרים כאן).

[266] **רא״ש** שם (ואם יש מן הפס עד הכותל של רוחב המבוי יותר מעשר אמות יש לו דין מבוי עקום). רבינו ירוחם נתיב יב חי״ז צג, ב (וכתבו בתוס׳, ואם אחר כל זה התיקון הראשון שאמרנו נשאר הפתח ביותר מי׳ אמות, ועשה לו המחיצה באורך ד׳ אמות כמו שכתבנו, הנה דינו כמבוי עקום). **טור** (ואם יש מן הפס עד הכותל האמצעי של המבוי יותר מי׳ אמות, יש לו דין מבוי עקום). **ד״מ** ס״ק טז (ולי נראה דבריהם, דודאי אין לו דין מבוי עקום לגמרי, [ו]כדברי הריצב״א, ולזה הצריכו כאן בעקמומית יותר מעשר אמות, אף על פי שאין צריך כך בשאר מבוי עקום, כן נראה לי). והיינו כמובא בתוס׳ שם (וריצב״א פירש, דהכא אפילו ביתר מעשר לא מיקרי מפולש, דכיון דשני הפתחים לרשות הרבים אחד, והעומד בפתח זה לא יסבב לבא סביב [הפס] לפתח אחר. אבל במבוי עקום יש בשני ראשיו בכל צד רשות הרבים, ורגילות לילך דרך מבוי מצד זה לצד אחר, משום הכי הוי מפולש ומבוי עקום). רמ״א סל״ג (ויש אומרים דאין לו דין מבוי עקום, אלא אם כן יש מן הפס עד כותל האמצעי יותר מעשר אמות).

ולפי מה שכתב הדרכי משה, הוא הדין בעקום כמין ח, עי׳ תוס׳ שם (בשם הריצב״א), **ולא קיי״ל הכי, עי׳ סי׳ שס[ד]** ס״ה (ואם עשוי כמין ח׳, צריך צורת פתח בשני עקמומיותיו ולחי או קורה בשני ראשיו). יוצא אם כן, שגם כשאינו יותר מעשרה, יש לו דין מבוי עקום.

[267] מלבושי יום טוב ס״ק ה (דבר זה שאמר עשר אמות אין לו טעם). **ב״ח** ד״ה מבוי שרחב (ודאי למאי דקיימא לן כרב, הוא הדין בעשר צריך צורת הפתח בעקמומיתו, דלדידיה אין חילוק בין יתר מעשר לעשר). **מ״א** ס״ק לו (העיקר כסברה הראשונה, וכן משמע בב״ח). **אליה זוטא** יג (אבל מלבושי יום טוב וב״ח הסכימו לסברא הראשונה, דאף בפחות מעשר יש לו דין מבוי עקום, משום תמיהת הב״י).

*

וכל זה הוא באופן האמור כאן, שיש לכל מבוי משני מבואות אלו כל תנאי מבוי, ומכשירים אותו בלחי או קורה. שדוקא בזה הצריכו לעשות צורת הפתח כדין מבוי עקום.

משא״כ אם אין לו כל תנאי מבוי, ולא סגי בלחי או קורה, אלא פס, או בשני פסין משהו, כמו בחצר. אזי אין לו דין מבוי עקום, כלדקמן שם ס״ט (וכל דיני מבוי עקום הם במבוי שבתים וחצירות פתוחים לתוכו כראוי, אבל מבואות שלנו שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי ודינם כחצר, אינם צריכים שום תיקון בעקמומיתם כמו שאין צריך בחצר עקומה).

[268] דהיינו שיעמיד את הפס הזה של ד׳ אמות, לרוחב המבוי, שהוא כ׳ אמה רוחב, וישאר רוחב הפנוי של המבוי ח׳ אמות מצד זה וח׳ אמות מצד זה. אינו מועיל כלום, לפי שח׳ אמות פנוי מצד זה ומצד זה מבטלים את הפס ד׳ אמות שבאמצעם.

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

הרבה מצד זה ופחות מעשרה הרבה מצד זה, אינו מועיל כלום, לפי שהאויר של רוחב המבוי שמצד זה ומצד זה מבטלים את הפס שבאמצעם[269].

ואלא כיצד יעשה, ירחיק שני אמות מכותל זה ויעמיד שם פס רחב שלשה אמות וגבוה עשרה טפחים[270], וכן יעשה אצל כותל השני, וישאר פתח רחב י׳ אמות בין פסים הללו, שאז אין האויר שבין הפסים עם האויר שבין פסים לכתלים באים ומבטלים הפסים שביניהם, הואיל וכל פס מרובה על האויר שבינו לכותל שאצלו[271]. או ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה, וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה, וכן יעשה בצד השני[272]. או ירחיק ב׳ אמות וב׳ טפחים ויעשה פס ב׳ אמות וד׳ טפחים, וכן בצד השני, וכן כל כיוצא בזה, ובלבד שהפס יהא יתר על האויר שבינו לכותל שאצלו[273] מטעם שנתבאר.

ולבד מפסים אלו צריך לעשות גם כן לחי למבוי, שהפסים אינם נחשבים ללחי הואיל והם רחוקים

---

[269] **גמרא שם** י, ב (דאתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה). טור ושו״ע סל״ד (ובלבד שהפס יהא יתר על האויר שבינו לכותל, דאם לא כן, אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה). ט״ז ס״ק כז (הכלל בזה, דבעי שהפס יהא יתר על האויר שבינו לכותל, דאם לא כן, אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לפס).

וכדלעיל סי׳ שסב ס״י (האויר שמצד זה ומצד זה ... באים ומבטלים הג׳ טפחים סתומים שביניהם), וסי״א (שהאויר מבטל העומד).

[270] **(ומה שכתב הט״ז,**

דאמרינן ו, רע״א (מבוי שנפרץ מצידו (בכותל ארכו, רש״י) בעשר בראשו (שהיה מבוי רחב כ׳ אמה וסתמו עשר אמות כדתנן והרחב מעשר ימעט ונפרצה פירצה באותה סתימה, רש״י) בד׳ ... כגון שנפרץ בקרן זוית). וכן נפסק לעיל סי׳ שסא ס״ה (אם נפרצה בקרן זוית ממש דהיינו שהפרצה תופסת משתי רוחותיה אצל הזויות, אפילו בפחות מעשר אסור לפי שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית). אבל אם נפרץ בראשו ממש, באופן דלעיל מרש״י, אינו אוסר אלא בעשר.

אמנם סתם הטור וכתב רס״י שסה (מבוי שנפרץ ... מראשו פירצתו בארבעה), ולא חילק בין נפרץ בקרן זוית לבין נפרץ בראשו ממש.

והקשה הב״י שם (יש לתמוה שסתם וכתב שאם נפרץ מראשו פרצתו בד׳, ולא חילק בין אם נפרץ בקרן זוית לשלא בקרן זוית, כדמפליג בגמרא ... ועוד יש לתמוה דמשמע דעל כרחך צריך לומר דנפרץ בראשו שלא בקרן זוית אינו בארבעה, וכמ״ש שם התוספות (ו, א ד״ה אחד), דאם לא כן פליגא אדרב יהודה, דאמר מבוי שהוא רחב ט״ו מרחיק ב׳ אמות ועושה פס ג׳ אמות, והשתא הוי פרצה ב׳ אמות). שהיא ההלכה שנתבארה כאן (ירחיק שני אמות מכותל זה ויעמיד שם פס רחב שלשה אמות וגבוה עשרה טפחים).

ותירץ הט״ז שם ס״ק א (דכאן אנו באים לפסול הפירצה, מצד שנתבטל הפתח שעשה מתחלה באותו צד, כיון שעכשיו נעשה פירצה במקום שהיה סתום. משא״כ לעיל שעשה מתחלה בהיתר הרחקה ב׳ אמות, ואין שייך שם ביטול פתח, כי כן הוה מתחלה).

אמנם חילוק זה **צע״ג, ע׳ גמרא [ו]׳ ע״א אלמא פירצת כו׳** (מבוי עקום ... תורתו כמפולש, אלמא פירצת מבוי מצידו בד׳). הוכחה זו נתפרשה בשו״ת צמח צדק חאו״ח סי׳ מא אות ב (הרי גם זה שעשה כן מתחלה [המבוי עקום] נקרא פירצת המבוי). **ודו״ק**. אלא על כרחך צריך לומר, שאם נפרץ בראשו ממש, אינו אוסר אלא בעשר. ומסיק בשו״ת צמח צדק שם (וכן נראה מדברי הגאון אאזמו״ר ז״ל, שהשמיט לגמרי בסי׳ שס״ה דין מבוי שנפרץ בראשו, וסמך לו על מ״ש בסי׳ שס״ג ס״מ הא דרב יהודה).

וכן מסיק רבינו בשו״ת סי׳ ג׳, לקמן הוספה א (פרצת מבוי בעשר מראשו, כמ״ש התוס׳ דף ו ד״ה אחד זה, וכמ״ש המ״א ריש ששה). והיינו כמובא לעיל מהתוס׳, וכמבואר במ״א סי׳ ששה ס״ק ג (כשנפרץ בראשו ממש, כגון שהמבוי סתום מג׳ רוחות וקצת מרוח רביעית ... ונפרץ ברוח רביעית, שרי). ותירץ דברי הטור באופן אחר.

[271] **רב יהודה שם** י, ב (מבוי שהוא רחב חמש עשרה אמה, מרחיק שתי אמות (מן הכותל ומתחיל לעשות שם פס, רש״י) ועושה פס שלש אמות (ונמצאו חמש אמות אלו סתומות ... והיכא דהוי רוחב כ׳, יעשה כן אף לצד השני, רש״י)). טור ושו״ע סל״ד (עוד אפשר לעשות תיקון אחר למבוי שהוא רחב כ׳ אמות, שירחיק ב׳ אמות מהכותל, ויעשה פס רחב שלש אמות, ויעשה כן גם בצד השני, וישאר פתח רחב עשר אמות).

[272] **גמרא שם** (וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה, וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה. אין הכי נמי, וכולי האי לא אטרחוה רבנן). טור ושו״ע שם (או ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה, וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה, וכן יעשה בצד השני).

[273] **רשב״א** בעבודת הקדש שער ב ס״ב (וכן הדין אף במרחיק שתי אמות ושתי טפחים ועושה פס שתי אמות וארבעה טפחים, מצד זה ומצד זה, שכל שהפס רבה על האויר שבינו ובין הכותל נידון כעומד, ומכאן אתה למד לכל כיוצא בזה). הובא **במ״מ** הל׳ שבת פי״ז הכ״א. שו״ע שם (או ירחיק שתי אמות ושני טפחים, ויעשה פס שתי אמות וד׳ טפחים, וכן יעשה בצד השני, וכן כל כיוצא בזה. ובלבד שהפס יהא יתר על האויר שבינו לכותל).

מהכתלים ג׳ טפחים[274].

וצריך ליזהר שלא יניחו בני המבוי את פתח הגדול שבין הפסים שהלחי מתוקן בו, וילכו להם דרך פתח קטן שבין פס לכותל, שאם כן נתבטל תורת הפתח מן הגדול, ובטלה הלחי המתוקן בו, ונמצא מבוי זה בלא תיקון[275]. אלא אם כן יעשה צורת הפתח להקטן[276]. אבל מן הסתם אין חוששין שמא יניחו הגדול וילכו בקטן, שחזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בקטן[277]:

מא פסים אלו אינם צריכין להיות פסים שלמים, אלא שיהא כל אחד עשוי מקנים, קנה קנה פחות מג׳ טפחים, שכסתום ושלם הוא מתורת לבוד[278]:

מחיצת תל ונהר

מב מבוי ששוה מתוכו, ונעשה מדרון בפתיחתו לרשות הרבים, דהיינו שקרקע המבוי גבוה מרשות הרבים והוצרך לשפע אצל פתחו לצד רשות הרבים, או ששוה לרשות הרבים, ונעשה מדרון לתוכו, דהיינו שקרקע רשות הרבים גבוה מקרקע המבוי, ותחלת כניסת המבוי מן הפתח ולפנים גם כן גבוה כרשות הרבים, ואחר כך משפע ויורד לצד דופן האמצעי ונעשה מדרון, הרי מבוי זה אין צריך שום תיקון בפתחו[279], לפי שתל זה שבפתחו נחשב לו למחיצה[280]. והוא שיהיה בשפועו גבוה י׳ טפחים מתלקט

---

[274] **תוס׳** שם ד״ה ועושה (וצריך לחי אחר, דהאי פס לא מהני, הואיל ומופלג מן הכותל שלש, דאמר לקמן דלא הוי לחי). מ״א ס״ק לז (וצריך גם כן לחי למבוי, דפס לא מהני, כיון שמופלג ג׳ מן הכותל).

משא״כ לחי זה מהני, כיון שהוא סמוך לפס. ראה אהלי יעקב (חלקת יעקב, עירובין) ע׳ צב.

ויעשנו כאמור לעיל סי״ד (יעשנו מעט עב או דק ממנו, כדי שיהא ניכר שהוא משום לחי, ולא יהיה כמוסיף על הראשון).

[275] **גמרא שם** (ליחוש דלמא שביק פיתחא רבה ועייל בפיתחא זוטא), ופרש״י (ובטיל תורת פתח מיניה, ובטיל לחי המתוקן בו, ונמצא מבוי זה בלא תיקון), ובדף ה, א ד״ה מתיר (ובטיל ליה פתחא קמא, ובטלה קורה דידיה, ואין קורה למבוי זה). שו״ע שם (וצריך ליזהר דלא לשבוק פתחא רבא ועייל בזוטא, שאם עשה כן בטל תיקון המבוי).

וכן הוא לקמן סי׳ שסה ס״א (ויתבטל ממנו שם פתח מבוי, כיון שאין בני המבוי הולכים שם, ויתבטלו גם כן הלחי והקורה שבו, לפי שהם צריכים להיות בפתח המבוי, והוא אין שם פתח מבוי עליו).

[276] **הגהות אשרי** פ״א סי״ב (ואי עבדי צורת הפתח לזוטא, לא בטל). שו״ע שם (אלא אם כן עשה צורת פתח לזוטא).

והטעם דמועיל צורת הפתח לזוטא, כדלקמן סי׳ שסד ס״א (לפי שצורת פתח היא כמחיצה גמורה ... ואינו נקרא מפולש). וכך גם כאן, נמצא שאינו פתוח אלא פתח הגדול, שמועיל בו לחי.

וראה לבוש סל״ד. הגהות רעק״א. משנ״ב ס״ק קנ.

[277] **רב אדא** בר מתנה **שם** (וליחוש דלמא שביק פיתחא רבה ועייל בפיתחא זוטא. אמר רב אדא בר מתנה חזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן. ומאי שנא מדרבי אמי ודרבי אסי. התם קא ממעט בהילוכא, הכא לא קא ממעט בהילוכא).

והיינו דאמרינן לקמן סי׳ שסה ס״א (מבוי שנפרץ אחד מצדדיו ... שמא יניחו בני המבוי פתח המבוי המתוקן בלחי וקורה וילכו להם דרך פרצה זו ... כדי לקצר דרכם, ויתבטל ממנו שם פתח מבוי). משא״כ כאן, שהפירצה היא בראש המבוי, (חזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בקטן). מ״א ס״ק לח (אבל מסתמא לא חיישינן שילכו בפתח קטן).

[278] פסקי עירובין למהר״ם סי״ט (ופס דקעביד ג׳ אמות, אין צריך לפס אחד שלם, אלא קנה קנה פחות מג׳ עד ג׳ אמות, דפחות מג׳ כלבוד דמי). הובא ב**הגהות מיימוניות** פי״ז הכ״א אות ב. **מרדכי** ריש עירובין רמז תעח. שו״ע סל״ה (פס זה שאמרנו שעושה כן למעט רוחב המבוי אין צריך שיהא פס אחד שלם, אלא בקנה קנה פחות מג׳ סגי, דפחות מג׳ כשלם דמי).

וכדלעיל סי׳ שסב ס״י (ובלבד שלא יהיה בין חבל לחבירו, או בין קנה לחבירו, ג׳ טפחים, וכל אויר שהוא פחות מג׳ טפחים נחשב כסתום לגמרי), ושם נסמן (הערות 55-56).

[279] **ברייתא שבת דף ק**, א (מבוי ששוה לתוכו ונעשה מדרון לרשות הרבים (שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רשות הרבים, והוצרך לשפע אצל פתחו לצד רשות הרבים, רש״י), או שוה לרשות הרבים ונעשה מדרון לתוכו (שהיה רשות הרבים גבוה מקרקע המבוי, וכניסת המבוי נמי מן הפתח ולפנים גבוה כקרקע רשות הרבים ברחב אמה או חצי אמה, ואחר כך הוא נעשה מדרון לצד דופן האמצעי, **רש״י**), אותו מבוי אינו צריך לא לחי ולא קורה (דאותו גובה שבצד הפתח הוה ליה מחיצה, אף על פי שהוא משפע והולך, רש״י)). טור ושו״ע סל״ו (מבוי ששוה מתוכו ומדרון (פירוש מקום משופע) לרשות הרבים, או ששוה לרשות הרבים ומדרון לתוכו ... הרי הוא כאלו זקוף כולו, ואין צריך שום תיקון).

ומה שהוסיף (ותחלת כניסת המבוי מן הפתח ולפנים, גם כן גבוה כרשות הרבים), על פי רש״י (וכניסת המבוי, נמי מן הפתח ולפנים גבוה כקרקע רשות הרבים).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

מתוך ד׳ אמות[281], כמ״ש בסימן שמ״ה[282].

ומכל מקום אם רבים בוקעים עליו אסור[283].

(ואף על פי שמן התורה אין בקיעת רבים מבטלת ממנו שם המחיצה[284], ואילו היה [ברחבו] ד׳ על ד׳ גבוהים [י׳] טפחים מן הארץ מכל צדדיהם, היתה שם רשות היחיד גמורה[285] מן התורה, והזורק לשם מרשות הרבים חייב[286]. מכל מקום מדברי סופרים אסור לטלטל כשרבים בוקעים שם[287], ולכן אין נידון

דברי שלום

כי אם יהי׳ פתח המבוי נמוך כקרקע המבוי, ומשם יתחיל לעלות התל עד לגובה רשות הרבים, אזי תיחשב מחיצת התל במקום גבהו י׳ טפחים, וכדלעיל סי׳ שמה ס״ב (ורשות היחיד הוא במקום גבהו). ואם כן לא תועיל מחיצה זו להתיר את המבוי, מחמת ריחוקה ד׳ אמות מפתח המבוי.

משא״כ כשקרקע המבוי גבוה מרשות הרבים, אזי אין חילוק אם גובה הפתח הוא כגובה המבוי או כגובה רשות הרבים, כי בכל אופן תועיל מחיצה זו במקום גבהו י׳ טפחים, בין אם הוא בפתח המבוי ובין אם הוא ד׳ אמות בפנים המבוי.

280 טור (שהתל עולה במקום לחי). רמ״א שם (ובזה התל הוי כמחיצה).

281 תוספתא שבת פי״א ה״ד (אם יש גובה עשרה טפחים בתוך ד׳ אמות). עבודת הקדש שער א סי״ב (מבוי שמתלקט עשרה מתוך ארבע אמות, רואין המתלקט כמחיצה). טור ושו״ע שם (אם הולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה י׳ מתוך ד׳ אמות).

282 ס״ב (תל שהוא משופע והולך ומתלקט בגבהו מעט מעט, אם הוא מגביה י׳ טפחים מתוך הילוך ד׳ אמות, הרי הוא כאלו זקוף ביושר).

283 **מ״א** ס״ק מ (צריך לומר דלא בקעי בו רבים, שאם לא כן, אתי רבים ומבטלי מחיצתא, כיון שאינה עשוי׳ בידי אדם). ויתבאר לקמן (הערה 288).

*

בשלושת הסעיפים שלפנינו נתבארו ג׳ ריעותות שיש במחיצת תל זה:

(א) אם רבים בוקעים עליו, גזרו חכמים שמחיצה זו אינה מועלת (נתבאר בסעיף שלפנינו).

(ב) מחיצת התל לא הוקפה לדירה (יתבאר לקמן סמ״ג), שלכן אינה מועלת לעיר המוקפת בתל זה.

(ג) מחיצת התל שבידי שמים, אינה מועלת לבטל בקיעת הרבים שבתוך העיר (יתבאר לקמן סמ״ד), שלכן אינה מועלת למבוי המפולש.

שלושה ריעותות אלו (ועוד) ישנם גם במחיצת הנהר, ויתבארו לקמן סמ״ד (והערה 301).

284 **משנה** עירובין כב, א (רבי יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן [את פסי הביראות] יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך). היינו שרבי יהודה סובר דאתי רבים ומבטלי מחיצה, וחכמים סוברים דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה.

וגמרא כב, א (רבי יוחנן ור׳ אלעזר דאמרי תרווייהו כאן הודיעך כוחן של מחיצות). ודנים בגמרא שם אם ״כאן וסבירא ליה״ (כדעת חכמים דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה), או ״כאן ולא סבירא ליה״. ולפי מסקנת הגמרא נראה ד״כאן וסבירא״, כדעת חכמים, וכדלקמן סי׳ שסד ס״ד (בהגהה שבהערה 34) ״למסקנא בדף כב יש לומר דכאן וסבירא ליה״, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה.

וכן פסק הרמב״ם הל׳ שבת פי״ז הל״ג (ואפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות). והרמב״ן במלחמות שם ו, א (ורבי יוחנן כרבנן סבירא ליה).

וכן נתבאר לעיל סי׳ שמה בקונטרס אחרון ס״ק ב (דאף שהרבים בוקעים על המחיצה עצמה לא מבטלו לה, לרבנן דקיי״ל כוותייהו, כמ״ש הרמב״ם).

285 כדלעיל סי׳ שמה ס״ב (תל שהוא משופע והולך ומתלקט בגבהו מעט מעט, אם הוא מגביה י׳ טפחים מתוך הילוך ד׳ אמות הרי הוא כאלו זקוף ביושר, ורשות היחיד הוא במקום גבהו, אם מגביה כן מכל רוחותיו).

286 **כן משמע בגמרא דעדיף מפסי ביראות, עיין שם בדף כ״[ב]**, ב (בעא מיניה רחבה מרבא, תל המתלקט עשרה מתוך ארבע ורבים בוקעין בו, חייבין עליו משום רשות הרבים, או אין חייבין עליו. אליבא דרבנן לא תיבעי לך, השתא ומה התם דניחא תשמישתיה אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כל שכן).

והיינו כיון שלדעת רבנן בפסי ביראות לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא. כל שכן בתל דלא ניחא תשמישתיה, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

וכן נתבאר לעיל סי׳ שמה בקונטרס אחרון ס״ק ב (דהא תל אתי שם במכל שכן מפסי ביראות עיי״ש).

287 **כן משמע בפירוש רש״י** שם ד״ה ומחתנא (ונהי דאסור לטלטולי מדרבנן, מיהו לאו רשות הרבים דאורייתא היא לאחיובי עליה), **ותוס׳ שם** ד״ה מני (לימא לעולם רבנן, וקמשמע לן דאפילו לטלטל שרי, דמפסי ביראות לא שמעינן דבעולי רגלים הקילו. ויש לומר דעדיפא קא משני). הרי שלמעשה לא משני דאפילו לטלטל שרי, כיון שמדברי סופרים עכ״פ אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

גם כן משום מחיצה למבוי מדברי סופרים.

ומכל מקום לא אסרו חכמים אלא בבקיעת רבים כעין רשות הרבים, אבל כשאין רבים בוקעים כל כך בתל זה מותר. ולא גזרו בו משום תל שרבים בוקעים בו, כמו שגזרו בכל כרמלית שאין רבים בוקעים בה משום רשות הרבים גמורה שרבים בוקעים בה, לפי שכל כרמלית היא שלא נגמרו מנין מחיצותיה ודומה במקצת לרשות הרבים, אבל כאן אין שום דמיון כלל לרשות הרבים, אלא כשרבים בוקעים עליו בלבד[288].

ולהאומרים שאין בקיעת הרבים חשובה לעשות רשות הרבים אלא אם כן הם ששים רבוא כמו שנתבאר בסי׳ שמ״ה[289], אף כאן אין בקיעת הרבים מבטל ממנו שם מחיצה (מדברי סופרים), אלא אם כן בוקעים בו ששים רבוא בכל יום[290]):

מג (וכל זה כשהתל הוא מחיצה רביעית למבוי[291], אבל) אם כל העיר מוקפת תל, והיקף זה היה קודם בנין העיר, אין תל זה עולה למחיצה למבואות העיר, לפי שהיקף התל לא הוקף לדירה[292], כיון שהיה קודם בנין הבתים, ואם כן כל העיר היא יושבת בתוך היקף שאינה לדירה, שאסור לטלטל בו כשהוא יותר מבית סאתים[293].

דברי שלום

וכן הובאו הוכחות אלו בקונטרס אחרון לעיל שם (אבל איסורא מיהא איכא, עיי״ש בפרש״י ד״ה ומחתנא כו׳ ובתוס׳ ד״ה מני כו׳), ובסי׳ שנה בקונטרס אחרון ס״ק ג (אפילו ששים ריבוא בוקעים לא מבטלי מחיצה מדאורייתא, ואפילו עשויה בידי שמים, כדאיתא בעירובין דף כ״ב).

[288] **עי׳ במה שכתבתי בסי׳ שמה** בקונטרס אחרון ס״ק ב, שם האריך מאד לבאר ההלכה שנתבארה כאן, לפי דעת המ״א הנ״ל, ולפי הוכחות רבינו שם, שהוא דלא כמ״א.

סיכום תוכן הדברים:

דעת המ״א הנ״ל (ס״ק מ) לאסור כשרבים בוקעים על התל, היא על פי שיטתו (שם ס״ק ל), דמחיצה שבידי שמים לא חשיב מחיצה כשרבים בוקעים בה, אפילו מן התורה, וכשאין רבים בוקעים בה גזרו מדרבנן. משא״כ במחיצה רביעית, שאינה אלא מדרבנן, לא גזרו במחיצה שבידי שמים, אלא כשרבים בוקעים בה, שאז מתבטלת המחיצה מן התורה, משא״כ כשלא בקעי בה רבים.

אמנם דברי מ״א אלו (ס״ק ל) צע״ג, כי באמת מוכח שבקיעת רבים אינה מבטלת מחיצה זו מן התורה (אלא אם כן יש ״בקיעת הרבים במקום שלהלאה ממנו״), ורק מדברי סופרים מבטלת בקיעת הרבים את מחיצת התל (לעצמם).

אלא שמכל מקום אפשר לקיים פסק זה של המ״א (ס״ק מ), שגם מחיצת הים והתל ברוח רביעית, אינה מועלת אם בוקעים בה רבים, כיון שהוא כעין רשות הרבים, שענינו הוא שרבים בוקעים בו.

ומסיק, ״ובזה סליקו כל דברי המג״א כהוגן להלכה, אף אם לא נתכוין לזה״.

[289] סעיף יא (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים, אלא כרמלית), ושם נסמן (הערה 86).

[290] **מ״א** ס״ק מ (ואפשר דלא מקרי רבים פחותים מס׳ רבוא, וכמ״ש סי׳ שמ״ה ס״ו, וכן משמע דעת הפוסקים שסתמו בזה).

*

ואף שאינו במציאות שיעלו ששים רבוא בכל יום על גבי תל ״גבוה י׳ טפחים מתלקט מתוך ד׳ אמות״.

ראה מה שנתבאר בזה לעיל סי׳ שמה סי״א (הערה 86).

[291] שאז יש להתיר במחיצת התל, ואין לאסור מטעם שלא הוקפה לדירה.

וראה שו״ת קול מבשר ח״א סי׳ כ סוף אות ב.

[292] כדלעיל סי׳ שנח סי״א (תל גבוה י׳ טפחים דינו כקרפף, שעד סאתים מותר לטלטל בכולו ... ויותר מבית סאתים אין מטלטלין בו אלא בד׳ אמות, שהרי לא הוקף לדירה).

אלא דשם מיירי שהעיר היא על גבי התל הגבוה. ואילו כאן מיירי ש״כל העיר מוקפת תל״, שהוא גבוה מקרקע העיר (ראה שני האופנים דלעיל ריש סמ״ב).

[293] שו״ת מהרי״ק שרש מו (העיר ... דאפילו תינוקות של בית רבן יודעים דבעינן היקף לדירה, לאפוקי ממחיצת ההרים). **מ״א** ס״ק לט (ואם כל העיר מוקפת תל ואחר כך בנו בה בתים, אסור). **וכ״ה בתוס׳** עירובין מז, ב ד״ה דכולה (שלא יטלטלנו חוץ לד׳ אמות בעיר שאין לה מחיצות שמוקפת לדירה), **ורא״ש פ״[ד]** ס״י (וכתב רבינו מאיר ז״ל דסתם עיירות מוקפות לדירה הם, דאין דרך להקיף מחיצה עד שיבנו הבתים תחלה. אבל מבצרים סתמייהו הוקפו ולבסוף ישבו). **וטור ושו״ע סי׳ תא** (וסתם עיירות מוקפות לדירה, שבונים בתים תחלה ואחר כך מקיפים אותם, אבל סתם מבצרים אינם מוקפים לדירה). וכן הוא לקמן שם ס״א (וסתם עיירות מוקפות לדירה שבונים בתים

וכתלי החצרות, שנעשו אחר בנין הבתים אינם מועילים אלא לעשות מה שבתוכם מוקף לדירה, דהיינו החצרות עצמן, אבל המבואות שבהן אינם נקראים מוקפים לדירה על ידי כתלי החצרות, שהם כתלי המבוי[294].

(שאינו דומה לתל יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ואחר כך בנה או פתח לו בית דירה, ואחר כך עשה על גבה מחיצה יותר מעשר אמות לדירה, שעל ידי מחיצה זו נעשה כולו מוקף לדירה כמ"ש בסי' שנ"ח[295]. לפי שמחיצה זו עשאה כדי שיתבטל ממנו היקף הראשון שלא היה לדירה, ועל ידי כן יעשה מוקף לדירה כמ"ש שם. אבל כתלי החצרות לא נעשו בשביל שיהיו המבואות מוקפים לדירה, ויתבטל מהם היקף הראשון של התל שלא היה לדירה.

ולכן צריך לבטלו על ידי צורת פתח, שהיא מועלת לעשות על ידה מוקף לדירה כמו על ידי מחיצה גמורה, כמ"ש שם[296], וכמו שיתבאר בסי' ת"א[297].

או אפילו על ידי פס ד', או ב' פסין של ב' משהויין. שאף שהם אינם מועילים לעשות על ידם מוקף לדירה[298], מכל מקום הם מועילים לחלק רשויות כמו מחיצה גמורה, כמו שנתבאר למעלה[299], ואם כן נחלקים המבואות מהיקף התל על ידי פסים אלו, כמו שהם נחלקים ממנו אלו היו מוקפים מכל צדדיהם בכתלי חצרות, אע"פ שגם כתלי החצירות אינן מועילות לעשות המבואות מוקפים לדירה מטעם שנתבאר[300]):

דברי שלום

תחלה ואח"כ מקיפים אותם, אבל סתם מבצרים אינן מוקפים לדירה). **עי' מ"א סי' שכה** ס"ק יט (שאם העיר אינה מוקפת לדירה ... אסור לטלטל).

[294] כמובא לקמן (הערה 300) מהריטב"א כג, ב (רחבה שאחורי הבתים, שעשה כל אחד ביתו סביב, ונשארה רחבה בנתים, דהוה ליה [מחיצות] לגואי עבידן, לבראי לא עבידן).

[295] סעיף טז (תל יותר מבית סאתים שעשה עליו מחיצות לדירה ... הואיל והוא דר באויר מחיצות אלו שלמעלה, שעשאן עתה לדירה, הרי זה מוקף לדירה. ואפילו לא עשה אלא מחיצה אחת, ביותר מעשרה).

משא"כ כאן דמיירי שהעיר מוקפת תל שהוא גבוה מקרקע העיר, לא יועיל מה שיעשה מחיצה על גבי התל לדירה, כדלעיל שם (בנה מחיצות לדירה על גבי מחיצות הראשונות מלמעלה, אינו מועיל כלום).

[296] סעיף ח (ואם פרץ יותר מעשר ועשה שם צורת הפתח לדירה, מועיל כמו הגודר לדירה). וראה תוס' עירובין כד, ב ד"ה ולעביד – אף לענין הרחיק מהמחיצה הראשונה ועשה צורת הפתח.

[297] סעיף ב (מבואות שלנו המתוקנים בצורת פתח, נקראים מוקפים לדירה, שהרי בונים בתים תחלה ואחר כך עושים צורת פתח).

והיינו שהמבוי רחב מעשר אמות, וצורת הפתח מתירתו, ומועלת אף להקיפו לדירה.

[298] כי ממה נפשך, אם המבוי רחב מעשר אמות, אין הפסין מועילים בהם, כדלעיל ס"ד (ואם יש בפרצה יותר מעשר אמות ...צריך לתקנה בצורת פתח ... בין בחצר בין במבוי).

ואם המבוי פחות מרוחב עשר אמות, אין התיקון מועיל להקיפו לדירה, כדלעיל סי' שנח ס"ז (פורץ בו יותר מעשר וגודרו לדירה).

[299] סל"ח (אם העמידו באמצע המבוי שני פסין של ב' משהויין, אחד מצד זה ואחד מצד זה, או פס רחב ד' טפחים מצד אחד, אם אין המבוי רחב יותר מעשר, או שעשו צורת פתח אף על פי שרחב יותר מעשר, הרי זו מחיצה גמורה, ומועלת לחלק המבוי שלא יצטרכו החיצונים והפנימים לערב יחד).

[300] **עיין ב"י** סוף **סי' שנ"ח בשם הריטב"א** כג, ב ד"ה ולא לכלים, **גבי רחבה** (רחבה שיש לחצרות אחורי הבתים ... אסור ... אלא אם כן נעשית הרחבה באחרונה דהויא ליה פתח ולבסוף הוקף ... רחבה שאחורי הבתים, שעשה כל אחד ביתו סביב, ונשארה רחבה בנתים, דהוה ליה [מחיצות] לגואי עבידן, לבראי לא עבידן), **ואפילו הכי מהני פתח כו'**. כך גם כאן, שאף שכתלי החצרות אינן מועילות לעשות המבוי מוקף לדירה, מכל מקום יועיל בהם הפס או ב' פסין משהו.

ואולי הכוונה בזה, שאף שהפסין מצד עצמם אינם מועילים לעשות על ידם מוקף לדירה, מכל מקום, מתוך שפסין אלו מועילות לחלק את המבואות מהיקף התל, מועילות אף להקיף את המבוי לדירה.

וכעין המבואר לקמן סי' שסה ס"ה (מתוך שהלחי הזה מועיל להמבוי להכשירו, מועיל גם כן להרחבה להקיפה לדירה ולהתיר לטלטל בה).

מד (וכן הדין בנהר שמקיף כל העיר קודם שנבנית[301]).

ואפילו תל ונהר שאינן מקיפים כל העיר, אינן עולין אלא למחיצה רביעית למבוי שאינו מפולש[302], אבל מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל שאינו עשוי בידי אדם, אינן מועילות להתירו בלא תיקון בשום אחד מראשיו, לפי שאם היו ששים רבוא בוקעים במבוי זה היה רשות הרבים גמורה, וכיון שאין לו אלא ב׳ מחיצות מב׳ צדדיו, שמחיצות הנהר מבטלת אותן בקיעת הרבים שבמבוי, שהואיל ואינן עשויות בידי אדם אינן חשובות מחיצה כל כך שלא תבטל אותן בקיעת הרבים שבמבוי. שאף שבמקומן הן מחיצה גמורה, ואין עליהם דין רשות הרבים, אף אם רבים בוקעים עליהם, כמו שנתבאר למעלה, מכל מקום אינן חשובות כל כך לבטל המבוי שרבים בוקעים בו מדין רשות הרבים[303], ואם כן אף אם אין רבים בוקעים במבוי אסור מדברי סופרים, גזרה משום רבים בוקעים בו, כמו שאסרו כל כרמלית שאין רבים בוקעים בה, גזרה משום רשות הרבים שרבים בוקעים בה.

אבל מחיצה רביעית של מבוי הקילו בה חכמים להיות דיה בנהר ותל, כיון שבמקומן הן מחיצות גמורות[304], ואינם גרועים מלחי כל שהוא, שמועיל ברוח רביעית של מבוי משום מחיצה, שהרי הלחי אינו מועיל לחלוק רשויות כמו שנתבאר למעלה[305], והתל מועיל, וכיון שהוא מועיל לחלוק רשות המבוי מרשות הרבים שלפניו, דיו בכך, שהרי הקורה אינה מועלת למבוי אלא מפני שעל ידה ניכר ונראה

---

[301] פרי מגדים א״א ס״ק ל (למ״ש המ״א באות ל״ט תל מעצמו, והעיר יותר מבית סאתים כו׳, אם כן כשיקיף נהר קודם בנין הבתים אסור). וראה גם תוס׳ עירובין כב, ב ד״ה דילמא (ובבל נמי דמקיף לה דיגלת ... קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה).

*

כבר נתבארו לעיל (הערה 283) שלושת הריעותות שיש במחיצת התל. וישנן גם במחיצת הנהר:

(א) נהר וים ורקק ואמת המים שיש להם מחיצות בתוך המים, הואיל ועוברים עליהם, גזרו עליהם חכמים שלא יועילו (לעיל סי׳ שמה סי״ט), אלא למחיצה רביעית במבוי שאינו מפולש (לעיל סל״ה), ודינם שוה לתל שבראש המבוי שאינו מפולש.

(ב) שמחיצת הנהר לא הוקפה לדירה, ולכן אינה מועלת לעיר המוקפת בנהר (כמבואר כאן).

(ג) שהיא מחיצה שבידי שמים, שאינה מועלת לבטל בקיעת הרבים במבוי שבתוך העיר (יתבאר לקמן בסמוך).

ושתי ריעותות נוספות יש בים ובנהר:

(ד) יש חוששים בים שיעלה שרטון ותתבטל המחיצה (נתבאר לעיל סל״ה).

(ה) יש חוששים בנהר שיקרש בחורף ותתבטל המחיצה (נתבאר לעיל סל״ה).

[302] שעד כאן נתבארה הריעותא בתל ונהר שמקיפים את כל העיר, שאינה מוקפת לדירה.

משא״כ כשמקיפים את המבוי משני ראשיו, אין כאן חסרון של אינה מוקפת לדירה, אבל יש כאן חסרון אחר של מחיצה שאינה עשויה בידי אדם, שיתבאר לפנינו.

ולכן אין מחיצה זו מועלת, אלא למחיצה רביעית, במבוי שאינו מפולש.

דין מחיצת תל למבוי שאינו מפולש נתבאר לעיל סמ״ב.

ודין מחיצת נהר נתבאר לעיל סל״ה (מבוי ... יש מחיצה מהים שעמקו י׳ טפחים סמוך לשפתו מתלקט מתוך ד׳ אמות הרי זה מותר), וסי׳ שנו ס״ד (חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה ... בחצר עצמה מותר לטלטל, אם הלשון הוא עמוק עשרה מתוך ד׳ אמות, שהוא נחשב למחיצה), וסי׳ שסה ס״ה (בשפת הנהר גובה י׳ טפחים שתהא נחשבת מחיצה לו).

וכן נתבאר לעיל סי׳ שמה בקונטרס אחרון ס״ק ב (והא דהים נדון משום מחיצה, וכן תל המתלקט גבי מבוי ... היינו ברוח רביעית למבוי, דבלאו הכי נמי לא הוה המבוי רשות הרבים).

[303] **עי׳ תוס׳ דף כב**, ב ד״ה דילמא (דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי, ואפילו רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצה). **ובמה שכתבתי בסי׳ שמה** בקונטרס אחרון ס״ק ב (וכוונתם שאף שבמקומה היא מחיצה גמורה והזורק עליה חייב ... מכל מקום לא חשיבה כולי האי לבטל בקיעת הרבים במקום שלהלאה ממנו, שלא יהיה שם רשות הרבים מחמת שהים מקיפתו, אלא אדרבה בקיעת הרבים שם מבטלתה שם). והוכיח שם שכן הוא פירוש דברי התוס׳, דלא כפי שפירש המ״א ס״ק ל וס״ק מ.

וראה שו״ת בית שלמה סי׳ נא. פתחא זוטא עירובין כלל ג, וסי׳ שסג ס״ק נט.

[304] וכן נתבאר לעיל סי׳ שמה בקונטרס אחרון ס״ק ב (דמחיצה זו מועלת ברביעית של המבוי, אף על גב דבקעי בה רבים, כיון שבמקומה היא מחיצה גמורה).

[305] סעיף לח (העמיד לחי באמצע מבוי ... אין לחי הפנימי מועיל לחלק המבוי, שלא יצטרכו חצירות החיצונות והפנימיות לערב יחד).

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

שהמבוי חלוק מרשות הרבים שלפניו[306], וכל שכן התל שבאמת הוא חולק ביניהם[307]:

[306] כדלעיל סעיף א (לפיכך התירו כשעשה איזה תיקון במקום הפרצה, אפילו תיקון שאינו מועיל מן התורה, כגון להניח קורה ... מועלת במבוי מדברי סופרים).

[307] וכן מסיק בשו"ת מים רבים ח"א סי' לה (מבוי ששוה מתוכו ומדרון לרשות הרבים ... שהתל עולה במקום לחי ... הרי קמן דמבוי סתום עסקינן דדי להם בלחי, וכיון שכן, מבואר הטעם מפני מה די במחיצה גרועה כזו, דמחיצה רביעית מדרבנן).

שסד דין מבוי המפולש ועשוי כנדל

ובו ט' סעיפים:

מבוי וחצר המפולשים

א מבוי המפולש[1] בשני ראשיו לרשות הרבים[2], והוא עצמו אינו רשות הרבים[3], כגון שאין רבים בוקעים בו[4], או שאין ברחבו ט"ז אמה[5], וע"ד שנתבאר בסימן שמ"ה[6], וכן המפולש בראשו אחד לרשות הרבים

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) מבוי וחצר המפולשים (ס"א-ג).
(ב) תיקון רשות הרבים בדלתות (ס"ד).
(ג) מבוי עקום (ס"ה-ו).
(ד) מבוי העשוי כנדל (ס"ז-ח).
(ה) מבוי שאין חצירות ובתים פתוחים לו (ס"ט).

[2] **רב יהודה** עירובין **ו**, ב (כיצד מערבין מבואות המפולשין לרשות הרבים, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן). רי"ף שם ב, א (והני מילי מבואות המפולשין לרשות הרבים, הוא דסגי להו בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל ברשות הרבים גופה לא). רמב"ם פי"ז ה"ג (והיאך מתירין מבוי מפולש, עושה לו צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן). מ"מ שם (ממה שסתם רבינו את לשונו, נראה שהוא סבור שאפילו מפולש לרשות הרבים מכאן ומכאן, הכשרו בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן. וזה דעת ההלכות שם). ב"י ד"ה מבוי המפולש (ומדברי הרי"ף והרא"ש משמע, דאפילו במפולשים בשני ראשיהן לרשות הרבים בהכי סגי, וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק י"ז ... כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת, הכי נקיטינן) טור ושו"ע ס"א (מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים ... צריך צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן).

[3] גמרא שם ו, א (כיצד מערבין דרך רשות הרבים עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן ... ורשות הרבים מי מיערבא ... הכי קאמר כיצד מערבין מבואות המפולשין לרשות הרבים, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן). רי"ף שם (אבל ברשות הרבים גופה לא). ויתבאר דינו לקמן ס"ד (והערה 32).

ואף שנתבאר לעיל סי' שמה סי"א (מבואות ... המפולשים ... הן רשות הרבים גמורה), שאין צורת הפתח מועלת בו.

מבאר כאן ג' אופנים שמבוי המפולש אינו רשות הרבים:
(א) "אין רבים בוקעים בו".
(ב) "אין ברחבו ט"ז אמה".
(ג) "מפולש ... לכרמלית".

[4] הגהות אשרי עירובין פ"א ס"ח (ודוקא דליכא בקיעה אלא מבני מבוי, אבל אם בקעי כל בני העיר מכאן ומכאן דרך אותו מבוי המפולש ... אז לא סגי בצורת הפתח, דאתו רבים ומבטלי מחיצתא). הובא בתוספת שבת ס"ק ב בהגהה, ומסיים (והב"י והד"מ לא הביאו זה, ולא ידעתי למה).

וכן הוא ברבנו ירוחם נ"ב ח"ד (כל מבוי מפולש, או דרך, והוא רחב י"ו אמה ורבים בוקעין בו ומצויין שם, הוי רשות הרבים). ריטב"א עירובין כב, א (הילכך אי אפשר לערב רשות הרבים א[לא] כשאין הדרך סלולה שם לרבים, ויש להם מעבר אחר, אלא שפעמים בוקעים בה רבים, כעין מבואות המפולשין לרשות הרבים, דבכי הא מיערבא בצורת פתח מכאן ולחי וקורה מכאן ... הא כל שהדרך סלולה לרבים ... אין מערבין אותה).

הובא ונתבאר בחידושי צמח צדק רד, א (ופירוש וענין שהמבואות עצמו אינן רשות הרבים, כתב בחידושי הריטב"א דכ"ב, שאין בקיעתם תדירה וסלולה להדיא, רוצה לומר דלא בקעי בה רבים כל כך ... בעינן שהדרך סלולה שם לרבים, ואם לא כן אינו נחשב רשות הרבים אע"פ שרחב י"ו אמה).

והיינו שכל רחוב הסלול לכל בני העיר (כמו כמעט כל הרחובות שבעיירותינו), אין צורת הפתח מועלת בו, אלא דלתות. ורק רחוב הסלול לבני המבוי בלבד (כמו הסימטאות הנקראות בלשון המדינה alleyway), מועלת בהם צורת הפתח.

וראה גם נתיבות שבת פכ"א הערה צ.

ובראשו השני לכרמלית[7], או אפילו שני ראשיו פתוחים לכרמלית, אינו ניתר בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן, אלא צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן[8], אם אינו רחב מעשר אמות[9], לפי שצורת פתח היא כמחיצה גמורה, ונמצא שאינו פתוח אלא מצד אחד ואינו נקרא מפולש[10].

אבל אם ראשו אחד פתוח לרשות הרבים וראשו השני לחצר שאינה מעורבת, אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשיו[11], שהרי ראשו הפתוח לחצר אינו מחוסר מחיצה שם, שמחיצות החצר מתירות אותו, ואין צריך תיקון שם אלא מפני שפרוץ שם במילואו למקום האסור מחמת חסרון עירוב, ולא מחמת חסרון

דברי שלום

[5] **מ"מ** פי"ז ה"ג (ופירוש מפולש לרשות הרבים מכאן ומכאן, בשאינו רחב ט"ז אמות, אבל רחב, זהו רשות הרבים גמורה). **ב"י** שם (וכתב עוד הרב המגיד שם, ופירוש מפולש לרשות הרבים מכאן ומכאן בשאינו רחב שש עשרה אמות, אבל רחב, זו היא רשות הרבים גמורה).

ויתירה מזו נתבאר לעיל סי' שמה סי"ב (מבואות המפולשים לרשות הרבים מב' ראשיהם ... יש אומרים ... רחבים י"ג אמה ושליש ... הם רשות הרבים אפילו הם מפולשים לרוחב רשות הרבים).

וכאן מיירי לדעה הראשונה דלעיל שם (אין בהם ט"ז ... אם ארכן מפולש לרוחב רשות הרבים אינן רשות הרבים).

והיינו שכמעט כל הרחובות שבעירנו נ.י., שרחבם יותר מט"ז אמה (או י"ג אמה ושליש), אין צורת הפתח מועלת בהם. ורק הסימטאות (הנקראות בלשון המדינה alleyway) מועלת בהם צורת הפתח.

[6] סעיף יב (שם הובאו ב' דעות בזה, כדלעיל הערה הקודמת).

[7] רב יהודה אמר **רב** שם [**ז**], א (סרטיא מכאן ובקעה מכאן, או בקעה מכאן ובקעה מכאן, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן. השתא סרטיא מכאן ובקעה מכאן עושה לו צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן, בקעה מכאן ובקעה מכאן מיבעיא. הכי קאמר סרטיא מכאן ובקעה מכאן נעשה כבקעה מכאן ובקעה מכאן). טור ושו"ע שם (או צד אחד לרשות הרבים וצדו השני לכרמלית).

[8] **גמרא** שם (בקעה מכאן ובקעה מכאן). **עי' שם בתוס'** ד"ה בקעה (ולא משמע ליה דאתא לאשמועינן דאפילו הכי בעי צורת הפתח, אלא אתי לאשמועינן דסגי בצורת הפתח). והיינו אף שכן הוא האמת, שגם זה "אינו ניתר בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן, אלא צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן".

ריב"ש סי' תה (כל המבואות המפולשין, הרי הם כמפולשין לכרמלית, וצריכין צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן. כדאמר רב מחלוקת בסרטיא מכאן וסרטיא מכאן, אבל סרטיא מכאן ובקעה מכאן, או בקעה מכאן ובקעה מכאן, עושה צורת פתח מכאן ולחי וקורה מכאן. ובודאי דהלכתא היא, דהא ליכא מאן דפליג עליה בהא). רמ"א ס"א (או שני ראשיו פתוחין לכרמלית).

[9] **תוס'** שם ו, א ד"ה ולחי וקורה (אף על גב דלחי לא מהני ביותר מעשרה, יעשה לחי רחב עד שיתמעט האויר מעשרה).

וכדלעיל סי' שסג סכ"ז (מבוי הרחב בפתחו יותר מעשר אמות, אינו ניתר בלחי וקורה, אלא בצורת פתח).

[10] שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרא (צורת הפתח מכאן ולחי אחד מכאן ... שהרי צורת הפתח מחיצה גמורה, והרי יש כאן ג' מחיצות). הובא בב"י סי' שסג ד"ה ואינו ניתר בלחי וקורה. לבוש ס"א (צריך צורת הפתח מצד אחד, דמשוי לה בה כסתומה באותו צד, והוי לה מבוי סתומה משלש רוחותיה, ואחר כך מתקנה בלחי או בקורה בצד הרביעי). ט"ז ס"ק א (צריך צורת הפתח מכאן, כי היכי דליהוי כסתום במחיצה מההוא צד, והוי כמבוי סתום מג' צדדין, וסגי בצד השני בלחי או קורה).

וכן הוא לקמן ס"ד (שצורת פתח היא כמחיצה גמורה). לעיל סי' שסב סי"ט (אם עשה צורת הפתח ... שאין כאן פרוץ כלל), ושם נסמן (הערה 106).

משא"כ הלחי, אף "שהלחי נידון משום מחיצה" (כדלקמן בסמוך), מכל מקום אינו "כמחיצה גמור", לומר "אינו נקרא מפולש".

ולכן לא סגי בפסין מכאן ומכאן, ולא סגי אפילו בעומד מרובה על הפרוץ, וכדלקמן סי' שסה ס"א (מבוי שנפרץ אחד מצדדיו לרשות הרבים או לכרמלית ... אם רבים בוקעים שם, אפילו אין שם בפרצה אלא ד' טפחים, צריך לתקנה (בצורת פתח, כדין מבוי מפולש, שהרי מבוי זה מפולש הוא מפתח זה לפתח הגדול שבו הלחי או הקורה)), ושם (הערה 15).

[11] הגהת **סמ"ק** סי' רפב אות י (ואם הוא מפולש מצד אחד לרשות היחיד שלא עירב עמו, אף על גב דמפולש למקום האסור לו, מכל מקום לא בעי צורת הפתח כלל, אלא סגי מאותו צד של רשות היחיד על ידי לחי, ומצד אחר דלרשות הרבים סגי או בלחי או בקורה). **טור ושו"ע** שם (אבל אם צדו אחד פתוח לרשות הרבים וצדו השני לחצר שאינה מעורבת, אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשיו). **ט"ז** ס"ק א (סגי גם בקורה מכאן ומכאן, וכל שכן בלחי שהוא משום מחיצה). **לבוש** ס"א (אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשיו).

והיינו שהמבוי הזה עם החצר הם ביחד מבוי שאינו מפולש, שסגי בלחי וקורה, כדלעיל סי' שסג ס"א (כל מקום שיש לו ג' מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית ... התירו כשעשה איזה תיקון במקום הפרצה ... כגון להניח קורה ... וכן הקילו במבוי להתירו בלחי).

אלא שבנוסף לזה צריך תיקון בין המבוי שפרוץ במילואו לחצר שאינה מעורבת, ובזה מובאת כאן המחלוקת אי סגי בלחי או קורה, או דוקא לחי.

מחיצות, לפיכך די שם בתיקון כל שהוא[12].

ויש אומרים[13] שבראש הפתוח לחצר צריך שיהא שם לחי, ולא קורה, כדי שיהא נראה שם כסתום, שהלחי נידון משום מחיצה, מה שאין כן בקורה (ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל).

וכל זה כשהחצר אינה רגילה במבוי זה, כגון שיש לה פתח למבוי אחר[14]. אבל אם היא רגילה בו, אפילו צורת פתח ודלתות אינן מועילות להתיר שם, אם לא נשתתפה במבוי זה עם שאר החצירות הפתוחות לו[15].

ואם נשתתפה בו אין צריך לערב כלל כמו שיתבאר בסימן שפ"ז[16]:

ב וכל זה במבוי[17]. אבל חצר, שאין ארכה יתר על רחבה[18], שאינה ניתרת אלא בפס ד' או בב' פסין של משהו[19], וכן מבוי שחסר אחד מתנאי מבוי, בענין שאינו ניתר בלחי וקורה, אלא בתיקון החצר[20], אין

---

[12] ט"ז שם (אם צד אחד פתוח לחצר שאינה מעורבת, הוה אותו צד כסתום בלא תיקון, והתיקון אינו אלא משום היכר מדרבנן).

[13] **ב"ח** ד"ה ומ"ש אבל אם צד (אף על גב דלא בעינן צורת הפתח, מכל מקום לחי דהוי משום מחיצה מיהא בעינן, כי היכי דליהוי כאילו היה סתום על ידי לחי שהוא חשוב כמחיצה, ובצד רשות הרבים סגי בלחי או בקורה, אבל על ידי קורה דאינו אלא משום היכר לא הוי כסתום. וכדמשמע להדיא ממ"ש הגהות סמ"ק, דמדקדק בלשונו דבצד החצר צריך דליהוי כמו סתום, ובצד רשות הרבים סגי בלחי או קורה). **מ"א** ס"ק א (וב"ח כתב דקורה לא מהני לצד החצר, אלא בעינן לחי לצד החצר, שיהא נראה כסתום. ועי' סי' שס"ג סל"א).

והיינו שלא תקנו קורה אלא בהיתר מבוי, מטעם היכר, כדלעיל סי' שסג ס"א (אפילו תיקון שאינו מועיל מן התורה, כגון להניח קורה ... מועלת במבוי מדברי סופרים ... וכיון שיש קורה על פתחו יש בזה היכר).

*

הלכה זו נזכרת גם לקמן סי' שסה ס"ג (מבוי שנפרץ במילואו לחצר ... ולא עירבו בני החצר עם המבוי ... אע"פ שאינה רגילה בו ... מכל מקום כיון שנפרץ במילואו למקום האסור לו בלי עירוב, נאסר כולו). ולא נתפרש שם אי סגי בקורה, או צריך דוקא לחי. שסמך על מה שכבר נתבאר כאן, כדלקמן שם (הערה 25).

ודין מבוי שנפרץ במילואו לרחבה, יתבאר לקמן שם ס"ה (ואם נפרץ לרחבה שאחורי הבתים ... אם יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה דינו כנפרץ לכרמלית, וצריך שם תיקון בכל ענין), ושם (הערה 41).

[14] **רש"י** ח, א ד"ה בנראה מבחוץ (ואע"ג דשאר חצירות הפתוחות למבוי בפתח הגון ודאי אוסרות עליו, זו הואיל ואינה רגילה בו ... אינה אוסרת עליו). **תוס' ז, ע"ב** סד"ה דאי דרב (דאע"ג דרגילה בו הוה שרי, הואיל ולבני חצר יש להם דרך לרשות הרבים בלא מבוי).

וכן הוא לקמן סי' שפו ס"ט (חצר הפתוחה לב' מבואות ... אם רגילה באחת ובשני אינה רגילה, זה שרגילה בו אוסרת, וזה שאינה רגילה בו אינה אוסרת, אף על פי שעוברת עליו בשבת).

[15] אלא אם כן בנו אצטבא, כדלקמן שם (חצר שסילקה עצמה מלהשתמש במבוי, ועשתה מעשה המוכיח על סילוקה, שבנתה איצטבא גבוה ד' טפחים על פתחה, שוב אינה אוסרת על בני המבוי, אף על פי שעוברת דרך עליהם בשבת, ואפילו אין לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים).

[16] סעיף ב (שהרי כולם נשתתפו במבוי, ועל השיתוף סומכין). ויש בזה כמה חילוקי הלכה, כדלקמן שם.

[17] תוכן והמשך דברי הסעיף:

(א) מבוי הקצר, דינו כחצר בשני הפרטים: (א) צריך פסין, ואינו ניתר בלחי וקורה. (ב) אין פילוש אוסר בו.

(ב) חצר הארוך, דינו כמבוי בשני הפרטים: (א) סגי בלחי. (ב) פילוש אוסר ומצריך צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן.

[18] **ט"ז סי' שסה** ס"ק ג (אף על גב דלעיל במבוי פוסל בקעי רבים, כאן לענין החצר לא משגחינן בבקעי רבים ... והך חצר היינו מרובע, דאלו ארכו יותר על רחבו הוי כמבוי).

[19] כדלעיל סי' שסג ס"ב (לא התירו בג' מחיצות ולחי אחד או קורה רחבה טפח, אלא במבוי, אבל חצר ... אינה ניתרת אלא בפס), וסל"ב (וחצר שארכה יתר על רחבה, אפילו משהו, דינה כמבוי, וניתרת בלחי או קורה).

[20] **רמ"א** ס"א (וכל זה שיש לו תנאים המבוארים לעיל סי' שס"ג סכ"ו בדין מבוי, אבל אם אינו רק (כ)חצר, צריך תקון חצר משני צדדיו).

והוא כמבואר בשו"ע סי' שסג סכ"ו (אין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו ... ארכו יותר על רחבו. ואם חסר אחד מאלו, אינו ניתר אלא בפס ארבע, או שני פסין שני משהויין, או צורת פתח).

וכן הוא לעיל סי' שסג סל"ב (אין המבוי ניתר בלחי וקורה אלא אם כן ארכו יתר על רחבו, אפילו משהו, אבל אם ארכו כרחבו, או רחבו יותר על ארכו, אין שם מבוי עליו, ודינו כחצר שאינה ניתרת אלא בפס ד' או בב' פסין של ב' משהויין).

פילוש אוסר בהם, אלא אפילו הם מפולשים לרשות הרבים בשני ראשיהם, והרבים נכנסין מכאן ויוצאים מכאן[21], די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן[22]:

ג ומבואות שלנו[23], אף על פי שדינם כחצר שאינן ניתרים בלחי וקורה, הואיל ואין בתים וחצרות פתוחים לה כראוי[24], מכל מקום לענין פילוש אינם כחצר, אלא כמבוי המפולש[25], שצריך צורת פתח מכאן ולחי

דברי שלום

*

בשו"ע שם נתבארו שלושה אופני מבוי:

(א) שאינו ניתר אלא בצורת הפתח.

(ב) שאינו ניתר בקורה, אלא בלחי.

(ג) שאינו ניתר בלחי או קורה, אלא בפסין.

כאן מיירי באופן השלישי, שנתבאר לעיל שם, שיש לו שני תנאים:

(א) שאין ארכו יתר על רחבו – נתבאר דינו כאן, שאין הפילוש אוסר בו.

(ב) שאין בתים וחצרות פתוחים לו – יתבאר דינו בסעיף הבא, שהפילוש אוסר בו.

[21] **משנה פ"ו דטהרות** מ"י (חצר שהרבים נכנסים בזו ויוצאים בזו, רשות היחיד לשבת). הובא ב**גמרא ח**, א. טור ושו"ע סי' שסה ס"ג (חצר מותר אפילו ... בקעי בה רבים). ט"ז שם ס"ק ב (לענין חצר אין איסור מחמת בקעי רבים כמ"ש אחר זה), וס"ק ג (אף על גב דלעיל במבוי פוסל בקעי רבים, כאן לענין החצר לא משגחינן בבקעי רבים).

וכן הוא לקמן סי' שסה ס"ג (נפרצה החצר מצד השני לרשות הרבים ... חצר מותרת, אפילו ... הרבים נכנסין בזו ויוצאין בזו, אין בקיעת הרבים אוסרת בחצר).

וראה חידושי צמח צדק רד, ב ד"ה ק"ל.

[22] והיינו שבמבוי המפולש צריך "צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן", ובחצר המפולש, וכן במבוי שאין ארכו יתר על רחבו, סגי בפסין מכאן ומכאן.

*

לכאורה מיירי הכא בחצר או מבוי קטנים ביותר, שרחבם פחות מעשר אמות; שהרי דוקא אז ניתרים בפס, כדלעיל סי' שסג סל"ב (צריכים פס ד' או ב' פסין משהויין, אם אינם רחבים מעשר אמות). וגם ארכם פחות מעשר אמות, שהרי "אין ארכה יתר על רחבה".

אמנם אפשר גם במבוי או חצר שהם כ' על כ' אמה, וכדלעיל סי' שסג סל"ט (מבוי שהוא רחב כ' אמה, ורוצה להכשירו בלחי או קורה, כיצד יעשה).

[23] תוכן והמשך דברי הסעיף שלפנינו, ולקמן ס"ט:

דין מבוי הארוך, שאין בתים וחצרות פתוחים לו:

(א) לענין פילוש, דינו כמבוי, שצריך צורת הפתח.

(ב) לענין מבוי עקום, דינו כחצר, שאין צריך תיקון בעקמימותו.

(ג) לענין פסין, דינו חמור מחצר, שחצר ארוך סגי בלחי, ומבוי זה צריך פסין, כמו חצר קצר.

[24] כדלעיל סי' שסג ס"ל (אין מבוי ניתר בלחי וקורה, עד שיהיו פתוחים לתוכו שתי חצירות ולכל חצר שני בתים, אבל פחות מכן, דינו כחצר, שאינה ניתרת אלא בפס ד', או בב' פסין של ב' משהויין).

[25] **ט"ז סי' שסג** ס"ק יח (דכל המבואות שלנו יש להם דין חצירות. לפי זה היה לנו לתקן פס ד' מצד אחד, או ב' משהויין אחד לכל צד, כדלעיל בחצר. אלא דנראה דלא נהיגי לעשות כן, משום מבוי מפולש, שצריך דוקא צורת הפתח).

וכן הוא לעיל סי' שסג סל"ב (מבואות שלנו שיש להן דין חצרות, הואיל ואין חצירות של ב' בתים פתוחים לתוכם ... צריכים פס ... והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן כל המבואות על ידי ... צורת פתח ... כדי להתיר גם במבואות המפולשים שצריכים צורת פתח כמ"ש בסי' שס"ד). והיינו שגם במבוי שאינו מפולש נהגו בצורת הפתח, כדי להתיר אף במפולשים שהפילוש אוסר בהם, וצריכים צורת פתח, אף שאין בהם חצירות ובתים.

וכ"מ ברמ"א שם סכ"ו (והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקנן על ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי ... צורת הפתח). **ומ"א שם** ס"ק כז (לענין זה שם מבוי עליהם ... בעינן צורת הפתח, כיון דקרובים לרשות הרבים), ובסי' שסה ס"ק ד (וצ"ע במבואות שלנו אם יש להם דין חצר לענין זה ... בקעי בה רבים, לדידן דקי"ל דיש לה דין חצר ... ויש להחמיר).

וכן הוא לקמן שם ס"ב (ומבואות שלנו, אף על פי שדינם כחצר שאינה ניתרת בלחי וקורה, ובחצר אין פרצה אוסרת אף על פי שרבים בוקעים בה ... אעפ"כ יש להחמיר בזה במבואות שלנו ... רבים בוקעים בה).

*

אלא שמכל מקום יש חילוק בין מבוי מפולש שבתים וחצרות פתוחים לה או לא, כדלקמן שם (יש להחמיר בזה במבואות שלנו ... אבל אם יש בעיר מבוי שבתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי, מן הדין צריך לעשות תיקון לפרצת חומתה או למבוי ההוא).

או קורה מכאן[26]. ולא די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן. הואיל ולעולם הם קרובים לרשות הרבים או לכרמלית יותר מהחצר, שרוב החצרות הם פתוחות למבוי, והמבוי לרשות הרבים או כרמלית, לפיכך החמירו בתיקונם יותר מתיקון החצר לענין פילוש[27], כמו שמטעם זה החמירו בתיקונם יותר מבתיקון החצר לענין ארכם יתר על רחבם, כמו שנתבאר בסימן שס"ג[28]:

תיקון רשות הרבים בדלתות

ד (אע"פ שצורת פתח היא כמחיצה גמורה[29], ואם עשה צורת פתח על גבי ד' קונדסין רשות היחיד גמורה היא מן התורה, אפילו עשה כן באמצע רשות הרבים גמורה[30], כמו שנתבאר בסי' שס"ב[31]. אעפ"כ

---

[26] מ"א שם (ועי' סי' שס"ד דמצד השני סגי בלחי).

והיינו אף שבמבוי שאינו מפולש, לא סגי בלחי או קורה, אלא צריך פסין, כדלעיל.

מכל מקום כאן במבוי המפולש, שעושין צורת הפתח מכאן, סגי בלחי או קורה מצד השני.

וראה מראי מקומות וציונים.

[27] **עי' במ"ש בסוף סי' זה** ס"ט (שלענין פילוש לרשות הרבים או לכרמלית אנו מחמירים בהם כמו במבוי גמור, זהו לפי שהם קרובים שם לרשות הרבים או לכרמלית), **בשם המ"א** שם (ומכל מקום לענין זה שם מבוי עליהם ... בעינן צורת הפתח, כיון דקרובים לרשות הרבים).

[28] סעיף לב (וחצר שארכה יתר על רחבה אפילו משהו, דינה כמבוי וניתרת בלחי או קורה, ואע"פ שאין חצירות ובתים פתוחין לתוכה. שלא הצריכו כן אלא במבוי שהוא פתוח וקרוב לרשות הרבים או לכרמלית, אבל לא בחצר שהיא רחוקה מרשות הרבים או הכרמלית, שהיא פתוחה למבוי והמבוי פתוח להן).

והיינו שמבוי הארוך ואינו מפולש, שאין חצרות ובתים פתוחים לו, אינו ניתר בלחי או קורה, וצריך פסין; אף שחצר ארוכה ואינה מפולשת, שאין חצרות ובתים פתוחים לה, סגי בלחי או קורה.

וכמו שמבוי הארוך שאין חצרות ובתים פתוחין לתוכו, החמירו בו יותר מחצר הארוכה, כך גם לענין פילוש, שמבוי ארוך שאין חצרות ובתים פתוחין לתוכו, החמירו בו יותר מחצר, והצריכו בו צורת הפתח.

[29] כדלעיל ס"א (שצורת פתח היא כמחיצה גמורה), ושם נסמן (הערה 10).

[30] עירובין יא, א (מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן שנעץ ד' קונדיסין בארבע פינות השדה ומתח זמורה עליהם, ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים. ואמר ריש לקיש כדרך שהתירו לו לענין כלאים כך התירו לו לענין שבת. ר' יוחנן אמר לכלאים התירו לו לענין שבת לא התירו לו). תוס' שם ד"ה אילימא (אם תאמר הואיל ומהני צורת הפתח מכל ד' רוחות, אם כן גבי פסי ביראות למה הוצרכו לארבעה דיומדין ... היה להם לעשות ד' קונדסין וזמורה על גביהן ... ואומר ר"י לפי שלא היה מתקיים כל כך). וכן הוא בר"ש שם פ"א סי"ג.

הרי שד' קונדסין וזמורה על גביהן מועיל אפילו באמצע רשות הרבים, כדאמרינן שם כ, א (עבד כעין פסי ביראות ברשות הרבים וזרק לתוכה חייב). וכדלעיל סי' שמה ס"ה (כל מקום שיש לו שֵׁם ד' מחיצות ... כגון ד' קורות הנעוצים ברשות הרבים). ועל זה הקשו התוס' וסייעתם, שגם צורת הפתח על גבי ד' קונדסין יועילו כמו פסי ביראות.

וראה פרי מגדים משב"ז סי' שסג ס"ק א (ודע שאני מסופק בצורת הפתח אי הוה מחיצה דין תורה, ולחייב הזורק בתוכו, בנעץ ד' קונדיסים ועליהם צורת הפתח). חידושי צמח צדק סב, ד (שדן בדעת התוס', אם צורת הפתח מועיל מהתורה ברשות הרבים שיש לה שתי מחיצות). סג, א. סד, ב (דאין ראי' גמורה דגם בצורת הפתח אמרינן כן מדאורייתא). רד, א. שו"ת דברי נחמי' סי' כג (ומ"ש שם בפנים בהגהה דזה מדברי סופרים, צ"ע).

ואפשר שגם רבינו מסתפק בזה, ולכן הכניסו בין חצאי עיגול, וכהכלל המובא בשארית יהודה או"ח סי' ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

ואפשר גם שבזה מסתפק באגרות קודש ח"ט אגרת ב'תרנד (הערות לקונטרס הצעה לתיקון עירובין ... [מ"ש אודות מנהטן שהיא] לכו"ע רשות הרבים מן התורה, צ"ע ובירור, דכמדומה הרחובות כולם מסתיימות, סוף סוף, בגשרים ומנהרות הסתומות על ידי צורת הפתח, או גם מחיצה ו"שראנקען" כדי לגבות מס וכיו"ב). והיינו שאפשר סגי בצורת הפתח שבסוף הגשרים, שלא יהי' רשות הרבים מן התורה. ואם לאו, אזי אפשר שעכ"פ ה"שראנקען" כדי לגבות מס, יש להחשיבם כדלתות.

*

אמנם מובן, שגם אם נקבל למסקנא, שעל ידי צורת הפתח נעשה כל המקום שבינתים רשות היחיד מן התורה; מכל מקום אין זה מועיל לעירוב שעושים אחר כך בצורת הפתח נוסף. שהרי כן תקנו חכמים, שבמקום שהוא רשות הרבים בלי צורת הפתח, לא יועיל צורת הפתח, ולא שני צורות הפתח, כי אם דלתות.

אלא אם כן נאמר שה"שראנקען" לגביית המס נחשבות דלתות. ויש לעיין בזה, במקום שאין ה"שראנקען" עוצרות אלא את המכוניות, ולא את הולכי הרגל.

[31] סעיף יט (בבקעה שבא לעשות בה היקף כדי להתיר לטלטל בתוכו, אינו מועיל מדברי סופרים, כשכל הד' רוחות מוקפות על ידי צורת פתח בלבד), אבל מן התורה מועיל (אלא שלא נתפרש שם דהיינו אפילו באמצע רשות הרבים גמורה).

מדברי סופרים אין צורת פתח מועלת לרשות הרבים גמורה[32], אם נשלמו בה כל תנאי רשות הרבים שנתבאר בסי׳ שמ״ה[33], אלא) הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן[34].

---

[32] עירובין ו, א-ב (תנו רבנן כיצד מערבין דרך רשות הרבים, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן ... ורשות הרבים מי מיערבא ... אמר רב יהודה הכי קאמר כיצד מערבין מבואות המפולשין לרשות הרבים, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן). רי״ף שם ב, א (והני מילי מבואות המפולשין לרשות הרבים, הוא דסגי להו בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל ברשות הרבים גופה לא). טור ושו״ע ס״ב (רשות הרבים עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות).

[33] סעיפים יא-ב.

[34] **ר׳ יוחנן ו**, ב (ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). רש״י שם ד״ה חייבים עליה (אלמא נעילת דלתות בעינן בכל לילה, והכא קתני עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן). תוס׳ שם ד״ה והאמר (יש לומר לפירושו ... הכא דשלישית על ידי דלת, רביעית נמי צריך דלת). מ״א ס״ק ב (לפרש״י בעינן ב׳ דלתות, ודלת לא חשוב כמחיצה גמורה, ולכן בעינן ברביעית נמי דלת).

וקיי״ל כדעת רש״י; דלא כדעת התוס׳ שם (כיון דיש לו ב׳ מחיצות, ושלישית בננעלת, הוי ג׳ מחיצות, ולקמן אמר דלכל היותר לבית הלל שלש מחיצות דאורייתא). וכדלעיל סי׳ שמה ס״ו (מקום המוקף ג׳ מחיצות גמורות אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה).

ואף שהקשו שם התוס׳ (והיכי פריך מר׳ יוחנן, דאמר בפרק ב׳, דהוי אליבא דרבי יהודה דאמר אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ופליגי עליה התם רבנן), ואם כן אפשר דלפירש״י לא קיי״ל בזה כרבי יוחנן (ותירצו התוס׳ שם לפי שיטתם הנ״ל).

מכל מקום לפירוש רש״י ״לא קשה מידי מה שהקשו התוספות״ **(משום דלמסקנא בדף כב**, א **יש לומר דכאן וסבירא ליה, דירושלים לא היו לה שֵׁם ד׳.**

והיינו שבמשנה שם חלקו לענין פסי ביראות (דלעיל סי׳ שמה ס״ה), אי אתו רבים ומבטלי מחיצה (רבי יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך). ובגמרא שם (רבי יוחנן ור׳ אלעזר דאמרי תרווייהו כאן הודיעך כוחן של מחיצות. כאן וסבירא ליה). והיינו שרבי יוחנן ורבי אלעזר פסקו כחכמים, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה.

ועל זה הקשו בגמרא שם (והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). רואים מכאן שרבי יוחנן פסק כרבי יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצה.

ולכן מסיק בגמרא שם (אלא כאן ולא סבירא ליה). והיינו שרבי יוחנן פסק כרבי יהודה. ואם כן אפשר דאנן קיי״ל כחכמים, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה.

וזאת היא קושיית התוס׳ הנ״ל, מה מקשים בדף ו׳ מרבי יוחנן, והרי רבי יוחנן לא אמר כן אלא ״אליבא דרבי יהודה ... ופליגי עליה התם רבנן״.

על זה מבאר כאן, שכל זה הוא רק לפי ההוה אמינא של הגמרא. אמנם אחר כך הקשו בגמרא שם (רמי דר׳ יהודה אדר׳ יהודה ורמי דרבנן אדרבנן, דתניא, יתר על כן אמר רבי יהודה, מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים, עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע. אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך). הרי רואים שאדרבא, רבנן סברי דאתי רבים ומבטלי מחיצה, ורבי יהודה סובר דלא אתי רבים ומבטלי מחיצה.

ומתרצת הגמרא (דר׳ יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, התם דאיכא שתי מחיצות מעלייתא, הכא ליכא שתי מחיצות מעלייתא. דרבנן אדרבנן [נמי] לא קשיא, הכא איכא שֵׁם ארבע מחיצות, התם ליכא שֵׁם ד׳ מחיצות). והיינו שרבי יהודה סובר דסגי בשתי מחיצות, ולא סגי בפסי ביראות. ורבנן סברי דסגי בפסי ביראות, שיש בהם ״שֵׁם ד׳ מחיצות״, ולא סגי בשתי מחיצות.

ולפי מסקנא זו, אין צריך לומר שרבי יוחנן פסק כרבי יהודה, אלא ״דכאן וסבירא ליה״ כחכמים. **ולפי זה לא קשה מידי** (לשיטת רש״י) **מה שהקשו התוס׳ דף ו**, ב.

וכן כתב הרמב״ן במלחמות שם ו, א (רבי יוחנן ... בשתי מחיצות כרבנן סבר לה, לפיכך ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים ... אשתיירו להו שתי מחיצות דאינון רשות הרבים כרבנן ... ורבי יוחנן כרבנן סבירא ליה).

והכי קיי״ל כדעת רש״י, שכל זמן שלא עשו דלת מכאן ודלת מכאן היא עדיין רשות הרבים. שהרי **כן דעת הרמב״ם** פי״ז ה״י (שני כותלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם, כיצד מכשיר ביניהם, עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן, ואחר כך יעשה ביניהם רשות היחיד), **וטור ושו״ע** ס״ב (רשות הרבים עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות ... ואחר שעשה לה תיקון דלתות, חשובה כולה כחצר אחד, ואין מבואותיה צריכין תיקון) **ודוק)**.

והיינו שאם עשה דלת מכאן ודלת מכאן היא רשות היחיד, אבל אם עשו רק דלת מצד אחד, עדיין אינה רשות היחיד.

אמנם יתבאר לקמן סי׳ שצב ס״ו (ועיר המוקפת חומה ויש לה דלתות ננעלים, רק שבפתח אחד אין לה דלת, וגם אין שם משקוף שיהא נדון משום צורת פתח, אלא מזוזות בלבד, הרי מזוזות אלו אינן גרועים מלחי שמועיל למבואות המפולשים לרשות הרבים ... הרי היא ניתרת בלחי שמכאן ודלתות שמכאן).

*

שגיאה ! הסגנון אינו מוגדר.

והוא שנעלות בלילה[35], שנעילת הדלתות עושה אותה כחצר אחת של רבים ומערבין את כולה[36], על דרך שיתבאר בסי׳ שצ״ב[37], ושוב אין מבואותיה צריכין שום תיקון[38].

ויש אומרים[39] שאין צריך שיהיו נעולות בלילה, רק שיהיו ראויות לינעל, שאם משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראויות לינעל.

ויש להחמיר כסברא הראשונה[40], אף על פי שהעיקר כסברא האחרונה[41].

וכבר נתבאר בסי׳ שמ״ה[42] שיש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה[43]:

דברי שלום

בדפוסים הראשונים נדפס ״משום דלמסקנא בדף כב, יש לומר ד׳כאן וסבירא ליה, דירושלים לא היו לה שם ד״. והיינו שבמקום ״דכאן״ נדפס ״ד׳כאן״. ובדפוס תרט״ז שינו ופיענחו ״דלת כאן״. וכן פיענחו גם בסוף ״שֵם דלת״. אשר לפי זה אין להערה זו שום מובן כלל. ולכן תוקן כאן כבדפוסים הראשונים.

וראה חידושי צמח צדק סב, ד סוף אות א (ואאזמו״ר הגאון ז״ל במראי מקומות רס״י שס״ד כתב, דלמסקנא יש לומר דלת כאן וס״ל כו׳, וזה צ״ע). ובדברי נחמיה או״ח סי׳ כג (וכמ״ש מוח״ז רז״ל במראי מקומות שבסי׳ שס״ד ס״ד בהגהה, דלמסקנא דרב יש לומר דכאן ו[סבירא] ליה). מראי מקומות וציונים.

[35] ר׳ יוחנן שם ו, ב (ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). רש״י שם ד״ה חייבים עליה (אלמא נעילת דלתות בעינן בכל לילה). רי״ף עירובין ב, א (ברשות הרבים ... לא מערבין אלא בדלתות מכאן ומכאן, והוא דננעלות בלילה, דאמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים, דאלמא כל שאין דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). רא״ש פ״א סי׳ ח (ברשות הרבים ... לא מיערבא אלא בדלתות מכאן ומכאן, והוא דננעלות בלילה). דעה האי שבטור ושו״ע ס״ב (והוא שננעלות בלילה).

[36] עירובין קא, א (מהדרו אינהו כרמלית, דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). **רש״י** שם (דהא ירושלים כולה כרמלית היא, שהיא כולה כחצר של רבים שלא עירבו, דהואיל ודלתותיה ננעלות בלילה מערבין את כולה). ודף ו, ב ד״ה ירושלים (נעילת דלתות משויא לה כחצר של רבים ומערבין את כולה). רמב״ם ריש הל׳ עירובין (מדינה שהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים, שיש לה דלתות וננעלות בלילה, שכולה רשות היחיד היא).

וכן הוא לעיל סי׳ שנז ס״ז (ועיר המוקפת חומה ולא עירבו בה, כחצר). סי׳ שסג סל״ב (שכן בעיר המוקפת חומה, שיש להעיר דין חצר). וראה אבני דרך (יעקובוביץ) עירובין ע׳ קב.

והיינו שגם השווקים (פלטיא) שבה היא רשות היחיד. ונתבאר בחידושי צמח צדק לד, רע״א (כדלעיל סי׳ שמה סי״א הערה 75).

[37] ס״א (עיר ... אם הכשירו מבואותיה כהלכתם ... או בדלתות כמו שנתבאר בסימן שס״ד, הרי הם יכולים להשתתף כולם שיתוף אחד ויטלטלו בכל העיר).

[38] רא״ש פ״א ס״ח (השתא דנעולות דלתותיה בלילה, הוה ליה כחצר של רבים, שמערבין את כולה, ואין מבואותיה צריכין תיקון). טור ושו״ע שם (ואחר שעשה לה תיקון דלתות, חשובה כולה כחצר אחד, ואין מבואותיה צריכין תיקון).

[39] **שמואל שם** ו, ב (אמר רב יהודה אמר שמואל אינו צריך לנעול, וכן אמר ר׳ מתנה אמר שמואל אינו צריך לנעול, איכא דאמרי אמר רב מתנה בדידי הוה עובדא ואמר לי שמואל אין צריך לנעול ... כיון דראויות לנעול אע״פ שאין ננעלות). ואף דאמרינן בגמרא שם דמיירי במבוי המפולש (דלת מכאן ולחי וקורה מכאן). סבירא להני פוסקים שכן הוא גם ברשות הרבים. **רמב״ם** פי״ז ה״י (שני כותלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם, כיצד מכשיר ביניהם, עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואחר כך יעשה ביניהם רשות היחיד, ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו ראויות להנעל). **טור** (והרמב״ם ז״ל כתב ואינן צריכין לנעול בלילה, אבל צריך שיהו ראוין לנעול, היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן לנעול, וכן נראה מסוגיית ההלכה). **מ״מ** שם (וסובר שזו הסוגיא שאמרו לחנניא אליבא דבית הלל וכו׳ היא, משום דנפקא מינה לדידן בהכשר רשות הרבים, ושערי דנהרדעא שהיו סתומים עפר ואמר להם רב נחמן פנו העפר כדי שיהו ראויין לינעל, שערי רשות הרבים גמורה היו. אבל בהלכות, דבעינן ננעלות בלילה וכרבי יוחנן, ולא הביאו מסוגיא דצריך לנעול כלל. ודברי רבינו עיקר לפסוק דלא כרבי יוחנן, מכח ההיא דעושין פסין). דעה הב׳ שבשו״ע שם (ויש אומרים אף על פי שאין ננעלות, אבל צריך שיהיו ראויות לינעל).

והיינו שאף דקיי״ל כרבי יוחנן (כדלעיל הערה 34). מכל מקום, קיי״ל בפרט הזה כשמואל (ולא כרבי יוחנן).

[40] **משמעות שו״ע** שם (שסתם כדעת האוסרים, ואחר כך הביא ״ויש אומרים״, שהיא דעת המתירים (ראה כללי הפוסקים וההוראה סי׳ עג). **ורמ״א סי׳ שמה** ס״ז (אין דלתותיו נעולות בלילה, הוו רשות הרבים).

וכן הוא לעיל שם סי״א (ואפילו יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער ... דין רשות הרבים ... והוא שאין הדלתות ננעלות בלילה כמו שיתבאר בסימן שס״ד). ולא סגי במה שהן ראויות לינעל.

[41] **דרכי משה** ס״ק א (כיון דהמגיד משנה ורבינו הטור כתבו דדברי הרמב״ם עיקר, אין לזוז מדבריהם).

מבוי עקום

ה מבוי עקום כמין ד׳[44], ומפולש בב׳ ראשיו לרשות הרבים[45] או לכרמלית[46], דינו כאלו היה מפולש בעקמומיתו לרשות הרבים[47] או לכרמלית, וצריך לעשות לו תיקון בעקמומיתו[48], לפי שהתיקון של מבוי מפולש צריך שיהא נראה לכל בני המבוי[49], ואם כן התיקון שבראש זה אינו מועיל להדרים בראש זה.

וצריך שיעשה צורת פתח בעקמומיתו, כדי שיהא הצורת פתח שהוא תיקון של מבוי מפולש נראית להדרים כאן ולהדרים כאן, ובשני ראשיו יעשה לכל אחד לחי או קורה[50]. וכל שכן אם יעשה צורת פתח בכל אחד מב׳ ראשיו ולחי או קורה בעקמומיתו[51].

ואם עשוי כמין ח׳, צריך צורת פתח בשני עקמומיותיו, ולחי או קורה בשני ראשיו[52].

דברי שלום

[42] סעיף יא (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים, אלא כרמלית. ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה, ואין למחות בידם, שיש להם על מי שיסמכו (וכל ירא שמים יחמיר לעצמו)), ושם נסמן (הערות 86-89).

[43] ולפי דעה זו לא בעו נעילה, ואף סגי בצורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, כמבואר בפסקי עירובין למהר״ם מרוטנברג סי׳ קלב. הובא במרדכי עירובין רמז תקט (לדידן דלית לן רשות הרבים, לא בעו נעילה, דאפילו בסרטיא מכאן ובקעה מכאן, אמרינן לעיל דברי הכל עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן, ולא בעי נעילת דלת). הגהות מיימוניות הל׳ עירובין פ״ב אות ו. דרכי משה שם.

וראה חידושי צמח צדק סד, א-ב (ודוחק לומר דסומכין על דעת הפוסקים דרשות הרבים בעינן דוקא ס׳ רבוא בוקעין בו, דהא גדולי הפוסקים חולקים על זה, ואין סמכינן על זה באיסור דאורייתא, דהא אמר רבי יוחנן כשאין דלתותיה נעלות חייבין עליה משום רשות הרבים ... דאין ראי׳ גמורה דגם בצורת הפתח אמרינן כן מדאורייתא. ועוד דגם בדרבנן באיסור שבת יש לחוש לגדולי הפוסקים, דלא בעינן לתנאי דרשות הרבים שיהי׳ ס׳ רבוא בוקעין בו).

[44] **רב שם** ו, א (מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש). טור ושו״ע ס״ג (מבוי עקום כמין דלי״ת, דינו כאלו היה מפולש בעקמימות).

[45] רש״י שם ד״ה מבוי עקום (ושני פתחיו לרשות הרבים), ושם ע״ב (שני פתחיו מפולשין לרשות הרבים אחת).

[46] **ט״ז** ס״ק ב (מפולש אין בו חילוק בין לרשות הרבים בין לכרמלית, כמ״ש רס״י זה, ואם כן גם לדידן במבוי עקום צריך תיקון כמו במפולש). מ״א סי׳ שסג ס״ק כז (דאף בעקמומיתו צריך תיקון, דאין חילוק בין רשות הרבים לכרמלית).

וכן הוא לקמן ס״ו וס״ז (לרשות הרבים או לכרמלית). סי׳ שסה ס״א (מבוי שנפרץ אחד מצדדיו לרשות הרבים או לכרמלית). ושם הערה 3 (עי׳ ט״ז סי׳ שסד ס״ק ב).

[47] **רש״י** שם ד״ה תורתו כמפולש (דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרשות הרבים). לבוש ס״ג (דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרשות הרבים).

[48] והיינו אפילו אם הפתח אינו רחב אלא ד׳ טפחים, כדלקמן סי׳ שסה ס״א (אבל אם רבים בוקעים שם, אפילו אין שם בפרצה אלא ד׳ טפחים, צריך לתקנה), ושם נסמן (הערות 14-15).

ומה שאין נוהגים כן במבואות שלנו, יתבאר לקמן ס״ט.

[49] **תוס׳** שם סד״ה תורתו כמפולש (ואין לתמוה למה יהיה מבוי עקום חמור ממפולש גמור דסגי בצורת הפתח ולחי אחד, דבעינן שיראה צורת הפתח כל בני המבוי). **רא״ש** פ״א ס״ו (וצריך ליתן טעם אמאי בעי טפי ממבוי מפולש שפילושו ביותר. ויש לומר כדי שיראו צורת הפתח בני מבוי זה ובני מבוי זה).

[50] רש״י שם (צריך לשני פתחיו לצד רשות הרבים לחי לכל רוח, ובעקמומיתו צריך צורת פתח).

[51] רא״ש שם (או צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן, ולחי בעקמומיתו). טור ושו״ע שם (וצריך צורת פתח בעקמימותו, ובשני ראשיו לכל אחד לחי או קורה, או צורת פתח בכל אחד משני ראשיו, ולחי או קורה בעקמימות).

[52] גמרא ו, ב (ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא, רמי עליה חומריה דרב ... דאמר תורתו כמפולש), ופרש״י (שני פתחיו מפולשין לרשות הרבים אחת). טור ושו״ע שם (ואם עשוי כמין חי״ת, צריך צורת פתח בשני עקמימותיו, ולחי או קורה בשני ראשיו).

והיינו אף ששני הפתחים הם לרשות הרבים אחת. וכן הדין במבוי שאינו מפולש, שהוא רחב כ׳ אמה, וחילקוהו בפס, כדלעיל סי׳ שסג סל״ט (ומן הפס עד הכותל אמצעי של המבוי צריך לעשות שם צורת הפתח, אפילו אין שם יותר מעשרה, לפי ששם מפולשים ב׳ מבואות אלו כל אחד לחבירו, ופילוש זה דינו כפילוש לרשות הרבים, כמו שיתבאר בסימן שס״ד במבוי עקום. ויש אומרים שאין צריך לעשות שם צורת הפתח, אלא אם כן יש שם יותר מעשרה, ויש להחמיר כסברא הראשונה).

והטעם שהעיקר כסברא הראשונה, דהוי כמבוי עקום ״אפילו אין שם יותר מעשרה״, נתבאר בשוה״ג שם, הערה 266 (ולפי מה שכתב הדרכי משה (ס״ק טז הטעם שצריך לדעתם עשר אמות, כיון דשני הפתחים לרשות הרבים אחד), הוא הדין בעקום כמין ח ... ולא קיי״ל הכי, עי׳ סי׳ שס[ד]).

ולאחר שעשה צורת פתח בעקמומית, יכולין לחלק עירובם, שהדרים מצד זה של צורת פתח יערבו לעצמן והדרים מצד זה יערבו לעצמן. או אם שבני צד זה עירבו ביניהם ובני צד זה לא עירבו, אין אוסרים אלו על אלו, אלא אלו אסורים בחלקם ואלו מותרים בחלקם[53], שצורת פתח חולקת רשויות כמ"ש בסי' שס"ג[54]:

ו מבואות הפתוחים אלו לאלו, הרי כולם במקום פתיחתן זה לזה דינם כמבוי עקום, וצריכים שם תיקון שנתבאר, שכיון שהחיצון פתוח לרשות הרבים[55] או לכרמלית[56], הרי אותו מבוי שפתוח אליו חשוב כפתוח לרשות הרבים או לכרמלית, מטעם שנתבאר במבוי אחד שמתעקם, וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי, וכן כולם:

מבוי העשוי כנדל

ז מבוי העשוי כנדל, דהיינו מבוי גדול שהרבה מבואות קטנים פתוחים לו משני צדדיו, כעין שרץ הנקרא נדל שיש לו שורה של רגלים מצד זה ומצד זה, וראשי השניים של מבואות הקטנים פתוחים לרשות הרבים או לכרמלית, עושה לכל אחד במקום פתיחתו לגדול צורת פתח, לפי ששם הוא כמבוי עקום[57].

ואפילו אם המבואות הקטנים שבצד זה הם מכוונים ממש כנגד אותם שבצד זה, שנמצא כל אחד מהם עם אותו המכוון נגדו בצד השני הם כמבוי אחד מפולש ואין כאן עיקום כלל. מכל מקום הרי כל אחד מהם הוא כמבוי עקום עם הגדול, שהרי מה שפתוח לגדול הוא כפתוח לרשות הרבים[58], הואיל ואי אפשר לראות בו התיקון של הגדול, כמו שנתבאר במבוי אחד שמתעקם. ואין צריך לומר אם המבואות שבצד זה אינם מכוונים כנגד אותם שבצד זה. ואין צריך לומר אם אין שם מבואות אלא מצד אחד

דברי שלום

והיינו שכמו בנידון דידן, שעשוי כמין ח', ושני הפתחים לרשות הרבים אחד, קיי"ל שיש לו דין מבוי עקום, כן הוא גם במבוי רחב כ' אמה שחילקוהו בפס.

[53] רבינו יהונתן על הרי"ף ב, א ד"ה איתמר מבוי עקום (ואף על פי שיש רשות לכל אחד ואחד מאלו המבואות העקומות לדרוס על חבירו ואין לעכב בידיהם, אפילו הכי אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן לא אסרי אהדדי, לפי שהרי יש להם פתח פתוח לרשות הרבים לכל אחד ואחד). הובא **במ"א** ס"ק ג.

[54] סעיף לב (לחי וקורה שבמבוי גמור, אין מועילין לענין שלא יאסרו דיורין שמצד זה של הלחי על דיורין שמצד הב', אם הלחי הוא באמצע המבוי), וסל"ח (העמיד לחי באמצע מבוי ... אין לחי הפנימי מועיל לחלק המבוי שלא יצטרכו חצירות החיצונות והפנימיות לערב יחד ... אינה מחיצה גמורה שיוכל לחלק רשות אחת לשתים, שלזה צריך מחיצה גמורה ... אבל אם העמידו באמצע המבוי שני פסין ... או שעשו צורת פתח ... הרי זו מחיצה גמורה, ומועלת לחלק המבוי שלא יצטרכו החיצונים והפנימים לערב).

[55] **רא"ש בתשובה** כלל כא ס"ט (כיון שפתיחת המבוי החיצון לרשות הרבים, הרי אותו מבוי שפתוח אליו בעקמימותו חשוב כפתוח לרשות הרבים, וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי, וכן כלן, אין חילוק). שו"ע ס"ד (מבואות הפתוחים אלו לאלו, ואין העקום של אחד מהם נוטה לרשות הרבים. כיון שפתיחת המבוי החיצון לרשות הרבים, הרי אותו מבוי שפתוח אליו בעקמימותו חשיב כפתוח לרשות הרבים, וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי, וכן כולם).

[56] כדלעיל ס"ה (לרשות הרבים או לכרמלית), ושם (הערה 46).

[57] עירובין ח, ב (מבוי העשוי כנדל (שרץ שיש לו רגלים הרבה ... זה נדל, מבוי העשוי כנדל, שפתוחין לו מבואות הרבה, וראשיהן פתוחין לרשות הרבים, וראשו פתוח לרשות הרבים אחר, רש"י) ... אמר רבא עושה צורת הפתח לכולהו (הקטנים) להאי גיסא (בעקמומיתן לצד מבוי גדול), ואידך גיסא (לרשות הרבים) מישתרו בלחי וקורה). טור ושו"ע ס"ה (מבוי העשוי כנדל, דהיינו מבוי גדול שהרבה מבואות קטנים פתוחים לו, וראשי השניים פתוחים לרשות הרבים, ... עושה לכל אחד במקום פתיחתו למבוי גדול צורת פתח, ובראשו השני הפתוח לרשות הרבים לחי, או קורה). ט"ז ס"ק ג (הוא שרץ שיש לו רגלים הרבה, כן הוא מבוי זה שפתוחין לו מבואות הרבה בשורה אחת).

[58] רמב"ם פי"ז הי"ט (אף על פי שאינן מכוונין זה כנגד זה). טור ושו"ע שם (אפילו אין פתחי הקטנים שמכאן ומכאן מכוונים זה כנגד זה). **ב"י** ד"ה ומ"ש אפילו אין (משמע מדבריו דכשהם מכוונים זה כנגד זה נמי צריכין תיקון לכל אחד ואחד במקום פתיחתו למבוי). **ב"ח** ד"ה והעשוי כנדל (הבית יוסף הבין מדברי התוספות שאם היו מכוונים זה כנגד זה לא היו צריכין שום תיקון במקום פתיחתן למבוי, דהוי להו שני מבואות הקטנים כמבוי אחד ארוך עכ"ל, ונראה לי דלא דק). **מ"א** ס"ק ד (משמע דגם במכוונים בעי תיקון זה, דהא מכל מקום כל אחד כמבוי עקום עם הגדול).

בלבד[59]:

ח ובראשי השניים של מבואות הקטנים הפתוחים לרשות הרבים או לכרמלית, יעשה לחי או קורה[60].

ובמבוי הגדול, אם הוא מפולש, עושה צורת פתח בראשו האחד ובראשו הב׳ לחי או קורה. ואם אינו מפולש, עושה לחי או קורה בראשו[61]:

מבוי שאין חצירות ובתים פתוחים לו

ט וכל דיני מבוי עקום הם במבוי שבתים וחצירות פתוחים לתוכו כראוי, אבל מבואות שלנו שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי, ודינם כחצר, אינם צריכים שום תיקון בעקמומיתם, כמו שאין צריך בחצר עקומה[62].

ואף שלענין פילוש לרשות הרבים או לכרמלית אנו מחמירים בהם כמו במבוי גמור[63]. זהו לפי שהם קרובים שם לרשות הרבים או לכרמלית. מה שאין כן עקמומיתם שאינו קרוב לרשות הרבים, אין מחמירים בו יותר מבחצר[64]:

---

[59] שו״ת **מהר״י בן לב** ח״ג סי׳ עד (וצריך לעיין אם יש לחלק בין היכא דאיכא שבילים מכאן ומכאן, להיכא דליכא שבילין אלא מצד אחד ... ומסתברא לי דאין לחלק ביניהם). **מ״א** שם (ור״י בן לב כתב דאפילו ליכא שבילין אלא מצד אחד צריך תיקון זה).

[60] רבא שם (ואידך גיסא מישתרו בלחי וקורה). טור ושו״ע שם (ובראשו השני הפתוח לרשות הרבים, לחי או קורה).

[61] טור ושו״ע שם (ובמבוי הגדול, אם הוא מפולש עושה צורת פתח מצד אחד ומצדו השני לחי או קורה. ואם הוא סתום, עושה לחי או קורה בראשו).

[62] **מ״א סי׳ שסג** ס״ק כז (דאף בעקמומיתו צריך תיקון ... וצ״ע שלא ראיתי נוהגין כן. ולכן נראה לי, דכיון דסתם רמ״א וכתב כל מבואות שלנו יש להם דין חצירות ... כיון שאין בתים וחצירות פתוחות לתוכו יש בהם דין חצר, ובחצר אין חילוק בין עקום לשוה, אין צריך אלא תיקון אחד בראשו).

והיינו שבזמנם לא היו בתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי (שבכל חצר הי׳ רק בית אחד); משא״כ בזמנינו, רוב הבתים שבעיירות יש בכל אחד מהם כמה דירות (עד שצריכים לערב עירוב חצרות ביניהם), ואם כן יש לכל בנין דין חצר (שיש בו כמה דירות) ולכל מבוי דין מבוי. וכמבואר בשו״ת צמח צדק סי׳ מא סוף אות ח (דמבואות דידן, בתים וחצרות פתוחים לתוכן ממש, ואין להם שום קולא משאר מבוי, דאף אם החצר אין בה רק בית אחד, מכל מקום כיון שיש בהבית כמה חדרים, יש לומר שהם כשני בתים הפתוחים לחצר).

וכדלקמן סי׳ שסה ס״י (אפילו בבית אחד מחדר לחדר, אם בכל חדר דר אדם אחד בפני עצמו). ועאכו״כ שכן הוא בבניני מגורים שבהם כמה דירות, שבכל דירה גרה משפחה נפרדת.

ויתירה מזו מצינו ברחובות רבים, שבין כל שני בתים יש כביש צר (הנקרא בלשון המדינה Driveway), עם מקום חניה פרטי לשני הבתים האלה, והרי זה ממש חצר ששני בתים פתוחים לתוכו. ואם כן יש לרחוב זה דין מבוי, שצריך להוסיף צורת הפתח בעקמימותו, ובכל פינת רחוב.

ואם כן בטל טעם ההיתר שנתבאר כאן, ונשארת שאלת המ״א הנ״ל (דאף בעקמומיתו צריך תיקון ... וצ״ע שלא ראיתי נוהגין כן).

[63] כדלעיל ס״ג.

[64] מ״א שם (ומכל מקום לענין זה שם מבוי עליהם ... בעינן צורת הפתח, כיון דקרובים לרשות הרבים, כמ״ש הסמ״ק, אבל עקמומיתו דאין קרוב לרשות הרבים אין צריך תיקון).

והיינו כמבואר בהגהת סמ״ק סי׳ רפב ס״ק יא (אף על גב דאין חצרות פתוחות לתוכה, ואף על גב דלגבי מבוי לא סגי בארכו יותר על רחבו עד דאיכא נמי חצרות פתוחות לתוכו, מכל מקום גבי חצירות סגי בארכו יתר על רחבו לבד. וכי תימא מאי שנא, ויש לומר דמבוי שהוא קרוב לרשות הרבים לכך הצריכו בו תרתי, אבל חצר רחוקה היא מרשות הרבים, שהרי מבוי מפסיק בנתיים, סגי בחדא, והשתא מבואות שלנו שסמוכות לרשות הרבים צריכים שני לחיים ... ומבוי שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו, או שאין בארכו ד׳ אמות, אין ניתר אלא בב׳ לחיים, או בפס ארבעה).

וכן הוא לעיל סי׳ שסג סל״ב (וחצר שארכה יתר על רחבה אפילו משהו דינה כמבוי, וניתרת בלחי או קורה, ואף על פי שאין חצירות ובתים פתוחין לתוכה. שלא הצריכו כן אלא במבוי שהוא פתוח וקרוב לרשות הרבים או לכרמלית, אבל לא בחצר שהיא רחוקה מרשות הרבים או הכרמלית, שהיא פתוחה למבוי, והמבוי פתוח להן).

שסה דין מבוי שנפרץ

ובו י׳ סעיפים:

מבוי שנפרץ מצדדיו

א מבוי[1] שנפרץ אחד מצדדיו[2] לרשות הרבים או לכרמלית[3], אע״פ שלא נפרץ במילואו, וגם אין בפרצה יותר מעשר, אם היא בפחות מד׳ טפחים לראשו המתוקן בלחי או קורה, דהיינו שלא נשאר עומד ד׳ טפחים בכותל המבוי שבסיום הפרצה, והיא יתירה מג׳ טפחים, שאינה כלבוד, אסור. שמא יניחו בני המבוי פתח המבוי המתוקן בלחי וקורה וילכו להם דרך פרצה זו, לרשות הרבים או לכרמלית שהמבוי נפרץ להן, כדי לקצר דרכם[4], ויתבטל ממנו שם פתח מבוי, כיון שאין בני המבוי הולכים שם, ויתבטלו גם כן הלחי והקורה שבו, לפי שהם צריכים להיות בפתח המבוי, והוא אין שם פתח מבוי עליו[5]. אבל כשנשאר פס ד׳ טפחים עומד מהכותל, לא נתבטל שם פתח מבוי ממנו, לפי שהוא עדיין פתוח לד׳ טפחים הללו שיש שם מבוי עליהם.

שלא אמרו[6] שיעור מבוי ד׳ אמות, אלא הבא לעשות הכשר מבוי בתחלה, אבל מבוי שהיה כשר מתחלתו, אינו נפסל ומתבטל מתורת מבוי עד שלא נשתייר בו ד׳ טפחים[7]. לפיכך אם לא נשתייר עומד

---

[1] עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:
(א) מבוי שנפרץ מצדדיו (ס״א-ב).
(ב) מבוי שנפרץ לחצר, וחצר לרשות הרבים (ס״ג-ד).
(ג) מבוי שנפרץ לרחבה, ורחבה לשביל ונהר (ס״ה).
(ד) טלטול כנגד הלחי ותחת הקורה (ס״ו-ח).
(ה) שבת שהותרה מקצתה (ס״ט-י).

[2] **ר׳ אמי** ור׳ אסי עירובין **[ה]**, א (מבוי שנפרץ מצידו (מן הכתלים שבצד ארכו, רש״י) כלפי ראשו ... אם יש שם (אם נשתייר מן הכותל ... במקום הפרצה, רש״י) פס ד׳, מתיר בפירצה עד עשר (דכיון דיש הכשר אורך מבוי מן הקורה עד הפירצה, לא בטל ליה תורת פתח מקמאי, ובמלתיה קאי, וקורתו מתירתו, רש״י), ואם לאו (דאין שם פס ד׳, רש״י), פחות משלשה (אם הפירצה פחותה מג׳, רש״י) מתיר (תיקון המבוי את המבוי, שהרי כלבוד דמי, ואין כאן פירצה, רש״י), שלשה, אינו מתיר (דכיון דממעטין בני מבוי בהילוכן ומקצרין את דרכן דרך אותה פירצה, חיישינן דילמא שבקי פתחא רבה ועיילי ונפקי בההיא פירצה, רש״י)). טור ושו״ע ס״א (מבוי שנפרץ בו פרצה מצדו כלפי ראשו, אם נשאר עומד בראשו פס רחב ארבעה טפחים, מותר, והוא שלא תהא הפרצה יותר על י׳. ואם לא נשאר פס ד׳, אסור, אלא אם כן היתה הפרצה פחות מג׳ טפחים).

[3] **עי׳ ט״ז סי׳ שסד ס״ק ב** (מפולש אין בו חילוק בין לרשות הרבים בין לכרמלית, כמ״ש רס״י זה, ואם כן גם לדידן במבוי עקום צריך תיקון כמו במפולש).

ובגמרא שם ודו״ק. ראה מראי מקומות וציונים.

וכן הוא לעיל שם ס״ה (בב׳ ראשיו לרשות הרבים או לכרמלית), ושם (הערה 46).

[4] גמרא שם י, ב (וליחוש דלמא שביק פיתחא רבה ועייל בפיתחא זוטא. אמר רב אדא בר מתנה חזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן. ומאי שנא מדרבי אמי ודרבי אסי. התם קא ממעט בהילוכא, הכא לא קא ממעט בהילוכא).

והיינו דהא דאמרינן לעיל סי׳ שסג ס״מ (מן הסתם אין חוששין שמא יניחו הגדול וילכו בקטן, שחזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בקטן), היינו דוקא כשהפירצה היא בראש המבוי. משא״כ כאן שהפירצה היא לאחד מצדדיו, הרי אפשר שיניחו פתח הגדול ויכנסו בפתח הקטן כדי למעט בהילוכו.

[5] **רש״י שם** ה, א ד״ה מתיר (ובטיל ליה פתחא קמא, ובטלה קורה דידיה, ואין קורה למבוי זה), ובדף י, ב ד״ה דילמא (בטיל תורת פתח מיניה, ובטיל לחי המתוקן בו, ונמצא מבוי זה בלא תיקון). מ״א ס״ק ב (חיישינן דלמא שבקי בני מבוי פתח המבוי וילכו בפתח זו לקצר דרכם, ובטל לי׳ תיקון, דבעינן קורה על גבי מבוי וליכא).

וכן הוא לעיל שם (שאם כן נתבטל תורת הפתח מן הגדול, ובטלה הלחי המתוקן בו, ונמצא מבוי זה בלא תיקון).

[6] לעיל סי׳ שסג סכ״ז (מבוי שאין בארכו ד׳ אמות אין שם מבוי עליו), ושם נסמן (הערה 148).

[7] גמרא שם (התם סוף מבוי (כגון הא דר׳ אמי ור׳ אסי שכבר היה מבוי ואירע בו פסול, הכי נמי דלמיהדר לשוייה מבוי סגי בד׳ טפחים, רש״י), הכא תחלת מבוי (כגון גבי חקק, דהשתא קאתי לשוייה מבוי, רש״י), אי איכא ארבע אמות אין אי לא לא). ט״ז ס״ק א (ואף על גב דשיעור אורך המבוי הוא ד׳ אמות, היינו אם תחלה נעשה מבוי, אבל כאן כבר היה מבוי, אלא שנסתר, די בד׳ טפחים במה שנשאר ממנו).

וכעין זה מצינו בכמה הלכות, כדלעיל סי׳ יב ס״א (אף על פי שכבר ביארנו שבשעת הטלת הציצית בבגד יהיה אורך כל חוט מהח׳ חוטין י״ב גודלין, מכל מקום אם לאחר שהטיל הציצית נפסקו כל הח׳ חוטין, ולא נשתייר מכל חוט וחוט

ד׳ טפחים, ורוצה להעמיד שם פס ד׳ טפחים, אינו מועיל כלום עד שיהא בפס ד׳ אמות, כיון שכבר נפסל המבוי ובא להכשירו[8].

וכיון שיש שם מבוי על ד׳ טפחים שנשתיירו, או על ד׳ אמות שהעמיד, הרי הלחי או הקורה מתוקנים לפתח מבוי כראוי, והפרצה אינה אוסרת כלל אם אינה יתירה מעשר אמות[9], שהיא כפתח גם כן, ואין המבוי נפסל בפתחים הרבה[10].

והוא שאין רבים בוקעים בפרצה זו[11], כגון שפרוצה למקום מטונף או מקולקל בטיט, ואין דרך רבים לעבור באותה פרצה[12], וכל שכן אם נשתיירו גידודים מהכותל שנפרץ שהם מעכבים ההילוך[13]. אבל אם רבים בוקעים שם, אפילו אין שם בפרצה אלא ד׳ טפחים, צריך לתקנה[14] (בצורת פתח, כדין מבוי מפולש, שהרי מבוי זה מפולש הוא מפתח זה לפתח הגדול, שבו הלחי או הקורה[15]):

דברי שלום

מד׳ חוטין הארוכין אלא כדי לעשות בו עניבה ... כשר). לקמן סי׳ שסח ס״ג (כמה הוא שיעור העירוב בתחלתו ... כגרוגרת פת ... אבל שיורי עירוב, דהיינו עירוב שהיה בו כשיעור ונתמעט ... ונשתייר בו אפילו כל שהוא כשר).

[8] **תוס׳** שם ד״ה סוף מבוי (תחלת מבוי, דהיינו שלא נשתייר שם פס ד׳, שצריך לעשות לו הכשר, צריך ד׳ אמות. וכן משמע לישנא דקאמר אם יש שם פס ד׳, מכלל דבנשתייר שם פס ד׳ מייריי). **מ״א** ס״ק א (אבל אם לא נשאר עומד, צריך שיעמוד פס ד׳ אמות, דתחלת מבוי ד׳ אמות).

[9] **רב חנן** בר רבא שם **ו**, א (מבוי שנפרץ מצידו עשר). טור ושו״ע ס״א (והוא שלא תהא הפרצה יותר על י׳) וס״ב (נפרץ מצדו שלא כלפי ראשו, שיעורו בעשרה).

[10] רש״י שם ה, א ד״ה מתיר בפירצה (פירצתה מתרת, כיון דלאו יותר מעשר, תורת פתח עליה, ומבוי אינו נפסל בפתחים הרבה).

וכן הוא לעיל סי׳ שסג סי״ד (ניתר בעומד כפרוץ ... שמתיר בד׳ רוחות), ושם נסמן (הערה 83).

*

וכן הדין אם נפרץ בראשו ממש, שאין הפרצה אוסרת עד עשר אמות, כמבואר במ״א ס״ק ג (כשנפרץ בראשו ממש, כגון שהמבוי סתום מג׳ רוחות וקצת מרוח רביעית ... ונפרץ ברוח רביעית, שרי).

ואף שלא נזכרה הלכה זו כאן בפנים; כתב על זה בשו״ת צמח צדק סי׳ מא סוף אות ב (דגם מראשו אין פוסל פרצה, כי אם ביותר מעשר אמות, וכן נראה מדברי הגאון אאזמו״ר ז״ל, שהשמיט לגמרי בסי׳ שס״ה דין מבוי שנפרץ בראשו, וסמך לו על מ״ש בסי׳ שס״ג ס״מ הא דרב יהודה).

והיינו מה שנפסק לעיל שם (אם ירצה להעמיד רוחב הפס לרוחב המבוי ... ירחיק שני אמות מכותל זה ויעמיד שם פס רחב שלשה אמות וגבוה עשרה טפחים), והוכיח כן שם (בהערה 270); דלא כמה שחילק הט״ז כאן ס״ק א.

וכן מסיק רבינו בשו״ת שלו סי׳ ג׳, דלקמן הוספה א (שהרי פרצת מבוי בעשר מראשו, כמ״ש התוס׳ דף ו ד״ה אחד זה, וכמ״ש המ״א ריש שסה).

[11] **גמרא שם** ו, א (מבוי עקום, רב אמר תורתו כמפולש ... אלמא פירצת מבוי מצידו בד׳. ורב חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים ... מאי שנא מדרבי אמי ורבי אסי, התם דאיכא גידודי הכא דליכא גידודי). טור ושו״ע ס״ב (והוא דלא בקעי בה רבים).

[12] **רש״י** שם ד״ה מכלל (בפירצה דלא בקעי רבים, כגון שפרוצה למקום מטונף או למקום מקולקל בפתחים וטיט, ואין דרך רבים מצויים לעבור באותה פירצה). הגהות אשרי פ״א ס״ז (והא דקאמר רב חנן בר אבא בעשר, מייריי שנפרץ למקום מטונף או מקולקל בטיט, ואין דרך רשות הרבים לעבור באותה פרצה). מ״א ס״ק ד (פירוש, מקום מטונף או מקולקל בטיט, ואין דרך רבים לעבור באותה מחיצה (רש״י הג״א)).

[13] גמרא שם (התם דאיכא גידודי), ופירש״י (שנשתייר מן הכותל ביסוד ג׳ או ד׳ טפחים גובה על כל פני הפירצה, שאינה נוחה לעבור בה). הגהות אשרי שם (והיכא דאיכא גדודי, לכולי עלמא לא אסור עד שיהא יותר מעשר). מ״א ס״ק ד (וכל שכן אם נשתיירו גדודים המעכבים ההילוך).

[14] טור ורמ״א ס״ב (אבל אי בקעי בה רבים, אפילו לא נפרץ רק ד׳ טפחים צריך לתקנו שם).

[15] **כן משמע ב[ג]מרא** ו, א (מבוי עקום, רב אמר תורתו כמפולש ... אלמא פירצת מבוי מצידו בד׳. ורב חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים), **דדמי למבוי עקום. ועי׳ ב״י** סי׳ שסד סוף ד״ה מבוי המפולש **בשם תשובת הר״ן** סי׳ עב (ואם אין שום גדודי כלל, הרי נעשת פרצה זו כמבוי עקום, ולפיכך צריכה פרצה זו צורת פתח בראשו).

והיינו שאף שעד עשר אמות הוא פתח, ואף ש״אין המבוי נפסל בפתחים הרבה״ כנ״ל. מכל מקום כאן דינו כמבוי המפולש דלעיל סי׳ שסד ס״א (מבוי המפולש בשני ראשיו ... אינו ניתר בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן, אלא צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן אם אינו רחב מעשר אמות), וכדין מבוי עקום דלעיל שם ס״ה (מבוי עקום כמין ד׳ ומפולש בב׳ ראשיו ... צריך שיעשה צורת פתח בעקמומיתו, כדי שיהא הצורת פתח, שהוא תיקון של מבוי מפולש, נראית להדרים כאן ולהדרים כאן).

ואף שפירצה קטנה זו (של ד׳ טפחים) מתוקנת על ידי עומד מרובה על הפרוץ. מכל מקום לא סגי בזה, עד שתהי׳ ״צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן״.

ב ומבואות שלנו, אע״פ שדינם כחצר שאינה ניתרת בלחי וקורה, ובחצר אין פרצה אוסרת אע״פ שרבים בוקעים בה, אלא אם כן יתירה מעשר, אעפ״כ יש להחמיר בזה במבואות שלנו שיש בהם פרצה ד׳ טפחים ורבים בוקעים בה, לעשות שם תיקון[16].

וכן עיר המוקפת חומה שנפרצה פרצה ד׳ טפחים בחומתה ורבים בוקעים שם, יש להחמיר לעשות שם תיקון[17] (אע״פ שאין בעיר מבוי שבתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי, אבל אם יש בעיר מבוי שבתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי, מן הדין צריך לעשות תיקון לפרצת חומתה או למבוי ההוא[18]):

מבוי שנפרץ לחצר, וחצר לרשות הרבים

ג מבוי[19] שנפרץ במילואו לחצר, ונפרצה החצר מצד השני לרשות הרבים[20], ולא עירבו בני החצר עם המבוי[21].

חצר מותרת, אפילו פרצה של רשות הרבים היא כנגד הפרצה של מבוי והרבים נכנסין בזו ויוצאין בזו, אין בקיעת הרבים אוסרת בחצר[22]. רק שלא יהיו הפרצות יתירות מעשר[23]. ומפני שלא עירבה עם המבוי אינה נאסרת, שאין המבוי אוסר על חצרות הפתוחות לו, אלא החצרות הן שאוסרים עליו כשרגילות בו, שדריסת רגליהן עליו[24].

דברי שלום

ואם פתח הגדול נתקן בצורת הפתח. ראה שו״ת צמח צדק חאו״ח סי׳ מא ס״ט. משנה ברורה באור הלכה ד״ה צריך לתקנו. נתיבות שבת פכ״א הערה סז. חסד לאברהם (יצחקי) סי׳ ו ס״ז. אבני דרך (יעקובוביץ) עירובין ח״א ע׳ נג.

[16] **מ״א** ס״ק ד (וצ״ע במבואות שלנו אם יש להם דין חצר לענין זה ... ויש להחמיר).

וכן הוא לעיל סי׳ שסד ס״ג (ומבואות שלנו, אף על פי שדינם כחצר שאינן ניתרים בלחי וקורה, הואיל ואין בתים וחצרות פתוחים לה כראוי, מכל מקום לענין פילוש אינם כחצר אלא כמבוי המפולש ... ולא די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן), ושם נסמן (הערה 25).

ואף שמבואות שלנו אין להם דין מבוי עקום, כדלעיל שם ס״ט (וכל דיני מבוי עקום הם במבוי שבתים וחצירות פתוחים לתוכו כראוי, אבל מבואות שלנו שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי, ודינם כחצר, אינם צריכים שום תיקון בעקמומיתם, כמו שאין צריך בחצר עקומה).

מכל מקום יש להם דין מבוי המפולש, להצריכם צורת הפתח, כלדעיל שם (שלענין פילוש לרשות הרבים או לכרמלית אנו מחמירים בהם כמו במבוי גמור).

[17] מ״א שם (והוא הדין בעיר המוקפת חומה ונפרץ בה פרצה בד׳ טפחים ובקעי בה רבים, לדידן דקי״ל דיש לה דין חצר, צ״ע אם יהא מותר, ויש להחמיר).

[18] **כן משמע בתשובת הריב״ש** סי׳ תה (בעירכם זו, אם היתה ניתרת כולה בהיקף חומתה ... נראה, שמפני הפרצות שיש בה, בטל הכשרה אם הרבים בוקעין בהם. ואף על פי שאין בה פרצה יתרה על עשר, דהא אפילו רב חנן בר אבא אמר דמבוי שנפרץ מצדו בעשר, מודה דאי בקעי בה רבים, פרצתו בד׳ ... וצריכין צורת פתח מכאן, ולחי או קורה מכאן), **ור״ן** סי׳ עב (שאע״פ שעירכם דין רשות היחיד עליה כיון שיש לה חומה ... לענין אותה פרצה שאמרת, אם יש בתחתיה גדודי ... אינה צריכה שום תקון ... ואם אין שם גדודי כלל הרי נעשית פרצה זו כמבוי עקום, ולפיכך צריכה פרצה זו צורת פתח בראשו), **שבב״י** שם. וכן הוכיח בית מאיר ס״א מריטב״א שם י, ב ד״ה ופרכינן. וראה מחשבות בעצה סי׳ יא (יא, א). ברכת אברהם ח״ב או״ח סי׳ שסד.

[19] בשני הסעיפים שלפנינו נתבארו שני טעמים לאסור מבוי שנפרץ לחצר הפרוצה לרשות הרבים:
(א) בס״ג נאסר המבוי מטעם נפרץ במילואו למקום האסור לו, שהיא החצר שלא עירבה עמו.
(ב) ובס״ד נאסר המבוי מטעם שהוא מפולש על ידי החצר לרשות הרבים, שצריך לתקנו שם בצורת פתח.

[20] **רב** עירובין **ז**, ב (מבוי שנפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו, חצר מותרת ומבוי אסור). טור ושו״ע ס״ג (מבוי שנפרץ במילואו לחצר, ונפרץ החצר מצד השני לרשות הרבים ... חצר מותר ... ומבוי אסור).

[21] רב ששת שם (כאן שעירבו בני חצר עם בני מבוי, כאן שלא עירבו). טור ושו״ע שם (אם לא עירבו בני חצר עם בני המבוי).

[22] ט״ז ס״ק ג (אף על גב דלעיל במבוי פוסל בקעי רבים, כאן לענין החצר לא משגחינן בבקעי רבים).

וכדלעיל סי׳ שסד ס״ב (וכל זה במבוי. אבל חצר ... אין פילוש אוסר בהם, אלא אפילו הם מפולשים לרשות הרבים בשני ראשיהם, והרבים נכנסין מכאן ויוצאים מכאן, די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן), ושם נסמן (הערה 21).

[23] רש״י שם ד״ה ונפרצה חצר כנגדו (בפחות מעשר), וד״ה כאן שעירבו (הואיל ונפרצה בפחות מעשר דחשיב כפתח חצר). טור ושו״ע שם (ובלבד שלא יהא יותר מעשר).

[24] **רש״י** שם ד״ה חצר מותרת (לא אסרי עלה בני מבוי, שאין מבוי אוסר על חצירות הפתוחין לו, אבל חצירות אוסרין במבוי, שהרי דריסת רגליהם עליו).

והמבוי אסור, שהחצר אוסרת עליו, כיון שלא עירבה עמו[25]. ואע"פ שאינה רגילה בו, שהרי עכשיו הוא שנפרץ לה[26]. מכל מקום כיון שנפרץ במילואו למקום האסור לו בלי עירוב, נאסר כולו[27]. מה שאין כן החצר אינה פרוצה לו במילואה, אלא נשארו בו גיפופין מכאן ומכאן עודפים על המבוי, שהיא רחבה ממנו[28].

וכגון שכתלי אורך המבוי נכנסין בתוך החצר[29], ומופלגין שם מכתלי אורך החצר ג' טפחים[30], שאם לא כן הרי גיפופי החצר מועילים גם למבוי משום נראה מבחוץ ושוה מבפנים, כמו שנתבאר בסי' ש"ס[31], ואינו קרוי פרוץ במילואו, ואין החצר אוסרת עליו אף אם היא רגילה בו.

ואף שכל חצר הרגילה במבוי אוסרת עליו כשלא עירבה עמו אע"פ שלא נפרץ לה המבוי כלל, אלא היא פתוחה לו בפתח גמור. מכל מקום חצר זו כיון שיש לה דרך אחרת לילך בה לרשות הרבים שלא דרך המבוי, דהיינו דרך פרצתה שנפרצה לרשות הרבים, כופין אותה על מדת סדום שלא תעבור בשבת דרך המבוי ותאסר עליו[32]:

---

[25] רש"י שם ד"ה כאן שעירבו (דבני חצר אסרי עליה כי לא עירבו, דכיון דלדידיה הוי מלואו, פירצה הוא, ודיורי חצר אוסרין עליו).

ולא נתפרש כאן מה תקנתה, אי סגי בקורה, או צריך לחי דוקא, וכב' הדעות דלעיל סי' שסד ס"א (אם ראשו אחד פתוח לרשות הרבים וראשו השני לחצר שאינה מעורבת, אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשיו ... ויש אומרים שבראש הפתוח לחצר צריך שיהא שם לחי, ולא קורה).

[26] רש"י שם ח, א ד"ה בנראה מבחוץ (ואע"ג דשאר חצירות הפתוחות למבוי בפתח הגון ודאי אוסרות עליו, זו הואיל ואינה רגילה בו, שהרי סתום היה מתחלה אינה אוסרת עליו). תוס' שם ז, ב ד"ה דאי (ודווקא נפרץ במלואו, אבל אי לא הוה נפרץ במלואו שרי אע"ג דלא עירבו, כיון דאינה רגילה בו, כדאמר ונפרץ משמע דאינה רגילה בו).

וכדלקמן סי' שפו ס"ט (חצר הפתוחה לב' מבואות ... אם היא רגילה בשניהם לצאת ולבא בחול דרך עליהם, אוסרת על שניהם, ואם רגילה באחת ובשני אינה רגילה, זה שרגילה בו אוסרת וזה שאינה רגילה בו אינה אוסרת).

[27] רש"י שם ז, ב ד"ה כאן שעירבו (דלדידיה הוי מלואו, פירצה הוא). תוס' שם (מבוי אסור אפילו לא נפרצה חצר כנגדו, משום דנפרץ במלואו לחצר, ולא עירבו).

[28] רש"י שם ד"ה חצר מותרת (דלדידה לא הוי במלואה, ונשתיירו בה גיפופין מכאן ומכאן). מ"א ס"ק ה (ומבוי לא אסרה עליו, שהוא רחב מהמבוי, ונשארו גיפופין מכאן ומכאן).

[29] **רא"ש** שם פ"א ס"ח (ומיירי כשנכנסין כותלי מבוי לחצר, דאם לא כן הוי כנראה מבפנים ושוה מבחוץ, דקי"ל דנידון משום לחי). טור ושו"ע שם (וכגון שנכנסו כתלי המבוי בחצר, בענין שאין הגיפופין שנשארו בחצר נראין למי שעומד במבוי, אבל אם נראים, עולים לו משום לחי, ומותר).

הלכה זו הובאה ונתבארה לעיל סי' שס ס"ז, ושם נסמן (הערה 40).

*

ומכל מקום מועילות הגיפופים להתיר החצר, אף שהם מוסתרים בכתלי אורך המבוי הנכנסים בתוך החצר. וראה גם לעיל סי' שסג סי"ד (הערה 82).

[30] ב"ח ד"ה ומ"ש וכגון שנכנסו (דוקא בדאיכא ריוח בין כניסת כותלי המבוי לכותלי החצר שלשה טפחים, דליכא למימר לבוד). פרישה ס"ק ד (שצריכין שיהיה רוחב הגיפופים של החצר ג' טפחים, דאם לא כן אמרינן לבוד, שזהו גמרא ערוכה). תוספת שבת ס"ק יא (ומיירי שמופלגים כותלי המבוי מכתלי החצר ג' טפחים, אבל בפחות מג' טפחים אמרינן לבוד, והרי הוא כאלו לא נכנסו, והוי נראו בחוץ).

ולמדים זאת מהא דאמרינן בגמרא שם ט, ב (ולימא לבוד ותשתרי (ליהוי כאלו ראשי כניסה של כותלי קטנה סנופים לצד כותלי אורך הגדולה, דהדר הוה להו הכניסה ליה גיפופי, נראין מבחוץ. דקס"ד אין הגדולה רחבה מן הקטנה אלא מעט פחות מג' לכאן ופחות מג' לכאן, דהשתא אין ריוח שבין הכניסות לכותלי אורכה של גדולה ג' טפחים, וכלבוד דמי, רש"י) ... דמפלגי טובא (טפי משלשה, רש"י)).

[31] סעיף ז (והוא שראשי כתלים אלו הבולטים שמה הם מופלגים שם ג' טפחים ברוחב מן כתלי אורך קרפף הרחב שבצדם, כגון שגיפופים אלו יש באורך כל אחד מהם ג' טפחים, אבל אם אינם מופלגים מהם ג' טפחים, הרי הם כלבדים וסניפים שם לצד כתלי אורך הרחב, והאויר שביניהם הוא כסתום, ונמצא שיש שם גיפופים לקרפף הקצר, דהיינו מראשי כתלי ארכו עד כתלי אורך הרחב, שהם פחות מג' טפחים מכאן ופחות מג' טפחים מכאן, ואין כאן פרצה במילואה).

[32] **תוס'** שם (הואיל ולבני חצר יש להם דרך לרשות הרבים בלא מבוי, דכגון זו כופין אותו על מדת סדום). מ"א ס"ק ז (ואף על גב דרגילים בני החצר לעבור דרך שם, כיון דיש להם לבני החצר דרך אחר לרשות הרבים, כופין על מדת סדום שלא תעבור דרך המבוי (תוס')).

וכן הוא לקמן סי' שפו ס"ט (כופין אותה על מדת סדום שתעבור בשבת דרך מבוי שלא נשתתף, אף על פי שאינה רגילה בו, ואין צריך לומר אם רגילה גם בו, שאין לה לעבור בשבת על השני שנשתתף ולאסור עליו). סי' שצב ס"ז (אם מבוי אחד עירב לעצמו והשני לא עירב כלל, כופין אותו על מדת סדום שלא יעבור בשבת על זה שעירב, כדי שלא יאסר

ד ואם ערבו בני החצר עם בני המבוי[33], ופרצת החצר שלרשות הרבים או לכרמלית אינה מכוונת כנגד פרצת המבוי לחצר[34], גם המבוי מותר. אבל אם הפרצות הם מכוונות זו כנגד זו, הרי זה נראה כאלו המבוי הוא מפולש לרשות הרבים או לכרמלית שכנגדו, וצריך לתקנו שם בצורת פתח אצל פרצתו[35].

ואפילו כשאין הפרצות מכוונות, אינו מותר אלא כשפרצתו לחצר היא באמצע רוחב החצר, ולא מצד רחבה, סמוך לכותל ארכה. שכיון שרחבה של חצר עודף על המבוי מכל צד, נראה שהמבוי לחצר הוא כלה ואינו מושך עד רשות הרבים או כרמלית שכנגדו, ואינו כמפולש. אבל אם פרצתו לחצר היא מצד החצר, שכותל אורך המבוי שוה לאחד מכתלי אורך החצר, הרי זה נראה כמבוי ארוך עד כותל שכנגדו, ומשוך שם בעקמומית עד רשות הרבים או כרמלית, והרי הוא נראה כמבוי מפולש בעקמומית[36].

ואפילו אם פרצתו לאמצע החצר, אינו מותר אלא כשהחצר היא של רבים, אבל בחצר של יחיד חוששין שמא ימלך ויבנה בתים בחצרו ברוחב העודף על המבוי, ותהא פרצת המבוי מצד החצר[37], ויטלטלו בו כבתחלה[38]:

מבוי שנפרץ לרחבה, ורחבה לשביל ונהר

ה ואם נפרץ לרחבה שאחורי הבתים שאינה יתירה מבית סאתים, או יתירה מבית סאתיים והוקפה לדירה, דינו כאילו נפרץ לחצר[39].

דברי שלום

עליו, כיון שיש לו פתח אחר לצאת לרשות הרבים, כמו שכופין את החצר שלא עירבה במבוי שלא תעבור בו בשבת אם יש לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים).

[33] **רב ששת** שם (אסברא לך, כאן שעירבו כאן שלא עירבו), ופירש"י (עירבו בני החצר עם בני מבוי, בני מבוי מותרין). טור ושו"ע ס"ג (ואם עירבו בני החצר עם בני המבוי ... גם המבוי מותר).

[34] **רבה** שם **ח**, א (לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה, אבל זה כנגד זה אסור), ופרש"י (פרצת חצר כנגד המבוי אסור). ורע"ב ד"ה ולרבה (מוקים לה בזה שלא כנגד זה). טור ושו"ע שם (ופרצות החצר מצד השני אינן מכוונות כנגד פרצת המבוי).

[35] כדין מבוי המפולש לרשות הרבים או לכרמלית, דלעיל סי' שסד ס"א (מבוי המפולש ... אינו ניתר בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן, אלא צריך צורת פתח).

[36] **רב יוסף שם** (לא שנו אלא שכלה לאמצע רחבה (דכיון דרוחבה של רחבה עודף על המבוי לכל צד, נראה שהמבוי לרחבה כלה ואינו מושך עד רשות הרבים שכנגדו, ולא אתי למישרי מפולש, רש"י), אבל כלה לצידי רחבה אסור (שכותל אורך המבוי שוה לאחד מכותלי אורך הרחבה, ונראה כמבוי ארוך ומושך עד רשות הרבים שכנגדו, מיחזי כמפולש ואסור). טור ושו"ע שם (והפרצה שבמבוי לחצר אינו מצד החצר ... אבל אם ... פרצת החצר למבוי מצדו ... אסור). ט"ז ס"ק ד (דאלו היה כן, שכותל המבוי שוה לאורך כותל החצר, נראה כמבוי ארוך ומושך עד רשות הרבים שכנגדו ומפולש ואסור). מ"א ס"ק ח (דמיחזי כמבוי מפולש).

[37] **רב משרשיא שם** (הא דאמרת זה שלא כנגד זה מותר, לא אמרן אלא רחבה דרבים, אבל רחבה דיחיד, זימנין דמימלך עלה ובני לה בתים (ברחבה ברוחב העודף על המבוי ומשוי כותלי אורכה לכותל אורך המבוי, רש"י), והוה ליה כמבוי שכלה לה לצידי רחבה ואסור). טור ושו"ע שם (או אפילו אינה כנגדה, והחצר הוא של יחיד, אסור). ט"ז ס"ק ה (דזמנין דמימלך היחיד ובנה בתים ברוחב העודף על המבוי, ומשוה כותלי אורכה לכותל אורך המבוי, ממילא הוה גם בצד החצר כדלעיל). מ"א ס"ק ט (דשמא ימלך ויבנה בתים ברוחב העודף על המבוי, והוה ליה מבוי נפרץ מצדו של חצר ואסור).

וכעין זה לעיל סי' שנד ס"ג (במה דברים אמורים באשפה של רבים. אבל בשל יחיד, אסור לזרוק לה כלום מרשות היחיד, לפי שהיחיד עשוי לפנות אשפה שלו, ויבואו לזרוק שם כדרכן גם אחר שתינטל האשפה). סי' שסג סל"ה (ובלבד שתהא אשפה של רבים, שאינה עשויה להתפנות, אבל באשפה של יחיד חוששין שמא יפנה אשפתו, ויטלטלו במבוי כמתחלה).

[38] רש"י שם ד"ה אמר שמא (ומטלטלי נמי במבואות כדמעיקרא).

[39] עירובין ז, א-ב (אם היה מבוי כלה לרחבה אין צריך כלום ... מבוי שנפרץ במלואו לחצר ... חצר מותרת ומבוי אסור ... כאן שעירבו בני חצר עם בני מבוי כאן שלא עירבו), לפירוש ר"י בתוס' שם ד"ה בעירבו (ור"י מפרש דרחבה דהכא ... מיירי בדאית בה דיורין, מדמפליג בין עירבו ובין לא עירבו). רא"ש פ"א ס"ח (מיירי כשעירבו בני רחבה עם בני מבוי). טור ושו"ע ס"ג (ואם נפרץ לרחבה פחותה מסאתים, או יותר על סאתים והוקף לדירה, דינו כאילו נפרץ לחצר).

והיינו שדינו כדלעיל ריש סעיף הקודם (ואם ערבו בני החצר עם בני המבוי ... גם המבוי מותר).

ואף שנתבאר לעיל סי' שנח ס"ד (בפחות משיעור זה ... לטלטל מהבית לקרפף וכיוצא בו, או ממנו לבית, אין עירוב מועיל). ואם כן איך התיר כאן "שאינה יתירה מבית סאתים", אפילו לא הוקפה לדירה.

כבר נתבאר לעיל סי' שנט ס"א (רחבה שאחורי הבתים ... אם אין בה אלא בית סאתים, אין לה דין קרפף, ומותר לטלטל מתוכה לבית ומבית לתוכה).

אבל אם יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה דינו כנפרץ לכרמלית, וצריך שם תיקון[40] בכל ענין[41].

ואם צד השני של הרחבה פתוח לשביל שיש לו מחיצה מכאן ומכאן, ועולה עד שפת הנהר, ודרך הרחבה והשביל מוליכין בני המבוי את בהמתם לנהר להשקותם. יעשו לחי בראש זה של המבוי שנפתח לרחבה[42], וצורת פתח בראש השני הפתוח לרשות הרבים, או לכרמלית[43], ועל ידי לחי זה נעשית הרחבה מוקפת לדירה[44], שהלחי נידון משום מחיצה[45], וכאלו עשה מחיצה להרחבה להקיפה לדירה, דהיינו להשתמש בה מהמבוי דרך פתח זה שנפתח לה המבוי, שפתח נחשב כדירה כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ח[46].

ואע״פ שלחי אינו מועיל להקיף לדירה, ואפילו צורת פתח, ואפילו מחיצה גמורה אינן מועילין אם אינן

---

[40] **גמרא כ[ד]**, ב (ההיא רחבה דהואי בפום נהרא (יותר מבית סאתים הוה ולא הוקפה לדירה, רש״י), דחד גיסא הוה פתיח למתא (למבוי שבעיר שכלה לרחבה זו, רש״י) ... היכי נעביד (שהיו רוצין מעכשיו להשתמש בהם בני העיר ולהיותה מוקפת לדירה, ושוב לא תיהוי כרמלית, רש״י)). ר״י בתוס׳ ז, ב שם (רחבה דפרק שני ... מיירי ביתירה מבית סאתים, ולא הוקף לדירה, והויא כרמלית, ואין מטלטלין בה אלא בד׳). רא״ש שם (דאי יתירה מבית סאתים ולא הוקפה לדירה הויא כרמלית, והוה כמבוי שכלה לבקעה, כדמשמע לקמן בפרק עושין פסין (כד, ב) גבי רחבה דהוה בפום נהרא). טור ושו״ע שם (אבל אם יתירה על סאתים ולא הוקפה לדירה, כאילו נפרץ לכרמלית וצריך תיקון).

[41] כלומר, בין אם הרחבה נפרצה לצד השני (שיתבאר לקמן בסמוך), ובין אם לא נפרצה לצד השני.

ואפילו לא נפרץ המבוי במילואו לרחבה, ואין בפרצה יותר מעשר, מכל מקום אוסרת הרחבה על המבוי ״כנפרץ לכרמלית״, שנתבאר לעיל ס״א (מבוי שנפרץ אחד מצדדיו ... לכרמלית, אע״פ שלא נפרץ במילואו, וגם אין בפרצה יותר מעשר ... אם רבים בוקעים שם, אפילו אין שם בפרצה אלא ד׳ טפחים, צריך לתקנה (בצורת הפתח, כדין מבוי מפולש, שהרי מבוי זה מפולש הוא מפתח זה לפתח הגדול, שבו הלחי או הקורה)).

וכדלקמן בסמוך (יעשו לחי בראש זה של המבוי שנפתח לרחבה, וצורת פתח בראש השני הפתוח לרשות הרבים, או לכרמלית), ושם נסמן (הערה 43).

אלא שעל זה מקשה לעיל סי׳ שמה קונטרס אחרון ס״ק ב, קרוב לסופו (וצ״ע גבי מבוי שכלה לרחבה, אטו בקעי רבים, וכמבואר מדין פרצת מבוי מצדו בעשר בסי׳ שס״ה, עיי״ש דלא גזרו גזרה זו במבוי כלל).

והיינו שכיון שאין בקיעת רבים ברחבה, כדלקמן בסמוך (שאין הרחבה אוסרת על המבוי בלי עירוב לפי שאין בה דיורין), אם כן לא הי׳ צריך להיות דינו כמבוי מפולש, אלא כדין מבוי שנפרץ למקום שאין רבים בוקעים בו, דלעיל ס״א (והפרצה אינה אוסרת כלל, אם אינה יתירה מעשר אמות שהיא כפתח גם כן, ואין המבוי נפסל בפתחים הרבה. והוא שאין רבים בוקעים בפרצה זו).

וכדין מבוי שנפרץ לחצר שאינה מעורבת, דלעיל סי׳ שסד ס״א (אבל אם ראשו אחד פתוח לרשות הרבים וראשו השני לחצר שאינה מעורבת, אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשיו, שהרי ראשו הפתוח לחצר אינו מחוסר מחיצה שם, שמחיצות החצר מתירות אותו, ואין צריך תיקון שם אלא מפני שפרוץ שם במילואו למקום האסור מחמת חסרון עירוב, ולא מחמת חסרון מחיצות, לפיכך די שם בתיקון כל שהוא).

[42] **רבא שם** (ההיא רחבה דהואי בפום נהרא (שם מקום, רש״י), דחד גיסא הוה פתיח למתא (למבוי שבעיר, שכלה לרחבה זו, רש״י), וחד גיסא הוה פתיח לשביל של כרמים, ושביל של כרמים הוה סליק לגודא דנהרא ... היכי נעביד ... אמר רבא עבדינן ליה לחי לפיתחא דמתא, דמגו דמהני ליה לחי למתא מהני נמי לרחבה). רמב״ם הל׳ שבת פט״ז הי״א (רחבה הפתוחה למדינה מצד אחד, ומצד אחר פתוחה לשביל המגיע לנהר, עושה לה לחי מצד המדינה, ויהיה מותר לטלטל בכולה ומתוכה למדינה ומן המדינה לתוכה). אור זרוע הל׳ עירובין סי׳ קל (ההוא רחבה יותר מבית סאתים ולא הוקפה לדירה, דהוה בפום נהרא, חד גיסא פתוח למתא, למבוי שבעיר שכלה לרחבה זו, וחד גיסא פתוח לשביל של כרמים ... ושביל של כרמים סליק לגודא דנהרא ... אמר רבא ליעבד ליה לחי בסוף רחבה, מהך גיסא דהוי מתא, דמיגו דמהני למתא מהני נמי לרחבה). הגהות אשרי שם פ״ב ס״ד (מבוי שכלה לרחבה יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה, וחד גיסא [פתוח למתא, וחד] דרחבה פתוח לשביל של כרמים, דסליק לגודא דנהרא ... ליעבד לחי אפומא דרחבה בסוף המבוי). מ״א ס״ק ט (ואי חד גיסא דרחבה פתוח לשביל דסליק לגודא דנהרא, ושפת הגודא גבוה י׳ דהוי מחיצה, ליעבד לחי אפומא דרחבה בסוף המבוי, ויטלטל ממתא לרחבא).

[43] רש״י שם ד״ה דמיגו דמהני למתא (לטלטל במבוי, כדאמרינן בפרק קמא (ז, א) סרטיא מכאן ובקעה מכאן עושה צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, והכא נמי ליעבדו בראש המבוי הפתוח לרשות הרבים צורת פתח, והאי לחי דלצד הרחבה שרי ליה). אור זרוע שם (כדאמרינן סרטיא מיכן ובקעה מיכן, עושה צורת הפתח מיכן ולחי או קורה מיכן, והכא נמי ליעבדו בראש [המבוי] הפתוח לרשות הרבים צורת הפתח, והאי לחי דלצד הרחבה שרי לה).

וכדלעיל סי׳ שסד ס״א (מבוי המפולש ... אפילו שני ראשיו פתוחים לכרמלית, אינו ניתר בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן, אלא צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן). ונתבאר לעיל (הערה 41).

[44] רש״י שם ד״ה מהני נמי (להיות לה היקף לדירה, ויתירנה לטלטל בה). מ״א ס״ק ט (ולחי זו מהני לרחבה, שתהא מוקפת לדירה).

[45] כדלעיל סי׳ שסג ס״א (שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה).

[46] סעיף ו (או אפילו פתח תחלה פתח בלבד מביתו ... שכיון שהוא פתוח לבית דירה חשוב כבית דירה).

יתירים מעשר, כמו שנתבאר שם[47]. מכל מקום כאן, מתוך שהלחי הזה מועיל להמבוי להכשירו, מועיל גם כן להרחבה להקיפה לדירה ולהתיר לטלטל בה[48].

ומותר לטלטל גם כן מתוכה למבוי, וממבוי לתוכה, שאין הרחבה אוסרת על המבוי בלי עירוב לפי שאין בה דיורין[49].

אבל בשביל אסור לטלטל בו אלא בד׳ אמות, אם אין בשפת הנהר גובה י׳ טפחים שתהא נחשבת מחיצה לו, וכן עומק הנהר שלצד השביל אינו מתלקט עשרה מתוך ד׳ אמות[50]. אפילו אם מעבר הנהר יש שם גידודים גבוהים עשרה, ואין עשר אמות ברוחב הנהר המפסיק בין השביל להגידודים, אעפ״כ אינן עולין לו למחיצה, גזרה שמא יבאו להתיר שביל אחר שאין שם גידודים כלל, מפני שלא יעלה על דעתם כלל ששביל זה ניתר בגידודים שמעבר הנהר[51].

אבל נהר המהלך סמוך למבוי, ואין בשפתו גובה י׳ טפחים, וגם עמקו שלצד המבוי אינו מתלקט עשרה מתוך ד׳ אמות, אלא שמעבר הנהר יש שם גידודים גבוהים י׳, או שעומק הנהר עצמו שבצד השני מתלקט עשרה מתוך ד׳ אמות, יש להסתפק אם עולים למבוי למחיצה רביעית, כי שמא לא גזרו גזרה זו אלא בשביל שאין בני אדם מצויים בו כל כך[52].

במה דברים אמורים כשאין יותר מעשר אמות רוחב משפת המבוי עד מקום המתלקט, או עד הגידודים. אבל אם יש שם יותר מעשר אמות, אין להסתפק כלל שאינם מועילים כלום למבוי[53], כמו שנתבאר בסי׳ שס״ג[54]:

טלטול כנגד הלחי ותחת הקורה

ו מותר להשתמש בפתח המבוי כנגד הלחי, לפי שאף שחודו הפנימי הוא שסותם כמחיצה. מכל מקום

---

[47] ס״ז (אם היה מוקף כבר כולו שלא לדירה, פורץ בו יותר מעשר וגודרו לדירה).

[48] גמרא שם (דמגו דמהני ליה לחי למתא, מהני נמי לרחבה). מ״א שם (אף על גב דבעי מחיצה י׳, כמ״ש סי׳ שנ״ח. הכא מגו דמהני הלחי למבוי, מהני נמי לרחבה).

[49] פלוגתא **דרב אחא** ורבינא **שם** (ממתא לרחבה ומרחבה למתא, פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אסר וחד שרי, מאן דשרי דהא ליכא דיורין), והלכתא לקולא, כמבואר ברש״י שם ז, א ד״ה אין צריך כלום (דקיימא לן בכל התורה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא, והלכתא כרבינא לקולא). רמב״ם שם (ויהיה מותר לטלטל בכולה ומתוכה למדינה ומן המדינה לתוכה). הגהות אשרי שם (ויטלטל במתא, וברחבה, וממתא לרחבה). מ״א שם (ויטלטל ממתא לרחבה)

[50] אבל אם יש ״בשפת הנהר גובה י׳ טפחים שתהא נחשבת מחיצה לו״, מותר לטלטל בשביל.

ואף שנתבאר לעיל סי׳ שמה סט״ו (הימים והנחלים שאינן רשות היחיד מדברי סופרים, אפילו עמוקים עשרה מתוך הילוך ד׳ אמות, הואיל ועוברים עליהם), וסי״ט (הימים והנחלים, שאף שהם עמוקים עשרה והמים אינם מבטלים המחיצות ... מכל מקום מדברי סופרים אינה רשות היחיד אלא כרמלית (הואיל ועוברים על מחיצותיה מלמעלה, כאילו לא היו שם מחיצות כלל)).

נתבאר לעיל שם בקונטרס אחרון ס״ק ב (והא דהים נדון משום מחיצה ... היינו ברוח רביעית למבוי, דבלאו הכי נמי לא הוה המבוי רשות הרבים).

[51] **רבא שם** (אמר אביי ליעביד לחי אפיתחא דשביל של כרמים, דמגו דמהניא לשביל של כרמים מהני נמי לרחבה. אמר ליה רבא יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא), לפירוש התוס׳ שם ד״ה ליעבד צורת (הנהר לא היה רחב יותר מעשר, ומעבר הנהר היו גידודין גבוהים עשרה, [ומצד השביל היה נמוך]), ופירוש הב׳ שבתוס׳ שם ד״ה יאמרו (יאמרו דלחי מהני בשביל של כרמים דעלמא, שהוא מפולש, דלא יסיקו אדעתייהו דגדודין שמעבר הנהר מהני). אור זרוע שם (יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא, דלא סליק לגודא דנהרא, והוה ליה מבוי מפולש, ויאמרו שאין צריך תיקון אלא בראשו אחד). מ״א שם (והתוס׳ כתבו דאם הנהר עמוק י׳ מצד השביל שרי השביל בלחי, אלא מיירי כשהגדודין מעבר הנהר, והנהר אינו רוחב יותר מי׳ אמות, ומשום הכי אסור לתקן השביל, שלא יסיקו אדעתן דגידודין שמעבר הנהר מהני).

[52] **מ״א** שם (ואם כן בנהר המקיף העיר ... יש לאסור משום שלא יטעו כמ״ש התוס׳. ואפשר לא גזרו אלא בשביל דלא שכיחי ביה אינשי).

[53] מ״א שם (ואם כן בנהר המקיף העיר ... אם הוא רחב י׳ אמות פשיטא דאסור).

[54] סעיף לה (וכל זה כשנהר או המדרון שעל שפתו הוא סמוך ממש למבוי, אבל אם רחוק ממנו ביותר מעשר אמות, אינו מועיל כלום).

כיון שאין ברוחב מקום זה ד׳ טפחים, מקום פטור הוא[55].

וכן מותר להשתמש תחת הקורה[56], לפי שאף שהקורה היא משום היכר[57] לבני המבוי, ובחודו הפנימי הוא שיש להם היכר[58]. מכל מקום כיון שאין ברוחב מקום זה שתחתיה ד׳ טפחים, מקום פטור הוא.

במה דברים אמורים במבוי הפתוח לרשות הרבים, אבל בפתוח לכרמלית אסור להשתמש, בין כנגד הלחי[59], בין תחת הקורה[60], לפי שמקום זה שאין בו ד׳ מצטרף הוא להכרמלית ונעשה כמוה שמצא מין את מינו וניעור[61], כמו שנתבאר בסימן שמ״ה[62]. ואף החולקים שם מודים כאן, הואיל ואין בגובה מקום

---

[55] **רבא** עירובין **ט**, א (בין לחיים נמי מותר ... דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום שאין בו ד׳ על ד׳, מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו). ופרש״י (מקום שאין בו ד׳ על ד׳ עומד בין רשות הרבים לרשות היחיד, הואיל וליכא מקום חשוב, לאו רשות באנפי נפשיה הוא, ובטיל להכא ולהכא, והיינו מקום פטור ... ובין לחיים נמי, אפילו חשבת ליה מקום בפני עצמו, בטל להכא ולהכא ושרי). תוס׳ שם ד״ה ורבא (כיון דאין בו ארבע על ארבע הוי מקום פטור). רשב״א שם ד״ה ולענין פסק הלכה (דלרבא אפילו למאן דאמר לחי משום מחיצה וחוד הפנימי סותם, אפילו הכי שרי, משום דהוי מקום באפי נפשיה). טור ושו״ע ס״ד (מותר להשתמש ... כנגד הלחי).

*

ולכאורה כן הוא גם במקום שבין חודו הפנימי של הלחי לבין פתח המבוא בכניסה מרשות הרבים, שאם אין בכל המקום הזה ד׳ טפחים, מקום פטור הוא.

ומה שכתוב כאן רק ״כנגד הלחי״, היינו כשהלחי הוא בסוף המבוי, בכניסה מרשות הרבים.

וכן מובן לכאורה, שמה שנתבאר לעיל סי׳ שסג סל״ח (העמיד לחי באמצע מבוי ... אם לא עשו החיצונים לחי לפתח המבוי ... מותרים הפנימים להשתמש מן הלחי ולפנים), היינו רק מחודו הפנימי של הלחי ולפנים, שהרי שמחודו הפנימי ועד סוף המבוי יש יותר מד׳ טפחים.

[56] גמרא שם (תני ר׳ זכאי קמיה דר׳ יוחנן, בין לחיים ותחת הקורה נידון ככרמלית, אמר ליה פוק תני לברא), ופרש״י (אלא מותר הוא). טור ושו״ע שם (מותר להשתמש תחת הקורה).

[57] כדלעיל סי׳ שסג ס״א (וכיון שיש קורה על פתחו יש בזה היכר וזכרון לרואים, שיכירו וידעו שתקנת חכמים היא קורה זו במבוי זה, ולא יתחלף להם ברשות הרבים).

[58] כאחד מהאוקימתות בגמרא שם ח, ב (דמר סבר היכירא מלגיו), ופרש״י (היכירא להנך מגוואי בעינן, וצד הפנימי הוי להו היכר, ואסור להשתמש מן ההיכר ולחוץ).

[59] גמרא שם (והאמר רב חנין בר רבא אמר רב תוך הפתח אע״פ שאין בו ד׳ על ד׳, צריך לחי אחר להתירו. ורבא, התם דפתוח לכרמלית, אבל לרשות הרבים מאי, שרי). טור ושו״ע שם (והני מילי בפתוח לרשות הרבים, אבל בפתוח לכרמלית, אסור).

[60] רמב״ם פי״ז הי״א (מותר לטלטל במבוי תחת הקורה או בין הלחיים, במה דברים אמורים בשהיה סמוך לרשות הרבים, אבל אם היה סמוך לכרמלית אסור לטלטל תחת הקורה או בין הלחיים). **עי׳ רא״ש** שם פ״א ס״י (והרמב״ם ז״ל השוה יחד תחת הקורה ובין לחיים, דכל שפתוח לכרמלית אסור. והראב״ד השיג עליו ואמר דתחת הקורה אפילו פתוח לכרמלית מותר ... דקורה משום היכר, ולחי משום מחיצה, הלכך תחת הקורה פשיטא דמותר להשתמש ... ומיהו יש ספרים דגרסי ... ולפי זה אין ראיה שיהא חילוק בין קורה ללחי בפתוח לכרמלית).

והיינו שהראב״ד פוסק כדעת האומרים שם ח, ב קורה משום ״היכירא מלבר״, ופרש״י (לבני רשות הרבים דהיינו צד החיצון). ולכן מותר לטלטל תחת הקורה אף בסמוך לכרמלית. ואילו הרא״ש מסיק, שהקורה משום היכר לבני המבוי, וצד הפנימי הוי להו היכר. ולא התירו לטלטל תחת הקורה אלא כשהוא פתוח לרשות הרבים, מטעם שהוא פחות מד׳ טפחים, ומקום פטור הוא. טור ושו״ע ס״ד (והני מילי בפתוח לרשות הרבים, אבל בפתוח לכרמלית, אסור, בין תחת הקורה ובין כנגד הלחי).

[61] גמרא שם (יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. אין מצא מין את מינו וניעור). טור ושו״ע שם (מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו שמצא מין את מינו וניעור). ט״ז ס״ק ו (אף על גב דכרמלית קיל מרשות הרבים, מכל מקום לענין זה אמרינן מצא מין את מינו וניעור, פירוש דכרמלית שבין לחיים שלא היה בו שיעור כרמלית, מצא את מינו שחוצה לו).

*

והיינו אף שכנגד הלחי ותחת הקורה יש להם דין רשות היחיד מן התורה, כדין מקום המוקף ג׳ מחיצות שברוח הרביעית הוא פרוץ ופתוח לכרמלית, דלעיל סי׳ שמה ס״ו (מקום המוקף ג׳ מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית [לכרמלית] ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב, אבל חכמים אסרו לטלטל בו יותר מד׳ אמות, ושלא להוציא ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולא לרשות הרבים, כדין הכרמלית).

מכל מקום, כיון שמדברי סופרים לא נכלל מקום זה בהיתר הלחי והקורה, ואין בו ד׳, לכן הוא מצטרף לכרמלית שלפניו ונעשה כמוה.

ומכאן מוכיח רבינו שמותר לטלטל ממקום זה, שהוא רשות היחיד מהתורה וכרמלית מדברי סופרים, אל הכרמלית שלפניו, תוך ד׳ אמות, כדלעיל סי׳ שסא ס״ד (ואם נפרצה לכרמלית, הרי הוא כרמלית מדברי סופרים (ואף על פי כן, אף שהוא רשות היחיד מן התורה, מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה). וכתב רבינו שם, בהערה 21 (וכן משמע בסי׳ שסה ס״ד, ודו״ק).

ג׳ טפחים[63].

ואם הקורה רחבה ד׳ טפחים, ובריאה לקבל מעזיבה, הרי שם תקרה עליה ואומרים פי תקרה החיצון יורד וסותם, [ומותר] להשתמש תחתיה, אף על פי שפתוח המבוי לכרמלית[64]:

ז אף על פי שמותר להשתמש כנגד הלחי או תחת הקורה, לא ישב אדם בפתח המבוי וחפץ בידו, שמא יתגלגל החפץ לרשות הרבים וישכח ויביאנו, כיון שאין היכר בינו לרשות הרבים[65].

אבל בפתח החצר, בין שפתוח לרשות הרבים בין שפתוח לכרמלית, מותר, לפי שיש היכר[66]. והוא הדין בפתח מבוי המתוקן בצורת פתח. ומכל מקום בצורת פתח שלנו שהוא גבוה מאד יש להחמיר[67] אפילו

דברי שלום

וכן הוא גם באסקופה שלפני הבית או החצר, כדלעיל סי׳ שמו ס״ט (ואם אסקופה ... הוא לפני רשות היחיד גמורה שמותר לטלטל בתוכה, כגון בית וחצר ... כשאין בו ד׳ אין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם, והרי יש לאסקופה זו דין כרמלית אם אינה גבוה עשרה. ואע״פ שאינה רחבה ד׳, ואין כרמלית בפחות מד׳, הרי כל רשות הרבים שלנו הן כרמלית, ואין מקום פטור בכרמלית, אלא כל דבר שיש בה, אפילו אין בו ד׳ על ד׳, הוא בטל אצלה ונעשה כמוה), ונתבאר שם (הערה 58).

[62] סעיף כה (דבר מסויים, כגון ראש עמוד העומד בכרמלית ... אם אין בו ד׳ על ד׳, אף למטה מעשרה אינו כרמלית אלא מקום פטור. ויש אומרים שאין מקום פטור בכרמלית, אלא ברשות הרבים, אבל בכרמלית אנו אומרים מצא מין את מינו וניעור, דהיינו המקום פטור מצא את הכרמלית שהיא מינו, שהיא גם כן מקום פטור מן התורה, וניעור ונתחזק על ידי מינו להצטרף עמו ולהיות כמוהו, ולכן כל דבר שאין בו ד׳ על ד׳ שאינו חולק רשות לעצמו, בטל הוא אצל הכרמלית ונעשה כמוה, אם הוא למטה מעשרה).

[63] **עי׳ בגמרא** שם (אמר אביי ... בין לחיין אסור, ורבא אמר בין לחיים נמי מותר ... ואביי, התם בגבוה ג׳ (דמינכרא, אבל בין לחיים דלא מינכרא דוכתא, רש״י) ... ורבא, התם דפתוח לכרמלית ... מצא מין את מינו וניעור).

הרי שעכ״פ לדעת אביי יש הפרש בין קרקע שבין הלחיין לבין גבוה ג׳ דמינכרא. וכן דעת החולקים שם אף לדעת רבא, שאין אומרים מצא מין את מינו אלא בקרקע שבין לחיין, משא״כ בגבוה ג׳ דמינכרא.

וחילוק זה (בין קרקע חלקה לבין ראש העמוד שגבוה ג׳), נתבאר בקונטרס אחרון לעיל שם ס״ק ג (צריך לחלק בין קרקע חלקה דבין לחיין, דאמרינן מצא מין כו׳, בעירובין דף ט׳, ובין דבר גבוה ג׳, שהוא דבר בפני עצמו ואינו בטל לכרמלית).

[64] **רשב״**א בעבודת הקדש שער א סי״א (היתה רחבה ארבעה ובריאה, אפילו פתוח לכרמלית, יראה לי שמותר להשתמש תחתיה, לפי שפי התקרה יורד וסותם, וחודה החיצון סותם). הובא **במ״מ** פי״ז הי״א. מ״א ס״ק י (כתב המ״מ פי״ז בשם רשב״א, שאם הקורה רחבה ד׳ ובריאה לקבל מעזיבה, אפילו פתוח לכרמלית מותר להשתמש תחתיה, דאמרינן פי תקרה יורד וסותם עכ״ל).

וכדלעיל סי׳ שסא ס״ו (יש אומרים שאין פי תקרה יורד וסותם, אפילו לפרצה שמרוח אחד, אלא אם כן יש ברוחב הקירוי ד׳ טפחים), ושם נסמן (הערה 35).

וקאי הרשב״א לשיטתו עירובין ג, א (וכל שאין ראויה לקבל מעזיבה לא אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם). אבל לעיל שם לא נזכר שצריך שתהי׳ בריאה לקבל מעזיבה. וראה תוספת שבת ס״ק כ (ושם בסי׳ שס״א לא הקפידו שיהא ראוי לקבל מעזיבה. וצריך לומר דכאן מחמיר טפי). פרי מגדים א״א ס״ק י (ומ״ש ראוי לקבל מעזיבה, עיין סי׳ שס״א. ואפשר הרשב״א ז״ל סובר דפי תקרה יורד וסותם בראוי לקבל מעזיבה. והסמ״ג כתבו רק רחבה ד׳).

*

ואף שאין לאסקופה זו אלא שתי מחיצות זו כנגד זו, דלא אמרינן בה פי תקרה יותר וסותם, כדלעיל סי׳ שסא ס״ו (אם נפרצו ב׳ מחיצות זו כנגד זו ... ונשאר ב׳ מחיצות שלימות זו כנגד זו, כיון שיש ביניהם פילוש וקפנדריא מפרצה זו לפרצה שכנגדה, אין אומרים בהן פי תקרה יורד וסותם).

כבר נתבאר לעיל סי׳ שמו בקונטרס אחרון (דכותל האמצעי של מבוי, מצטרף לג׳ מחיצות על אסקופה שבאמצע כותל שכנגדה ... כיון שחוסמת היא את העוברים, שוב אין כאן פילוש, ואף שרחוקה היא, אין בכך כלום), ושם נסמן (הערות 89-91).

[65] **רבא שבת קמא**, א (לא ליתיב איניש אפומיה דליחייא (דליכא הכירא, רש״י), דילמא מיגנדרא ליה חפץ ואתי לאתויי). טור ושו״ע ס״ה (אף על פי שמותר להשתמש תחת הקורה, לא ישב אדם בראש המבוי וחפץ בידו, שמא יתגלגל החפץ מידו לרשות הרבים ויביאנו אליו, כיון שאין היכר בינו לרשות הרבים). מ״א ס״ק יא (והוא הדין שלא ישב אצל הלחי (גמרא). והיינו שבגמרא אמרו ״אפומא דליחייא״, ובטור ושו״ע נאמר ״תחת הקורה״. ושניהם אסורים.

[66] **רא״ש** שם פ״כ סי״ג (אבל על פתח חצר הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית, נראה דמותר, דמינכר מילתא ולא אתי לאיתויי). שו״ע שם (אבל על פתח החצר, מותר, בין פתוח לרשות הרבים בין פתוח לכרמלית, שיש בו היכרא). והיינו שכיון שבחצר לא סגי בלחי וקורה, ובדרך כלל יש גם ״פתח החצר״, בזה יש הכירא, ואין חוששים שישכח.

[67] **מ״א** ס״ק יא (ואפשר דכשיש בו צורת הפתח שרי, דמקרי הכירא. ומיהו בצורת הפתח שלנו שהוא גבוה מאוד אסור, דלית ליה הכירא).

בפתוח לכרמלית[68]:

ח נשים היושבות על פתח המבוי וכדיהן בידן, אין ממחין בידן, לפי שבודאי לא ישמעו לנו, ומוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות[69]:

שבת שהותרה מקצתה

ט מבוי שנפלו לחיו או קורתו בשבת, אף על פי שהותר כבר למקצת שבת, אסור משם ואילך, ואין אומרים בו שבת כיון שהותרה הותרה[70], כיון שהוא פתוח לרשות הרבים או לכרמלית[71], כמו שנתבאר בסי׳ שס״ב[72].

אבל עיר המוקפת חומה, ונפל התיקון שבמבוי בשבת, הותר לכל שבת זו, שהרי החומה מפסקת בינו לרשות הרבים או כרמלית שחוץ לעיר, וכל העיר היא רשות היחיד גמורה מן התורה, אלא שחסרה עירוב, שדירת הנכרים מבטלת עירוב הישראלים כשנפל תיקון המפסיק ביניהם, ובזה אומרים שבת כיון שהותרה הותרה[73], כמו שנתבאר שם.

---

[68] מ״א שם (ואף על פי שאין לנו רשות הרבים, מכל מקום אסור. כן משמע בראב״ש גבי חצר). והיינו שממה שכתב הראב״ש ״על פתח החצר, מותר, בין פתוח לרשות הרבים בין פתוח לכרמלית״, מובן שבמקום האסור, אסור גם בכרמלית.

ואף שכבר נתבאר לעיל בסעיף הקודם, שבין לחיים ותחת הקורה הסמוכה לכרמלית, אסור לטלטל שם מדינא, אפילו בלא חשש שמא ישכח ויביאנו.

מכל מקום נראה שכאן אסור אפילו לפנים מחודו, כל שיש חשש שיתגלגל החפץ לרשות הרבים וישכח ויביאנו.

[69] **אביי שם קמח**, ב (הא קא חזינן נמי דמותבי חצבי ויתבן אפומא דמבואה, ולא אמרינן להו ולא מידי. אלא הנח לישראל, מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין). שו״ע ס״ו (נשים היושבות על פתח המבוי וכדיהן בידן אין ממחין בידן, דכיון דמידי דרבנן הוא מוטב שיהיו שוגגות ולא מזידות).

וכעין זה הוא לקמן סי׳ תרח ס״ד (נשים שאוכלות ושותות עד בין השמשות ממש, והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקודש, אין ממחין בידן, אם הוא ידוע שבודאי לא ישמעו לנו ויעשו בזדון, דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. וכן הדין בכל דבר איסור שאינו מפורש בתורה, אלא שחכמים למדוהו ממדרש הפסוקים, או שהוא קבלה בידם הלכה למשה מסיני, או שהן בעצמן אסרו דבר, ואדם אחד עובר על דבריהם בשגגה שאינו יודע האיסור, ואף אם יודיע לו האיסור לא יקבל ממנו, אינו צריך למחות בידו, דמוטב שיהיה שוגג ולא יהיה מזיד). לעיל סי׳ קנו ס״ז (חייב להוכיחו. אלא אם כן הוא חוטא בשוגג, שאז אנו אומרים מוטב שיהיה שוגג ואל יהיה מזיד ... איסור שאינו מפורש בתורה, ופרצו בו רבים מפני חסרון אמונתם באיסור ... מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידים).

ולענין בין השמשות נתבאר בסדר הכנסת שבת (אבל אם יודע שלא ישמעו לו לא יוכיחם ולא יודיעם כלל וכלל, כי מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים, כדאיתא בגמרא גבי תוספת יום הכיפורים. והיינו דווקא תיכף אחר השקיעה עד סמוך לחצי שעה אחר כך ... שבודאי איסור של תורה אין אומרים מוטב שיהיו שוגגים וכו׳ ... ויש אומרים שספק של תורה דינו כודאי איסור של תורה לענין זה, ולכן צריך למחות ... תיכף אחר שקיעה האמיתית ... ולא אמרו בגמרא מוטב שיהיו שוגגים אלא לענין תוספת מחול על הקדש, ולא לענין עצומו של יום, אפילו לספיקו. וכן עיקר להחמיר בשל תורה).

[70] **משנה עירובין צד**, א (מבוי שנטלו קורותיו או לחייו, מותרים באותו שבת ואסורים לעתיד לבא דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אם מותרין לאותו שבת מותרין לעתיד לבא ואם אסורין לעתיד לבא אסורין לאותו שבת), וכרבי יוסי שאוסר, כדאמרינן שם צה, א (תניא נמי הכי אמר רבי יוסי כשם שאסורין לעתיד לבא כך אסורין לאותו שבת. איתמר רב חייא בר יוסף אמר [רב] הלכה כרבי יוסי). רי״ף שם לא, א (איתמר רבי חייא בר אשי אמר רב הלכה כרבי יוסי. וכן הלכתא). טור ושו״ע ס״ז (מבוי שנטלו קורותיו או לחייו בשבת, אף על פי שהותר למקצת שבת, אסור משם ואילך). ט״ז ס״ק ז (ולא אמרינן כאן שבת הואיל והותרה הותרה, כיון דליתנהו למחיצות).

[71] **רב** שם **צה**, א (הלכה כרבי יוסי. ושמואל אמר הלכה כרבי יהודה ... אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל כאן שנפרצה לכרמלית כאן שנפרצה לרשות הרבים), ופרש״י (נפרצה לכרמלית, שרי כרבי יהודה, דאי נמי אתי לאפוקי לבר לאו איסורא דאורייתא איכא). תוס׳ שם ד״ה ושמואל (בסמוך מוקי לה בנפרצה לכרמלית. ונראה דהלכתא כרב באיסורי, ואפילו בנפרצה לכרמלית הלכה כרבי יוסי דמחמיר). שו״ע שם (בין פתוח לרשות הרבים בין פתוח לכרמלית).

[72] סעיפים ו-ח.

הלכה זו של ״שבת כיון שהותרה הותרה״, נתבארה בכמה סימנים (כנסמן לעיל סי׳ שסב ס״ו, הערה 34). והכלל הוא, שכל מקום שנפלו המחיצות בענין שהוא פרוץ לרשות הרבים או כרמלית, אין אומרים בו ״שבת כיון שהותרה הותרה״. אבל במקום שאין חסרון במחיצות החצרות, ובתחלת השבת הי׳ גם עירוב חצרות או שיתוף מבואות, ונפסל במשך השבת; או שנפסל מטעם יותר מבית סאתים, אמרינן ״שבת כיון שהותרה הותרה״.

[73] **תרומת הדשן** סי׳ עג (הכשר מבוי שנפלה בשבת, ואותה העיר מוקף חומה ... דכולה חשיבא רשות היחיד גמור על ידי היקף חומה, חשיב שפיר איתינהו, כיון דעדיין אף לאחר שנטל הכשר המבואות, רשות היחיד גמורה הוא ... וכיון

ואם ספק אימתי נפל, אם בשבת אם מבעוד יום, הולכים להקל, שספק דברי סופרים הוא[74].

וכל זה כשהיה התיקון ראוי לעמוד כל השבת. אבל אם מערב שבת היה עומד ליסתר בשבת, כגון במקומות שמצויים נכרים שמקלקלים אותם בליל שבת, וקרוב לודאי הוא שיקלקלוהו, אסור לאחר שנסתר[75]:

י מבוי[76] שעירבו בו כל חצרותיו עירוב אחד ביחד, והוא הנקרא שיתופי מבואות, ונשברה הקורה ונאסר המבוי בטלטול מתוכו לחצרות ומחצרות לתוכו, הרי אותו החצר שהשיתוף מונח בה, וכן חצרות הפתוחים לה, מותרות בטלטול מתוכן, ומזו לזו, אע"פ שיש דיורין הרבה בכל אחת מהן, ולא עירבו ביניהן עירוב אחר מלבד השיתוף, הרי סומכין על השיתוף במקום עירוב[77], כמו שיתבאר בסי' שפ"ז[78].

דברי שלום

דלענין הך מלתא משוינן לעיר כחצר גדולה דרשות היחיד גמורה היא, אמאי לא נשוה אותן גם כן רשות היחיד לענין שבת, הואיל והותרה הותרה, כיון דאיתינהו למחיצות). שו"ע שם (ויש מי שאומר דהני מילי בעיר שאינה מוקפת חומה, אבל בעיר מוקפת חומה, מותר). רמ"א שם (ויש לסמוך על זה ולהתיר). מ"א ס"ק יג (דהוי כחצר אחת, וכשנפל התיקון אין הפסק בינם לעכו"ם, והוי כחצר שלא עירבו, דאמרינן שבת הואיל והותרה הותרה, דהרי מחיצות החיצונות קיימות).

[74] תרומת הדשן שם (ועוד נראה, אם כשנמצא שהכשר המבוי נשבר, וספק הוא אם נשבר מבערב שבת מבעוד יום, או לאחר שקדש היום, אפילו הכי שרי, דמוקמינן ליה אחזקתן, והשתא הוא דנשבר). רמ"א ס"ז (ואם ספק אם נסתר מערב שבת או לא, אזלינן לקולא).

[75] תרומת הדשן **שם** (אמנם נראה שאם הענין כך שעושין הכשר מבוי לצורך שעה, כגון לחופה ולברית מילה, ואז רגילין הוא כמה פעמים שקרוב לודאי שהנכרים שוברים ההכשר באותה הלילה, מחמת שלא הורגלו בו. אם הענין כך הוא, לא אמרינן שבת [כיון שהותרה הותרה], הואיל ועומד הוא לסתור). רמ"א שם (אבל אם היה עומד לסתור מערב שבת, אסור לאחר שנסתר). ט"ז ס"ק ט (פירוש כגון במקום ששכיחי עכו"ם שמקלקלים העירוב באותו לילה). **מ"א** ס"ק יד (פירוש שקרוב לודאי שהעכו"ם ישברוהו).

וכעין זה לקמן סי' שעא ס"ב (אין אומרים בזה שבת כיון שהותרה הותרה, לפי שאין אומרים כן אלא כשבשעה שהותרה היה הדבר ברור שלא תחזור ותיאסר ... אבל כאן אין הדבר ידוע בודאי בכניסת השבת שלא יבא בעל הבית זה לביתו בשבת), וס"ד (אין אומרים בה שבת כיון שהותרה הותרה הואיל ... והיתה תלויה ועומדת, ולא היה אז התירה ברור שתהא מותרת כל השבת). סי' שפג ס"א (ואין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה. הואיל ובשעה שהותרה לא היה הדבר ברור שלא תחזור ותאסר, כי שמא יבוא הנכרי בשבת. אם לא שידוע בבירור מדעת הנכרי בכניסת שבת שלא היה אז בדעתו לחזור לביתו בשבת, ונמלך אחר כך).

[76] גם בסעיף שלפנינו נתבארה ההלכה שבסעיף הקודם, מתי אומרים שבת כיון שהותרה הותרה. והיינו במקום שאין חסרון במחיצות החצרות, ובתחלת השבת הי' גם שיתוף מבואות, שהועיל לכל החצרות.

ואף אם נשברה קורת המבוי בשבת, ונאסר המבוי בטלטול, עד שאי אפשר להביא את השיתוף אל כל החצרות.

מכל מקום מועיל השיתוף, להתיר הטלטול בכל החצרות, ומחצר לחצר דרך גובה הכותל, כי השיתוף שבתחלת השבת הועיל לכל השבת (אף שבמבוי עצמו אסור לטלטל).

וכן נתבארו בו כמה הלכות בשיתוף זה, אם נשברה קורת המבוי לפני השבת:

(א) אין השיתוף מועיל אלא בחצר שהשיתוף מונח בה, או החצרות הפתוחות לה.

(ב) בשאר החצרות אסור לטלטל מבית לבית, ואפילו מחדר לחדר שבכל אחד דר אדם בפני עצמו.

(ג) אין לעשות עירוב בפסח בבית הכנסת, אלא כשיש בחצר זה ב' בתים המצריכים עירוב.

(ד) גם בשאר המבואות המתוקנים, נאסר הטלטול, כשאי אפשר להביא אליהם את העירוב מבית הכנסת.

[77] שו"ת מהר"ם מרוטנבורג, פראג סי' תכב (וששאלת על מבוי שנשתתפו בו, ואחר זמן נשברה הקורה, אם יכולים בני החצירות לטלטל בחצרותיהן מן הבתים ומחצר לחצר, אי אמרינן שבטל העירוב אי לא. נראה שאותו החצר שהעירוב מונח בו והחצירות הפתוחות לה מותרות ... אבל אותן חצירות שאינן פתוחים לאותו חצר, אסורות, דליתא לעירוביהו גביהו, ולא מצו לאתויי העירוב דרך מבוי כיון שנשברה הקורה, הלכך אותו חצר שהעירוב מונח בו והחצרות העומדות באותה שורה והפתוחות זו לזו, כולן מותרות, ושאין פתוחות זו לזו, כגון עומדים בשורה [אחרת], או אפילו באותה שורה ואין להן פתח או חלון לחצר שבצידה, אלא פתוחות למבוי, אסורות). הובא ב**מרדכי** עירובין רמז תקיח, וב**הגהות מיימוניות** הל' עירובין פ"ג אות ו. שו"ע ס"ח (מבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה, אותו חצר שהעירוב מונח בו, וחצרות הפתוחות לו, מותרות. אבל חצרות שאין פתוחות לאותו חצר, אסורות). ט"ז ס"ק י (דקי"ל סומכין על שיתוף במקום עירוב. אבל חצירות שאין פתוחות לאותה חצר, ליתי' לעירוב גבייהו. ולא אתו לאתוי אותו דרך המבוי, כיון שנשברה הקורה). מ"א ס"ק טו (אפילו עומדות בצדה, רק שאין להם פתח או חלון לאותו שהעירוב מונח בו, אסורות, דליתא עירוב גבייהו, ולא מצי לאתויי העירוב דרך המבוי, כיון שנשברה הקורה).

[78] ס"א (המשתתפים במבוי צריכים לערב בחצירות בכל חצר שיש בה ב' בתים ... ואם נשתתפו במבוי בפת, סומכים עליו בחצרות, ואין צריך לערב כל חצר לעצמה ... ולכן אין נוהגין עכשיו לעשות עירובי חצרות בשום חצר שיש בה בתים הרבה, לפי שסומכין על השיתוף שבבית הכנסת הנעשה מפת, שמועיל גם לחצרות, אם מותר לטלטל מהן לבית

אבל חצרות שאינן פתוחות לחצר שהשיתוף מונח בה, אפילו הן עומדות בצדה רק שאין לה מהן פתח או חלון שהוא בתוך י׳ טפחים[79], אסורות, שהרי אין השיתוף אצלן ואינן יכולות להביא אותו אצלן דרך המבוי, כיון שנשברה הקורה[80].

והוא שנשברה מבעוד יום. אבל אם נשברה בשבת, אומרים שבת כיון שהותרה הותרה[81].

וכשהוא בענין שהן אסורות, אסור לטלטל בהן אפילו בבית אחד מחדר לחדר, אם בכל חדר דר אדם אחד בפני עצמו[82], כמו שיתבאר בסי׳ ש״ע[83]. וצריך להזהיר על זה במקומות שאין להם לחי או קורה.

(וגם צריך להזהירם שלא יעשו עירובי חצרות בפסח[84] בבית הכנסת[85], אלא אם כן יש ב׳ בתים בחצר בית הכנסת או בחצר הסמוכה לבית הכנסת, בענין שיוכלו להביא העירוב אצלם דרך פתח או חלון בשבת[86]).

דברי שלום

הכנסת). ואילו כאן שנשברה הקורה, ונאסר הטלטול מהמבוי לחצרות, אין השיתוף מועיל אלא לחצר שהשיתוף מונח בה, והחצרות הפתוחות לה.

[79] כדלקמן סי׳ שעב ס״ה (אין ב׳ חצרות יכולים לערב יחד, אלא אם כן יהיה ביניהם פתח רחב ד׳ טפחים, או חלון שיש בו ד׳ על ד׳, ויהיה קצתו בתוך י׳ טפחים הנמוכים לארץ).

[80] עירובין **פה, ע״ב** (עירובי חצירות בבית שבחצר, שיתופי מבואות בחצר שבמבוי). **עי׳ שם בפרש״י** ד״ה בבית שבחצר (לאפוקי בית שבחצר אחרת), וד״ה בחצר שבמבוי (לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו), הרי שלא רק העירוב צריך להיות בבית שבאותה חצר, אלא גם השיתוף צריך להיות דוקא בחצר הפתוחה לו.

דלא כהלכה ברורה סי׳ שסו ס״ק ג (וכתב מגן דוד [ט״ז ס״ק י, שהובא לעיל], דאם מניח העירוב בבית הכנסת, אם אין ראוי לטלטל, רוצה לומר אם נתקלקל הקורה המתיר להמבוי, או צורת הפתח בחצר, או באיזה מקום שאסור לטלטל לשם, אינו מועיל, כיון דהטעם של עירוב הוא משום כאלו דרים שם, וכל החצירות שייכין לשם, וכאן דאסור לטלטל לשם ... ומכל מקום אין דבריו מוכרחין, דעירובין שלנו דין שיתוף יש לו, לכך אין צריך בית דירה ... אם כן אף נתקלקל הלחי או צורת הפתח באותו חצר או מבוי שהבית הכנסת בתוכה, ואסורים לטלטל לבית הכנסת, מכל מקום אותן בעלי בתים ששורים בחצר או בבית אחד ... מועיל זה השיתוף, דאין אוסרין זה על זה).

עי׳ ברש״י בסוכה ג, ע״ב ד״ה אלא הכי קאמר עירובי חצירות בבית שבחצר (באחד הבתים שבה, ולאפוקי בית שבחצר אחרת שאין מצרפן. ושיתופי מבואות דקתני במבוי הכי נמי קאמר, באחת החצרות שבמבוי, ולאפוקי חצר שבמבוי אחרת). וראה גם לקמן (הערה 86).

וכן הוכיח בשו״ת חכם צבי סי׳ קיא (וכ״כ רש״י בפירוש בפרק כיצד משתתפין [פ]״ה ע״ב, על אומרם עירובי חצרות בבית שבחצר, לאפוקי בית שבחצר אחרת, שיתופי מבואות בחצר שבמבוי, לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו).

וכן הוא לקמן סי׳ שפו ס״ב (השיתוף צריך להיות מונח בחצר שבמבוי זה, אבל לא שבמבוי אחר שלא נשתתף עם זה, לפיכך ישראלים שדרים בב׳ וג׳ מקומות חלוקים ורחוקים זה מזה, שמפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול, מפני שאינו מתוקן בלחי או קורה או צורת פתח, או מפני שדרים שם נכרים ולא שכרו מהם רשותם, והשמש גובה קמח מכולם ועושה ממנו עירוב אחד ונותנו במקום אחד מהם, אינו מועיל להם, אלא צריכים לערב בכל מקום ומקום בפני עצמו ... שהרי אי אפשר להם להשתתף יחד, כיון שאסורים לטלטל מזה לזה, ואם כן אי אפשר לשתף מקום זה ושיהא השיתוף מונח במקום אחר שאינו משותף עמו).

[81] מ״א שם (ודוקא כשנשבר בחול, אבל נשבר בשבת שרי, כמ״ש רסי׳ שע״ד, דשרי לטלטל מחצר לחצר הסמוך לו דרך גובה הכותל).

והיינו כדלקמן סי׳ שעד ס״א (ב׳ בתים או ב׳ חצרות שעירבו יחד, על ידי שהיה ביניהם חלון או פתח, ונסתם בשבת, מותרים להשתמש מזה לזה דרך גובה כותל וחוריו, ששבת כיון שהותרה הותרה).

[82] מ״א שם (ודע דאותן חצירות האסורות לטלטל, אפילו בבית אחד אסור מחדר לחדר, כמ״ש סי׳ ש״ע ס״ג עיי״ש. וצריך להזהיר על זה במקומות שאין להם לחי או קורה).

[83] סעיף ה (חדרים ממש ... חשובים דירות, ואוסרים בחצר זה על זה, וכן לטלטל מזה לזה).

וכן הוא בשו״ת צמח צדק סי׳ מא סוף אות ח (דאף אם החצר אין בה רק בית אחד, מכל מקום כיון שיש בהבית כמה חדרים, יש לומר שהם כשני בתים הפתוחים לחצר).

[84] היינו בערב פסח, כדלקמן סי׳ שסח ס״ד (נהגו במדינות אלו לעשות העירוב בערב פסח מחלת מצה שאינה ממהרת להתעפש. ועוד שיכולין לשומרה בימי הפסח. ויכולין לשמור העירוב כל השנה).

[85] כדלקמן סי׳ שסו ס״ו (והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת). סי׳ שפז ס״א (שסומכין על השיתוף שבבית הכנסת הנעשה מפת ... נוהגין לתלותו בבית הכנסת, כדי שיהא מפורסם לתינוקות).

[86] **ט״ז סי׳ שסו** סוף ס״ק ג (במקום שאין שם עירוב בעיר כלל, ואסור לטלטל מבית לבית, שאין לעשות שם עירובי חצרות כלל, אם לא לאותן שמותרים לטלטל מחצירם לחצר שמונח העירוב כנ״ל פשוט).

והיינו כיון שהעירוב אינו מועיל לשאר החצרות שאינן פתוחות לחצר בית הכנסת, ובחצר בית הכנסת מותר לטלטל גם בלא העירוב, כדלקמן סי׳ שסו ס״ו (ומקומות שאין להם לחי או קורה למבואותיהם, או שבית הכנסת אינו במבוי המתוקן בלחי או קורה, שאין מניחים שם עירוב בבית הכנסת כמו שנתבאר בסי׳ שס״ה, אעפ״כ מותרים לטלטל בבית

וגם במקומות שיש שם לחי או קורה או צורת פתח, ונשבר התיקון באותו מבוי של בית הכנסת, אם נשבר בחול, כל המבואות אסורים, אפילו יש להם תיקון בפני עצמו[87], אלא אם כן הוא בענין שיכולין להביא אצלם העירוב מבית הכנסת:

דברי שלום

הכנסת (וממנו לחצר בית הכנסת, ואפילו אם יש שם דירה אחת בחצר בית הכנסת, אלא אם כן יש בה שתי דירות, שאז הן אוסרות זו על זו עד שיערבו ביניהן, ואם לא ערבו אסור לכל אדם לטלטל בחצר בית הכנסת, אבל אם אין בה אלא דירה אחת, ניתנית כולה לדירה זו), ואין אנשי בית הכנסת אוסרים עליה, הואיל ובית הכנסת אינה בית דירה).

ולשון מ"א שם (ולכן במקום שאין לחי או קורה, שאסורים לטלטל במבוי, ואין בעיר שני בתי החורף בבית אחד, לא יעשו עירובי חצירות בפסח, דהוי ברכה לבטלה), משמע מסגנון זה, שמועיל העירוב כל זמן שיש "בעיר שני בתי החורף בבית אחד" (אף אם אסור לטלטל משם לבית הכנסת), **צ"ע**.

וראה גם לעיל (הערה 80). מראי מקומות וציונים.

וכן הוא בפסקי הסדור, עירובי חצרות (ולא יעשו עירוב חצרות בערב פסח, אלא אם כן יש ב' בתים בחצר בית הכנסת, שיותרו על ידי עירוב זה לטלטל ולהביא העירוב מזה לזה).

[87] היינו שיש במבואות האחרים לחי או קורה או צורת הפתח, אבל אין בהם עירוב בפני עצמו, אין יכולים לסמוך על העירוב שבבית הכנסת, אלא אם כן יכולים להביא אצלם העירוב מבית הכנסת.

וכמו שאינו מועיל לחצרות אחרות שבמבוי זה (כדלעיל הערה 80), כך אינו מועיל לחצרות שבמבואות אחרים.

הוספות

א

שו"ת רבינו סי' ג – קנים של צורת הפתח המרוחק מהכותל[1]

המנהג הפשוט שלא לדקדק כלל בהעמדת הקנים של צורת הפתח, שיהיו סמוכים לכותל בפחות מג' טפחים, ולית דחש לה למ"ש הבכור שור (ריש ערובין[2]).

---

[1] נדפסה לראשונה בהוצאת זיטאמיר תר"ז. והוגהה על פי כת"י 189 דף 119 ע"א. והושלמה (בין חצאי רבוע) על פי המועתק בשו"ת דברי נחמיה או"ח סי' כד.

תוכן התשובה:

המנהג הוא שהקנים של צורת הפתח אינם צריכים להיות סמוכים לכותל בפחות מג' טפחים.

ומה שהלחי אינו מועיל אלא כשהוא סמוך למחיצות גמורות (כמבואר בשוע"ר סי' שסג ס"ח), אין זה מטעם שאם יפליגו את הלחי מהכותל יבקעו הגדיים בינם, אלא מטעם דלחי אינו נידון משום מחיצה אלא בצירוף מחיצות גמורות.

לתוכן התשובה ראה שו"ת הרב סי' כד.

*

עוד יבואו לקמן (הוספות ב-ד) תשובות הרה"ק מהרי"ל ואדמו"ר הצמח צדק, בנושא זה.

בשו"ת שארית יהודה (הוספה ב) דן בהלכה זו, ומסיק להקל. ואינו מזכיר את התשובה שלפנינו (שעדיין לא נדפסה אז).

גם בשו"ת צמח צדק (הוספות ג-ד), דן בהלכה זו בארוכה, ומסיק להקל (לכן אינו נפסל על ידי שהפליגו ג' טפחים או יותר מכותלי המבוי). ואף שעדיין לא ראה את התשובה שלפנינו (שנדפסה לראשונה בשנת תר"ז, ולא הגיעה לידיו בעת כתיבת התשובה הנ"ל). מכל מקום מזכיר אותה בתחלת התשובה שלפנינו (שמעתי מידידינו המופלג ושנון מו"ה נחמי' מדובראווני חתן דודי נ"י, שיש אצלו כתוב הדור תשובה מכאאזמו"ר הגאון ז"ל, שהשיב בנידון זה ממש. ועם היות שאינו זוכר בבירור, אך כמדומה לו קרוב לודאי שחלק על הבכור שור, ומי יבא אחרי המלך כו'), ובסופה (וכל זה להלכה, אבל למעשה אין לנו אלא פסק רבינו הגאון ז"ל נ"ע, ולא הייתי כותב את מה שכתבתי טרם ראותי דבריו הק', רק שהבנתי מדברי ידידינו ר' נחמי', שקרוב לודאי שהוא נ"ע דחה דברי הבכור שור, על כן באתי כיהודה ועוד כו').

בשו"ת דברי נחמיה או"ח סי' כד, העתיק את כל התשובה שלפנינו (עם ההשלמה), והעיר עליה על הגליון. וכן העיר עליה בהערותיו לסי' שסג ס"ח (כדלקמן הערה **שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.**).

[2] יא, ב (צורת הפתח שאמרו קנה מכאן כו' ... נראה דאותן קנים צריכים שלא יהיו רחוקים מהכותל ג' טפחים ... כי היכא דבלחי פסול אם הרחיק, דהוה ליה מחיצה שהגדיים כו', והכי נמי אי הרחיק צורת הפתח מהכותל).

הובאו דבריו בתוספת שבת סי' שסג ס"ק י, וכתב עליו (ואני תמה ... כשהרחיק את הצורת הפתח מן הכותל ג' טפחים למה לא יתיר, דבשלמא לחי הוא דלא מהני, שלא אמרו לחי משום מחיצה אלא כשהוא סמוך לכותל, אבל צורת הפתח דמקרי מחיצה ממש, למה לא יועיל, דאטו מי גרע מנעץ ד' קונדיסין).

וטעמם ונימוקם אתם, שכל המחמיר בדברי סופרים עליו להביא ראיה, כדתנן בפ"ד דידים[3]. וראייתו מלחי[4] [נפלאה ממני[5], כי מובן מדבריו[6] שהבין, דהא דאמרינן בגמרא[7] דהוי לי' מחיצה שגדיים כו', קאי גם אהפליגו מן הכותל ג' טפחים. ושגגה היא, דהא רשב"ג לא מודה בכה"ג, כדאיתא בדף ט'[8] באנו למחלוקת כו'. אלא בלמטה דוקא מודה משום שהגדיים כו', אבל בהפליגו מן הכותל לא איכפת לן בגדיים בוקעים. שהרי פרצת מבוי בעשר מראשו[9], כמ"ש התוס' דף ו ד"ה אחד זה[10], וכמ"ש המ"א ריש

דברי שלום

וכן נפסק בשוע"ר סי' שסג סוף סל"ה (מחיצה מהים שעמקו י' טפחים סמוך לשפתו, מתלקט מתוך ד' אמות, הרי זה מותר ... אבל אם רחוק ממנו ביותר מעשר אמות, אינו מועיל כלום (אלא אם כן יתקן שם בצורת הפתח)). הרי שגם אם מעמיד את הקנה ליד הנהר, מועלת צורת הפתח.

[3] משנה ג (שכל המחמיר עליו ראיה ללמד).

וכן הוא בקונטרס אחרון סי' רמח ס"ק ב (שכל המחמיר בדברי סופרים, עליו להביא ראיה וטעם לדבריו, כדתנן בפ"ד דידים).

ובשו"ת צמח צדק יו"ד סי' קנד ד"ה מעתה (ומשנה שלימה שנינו כל המחמיר בדברי סופרים עליו להביא ראי').

וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל צז, המקור שכן הוא דוקא בדברי סופרים.

[4] שהובא בשוע"ר סי' שסג ס"ח (אם הרחיק הלחי מן הכותל ג' טפחים ... לא עשה ולא כלום).

[5] השלמה זו נדפסה בשו"ת דברי נחמיה סי' כד. ותמה עליה בהגהתו שם (כדלקמן הערה 8). ואילו במהדורות הראשונות של שו"ת רבינו, קטע זה אינו מופיע.

[6] שכתב בבכור שור שם (כי היכא דבלחי פסול אם הרחיק דהוה ליה מחיצה שהגדיים כו', והכי נמי אי הרחיק צורת הפתח מהכותל).

[7] עירובין יד, ב (עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה, או שהפליגו מן הכותל שלשה, לא עשה ולא כלום, אפילו לרשב"ג דאמר אמרינן לבוד, הני מילי למעלה אבל למטה כיון דהויא מחיצה שהגדיין בוקעין בה). והיינו שאפילו לדעת רשב"ג, דאמרינן לבוד עד ד' טפחים, יודה כאן שנפסל בהגביהו מן הקרקע שלשה, כיון שהיא מחיצה שהגדיין בוקעין בה.

ומפרש הבכור שור, שטעם זה של הגדיין בוקעין בה קאי (לא רק על "הגביהו מן הקרקע שלשה", אלא) אף על "הפליגו מן הכותל שלשה". והיינו שגם ב"הפליגו מן הכותל שלשה" מודה רשב"ג שנפסל בשלשה, כיון שהגדיים בוקעין בה.

ומטעם זה רוצה לפסול אף אם הפליג את הקנים של צורת הפתח מהכותל ג' טפחים.

[8] ע"א (מבוי שרצפו בלחיין (במשך המבוי מראשו לצד סופו בשתים ושלש אמות, רש"י) פחות פחות מד' (שאין בין לחי ללחי ד' אבל יש ביניהן ג', רש"י), באנו למחלוקת רשב"ג ורבנן). הרי שלרשב"ג אינו נפסל בג' טפחים בין לחי ללחי, אף שהגדיים בוקעין בה.

והקשה על זה בשו"ת דברי נחמיה שם (לכאורה צע"ג מדף ט"ז ע"[א] עי"ש, דהתם קאי אמחיצת קנים כפירש"י). והיינו כדתנן כלאים פ"ד מ"ד (מחיצת הקנים, אם אין בין קנה לחבירו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי, הרי זו כמחיצה), ובגמרא עירובין שם (צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה, כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש), ופרש"י (דדקירת גדי מבטל לה מתורת לבוד).

ומסיים בדברי נחמיה שם (ובאמת איני יודע מה צריך מוח"ז רבינו ז"ל לכל זה, ומאי נפקא מינה, דסברתו שמחלק בין לחי לצורת הפתח נכונה, וראויה אליו). והיינו שלא תמה על המסקנא שבתשובה זו, רק על מה שנוסף בהשלמה שלפנינו, שגם בלחי אין בקיעת הגדי אוסר.

וכן העיר בהגהותיו לשוע"ר סי' שסג ס"ח (קצת קשה למה לא הזכיר כאן גם טעם דגדיים בוקעים שבגמרא, וכדרך שהזכיר זה בסעיף י"ב גבי הגביהו. לכאורה מזה משמע שרבינו ז"ל אזיל גם כאן לשיטתיה בתשובה כתב יד, שכתב דהאי טעמא שבגמרא לא קאי כי אם אהגביהו כו' ... דבריו ז"ל שם צ"ע גדול).

אמנם באמת לא אמרו במשנה שם (כדי שיכנס הגדי), ובגמרא שם (כדי שלא יזדקר הגדי בבת אחת), אלא במחיצת הקנים, שיש בין כל קנה לחבירו שלשה טפחים, שכיון שנכנסים ביניהם הגדיים, הרי הם מבטלים את כל המחיצה.

משא"כ בלחי שהעמידו ברוח רביעית של המבוי "לא איכפת לן בגדיים בוקעים" בין הלחי לכותל, כמו דלא איכפת לן בגדיים הבוקעים ברוחב הפתח, וכמו דלא איכפת לן בבקיעת הגדיים בצורת הפתח ובפי תקרה יורד וסותם, כיון שנחשבים כפתח, שתוכנו הוא שבוקעים בו אנשים וגדיים.

ולכן לא נאמר בגמרא טעם זה "כיון דהויא מחיצה שהגדיין בוקעין בו", אלא לענין "הגביהו מן הקרקע שלשה", ולא לענין "הפליגו מן הכותל שלשה".

[9] כדאמרינן ו, רע"א (מבוי שנפרץ מצידו (בכותל ארכו, רש"י) בעשר, מראשו (שהיה מבוי רחב כ' אמה וסתמו עשר אמות כדתנן והרחב מעשר ימעט ונפרצה פירצה באותה סתימה, רש"י) בד' ... כגון שנפרץ בקרן זוית). וכן נפסק לעיל סי' שסא ס"ה (אם נפרצה בקרן זוית ממש, דהיינו שהפרצה תופסת משתי רוחותיה אצל הזויות, אפילו בפחות מעשר אסור לפי שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית). אבל אם נפרץ בראשו ממש אינו אוסר אלא בעשר.

ואף שהט"ז (סי' שסה ס"ק א) פירש בדברי הטור (רס"י שסה), שאף פרצת מבוי בראשו ממש, באופן שהובא לעיל מרש"י (שהיה מבוי רחב כ' אמה וסתמו עשר אמות כדתנן והרחב מעשר ימעט ונפרצה פירצה באותה סתימה), אוסרת בארבעה טפחים.

שסה[11]. אלא] יש לדחות דהתם היינו טעמא משום דלחי אינו נידון משום מחיצה[12] אלא בצירוף מחיצות גמורות[13], שתים לפחות[14], אבל בלא צירוף מחיצות גמורות לא מהני כלל, אלא [ב]כעין פסי ביראות[15], הלכך לא מהני אלא בסמוך למחיצה גמורה, ולא במופלג ממנה, שאינו מצטרף עמה. משא"כ בצורת הפתח שאין צריך לצירוף מחיצות כלל, שהרי נעץ ד' קונדסין כו'[16]. ועי' סי' תר"ל[17].

ב

שו"ת שארית יהודה או"ח סי' ו – בענין הנ"ל[18]

צורת הפתח שהקנים שמן הצדדים רחוקים מהכותל ג' טפחים, שאי אפשר להקריבם לכותל מפני הגנקעש[19] והפריזבעש[20], ובבכור שור בריש עירובין[21] כתב שהוא פסול (ובספר תוספות שבת סי' שס"ג

דברי שלום

כבר הוכיח רבינו בסי' שסג ס"מ (והערה 270), דלא כהט"ז.

ואם כן מוכח מכאן דלא איכפת לן בפירצה זו שבראשו – שבין הקנה של צורת הפתח לבין הכותל.

[10] "אבל אם נפרץ מראשו בלא קרן זוית, לא הוי בד', דלא פליג אדרב יהודה דאמר לקמן (י, ב) מבוי שהוא רחב ט"ו אמות מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות, והשתא הוי פירצה ב' אמות".

וכן נפסק בשוע"ר סי' שסג ס"מ (ירחיק שני אמות מכותל זה, ויעמיד שם פס רחב שלשה אמות וגבוה עשרה טפחים, וכן יעשה אצל כותל השני, וישאר פתח רחב י' אמות בין פסים הללו).

הרי שלא איכפת לן במה שהגדיים יכולים לעבור בפירצה זו של שתי האמות.

[11] ס"ק ג (כשנפרץ בראשו ממש, כגון שהמבוי סתום מג' רוחות וקצת מרוח רביעית ... ונפרץ ברוח רביעית, שרי).

הרי שלא איכפת לן בבקיעת הגדיים בפירצה זו.

[12] כמובא בשוע"ר סי' שסג ס"א (שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה).

[13] כמבואר בתוספת שבת שם (שלא אמרו לחי משום מחיצה אלא כשהוא סמוך לכותל).

ונתבאר יותר בשו"ת צמח צדק שם אות ו (יש לומר שאינו חשוב מחיצה אלא בהיותו סמוך ממש לאחד משני כותלי המבוי, או על ידי לבוד דחשוב כסתום וכסמוך כנ"ל, והיינו שמצד סמיכותו והצטרפותו לאותו הכותל שהוא מחיצה גמורה עולה גם הוא לשם מחיצה, משא"כ בהיותו מופלג מהם לאו כלום הוא, כיון שמצד אחד יש פרוץ מרובה עליו הרבה. דכה"ג מצינו בכמה מקומות שמחיצה הסמוכה לחברתה נחשבת בשם מחיצה, אף אם כשאינה סמוכה אינה נחשבת למחיצה ... הרי דוקא מצד הצטרפות המחיצות דרומית מערבית כו' הוא דבא להן יתרון עצום).

[14] כמובא בשוע"ר סי' שמה ס"ו (אפילו אין בו אלא ב' מחיצות ולחי, שלחי זה נדון כמחיצה ג', ע"ד שיתבאר בסי' שס"ג).

[15] כמובא בשוע"ר סי' שמה ס"ה (כל מקום שיש לו שֵׁם ד' מחיצות, אף על פי שאינן שלימות אלא פרוצות באמצען, ואין בהן אלא אמה לכאן ואמה לכאן בכל זוית ... הרי זה רשות היחיד ... לעולי רגלים בלבד התירו לעשות כן, סביב הביראות שברשות הרבים, כדי שיהיו מים מצויים להם בשבתות).

[16] כמבואר בתוספת שבת שם (צורת הפתח דמקרי מחיצה ממש, למה לא יועיל, דאטו מי גרע מנעץ ד' קונדיסין).

וכמובא בשוע"ר סי' שסד ס"ד (אם עשה צורת פתח על גבי ד' קונדסין רשות היחיד גמורה היא), וסי' שסב סי"ט (אפילו כל הד' רוחות הן על ידי צורת פתח).

[17] סי' זה בשוע"ר לא הגיע לידינו.

ואפשר הכוונה לרמ"א שם ס"ה (רק שלא יהיו הפתחים בקרנות, כי המחיצות צריכין להיות מחוברים כמין ג"ם).

וכן נתבאר בשו"ת הצמח צדק, דלקמן הוספה ג (דאשכחן כהאי גוונא לענין סוכה, דבעריבן מחיצתא מתחשב מחיצה בקל יותר מבהיותן נפרדים, לכן יש לומר דנפסל לחי שהפליגו ג' שאז אינו חשוב נסמך למחיצות המבוי).

[18] בתשובה שלפנינו דן במה שכבר דן בו רבינו בתשובתו דלעיל, ומסיק להקל; אלא שלא נזכרה כאן תשובת רבינו דלעיל, שנדפסה לראשונה בשנת תר"ז, ולא הגיעה לידיו בעת כתיבת התשובה שלפנינו (ראה לעיל הערה 1).

בשאלה זו דנות גם תשובות אדמו"ר הצמח צדק דלקמן הוספות ג-ד.

ומסקנת שניהם להיתר; אלא שעכ"פ צריך ליזהר שלא יניחו בני המבוי את הפתח הגדול (שתחת צורת הפתח) וילכו על המדרכה (שליד הבית, שמחוץ לצורת הפתח).

ונראה מתוכן הדברים, ששלשתם נכתבו אל הגאון החסיד רבי אברהם שיינעש משקלאב, חתן רבינו הזקן, שפנה אליהם בזה (ראה לקמן הערות 35. 43. 78).

[19] הגגות הבולטים לפני הבתים, שנתבארו בשוע"ר סי' שמו סי"ב (בגגין שלנו הבולטים לפני הבתים).

והקושי להעמיד שם את הקנים של צורת הפתח נתבאר בשוע"ר סי' שסג סוף סל"ב (והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן כל המבואות על ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי מגג לגג ... ועל כן צריך ליזהר להעמיד ב' קנים גבוהים י' טפחים מכוונים ממש תחת החבל ... ואע"פ שיש אויר הרבה בין קנים לחבל, אין בכך כלום, כל שהם מכוונים תחתיו ... ויש מי שאומר שצריך שלא יהיה ביניהם אלא הפסק אויר בלבד ... לפיכך צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים, בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק דבר אחר בינתיים).

ס"ק י'[22] מיקל בזה).

תשובה

אחרי דרישת שלומו.

מכתבו הגיעני לנכון ביום אתמול, הוא יום ש"ק פרשה משפטים, אחר יציאת בית הכנסת, ועכשיו נזדמן לי נוסע אחד המוכ"ז[23], אמרתי שלא לעבור על בל תאחר, כי חדאי נפשאי להשתעשע באמרותיו הטהורות. עם היות כי הרגיזני לעלות בסלע המחלוקת, להכניס ראשי בין הרים גדולים הבכור שור והתוספות שבת. ומכל מקום לאהבת מעכ"ת לא אוכל להשיב פניו ריקם.

והנה מאי דקלסיה מר להתוספות שבת, שסתר דברי הבכור שור בטוב טעם, אנא לא ידענא. כי מה שסתר ראייתו מהתוס'[24], כל דבריו אינם עולים אלא לפי מ"ש לחזק קושיית ר"ת דשפיר קא מותיב, דלא ניחא ליה לפרש בענין דלא הוה סיפא דומיא דרישא, אבל לפי תירוץ התוס' על כרחך לא הויא סיפא דומיא דרישא, ואם כן הדרא הוכחת הבכור שור לדוכתא, דלוקמי בכהאי גוונא כגון שהרחיק ג' טפחים מן הכותל.

גם מה שכתב כיון דצורת פתח הויא מחיצה הרי עומד מרובה[25], הוא כמערכה על הדרוש, שהרי הבכור שור סבירא ליה כדעת התוס' (דף י' ע"ב ד"ה ועושה)[26], דאפילו עומד מרובה צריך שלא יהיה מופלג מן הכותל, משום שאין הטעם משום דאתיא אוירא[27] כו'.

ומה שכתב דלא גרע מנעץ ד' קונדסין[28] כו', גם הבכור שור כתב כן[29], א[י] הוי הטעם משום דאתי אוירא

דברי שלום

[20] יסודות הבנין, הבולטים מסביב לכתלי הבית, כמדרכה הגבוהה מקרקע המבוי, ומונעים את קביעת הקנים סמוך לכתלי הבית.

[21] יא, ב (כדלעיל הערה 2).

[22] "ואני תמה ... כשהרחיק את הצורת הפתח מן הכותל ג' טפחים למה לא יתיר, דבשלמא לחי הוא דלא מהני, שלא אמרו לחי משום מחיצה אלא כשהוא סמוך לכותל, אבל צורת הפתח דמקרי מחיצה ממש, למה לא יועיל, דאטו מי גרע מנעץ ד' קונדיסין".

[23] המוביל כתב זה.

[24] עירובין יא, א ד"ה איפכא (כלומר מי מהניא צורת הפתח בגובהה [כשבגבוהה יותר מעשרים אמה]. וקשיא לר"ת דהא צורת הפתח הוי קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, דל קנה דעל גביהן, ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן, דהוי כלחי משהו. וי"ל דמיבעיא ליה היכא דלא מהני לחי, כמו במפולש, או ביתר מעשר, דבעי צורת הפתח).

וכתב על זה הבכור שור שם (ואי איתא דהקנים יכולים להיות ג' טפחים מהכותל, לא הקשה ר"ת מידי, דהא לחי בעינן פחות משלשה טפחים לכותל).

וכתב על זה התוספות שבת שם (כיון דהרישא דמבוי שהניח הקורה למעלה מעשרים אמה, על כרחך לא מיירי בכה"ג, דהא קורה לא מהני ביתר מעשר או במבוי מפולש, אם כן ודאי גם הסיפא דצורת הפתח מסתמא נמי לא איירי בהכי, ומעתה ממילא נדחה ראית הרב הנ"ל, דמי לא אפשר לאוקמא דמיירי כגון שהרחיקו מן המבוי ג' טפחים, כיון דרישא דקורה על כרחך לא איירי בהכי).

והיינו מה שהגמרא מביאה על זה הברייתא (מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט ואם יש לו צורת הפתח אינו צריך למעט), שבקורה צריך למעט ובצורת הפתח אין צריך למעט. וכיון שבקורה מיירי בעשר אמה או פחות, אם כן גם בצורת הפתח מיירי בעשר אמה או פחות, והקנים סמוכים לכותל.

[25] כן כתב בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' כה (שנסמן לקמן, והובא בשו"ת צמח צדק, דלקמן הוספה ד), שמטעם זה אף אם הרחיקו יותר מד' טפחים מן הכותל כשר.

[26] שבגמרא שם מתירים מבוי הרחב ט"ו אמה, על ידי שמרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות, מטעם שמחוץ לפתח י' אמות העומד מרובה על הפרוץ. ועל זה כתבו התוס' שם, וכן נפסק בשוע"ר סי' שסג ס"מ (וצריך לחי אחר, דהאי פס לא מהני הואיל ומופלג מן הכותל שלש).

[27] וכמבואר במ"א סי' שסג ס"ק ה, שאף שדעת רבנו יהונתן (ג, א ד"ה הכשר) שלחי הרחוק מהכותל פסול מטעם אתי אוירא מהאי גיסא ומהאי גיסא ומבטל ליה, מכל מקום דעת התוס' שאף בפס ג' אמות מצרכינן לחי אחר הסמוך לכותל. וראה מה שהאריך בזה בשו"ת צמח צדק, דלקמן (הוספה ד).

[28] עירובין יא, א. ראיה זו כתב גם בשו"ת רבינו דלעיל.

[29] שם (ולדידהו נראה לומר דבצורת הפתח בכל ענין כשר, דהתם לא שייך אתי אוירא כו' דאפילו נעץ ד' קונדסין כו').

כו׳. אלא דסבירא ליה בדעת התוס׳ דנהי דמדאורייתא אפילו נעץ ד׳ קונדסין באויר רשות הרבים מהני, מכל מקום מדרבנן בעיא מחיצות[30], ועל כל פנים שתי מחיצות [כ]מבוי מפולש, הוא הדין נמי דבעיא שיהיה הקנה סמוך למחיצה (ועל זה סמך הפרי מגדים[31] וסתם בפשיטות כדעת הבכור שור, דלא כתוספות שבת).

ואולם מצד אחר נראה שהבכור שור בנה בנין קבוע על יסוד רעוע, דהא התוס׳[32] לא השאירו קושיית ר״ת בתימה או בקושי׳, אלא שתירצו בתירוץ פשוט ומרווח, ומדלא משני שינויא אחרינא אין לבנות יסוד ובנין, דיש לומר דחדא מתרי ותלת טעמי נקט. ועוד דלא ניחא להו לאוקמי באוקימתא אחריתא כגון שהרחיק כו׳, דבכהאי גוונא אמרינן בספ״ד דמנחות (דף נ״ב ע״א וע״ב) דאי לא קתני[33], ועוד דהא בגמרא דמיבעיא ליה איפכא מאי[34], היינו לכתחלה לתקן המבוי בצורת פתח, ואי איתא לתקן הלחי לקרב אצל הכותל.

גם ראייתו של מעכ״ת מהתוס׳ (עירובין כ״ד ע״ב[35]) עולה על כולנה, שלפע״ד היא נכונה מאד. ומה שדחה מר דשאני התם דמחיצה תלוי׳ נמי מתרת במים, אין זה דיחוי, דאי איתא דהיינו טעמא דמילתא כל כהאי גוונא הוה להו להתוס׳ לפרושי ולא לסתום. ובפרט כמ״ש מעכ״ת בעצמו, דהמ״א[36] כתב כן לענין ריחוק הבתים. ומה שדחה דיש לומר דהמ״א מיירי לענין מחיצה ולא לענין צורת פתח, הוא פשיטא, ופשיטא דפשיטא, דכל כהאי גוונא לא הוה ליה להמ״א לסתום אלא לפרש, דמה שמביא ראיה מהתוס׳ דכתב גבי צורת פתח, דמכל מקום בכהאי גוונא לא מהני צורת פתח (וגם רבינו אחמו״ר ז״ל נ״ע[37] כתב דמהני צורת פתח, ולא פירש שיעשה הצורת פתח סמוך לבתים דוקא. אלא דדין זה העמיד בתוך חצאי עיגול, משום דמספקא ליה, כמו ששמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול[38], ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו. ואפשר שהיה על זה איזה קונטרס אחרון).

ועוד דאפילו אם תימצי לומר בדעת התוס׳ שההיתר מהפסק הנהר הוא משום דקל הוא שהקילו במים, מכל מקום הא משמע מדברי התוס׳ דאגודא דהנהר שבעבר השני לא היו שם בתים ודיורין כלל, ואם כן איך סלקא דעתא דליעבד התם צורת פתח אי בעינן הקנים סמוך למחיצה, והתם אין מחיצות כלל, וצריך לעשות הצורת פתח באויר. ודוחק לומר דיעשה עוד פסין מצדדים אורך ד׳ טפחים, דכל כהאי גוונא הוה ליה לגמרא לפרושי (ומשום הכי נמי השמיט רבינו הג׳ אחמו״ר זצללה״ה נ״ע דעת הבכור שור, וסתם כדעת התוספות שבת).

ומכל מקום בנידון דידן שהרחיקו יותר מד׳ טפחים הרבה, בודאי יש להחמיר, וכמ״ש (דף י׳ ע״ב[39]) דלא

---

[30] ראה שוע״ר סי׳ שסד ס״ד.

[31] סי׳ שסג א״א ס״ק ה.

[32] דלעיל (הערה 24).

[33] ופירשו התוס׳ שם (דאי (כלומר דבר שאינו רגיל אלא באקראי בעלמא) לא קתני).

[34] יא, רע״א. ופירשו התוס׳ (כלומר מי מהניא צורת הפתח בגובהה) יותר מכ׳ אמה.

[35] דאמרינן בגמרא שם (וליעביד ליה צורת הפתח). ופירשו התוס׳ שם ד״ה ליעביד צורת הפתח (וליעבד ... אגודה דנהרא, היינו מעבר הנהר ... צורת הפתח). והיינו אף ששם, מעבר הנהר, אין מחיצות כלל, וצריך לעשות הצורת פתח באויר.

הוכחה זו הובאה בשם השואל, גם לקמן הוספה הבאה (ראה הערה 78). ונראה ששניהם נכתבו במענה לשו״ת הרב אברהם שיינעס הנ״ל, שהביא הוכחה זו.

[36] סי׳ שסג ס״ק לא (שיהא הנהר סמוך ממש לראש המבוי, אבל אם הוא רחוק מהבתים י׳ אמות צריך תיקון, דאותו מקום הוי פרוץ, וכ״ה בתוס׳ דף כ״ד בד״ה ליעבד צורת הפתח).

[37] סי׳ שסג סל״ה (כשהנהר ... רחוק ממנו ביותר מעשר אמות ... (אלא אם כן יתקן שם בצורת הפתח)).

[38] ראה ספרי ההלכה של אדמו״ר הזקן, מבוא ע׳ כג.

[39] וכן נפסק בשו״ע ובשוע״ר סי׳ שסג ס״מ.

לישבוק פתחא רבה כו׳. ואע״ג דבגמרא שם אמרו חזקה אין אדם מניח פתח גדול כו׳, מכל מקום הדבר ידוע שבימות הגשמים דרך הרבים מקולקלת ואי אפשר לעבור ברגל כי אם בצדי הדרכים ועל הפריזבעש דוקא. וצ״ע מזה בתשובת פנים מאירות חלק א׳ סי׳ כ״ה[40].

אלא דלפי זה גם תיקון מעכת״ה לא יועיל בימות הגשמים, שבודאי יקלקלו הקנים שמעכבים הליכתם[41]. ואין תקנה אלא לעשות צורת פתח קטן בצד הגדול. ואף שיעמיד הקנה על הפריזבע, לא הוה כהגביה מן הארץ מאחר שאין אויר תחת הקנה. ולכן אם אפשר לעשות צורת הפתח הגדול בענין זה שיעמיד הקנים על הפריזבעש וכשיגיע לגג יתעקם הקנה מעט (ובלבד שיחזקהו במסמרים אצל הכותל שלא יפול הקנה בהתעקמו) טוב הדבר, ולא יצטרך ב׳ צורת הפתח, ויהיה די בצורת הפתח אחד. וכבר בא לידי צורת הפתח שהיה רחוק מעט מן הכותל, והיה פעמים רבות שהיו עוברים בין הבית ובין הקנה מחמת קלקול דרך הרבים, וצויתי לקרב אל הכותל. רק אני עשיתי נקב בגג[42] ברצון הבעל הבית. ומכל מקום אפשר גם כן שיעשו על דרך הנ״ל, שיתעקם מעט ולא יפול וכמו שכתבתי.

ואודות מה שכתב מעכ״ת שירא מפני המחלוקת, לא ידעתי איך שייך לחלוק על המחמירים, והלא מרגלא בפומא דרבנן שהמחמיר תבוא עליו ברכה.

ג

שו"ת צמח צדק מילואים ח"ה סי' ח – בענין הנ"ל[43]

בדבר צורת הפתח שהועמד בין ב׳ כותלי המבוי רחוק יותר מג׳ וד׳ טפחים מצד שני הכותלים, כי אי אפשר להקריבו לכותלים מחמת הזוואלינעש[44] והגאנקעס[45], אם יש לחוש למ״ש בבכור שור ריש עירובין[46], דצורת הפתח שהפליגו ג׳ טפחים מן הכותל פסול, כמו בלחי[47]. והביאו הפרי מגדים[48], והחוות דעת בספר מקור חיים[49]. ובעל חיי אדם[50] החמיר ברחוק ד׳ טפחים מן הכותל על כל פנים. והתוספת שבת[51] חלק על הבכור שור.

---

[40] שאפשר אף ברבים בוקעים בו אינו נפסל אלא בפירצה מהצד, ולא בראשו. הובא ונתבאר בשו״ת צמח צדק או״ח סי׳ מא.

[41] אולי רצה לתקן לעשות מחיצה של קנים, פחות פחות מג׳ טפחים, בין הכותל ובין הקנה של צורת הפתח. ובשו״ת צמח צדק סוס״י מא מסיק, שהזוואלינעס והגאנקעש הן כמו גידודי, וסגי בזה.

[42] כמבואר בשוע״ר סי׳ שסג סל״ב, לדעה המצריכה נקב.

[43] מכת״י 1027 (קכב, א), כתב יד מוה״ר ישכר בער הורביץ, מ״ץ בליובאוויטש.

והיא מהדורה קצרה מהנדפס לקמן (הוספה הבאה). פרטים רבים שנכתבו כאן בקיצור, נתבארו יותר לקמן שם, ושתיהן משלימים זה את זה.

בפרטיות יותר ראה לעיל (הערה 1).

בסופה העיר המעתיק מוה״ר ישכר בער (כל זה השיב רבינו שי׳ להרב הגאון המפורסם רבי אברהם שיינעש משקלאב), שהוא הי׳ חתן רבינו הזקן (ראה אודותיו בית רבי פכ״ד).

ומתוכן הדברים נראה שהוא פנה בשו״ת זו גם אל הרה״ק מהרי״ל, ושלושת התשובות שלפנינו נכתבו במענה לשו״ת שלו (ראה לעיל הערה 35. לקמן הערה 78).

במהדורה החדשה של שו״ת צמח צדק חלק או״ח (הוספה לסי׳ מא), נדפסה תשובה זו בתוספת ציונים והערות, מהרמ״ד שי׳ מייזליש.

[44] יסודות הבנין, הבולטים מסביב לכתלי הבית, כמדרכה הגבוהה מקרקע המבוי, ומונעים את קביעת הקנים סמוך לכתלי הבית (ראה לעיל הערה 20).

[45] הגגות הבולטים לפני הבתים, שמונעים את קביעת הקנים סמוך לכתלי הבית (ראה לעיל הערה 19).

[46] יא, א (כדלעיל הערה 2).

[47] שמבואר בשוע״ר סי׳ שסג ס״ח.

[48] סי׳ שסג, אשל אברהם ס״ק ה.

[49] בסופו (תיקון עירובין).

[50] כלל מח סי״א.

[51] סי׳ שסג ס״ק י (כדלעיל הערה 22).

הנה שמעתי מידידינו המופלג ושנון מו"ה נחמי' מדובראווני חתן דודי[52] נ"י, שיש אצלו כתוב הדור תשובה מכאאזמו"ר הגאון ז"ל שהשיב בנידון זה ממש. ועם היות שאינו זוכר בבירור, אך כמדומה לו קרוב לודאי שחלק על הבכור שור, ומי יבא אחרי המלך כו'.

ועד שיגיעני תשובתו ז"ל אודיעו אשר מצאתי בתשובות פנים מאירות ח"א סוס"י כ"ה שפסק גם כן להקל בפשיטות. ועם היות דבנדון שנשאל עליו הי' בשער, ובכהאי גוונא יש לומר שגם הבכור שור יודה, ומוכרח הוא לפי הסוגי' דף ה' ע"ב[53], מכל מקום [מבואר] שם סוף התשובה דהוא הדין נמי בצורת הפתח. ולענ"ד נראה כן גם כן לדינא. חדא דבירושלמי[54] משמע כדעת השלטי גבורים[55] (ודברי תוספות קרבן העדה שם[56] צע"ג). ועוד והוא העיקר שאפילו להתוס'[57] אין לדמות כלל צורת הפתח דחשוב מחיצה מצד עצמו לרוב הפוסקים, וכן להרמב"ם[58] ברוח ג' דמבוי, ללחי שלא מצינו בשום מקום שיהי' חשוב מחיצה מצד עצמו, זולת בהיותו נסמך למחיצה אחת, שמצד החיבור נחשב מחיצה אע"פ שאינו חשוב מצד עצמו[59]. דאשכחן כהאי גוונא לענין סוכה[60] דבעריבן מחיצתא מתחשב מחיצה בקל יותר מבהיותן נפרדים, לכן יש לומר דנפסל לחי שהפליגו ג' שאז אינו חשוב נסמך למחיצות המבוי, ולכן גבי סוכה נמי[61] בעינן פס ד' ומשהו, ולא סגי בד' מצומצמים, אע"ג שעומד מרובה על חלל ג'. משא"כ צורת הפתח חשיב מחיצה מצד עצמו (ברוח ג' דמבוי על כל פנים להרמב"ם גם כן, ולשאר פוסקים חשוב כעומד גמור גם בד' מחיצות, כמ"ש רבינו ז"ל סי' שס"ב סי"ט שאין כאן פרוץ כו'), לכן ההפלגה אינו פוסלו ממחיצה.

רק שבאנו לדין מבוי שנפרץ מראשו שלא בקרן זוית[62], דפרצתו ביו"ד אפילו לרב הונא[63] כמ"ש התוס' (ו.[64]). רק אי בקעי שם רבים אפשר להחמיר[65] (והרמב"ם[66] חולק, וצ"ע בדעת רש"י (ה' א[67]) אי נמי שבקי כו'). אבל בנידון דידן ודאי לא חשיב בקעי רבים בצדדים אלו, דפשיטא שרוב ההולכים ברחובות אלו אינם מסתלקים לצדדים, רק מיעוטא דמיעוטא אפשר שהם מסתלקים, וכאותה ששנינו רפ"ח

---

[52] חתנו של רבי חיים אברהם בן אדמו"ר הזקן.

[53] שדלת עדיף מצורת הפתח. ונתבאר לקמן (סימן הבא).

[54] עירובין פ"א ה"ו (והוא שיהא העומד רבה על החלל), שאז גם אם הלחי מרוחק מהכותל ג' טפחים כשר.

[55] עירובין פ"א (ד, א) אות א, בשם פסקי ריא"ז פ"א ה"א אות יד (שאם היה הלחי רחב יותר מג', אע"ג שהפליגו מן הכותל ג' טפחים, הואיל והיה עומד מרובה על הפרוץ מותר).

[56] שירי קרבן שם. ונתבאר לקמן (סימן הבא ס"ב).

[57] עירובין יא, א ד"ה איפכא (שממנו הוכיח הבכור שור שצורת הפתח דינו כלחי).

[58] הל' שבת פט"ז הט"ז, ופי"ז ה"ג והי"ד. הובא בשוע"ר סי' שסב סי"ט (שאין צורת הפתח מועלת לפרצה יתירה מעשר, אלא ברוח שלישית).

[59] וכן נתבאר בתשובת רבינו דלעיל (דלחי אינו נידון משום מחיצה אלא בצירוף מחיצות גמורות, שתים לפחות, אבל בלא צירוף מחיצות גמורות לא מהני כלל).

[60] ר"ן סוכה פ"א (ב, ב) ד"ה ואמר רבא. רמ"א סי' תרל ס"ה.

[61] בשתי דפנות זו כנגד זו ומפולש ביניהם, כמבואר שם ושם.

[62] שמבואר דינו בשוע"ר סי' שסג סוף ס"מ.

[63] שבנפרץ מצדו סובר (ו, א) שפרצתו בד' טפחים, מכל מקום מודה בפרצתו מראשו שלא בקרן זוית (שבדף י, ב) שפרצתו בי' אמות.

[64] ד"ה אחד זה.

הוכחה זו הובאה גם לעיל בתשובת אדמו"ר הזקן, הוספה א (שהרי פרצת מבוי בעשר מראשו, כמ"ש התוס' דף ו ד"ה אחד זה, וכמ"ש המ"א ריש שסה), ושם נסמן (הערות 9-11). ונתבארה בארוכה בשו"ת צמח צדק סי' מא ס"ב.

[65] כדלעיל הוספה הקודמת ד"ה ומכל מקום. ונתבאר בארוכה בשו"ת צמח צדק חאו"ח סי' מא.

[66] הל' שבת פי"ז הי"ז (נפרץ בו פרצה מצדו ... מותר והוא שלא תהיה הפרצה יתר על עשר). ובשו"ת צמח צדק סי' מא אות ו (הפנים מאירות בתשובות סוף סי' כ"ה הביא דהרמב"ם פרק י"ז סימן י"ז לא הזכיר אפילו בנפרץ מן הצד האי חילוקא דרבים בוקעין בו). והיינו שלא הזכיר החילוק שהובא בשוע"ר סי' שסה ס"א (והוא שאין רבים בוקעים בפרצה זו).

[67] ד"ה מתיר פירצה (אי נמי שבקי בני מבוי פתחא קמא ונפקו ועיילי בהיא פירצה משום דדרך קצרה היא להם אפ"ה לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון). ונתבאר בשו"ת צמח צדק שם אות ג.

דשקלים מפני שהם מיעוטים[68] כו׳, וכל כה״ג לא חשיב בקיעת רבים, וכמבואר גם כן בתשובות מים רבים בדין פרשת העי[בור][69]. והרי מקור החומרא בבקיעת רבים בפרצת המבוי נובע מדין מבוי עקום[70], ושם כל העוברים במבוי הנ״ל בקעי שם, אבל הכא מיעוטא דהעוברים שם הם אפשר בקעי שם. וגם יש אומרים דבמבוי עקום כחי״ת אינו נחשב בקעי רבים, וכ״ד הריטב״א בחידושיו[71]. ואע״ג דהב״י לא פסק כן[72], מכל מקום בנידון דידן כו״ע מודים. ועי׳ מ״ש בשו״ע סוס״י שס״ג[73] וצריך ליזהר וכו׳, יעיין מר במה שהגיה התפארת שמואל בהג״א פ״ק דעירובין אות ט׳ לרבה וכו׳[74], וכל שכן דמן הסתם לא חיישינן לזה. גם הזוואלינעש והגאנקעש יש לומר דחשיב גידודי[75]. לכן מכן הלין טעמי נלענ״ד דאין כאן חשש מצד ההפלגה שהפליגוהו מן הכותלים.

וכל זה להלכה, אבל למעשה אין לנו אלא פסק רבינו הגאון ז״ל נ״ע, ולא הייתי כותב את מה שכתבתי טרם ראותי דבריו הק׳, רק שהבנתי מדברי ידידינו ר׳ נחמי׳, שקרוב לודאי שהוא נ״ע דחה דברי הבכור שור, על כן באתי כיהודה ועוד כו׳.

גם ראיית הבכור שור מהתוס׳ (יא.) אי אפשר להעמיד לדעת מהרא״י בתרומת הדשן סי׳ ע״ד[76]. ואמת שהקרבן נתנאל[77] השיגו, וממנו לקחתי דעל כל פנים מהרא״י לא סבירא לי׳ דקדוק זה דהבכור שור.

והראי׳ שהביא כת״ר מהתוס׳ (כד:[78]) להקל נכונה היא בעינינו. והדיחוי שדחה כת״ר משום דקל הוא שהקילו על פני המים, הוא חוזר ונראה, לפי מ״ש רבינו ז״ל סי׳ שנ״ה סעיף יו״ד[79] שלא הקילו אלא כשעשה המחיצה לשם המים להתיר בהם הטלטול וכו׳, והוא מבואר בב״י, ובהנידון שבהתוס׳ לא נעשית המחיצה להתיר הטלטול בהמים רק בהרחבה והשביל וכו׳, דמהנהר יש לומר שאסור לטלטל כדתנן[80] אמת המים כו׳, עי׳ סי׳ שנ״ו. ואע״ג דהתוס׳ כתבו שהנהר הי׳ נמוך מצד אחד, ומבואר בסי׳ שנו

---

[68] מפני שהן מיעוטים מסתלקין לצדדין.

אמנם מהרי״ל חושש לזה (בהוספה הקודמת), מפני שבימות הגשמים אי אפשר לעבור ברגל כי אם בצדי הדרכים.

[69] בנושא פרשת העיבור דן שם סי׳ לד-ח. ובסי׳ לו מחלק בין דרכם לעבור שם לבין אין דרכם (בנידון דידן, דלאו רבים עוברים במקיף, ולא מסתגי להדיא לבני העיבור, ודוקא בדרך מקרה יעבור בם לפעמים אי זה יחיד, היאך אמרינן בהו אתו רבים וכו׳).

[70] כמבואר בעירובין ו, א (מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ... אלמא פירצת מבוי מצידו בד׳ ... שאני התם דקא בקעי בה רבים).

[71] עירובין ו, א ד״ה רב אמר (ולענין פתח עקום כצורת חי״ת, נראין דברי ריב״א ז״ל, דלכו״ע תורתו כסתום).

[72] וכ״ה בשוע״ר סי׳ שסד ס״ה (ואם עשוי כמין ח׳, צריך צורת פתח בשני עקמומיותיו, ולחי או קורה בשני ראשיו).

[73] סעיף לד. ובשוע״ר שם ס״מ (וצריך ליזהר שלא יניחו בני המבוי את פתח הגדול שבין הפסים שהלחי מתוקן בו, וילכו להם דרך פתח קטן שבין פס לכותל, שאם כן נתבטל תורת הפתח מן הגדול ... אלא אם כן יעשה צורת הפתח להקטן).

[74] בהגהות אשרי פ״א סי״ב (ואי עבדי צורת הפתח לזוטא, לא בטל). ובתפארת שמואל שם הגיה (ואי עבדי צורת הפתח לרבה, לא בטל). ונתבאר בשו״ת צמח צדק סי׳ מא אות ד.

[75] שבגמרא שם (התם דאיכא גידודי), ופירש״י (שנשתייר מן הכותל ביסוד ג׳ או ד׳ טפחים גובה על כל פני הפירצה, שאינה נוחה לעבור בה). הובא בשוע״ר סי׳ שסה ס״א (אם נשתיירו גידודים מהכותל שנפרץ שהם מעכבים ההילוך). ונתבאר שם אות ט.

ומכל מקום חושש לזה מהרי״ל, בהוספה הקודמת (שבימות הגשמים דרך הרבים מקולקלת ואי אפשר לעבור ברגל כי אם בצדי הדרכים ועל הפריזבעש דוקא).

[76] ״דהא דכתב דבעינן כעובי אצבע, מוכח דלא קאי אלא אמבוי שתקנוהו רק בלחי ... אם הכשר המבוי בצורת הפתח, דלא מפרש תלמודא שיעורא, אלא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גבה, איכא למימר דבמשהו סגי״.

[77] עירובין פ״א סי׳ יג ס״ק ו, שמתוס׳ זה גופא מוכח דלא כמהרא״י בתרומת הדשן.

[78] דאמרינן בגמרא שם (וליעביד ליה צורת הפתח). ופירשו התוס׳ שם ד״ה ליעביד צורת הפתח (וליעבד ... אגודה דנהרא, היינו מעבר הנהר ... צורת הפתח). והיינו אף שמעבר הנהר, אין מחיצות כלל, וצריך לעשות הצורת פתח באויר.

הוכחה זו הובאה בשם השואל, גם לעיל הוספה הקודמת (ראה הערה 35). ונראה ששניהם נכתבו במענה לשו״ת הרב אברהם שיינעס הנ״ל, שהביא הוכחה זו.

[79] וכ״ה בשוע״ר סי׳ שנו ס״א וסי׳ שעו ס״א.

[80] עירובין פז, א (אמת המים שהיא עוברת בחצר אין ממלאין הימנה בשבת).

בט״ז סק״ד[81] דכשאינו עמוק י׳ טפחים אינו חולק רשות לעצמו, ואם כן הצורת הפתח מועיל לטלטל ממנו גם כן. אך זה אינו, דמ״ש התוס׳ נמוך, כוונתו שאין לו גידודי כמו בעבר הנהר, אבל הנהר עצמו יש לומר שעמוק יו״ד. ועוד דאכתי לא דמי להיכא שעשה המחיצה רק להתיר הטלטול בהמים, דשם הוא שהקילו וכו׳, אבל הכא נעשה העיקר על כל פנים לשם הרחבה והשביל כו׳.

ד

שו"ת צמח צדק או"ח סי' מ – בענין הנ"ל[82]

בדבר צורת הפתח העשוי בפתח המבוי והוא רחוק יותר משלשה טפחים מהכותל המבוי וכן מהכותל השני. כי אי אפשר להקריבו סמוך ממש לכותלי המבוי מחמת הזוואלינעש של הבתים הבולטים כמה וכמה טפחים מן הכותל. ומחמת הגאנקעש. ועל כן הוא רחוק מכותלי׳ יותר משלשה ואף מארבעה טפחים. שאחד מן המורים פסל אותו ע״פ מ״ש הבכור שור פ״ק דעירובין דהקנים של צורת הפתח צריכים שלא יהיו רחוקים מהכותל שלשה טפחים כי היכי דלחי בעינן שיהי׳ בינו להכותל פחות משלשה טפחים כמ״ש דף י״ד ע״ב. והתוספות שבת סי׳ שס״ג ס״ו סק״י חלק עליו. והפמ״ג במ״א שם סק״ה הביא ג״כ לפסול בזה כדברי הבכור שור. וכ״כ החוות דעת בספרו מקור חיים. ובעל חיי אדם החמיר בד׳ טפחים מן הכותל:

הנה בתשו׳ פנים מאירות ח״א סי׳ כ״ה פסק דבצורת הפתח אף הרחיקו יותר מארבעה טפחים מהכותל כשר. אף שהנדון שנשאל עליו הפנים מאירות הוא שהעמידו כמו שער כדינו עם צורת הפתח. ושער יש לומר דהיינו דלת. ובדלת יש לומר שגם הבכור שור יודה דעדיף טובא מצורת הפתח כמ״ש התוס׳ ריש עירובין (דף ב׳ סע״ב) ד״ה אלא מעתה. דהוי כמחיצה מעלייתא אף שבדף (ו׳ ע״ב) ד״ה והאמר רבה כתבו דוקא היכא דאיכא שלשה מחיצות גמורות. אבל הכא דשלישית ע״י דלת רביעית נמי צריך דלת. מכל מקום עכ״פ גם שם מוכרח בגמרא דדלת עדיף מצורת הפתח. אך מכל מקום בדברי הפמ״א שם ספסי׳ הנ״ל מבואר דלאו מצד שער התיר כ״א מצד צורת הפתח כמ״ש אבל בנדון דידן אפילו תיקון אין צריך דהא האי צורת הפתח חשוב כמחיצה וניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואין צריך שום תיקון אחר. וראי׳ לזה דצורת הפתח חשיב כעומד כו׳ וא״כ פשוט וברור היכא דאית לי׳ צורת הפתח הוי כעומד כו׳ אלא אפי׳ לדעת הרמב״ם כו׳ ברוח שלישית כו׳ עכ״ל. הרי מתיר בצורת הפתח לבד בלי דלת. ואפשר שגם בנדון שלו לא הי׳ דלת כלל. דהכי משמע בסוף התשו׳ שלהתיר העובדא שנשאל הוכרח לכל הנ״ל להוכיח דצורת הפתח הוי עומד גמור:

קיצור. בתשו׳ פנים מאירות סי׳ כ״ה פסק דצורת הפתח אף אם הרחיקו יותר מארבעה טפחים מן הכותל כשר כמש״ש דהא האי צורת הפתח חשוב כמחיצה וניתר בעומד מרובה על הפרוץ:

ב והנה הבכור שור עצמו כתב דלהש״ג ודאי מהני צורת הפתח שהפליגו מן הכותל שלשה טפחים כיון דלהש״ג מהני אף לחי שהפליגו אם הלחי רחבו מרובה על האויר שבינו לכותל. וז״ל הש״ג אסוגיא (דף

---

[81] ״אמת המים שגבוה י׳ ורחבה ד׳ נחשבת לרשות בפני עצמה, ואינה בטילה גבי חצר״. ושם ס״ק א (דאם אינו כן אין נעשה רשות לעצמה, ואין צריך תיקון ... ואם היא ברשות היחיד הוה גם כן רשות היחיד). וכן הוא בשוע״ר שם ס״א (אמת המים העוברת בחצר, עמוקה י׳ טפחים ורחבה ד׳, אין ממלאים הימנה ... הואיל והיא עמוקה עשרה ורחבה ד׳, שזהו שיעור חילוק רשויות זו מזו, וכיון שאינה בטילה לחצר, הרי היא כרמלית בחצר).

[82] והיא מהדורה הארוכה מהנדפס לעיל (סימן הקודם). פרטים רבים שנכתבו כאן באריכות, נזכרו בקיצור יותר לעיל שם, ושתיהן משלימים זה את זה. בפרטיות ראה לעיל (הערות 1. 43).

במהדורה החדשה של שו״ת צמח צדק חלק או״ח (סי׳ מ), נדפסה תשובה זו בתוספת ציונים והערות מהרמ״ד שי׳ מייזליש.

בהמשך לתשובה שלפנינו, כתב תשובה נוספת (שם סי׳ מא), המתחלת: ״ועתה נעיין בשיעור האויר שבין הצורת הפתח לכותלי המבוי, בכמה אינו פוסל משום דין מבוי שנפרץ״. והיא מהדורא ארוכה מהחלק השני של הנדפס לעיל (סימן הקודם). ולא נעתקה כאן, כיון שאינה קשורה לשו״ת רבינו הזקן (הוספה א דלעיל).

י״ד ב׳) אמר רבא עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה או שהפליגו מן הכותל שלשה לא עשה כלום אפי׳ לרשב״ג דאמר אמרינן לבוד (בגמרא דף ט״ז א׳ ב׳) הני מילי למעלה (כגון היוצא מכותל זה ואינה נוגעת לכותל אחר דאפליגו בה רשב״ג ורבנן לעיל עמוד א׳) אבל למטה כיון דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בו לא קאמר עכ״ל. וע״ז כתב ריא״ז בש״ג וז״ל ונראה בעיני שאם הי׳ הלחי רחב יותר משלשה טפחים אע״פ שהפליגו מן הכותל שלשה טפחים הואיל והי׳ עומד מרובה על הפרוץ מותר כמבואר בקונטרס הראיות עכ״ל. וכן משמע מדברי הר״ר יונתן שם לפמ״ש המג״א סי׳ שס״ג ס״ו סק״ה בהא דצריך שלא יהא הלחי רחוק מן הכותל ג׳ טפחים שהרר״י כתב הטעם דאתא אוירא דהאי גיסא ומבטל ליה. וכתב המ״א עוד לכן אם הלחי רחב משלשה שרי. הואיל ועומד מרובה על הפרוץ. ש״ג ריא״ז עכ״ל המ״א. ודברי הרר״י אלו הם על המשנה לחיין שאמרו כו׳ ר׳ יוסי אומר רחבן שלשה טפחים והובאו בתוי״ט מ״ו. הנה השוה המג״א דעת הרר״י לדעת ריא״ז מבואר דהרר״י ס״ל כדינו של ריא״ז כמ״ש שהרר״י כתב כו׳ לכן אם כו׳. ש״ג ריא״ז כנ״ל. (ומכל מקום דברי המג״א סעי׳ ל״ד ס״ק ל״ז בשם הרר״י צ״ע לפ״ז) אלא שהבכור שור פי׳ כוונת הרר״י בדרך אחרת וז״ל אמנם המעיין בדברי הרר״י נראה דאין כוונתו כמו שהבין בו המג״א ולא כתב האי טעמא כ״א אליבא דרבי יוסי ודייק מדס״ל לר׳ יוסי דבעינן שהלחי יהא רחב שלשה טפחים אלמא דס״ל טעמא דלא ליתי אוירא כו׳ ומכשיר ברחב. אבל אנן ס״ל כמ״ש בגמרא טעמא משום דה״ל מחיצה שהגדיים כו׳ ואפי׳ רחב טובא פסול ולא פליג אתוספות. תדע דהא בהדיא כתב כן והביאו המג״א דאפילו הלחי רחב הרבה כל שהרחיקו שלשה טפחים צריך קורה או לחי אחר עכ״ל הבכור שור. ודברי המג״א הן בסעי׳ ל״ד ס״ק ל״ז. גם הפמ״ג ס״ו סק״ה הניח דברי המג״א בצ״ע. ובאמת אין משם ראיה שאע״ג שהתוספות פ״ק (דף יו״ד) ד״ה ועושה פס שלש אמות כתבו וצריך לחי אחר דהאי פס לא מהני הואיל ומופלג מן הכותל שלש דקאמר לקמן דלא הוי לחי עכ״ל. מכל מקום הר״ר יונתן יש לומר דלאו מהאי טעמא ס״ל דצריך לחי אחר אלא כמו שכתב האלי׳ רבא סי׳ שס״ג סמ״ב ס״ק ל״ד בשם עה״ק להרשב״א וז״ל ולחי או קורה מתירין אותה ואויר שמן הפסין ולכותלין אין צריך כלום שהרי ניתר בעומד מרובה על הפרוץ עכ״ל ספר עה״ק. וע״ז כתב הא״ר ומשמע דהא דפס לא נחשב ללחי משום שהוא חוץ לעשרה. אבל המ״א כתב בשם התוספות טעם כיון שמופלג מן הכותל שלשה ועיין סעי׳ ו׳ עכ״ל וכ״כ התוספות שם סמ״ב ס״ק ע״ז וז״ל וצריך לחי אחר כיון שמופלג שלשה מן הכותל עס״ו מג״א עכ״ל. ובס״ו כתב הא״ר על דברי המ״א בשם התוספות דצ״ע. (הג״ה אחר זמן רב. והפמ״ג סעי׳ ל״ד באשל אברהם כתב וז״ל עמ״א ועיין במ״א ס״ו אות ה׳. וא״כ לכאורה דברי הרר״י קשה מדידי׳ אדידיה ועיין תב״ש בחידושין לעירובין הובא בתו״ש אות יו״ד עכ״ל הפמ״ג. ועמ״ש לעיל מה שיש קושיא על הרר״י מדידיה אדידיה ומ״ש הבכור שור. ולזה נתכוון הפמ״ג. עכ״ה אחר זמן רב). גם הריטב״א שם חלק עמ״ש התוס׳ שם ד״ה עושה פס. דהוה כמבוי עקום כו׳. ולענין לחי כתב נותן שם לחי להכשירו ולא פריש לה דפשיטא דלחי או קורה בעינן ככל מבוי דעלמא ע״כ. ומזה יש לדקדק ג״כ דס״ל הטעם כמ״ש הא״ר כיון שנשאר עשרה אמות והפס הוא חוץ לעשר אמות. דאילו הטעם כמ״ש התוס׳ אין זה פשיטא שהרי אדרבה ריא״ז ס״ל דלחי הרחב יותר משלשה אינו נפסל במה שהפליגו מן הכותל שלשה. וכ״מ בירושלמי כדלקמן. וא״כ אף אם להריטב״א אינו כן אין שייך לומר ע״ז דפשיטא דלחי או קורה בעינן. אבל אם הטעם כמ״ש האלי׳ רבא יש לומר דפשיטא הוא. יש לומר הא דאפילו הפס רחב הרבה צריך לחי אחר יש לומר משום שהוא חוץ לעשרה אמות של רוחב המבוי. אך קשה מדין לחי שהוא נראה מבחוץ ושוה מבפנים לפרש״י פ״ק דערובין (ד״ט ע״ב) וספ״ק דסוכה (די״ט ע״א) ונראה שהוא סוף הדופן שאינו בולט כלום לתוך חלל הפתח עכ״ל ספ״ק דסוכה. א״כ אם פתח המבוי רחב עשר אמות הרי הלחי הוא חוץ לעשר ונוסף ע״ז ג״כ שאינו נראה מבפנים כלל ועכ״ז נידון משום לחי. (הג״ה. והיינו אף אם מה שנראה מבחוץ זהו כמו פס הנ״ל כן משמע ברש״י פ״ק דסוכה (די״ט ע״א) ד״ה דאמר מר שכתב או מן הצד וכ״כ הר״ן שם. עכ״ה). ואפשר משום דהו״ל כמו לחי העומד מאליו שבגמ׳ (דט״ו ע״א) דס״ל לרבא דאינו עולה ללחי וכאן אף שאינו מאליו מכל מקום הרי הועמד בשביל למעט המבוי (מעשרים אמה) ולא הועמד לשם לחי והו״ל כעומד

מאליו. ואף לאביי שם יש לומר הכא גרע טפי כיון שעושה פעולה א׳ למעט (מעשרים) אינו עולה לשם לחי. וגם בצירוף הטעם דהא״ר שהוא חוץ לעשרה אמות. ומכל מקום צ״ע. והרא״ש ורי״ו לא הזכירו בפירוש שצריך לחי אחר. ומצאתי בירושלמי כדעת ריא״ז בש״ג וז״ל הלכה ו׳ אמתניתין לחיין שאמרו כו׳ ר׳ יוסי אומר כו׳. מתניתין במשוכין מן הכותל (שהלחיים משוכים מן הכותל הוא דפליג ר״י ומצריך שיהי׳ רחבן שלשה טפחים) אבל אם היו סמוכין לכותל אף ר״י מודה (דסגי ברוחב כ״ש) ותני כן עשה לחיי׳ למבוי אם גבוהים מן הארץ פחות משלשה או שהיו סמוכין לכותל פחות משלשה מותר. שלשה והוא שיהא העומד רבה על החלל (אם הלחי הוא רחוק שלשה צריך שיהי׳ הלחי רחב שיהא העומד רבה על החלל שבין הלחי לכותל) והקשה שם בקה״ע בתוספותיו מאי קאמר ותני כן כו׳ הא אדרבה מברייתא משמע דאף בסמוכין פליגי ומסיק לכן נ״ל דה״ג ולא כן תני כו׳ וקושיא היא על מ״ד דבסמוכין מודה ר״י דבברייתא איפכא תניא דבמשוכין מודו רבנן וניחא הכל עכ״ל. א״כ עכ״פ מודו רבנן דבמשוכין מן הכותל שלשה טפחים מהני ג״כ אם הלחי רחב יותר משלשה טפחים עד שהעומד מרובה על החלל. ואם ניישב הגירסא שלפנינו בירושלמי נאמר דבמשוכין מן הכותל פחות משלשה טפחים ומכל מקום אינן סמוכין ממש. ע״כ בהא פליגי ר׳ יוסי סבר דצריך שלשה טפחים ברוחב הלחי כיון שאינו סמך ממש. וחכמים סברי דכיון דאין משוכין שלשה ה״ל כסמוכין ובמשוכין שלשה לכ״ע צריך שיהי׳ העומד מרובה מהחלל. ואין להקשות על פירוש זה דאם מיירי במשוכין תוך שלשה ה״ל כסמוכין ממש. דיש לומר כיון שאינו סמוך רק ע״י לבוד ל״ד לסמוך ממש וכמו שלא התירו מחיצה של שתי רק בשיירא. וכן גבי צורת הפתח ס״ל לרב ששת (די״א ב׳) דצריך ליגע. ולכאורה משמע ליגע ממש אך בב״י ססי׳ שס״ב מבואר דתוך שלשה חשוב כמו ליגע. ומכל מקום יש לומר במשוכין תוך ג׳ שייך גזירה לר״י כמ״ש הר״ר יונתן אף בסמוכין ולהירושלמי מודה בסמוכין דלא גזרינן (ועי׳ תוס׳ ד״ט ע״א סד״ה שאין. דהא משוכה מבחוץ אפילו פחות משלשה לא אמרינן לבוד). אבל א״א לומר דברייתא דמייתי ירושלמי אתיא לר׳ יוסי לבד. דא״כ רבנן דמקילי בלחי כ״ש עכצ״ל אפי׳ הלחי רחוק מהכותל שלשה וזה א״א לומרו. דבהדיא תני בתוספתא פ״ג דאם רחוק מהכותל שלשה צריך למעט. א״כ הברייתא אתיא לרבנן ג״כ. וא״כ זהו כדעת ריא״ז. אלא דמכל מקום אין מזה הכרח גמור נגד התוספות דכיון דש״ס דילן פליג בהא אירושלמי. היינו דפלוגתא דר׳ יוסי ורבנן לש״ס דילן הוא אפילו בסמוכין ממש. א״כ אפשר דגם בהא לא ס״ל כירושלמי. דאם הפליגו מהכותל שלשה יש לומר לא מהני אפילו הלחי רחב משלשה. מיהו לבעל קה״ע לא פליגי כלל:

קיצור. הבכור שור עצמו כתב דלדברי ריא״ז בש״ג ודאי מהני צורת הפתח שהפליגו מהכותל כיון דלדידי׳ גם לחי שהפליגו כשר כשהלחי רחב מהחלל וכדברי ריא״ז משמע מדברי הר״ר יונתן במשנה גבי ר׳ יוסי אומר. אע״ג דהבכור שור פי׳ דזהו רק לר׳ יוסי ולא לרבנן אינו מוכרח. וראיית הבכור שור ממ״ש הר״ר יונתן גבי ג׳ אמות דצריך לחי יש לומר הטעם כמ״ש הא״ר ס״ק מ״ב משום שנשאר עשרה אמות. דאל״כ יהיו דברי הר״ר יונתן סותרים זא״ז וכ״מ מהריטב״א. ומכל מקום קשה על טעמו של הא״ר מדין נראה מבחוץ ושוה מבפנים לרש״י ובירושלמי אמתניתין לחיין שאמרו מבואר בהדיא כדברי ריא״ז בש״ג בענין לחי. ומכל מקום יש לדחות הראיה מהירושלמי משום שיש לומר דבלא״ה ש״ס דילן אינו סובר כהירושלמי בפי׳ פלוגתא דרבנן עם רבי יוסי:

ג והנה גם במ״ש התוס׳ (ד״י) ד״ה ועושה פס דהטעם שצריך לחי אחר הואיל והפס מופלג מן הכותל שלש מבואר ג״כ בירושלמי לא כן. דז״ל אמתניתין קמייתא הי׳ רחב בתוך חמש עשרה אמה רבי בא ורב הונא בשם רב עושה פס של שלשה אמות וכל שהוא. מרחיקו מן הכותל שתי אמות (ומתחיל לעשות שם פס ועושהו משלשה אמות וכל שהוא לסתום הפתח ונמצאו חמש אלו סתומות שפרצות שתי אמות ניתרות בעומד מרובה עליהן וכל שהוא היותר משלשה אמות ללחי לרוחב המבוי) אותו כ״ש נידון משום לחי והשאר והוא שיהא העומד מרובה מהחלל. ויעשה פס ארבעה טפחים (באמצעי וסגי בהכי) ולא כן תני (במבוי שנפרץ במלואה דסגי בפס ד׳) עושה פס של ארבעה טפחים. א״ר בר פפי כדי להתיר

שניהן בלא קורה (שני החללים שבשני צדי הפס בלא קורה דפס זה של שלשה וכ״ש בלחי וקורה חשוב וכדפרישית) הרי דהירושלמי ס״ל דהפס עצמו עולה משום לחי אעפ״י שמופלג מן הכותל שני אמות ואין הכרח לומר דש״ס דילן פליג אירושלמי דמ״ש הפוסקים דלש״ס דילן צריך לחי אחר היינו משום שהפס רק שלשה אמות ובכה״ג ס״ל לירושלמי ג״כ דאינו עולה משום לחי. דדוקא הכל שהוא היותר משלשה אמות עולה משום לחי. ולכאורה זהו ראי׳ לטעמו דהאלי׳ רבא דלעיל. ואף את״ל שזהו דוחק. דא״כ ה״ל להש״ס ג״כ לומר עושה פס שלשה ומשהו ונצטרך לומר דבפס ס״ל לש״ס דילן דלא מהני יש לומר הטעם משום דבלחי צריך ג״כ היכר קצת שהוא לשם לחי כמ״ש התוס׳ (דף ה׳ ע״ב) ד״ה ארבע אמות. ובפס אין היכר כלל מאחר שנעשה למעט רוחב המבוי מט״ו אמה. וא״כ אינו משמש שני דברים וגרע מלחי הבולט לדופנו של מבוי ארבעה אמות דאינו עולה משום לחי מטעם דאין בו היכר כו׳ וה״ה הכא אף שרחבו רק שלשה כיון שנעשה בשביל תיקון אחר אבל בשאר לחי רחב יש לומר דמודה ש״ס דילן לירושלמי דכשר אף שהפליגו מהכותל כיון שעומד מרובה מהחלל. והנה הקה״ע בתוספותיו שם ד״ה עושה פס שלשה וכ״ש כו׳. כתב וז״ל כתבו תוס׳ בפרקין (דף יו״ד ע״ב) בד״ה ועושה פס ב׳ אמות. וצריך לחי אחר דהא פס לא מהני הואיל ומופלג מן הכותל שלש דקאמר לקמן דלא הוי לחי ע״כ ודבריהם ברורים דלכך קאמר כאן דבעי׳ פס שלשה וכל שהוא יותר ללחי. ועיין במ״א סי׳ שס״ג ס״ו ודלא כש״ג עכ״ל. הנה הבין שיש לומר דהירושלמי והתוס׳ עולים בקנה אחד. ואינו מובן כיון דלהתוס׳ לחי שהפליגו מן הכותל ג׳ טפחים לא מהני אף אם רוחב הלחי יותר מג׳ טפחים. א״כ מה יושיענו אם הפס הוא שלשה וכל שהוא. מכל מקום הרי הכ״ש העולה מן הלחי מופלג מן הכותל. ואין לתרץ דאף שמופלג מהכותל עכ״ז הרי הוא סמוך לשלשה אמות של רוחב הפס. וה״ל כסמוך לכותל. דא״כ אמאי יפסל לחי שהפליגו מהכותל שלשה טפחים אם הלחי רחב שלשה טפחים ושני משהויין. דאותו משהו העולה ללחי הוא סמוך לג׳ טפחים ומשהו. ודוחק לומר דמפני שאין צריך למעט רוחב המבוי עולה הכל לשם לחי יפסול משום שהפליגו דע״ז יציבא בארעא כו׳. ועוד דבהדיא ס״ל להירושלמי דלחי שמשוך מן הכותל ג׳ טפחים כשר כשהלחי רחב מג׳ טפחים. א״כ זהו כריא״ז בש״ג ולא כהתוס׳. והכרח התוס׳ מסוגיא (דף יו״ד) ועושה פס כו׳. שס״ל שצריך לחי אחר. יש לומר שאינו מטעם שהפליגו אלא כמ״ש הירושלמי כאן כיון שהפס רק שלשה כו׳ או משום שאין בו היכר כנ״ל:

קיצור. שמהירושלמי גבי ועושה פס שלשה מבואר ג״כ דהא דפס שלשה אינו עולה משום לחי אינו משום שמופלג מהכותל אלא כיון שנשאר יו״ד אמות חוץ מהפס. ואם הפס שלשה ומשהו עולה משום לחי. ואפשר ש״ס דילן ס״ל ג״כ כהירושלמי דכשהפס שלשה ומשהו עולה משום לחי וכמ״ש הא״ר. ואת״ל דלש״ס דילן לא מהני זהו מפני שאין בו היכר שהוא לחי. ועכ״פ הירושלמי ס״ל כריא״ז בש״ג ודלא כהקה״ע בתוספותיו ד״ה ועושה פס:

ד העולה מזה דלהירושלמי דס״ל כדעת הרר״י והריא״ז פשיטא דשרי בצורת הפתח שהפליגו מן הכותל ג׳ טפחים ואפילו יותר וכדלקמן אי״ה. וע׳ בהרמב״ם פי״ח מה׳ שבת ה״ב והמגיד שם כתב דהרמב״ם פסק שם כאביי ואע״ג דרבא פליג הירושלמי מכריע. לכן אף להחולקים שם שאני דהלכתא כרבא לגבי אביי. אבל הכא במחלוקת שבין התוס׳ עם הריא״ז והרר״י אפ״ל לכ״ע שהירושלמי מכריע. אך באמת אף אם העיקר כהמג״א דס״ל כהתוספות ולא כהריא״ז. מכל מקום בנדון שאילתינו אין צורך לזה. דגם להתוס׳ נראה ברור דצורת הפתח אין נפסל במה שהפליגו מן הכותל שלשה או אפילו יותר וכמ״ש הפמ״א בפשיטות. וקודם כל נאמר דמ״ש הבכור שור וראיה ברורה לזה מדברי התוס׳ די״א ע״א ד״ה איפכא מאי שהקשה ר״ת דהא צורת הפתח הוי קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן דל קנה דעל גביהן ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו עכ״ל. ואי איתא דהקנים של צורת הפתח יכולין להיות ג׳ טפחים מהכותל לא הקשה ר״ת מידי דהא לחי בעי׳ פחות מג׳ טפחים מהכותל עכ״ל. יש לדחות כיון שסברא זו דצורת הפתח לא יהי׳ מהני בגובה יותר מעשרים זהו משום דליכא הכירא בקנה שע״ג כמו בקורה. משא״כ בלחי. אבל מדינא יש לומר דצורת הפתח חשוב כמחיצה. וא״כ גם הכירא איכא מצד

הלחי אף שמופלג ג׳ טפחים ולא מהני מצד עצמו מכל מקום ע״ז מהני הצורת הפתח שלא יפסל הלחי אף שמופלג ג׳ טפחים. ועכצ״ל כן לדעת התה״ד סי׳ ע״ד שחילק שם בין קנים דצורת הפתח ללחי שמ״ש מהר״ם במרדכי דבעי׳ כעובי אצבע זהו בלחי דהתם בעי׳ שיעור לעובי הלחי (מיהו לא יתכן זה להרמב״ם דמכשיר בלחי שעשאו מעצי אשירה). אבל בצורת הפתח סגי בקנה כל שהוא. וא״כ יהי׳ קשה לדבריו מאי מקשה ר״ת. הא יש לומר דספיקו דהש״ס הוא כשהקנים של צורת הפתח הם פחות מעובי אצבע. ואמת שהק״נ פ״ק ס״ק מ״ח השיג על התה״ד מהאי טעמא. וממנו לקחתי ראי׳ זו דעכ״פ התה״ד לא ס״ל ראי׳ זו. וצ״ל הטעם ע״ד שכתבתי דאף אם בלחי לבד צריך כעובי אצבע. מכל מקום ע״ז מהני הצורת הפתח אף שגבוה מעשרים שלא יפסל הלחי מחמת שהוא פחות מעובי אצבע. וא״כ תו שפיר מקשה ר״ת. או יש לומר להתה״ד דקושיית ר״ת הוא מפני שרוב צורת הפתח נעשים מקנים בריאים וחזקים כמו לחי. או יש לומר שבכלל תירוץ דהתוס׳ ויש לומר כו׳ יש לתרץ ג״כ דמיירי בשהקנה אינו עולה ללחי. וכמ״כ יש לתרץ ג״כ על ענין קושיית הבכור שור. ועכ״פ כיון שלפ״ד התה״ד ורמ״א סי׳ שס״ג ס״ו שהביאו מוכרחים לומר דאין לבנות יסוד על קושיות הק״נ והבכור שור א״כ כ״ש שאין לחדש מחמת זה דין מחודש לפסול בצורת הפתח שהפליגו מהכותל שלשה שאין לזה שורש בגמרא ופוסקים. אחר זמן ראיתי בתו״ש סי׳ שס״ג ס״ו סק״י ג״כ דחה ראיית הבכור שור:

קיצור. לכאורה יש לומר שהירושלמי יכריע דהלכה כהריא״ז והרר״י נגד התוס׳ במכ״ש ממ״ש הרמב״ם פי״ח ה״ב. אך אין צריך לזה כי גם אם נאמר דהעיקר כדעת התוספות והמג״א מכל מקום באמת גם להתוס׳ אין דומה צורת הפתח ללחי. וראיית הבכור שור מהתוס׳ (די״א) ד״ה איפכא מאי. ע״כ מוכרח שאינה ראיה כלל לדעת התה״ד סי׳ ע״ד ורמ״א סי׳ שס״ג סעי׳ ו׳. וכן התוספות שבת דחה ראייתו:

ה והנה מתחלה יש לעמוד על יסוד הטעם בפיסול לחי שהפליגו מן הכותל ג׳ טפחים דמבואר בגמרא הטעם משום דבשלשה טפחים לא אמרינן לבוד. וצ״ל מה בכך. ובשלמא רבא מארי׳ דהאי שמעתא אפ״ל דלטעמי׳ אזיל דס״ל לחי משום היכר ולכן ס״ל ג״כ דלחי העומד מאליו אינו לחי בגמרא (דט״ו ע״א). וכמ״כ בשהפליג מן הכותל ג׳ טפחים יש לומר ג״כ דליכא הכירא וכמ״ש התוס׳ כן לענין קורה (ד״ט ע״א) ד״ה שאין. אבל לדידן דקי״ל כאביי דלחי משום מחיצה והיינו מדאורייתא כמ״ש בגמ׳ (די״ב ע״ב) דהזורק לתוכו חייב. א״כ מאי איכפת לן שהמחיצה רחוקה מהכותל ג׳ טפחים הא ודאי במחיצה ממש אע״פ שרחוקה ג׳ טפחים מכל צד שרי לד״ה. וכמ״ש בגמרא (ד״ט ע״ב) מרחיק שתי אמות ועושה פס שלשה אמות (ואפילו רב הונא לא פליג ע״ז כמ״ש התוס׳ (ד״ו ע״א) ד״ה אחד. ומ״ש אפילו בקעי ביה רבים בפתחא זוטא ג״כ דהא פי׳ לא בקעי ביה רבים היינו שהוא מקום מטונף או מקולקל כמ״ש רש״י (ד״ו ע״א) והביאו המ״א רסי׳ שס״ה ובפתח המבוי מסתמא אינו מקום מטונף כו׳. וא״כ אף דבקעי ביה רבים שרי רק לא יניחו לגמרי פתחא רבה כמ״ש בש״ע ססי׳ שס״ג) וא״כ לכאורה צ״ל דדוקא בלחי משהו הדין כן דכיון דליכא לבוד אינו חשוב מחיצה. משום דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לי׳. כנזכר (ד״י ע״ב). אבל כשהלחי רחב יותר מג׳ טפחים שאזי אע״ג דליכא לבוד עכ״ז חשובים הנך ג׳ טפחים כאילו הם סתומים משום דאיכא עומד מרובה כדמוכח מההיא דמרחיק שתי אמות ועושה פס כנ״ל. א״כ שפיר יש לומר דהלחי חשוב מחיצה ולא גרע מלחי משהו הסמוך לכותל. וזהו טעמו דהש״ג ונסתלקה תמיהת הבכור שור עליו במה דס״ל טעם שאין להרחיקו ג׳ הוא רק משום דלא ליתי אוירא כו׳ ולא נתברר לנו טעמו דסתם גמ׳ לא משמע כן רק דהטעם משום דה״ל מחיצה שהגדיים בוקעין בו עכ״ל. דודאי גם הש״ג מודה דזהו הטעם אלא דס״ל דזה אינו מספיק רק כשהלחי הוא פחות מהחלל או כמותו אבל ברחב יותר מהחלל שבינו לכותל ה״ל עומד מרובה על הפרוץ ומהני אף שהגדיים בוקעין בהפרוץ וכיון דחשוב מחיצה מהכותל עד סוף רוחב הלחי ע״י עומד מרובה ס״ל דעולה משום לחי דהא קי״ל דלחי משום מחיצה אף שהלחי רק משהו כ״ש הכא דאיכא מחיצה יותר מששה טפחים. ומה איכפת לן מה שהגדיים בוקעין בין הלחי לכותל הא כיון שהעומד מרובה חזינן דחשוב העומד והפרוץ מחיצה גמורה כנ״ל. מההיא דמרחיק שתי אמות כו׳. ולהתוס׳ דפסלי בהא ולא ס״ל כהש״ג צ״ל הטעם.

ובמחצית השקל סי׳ שס״ג סק״ו פי׳ דאע״ג דלחי הוא משום מחיצה מכל מקום הכירא קצת בעי׳ וכמש״ל אות ג׳ בשם התוס׳ (דף ה׳) ד״ה ארבע. ובשהלחי רחוק שלשה טפחים מכותל המבוי ליכא הכירא אף שהלחי רחב יותר משלשה טפחים. ולדבריו ודאי יש לחלק בין לחי ובין צורת הפתח שכיון שצורת הפתח הוא ע״פ כל רוחב המבוי יש לומר ודאי דהוה הכירא אע״פ שהפליגו ג׳ טפחים מהכותל. וכה״ג כתב בתשו׳ מהרי״ט ח״א ססי׳ צ״ד לענין עיר שרחובה פתוח לים שכתב הרב המגיד שחשוב כסתום דאפילו ביותר מעשר דבריו אמורים דכיון דאין הים בת טלטול עם המבוי הוי הכירא טובא טפי מקורה כיון דמגניא על ידה עכ״ל. וכמ״כ יש לומר כן בצורת הפתח דעדיף מסתימ׳ דים. ועוד דצורת הפתח שחשוב מחיצה גמורה אין צריך הכירא כמו בלחי הרחב מד״א שלא הועמד לשם לחי דלא חשוב הכירא כלל. ומכל מקום מתיר במבוי שמונה משום עומד מרובה על הפרוץ וכ״ש בצורת הפתח. ועוד דלא גרע עכ״פ ממ״ש התוס׳ (ד״ה ע״ב) ד״ה ארבע. ואע״ג דהיכא דהעמידוהו לשם לחי כו׳ מכל מקום יש לומר כו׳ יש קול ואיכא הכירא. וכש״כ שיש לומר כן בצורת הפתח. ואדרבה אפילו אלחי שהפליגו ג׳ טפחים מהכותל אם הוא רחב טפי מג׳ טפחים יש לומר כן כיון דהעמידוהו לשם לחי וגם הוא רחב יותר מג׳ טפחים יש קול ואיכא הכירא:

קיצור. מתחלה יש לעמוד על פיסול הלחי שהפליגו מהכותל ג׳ טפחים. דאף שבג׳ טפחים ליכא לבוד מ״ש מהא דמרחיק שתי אמות ועושה פס דהאויר שבינתים בטל ע״כ צ״ל משום שהלחי הוא אינו רחב משלשה טפחים. וזהו דעת הש״ג. ולתוס׳ צ״ל משום דבעי׳ ג״כ קצת היכר ובכה״ג ליכא הכירא וג״ז אינו מוכרח דכיון דהלחי רחב מהאויר וגם העמידוהו לשם לחי יש לומר ה״ל הכירא. מיהו בצורת הפתח לכ״ע חשוב הכירא ג״כ או דאין צריך הכירא:

ו ולפענ״ד נ׳ לבאר טעם דהתוס׳ באופן אחר. והוא בהקדים דברי הש״ס פ״ק דסוכה (ד״ז ע״א) סוכה העשוי׳ כמבוי (המפולש משתי דפנות זו כנגד זו) עושה לו פס ארבעה ומשהו (דופן גמור של ד׳ טפחים ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן אצל מקצוע פס ד׳ דכי אמרי׳ לבוד איכא שבעה טפחים ארוך כדי סוכה קטנה) ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן כו׳ ומ״ש התם כו׳ התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן כו׳ ע״ש. ומשמע דבעינן דוקא פס ד׳ ומשהו בכדי שיהי׳ שייך לבוד ואזי איכא דופן שבעה. אבל פס ד׳ מצומצמות ושיעמידו רחוק ג׳ טפחים מהדופן דהוי ג״כ עומד של הפס מרובה על האויר שהוא רק ג׳ טפחים והפס ד׳ אפ״ה לא מהני. וכ״כ כל הפוסקים פס ד׳ ומשהו הרי״ף והרא״ש שם ססי׳ ו׳ והרמב״ם והטוש״ע סי׳ תר״ל ס״ב. א״כ מוכח מכאן דע״י לבוד חשוב מחיצה טפי מע״י עומד מרובה על הפרוץ דלא מהני כאן כ״א לבוד ולא עומד מרובה. ואפשר ע״י לבוד חשוב האויר ג״כ כסתום וה״ל כאילו יש מחיצה ז״ט ממש. משא״כ ע״י עומד מרובה כיון שהאויר ג׳ טפחים אין חשוב מחיצה של שבעה טפחים. וכן איתא עוד בסוכה (דט״ז סע״ב) פס ארבעה ומשהו מתיר בסוכה משום דופן כו׳ ע״ש. הא פס ארבעה דליכא לבוד אינו מתיר אף שהדופן רק ז״ט ואיכא עומד מרובה. וז״ל הריטב״א שם ד״ה אמר רב חסדא אמר אבימי מחצלת ארבעה ומשהו. משמעתין מוכח דכל היכא דאמרי׳ לבוד אינו כאילו הי׳ סמוך ממש ואינו דא״כ בצרה לה מחיצה אלא לבוד דינו כאילו הוא סתום וזהו לבוד שאמרו בסוכה קטנה בפחות משלשה דאי לא בצר לי׳ שיעורא עכ״ל. משא״כ כשיש אויר ג׳ טפחים דליכא לבוד אין חשוב כסתום לכן ליכא שיעור מחיצה. (ובסכך חמור טפי דאף אויר פחות משלשה אין ישנים תחתיו). והריא״ז בש״ג כתב ונראה בעיני כו׳ העומד עליו ודבריו צ״ע. ועפ״ז אפשר לחלק כן בענין לחי. בין כשהוא סמוך לכותל ובין כשהפליגו ג׳ טפחים אף דאיכא עומד מרובה לא מהני. והוא דאע״ג דקי״ל לחי משום מחיצה. הנה מה שהלחי עולה לשם מחיצה הוא חידוש גדול. שהרי הפרוץ מרובה על עומד הלחי לאין שיעור. לכך יש לומר שאינו חשוב מחיצה אלא בהיותו סמוך ממש לאחד משני כותלי המבוי. או ע״י לבוד דחשוב כסתום וכסמוך כנ״ל. והיינו שמצד סמיכותו והצטרפותו לאותו הכותל שהוא מחיצה גמורה עולה גם הוא לשם מחיצה משא״כ בהיותו מופלג מהם לאו כלום הוא כיון שמצד א׳ יש פרוץ מרובה עליו הרבה. דכה״ג מצינו בכמה מקומות שמחיצה הסמוכה לחברתה נחשבת בשם מחיצה אף

אם כשאינה סמוכה אינה נחשבת למחיצה. כגון דיומדין דפסי ביראות. עיין ר"פ עושין פסין לביראות ארבעה דיומדין וברש"י ותוס' שם והא דאמר לעיל כו' לא תפרוץ רובה כו' ובחידושי הריטב"א שם ר"פ הנ"ל היכי מכשרי' הכא בפסי ביראות פרוץ מרובה כו'. ויש מי שתירץ בזה דמדאורייתא אפילו פרוץ מרובה על העומד כשר כו' ואין זה מחוור כו' והנכון יותר כשטת התוס' כי מחיצות הלל"מ אין כולם שוות כו' ה"נ כך הוא דינה של תורה דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד כו' ולא תפסל בשום פרצה בעולם כו' עכ"ל. הרי דוקא מצד הצטרפות המחיצות דרומית מערבית כו' הוא דבא להן יתרון עצום שאף פרוץ מרובה על העומד נחשב מחיצה. ואיתא בגמ' שם (די"ט סע"ב) קנה קנה פחות משלשה נידון משום דיומד כו'. ופסק הרמב"ם פי"ז מה"ש הכ"ח דנידון משום דיומד הרי דלבוד חשוב ככולו עומד ממש וע"ש בחידושי הריטב"א. וכן לענין סוכה בסוכה העשויה כמין ג"ם דעריבן מחיצות כל השלשה יחד עדיף טובא מסוכה העשויה כמבוי אף ששם ג"כ יהי' הפס סמוכה לדופן אחד לא סגי בפס טפח כ"א בפס ד' ומשהו כנ"ל. אלמא דכל שהמחיצות מחוברות זו לזו מתחשבים ועולים בנקל יותר למחיצות אף בענין דלא מהני כשהן נפרדים זו מזו. וא"כ עד"ז ס"ל להתוספות בלחי דהא דעולה לשם מחיצה ממש אף שהפרוץ ברוח זה עדיף לאין שיעור על העומד שהוא הלחי זהו רק מצד סמיכותו וחיבורו לאחד מכותלי המבוי דעי"ז דוקא חשוב מחיצה אף שהפרוץ מרובה על העומד מעין ודוגמא מה שמצינו כן בפסי ביראות. וכשהוא סמוך תוך שלשה טפחים חשוב סמוך ממש. משא"כ כשהפליגו מן הכותל שלשה טפחים אף שהלחי רחב מג' טפחים ורבה העומד על האויר שבין הלחי לכותל מכל מקום לא מהני. שהרי בצד השני פרוץ מרובה הרבה מאד ואין חשיב מחיצה כה"ג כלל רק ע"י סמיכות הלחי לאחד מכותלי המבוי. משא"כ בנד"ז שאינו סמוך כ"א מופלג וע"י שהעומד מרובה על האויר שבין הלחי לכותל לא חשוב כסמוך ע"י לבוד כלל כדמוכרח מההיא דעושה פס ארבעה ומשהו הנזכר לעיל. וכיון דחשוב מופלג א"כ יש לדון עליו מצד עצמו והוא מצד עצמו מבלעדי צירופו לאחד מכותלי המבוי אינו חשוב מחיצה כלל כיון שהפרוץ מרובה על העומד הרבה מאד. ולהירושלמי והרר"י וריא"ז בש"ג יש לומר דס"ל דלחי שרחב מג' טפחים והעומד רב על האויר שבינו לכותל לא גרע מלחי משהו אף שהוא סמוך ממש לכותל ואין ללמוד חומרא מפסי ביראות דשם הפרוץ מרובה בכל הארבעה רוחות ע"כ בעינן דיומדין דוקא או ע"י לבוד. אבל הכא שהפרוץ מרובה רק ברוח אחת היינו מדאורייתא ברוח שלישי ומדרבנן רק ברביעי אין להחמיר שיהיו ע"י לבוד דוקא כי אם כשהעומד מרובה על הפרוץ שבין לחי לכותל נמי מהני. וכמ"כ אין ללמוד מדופן סוכה (דט"ז ע"ב וד"ז ע"א) דלא מהני עומד מרובה דשם בעינן שיעור דופן שבעה טפחים ממש בעומד ע"כ כשהפס רק ארבעה ליכא עומד ז"ט דאע"ג דאיכא עומד מרובה אין הפרוץ שלשה נחשב כעומד ממש ונמצא אין כאן דופן שבעה. משא"כ גבי מבוי דהלחי אין צריך שיעור וסגי אפי' במשהו לכך לא איכפת לן במה שהשלשה טפחים שבינו להכותל לא חשוב עומד ממש דמכל מקום מהני הלחי כיון שעומד מרובה על האויר וחשוב כה"ג מחיצה לענין שבת סגי לאחשבי' ללחי ומה שמצד השני פרוץ מרובה טובא לא איכפת לן:

קיצור. דעומד מרובה לא דמי ללבוד שבלבוד חשוב האויר כאילו הוא סתום כעומד ממש. משא"כ בעומד מרובה. וראי' מפ"ק דסוכה (ט"ז ב') ומהריטב"א שם וכן (ד"ז ע"א). ולכן ס"ל להתוס' דבעינן שיהי' סמוך לכותל ע"י לבוד דאז דעריבן מחיצות ע"כ נחשב הלחי עם היותו משהו למחיצה אף שבצד השני פרוץ מרובה. וזכר לדבר מדיומדין דפסי ביראות. משא"כ כשאינו סמוך ע"י לבוד אף שעומד מרובה בצד אחד לא מהני להיות מחיצה כיון בצד השני פרוץ מרובה טובא. ולהרר"י וריא"ז יש לומר שאין ללמוד מפסי ביראות להצריך כאן סמוך ועריבן מחיצתא כיון שכאן פרוץ מרובה רק ברוח אחד. ע"כ מהני לחי משום מחיצה כל שהוא עומד מרובה בצד אחד. (הג"ה. ומכל מקום גבי לחי נ' דהעיקר כהתוספות ועיין בגמרא פ"ק דערובין (דף י"ב ע"ב) אמר רב יהודה מבוי שאינו ראוי לשיתוף (מפולש) הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב כו' אלמא קסבר לחי משום מחיצה וקסבר שלשה מחיצות דאורייתא

עכ״ל הגמרא עם פרש״י. ועיין בהה״מ פי״ז מה׳ שבת ה״ט וכיון שזה הלחי נחשב מחיצה גמורה מדאורייתא. א״כ יש לומר שצ״ל סמוך לכותל פחות משלשה טפחים שיהי׳ שייך לבוד. וכיון דפי׳ הכשירו בלחי שבגמרא היינו שהלחי סמוך לכותל עכ״פ בשיעור לבוד. א״כ מסתמא בכל הכשר לחי אף להתיר הטלטול מדרבנן הדין כן כיון דכך הוא פירוש הכשירו בלחי עכ״ה):

ז וכ״ז בענין לחי. אבל צורת הפתח שחשוב מחיצה גמורה מצד עצמו א״כ אף להתוספות אין הפלגתו שלשה טפחים או יותר מכותלי המבוי פוסלו משום דאף בלי סמיכתו להכותלים חשוב שפיר מחיצה. והנה במשנה רפ״ק דערובין ואם יש לו צורת הפתח אע״פ שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט. ובגמרא (דף י״א ע״א) אמר רב לרב יהודה אתנייה צריך למעט (אפילו יש לו צורת הפתח) א״ר יוסף מדברי רבינו (רב דאמר צורת הפתח לא מהניא) נלמוד חצר שרובה פתחים וחלונות (בארבעה דפנותיה) אינה ניתרת בצורת הפתח (ואפילו פתחים [קטנים] מעשרה כי היכי דלא מהני צורת הפתח לשווייה יותר מעשר פתחא לא מהני נמי בפרוץ מרובה על העומד). [א״כ לדידן דקי״ל לא כרב ומהני צורת הפתח ביותר מעשר ה״נ מהני בפרוץ מרובה על העומד. ולכאורה אף מד׳ רוחות א״כ מוכח דצורת הפתח חשוב מחיצה גמורה ועכ״פ ברוח שלישי ורביעי דמבוי. כיון לרב יהודה אפילו לחי חשוב מחיצה ברוח ג׳ דמבוי מדאורייתא א״כ צורת הפתח מהני אף מדרבנן מצד עצמו וחשוב כעומד גמור]. מ״ט הואיל ויותר מעשר אוסר במבוי ופרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר מה יותר מעשר האוסר במבוי אינו ניתר בצורת הפתח אף פרוץ מרובה על העומד האוסר בחצר אינו ניתר בצורת הפתח. מה ליותר מעשר כו׳ וכתבו התוספות ד״ה חצר ובארבע דפנותיה איירי דמשני צדדין מודה רב דמהני צורת הפתח דאמרינן לעיל הלכה כת״ק (ר״ל לעיל ד״ו ע״ב פסיק רב דהלכתא כת״ק דאמר שם דמבואות המפולשין לרה״ר עושה צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן. הרי אפילו משני צדדין מהני צורת הפתח ולחי או קורה). והגמרא שם דוחה ראיות רב יוסף משום שיש לומר דפרצה יותר מעשר חמור מפרוץ מרובה כו׳. (והיינו מש״ש בגמרא (די״א ע״א) מה ליותר מעשר האסור במבוי שכן לא התרתה בו בפסי ביראות לרבי מאיר ופרש״י דר״ל לרבי מאיר ולא לר׳ יהודה ע״ש תאמר בפרוץ מרובה על העומד שכן התרתה בו בפסי ביראות לדברי הכל וע״ש בתוספות ד״ה אילימא בעשר גבי וא״ת הואיל ומהני צורת הפתח מכל ארבעה רוחות א״כ גבי פסי ביראות למה הוצרכו לארבעה דיומדין כו׳ ואור״י דלא היה מתקיים כל כך כו׳ וריצב״א מפרש דהכא לא איירי בארבעה דפנות וה״פ כך התירו לענין שבת במפולש דהיינו שתי מחיצות דשתי מחיצות לענין שבת הוי כארבעה מחיצות לענין כלאים) והנה הרי״ף הביא רק דברי המשנה ואם יש לו צורת הפתח אין צריך למעט (את רחבו אפילו רחב מעשר) ולא הביא דברי רב כלל דאמר אתנייה צריך למעט וכ״כ המרדכי ריש עירובין וז״ל ואם יש לו צורת הפתח אין צריך למעט הכי הלכתא ולא כרב דאמר בתלמודא אתנייה צריך למעט עכ״ל. וכ״כ הרמב״ם פי״ז מה׳ שבת הלכה י״ד וכתב בהגמי״י שם אות פ׳ וז״ל לית הלכתא כרב דאמר אתנייה צריך למעט אלא כסתם מתניתין מהר״ם וכ״כ התוספות בשם הגאון ע״כ וכ״כ שא״פ ובריו״ו נתיב י״ב חלק י״ז. וכתב הרא״ש סי׳ י״ג דצורת הפתח מהני אף מארבעה רוחות לרב בעשר ולמתניתין אפילו ביותר מעשר וא״ת ולמה הוצרכו לעשות פסין לביראות כו׳ ויש לומר דלא היה מתקיים כל כך כו׳ א״נ הא דשרינן פיאה בחצר ובמבוי שיש בה דיורין אבל בבקעה דלית בה דיורין לא שריא עכ״ל. וכ״כ בקיצור פסקי הרא״ש שם דצורת הפתח מתיר אפילו בארבע רוחות אבל בבקעה לא עכ״ל. והוא מדברי התוספות שם וכנ״ל וע״ש בתוספות. והריטב״א ד״ה חצר שרובה פתחים כתב פרש״י ז״ל מכל צד כו׳ וקשה להם דא״כ לדידן דלית לן דרב יהי׳ פרוץ מרובה על העומד ניתר בשבת כשיש בו צורת הפתח ואפילו מארבע רוחות כו׳. וא״כ לדידן אליבא דרב יוסף למה הוצרכו בפסי ביראות לכל אותן דברים כו׳ יעשו קנים מד׳ רוחות וקנים על גביהם דהוי צורת הפתח כו׳. ותירצו שאין הכי נמי אלא שחששו כי כשיכנסו שם הגמלים טעונים שיפלו הקנים כו׳. וזה הפירוש אינו עולה יפה בלב והנכון כי רב יוסף אפילו אליבא דרבנן (היינו מתניתין דאם יש לו צורת הפתח אפילו רחב מעשר אמות אין צריך למעט) רצה לדקדק דפרוץ מרובה על העומד לא תועיל

לה צורת הפתח (היינו חצר שרובה פתחים כו׳) כי מדרב ביתר מעשר נלמד לרבנן בפרוץ מרובה כו׳ שלא תועיל לה צורת הפתח עכ״ל. ודבריו צ״ע קצת דהא בגמרא משמע דיש סברא דפרוץ מרובה על העומד קיל מפרצה יותר מעשר והיינו מדין פסי ביראות לר׳ מאיר דמהני אע״פ שהפרוץ מרובה על העומד ולא מהני בפרצה יותר מעשר. (ויש לדחות ולומר דשאני פסי ביראות דאיכא תרתי שהפרוץ מרובה על העומד וגם הפרצה יתר מעשר לכן לא מהני בכה״ג לר׳ מאיר) עכ״פ גם להריטב״א בשני מחיצות מהני צורת הפתח כמו שהכריחו התוספות מדברי ת״ק (ד״ו ע״ב). והרמב״ם פט״ז הט״ז ס״ל צורת הפתח אינו מתיר ביותר מעשר כשהפרוץ מרובה. וכתב הה״מ שאף להרמב״ם יש צורת הפתח מועילה אפילו בפרוץ מרובה כגון ברוח שלישית. (ועל״ק ספעי׳ זה דה״ה גם ברוח רביעית שכנגד הרוח שלישית) ושהתוספות והרשב״א ס״ל דכל שיש צורת הפתח עשו כתקנו אפילו פרוץ מרובה על העומד מד׳ מחיצות ובכולן צורת הפתח הרי הן כעומדים. והב״י סי׳ שס״ב סד״ה ומ״ש בלבד כתב וז״ל כתב עוד (הה״מ) שאפשר דבפרצה י׳ יודה הרמב״ם דאפילו פרוץ מרובה על העומד כשר אם יש לו צורת הפתח עכ״ל הה״מ. ונראה שכ״ד סמ״ג וסמ״ק שכתבו צורת הפתח שאינו יותר מי׳ מתיר אפילו בד׳ רוחות אפילו פרוץ מרובה עכ״ל הב״י. מובן דהרב״י מפרש מ״ש הה״מ שאפשר שבפרצה יודה הרמב״ם כו׳. היינו אפילו מד׳ רוחות אפילו פרוץ מרובה. ופירושו בהה״מ מוכרח הוא דהא ברוח שלישי׳ לבד מותר להרמב״ם ג״כ ע״י צורת הפתח אפילו בפרוץ מרובה ביותר מעשר כנ״ל כמ״ש פי״ד הי״ד. א״כ מ״ש הה״מ שאפשר דבפרצה י׳ יודה הרמב״ם כו׳ היינו אפילו בכל הד׳ רוחות. ובש״ע סי׳ שס״ב סע״י תופס עיקר כדעת הטור. היוצא מזה דצורת הפתח חשוב עומד גמור בחצר ובמבוי להטוש״ע וכ״ש להתוספות והרשב״א וכ״כ אאזמו״ר נ״ע סי׳ שס״ב סי״ט שאין כאן פרוץ כלל. ואף להרמב״ם והריטב״א מכל מקום ברוח שלישית דמבוי חשוב צורת הפתח עומד גמור. ומעתה פשיטא שאין להקפיד אם הפליגו ג׳ טפחים או יותר מכותלי המבוי. דמה בכך כיון שכולו עומד גמור. א״כ יש לומר האויר שבינו לכותל ניתר משום שעומד דצורת הפתח רבה על הפרוץ. כדין לחי הרחב יותר מד״א במבוי דשמונה אמות בגמ׳ (ד״ה ע״ב). ואף אם נאמר דלהרמב״ם והריטב״א אין צורת הפתח חשוב כעומד גמור אפילו ברוח שלישי דמבוי לענין שהאויר שבינו לכותלי המבוי יהי׳ ניתר משום עומד מרובה על הפרוץ. וכן מצינו לענין סוכה דאין צורת הפתח חשוב שם כעומד גמור כמ״ש הר״ן שם ד״ז בד״ה ואמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח. מיהו היינו שאין צורת הפתח מתיר בשתי דפנות של סוכה כו׳ אלא בדופן שלישי כו׳. מיהו לפמ״ש בהגמי״י ריש ה׳ סוכה משמע דלא ס״ל כהר״ן שכתבו שא״כ לא הי׳ צריך טפח כו׳. אלא נראה כאשר בינותי מדברי ריב״א כו׳ ע״ש. וכדבריהם נראה בירושלמי שהביא הרא״ש פ״ק דסוכה סי׳ ח׳ דוקרנין כשרים בסוכה ופסולים במבוי והיינו צורת הפתח כדאי׳ בגמ׳ פ״ק דעירובין (י״א ב׳) היו שם קנין הדוקרנין (משופין כדקר יתד הנעוץ בקרקע) ועשה להן פיאה מלמעלה וגבי סוכה אין צריך פיאה מלמעלה כמ״ש הגמי״י שם ונראה שאם שני הקנים מגיעין לסכך שאין צריך קנה ע״ג. וזהו דדוקרנין כשרים בסוכה משום שהסכך הו״ל כקנה ע״ג וה״ל צורת הפתח. משא״כ במבוי לא מהני דוקרנין בלי קנה ע״ג. והק״נ שם ס״ק ל״ז שינה הגירסא והרואה בירושלמי רפ״ק דערובין ורפ״ק דסוכה א״א לשנות הגירסא. מיהו בש״ס פ״ק דסוכה ובהרמב״ם פ״ד דסוכה הי״א בדין נעץ ד׳ קונדיסין משמע דלא משום צורת הפתח מהני בסוכה כ״א מדין גוד אסיק מחיצתא. ואין כאן מקומו. עכ״פ אף להרמב״ם והריטב״א עכ״פ ודאי מפקיע את מקום עצמו מדין פרוץ לגמרי וחשוב מחיצה גמורה ברוח ג׳ דמבוי שהרי מותר אף ביותר מעשר. דחמור לכאורה מדין פרוץ מרובה. א״כ אין להוסיף בו חומרא לומר שאינו חשוב מחיצה כ״א בהיותו סמוך ממש לכותלי המבוי. דזה לא אמרו להתוס׳ רק בלחי שהוא קנה משהו ומצד עצמו אינו חשוב מחיצה בשום מקום ע״כ יש לומר דבעי׳ שיהי׳ סמוך ממש לכותלי המבוי. משא״כ בצורת הפתח דלכמה פוסקים חשוב מחיצה גמורה אפילו מארבע רוחות. א״כ אף להרמב״ם והריטב״א ברוח ג 'דמבוי עכ״פ ודאי חשוב מחיצה גמורה אף אם אינו סמוך ממש לכותלי המבוי דאפושי פלוגתא לא מפשינן ותדע שבעשר אמות ס״ל להמ״מ דגם להרמב״ם יש לומר חשוב מחיצה גם מד׳ רוחות וכ״ד הסמ״ג וסמ״ק. מיהו מהריטב״א לא נראה כן. אבל עכ״פ ברוח א׳ היינו ברוח ג׳ דמבוי

וה״ה ברביעי חשוב ודאי מחיצה לגמרי. ואין צריך שיהי׳ סמוך כלל לכותלי המבוי. דבהריטב״א שם משמע דבמחיצה אחת מהני מדאורייתא כמו בכלאים והיינו אף שלא סמוך לשאר מחיצות עי״ש. ואחת לאו דוקא רק כשיש שני מחיצות במבוי זו כנגד זו מהני צורת הפתח ברוח ג׳ וד׳ דברוח ד׳ מהני אף לחי וקורה כשאין המבוי רחב מעשר (דף וי״ו ע״ב). וה״ה צורת הפתח כשרחב מעשר. והחלל שבינו לכותלי המבוי יש לדון ע״ז מדין מבוי שנפרץ בראשו שלא בקרן זויות דהיינו לא באלכסון שכתבו התוס׳ (ד״ו ע״א) דאפילו לרב הונא אין פוסל פרצה דארבעה טפחים כ״א הוי פרצתו בעשר אמות. ולקמן נדבר בזה אי״ה בתשובה בפ״ע. וז״ל הריטב״א ד״י ע״ב. ומיהו מסתברא דכל היכא דאיכא צורת הפתח לא אתי אוירא ומבטלא לי׳ עכ״ל. יש לומר דנתכוון לזה שאינו נפסל מחמת שהפליגו מן הכותל:

קיצור. להתוס׳ והרשב״א חשוב צורת הפתח מחיצה ועומד גמור אף מארבע רוחות כמ״ש המ״מ בשמם. וכן להרא״ש והטור במבוי וחצר. ולהרמב״ם והריטב״א מהני צורת הפתח רק ברוח ג׳ דמבוי. עכ״פ ברוח ג׳ דמבוי וה״ה ברביעי חשוב מחיצה ועומד לכ״ע ואף מבלי צד סמיכתו לכותלי המבוי. לכן אינו נפסל ע״י שהפליגו ג׳ טפחים או יותר מכותלי המבוי:

מפתחות

מפתח פסוקים

מפתח מאמרי רז"ל

מפתח ספרים

מפתח אנשים